

ספר הנר

לרבי זכריה ב"ר יהודה אגמאתי
בן דורו של הרמב"ם

פירוש על הרי"ף
למסכת עירובין

יוצא לאור לראשונה על פי כתב יד הספרייה הבריטית,
בצירוף מקורות, ביאורים ומבוא

על ידי
הרב שלום קליין

אור עציון ספרי איכות תורניים
המכון התורני ע"ש ר' יצחק וחנה סטרולוביץ'

הספר יצא לאור בסיוע משרד התרבות והספורט, מינהל התרבות.

סיוע בעריכה: הרב שלום יהודה קליין, הרב קלמן כץ, הרב יקרת רוזן

עימוד: מוריה רוזנס

עיצוב הכריכה: יוסי הורביץ

מסת"ב 978-965-7277-73-7 ISBN

© כל הזכויות שמורות

למכון התורני אור עציון ע"ש ר' יצחק וחנה סטרולוביץ'

www.machon.oretzion.com | 08-8502822

ישראל תשע"ו

תוכן העניינים

מבוא . . . . . ה

פרק א 3

משנה א 3 ☆ משנה ב 19 ☆ משנה ג 20 ☆ משנה ד 22 ☆ משנה ה 24 ☆
משנה ו 24 ☆ משנה ז 25

פרק ב 31

משנה א 31 ☆ משנה ב 34 ☆ משנה ג 35 ☆ משנה ד 36 ☆ משנה ה 38

פרק ג 41

משנה א 41 ☆ משנה ב 46 ☆ משנה ג 49 ☆ משנה ד 49 ☆ משנה ה 51 ☆
משנה ו 52 ☆ משנה ז 61 ☆ משנה ח 65

פרק ד 66

משנה א 66 ☆ משנה ב 72 ☆ משנה ג 75 ☆ משנה ד 80 ☆ משנה ה 82 ☆
משנה ו 84 ☆ משנה ז 87

פרק ה 89

משנה א 89 ☆ משנה ב 95 ☆ משנה ג 97 ☆ משנה ד 104 ☆ משנה ה 105 ☆
משנה ו 109 ☆ משנה ז 113

פרק ו 115

משנה א 115 ☆ משנה ב 127 ☆ משנה ג 128 ☆ משנה ד 131 ☆ משנה ה 132 ☆
משנה ו 134 ☆ משנה ז 136 ☆ משנה ח 139 ☆ משנה ט 142

פרק ז 145

משנה א 145 ☆ משנה ב 147 ☆ משנה ג 149 ☆ משנה ד 150 ☆ משנה ה 151 ☆
משנה ו 153 ☆ משנה ז 153 ☆ משנה ח 154 ☆ משנה ט 155

פרק ח 159

משנה א 159 ☆ משנה ב 159 ☆ משנה ג 164 ☆ משנה ד 165 ☆ משנה ה 167 ☆
משנה ו 167 ☆ משנה ז 169 ☆ משנה ח 171 ☆ משנה ט 175

פרק ט 181

משנה א 181 ☆ משנה ב 184 ☆ משנה ג 188 ☆ משנה ד 189 ☆ משנה ה 191

פרק י 192

משנה א 192 ☆ משנה ב 195 ☆ משנה ג 197 ☆ משנה ד 199 ☆ משנה ה 201

☆ משנה ו 202 ☆ משנה ז 207 ☆ משנה ח 209 ☆ משנה ט 210 ☆ משנה י 214

☆ משנה יא 217 ☆ משנה יב 219 ☆ משנה יג 224

מבוא

רבי זכריה אגמאתי, בעל ספר הנר – תולדותיו

תולדותיו של רבינו לוטים בערפל. המקור העיקרי, ואולי היחיד, שניתן ללמוד ממנו מעט אודותיו, מצוי בדבריו בהקדמה לחיבורו על הרי"ף למסכת ברכות¹, שם כתב:

בשמך רחמנא וחננא, בשם מלך יושב על כסא רחמים,
למדני לעשות רצונך כי אתה אלוקי, רוחך טובה תנחני בארץ מישור,
נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי
אמר מחברו, אלוקי אברהם יהיה בעזרי,
מתשובת הגאונים ומדברי הקדמונים והאחרונים חיברתי מקצת מילות ועניינים
שמותם על דבריהם קראתי, ועליהם סמכתי,
ונר ערכתי לכל הלכות רבתי
אני זכריה ביר' יהודה נ"ע אגמאתי,
התחלתי ומניין² שטרות שנת את"ק,
ומיו"י³ היה לי רצון מופק והשלמתי בשנת אתק"א
במימר אלהא דשמעיא וארקא⁴
אתחיל להיטיב ולערוך נר ראשון
בעזרת ראשון נקדם, עד לא כל ראשון.

ידוע אפוא שמו של רבינו, שם אביו ושם משפחתו⁵, והחשוב מכל, מועד כתיבת חיבורו, שכאמור החל בו בשנת את"ק (1500) למניין שטרות וסיימו בשנת אתק"א (1501) – דהיינו, בין השנים 4949-4950 לבריאת העולם (1189-1190 למנינם).

ואילך) ובספרו "תולדות היהודים באפריקה הצפונית" (עמ' 92-89), שמשער שהשם "אגמאתי" מעיד על מוצא המשפחה ממרוקו, מהמרכז העירוני הגדול אגמאת (כ-40 ק"מ מדרום מזרח למראכש), שם דרו יהודים רבים. ויתכן שהמשפחה נמלטה מפרעות שאירעו שם בשנת תתק"ב (1141/2). ולא שמענו על חכמים נוספים בשם דומה [אבל בכת"י, בתוך פירוש למשנה תורה לרמב"ם בהל' שחיטה (הביאו ר"ש אינדנסון במבוא לספר הנר לשבת, עמ' 3) יש ציטוט "מפירוש רבי זכריה בר רבי ברוך בר ר' יהודה אגמתי ז"ל". ואפשר שחל שיבוש והכוונה ל"ר"ז בר' יהודה", בעל הנר או שהכוונה לחכם אחר שמוצאו מאותה העיר, ואולי אף ממשפחת רבינו].

1. הובא בספר הנר למסכת ברכות (ההדירו רמ"ד בן-שם, הוצאת מכון תורה שלמה, ירושלים תשי"ח), עמ' טז.

2. ר"ל, שכאשר "התחלתי בכתיבה", היה מניין השטרות שנת את"ק. ובספר הנר לברכות (עמ' יז) העתיק: "למנין". [ו"מניין השטרות" מתחיל בערך משנת ג' אלפים תמט לבריאת העולם, ראה ספר כפתור ופרח, פרק נא].

3. עפ"י משלי (ח, לה): "ויפק רצון מה".

4. כמו "ארץ" (ראה ירמיה י, יא ואדר"נ נ"א, פל"ז: "קרא לארץ ז' שמות... ארץ, אדמה, ארקא...").

5. ראה פרופ' ח"ז הירשברג במאמרו "על ר' זכריה אגמאתי ושני חכמים בני זמנו" (תרכ"ז, מב עמ' 46

פרופ' הירשברג⁶, משער שרבינו חי בקירוב בין השנים 1120-1195 למנינם. ולפי⁷, הרמב"ם שחי בין השנים 1138-1204, היה צעיר ממנו בכ-18 שנה ונפטר כ-10 שנים אחריו⁷.

חיבוריו

מן הלשון של רבינו בהקדמתו: "ונו ערכתי לכל הלכות רבתי" עולה לכאורה, שכתב פירוש לכל הלכות הרי"ף⁸. אמנם בידינו פירושו רק לשש מסכתות, אך יש איזכורים של חיבוריו למסכתות נוספות⁹.

שש המסכתות האמורות שמורות ב"מוזיאון הבריטי" בשני כתבי יד. באחד, שמספרו: OR.11361, פירוש למסכתות ברכות, שבת ועירובין (וממנו הועתק החיבור שלפנינו). ובכתה"י השני, שמספרו: OR.10013, פירוש לשלוש הבבות.

הפירושים שנדפסו, ומבוססים על כתבי-היד הנ"ל¹⁰, הם כדלקמן:

א. ספר הנר, פירוש קדמון על מסכת ברכות, ההדירו הרב מ"ד בן-שם, יצא לאור בשנת תשי"ח, ע"י מכון תורה שלמה, ירושלים. שם הספר ניתן לו ע"י הרב מ"ד בן-שם, שכתב בדברי המבוא¹¹: "קראנו¹² את הספר בשם ספר הנר עפ"י מש"כ המחבר בפתיחתו: ונו ערכתי לכל הלכות רבתי... אתחיל להיטיב ולערוך נר ראשון".

6. תרביץ, שם עמ' 379.
7. וע"ע לקמן (אצל הע' 71).
8. לדעת הירשברג (תרביץ, שם), אין לומר "שהמחבר הספיק במשך שתי שנים (1189-1190) ללקט את כל החומר הרב המצוי בחיבורו, וגם לחברו לפירוש רצוף", אלא על כרחך הכוונה "לעריכתם הסופית של פירושים שנצטברו באמתחתו במשך שנים רבות של עיון ולימוד בהלכות אלפסי". ונראה מדבריו ש"עריכה" זו כללה את כל ספריו. וקשה לכאורה לקבל, גם אם זו רק עריכה, שהספיק לעשותה בזמן כה קצר. ועיין עוד בהקדמה לספר הנר לב"מ, מאת הרב י"ק ברגמן (סכותה לראש ח"א, עמ' רה) שעומד על סתירה לכאורה, שלחיבור למסכת ברכות קרא בפתיחה "נר ראשון" ובסיומו: "בוצינא קדמאה", וגם למסכת בבא קמא קרא כן בסיומו, ושיער: "שלאחר שסידר נרו לבבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא וקרא להן קדמאה ותנינא וכו', התחיל לסדר נרות מתחילת הש"ס כסדרן וקרא לנר לברכות בוצינא קדמאה". ולפי זה רק לחלק מהמסכתות נעשתה העריכה האמורה, ואולי רק למסכת ברכות

9. נ' אלוני ("עלי ספר" תשל"ה, עמ' 53), מצא ברשימת ספרים מן הגניזה שמוזכר: "אגמאתי בתרא וסדר מועד וסדר נשים". וברשימה נוספת, שאף היא מן הגניזה, מופיע ספר "סיראג (=נר) אגמאתי כתובות" (לפי"ז לכאורה, שם 'הנר' ניתן לספריו מקדמת דנא, וראה לקמן הערה 12), ובכתב יד של ספר הערוך (השמור במכון לכת"י שבספריה הלאומית), נכתבו על הגליון מובאות מפי רבינו (שצויין בזה הלשון: "באגמ' ר' זכריה ז"ל") למסכתות ברכות, עירובין, סוכה, כתובות ועוד (הועתקו בסוף ספר הנר למסכת שבת, מהדורת ר"ש אינדנסון, "ליקוטים מגליון הערוך". עי' לקמן פרק י' הע' 564 ו565).

10. והם כתבי היד כמעט היחידים הידועים לנו למסכתות אלו, רק לינר' לברכות (לדפים ח-כב) יש כת"י נוסף שנתפרסם בשנת תרצ"ג ע"י הרב שמחה אסף בספר "מאמרים לזכר רצ"פ חיות".

11. עמ' טו.

12. אמנם נראה שהשם היה ידוע גם מקודם, ראה לעיל הע' 9.

- ב. ספר הנר לג' הבבות, מהדורת פקסימיליה, יצא לאור מטעם המוזיאון הבריטי בשנת תשכ"א (1961), בתוספת מבוא מאת מר יעקב לוין, מעובדי המוזיאון.
- ג. פירוש לב"ק, ב"מ וב"ב עפ"י כתה"י הנ"ל, נדפס בשיטת הקדמונים על שלוש בבות, ההדיר הרב משה יהודה הכהן בלוי בניו יורק תשמ"ג (1982).
- ד. שיטה מקובצת הנר למסכת בבא בתרא (עד דף ס' ע"ב), בהוצאת מכון הרי פישל ירושלים תשמ"ח, ההדיר וערך הרב יקותיאל כהן.
- ה. ספר הנר לבבא קמא, תשס"א בעריכת הרב הלל מן. נדפס בתוך ספר הזכרון "אהל ישעיהו".
- ו. ספר הנר למסכת בבא מציעא, הקדמה והערות קצרות מאת הרב י"ק ברגמן. נדפס בשנת תשס"ג, בתוך ספר הזכרון לרבינו הגדול מרן הרב שך זצ"ל, "סכותה לראשי", כ"א עמ' שא ואילך.
- ז. ספר הנר על מסכת שבת, ההדירו והביאו לדפוס הרב שניאור אינדסון, ירושלים תש"ע.
- ח. שיטה מקובצת קדמון - ספר הנר, בבא קמא, ההדיר והעיר הרב דב זאב הבלין, הוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם, יד הרב הרצוג, ירושלים תש"ע.
- ועתה זיכנו הבורא יתברך להשלים את המלאכה, ולההדיר את הפירוש לעירובין, שהוא ה'נר' האחרון שטרם ראה אור.

ה'נר' כמפרש הרי"ף

ספרי ה'נר' נכתבו כפירושים על הרי"ף. כן הוכיח הרב המהדיר את ספר הנר לברכות במבואו¹³. והסיק כן מלשון ההקדמה, שהו"ל: "ונר ערכתי לכל הלכות רבתי", והרי"ף הרי מכונה¹⁴ "בעל הלכות רבתי"¹⁵. ואינו מביא ראיה מן הפירוש עצמו, אולי מפני שה'נר' מיוסד כולו על מובאות מתורתם של רבותינו הראשונים¹⁶, והם הרי אמרו את דבריהם על הגמ' ולא על הרי"ף.

ועי' במבוא לספר הנר לשבת שכתב¹⁷: "ואכן מובאים בספר הרבה סוגיות ודברים שהם רק ברי"ף ולא בגמרא, וכן לפעמים מביא לשון הרי"ף עצמו. למרות זאת, רוב הפירושים שהביא, מפרשים סוגיות גמרא שלא הובאו ברי"ף"¹⁸. אבל במבוא ל'נר' לב"ק כתב¹⁹: "הספר ביסודו נכתב כפירוש על סדר הרי"ף, אם כי לרוב הוא מפרש את סוגיות הגמ' עצמן".

ונראה פשוט כדבריו, דגם אם הוא מפרש את סוגיות הגמרא שהרי"ף מביא, עדיין הפירוש הוא על הרי"ף, כפי שיתבאר להלן.

13. עמ' יא.
14. שם, עמ' 114.
15. גם ר"א בן הרמב"ם, במלחמת ה', עמ' מט (ע"ש הע' 7) מכנה כן את הרי"ף (ע"ע הירשברג במאמר הנ"ל בהע' 6). ועי' גם בפתחה של ה'נר' למסכת שבת: "אתחיל לכתוב פיר' מסכת שבת רבתי, וב"מ: פי' ב"מ הלכות רבתי" (אמנם ב'נר' לעירובין לא כתב "רבתי", אבל אין להניח בשל כך שלא נכתב על הרי"ף, ראה לקמן הע' 25 והע' 42).
16. ראה לקמן הע' 32.
17. עמ' 1.
18. לכאורה לא הביא ראיה לדבריו, ובהערות ציין רק לגמ', אף שנמצא כן גם ברי"ף.
19. עמ' 5.

אבל פרופ' ריי"מ תא-שמע, נקט בגישה עקרונית שונה, וכתב בהקדמה לפי' ר"י אלמדארי למסכת חולין²⁰: "מפליאה יותר היא התעלמותו השיטתית (של הר"י מלוניל) מקטעי ההלכה המקוריים המצויים לרוב בספר הרי"ף, בהם התמודד עם שיטות מגוונות של גאוני בבל ועם פירושי רבינו חננאל וחכמים אנונימיים אחרים ונשא ונתן בהרחבה בעמקות בסוגיות התלמודיות כדי לדחות דבריהם ולאמת דעתו. פרשן הרי"ף חייב, על פי עצם ההגדרה, להרחיב את הדיבור בביאור קטעים אלו שבהם הרי"ף בא לידי ביטוי אישי וכמעט תמיד דרושה הרחבה כזו לתועלת הלומד". ובהע' 12 שם, הוא מקבל את דעתו של קופרברג "שר' יונתן מתייחס רק לדברי המשנה והגמרא ולא לדבריו ודיעותיו של הרי"ף עצמו".

ולכאורה תביעתו זו מ"מפרש הרי"ף" לפעול כפי הבנתו והגדרתו שלו, אינה עולה בקנה אחד עם המציאות המוכרת לנו. שכן לא רק הר"י מלוניל, אלא גם רבינו וכן רבי ישמעאל בן חכמון (ריב"ח) ורבינו חננאל בן שמואל (רחב"ש), ראו עצמם מפרשי הרי"ף²¹, והם שמו לעצמם כמטרה להיענות לצורכיהם של לומדי הרי"ף להבין את פשוטי הדברים, כולל הציטוטים מן הגמ'. כי במקומם היה מקובל שהרי"ף הוא ספר הלימוד העיקרי וממנו למדו במקום הלמוד בגמרא²²].

מסתבר, שגם החיבור שלפנינו נכתב כפי' על הרי"ף²³ הן מצד תוכנו²⁴ והן מצד מה שנכתב בהקדמה ל'נר' לברכות שהו"ל²⁵, וכשלומדים רי"ף צריך כמובן לבאר הכל, גם את הגמ' שמובאת שם. אמנם יש שהוא מוסיף ומביא מן הגמ' גם את מהלך הסוגיא שלא נמצאה ברי"ף, אבל זה נעשה לשם ביאור והרחבה, או כתשלום לרי"ף²⁶. אלא שבאופנים אלו הציטוט מהגמ' מצויין, ופותח בד"כ במלים: "ואמרינן בגמ'"²⁷, "ומהדרין בגמ'"²⁸, "ואקשינן בגמ'"²⁹, "בריתא בגמ'", "ואסיקנה בגמ'"³⁰, "בעיא היא בגמ'"³¹ וכד'.

(פ"ד הע' 228) הבאנו גי' של הרי"ף שתוקנה בתשובותיו, ורבינו לא הכירה (אבל ב'נר' לב"מ, ראה שם במבוא עמ' שז, "הביא מתשובותיו").

24. ניתן להיווכח בכך בקלות כשמעינים בציון שנכתב בראשי הפסקאות, שם הצבענו על המקור בגמ' וברי"ף.

25. על אף שבניגוד לספרי ה'נר' האחרים (ראה לעיל הע' 15 ולקמן הע' 42) בהם הוסיף תיבת "רבתי" בפתחה ובסיום, דבר המעיד שנכתב על הרי"ף, בחיבור שלפנינו פתח במלים: "ספר הנר למסכת עירובין" וסיים: "סליק פיר' עירובין" ולא כתב: "רבתי".

26. בדומה למש"כ במבוא לפי' רחב"ש (עיי"ש עמ' 30).

27. ראה לקמן פ"א הע' 56, 452 וכן לרוב.

28. שם, הע' 454.

29. לקמן פ"ג הע' 116.

30. לקמן שם הע' 267.

31. לקמן פ"ה הע' 321.

20. תשנ"ג, הוצאת "יד הרב נסים", עמ' ט.

21. ראה מבוא לפירוש רבינו ישמעאל בן חכמון, על הרי"ף לעירובין, ההדירו הרב חמ"י שטינברג, בני ברק תשל"ד. ופירוש רבינו חננאל בן שמואל על הרי"ף לעירובין, הוצאת מכון "אופק", קליבלד - ירושלים תשנ"ו, ההדירו הרב אברהם שושנה ושלום קליין (עיי"ש במבוא עמ' 25). ריב"ח ורחב"ש, שניהם כפי הנראה תלמידי הרמב"ם, ומבית מדרשו יצאו.

22. כן היה גם סדר הלימוד בבית מדרשו של הרמב"ם. ראה תשובתו לר' פנחס הדיין (תשובות הרמב"ם לפסיא (סי' קמ, עמ' 25): "ורוב התלמידים רצו ללמוד הלכות של הרב (=הרי"ף) ולמדתי אותם כמה פעמים כל ההלכות" (וע"ע במש"כ במבוא לפי' רחב"ש עמ' 16).

23. באשר לגירסאותיו ברי"ף, יש שנקט כגי' דפוס וילנא ויש שנקט לזו שבכ"י ניו יורק או בדפוס קושטא, ואין לדעת אם השתמש בכ"י שונים, או שאלו הגרסאות היו בכת"י אחד שעליו סמך. ולקמן

ספרי ה'נר' – מקורותיהם ודרכי השימוש בהם

כתב בעל ה'נר' בהקדמה שהו"ל: "מתשובת הגאונים ומדברי הקדמונים והאחרונים חיברתי מקצת מילות ועניינים, שמותם על דבריהם קראתי, ועליהם סמכתי".

דברים אלו, שנכתבו ע"י ר"ז אגמאתי בהקדמה ל'נר' לברכות, כוחם יפה מן הסתם לכל חיבוריו, אלא ששמות "הקדמונים והאחרונים", שעל תורתם הם נבנו, משתנים ממסכת למסכת³². לכאורה הדבר נובע, בראש ובראשונה, מן הספרים שהיו בידי בעת כתיבת חיבורו לאותה מסכת³³, אך אין ספק שהיו שיקולים נוספים שאיננו יודעים אודותם. גם טעון ביאור מדוע משתנה היקף השימוש – ממסכת למסכת³⁴ – בספר שכבר מצוי בידי רבינו.

באשר ל'נר' לעירובין, מסתבר שהוא שונה מכל ספרי ה'נר' שבידינו. כך למשל הפי' של ר' ברוך בן שמואל "הספרדי", שדבריו מהווים נדבך מאד מרכזי בכל ספרי הנר³⁵, לא נזכר כאן אף לא פעם אחת³⁶. נעדר מכאן גם פי' ר"ח³⁷, המצוטט בכל ספריו לרוב, ואילו פי' רב נסים גאון המובא בחיבורנו לרוב, לא נמצא ביתר ספרי הנר³⁸.

וכבר הרגיש בכך פרופ' ר"ש אברמסון וכתב³⁹: "שטיבו של הפירוש למסכת זו, הוא שונה משאר כל המסכתות". ובהמשך שם מוסיף: "...בעירובין הוא מרבה להביא את פירוש רש"י, יותר מאשר בשאר המסכתות".

ורב"ס (מוזכרים עשרות פעמים), רמב"ם, ר"ח, רש"י, רב מתתיהו גאון, רה"ג ורשב"ם.

33. כגון מובאות מפ"י ר"ג מאור הגולה רק למסכת ברכות ומפי' הר"י מיגאש רק לג' הבבות.

34. לא נתבאר למשל, מדוע מצוטט הרמב"ם ב'נר' לשבת רק בשלושה מקומות (אחד מפיה"מ, מובא שם עמ' לח, ושניים מהיד החזקה שם, עמ' כו ועמ' צח). גם איננו יודעים מדוע מעדיף רבינו בכל ספריו האחרים את הציטוט מרבנו ברוך הספרדי לעומת רש"י (אפילו ב'נר' לברכות, שהשימוש ברש"י אינו מועט, הוא ביחס של 40 לעומת 60).

35. פרט ל'נר' לשבת, שרבינו ברוך הוזכר בו רק חמש פעמים.

36. אף דר"ב חיבר פי' גם למסכת עירובין, כמו שכתב בעצמו בספר ה'נר' לב"ק, עמ' רנא, עי"ש הע' 66: "וכבר פירשנוה כהוגן בתחילת עירובין". וכע"ז ב"שטמ"ק הנר" לב"ב (עמ' ג, הע' 26).

37. אמנם אפשר שהביא מדבריו בלי להזכירו בשמו (כגון לקמן פ"י, עי"ש הע' 320).

38. ומה שנזכר בנר לברכות, אפשר דאינו מפ"י לתלמוד (עי' מש"כ בספר רנ"ג עמ' 94 הע' 2).

39. במאמר הנ"ל, עמ' 61.

32. כפי שניתן אכן להיווכח מן רשימה הכמעט מלאה, של שמות חכמים שנזכרו בספרי ה'נר' שבידינו, והם: לברכות: ר' ברוך ספרדי, רש"י, רבינו חננאל (ר"ח) ורב האי גאון (כל אלו מוזכרים במסכת זו עשרות פעמים), וכן רבינו גרשון מעיר מגנצא, ר' יצחק בן גיאת (ריצ"ג), ר' יהודה ראש הסדר, הרמב"ם (רמס"ל ב"ר מימון ז"ל), רב נסים ז"ל, רב עמרם בר ששנא, רבינו פלטי, רב פנחס ור' שמעון (בעל הלכות גדולות). לשבת: ר"ח ורש"י (מוזכרים לרוב), רב אחאי (בעל השאלות), ר' ברוך בר' יצחק, ר' ברוך הספרדי, רב האי גאון (נזכר קרוב לשלושים פעם), רב יהודאי גאון, רב יהודה ראש הסדר, ריצ"ג, מר רב כהן צדק, רב נתן אב"ד, רב סעדיה גאון (רס"ג), רב עמרם גאון (רע"ג), רב שרירא גאון (רש"ג, נזכר בלמעלה מעשרים פעם) וכו'. לבבא קמא: רב"ס ור"ח (מוזכרים עשרות פעמים), רמב"ם, רש"י, רה"ג, ר"י מגאש, רה"ג, רס"ג, רב שר שלום גאון, ר"נ אב בית דין, ר"נ בעל הערוך. לבבא מציעא: ר' ברוך ספרדי (רב"ס, הציטוטים מפירושו מרובים), רה"ג, ר"ח, רב יהודאי גאון, ר"י מגאש, ריצ"ג, רמב"ם, רס"ג, רב נחשון גאון, רע"ג, ר"ש בן חפני, רש"י, ר"ש בעל ה"ג וכו'. לבבא בתרא: ר"י מגאש

ובאמת קצת קשה להחיל על ה'נר' לעירובין את מה שכתב בהקדמה לברכות: "מתשובת הגאונים ומדברי הקדמונים והאחרונים חיברתי מקצת מילות ועניינים", שהרי יש בו מעט מאד מ"תשובות הגאונים"⁴⁰ וגם "דברי הקדמונים והאחרונים" שהביא, מצטמצמים לשלשה⁴¹ מחברים בלבד⁴².

ונראה, שלשוני מספריו האחרים יכולים להיות כמה וכמה הסברים. העיקרי שבהם, היות ה'נר' לעירובין הראשון והקדום מבין ספרי רבינו⁴³, ואולי באותה העת לא היו מצויים תחת ידיו "תשובות הגאונים" ו"מצאי הספרים" שהוזכר בחיבוריו האחרים. גם יתכן שספר זה של ר"ז אגמתי מבוסס על שיעורים ששמע מרבותיו⁴⁴ או שמסר בעצמו.

ומה שכתב שם: "שמותם על דבריהם קראתי", ר"ל, שקרא שמו של האומר על מה שהעתיק ממנו⁴⁵, ולא הביא דבריו ב"סתם". ואפשר דגם, רצה לומר ש"קרא שמותם עליהם", ותו לא, שספרי ה'נר' אינם אלא לקט של "דברי קדמונים ואחרונים", ללא תוספת ביאור.

ספר הנר לעירובין – תיאור כתב היד

צילום כתב היד, שממנו הועתק החיבור שלפנינו, מצוי במכון לתצלומי כת"י עבריים שבבית הספרים הלאומי בירושלים, וכתב היד עצמו ספון במוזיאון הבריטי.

כאמור, מכיל כת"י זה את הפי' לברכות, שבת ועירובין. לדברי יעקב לויץ⁴⁶ כתה"י אינו ראשוני⁴⁷

40. ע"י לקמן פ"ב הע' 56, פ"ד הע' 349 ופ"י הע' 257, ולקמן (ע"ש הע' 109) שיעורו, ששניים מהציטוטים הועתקו מפירושו של רנ"ג.
41. והם רש"י, רמב"ם ורנ"ג, המפורטים להלן.
42. הוסף לכך גם את העולה מדברינו לעיל בהע' 25, דהפתיחה ל'נר' לעירובין, שונה מזה שבחיבוריו האחרים. מכל מקום נראה לי שאין להטיל ספק בכך שגם ספרנו זה יצא מבית מדרשו של ר"ז אגמתי, שהרי הסופר (ראה להלן הע' 47), בודאי סבר ששלושת הספרים (ברכות, שבת ועירובין), שהביאם באותו כתב יד (שמספרו כאמור, OR.11361), יצאו מאותו בית מדרש, והוא הרי חי סמוך למקומו ולזמנו של רבינו (ראה גם לקמן הע' 48), ומה לנו כי נחלוק על עדותו הקדומה, רק בגלל איזה קושי שנובע מן ההנחה שכל ספרי הנר אמורים להיכתב באותו סגנון. גם בכת"י אחר, קדום אף הוא, יש "ליקוטים מגליון הערוך" (הובא בסוף ספר הנר לשבת, עמ' רי), הכוללים קטעים מספרי ה'נר' למסכתות אחדות וביניהם מן החיבור שלפנינו (ע"י לעיל הע' 9 ולקמן פ"י הע' 564 ו565), והם מובאים שם ב'חדא מחתא', דבר המעיד שגם בעל כת"י זה לא הפריד בין ה'נר' לעירובין לבין יתר ספרי ה'נר'.
43. כמו שיוכח לקמן, ע"ש הע' 76.
44. כעין זה שיעורנו ביחס לפי' רחב"ש (ע"ש) מש"כ במבוא הע' 203).
45. ועשה כן בתחילת הציטוט, ולעתים (וביותר ב'נר' לג' הבבות) אף בסופו (ונקט הל': "עד הנה מדברי רב"ס", "עד הנה מדברי ר"ח ז"ל" וכד').
46. שם (ראה לעיל סעיף "חיבוריו").
47. ואם אכן כתה"י "אינו ראשוני", הרי שהזכרת הרמב"ם ב"ברכת המתים" אינה מהווה ראיה לגבי מועד כתיבתו של ספר ה'נר' לעירובין – ודלא כמו שהסיק אברמסון (במאמר הנ"ל, עמ' 61), שם כתב: "חוץ מן הפירוש לעירובין שכבר ברך אותו בברכת ז"ל" (ומוסיף במשפט המוסגר: "ואין נראה שנקט את הברכה הזאת אף לחכמים שהם עוד בחיים") – דאפשר דתי' "ז"ל" נוספה ע"י הסופר המעתיק. ובהערות לקמן הצבענו על שיבושים שהם כאמור של המעתיק את כתב היד ולא כן היה במקור. ראה פ"א הע' 150, 280 ו417; פ"ג הע' 245; פ"ה הע' 161 והע' 174; פ"ו הע' 126 והע' 505; פ"ח הע' 259 ופ"י הע' 627 (וע"ע לקמן הע' 49).

אלא הועתק במאה ה-15, "בכתיבה פרסית"⁴⁸, על נייר עב ומבריק בגוון חום. כתה"י מכיל 188 דפים, מתוכם 47 דפים למסכת עירובין (עמודים 142-189). הדפים הם בגודל 7-10 אינץ', ויש כ-30 שורות בכל עמוד.

הכתיבה ברורה, האותיות מרובעות ולא מחוברות (רק האות 'ו' שבכתה"י, ארוכה, וקשה להבחין בינה לבין האות 'ן', ולא ציינתי לזה בהע' אלא כתבתי לפי העניין). כתב היד שבידינו מכיל את הפירוש מתחילתו ועד סופו, אלא שיש בו חסרונות אחדים⁴⁹. השפה שרבינו נוקט בד"כ היא לה"ק, אבל אם במקור שממנו העתיק כתוב בערבית, אף הציטוט הוא בערבית.

מקורות הפירוש לעירובין

שלשה הם המקורות העיקריים עליהם נבנה ספר ה'נר' לעירובין, והם: פירושי רש"י, הרמב"ם ורבינו נסים גאון.

א. רש"י

ראש וראשון לפרשנים עליהם סמך רבינו הוא רש"י, שהציטוטים ממנו מרובים⁵⁰, ומהווים את הנדבך המרכזי של החיבור כולו⁵¹. היחס המיוחד לרש"י בא לידי ביטוי לא רק בריבוי השימוש בפירושו או בלשונו⁵², אלא גם בהעדפתו לעתים על פני מפרשים האחרים⁵³, ואפילו על פני הרי"ף, אותו הוא בא לבאר⁵⁴.

לכאורה מה שכתב בהקדמה לספר ה'נר' לברכות: "...ומדברי הקדמונים והאחרונים... שמותם עליהם קראתי...", אינו מיושם כאן באופן מלא, דלא כל הציטוטים מובאים בשם אמרם⁵⁵. וגם כאשר ציין שהמקור ברש"י⁵⁶, עשה כן בד"כ רק פעם אחת⁵⁷, בתחילת הפי' לאותה משנה

אלא ציטוטים מרש"י (כגון: הפי' לפ"א מ"א, לפ"ג מ"ד, לפ"ד מ"ג וכן בעוד סוגיות).

52. לעתים עושה רבינו שימוש בל' רש"י אף שלא באותו הקשר שנכתבו במקורם. ראה לקמן פ"ו הע' 601 (שם נקט לשון רש"י מאמצע הדיבור, ובמובן שונה) ופ"ח הע' 222 והע' 339 (ועי' גם פ"י הע' 218).

53. כגון לקמן פ"ד הע' 135, שם מעדיף את פי' רש"י על פני פי' ר"ח (ובפי' ר' ישמעאל בן חכמון מעדיף את פי' ר"ח).

54. לדוגמה: ראה לקמן פ"ח הע' 292 ופ"י הע' 205.

55. כגון בפ"ד מ"ה ובפ"ה מ"ז.

56. הלשון שנוקט, כאן וכן ביתר ספרי הנר: "פיר' רשצז"ל" (=פירוש רבי שלמה צרפתי ז"ל).

57. אבל יש שחוזר באמצע הציטוט ומציין שוב שהוא מ"פי' רשצז"ל" (ראה לקמן פ"ח הע' 332 ופ"י הע' 420, שם שיערנו טעמו, משום שהפי' מוקשה, או שרצה להדגיש דרך רש"י פי' כן).

48. אבל בקטלוג של הספרייה הלאומית, נכתב שכתה"י הוא מהמאה ה-14 וסוג הכתיבה מזרחי.

49. ראה סוף פ"ג ותחילתו של פ"ד שחסר בכתה"י (גם זו הוכחה לנ"ל, עי"ש הע' 47, שכתב היד אינו ראשוני). יש גם שני ציטוטים, אחד מהרמב"ם (לקמן פ"ב הע' 71) והאחר מרנ"ג (שם פ"ג הע' 219), שנאמר לגביהם (בערבית): שיזכירם בסוף הפרק, והם אינם שם. נראה מכאן לכאורה שהיו תוספות "בסוף הפרק" שהסופר או בעל ספר ה'נר' החסירו. ושם גם הניקוד שנמצא בכתה"י רק במקום אחד (ראה לקמן פ"א הע' 7), היה מצוי בכתה"י המקורי במקומות נוספים.

50. השימוש ברש"י נעשה לא רק כדי לפרש בו את הגמ' והרי"ף אלא גם כדי לבאר ראשונים שדבריהם הובאו כאן, כגון: רנ"ג (עי' לקמן פ"ג הע' 310) והרמב"ם [וכך יש גם בפירושו של רחב"ש (עי"ש עמ' רל, הע' 109)].

51. יש אפילו, שכל הפי' למשנה ולגמ' שעליה אינו

ולגמ' שעליה. בהערות הפנינו לכל המובאות, גם לאלו שהובאו בסתם, וראינו בעליל מה נרחב השימוש בפי' רש"י.

ספר ה'נר' לעירובין הוא מהפירושים הראשונים שידועים לנו, שנכתב על הרי"ף, והוא הראשון המסתמך על פירושו של רש"י⁵⁸. וכבר עמד פרופ' ריי"מ תא-שמע⁵⁹ על הקשיים שניצבים בפני מי שמנסה להלך בדרך זו, ולחבר בין שתי האסכולות, של רש"י ושל הרי"ף. ודברים שכתב אודות פירוש הרי"ף מלוניל לרי"ף, כוחם יפה גם כאן לענייננו. וכך אמר: "אחת הבעיות הקשות הכרוכות בפירושו (של הרי"ף מלוניל)... נובעת מתלותו המוחלטת... בפירוש רש"י לתלמוד... שכידוע פעמים רבות שונה תפיסתו של הרי"ף את הסוגיא... מתפיסתו של רש"י, והמעין משתומם כיצד סבר רבי יהונתן לבאר הכל, וגם מקומות אלו בכלל, בלשונו של רש"י במסגרת פירוש לרי"ף".

כאמור, ניתן להניח שלרבינו היה קושי דומה, אלא שבניגוד לרי"ף מלוניל הוא מסייע בפי' רנ"ג והרמב"ם הקרובים ל"תפיסתו של הרי"ף" את סוגיית הגמרא. ואעפ"כ עדיין הקושי קיים.

הנה, לשון רש"י שנקט רבינו, אינה שונה בד"כ מזו שלפנינו, או מן הגי' שבדק"ס ובראשונים⁶⁰. ואף אם הגי' מחודשת ואינה ידועה ממקורות אחרים, עדיין אפשר שזו הייתה הגי' שלפניו⁶¹. אך יתכן – והיא הייתה עיקר עבודתנו בההדרת החיבור, להצביע על אפשרות זו – שהשינוי בלי' רש"י אינו מקרי⁶², ונעשה כדי שלא לחלוק על הרי"ף⁶³, הרמב"ם⁶⁴ ועו"ר⁶⁵ או מחמת סיבה אחרת שהצבענו עליה במקומה⁶⁶.

241, 394 ו432. פ"ו הע' 598 ופ"י הע' 40 והע'

164 (ויש שהסתפקו אם ההשמטה מכוונת או

נובעת מ"טעות הדומות", ראה לקמן פ"ג הע' 22).

64. ראה לקמן פ"ד הע' 283 (דהשמיט ג' תיבות,

ועי"כ ל' רש"י אינו נוגד את דעת הרמב"ם), פ"ה

הע' 16 (דע"י השמטת תי' אחת תואם הפי' את

דעת הרמב"ם, וכ"כ ריב"ח ורחב"ש), פ"ח הע' 212

(דאולי השמיט משום דס"ל כרמב"ם) וכן בפי' הע'

105 (דהשמיט מרש"י מה שנגד הרמב"ם). אבל

בפ"ח הע' 269 ראינו שמעדיף את פי' רש"י על פני

פי' הרמב"ם (בניגוד לריב"ח).

65. ראה פ"ו הע' 227 ו524, פ"י הע' 502

(דהשמיט מרש"י אולי משום דס"ל כתוס'), פ"ח

הע' 97 (דהשמיט מרש"י אולי משום דס"ל כרי"י

מלוניל והרמב"ם) וכן בפ"ט הע' 91 (דהשמיט

כדעת הרז"ה) ובפ"י הע' 349 (שלא העתיק את כל

הפי' ועי"כ לא חלק על התוספות).

66. אם כדי שלא ימצא סותר דברי עצמו ממק"א.

ראה לקמן פ"א הע' 76, פ"ד הע' 85-83 והע' 284

וכן פ"י הע' 164, או מחמת קושי אחר, ראה לקמן

פ"ו הע' 449 ופ"ט הע' 91.

58. ראה להלן הע' 76.

59. שם, עמ' ח ואילך.

60. במיוחד נמצא כן אצל מפרשי הרי"ף, שנקטו

גי' דומה ברש"י: ראה לקמן פ"ג הע' 158 (דאותה

השמטה שברש"י ישנה גם בפי' הרי"ף מלוניל ורבינו

חננאל בן שמואל = רחב"ש), פ"ה הע' 96, פ"ו

הע' 88 ופ"ח הע' 80.

61. נכון כן בעיקר לגבי הציורים שבכתה"י (כשהם

שונים מן הציור המוכר לנו), דאף אם לא נמצא

להם "תנא דמסייע" בכ"י או בד"י מסתבר דכן

הייתה הגי' שלפני רבינו, ואי"ז שיבוש או שינוי

מכוון (ראה לקמן פ"א הע' 25 ופ"ה הע' 50).

62. הבסיס לדברינו הוא דברי החזו"א זצ"ל,

בהתייחסו לשינוי מלי' רש"י שנמצא בפי' הרי"י

מלוניל, וז"ל: "מלשון ריו"נ, שדרכו להעתיק

מרש"י והשמיט מדבריו או עשה פס ד', מוכח

דסובר כתוספות ודלא כרש"י" (אור"ח סי' סה אות

עג, הובא בפי' רחב"ש, עמ' ז הע' 33). ודלא

כמוש"כ בביה"ל סי' שסה ד"ה אם נשאר, שהסיק:

"דמדהעתיק לשון רש"י משמע דס"ל כרש"י".

63. ראה לקמן בפ"א הע' 286; פ"ה הע' 201, 232,

אך יש גם ציטוטים מרש"י שלא "תוקנו" והסתירה בין פ"י רש"י לבין דברי הרי"ף נותרה בעינה⁶⁷.

יש גם השמטות ושינויים שניתן לייחסם למעבר של פ"י רש"י מאשכנז למצרים, או לארץ מזרחית קרובה⁶⁸, כגון השמטת הלע"ז או הריאליה שאינה מתאימה⁶⁹, אבל הציטוט מרש"י אינו משתנה והוא תמיד בלה"ק⁷⁰.

ב. רמב"ם

אף שהרמב"ם היה צעיר מרבינו בכי"ח שנים⁷¹, הביא רבינו מדבריו בכל אחד מספריו. ב'נר' לעירובין מובא בעיקר מפירושו למשנה, ובמקומות אחדים גם מפ"י לתלמוד⁷². אבל ב'נר' לברכות, כבר יש ציטוטים רבים מן היד החזקה⁷³. וגם ב'נר' לשבת יש ציטוטים אחדים משם⁷⁴, אבל האזכורים הם בעיקר מפירושו למשנה.

נמצא שמבין ג' ספרי 'הנר' שבכת"י, שמספרו OR.11361, רק ב'נר' לעירובין אין אזכור מן ה"יד החזקה". הנראה לכאורה, משום שבאותה העת שחובר ה'נר' לעירובין טרם הושלמה מלאכת כתיבת חיבורו זה של הרמב"ם⁷⁵. מעתה נוכל לשער, דסדר כתיבת ספרי ה'נר' שהוזכרו, אינו כסדרן בש"ס. אלא, הפ"י לעירובין הוא הקדום, וע"כ אין בו אזכורים מן ה"יד החזקה". רק ב'נר' לברכות ולשבת שנכתבו כאשר הרמב"ם כבר סיים את כתיבת חיבורו הגדול, הספיק רבינו להעתיק משם ולשלב מדבריו בספריו. ונראה, שה'נר' לברכות, שמרובים בו הציטוטים מן היד החזקה, נכתב מאוחר יותר, וע"כ הוא האחרון מבין שלשתם⁷⁶.

ולכאורה, לעיל בהע' 64 סברנו שרבינו משנה לשון רש"י כדי להתאימה לדעת הרמב"ם (כגון: לקמן פ"ד הע' 283 שהשמיט מל' רש"י והתאים לפ"י הרמב"ם בהלכות עירובין) שמא י"ל, שדעת הרמב"ם הייתה ידועה לו עוד מקודם, לפני שהסתיימה כתיבת היד החזקה, כשם שהכיר את פ"י הרמב"ם לגמ'.

76. ראה ההקדמה של ר"מ תא-שמע לפ"י ר"י אלמדארי לחולין (שנ"ל, ע"ש הע' 59). שם פרס משנתו אודות פרשני הרי"ף הראשונים. לדעתו (שם עמ' ח): "ראשון למפרשי הרי"ף שממנו נטלו דוגמא כל הבאים אחריו... הוא פירוש רבינו יהונתן הכהן ראש לחכמי לונלי", שנפטר בשנת 1216 "ואת ספרו כתב בשנות השמונים והתשעים של המאה הי"ב". ובהמשך (שם עמ' יד) הוא חוזר לדון בפירושו של הר"י אלמדארי וכותב: "...וגינתן לקבוע בוודאות כמעט מוחלטת כי כל קטעי פרשנות הרי"ף העולים מן הגניזה או ממכתבי-יד... ראשיתו... בפרובנס, ומשם נתגלגל לארצות המזרח". לכאורה קביעה זו נכונה אולי לגבי רבינו חננאל בן שמואל [שכתב את פירושו לעירובין

67. ראה פ"ד הע' 88 והע' 343; פ"ה הע' 225, 236, 288, 4121; פ"ו הע' 23; פ"ז הע' 160 [ויש גם "סתירות" בג"י שנותרו בעינן, והם ממקורות שונים, לדוגמא ראה לקמן פ"ג הע' 288].

68. ראה לקמן בעמוד הבא.

69. ראה פ"ב הע' 5.

70. ראה לקמן פ"ב הע' 70, שמביא רק תוכן דבריו של רש"י וע"כ נקט הלשון הערבית. וע"י גם לקמן פ"ז הע' 144, שמוסיף פ"י על דברי רש"י בערבית (וע"ע לקמן בהע' 81 ו-98 שם אזכרו לשונות קישור של רבינו בשפה ערבית) [ונראה דכן דרכו של רבינו: הציטוט נעשה תמיד בלשון המקור, מרש"י, בעברית, מפיה"מ לרמב"ם בערבית, ואם מפ"י רנ"ג, הרי הדבר תלוי בלשון שנקט רנ"ג (ראה לקמן הע' 104 ובפ"י הע' 360)].

71. ראה לעיל אצל הע' 7.

72. ראה להלן הע' 93.

73. ראה ב'נר' לברכות עמ' 19, 38, 47, 51, 55, 60, 72, 73, 77, 90, 97, 117 ו-118.

74. ראה שם עמ' כו ועמ' צח.

75. שכתבתו נסתיימה רק בשנת 1180 לערך.

עוד יש להעיר, שבהקדמה של בעל ה'נר' למסכת ברכות שהו"ל נאמר, שכתבתו הושלמה רק בשנת 90-1189 (למניינם), וכאמור לעיל, כתיבת ה"יד החזקה" נסתיימה רק כעשר שנים קודם לכן, דהיינו בשנת 1180 לערך (למניינם). ואם נוסיף לזה את השערתו של הירשברג⁷⁷ שבתאריך המצויין נעשתה רק העריכה הסופית, וקדמו לה בודאי כמה שנות כתיבה, נמצא שבפרק זמן קצר מאד הספיק רבינו לשלב בפירושו לברכות ולשבת מדברי הרמב"ם ביד החזקה. ומכך נראה שחי ופעל סמוך למקום מושבו של הרמב"ם ואולי אף השתייך לחוגו הקרוב⁷⁸, כך שמיד כשסיים את כתיבת היד החזקה, היה סיפק בידו להעתיק ולשבץ משם בחיבוריו.

אבל מפיה"מ, הואיל וכתבתו הושלמה קודם לכן⁷⁹, הספיק רבינו לצטט בכל ספריו⁸⁰. וב'נר' לעירובין יש משם ציטוטים⁸¹ כמעט לכל משנה, אלא שהנוסח שהיה בידי הוא "מהדורא קמא"⁸², ולא הכיל "תיקונים" שהרמב"ם הכניס בו במהלך השנים⁸³.

הציטוטים מפיה"מ נפתחים, בד"כ⁸⁴, במלים: "פיר' רמז"ל"⁸⁵, ומובאים עפ"ר כפירוש על

80. ואפילו "להתאים" את לשון רש"י לפי הרמב"ם (ראה לקמן פ"ה הע' 16 שהשמיט מל' רש"י מה שנוגד לדעת הרמב"ם, וכן נקטו ריב"ח ורחב"ש).

81. ולא רק מפיה"מ לעירובין, אלא גם מפיה"מ לשבת, ראה לקמן פ"ג הע' 130.

82. עי' פ"א הע' 349 (אבל רחב"ש שם הכיר את מהד"ת) ופ"ח הע' 188.

83. כן מובא בתשובות הרמב"ם (הוצאת פריימן, סי' ריא): "ומה שכתבנו בחיבור (במשנה תורה) הוא הנכון, וכבר כתבנו בפירוש המשנה, ומה שהגיע לידכם פירוש המשנה ומצאתם הפך ממה שכתבנו בחיבור, זה שהגיע אליכם הוא ה"מהדורא קמא" שיצאה מתחת ידינו קודם שעיינו ודקדקנו היטב".

84. יש שלא ציין שהפ"י הוא לרמב"ם (ראה פ"א הע' 348).

85. מצאנו גם שכתב: "פסר (=ביאר) רמז"ל". וב'נר' לברכות נקרא הרמב"ם: "רמסז"ל ב"ר מיימון ז"ל", ולב"מ ולשבת "רבי" משה נר"ו בריה דרבי מיימון ז"ל", "רבי" משה נר"ו [כאן הסופר לא שינה אלא העתיק את הנוסח שהיה לפניו בכתה"י, שהרי (ראה לעיל אצל הע' 7) רבינו נפטר בחיי הרמב"ם] ואילו רחב"ש מכנהו: "רבינו", "הרב רבינו משה", "רבינו משה זק"ל", "הרמ"ם זק"ל" ו"ה"ר משה זכר קדוש לברכה" (מבוא שם, עמ' 21).

לאחר פטירת הרמב"ם, משנת תתקס"ה ואילך (ראה מבוא לפי' רחב"ש עמ' 16), ואשר ראה בר"י מלוניל "מורה דרך", עד כדי כך שכתב בפירושו למסכת קידושין (מובא בהקדמה לפי' רחב"ש לעירובין עמ' 15): "דפרישנא לה (לפי' לגיטין), משום דלא פריש לה נמי הרב רבי' יהונתן ז"ל". אך היא אינה עולה בקנה אחד עם מה שניתן להסיק ממה שלפנינו. שהרי כאמור לעיל, הר"י מלוניל כתב את ספרו "בשנות השמונים והתשעים של המאה ה"ב", ובאותה העת נכתב ה'נר' לברכות, וכמו שעולה שם מן ההקדמה, דהיינו בין השנים 1189-1190. ועתה משבירנו שה'נר' לעירובין נכתב לפני ה'נר' לברכות (והינחנו שחובר עוד בטרם נתפרסם ספר היד החזקה לרמב"ם, ועל כן לא יכול היה לצטט ממנו), דהיינו לפני 1180. נמצא שקשים דברי רי"מ תא-שמע בשתיים: א. אי אפשר לומר שהר"י מלוניל הוא "ראשון למפרשי הר"ף שממנו נטלו דוגמא כל הבאים אחריו", שהרי ספרנו קדם לו. ב. מאותו טעם אין גם לומר שראשיתם של הפירושים על הר"ף היה "בפרובנס, ומשם נתגלגל לארצות המזרח".

77. ראה לעיל הע' 8.

78. קצת ראייה לכך, היכרותו את פירוש הרמב"ם לגמ' (וראה לקמן הע' 93 ובפ"ה הע' 194).

79. דהיינו, בשנת ד"א תתקכ"ח (1168) (ומכאן שספרי ה'נר' האמורים נכתבו שנים אחדות לאחר שנת 1168 עד שנת 1190).

המשנה⁸⁶, ובשפה הערבית, שפה שבה כתב הרמב"ם את פירושו. מהשוואה לנוסח שבידינו⁸⁷ עולה שיש רק שינויים מעטים⁸⁸, שבד"כ אינם משנים את התוכן, אך מצאנו גם שהפ"י שונה⁸⁹ או קוצר⁹⁰, או שהציור הוא אחר⁹¹.

פירוש הרמב"ם לעירובין: הרמב"ם חיבר גם פירוש לגמרא. כן מוכיח הרב מ"ל זק"ש, בספרו: "חידושי הרמב"ם לתלמוד". ומסתמך⁹² על דברי המאירי, רבינו חננאל ב"ש, רבי ישמעאל בן חכמון, ריטב"א ורבינו פרחיה. הרב זק"ש ניסה לשחזר את פ"י הרמב"ם למסכת עירובין. לצורך כך אסף קטעים מפ"י ריב"ח ורחב"ש אבל לא מהפ"י שלפנינו, אף שגם הוא מכיל מובאות אחדות מפ"י הרמב"ם לעירובין⁹³.

ג. רבינו נסים גאון

כתב⁹⁴ בסדר הקבלה לרבינו מנחם המאירי⁹⁵: "שבימי רבינו חננאל היה ג"כ רבינו נסים וגם הוא חיבר פירושים בקצת מסכתות, הגיע לידינו מהם פירוש מסכת עירובין". ר"ש אברמסון, בספרו "רב נסים גאון"⁹⁶, מונה שמות החכמים שפ"י זה היה לפניו, והם: "הערוך, הרמב"ם"⁹⁷, הראב"ד הרמב"ן, בעל ההשלמה, והמאירי" (וכן מפרשי הרי"ף, שנודעו בקירבתם לרמב"ם, והם: רבינו חננאל בן שמואל, רבי ישמעאל בן חכמון ורבינו).

ובהמשך שם, בספר הנ"ל, בפרק "פירושים לתלמוד"⁹⁸, קיבץ מכת"י וספרי ראשונים, שרידים מפירושו של רנ"ג לתלמוד. ונמצא, שכמעט⁹⁹ כל מה שמוכא שם הוא מהפ"י למסכת עירובין¹⁰⁰, ואף החיבור שלפנינו¹⁰¹ שימש אחד ממקורותיו. מובאים מכאן שבעה ציטוטים, אשר בהם נאמר להדיא שכן "פירש רב נסים ז"ל"¹⁰², ומקום

96. הוצאת "חברת מקיצי נרדמים", ירושלים, תשכ"ה, עמ' 102.

97. ראה לקמן פ"ב הע' 2-51 שם הצבענו על רנ"ג כמקור אפשרי לפיה"מ לרמב"ם, ואולי עפ"י ניתן לקבוע בו את הגי' הנכונה.

98. שם, עמ' 93 ואילך.

99. דיש שם רק דפים אחדים על מסכת ברכות, שורות בודדות למסכת ראש השנה ורמז לקיומו של פ"י ליבמות.

100. שהיה כפי הנראה הפ"י היותר ידוע של רנ"ג, ראה מש"כ לעיל בשם המאירי.

101. אבל ספרי הנ"ר האחרים לא הביאו מפ' רנ"ג. רק בפ"י לברכות יש ג' מובאות (בעמ' 21, 64, 66) בערבית המשוייכות לרנ"ג, אך מקורם אינו ברור (ראה אברמסון שם, עמ' 96).

102. ראה לקמן: א. פ"א הע' 118 [ובהע' 125 שיערנו שגם ההמשך הוא מפ"י רנ"ג]; ב. שם, הע' 165 [עיי"ש בהע' 170 ובהע' 190 שם הוכח שגם ההמשך, הוא מפ"י רנ"ג. ועפ"י ניתן להשלים את

86. אבל, פעמים שמוכא בפ"י על הגמ', ראה לקמן פ"ד הע' 295 ופ"ה הע' 191.

87. שהיא מהדורת הרב י' קאפח, מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ג.

88. עליהם הצבענו בגוף החיבור באותיות זעירות [כמו"כ צוינו השמטות של מילות קישור, כגון: "כמו שאבאר לקמן", "וכבר אמרנו" (ראה פ"ב הע' 41), "וכבר ביארנו בפרק שני" (ראה פ"ה הע' 136) וכד'].

89. ראה פ"ב הע' 20 ופ"י הע' 523.

90. ראה פ"ד הע' 253.

91. ראה פ"ד הע' 255.

92. במבוא שם, עמ' 18.

93. ראה להלן: פ"ד הע' 340-313, פ"ה הע' 193 (וכ"פ רחב"ש וריב"ח, עיי"ש גם הע' 109), פ"ח הע' 66 ופ"י הע' 426. ושם גם מש"כ להלן בפ"ד הע' 150 רומז לפי הרמב"ם לגמ'. אבל מש"כ להלן בפ"ט בשם רמז"ל נראה דצ"ל: רנז"ל.

94. ראה מבוא לפי רחב"ש עמ' 18 ואילך.

95. ש"ז הבלין מהדיר, הוצאת מכון אופק עמ' 33.

נוסף שהסיק כן מכללה¹⁰³.

ובעיון נוסף נמצא שיש בינר' שלפנינו קטעים נוספים שמקורם בפי' רנ"ג, ואשר אברמסון, ואלו שאחריו, לא עמדו עליהם¹⁰⁴.

ושמא ישנה דרך נוספת לגלות פירושים של רנ"ג שהובאו כאן בסתם, וזאת עפ"י מה שכתבנו במבוא לפי' רחב"ש (עמ' 19): "כיון שהשימוש בפי' רנ"ג רב במיוחד אצל רבינו חננאל בן שמואל ורבי ישמעאל בן חכמון ובעל ספר הנר, הנחנו שכאשר יש דמיון בין שנים מהם לפחות, המקור הוא ברנ"ג, אך לכלל ודאות לא נוכל להגיע". ולקמן בהערות הצבענו על מקומות שנמצא להם דמיון בפי' רחב"ש וריב"ח¹⁰⁵, וע"כ אפשר דגם הם מפי' רנ"ג.

גם דמיון ללשון המאירי (שכאמור הכיר את פי' רנ"ג לעירובין) יכול לכאורה לרמוז שהמקור המשותף הוא פי' רנ"ג¹⁰⁶.

ואפשר שגם דברי הגאונים המובאים כאן אינם אלא ציטוטים מפי' רנ"ג¹⁰⁷.

אדוננו האי גאון ז'ק"ל [בורגין בלשון ערבי הי] אבר[אג]ת[עמל פי אל צחרא לכבא אלתמאר ואל גלאת ויכון פיה]א חופאט (לפנינו: חפאץ) מעהא ואנמא (לפנינו: ואמא) יעתמד עליה [כאן תגעל כאל קרין] או אל מסאכין פי אל אמכאן אל אמנה (לפנינו: אמנה). (ב). פרק ג' הע' 293-297 [שהמובא בינר' בסתם, מצוטט ע"י רחב"ש בשם רנ"ג (ובהע' 302, שיערנו דהדמיון לפי' ריב"ח ורחב"ש מורה דגם ההמשך מקורו בפי' רנ"ג). (ג). שם, הע' 377 [הצענו שמה שמובא בשם "ר"ש צז"ל" צ"ל בשם "ר"נ ז"ל"]. (ד). פרק ט' הע' 33 [הנחנו שיש ט"ס, והמובא בינר' בשם "רמז"ל צ"ל בשם "רנז"ל"]. (ה). פרק י' הע' 270 ו277 [שם נמצא, שהמובא בינר' בסתם מצוטט בספר המאורות בשם רנ"ג]. (ו). שם, בהע' 9-357 [נמצא, שהמובא בינר' בסתם, מובא בפי' רחב"ש בשם רנ"ג]. הוסף לכך מש"כ לעיל (בהע' 103-102), שגם במקום שאברמסון זיהה, הרי לא זיהה את כל מה שניתן לשייך לרנ"ג (וע"ע לקמן הע' 109).

105. ראה לקמן פרק א' הע' 218-223, פרק ג' הע' 244-7, 282, 350, 389; פרק ד' הע' 10; פרק ה' הע' 153 (ודומה לו גם בפי' ר"ח) ופרק ט' הע' 48, 119, 123-123.

106. ע"י לקמן פ"י הע' 305.

107. ראה לעיל הע' 104 ולקמן הע' 109.

מה שחסר בכתה"י שהביא שם אברמסון]; (ג). פ"ב הע' 93 [שם גם עמדנו על הדמיון לפי' רחב"ש]; (ד). פ"ג הע' 216 [פירוש קצר בערבית שלא הושלם, דכתב: "שאזכירנו בסוף הפרק", ושם לא נמצא]; (ה). שם, הע' 391; (ו). פ"ד הע' 246 [וכע"ז בפי' רחב"ש וריב"ח, בסתם]; (ז). פ"ה הע' 304 [וכע"ז בפי' ריב"ח].

103. ע"י ספר רנ"ג עמ' 105 שם מובא תחילת הפי' של רנ"ג לעירובין, עפ"י כ"י אדלר. ובהע' 2 עומד אברמסון ע"כ שקטע מן הפי' "הובא בסתם בספר הנר" (ראה לקמן פ"א הע' 17). ובאמת, גם ההמשך יש בו מל' רנ"ג, ע"י מש"כ, לקמן שם, הע' 37-41 והע' 43.

104. ראה לקמן: (א). פרק ב' הע' 56 שם מובא פירוש של רב האי גאון. ואותו פירוש עצמו מופיע בתוך כתב יד קמברידג' T-S F 9, שר"ש אברמסון העתיקו בספרו "רב נסים גאון" (עמ' 123 ואילך), ומזהה אותו כ"שריד מפי' רנ"ג למסכת עירובין" (כן הסיק שם בעמ' 104 מן הסגנון, "וכן על דרך הבאותיו מפירוש רב האי בלשוננו, בעברית וערבית") [כת"י זה (כפי שמתואר שם): מכיל 8 עמודים כתובים בכתב ברור, "קרועים בצידם השמאלי". ובעמ' 122 (7 ע"ב, שורה 11 ואילך) מופיע הפי' של רב האי שלפנינו, אלא שהוא, כאמור, מחוק בחלקו. ולכאורה ניתן למלא את החסר עפ"י האמור כאן, בזה האופן: "כך פירש

מכל זה נראה מה נרחב היה השימוש של רבינו בפירושו של רנ"ג, ויש להניח שישנן עוד מובאות שטרם זוהו.

כפי שראינו, ספר ה'נר' לעירובין בנוי כולו על דבריהם של רש"י, רנ"ג והרמב"ם. בד"כ מובאים קטעים שלמים מאותו פרשן, אך פעמים שהפי' שזורים אלו בתוך אלו¹⁰⁸.

ד. גאונים

פי' גאונים מוזכרים רק בשלשה מקומות¹⁰⁹, והם:

1. "פיר' של רב האי גאון ז"ל" בשפה הערבית¹¹⁰.
2. פירוש רב האי גאון ז"ל, המוכתר שם כ"אדוננו אור העולם"¹¹¹.
3. פירוש "אדונינו" שריא גאון ז"ל¹¹².

מה בין פירושי ה'נר', ריב"ח ורחב"ש?

לשלושת החיבורים הללו יש מן המשותף, שמלבד היותם פרשני הרי"ף, וסמוכים למשנתו¹¹³ של הרמב"ם ולתקופתו, הם גם משתמשים במקורות דומים¹¹⁴. והנה, למרות שספר ה'נר' הוא הקדום ביניהם¹¹⁵, לא נמצא שהזכירוהו בפירושים¹¹⁶. וכן הדעת נותנת, שלמה יצטטו זה מזה כאשר המקור (שהוא כאמור אותו המקור לשלשתם) מונח לפנייהם? אלא שניתן לעתים להצביע על שוני בשינויים שהוכנסו במקורות שהובאו על ידם¹¹⁷, או על מחלוקת בכוונת רש"י¹¹⁸.

סברנו (עי' לעיל הע' 105), שניתן לזהות באמצעותם קטעים מפי' רנ"ג שהובאו בסתם.
115. ראה במבוא לפי' רחב"ש עמ' 24-5.
116. רק במקום אחד (ראה פי' רחב"ש עמ' 34) כט הע' 207 כתבנו: "נראה דרבינו (הרחב"ש) בא לאפקי מן הצירור המובא בספר הנר בשם רב נסים גאון". אך לקמן (פ"א הע' 169) לא נקטנו כן.
117. ראה פ"א הע' 144 (דרחב"ש השמיט מרש"י מה שנוגד את דעת הרמב"ם, ורבינו לא שינה); פ"ג הע' 293-5 (וכבר הערנו ע"ז בפי' רחב"ש עמ' 269 רכד הע' 82 ואילך, שם העלינו את האפשרות שריב"ח מתאים לשון רנ"ג לפי' הרמב"ם); פ"ד הע' 143 (שם רש"י חולק על הרי"ף, ובניגוד לרחב"ש בעל ה'נר' מביאו ללא שינוי) והע' 343 (דברש"י מובאים שני פירושים ורבינו מעדיף את הפי' שאינו כרי"ף, לא כן ריב"ח); פ"ח הע' 269 (שם מחלוקת רש"י והרמב"ם בביאור המשנה. רבינו מביא פי' רש"י, ורחב"ש פתח ברש"י ועבר לפי' הרמב"ם, וריב"ח מביא רק את פי' הרמב"ם).
118. ראה לקמן פ"ב הע' 98 1021 (שם נראה

108. עי' לקמן פ"א, הע' 44-42, שם נראה איך פי' רש"י ורנ"ג מעורבים זה בזה. ובפ"ד הע' 137 משתרבים לשונות מפי' רש"י בתוך מובאה מפיה"מ לרמב"ם. ובפ"ד הע' 293 נמצא שלשון הרי"ף מובא בהמשך ללשון רש"י. כמו"כ נמצא לרוב שבתוך לשון רש"י למשנה, כאשר נאמר: "מפרש בגמרא", מובא מסוגיית הגמ' (ראה פ"ה הע' 147 והע' 177), והיא דרכם של מפרשי הרי"ף (ראה מבוא לפי' רחב"ש, עמ' 17).
109. וכאמור, אפשר דגם ציטוטים אלו מקורם בפי' רנ"ג (ראה לקמן הע' 110 1121).
110. ראה לעיל הע' 104, משם נראה שהמקור בפי' רנ"ג.
111. עי' לקמן פ"ד הע' 349.
112. עי' לקמן פ"י הע' 257 ובהמשך בהע' 270, משם נראה דאפשר דכ"ה בפי' רנ"ג, שמובא בספר המאורות.
113. דלשלשתם פירושים לא ידועים של הרמב"ם למסכת עירובין (ראה לעיל הע' 89).
114. הלא הם: פי' רש"י, רמב"ם ורנ"ג. וע"כ

***

מכל האמור לעיל, נראה לי שהדברים העיקריים עליהם עמדנו הם כדלקמן:
א. הובהר, שגם ה'נר' לעירובין, למרות היותו שונה מעט מספרי הנר האחרים, נכתב ע"י ר"ז אגמאתי.

ב. מסתבר, שה'נר' לעירובין הוא הראשון מבין ספרי ר"ז אגמאתי, על הרי"ף.

ג. הספר נועד כדי לסייע בידי הלומדים את הרי"ף, במקום הגמרא.

ד. הספר עצמו מבוסס כולו על מובאות מדבריהם של רבותינו הראשונים, והם: רש"י, רמב"ם ורבינו נסים גאון.

ה. שיערנו שר"ז אגמאתי חי בקרבתו של הרמב"ם, ולמרות שהיה מבוגר ממנו, ינק מתורתו ומביא מפירושו למשנה ולגמרא.

ו. יש מובאות מפירושי רבינו נסים גאון והרמב"ם, שלא היו ידועות מקודם, ונחשפות כאן לראשונה.

ז. מלאכת הההדרה¹¹⁹ נועדה בעיקרה להצביע על שמות החכמים העומדים מאחורי המובאות ב"סתם", וכאשר ישנם שינויים או השמטות, לעומת מה שלפנינו, לנסות ולמצוא את הטעם לכך.

אחרית דבר

ספר הנר לעירובין לרבינו זכריה אגמאתי הוא ה'נר' האחרון מבין ספרי רבינו שטרם ראה אור.

זכות גדולה נפלה בחלקי, להיות המשלים את מלאכתם של קודמי, ולהביא לכך שמעתה יאירו בע"ה ששת ספרי ה'נר', ויהיו מצויים בידי לומדי התורה בכל אתר.

מודה אני לבורא עולם על כל הטוב שגמל עמי מעודי. וביתר, על שבחר בי, הצעיר באלפי ישראל, להיות שותף להפצת תורתם של רבותינו הראשונים, שהם למלאכי השרת ידמו¹²⁰.

ומכאן גם חששותי, פן נכשלתי ח"ו בהבנת תורתם של גדולי עולם, שדבריהם "עמוקים מני ים ורחבים מאפסי ארץ". תפילתי ליושב במרומים שיעמדו לי זכויותיהם של בעל ה'נר' ושל הגאונים והצדיקים שפירושיהם נחשפים כאן לראשונה (ועי"כ יהיו "שפתותיהם דובבות בקבר"), שח"ו לא תצא תקלה מתחת ידי, ודבריי יהיו מכוונים לאמיתה של תורה.

היום, אבל כפי הנראה היה מחכמי דורו, שכן אנו מוצאים שמביא מחלוקת הראשונים בפירוש סוגיא ומביע הסכמתו לאחד מהם. כוונתו למה שמוכר שם בעמ' יא: "ואני זכריה ב"ר יהודה נ"ע אגמאתי כשעמדתי על דברי רבסז"ל ישרו בעיני". בנוסף ע"כ ניתן לעמוד מעט על גדולתו ורוחב דעתו ממה שניתן לדייק מן השינויים, ובעיקר מן "החסירות" עליהם הצבענו בהערות (ראה לעיל הע' 67-62).

דרחב"ש וה'נר' חלקו על ריב"ח בביאור כוונת רש"י).

119. השתדלנו מאד להעתיק את דברי רבינו במידת הדיוק המירבית, נהגנו כן גם לגבי הציטוטים שבשפה הערבית (שאני שולט בה). הציטורים, הצילום שלהם מובא במקומם, כמו שהוא בכתה"י.

120. ראה במבוא לספר ה'נר' לברכות (עמ' י-יא) שכתב: "שמעו של המחבר לא הגיע אלינו עד

שלמי תודה

ארוממך ה' כי דליתני ושמת חלקי בין יושבי בית המדרש, העמלים בעמלה של תורה. "אילו פיננו מלא שירה כים" אין בכוחי להודות לבורא עולם על חסדיו העצומים שעשה עמי מנעורי עד עתה. מובא בגמרא בקידושין (לג, א): "ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי, אמר: כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני". גם אני בעניי מתבונן בכל ההרפתקאות שעברו עלי בימי חיי ורואה איך הכל מצטרף להשגחה פרטית אחת רבת שנים מכוונת על כל פרטיה, שהקב"ה "חשבה לטובה". החל בימי השואה הנוראה, היציאה מאפילה לאורה והעלייה לארצנו הקדושה, המורים והמחנכים בהם זכיתי, ואשר הורו לי את הדרך בלימוד ואהבת תורה, וכן בכל שלב ושלב עד עצם היום הזה.

נותר לי רק להודות ושוב להודות על העבר ולבקש על העתיד, שהקב"ה ברחמי הגדולים, שאין להם שיעור כלל, יוסיף להרעיף שפע של טוב עלי ועל רעייתי שתחי', על ילדינו, נכדינו ונינינו. ונזכה שנהיה אנחנו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, ושח"ו לא ידח מאתנו נידח.

ועתה, בטרם אכלה לדבר יש עמי דברי תודה מעומקא דליבא לכל אלו שסייעו בידי להביא לידי גמר, ולהשלים הוצאתו לאור של ספרנו זה.

נפתח בכבוד בעל האכסניה, הלא הם הרב שלום יהודה קליין שליט"א ראש המכון התורני אור עציון, ומנהלו הרב יקהת רוזן שיחי' שלא חסכו כל מאמץ, ייעצו וסייעו כפי הצורך, ולמעלה מזה, ואף העמידו את הרב קלמן כץ, שעסק במלאכת העריכה וההגהה ברגישות ובתבונה, וכן את הגב' מוריה רוזנס, שהקלידה ועימדה את הכל בדקדוק רב.

במיוחד עלי לציין את תרומתו של בני יקירי, הרב חיים שליט"א, שיגע ולמד את כל החיבור מתחילתו ועד סופו, וחקר ואיזן ותיקן... עד שאלבא דאמת צריך היה להירשם כמהדיר הספר. יתן ה' ויוסיף חילו לאורייתא ויזכה לראות את כל צאצאיו ממשיכים את דרכו בעבודת ה' באמת וביראה, בזיכוי הרבים, בבריאות שלימה וטובה.

יעמוד על הברכה גם מחותני ר' משה רוזנבלום נ"י שהיה לי לחברותא בליבון סוגיות שדרשו עיון.

גם שמורים בלבי דברי תודה חמים לה"ה ר' אברהם שושנה שליט"א, מנהל מכון "אופק" ומזכיר המכון בארץ, ר' יוסף אפשטיין, שטרחו רבות כדי להוציא לאור את ספרנו זה, ולא איסתייע מילתא. הוא אף העמיד לצורך העניין את הרב ב' הירשפלד שיחי', שעבר על פרקים אחדים, והאיר עליהם את הערותיו החשובות.

עוד יש עמי מילות תודה לכל המסייעים לדבר מצווה, למנהלי המוזיאון הבריטי ומנהל המכון לתצלומי כתבי יד עבריים שע"י בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, שהעמידו לרשותי צילום של כתב היד, ונתנו את הרשות לפרסמו.

תודה ל"קרן הזכרון לתרבות יהודית" שהעמידה לרשותי תקציב מיוחד כדי לסייע בהוצאה לאור של חיבורנו זה.

כולם יעמדו על הברכה ממי שהברכות שלו.

כמו כן ייזכר לטוב היקר באדם, ר' ליפא גינת ז"ל, מומחה לשפה הערבית, שכל התרגומים בספר זה נעשו על ידו.

ולבסוף, יהי הספר הזה "נר זיכרון" לאבי ר' זרח קליין הי"ד, שנרצח בידי הגרמנים וההונגרים עושי דבריהם, בחודש אדר תש"ג, ולא זכה להגיע לקבר ישראל.

בע"ה י"ב אדר ב תשע"ו

ספר הנר

מסכת עירובין

פרק ראשון

משנה א

אחל לכתוב מסכת עירובין:

[ב. א; ר"ף סי' תקפב] **מבוי שהיה**¹ **גבוה**² **מעשרים** **אמה** **וכול'.** **רשעז"ל**³: **מבוי שהיה** **גבוה**, **פיר'**, **שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה.** **וקורה זו להתיר לנו**⁴ **לטלטל לתוכה באה.** **דמדאורייתא איתסר** [הוצאת]⁵ **רשות הרבים בשבת.** **ומה היא רשות הרבים,** **סרטיא ופלטיא גדולה,** **כד אמרינן בפרק יציאות השבת,**⁶ **שדומין לדגלי מדבר.** **דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן.** **ועגלות של לוי**⁷ **הרוחב שש עשרה אמ(רי)(ה)**⁸ **אזלי,** **כד אמרינן בהזורק.**⁹ **הולכך לא האוי רשות הרבים בציר מי"ו רוחב ומפולש משני ראשיו.** **אבל מבוי שהוא**¹⁰ **קצר ואינו רוחב שש עשרה אמה, (ואו) ואי נמי רחב הוא ואינו מפולש, אלא ראשו אחד פתוח לרשות הרבים**¹¹ **וראשו אחד סתום, (דאו) דאי הוה מפולש לא הוה משתרי בקורה, כד אמרי' בגמ'.**¹² **וכיון דלא רשות הרבים הוא, שרי לטלטולי ביה מן התורה בלא שום תיקון. ורבנן (גמור)**

בסיום: דגם הלשון 'מעשרים' אתא 'לאשמועינן דחלל מבוי תנן, וכאלו קתני שהוא גבוה יותר מעשרים' (וע"ע בגליון הש"ס וברש"ש).
3. ד"ה שהוא גבוה (בשינויים מעטים, וראה הע' קודמת).
4. כג' בכ"י (ראה דק"ס, א). ולפנינו ליתא: 'לנו'.
5. כ"ה ברש"י.
6. שבת ו, ב.
7. בכתה"י הלמ"ד נקודה בפת"ח והיו"ד בחירי"ק.
8. כ"ה ברש"י.
9. שם צט, א.
10. לפנינו ברש"י: 'אבל מבוי קצר הוא ואינו רחב... אינו מפולש'.
11. וכן בפתוח לכרמלית נמי הצריכו לחי או קורה כמוש"כ רבינו יהונתן, וכן משמע לקמן (סוף ז, א), שאמרו במבוי הפתוח מב' צדדיו לכרמלית ונסתם רוח אחד ע"י צורת הפתח, דנידון עי"ז כמבוי סתום, כמוש"כ הט"ז (סי' שסד ס"ק א), ואפ"ה צריך לחי בצד האחר.
12. לקמן ו, ב.

1. במשנה לפנינו: 'שהוא'.
2. כג' בכ"י (ראה דק"ס, א), ר"ף, ר"ח, ר' נסים גאון ועו"ר. וכן הגי' בביריתא לקמן (בע"ב), וגם הגמ' בסוכה (ב, א) הביאה כן ממשנתנו. ולפנינו: 'למעלה' מעשרים. ובחידושי הריטב"א לסוכה (שם) ביאר (מ"ט ל"ג 'למעלה' בעירובין כסוכה): '...והא דלא קתני התם למעלה מעשרים, כדקתני גבי סוכה, אע"ג דשוו בדיניהו, דחלל מבוי תנן, משום דהכא איירינן בתיקון הסכך שהוא עיקר המצוה והוא עומד על החלל ושייך למתני ביה למעלה, אבל התם לא קתני קורת מבוי שהיא גבוהה אלא מבוי שהוא גבוה, דבתיקון מבוי והכשירו מיירי, וכיון שכן לא שייך למתני ביה הכי, שהמבוי הוא גובהו של חלל'. ושם מה"ט הביא רבינו בסמוך מפי' רש"י: 'שהניחו את הקורה למעלה מעשרים', אף דלא גרס כן במשנה, כי ב'קורה' שלא כב'מבוי' אפשר לומר 'למעלה' (אלא שלפ"ז להלן בדין הסוכה, ד"ה ר' יהודה, לא היה לו לכתוב: 'למעלה'). ועי"ל דאין ניגוד בין שתי הגי', מהטעם שכתב שם הריטב"א

[גזור]¹³ עליה משום דאיתי לאיחלופי ברשות הרבים.¹⁴ ושריוה בתקנתה דלחי או קורה דליהוי ביה הכירא¹⁵ ולא אתי למשרי רשות הרבים גמורה. ימעט, פיר¹⁶ ישפיל.

ר' יהודה אומ' אינו צריך. פיר¹⁷ דקסבר ר' יהודה אפי' גבוה יותר מכ' אמה כשר הוא ולא צריך מיעוטא. והתם בסוכה¹⁸ פליג נמי ר' יהודה וקסבר אע"פ שהסוכה גבוהה מכ' אמה, כשרה (הוא) היא.¹⁹

והרחב מי' אמות ימעט פיר²⁰ [דזהו]²¹ שיעור רוחב סתם פתחים. [ו]טפ²² מהכי לא מקרי פתח אלא פרצה, ואנן בעינן פתח. וצריך לנעוץ קנים למעט רוחב כניסתן להעמיד על עשר או על פחות. ואם יש לו צורת פתח²³ וכו'.

פיר²⁴ צורת הפתח, לחי מיכן ולחי מיכן וקורה על גביהן. כזה²⁵. [גמ' שם] גמר', אמרינן בגמרא²⁶ מאי שנא גבי סוכה דקתני²⁷ פסולה, דתנן סוכה שהיא גבוהה²⁸ מכ' אמה פסולה, ור' יהודה מכשיר, ומאי שנא גבי מבוי דקתני תקנתא.

13. הוגה עפ"י רש"י. 14. ל' רש"י שם. וכע"ז כתב רבינו יהונתן: 'דילמא

מחיצה... מ"מ היכר קצת בעינן'.

16. רש"י ד"ה ימעט.

17. כ"ה בפי' רבינו נסים גאון למסכת עירובין, שהועתק מכ"י אדלר (הובא ע"י ר"ש אברמסון בספרו רנ"ג עמ' 105, ומשם ע"י הרב ד' מצגר בנספח לפי' ר"ח לעירובין, הוצאת מכון 'לב שמח').

18. ב, א.

19. עד כאן מפ' רנ"ג.

20. רש"י ד"ה והרחב מעשר אמות ימעט (בשינויים מעטים).

21. הושלם עפ"י רש"י.

22. כ"ה ברש"י.

23. כג' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, ב). ולפנינו (וכן להלן): 'הפתח'.

24. רש"י ד"ה צורת הפתח.

25. נראה לכאורה דיש בציור לחיים, דלא כציור שלפנינו ברש"י (ועי' בפי' שבספר 'פרוי בעתור').

26. שם (וברי"ף ליתא).

27. לפנינו: 'דתני' (ב"פ).

28. כ"ה בשינויי נוסחאות למשנה ריש סוכה. ולפנינו: 'למעלה מכ' (וראה לעיל הע' 2).

אחי למיטעי ולמשרי רה"ר גמורה. ומובא שם פירוש נוסף: 'אי נמי כי היכי דלא ליתו לטלטולי מרשות הרבים לתוכו'. ובאמת שני הפי' של ריו"נ יסודם ברש"י. וכ"כ בספר פרוי בעתור: 'דאיתי לאיחלופי ברה"ר', שיחליפו את רה"ר במבוי, לומר כשם שמותר להוציא מרה"י למבוי, או לטלטל בתוכו, כן מותר (א) להוציא ממבוי לרה"ר או להכניס מרה"ר למבוי, או (ב) לטלטל ברה"ר ד' אמות'.

15. לשון רש"י שם. ובגליון הש"ס הקשה, דהא קימ"ל לחי העומד מאליו הוי לחי, דלחי משום מחיצה. ועיין רש"ש שכתב: 'עי' גיליון הש"ס. וי"ל דליהוי היכרא לא קאי אלא אקורה דסליק מינה. אולם [את] לשונו בריש סוכה א"א ליישב כן'. ונראה דכוונת הרש"ש למש"כ ברש"י סוכה (ב, א) סד"ה מבוי: 'ולפי שאין לו מחיצה רביעית וקרוב הוא להיות דומה לרה"ר, הצריכו היכר... או לחי זקוף או קורה. וכאן הרי פשוט דקאי נמי אלחי. ויש ליישב קצת, דהגם דעיקר טעמא דלחי לא הוי משום מחיצה, מ"מ אית ביה נמי טעמא דהיכר, וכדברי התוס' לקמן (ה, ב) ד"ה ארבע אמות (וכ"ה

פיר' 29 דתני ימעט ולא תני פסול. ומהדרינן, סוכה חיובא דאורייתא, כדאמרי' 30 לקמן 31 למען ידעו דורותיכם כי בסוכות וגו', 32 תאני פסולה. 33 הואיל וכבר מימות משה רע"ה נתנה מידתה, באו' 34 חכמ' לפרש לך שום פסולות' 35, אבל מבוי' 36 שלא נאמ' תורתו בהר סיני כלל, שהרי כאן התחילו להראותך עיסקי מבוי ותורתו, תאני תקנתא. (ואו) ואי' 37 בעית אימא סוכה דאורייתא נמי הוה ליה למיתנא בה תקנתא, מיהו האי דקתאני פסולה ולא קתני תקנתא משום' 38 דנפישן מילה' 39 וצריך למתנא בה (שיעור) 40 מילי בשיעור דפנות. 41 דקתאני' 42 התם, ושאיין לה ג' דפנות, ושאינה גבוהה י', ושחמתה מרובה מצלתה ובדין' 43 הסכוך ובמה מסככין ובמה אין מסככין. ומשום הכי פסיק ותני פסולה, 44 (דאו) דאי הוה תאני תקנתא לא הוה מצי לעוריבנהו ולמתנינהו, דבשאיין לה ג' דפנות יעשה לה דופן, ובשאינה גבוהה י' בעי למתני יגביה. ושחמתה מרובה מצלתה בעי למתני יוסיף על סככה. ואמ' מר, 45 לעולם ישנה אדם לתלמיד דרך קצרה.

[ג. א: ר"ף שם] כיצד ממעטו וכו' 46 עד, מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת 47 קורה למעלה מכ'. פיר' כגון שיש בעובי' 48 הקורה טפח' 49 ומן הארץ ועד הקורה כ' אמה

29. רש"י ד"ה דתני תקנתא.
30. עפ"י רש"י ד"ה סוכה.
31. בגמ' ג, א (וברש"י הלשון: 'התם', ומכוון לגמ' בסוכה ב, א).
32. ויקרא כג, מג.
33. רש"י ד"ה תני פסולה.
34. כ"ה בכ"י (דק"ס, ו). ולפנינו ברש"י: 'ניתנה מדה זו, ובאר' חכמים.
35. ולא העתיק מה שנוסף שם ברש"י: 'ואף על גב דמהניא בה תקנתא, כל כמה דלא מתקן לה איקריא פסולה' (וכן בסמוך בד"ה מבוי, החסיר מסד"ה: 'זמאי פסול שיין למימר' וכו'), ונראה דרבינו הביא עיקר הפי', וכמוש"כ הר"ן. דלרש"י נחלקו שתי הלשונות שבגמ' מה עדיף, האם לכתוב פסול או צורת התיקון. ללישנא קמא עדיף בד"כ לכתוב: 'פסול', וכ"ה בסוכה. אבל מבוי, דאכתי לא ידעינן דיניה, ורבנן הוא דתקן, לא שיין למיתני ביה פסולה'. וללישנא בתרא, בעלמא עדיף לכתוב התיקון, כמו במבוי, אך בסוכה, בגלל ריבוי הדינים, כתב: 'פסול'.
36. עפ"י רש"י ד"ה מבוי (וראה הע' קודמת).
37. מפ"י רנ"ג למסכת עירובין (הובא ע"י ר"ש אברמסון ור"ד מצגר, שם).
38. בפ"י רב נסים שם: 'משום דסוכה נפישן מילה'.
39. כ"ה בכ"י מינכן ור"י (דק"ס, ז). ולפנינו: 'מיליה'.
40. נמחק בכתה"י בהעברת קולמוס (ובפ"י רנ"ג שם נוספה כאן תי': 'כמה').
41. עד כאן פי' רנ"ג, המובא שם.
42. רש"י ד"ה דנפישן.
43. ג"ז מפ"י רנ"ג המובא שם.
44. רש"י ד"ה פסיק ותני (בשינויים מעטים).
45. פסחים ג, ב.
46. לשון הרי"ף, עפ"י התוספתא ריש פרק א: 'כיצד ממעטו, נותן עליו קורה מעשרים אמה ולמטה'.
47. כג"י הגמ'. ובר"ף: 'ומקצתה' למעלה.
48. 'מקצת עובי הקורה' - לשון רש"י ד"ה מקצת. ואפשר דשני הפי' דלהלן מבארים כוונת רש"י מאי 'מקצת עובי' (וראה לקמן הע' 51).
49. נראה ד'טפח' לאו דוקא, דאין חיוב של 'עובי טפח' לקורה, אלא שתהא 'בריאה' כדי לקבל אריח'. וממה שאמר בסמוך בפ"י השני שהקורה עצמה בחציה יש רק חצי טפח, ע"כ דמדין קורה אין בה פסול.

פחות חצי טפח, והרי חצי עביה של קורה בתוך כ' אמה וחציה למעלה מכ' אמה. אם תחשוב החלל של מבוי הרי הוא פחות מכ' וכשר(י) ואם תחשוב החלל ועובי הקורה, הרי הן יתר מכ' וצריך למעטו.

ויש לפרשו בד[ר]ך אחרת, כגון שהקורה עצמה צדה אחד דק יש בו חצי טפח וצדה האחד יש בו טפח וכשנעשית על המבוי אתה מודד מצד זה והרי החלל והק[ו]רה כ' אמה⁵⁰. ושני הפירושים נכונים.

מקצת סכך בתוך עשרים וכו'. פיר'⁵¹ וכן נ[מין] בסכך סוכה, אם תחשוב החלל לבדו הרי הסוכה כשרה ואם הסכך מכלל עשרים הוא חשוב הרי יצא הסכך למעלה מכ' והסוכה פסולה⁵².

אמ' רבא⁵³ מבוי⁵⁴ כשר ובסוכה פסולה⁵⁵. פיר' אמרי' בגמ',⁵⁶ מאי שנא במבוי דכשר, דאמרי' קלוש. פיר'⁵⁷ ראה⁵⁸ כאלו נטל אותו עובי היוצא מלמעלה ותהא קורה דקה. סוכה נמי לימא קלוש וכו', בגמ'.⁵⁹ ולבסוף אסקה רבא ואמ', אחד זה ואחד זה כשר. [ג. ב. רי"ף שם] חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן. כ' אמה. פיר'⁶⁰ כ' אמות שהוזכרו בין במבוי בין בסוכה אחללה קימי⁶¹, משפת כ' ולמטה משמע.

שחציה למעלה מכ' לבין שתי קורות שהאחת מחוץ לתחום הכשר מבוי ד'הרי היא כאילו אינה' (דאין לומר כן בקורה שחציה איתא, דהא כשרה היא).

51. רש"י שם (מהע' 48).

52. לכאורה הפי' השני בקורה, קאי נמי אסוכה, וצ"ב: מדוע אין להכשיר אותו חלק שבו הסכך למטה מעשרים?

53. כג' בכ"מ (ראה דק"ס, ע) ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אמר רבה'.

54. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'במבוי'.

55. כג' הרי"ף. ולפנינו בגמ': 'בסוכה פסול' (וראה דק"ס, שם).

56. שם.

57. רש"י ד"ה קלוש.

58. כג' בכ"י וד"פ (דק"ס, שם). ולפנינו: 'רואין'.

59. כלומר, עד כאן גם 'בגמרא', וההמשך ('ואסיקנא, רבא אמר אחד זה כשר') כעין לשון הרי"ף.

60. רש"י ד"ה חלל סוכה תנן.

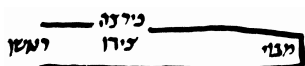
61. עד כן ברש"י הנ"ל, והשלים מהגמ' ומפי' ברש"י שלאחריו (וראה מבוא).

50. פירוש מחודש. ור"ל, שהצד הדק, שעוביו חצי טפח נמשך לאורך הקורה, מונח כולו בתוך עשרים של המבוי (והיינו דקאמ': 'החלל והקורה כ' אמה'). ואילו הצד השני, שעוביו טפח, הוא למעלה מכ'. ונראה דע"כ לשני הפי' הספק הוא אותו הספק, מה הייתה תקנת חכמים כשאסרו 'למעלה מעשרים', חלל סוכה או מבוי תנן, או חלל עם הקורה או הסכך תנן. ולפי"ז 'מקצת קורה' או הסכך שנכנסת לתוך העשרים אמה, או יוצאת ממנה, פוסלת אפילו במשהו. ובגאוו"י (ד"ה הכא נמי) מקשה: ד"א איכא מקצתו בתוך עשרים, שלטא ביה עינא, ושרי. ופי' טעמא: 'גזירה דילמא אתי לאנוח' כולי' למעלה מכ'. וקשה ממש"כ לקמן (יד, א) בדין קורה עקומה: 'דרואין אותה כאילו היא פשוטה', ואפילו כש'עקמיותה למעלה מעשרים', ואמאי לא נימא כדאמרינן התם בשתי קורות המתאימות: 'ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ'. ופי' רבינו בפי' למ"ג: 'כיון שיצאו למעלה משיעור הכשר המבוי (ע"ש הע' 316), אינה מכשרת המבוי, והרי היא כאילו אינה'. ושמא יש לחלק בין קורה שלימה

[ד, ב-ה, א; ר"ף שם] היה גבוהה⁶² מכ' אמה ובא למעטו וכו' עד דקורה משום הכר היא. פיר' ⁶³קורה שתיקנו למבוי משום הכר בעלמ', דלא (ליתן) [ליתן] לשרו רשות הרבים.⁶⁴ והרי יש כאן הכר בכניסתן כשמשמשין תחת הקורה. והכר של מטה וכו', עד ואם היה גבהו⁶⁵ פחות מ' טפחים וכו', עד להשלימו ל' טפחים.⁶⁶ פיר', ⁶⁷דפחות מ' לא האוי מבוי. כאביי וכו', עד, דאמ' משך מבוי בד' אמות. פיר' ⁶⁸אורך מבוי.

[ה, א; ר"ף שם] איתמ' מבוי שנפרץ

מצידו וכלפני⁶⁹ ראשו. כגון זה:⁷⁰

איתמ' משמא דר' אמי ור' אסי אם [יש שם פס ד']⁷¹ מתיר (עד) פירצה⁷² עד עשר וכו'. פיר' ⁷³אם נשתייר מן הכותל עומד ד' טפחים, או שעשה⁷⁴ פס ד' [ב]מקום⁷⁵ הפירצה.⁷⁶ מתיר פירצה⁷⁷, כל⁷⁸ זמן שאין ברחבה יתר⁷⁹ מ' אמות המבוי כשר, ואין

62. ראה לעיל הע' 2, ובפ' רחב"ש.

63. רש"י ד"ה לא דכ"ע מותר.

64. עיין לעיל הע' 14.

65. ל' הרי"ף. ובגמ' ליתא 'גבהו', ודייק בתיבה זו בפ' רחב"ש (עמ' ו) וכתב: 'דע שהרב ז"ל אמר לשון זולתי לשון הגמ'. כי הוא אמ': ואם היה גובהו פחות מ' וגו', ולישנא דגמ' הכי הוא, היה פחות מ' וגו'. ובהע' *20 שם כ': 'לכאורה מה נפ"מ יש בין לשון הגמ' לבין לשון הרי"ף? ועיין מש"כ שם וכן לקמן בהע' 67.

66. כלי הרי"ף. ובגמ' ליתא 'טפחים'.

67. ראה רש"י שברי"ף ד"ה ואם היה גובה הקורה פיר': 'דכל פחות מעשרה לא הוי מחיצה' (וראה גם רש"י ד"ה רב יוסף). וכ"כ בהערות לפי' רחב"ש (עמ' ב הע' *6 ועמ' ו הע' *20) דס"ל לרבינו שהפסול של למעלה מכ' ולמטה מ' הוא חיסרון בתנאי המבוי (ולא האוי מבוי), כדוגמת הפסול של אורכו פחות מד' אמות או שאין אורכו יותר על רחבו וכד" (עיי"ש, וכן להלן הע' 315).

68. השווה רש"י ד"ה משכו.

69. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'כלפי'.

70. רש"י (ד"ה כלפי ראשו) פי': 'סמוך לקורה' (ויש 'קורה' גם בצירוף שבפירושו ובפ' רחב"ש), ובצירוף שלפנינו ליתא. וגם בגמ', ברמב"ם (שבת יז, יז), בטור ובש"ע (סי' שסה, א) לא הזכירו קורה, אף דפשט דבעי היכר. וכתב המ"ב (שם, ס"ק א) דאירי ש'המבוי היה מתוקן בלחי או בקורה' (ועי' לקמן הע' 76).

71. כן נראה להשלים.

72. כגיר' הרי"ף. ובגמ': 'בפירצה'.

73. רש"י ד"ה אם יש (בשינוי).

74. התוס' ד"ה סוף חולקים בזה על רש"י, וס"ל דדינא הכי רק בינשתייר' (והארכנו בזה בהע' לפי' רחב"ש עמ' ז הע' 33).

75. כן נראה להשלים עפ"י רש"י.

76. ברש"י שם נוסף: 'סמוך לקורה'. ואפשר דרבינו השמיט תיבות אלו משום דלא איירי דוקא בקורה כמוש"כ לעיל (עיי"ש הע' 70).

77. רש"י ד"ה מתיר פירצה (בשינויים).

78. ברש"י הלשון: 'אף על גב שנשתייר שם עדיין פירצה עד עשר', והר"י מלוניל שינה, וכתב: 'אע"פ שכל כך היתה גדולה שיש לה עד עשר אמות'. וכן בספר המאורות: 'אע"פ שכל כך הפירצה היא גדולה שהרי יש לה תשע אמות או עשר'. ואפשר דגם רבינו שקיצר כאן לא ניהא כ"כ בהאי לישנא דרש"י (ועיי"ש בהע' לפי' רחב"ש מס' 34).

79. נראה דס"ל דמ"ש רש"י דכשר 'עד עשר' (ראה הע' קודמת), היינו עד ועד בכלל, וכן הביא להלן מרש"י להדיא: 'כיון דלאו יותר מ' היא'. ועיין לשון רש"י לעיל (ג, ב) ד"ה ולפירצת ובגליון הש"ס שם, וברש"י לקמן (ז, ב) ד"ה ונפרצה ובמהרש"ל שם, ובר"ש כלאים (ד, ד) ד"ה נפרצו וברש"ש שם. וראה לקמן הע' 81 וכן בפ' רחב"ש (ובהע' 34-5 שם).

פירצה פוסלתן. דכיון דיש הכשר אורך המבוי מן הקורה ועד הפירצה, לא בטיל לה תורת פתח ובמלתיה קאיי וקורתן מתירתן. ופירצה הנותרה,⁸⁰ כיון דלאו יותר מי היא, תורת פתח עליה, דמבוי אינו נפסל בפתחים הרבה, דתנן⁸¹ כל פירצה שהיא כ' אמות מותרת, אבל ביתר מי' אמות שיצא מתורת פתח, פוסלתן. ואם לאו, פיר'⁸² דאין שם פס ד', הפס(ד)⁸³ העומד אין בו ד' טפחים אלא פחות, דלית ביה שיעור מקום. פחות מג', פיר'⁸⁴ אם הפירצה (כ) פחותה⁸⁵ מג' טפחים מתיר⁸⁶ את⁸⁷ המבוי, שהרי כלבוד דאמי ואין כאן פירצה. שלשה אינו מתיר. פיר'⁸⁸ ואם הפירצה ג' אינו מתיר. דכיון דממעטי בני מבוי בהילוכה ומקצרין את דרכם דרך אותה פירצה, חיישי' דילמ' שבקי פיתחא רבה ועילי ונפקי בההיא פירצה ובטלי ליה פיתחא קמא ובטלה קורה ידידיה ואין קורה למבוי.

[ה, א – ב: ר"ף שם] אמ' ראמי בר חמא⁸⁹ אמ' ר' הונא, לחי (הפולט) [הבולט]⁹⁰ מדפנו של מבוי וכו'. רשצו"ל, לחי (הפולט) [הבולט] מדפנו של מבוי, פיר',⁹¹ לתוך רוחב המבוי, ולא נעשה בו שם לשום [לחי],⁹² אלא הוציא את בנינו בפאת ביתו כדרך שעושים משום חיזוק. וצורתו כזה:⁹³

פ

פחות מד' אמות, פיר'⁹⁴ ברוחב המבוי, נידון משום לחי. פיר',⁹⁵ וסמכין עליה. ואע"ג דלאו לשום לחי איקבע, דקימ' לן⁹⁶ הילכ' כאביי בלחי העומד מאליו, ואינו צריך לחי אחר להתירו. ד' אמות, פיר'⁹⁷ אם היה בולט לתוך רוחב המבוי ד' אמות, נידון משום מבוי. כלומ'⁹⁸ דאורך הכשר מבוי נותר בכך⁹⁹ ומיקרי מבוי, הכא נמי

90. כן צ"ל (ב"פ). ונראה דנשתבש מפני החילוף של אותיות בומ"ף (וכע"ז בספר אדם וחוה, נ"ב ח"ז, עמ' צז ט"ב).

91. רש"י ד"ה לחי הבולט מדופנו של מבוי. וכע"ז ברי"ף: '...כותל רביעי משוך כלפי רחבו'. ואינו 'כמושך עם דפנו' (לקמן י, א), וכמו שכתבו התוס' (בע"ב, ד"ה פחות מד"א).

92. כ"ה ברש"י.

93. הציוור ברש"י שלפנינו שונה. וצ"ב.

94. רש"י ד"ה פחות מד' אמות (בשנייה).

95. רש"י, המשך ד"ה הקודם (ונראה דלרבינו הוא ד"ה בפנ"ע).

96. לקמן טו, א.

97. רש"י ד"ה ד' אמות.

98. רש"י (מהד' עזר והר"ר) ד"ה נידון משום מבוי.

99. ברש"י שלפנינו נוספה תי': 'בעלמא' [נראה דר"ל, כיון דבעלמא גודל המבוי הקטן ביותר הוא

80. כע"ז ברש"י שבריי"ף ושביריו"נ, בכ"י ובד"ר (ראה דק"ס ע, פ). ולפנינו: 'מתרת' [וכן הגי' במהד' עזר והר"ר, ולא ציין ששינה].

81. לקמן טו, ב (ורש"י שם ד"ה כל פרצה פי': 'ושיהא בעומד רב עליהן', וראה לעיל הע' 79).

82. רש"י ד"ה ואם לאו.

83. כן נראה להגיה (ואינו ברש"י. ונראה שהוא תוספת פי' של רבינו).

84. רש"י ד"ה פחות מג'.

85. כצ"ל וכ"ה ברש"י.

86. רש"י ד"ה מתיר.

87. לפנינו ברש"י: 'מתיר' [תיקון המבוי] את המבוי.

88. משמע שהוא ד"ה בפנ"ע. וברש"י לפנינו, המשך ד"ה הקודם.

89. כגי' הגמ'. ובריי"ף: 'בר אבא'. וראה לקמן י, א): 'דאמר רמי בר אבא אמר רב הונא לחי המושך עם דפנו של מבוי'.

נפקא מתורת לחי ולא¹⁰⁰ סמכי עליה¹⁰¹. דכיון דנפק מתורת לחי, נמצא¹⁰² שאין תיקון למבוי זה וצריך לחי אחר להתר המבוי. אלמא מדקתאני דבציר מד' אמות לא הוי מבוי לאפוקי מתורת לחי, שמ' מינ' הכשר מבוי [בד' אמות]¹⁰³.

ואותו¹⁰⁴ לחי מוקים ליה באידך גיסא. פיר¹⁰⁵ אצל הכותל האחר כנגדו. (או) אי¹⁰⁶ נמי מוקים ליה בהדיא¹⁰⁷ פיר¹⁰⁸ אצלו ברוחב המבוי ומטפי¹⁰⁹ ביה פורתא. פיר¹¹⁰ גבוה ממנו (או) אי נמי מבציר ביה פורתא, פיר¹¹¹ או נמוך ממנו. לישנא אחרינא¹¹² (או) אי נמי עב ממנו או דק ממנו, כדי שימשך ממנו ולחוץ או הימנו ללפנים.

[ה, ב; ר"ף שס] אמ' ר' הונא בריה דר' יהושע לא אמרו¹¹³ אלא במבוי¹¹⁴ ח' אמות. פיר', (או) אי האוי מבוי ח' אמות, עיקר מבוי ראשון¹¹⁵ ד' אמות, וההוא לחי הבולט

109. כל' הרי"ף (ועפ"י הגמ').

110. עפ"י רש"י ד"ה דמטפי ביה.

111. רש"י (שם) המשך ד"ה הקודם.

112. ברש"י שלפנינו ליתא תי': 'לישנא אחרינא'. ואעפ"כ יש ברש"י שני פירושים ל'מטפי ביה פורתא' (או 'גבוה' או 'עב'), והרי"ף הזכיר רק שינוי בעובי ('ומטפי ביה פורתא על פותייה...'). וראה בטור שם (סי' שסג, סי' יב) שכתב: 'ויעשנו מעט עב או דק' והשמיט 'גבוה ונמוך', כמו ברי"ף.

113. כג' רחב"ש ורבינו נסים גאון המובא להלן (ע"ש הע' 119). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לא אמרן'.

114. כ"ה בגמ'. וברי"ף נוספה תי': 'שרחבו' (ב"פ).

115. כתב הרשב"א (לקמן ט, א) דהאי 'מבוי שני' אי"צ שיהיה לו כל דיני מבוי, 'ואע"ג דאמרי' איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה כל שארכו יותר על רחבו וכל שבתים וחצרות פתוחות לתוכו, הכא שאני, דאף זה מכלל המבוי הוא ואינו מבוי בפני עצמו ממש'. ומהרי"ף נראה דאין לו דין של מבוי נוסף. אלא 'אם יש בו ד' אמות שיעור משך מבוי, אינו נידון משום לחי אלא נידון [כשאר] כותלי מבוי, ופתחו של מבוי הרי הוא עומד בלא לחי, ולפיכך צריך לחי אחר להתירו'. והקשה תלמיד הרשב"א: 'דהא לקמן (ט, ב) אמרינן, מבוי שרצפו בלחיים... צריך לחי אחר להתירו'? ! ותיירץ: 'י"ל דשאני התם שהם למשך המבוי'. ונראה דס"ל כרבינו בדעת רש"י (דלכאורה הנאמר עד לפי' ר' ניסים ז"ל הוא מפ' של רש"י), דגם בבולט לרוחב המבוי 'נוצרים' שני מבואות'. וכך חזינן בפ' רחב"ש (עמ' יא). דבציר

ד' אמות, ממילא פקע ממנו שם לחי. ולפי' השני, המובא להלן, מקבל הדופן דין של מבוי חדש].

100. כ"ה ברש"י שבד"ש, כ"י ובראשונים (דק"ס, ש) וכן הגיה במהד' 'עוז והדר' (ולא ציין ששינה). ולפנינו ברש"י: 'דלא', וכן גרס הב"י ('אורח סי' שסג, סי"ב), וראה ההע' הבאה.

101. כג' בכ"י (ראה דק"ס, שם). ולפנינו ברש"י נוסף (וכ"ג הב"ח והב"י, שם): 'אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר... הכא כיון דלאו להכי איקבע, אגן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולשווייה לחי'. לפי"ז לכאורה סבר רש"י דאם עשה לשם לחי מהני גם ביותר מד"א. אבל הטור סבר: דאפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט בתוך המבוי בפחות מד"א'. ולדעת הב"י, הטור חולק על רש"י. וסבר כרשב"א (ע"ה ק, שער א, ס"ו, ע"ש הע' נא): 'עשה לחי רחב ד"א יצא מתורת לחי ונידון משום מבוי'. וחלקו עליו הב"ח והפרישה, וסברי דלא פליג, ופי' את דברי הטור באופן אחר (ע"ש"ב). ולג' רבינו, אין מקום לדיוקן של הב"י, דאין מחלוקת בין רש"י לטור.

102. כ"ה בכ"י (דק"ס, שם). ולפנינו ברש"י: 'ונמצא'.

103. כ"ה ברש"י.

104. כל' הרי"ף (ועפ"י הגמ').

105. רש"י ד"ה באידך גיסא.

106. כל' הרי"ף (ועפ"י הגמ').

107. לפנינו בגמ': 'בהדיא[ה]', וברי"ף: 'בהדה'.

108. רש"י ד"ה בהדיה.

ד' אמות, וכנגדו ד' אמות עומדת דמבוי קמא וד' פירצות להדי ההוא בולט, הרי צריך לחי אחר להתירו. אבל במבוי ז' אמות נותר בעומד מרובה על הפרוץ. פיר' קסבר ר' הונא כל היכא דעומד של מבוי מרובה על הפרוץ לא צריך לחי (ואין צריך לחי)¹¹⁶ ואע"פ¹¹⁷ שאין זה לחי, הוא[ל] וסתימת הפתח מרובה על הפרוץ.

פיר' ר' ניסי' ז"ל,¹¹⁸ לא אמרו¹¹⁹ אלא במבוי ח' אמות. פיר' אם יש במבוי כולו ח' אמות, והאי בולט¹²⁰ צריך לחי,¹²¹ ונשאר ד' אמות שאינו בולט צריך לחי אחר להתירו, שהרי כל ד' אמות מהן חולקין זה מזה, והני בולטין והני אין בולטין. והני בולטין הויאן מקום בפני עצמו ואינן מתירין¹²², ולפי' צריך לחי אחר.¹²³ אבל אם המבוי כולו אין בו זולתי ז'¹²⁴ אמות, ומיניהו ד' אמות דהויאן שיעור מקום בולטין, ונשאר מן המבוי ג' אמות שאין בהן כדי שיעור מבוי, הרי הן כאלו אינן וכפרוצין דאמו. והאוינן הנך ד' אמות בולטין עומד מרובה על הפרוץ ואין¹²⁵ צריך לחי אחר להתירן. ואע"ג שהבולט יש בו ד' אמות, כיון דהנשאר מן המבוי אין בו זולתי ג' אמות אינו צריך לחי, אלא נותר בעומד מרובה על הפרוץ.¹²⁶

לדייק בלשון הר"ח שכתב: 'לחי הבולט מדופנו של מבוי, פי' בולט יוצא ועודף מבנין הכותל כגון כתיבת דיגריין' (וראה שם בהע' *117 בפי' ר"ח שדייק כן מל' ר"ח: 'זהכל צריכין דבר להתירו').

121. ור"ש אברמסון שם הקיף תי': 'צריך לחי' וכן העתיק משם ר"ד מצגר, ובהע' 28 הציע לגרוס: 'והאי [ד' אמות] בולט'. ור"ל, דליהאי בולט' דין מבוי שצריך ללחי בפנ"ע. ולענ"ד אי"צ להגיה כלל דפשוט דאיירי בלחי ד'.

122. פי' 'הלחי', וצ"ל: 'ואינו מתירו' (ודרכו של הסופר המעתיק להאריך לעתים את הוא"ו לנו"ן סופית, ראה מבוא).

123. פי': דנים חלק המבוי שכנגד הלחי כמקום בפני עצמו וחלק שלא כנגד הלחי כמקום בפני עצמו, וכיון שבגודל ד' אמות יצא מתורת סתם לחי, אינו מתיר שטח ד' אמות האחרות של המבוי.
124. ראה אברמסון שם, עמ' 108, שהעתיק בטעות 'ד' והגיה לז', כמו שהוא אכן בכתה"י.

125. נראה דג"ז מפי' רבינו נסים, ור"ש אברמסון ור"ד מצגר לא הביאו פיסקה זו.

126. עי' ברי"ף שכתב: 'חזינא בה תרי פירושי דלא דייקי משום דאית בהו פירכא', ושמא אחד מן הפי' שדחה הוא פי' רנ"ג, שלפנינו.

המובא שם (שאולי ג"ה מפי' רש"י) יש חלוקה ל'שני מבואות' (מ' (=מבוי) מימין ומ' =משמאל) וקו מרוסק באמצע (ולא עמדנו ע"כ בהערות לפי' רחב"ש). אבל בפי' רנ"ג המובא לקמן משמע (עיי"ש הע' 120) דלחי הבולט הוא באורך המבוי, 'כל ד"א חולקין', וצריך לחי אחר לכ"א.

116. כן נראה להגיה.

117. רש"י ד"ה אבל במבוי.

118. פי' זה של ר' נסים (כמו את פירושי האחרים שבחיבור שלפנינו) העתיק ר"ש אברסון בספר רב נסים גאון (עמ' 108-9). ור"ד מצגר סידרם משם כניספח לפירוש ר"ח, הוצאת מכון 'לב שמח'.

119. כ"ה לפנינו בכתה"י וכ"ה גי' רבינו גם לעיל (עיי"ש הע' 113), ור"ש אברמסון ור"ד מצגר הגיהו בחיבוריהם כגי' הגמ': 'אמרן'.

120. כתב ר"ש אברמסון שם: 'נראה פירש שכולט לאורכו של מבוי, ולא לרחבו כפירוש הרי"ף (ואף לא כפי' רש"י ור"ד). והוא מה שאמר בבית הבחירה (עמ' כז): וכן ראיתי מי שפירשה לארך מבוי...'. וכ"כ ר"ד מצגר שם בהערה 29: 'נראה דרבינו לא פירש כרש"י, רי"ף ושא"ר דמיירי ברוחב המבוי, אלא דבולט לאורך המבוי מבפנים, וע"כ המקום שאינו בולט חשוב כמקום בפני עצמו'. וכן ניתן

[גמ' ורי"ף שם] ר' אשי אמ' ¹²⁷וכו'. עד מה נפשך, או ¹²⁸עומד מרובה ¹²⁹על הפרוץ ואו פרוץ נפיש וכו'. פיר' ¹³⁰מרובה דנמצא שאין ארבע שלמות בלחי, הרי ניתן ונידון משום לחי. דהא אין רוב בני אדם יכולין לצמצם. מאי אמרת וכו'. פיר' ¹³¹מאי אמרת לאסרו, דילמ' צמצם וכי הדדי נינהו ואין כאן לחי, שהרי יש ד' אמות ולא עומד מרובה. הוי ספק דבריהן. פיר' ¹³²שמא צמצם ואסור, שמא לא צמצם ומותר. וטלטול מבוי מדרבנן הוא, וספק דבריהם להקל, והילכ' כר' אשי. ¹³³

[א; רי"ף סי' תקפג] איתמ' מבוי עקום וכו'. רשצז"ל ¹³⁴מבוי עקום ושני פתחים פתוחים ¹³⁵לרשות הרבים, כגון זה:

רב אמ' תורתו כמפולש, פיר' ¹³⁶דצריך צורת פתח מיכן. ¹³⁷ושמואל אמ' תורתו ¹³⁸[כסתום ואין צריך] ¹³⁹בעקמימותן כלום, ¹⁴⁰אלא עושין לחי לפתחיהן. ולא מצרכין צורת פתח אלא לפתחין המפולשין זה כנגד זה לרשות הרבי'.

[א – ב; רי"ף ב, א] תנו רבנן, כיצד מערבין ¹⁴¹מבאות המפולשין לרשות הרבי' וכול', עד אמ' ר' יוחנן, ירושלם אלמ[ל]א דלתותיה ננעלות בלילה וכול'. פיר', ¹⁴²ירושלם

127. כג' בגמ'. וברי"ף: 'ובא רב אשי ואמר'.
128. צ"ל: 'אי... ואי' (כלשון הגמ' והרי"ף. וכן תמצא בכתה"י פעמים רבות שמאריך רגל היר"ד, ראה מבוא).

129. כג' רש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'נפיש'.

130. רש"י ד"ה ואי פרוץ מרובה (בשינויים מעטים).

131. רש"י ד"ה מאי אמרת.

132. רש"י ד"ה הוי ספק דבריהם.

133. לשון הרי"ף.

134. ד"ה מבוי עקום.

135. כג' ברש"י שברי"ף וברחב"ש. ולפנינו ברש"י ליתא: 'פתוחים'.

136. עפ"י רש"י ד"ה תורתו כמפולש.

137. וברש"י נוסף: 'ולחי או קורה מכאן, כדלקמן. אף זה צריך לשני פתחיו לצד רשות הרבים לחי לכל רוח ובעקמימותו צריך צורת פתח'. ואפשר דנשמט ב'טעות הדומות' (מ'צורת פתח מיכן' עד 'צורת פתח'), אך דג' זו רומזת לדעה דאי"צ צוה"פ בעקמומיותו ודי ב'לחי מכאן וצורת פתח מכאן', כדפי' רחב"ש (עמ' טו. ונעלם ממני ולא הערתי ע"כ שם). ומסתבר שרחב"ש הלך בזה אחר רבו הרמב"ם

(בהל' שבת פי"ז ה"ג). וכן מבואר באו"ז (הל' עירובין סי'

קיא עמ' כח ט"ג): 'והרמב"ם כ'... משמע שר"ל שעושה צוה"פ לאחד מן הפתחים ולשני לחי כמו במפולש', וכן משמע מהרשב"א (הביאו המ"מ, שם). ורבינו יהונתן פי' כרש"י, וכן פסקו התוס' (ד"ה רב), הרא"ש (ס"ו), המאירי בחידושו ועו"ר. ובביאור הלכה (סי' שסד ס"ג ד"ה דינו) הביא דעות חלוקות, והכריע (מתשובת רעק"א סי' לג) לסמוך על הרמב"ם בשעת הדחק (וע"ע לקמן הע' 139).

138. רש"י ד"ה תורתו כסתום (בשינויים).

139. נוסף עפ"י רש"י [ולכאורה, אי ס"ל לרבינו (ראה לעיל הע' 137)] דלרב לא בעי צוה"פ בעקמימותו, פשוט דלשמואל לא בעי, ומדכתב כן בדעת שמואל ע"כ דלרב בעי צוה"פ בעקמימותו, ודלא כדברינו לעיל. וכן העתיק רבינו מרש"י לקמן (ח, ב) דעת שמואל במבוי עקום].

140. ברש"י שם פירוש אחר, בשם 'מורי הזקן' שגם לשמואל עושה לחי לעקמימותו ונחלקו, דלרב בעי צוה"פ. והרמב"ם (ראה לעיל הע' 137), חולק.

141. לשון הרי"ף (וכמסקנת הגמ').

142. רש"י ד"ה ירושלם (בשינויים מעטים).

רשות הרבים¹⁴³ ויש בה דריסת ס' ריבוא¹⁴⁴ ורוחב שש עשרה אמה, ואלמלא שנועלין דלתותיה בכל לילה¹⁴⁵ חייבין עליה בשבת משום רשות הרבים. אבל נעילת דלתות משויא לה כחצר של רבים ומערבים את כולה. וכל זמן שלא עירבו היא כרמלית ולא מחייבי עליה. והכי נמי אמרי' בפ' בתרא¹⁴⁶, דירושלם כרמלית היא. והוא¹⁴⁷ מבוי עקום דהוה בנהרדעא וכו'.

[ו. ב. רי"ף שם] אמ' רב,¹⁴⁸ מבוי שנפרץ במלאו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לרשות הרבים,¹⁴⁹ כגון זה: חצר מותרת, פיר' דנעשית [כחצר]¹⁵⁰ שיש לה ב' פתחים.¹⁵¹ ומבוי אסור. פיר'¹⁵² דמבוי נעשה כמפולש ולא נשאר כנגד פירצתן בחצר מחצה שמכשירתו, ולפיכ' אסור. חצר¹⁵³ מותרת אע"ג (דקביעי) [דבקעי]¹⁵⁴ בה רבים וכו'.

דננעלות בלילות החול ולא די שינעלו בלילות שבת.

146. קא, א.

147. כג' הרי"ף. ובגמ': 'ההוא'.

148. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'דאמר רב ירמיה בר אבא אמר רב'.

149. כג' הרי"ף. ובגמ' ליתא: 'לרה"ר'.

150. הקטע המוקף לא נכתב כאן, שהוא מקומו, אלא להלן, אחרי המלים: 'עד הנה מדברי רשצז'ל' (ותי' דנעשית' נכפלה והובאה גם שם), לפני 'איתמ'... פיר' ר' נסי' ז"ל'.

151. ראה תוספות רי"ד (שבת ת, א) שכתב: 'חצר שיש לה שני פתחים זה כנגד זה והרבים בוקעין בה, רה"י גמורה היא ואין הילוך הרבים מבטל מחיצותי', וכדאמרן נמי גבי פסי ביראות שאין דרך הרבים מפסיקתה לבטל מחיצתא. וכ"כ הרמב"ם (הל' שבת פ"ז הי"ח): 'והחצר מותרת, שהחצר שרבים בוקעין בה... הרי היא רה"י'.

152. כע"ז ברי"ף: 'ומבוי אסור משום דהו"ל מבוי המפולש לרה"ר' (וכן ברמב"ם שם: 'נפרץ המבוי... ה"ז אסור מפני שהוא מבוי מפולש').

153. לשון הרי"ף (ומדרש שכל טוב, שמות פט"ז).

154. כ"ה ברי"ף.

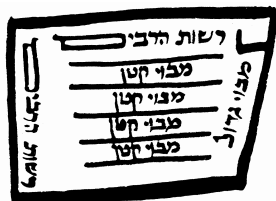
143. ברש"י שם (וכן בפ' רחב"ש) נוסף: 'רה"ר שלה מכוון משער לשער ומפולש'. ומה שכתב הרשב"א (עבה"ק שער ג, רס"א): 'דמקום שרחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה ומתקבצין שם בני אדם לסחורה', אפילו דאינו מפולש דינו כרה"ר, י"ל דהתם איירי בפלטיא והכא בסרטיא. כמוש"כ המאירי (שבת ו, א): 'איזוהי רה"ר, סרטיא, והיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. ופלטיא, והיא רחבה שמתקבצים בה לסחורה, אע"פ שאינה מפולשת... ומה שאמרו ירושלים אלמלא שדלתותי נעולות וכו', שמשמע הא מאחר שדלתותיה נעולות כלילה אין חייבין עליה, ויראה לפרש אפי' בשום מקום ממנה ואפי' פלטיות שבה, אינו כן, אלא מתוך שמבואותיה רחבים ודריסת רבים מצויה לשם, כרשות השוה לכל הוצרכה לנעילת דלתות הא פלטיות שבה כל שרחבות י"ו אמה רה"ר הן אפילו בנעילת דלתות שבעיר, וכן כתבו גדולי הצרפתים וגדולי הדור מסכימים בה, ויש חולקים'.

144. כ"ה ברש"י. והיא שיטת הגאונים (ראה ארצה"ג חלק התשובות, עמ' 2 ו, ט). והרמב"ם (הל' שבת פ"א ה"א) פליג, וס"ל דלא בעינן דריסת ס' ריבוא. וכ"ד הרחב"ש, וע"כ השמיט תי' אלו מלשון רש"י שהביא (ע"ש הע' 114).

145. כן מפורש ברש"י שם ובד"ה חייבין, והיינו

[ח, ב; ר"ף סי' תקפד] איתמר מבו העשוי כנדל וכו'. רשעז"ל פיר', ¹⁵⁵ נדל שרץ שיש לו רגלים הרבה. כדתניא ¹⁵⁶ מרבה רגלים זה נדל. מבו העשוי כנדל, שפתוחין לו מבואות הרבה וראשיהן פתוחין לרשות הרבים וראשו של מבו פתוח לרשות הרבים ¹⁵⁷ כזה: ¹⁵⁸

עושה צורת פתח לגדול ¹⁵⁹ באחד משני ראשים, ¹⁶⁰ והקטנים עם הראש האחד של גדול, ¹⁶¹ משתרו בלחי וקורה בראשיהן על פני רשות הרבים. אמ', ליה, רבא כמאן כשמואל דאמ' ¹⁶² מבו עקום תורתו כסתום. פיר' ¹⁶³ דהא כל מבואות ¹⁶⁴ הללו מבואות עקומין הן, נכנס דרך זה ויצא דרך זה, וקאמרת דלא בעי תיקון בעקמומיתן כשמואל, עד הנה מדברי רשעז"ל.

איתמר, מבו העשוי וכו'. פיר' ר' ניסי' ז"ל, ¹⁶⁵ נדל הוא שרץ שיש לו משני צדדין ¹⁶⁶ רגלים הרבה. ויקאל' ¹⁶⁷ אן לה מ"ח רגל וכדי תסמא ענדא אם מ"ח. וכך הייתה צורת זה המבו כצורת זה השרץ שהיו לו משני צדדין שבילין שבילין ¹⁶⁸, כגון זה: ¹⁶⁹

155. ד"ה נדל (בשינוי מועט).
156. כלשון רש"י המובא באו"ז (שם סי' קיג).
- ולפנינו ברש"י נוסף: 'כדתניא בתורת כהנים' (פרשת שמיי), והעיר בגליון הש"ס דהוא בחולין (סו, ב).
157. לפנינו ברש"י נוסף: 'אחר'.
158. ברש"י שלפנינו חסר הציור. וראה באו"ז שם, המצטט לשון רש"י ומציין לציור (וכותב: 'כזה') שחסר (ובהוצאת מכון 'אור עציון' השלים באיור משוער, עי"ש, וראה לקמן הע' 169).
159. רש"י ד"ה עושה צורת פתח לגדול (בשינויים).
160. מן הלשון כאן ברש"י משמע דאיירי במבו המפולש לרה"ר משני צדדיו לרה"ר, ואילו ממש"כ לעיל (בד"ה הקודם): 'וראשו פתוח לרה"ר', משמע שרק ראש אחד פתוח לרה"ר, וכן דקדק מהרש"ל (ח, ב) בלשונות רש"י. וכתב ליישב, שכוונת רש"י הוא 'המבו הגדול היה עקום קצת, שלא היו פילושיו מכוונים'. והביא ראיה לדבריו מהאו"ז הנ"ל שגרס כן ברש"י להדיא (הביאו הב"ח או"ח סי' שסד ד"ה ומ"ש ובמבוי הגדול), וכ"ה בחידושי הריטב"א (שכתב: דרש"י הוכרח לפרש כן, 'שאלו היה מבו ישר היכי קא אמרינן, למה לי צורת פתח, אדרבה אליבא דשמואל דלת בעי'), אך המאירי (בבית הבחירה עמ' מא, עי"ש הע' 296)
- פירש בדעת רש"י שהמבו הגדול סתום מצד אחד. ובציור שלפנינו 'המבו הגדול' נמשך גם למטה ויוצא לרה"ר שמצד שמאל והו"ל 'מפולש' ש'פילושיו אינם מכוונים'.
161. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'עם הראש האחד של גדול' (וראה לקמן הע' 164).
162. רש"י ד"ה כמאן כשמואל.
163. אפשר דלרבינו 'תורתו כסתום' הוא ד"ה בפנ"ע (ולפנינו ד"ה אחד).
164. משמע דקאי נמי א'גדול', כמוש"כ לעיל (עי"ש הע' 161). וברש"י לפנינו נוסף: 'קטנים הללו'.
165. פי' זה הועתק מכאן לספר רב נסים, עמ' 109 ומשם בנספח לפי' ר"ח מהר"ל 'לב שמח'.
166. כע"ז בפ"י ר"ח, רה"ג (בפי' למקואות ה, ג), ערוך ע' נדל ורמב"ם (הל' שבת יז, יט).
167. תרגום: ויש אומרים שיש לו מ"ח רגלים וכך יקראוהו אצלנו, בעלת מ"ח (ר"ש אברמסון שם). וכ"פ בס' העתים עמ' 114.
168. בספר רנ"ג תי' 'שבילין' רק פ"א.
169. מן הציור נראה שהשבילים מכוונים זה כנגד זה (וכן משמע מהפי' להלן, עי"ש הע' 192). וכפירוש רבינו שמואל באו"ז הל' עירובין סי' קיג. ודלא

אמ' 170 אבי עושה צורת פתח לגדול. פיר' 171 של מבוי. ואידך 172 כולהו 173 מישתרו בלחי וקורה. פיר' אותן השבילין כולם (אסר) [אשר] 174 משני צידי 175 המבוי, עושה על כל פתח 176 כל אחד ואחד מהן לחי וקורה 177 ויותר המבוי. אמ' 178 ליה רבא, פיר' 179 לאביי, כמאן 180 כשמואל דאמ' תורתו כסתום, פיר' 181 ולהכי 182 סאגי ליה

173. בכתה"י (שם): 'ואידך', ולא הביא המשך הציטוט מהגמ': 'כולהו מישתרו בלחי וקורה', 174. כ"ה בכתה"י (שם).

175. בכתה"י (שם) מחוק, והשלים ר"ש אברמסון: 'אשר משני צידניהן משתרו בלחי וקורה. כלומ' כל אחד מהן... (וכן העתיק ר"ד מצגר). ולפי המובא כאן צ"ל: 'אשר משני צידני המבוי עושה על כל פתח כל אחד'.

176. כ"ה גם בכתה"י (שם). ורחב"ש גרס: 'עושה בכל שביל מהם לחי או קורה'. ושם בהע' 213 שיערנו דטעמו משום דהשבילים אינם מכוונים זה כנגד זה וה"ה כמבוי עקום (ראה לעיל הע' 169).

177. בכתה"י (שם): 'לחי או קורה'.

178. בכתה"י (שם) חסר, ונכון להשלים מכאן תי': 'ויותר המבוי'.

179. תי' פיר' ליתא בכתה"י (שם).

180. בכתה"י (שם) חסר, ונראה להשלים עפ"י הנאמר כאן: 'כמאן כשמואל דאמר] תורתו כסתום'. ור"ד מצגר (בהע' 445, שם) השלים מפ' רחב"ש, עמ' לא, שלכאורה אינו לשון רנ"ג.

181. כג' הרי"ף וספר העתים (והריטב"א כתב עליה שהיא הגירסא הנכונה). ובגמ' לפנינו כג' רש"י ד"ה ה"ג: 'כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום, למה ליה צורת הפתח' (ועי' לקמן הע' 184). וראה בפ' הרי"ז מלוניל (ד"ה כמאן כשמואל) שפי': 'מבוי עקום תורתו כסתום דלא בעי שום תיקון בעקמיותו'.

182. בכתה"י (שם) נוסף: 'והא דמי לעקום, מפני שאדם נכנס דרך זה ויצא דרך זה' (וליתא תי': 'פיר').

183. בכתה"י (שם): 'ולפיכך סגי'.

כדברי התוס' (ח', ב ד"ה מבוי בשם ר"ת): 'ואינן זה כנגד זה, דא"כ הו' מפולשין'. ורחב"ש פי' כתום ומוסיף: 'ואינו כמו שמציירין אותו אחרים שהוא מפולש זה כנגד זה, כי אותו הציור אינו נופל עליו שיאמר, כמאן כשמואל דאמ' תורתו כסתום' (וראה עוד לקמן הע' 184). ומש"כ: 'אחרים', אפשר שכיוון לרנ"ג (ועי' בפ' רחב"ש הע' 207, ובמבוא).

170. ר"ש אברמסון (בספר רנ"ג עמ' 109-110) ובעקבותיו ר"ד מצגר (בפירוש התלמוד לרנ"ג) סברו כפי הנראה, שכאן מסתיים הציטוט מפ' רנ"ג, וע"כ הביאו את המשך דברי רנ"ג מכת"י המיוחס לו. והנה המעיין במובא להלן ייווכח שיש דמיון רב בינו לבין הפי' שבכתה"י. וזה לשון כתה"י הנזכר (כת"י קמברידג' T-S N.S. 175 III), עם ההשלמות של ר"ש אברמסון: 'ורנ"ג ז"ל פירש ואמר: אמ' אבי עשה צורת פתח [לגד]ול, לפתח המבוי, ואידך, כלומ' ואותן השבילין כולם אשר משני צידניהן, משתרו בלחי וקורה. כלומ' כל אחד מהן לחי או קורה... אמ' ליה רבא לאביי כמאן... תורתו כסתום. דאמ' שמואל [מבוי עקום תורתו כסתום]. והא דדאמי לעקום מפני שאדם נכנס דרך זה ויצא דרך זה ולפיכך סגי ליה בצו' פתח ולא בעי דלת מיכן ולחי וקורה מיכן. והא ההוא מבוי' וכו' (ולהלן בהע' נשורה בע"ה בין שני המקורות).

171. בכתה"י (שם): 'עשה צורת הפתח [לגד]ול, לפתח המבוי, וכע"ז פי' רחב"ש: 'כלומר, לפתח המבוי לא לשבילין' (ועי' לקמן הע' 176).

172. כ"ה גם בכתה"י (שם), והיא הגי' בכי"מ (דק"ס, ה). ולפנינו בגמ': 'והנך'.

בצורת פתח¹⁸⁴ ולא באעי דלת¹⁸⁵. והא¹⁸⁶ ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא, פיר¹⁸⁷ דהוא אתריה דשמואל, וחשו ליה לדרב¹⁸⁸ פיר דאמ' תורתו כמפולש. אלא אמ' רבא¹⁸⁹ כצורת פתח לכולהו פיר¹⁹⁰ עושה צורת פתח על כל שביל ושביל מחד¹⁹¹ גיסא ואידך גיסא וכו'. פיר, ואותן השבילין שהן בצד האחר כנגדו¹⁹² סגיא ליה בלחי וקורה.¹⁹³

[ר"ף שם] שמעי' דהילכ' כר'. פיר דאמ'¹⁹⁴ תורתן כמפולש. דאמ' ר' [הלכה]¹⁹⁵ כתנא קמא. פיר דסגי¹⁹⁶ ליה תורת¹⁹⁷ פתח מיכן ולחי או קורה מיכן. דהא רבא וכו' עד מיע"ל קג"ם. פיר רשעז"ל¹⁹⁸ יע"ל קג"ם, סימיני הלכות הן, שנחלקו בהן אביי ורבא. ואלו הן: י', יאוש שלא מדעת, בפ' אלו מציאות.¹⁹⁹ ע', עד זומם אביי אמ' למפרע הוא נפסל, בפ' דיני ממונות.²⁰⁰ ל', לחי העומד מאליו, בפ' קמא [מזון]

184. לכאורה לפי הציור שהו"ל (ע"ש הע' 169), השביל האמצעי מפולש זה כנגד זה, וא"כ לשמואל שפסק במבוי מפולש כחנניה אליבה דב"ה, צריך היה להכשירו ב'דלת מכאן ולחי או קורה מכאן', ולא הוה 'סאגי ליה בצורת הפתח'. וכתב הריטב"א (עמ' נט) דאכן כן הוא, ולכן הוצרך רש"י לפרש 'דמבוי הגדול עקום היה, שאילו היה מבוי ישר, היכי קא אמרינן: למה לי צורת פתח, אדרבה אליבה דשמואל דלת בעי, דהא פסק הלכה כחנניה?! אבל לרבינו, שלא פי' כן, קשיא. וע"ע לעיל בהע' הנ"ל מה שהקשה רחב"ש (עמ' כט), שם שיערנו (ע' בפ' רחב"ש הע' 209) דלזה מכוונים דברי ר' נסים גאון שהובאו בכתה"י (ראה לעיל הע' 182): 'והא דדמי לעקום מפני שאדם נכנס דרך זו'. ויוצא דרך זו, ולפיכך סגי ליה בצורת פתח ולא בעי דלת מיכן ולחי וקורה מיכן'. ור"ל, כיון ש'נכנס דרך זו ויוצא דרך זו' אין לו דין של מבוי מפולש לא בשבילים שבצדדים ולא בשביל האמצעי. וכע"ז כתב האו"ז בשם רבינו שמואל: 'כיון שהמבוי הגדול מפסיק ביניהם, שם פוסק מרוצתם'.
185. בכתה"י (שם): 'דלת מיכן'.
186. כן גיר' הרי"ף, תוס' ד"ה והא ופי' רחב"ש (ע' מ"ש שם בהע' 217). ובגמ' לפנינו: 'ועוד הא ההוא מבוי'.
187. עד כאן בכתה"י המיוחס לרנ"ג.
188. מש"כ לעיל: 'ולא באעי דלת', נכון גם לרב, דהא אמר: 'תורתו כמפולש', ולעיל (ו, ב) פסק כת"ק, דהמבוי המפולש צריך צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן. ואביי מקשה: מדוע השבילין ניתרין בלחי וקורה בלבד?! וכן פיר' רחב"ש (עמ' ל): 'כמאן כשמואל, פיר' אינו מקשה על שאמר עושה צורת פתח לגדול (שהרי הדין כן גם לפי רב) אלא על מאי דקאמ' ואידך כולהי' (וראה שם הע' 214, 216).
189. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'עושה צורת פתח'.
190. נראה דגם זה מפיר' רנ"ג. וברש"י (ד"ה עושה צורת פתח לכולהו): 'הקטנים'.
191. לפנינו בגמ': 'להאי גיסא'.
192. משמע שהשבילין מכוונים זה כנגד זה, כמבואר לעיל (ע"ש הע' 169).
193. נראה דעד כאן מפיר' רנ"ג (ראה לעיל הע' 190).
194. לעיל ו, א.
195. כ"ה ברי"ף.
196. ר"ל דלא בעי דלת כחנניה.
197. צ"ל: 'צורת פתח'.
198. ראה רש"י ב"מ (ב, כב) ד"ה יע"ל קג"ם.
199. ב"מ שם.
200. סנהדרין כז, א.

המס'.²⁰¹ ק', קידושין שלא נמסרו לביאה, בפ' האיש מקדש בו ובשלוcho.²⁰² ג', גלי דעתא] בגיטא, בהשולח גט.²⁰³ מ', משומד אוכל נבלה לתיאבון, בפ' דיני ממונות.²⁰⁴ [גמ' ורי"ף שם] איתמ' ²⁰⁵ משום ר' כהנא רבה, מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, פחות מד' אמות מניח את הקורה, שהיא (כשרה) [הכשר]²⁰⁶ מבוי, באלכסון, כגון זה:

ויותר המבוי. ואם הוסיף הארוך על הקצר ד' אמות, הרי²⁰⁷ הן שיעור מקום, והחולק אותן הארוך²⁰⁸ מן המבוי וכלחוץ דאמי²⁰⁹, וצריך לעשות הקורה כנגד הקצר. אבל עשאוה באלכסון לא יותר המבוי שאין נחשב המבוי אלא מן הקצר ולפנים, ומש(ו)²¹⁰ ראוי לעשות הקורה שהיא הכשר מבוי.

[גמ' שם; רי"ף סי' תקפה] רבא אמ' אחד זה ואחד זה וכו', ואם יש²¹¹ באלכסון יתר מי²¹² דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. פיר' רשצז'²¹³ דנמצא פתחן רחב מעשר, שהרי כל תחת הקורה הוי פתח.

[ח. ב – ט, א; רי"ף שם] מהו²¹⁴ לאישתמש תחת הקורה. והילכ' ²¹⁵ וכו'. עד אבל פתוח לכרמלית לא. פיר' אמרי' עלה בגמ',²¹⁶ יציבא בארעא וגיוורא בשמיא,²¹⁷ פיר'²¹⁸

201. לקמן טו, א.
202. קידושין נא, א.
203. גיטין לד, א.
204. סנהדרין שם.
205. לשון הרי"ף. ובגמ': 'אמר רב כהנא בר תחליפא משמיה דרב כהנא וכו'.
206. כן נראה להגיה (וכ"ה ל' רבינו בהמשך) כלשון המשנה לקמן (יא, ב): 'הכשר מבוי... ובה"א או לחי או קורה' [ועי' רחב"ש (עמ' לג) שמחלק בין סוגי קורות: 'קורה משום מחיצה... דקורה המכשרת המבוי משום מחיצה... (א) המכשרת המבוי משום הכר'. ולאפוקי קורה של צורת הפתח דשרי גם באלכסון] (ראה רשב"א עבודת הקודש, בית נתיבות שער א סימן ז: 'מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר... עשה לו צורת פתח אפילו באלכסון מותר, שהפתח משום מחיצה'. וכ"כ המ"מ הל' שבת יז, כ, והטור סי' שסג).
207. כעיי' בר"ח ובריי"ף: 'הוה ליה כמבוי בפני עצמו' (וכ"ה ברא"ש, ספר העתים, מדרש שכל טוב, ואור זרוע הלכות עירובין סימן קיד בשם רבי' שמואל... ולא מצטרפי אכותל מבוי משום דהוה מקום חשוב לעצמו, דהא הכשר מבוי בדי' אמות, כדאמרי' גבי לחי הבולט מדופן של מבוי, ונמצא ראש הקורה האחד בלא כותל מבוי).
208. כלומר, במקום שחולק הקצר את הארוך.
209. אפשר דטעמא, משום דהקורה אינה מונחת ע"ג המבוי שהיא באה להכשיר, דהא אמרינן (ראה לעיל הע' 207) יותר מד"א הו"ל כמבוי בפנ"ע. ושמא האי דשרי בכה"ג בצורת הפתח באלכסון (ראה לעיל הע' 206), משום דלא בעינן שתהא מונחת ע"ג מבוי.
210. כן נראה להגיה.
211. כלשון הרי"ף, ובגמ': 'אבל יש באלכסונו'. ודייק הרא"ש בדברי הרי"ף: 'ומתוך שכתב הרב אלפס ז"ל ואם יש... משמע שפוסק כרב כהנא, דלרבא לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר' (אבל הרמב"ם שם יז, כ פסק כרבא, ואפשר שנחלקו בפ' דברי הרי"ף).
212. כג' הגמ'. ובריי"ף: 'מי' אמות'.
213. ד"ה אבל יש.
214. לשון הגמ' (מהו להשתמש). ובריי"ף ליתא.
215. לשון הרי"ף. וכ"פ הר"ח וש"ר (וראה רמב"ם, שם יז, יא).
216. ט, א.
217. לפנינו: 'בשמי שמיא'.
218. רש"י פי' באו"א. ונראה דכאן תחילת הציטוט מפ' רנ"ג (ראה הע' הבאה).

האזרח בארץ והגר בשמים, בתימה. אם הוא פתוח לכרמלית דלית בה חיוב חטאת אסור להשתמש בתוכו עד שיעשה לו לחי להתירו ואם הוא פתוח לרשו' הרבי' דחיישי' לחיוב חטאת יהא מותר. והשיב רבא, אין, כך הוא ואל תתמה מזה, כי²¹⁹ [אם]²²⁰ הוא פותח לכרמלית, שהוא דומה לו, נתערבו²²¹ לחיים עם הכרמלית ונעשו רשות אחת. וכיון שנתערב בין לחיים עם הכרמלית אסור להשתמש [ב]בין²²² הלחיים עד שיעשה לו לחי שחוצץ בינו ובין הכרמלית. אבל בהיות בין הלחיים פתוח לרשו' הרבים שאינה ממינה, אינה מתערבת עמה ולא היא מכללה. וגם אין בה ד' טפחי²²³ לחשבו מקום, הולכך מותר להשתמש בה והרי היא מכלל המבוי.

שם מבחין
נראה מבעני
שווה מבחין

[ח, ב; ר"ף ט' תקפח] והיכא דנעץ²²⁴ שתי יתירות וכו'.

[ט, ב; ר"ף שס] איתמ', נראה מבפנים ושווה מבחוץ.

פיר' הלחי נראה מבפנים. כגון זה:²²⁵

נידון משום לחי. נראה מבחוץ כגון זה:

ר' חייא ור' שמעון וכו'.

[י, א-ב; ר"ף שס] מבוי שהוא רחב כ' אמה, אמ' אביו²²⁶

נראה מבחין
שווה מבפנים
נראה מבחוץ

222. כ"ה בפ' רחב"ש.

223. בפ' רחב"ש הע' 259 דייקנו ד'משמע שאם היה בה ד' טפחים היתה נחשבת למקום והיה אסור להשתמש בה, כי היא אינה מכלל המבוי, אעפ"י שהיא פתוחה לרשות הרבים'. וראה לשון הרי"ף שכ': 'תוך הפתח צריך לחי אחר להחירו בין דאית ביה ארבעה בין דלית ביה ארבעה ואוקימנא בדפתוח לכרמלית', משמע שאם הוא פתוח לרה"ר מותר אפילו יש בו ד'. ובחידושי הרשב"א (ד"ה אבל) כתב: 'בזה דקדק עליו הרמב"ן, דהוה ליה למימר, אבל פתוח לרה"ר יש בו ד' אסור, אין בו ד' מותר. דהא משמע דאפילו רבא לא שרי אלא בשאין בו ד'". וכן דעת התוס' בסוף ד"ה הכל, שרבא מודה שאסור להשתמש בבין לחיים היכא דרחב ארבעה'. ועיין שם עוד ברשב"א שהאריך לבאר דעת הרי"ף שגם ברוחב ד' מותר.

224. ל' הרי"ף. ובגמ': 'אר"ח נעץ'.

225. בצירור נראים 'לחיים'. אבל ברש"י (בצירור ובפירושו) שלפנינו הלחי רק מצד אחד.

226. כג' בכי"מ (דק"ס, ל) וברי"ף. ולפנינו בגמ': 'אמר שמואל משמיה דלוי'.

219. לשון רבינו כלשון רחב"ש עמ' לח-לט (בשינויים מעטים), ונראה שהמקור שלהם בפ' רנ"ג

(ע"ש בהע' 258, ובמבוא עמ' 19).

220. כ"ה בפ' רחב"ש (שם).

221. נראה דלפ' זה שייחסנוהו לרנ"ג (ראה לעיל הע' 219) 'מצא מין את מינו וניעור', פי' 'ניעור': 'מתערב עמו'. כמו: וניער ה' את מצרים בתוך הים (שמות יד, כז). ובמשנה: ניער את הקדירה (חולין קח, א) (ונמצא כן להדיא בשו"ת הראב"ד סימן קמב, ד"ה יין נסך: 'מצא מין את מינו וניעור מל' [המשנה], ניער את הקדירה, כלומר ערבב את כלו ועשהו כמותו). אבל רש"י (ד"ה מצא

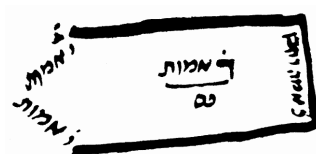
ובדיבורים שאח"כ וכן הביא רחב"ש: 'ור' שלמה ז"ל פירש.. פירש, דמצא הכרמלית שבין לחיים שלא היה בו שיעור כרמלית, את מינו - הכרמלית שלפניו - וניעור 'נתחזק על ידי מינו וניעור משנתו' לחול

עליו איסורי כרמלית. וכן ברש"י ע"ז (עג, א, ד"ה מצא): 'וניעור, כלומר נתחזק וניתוסף איסורו ורבה יין על המים. ולשון ניעור (זכריה ד, א), כאיש אשר יעור משנתו, כמו הניעור בלילה. וכל היכא דתני

מצא מין את מינו וניעור היינו פירושה. ויש שמפרשין (וכ"פ גמ'ה לבכורות כא, ב) וניעור, נוער מתורתו ראשונה (כלומר, מסתלק) ונדבק בחבירו ונתחזק, וא"כ נוער מיבעי ליה'.

עושה פס גבוה י' טפחים במשך ארבע אמות ומעמידו

באמצע [המ]בוי [לאר]כו²²⁷ של מבוי, כגון זה:

אי נמי עבד²²⁸ (כרב)²²⁹ כדר' יהודה וכו'.

[י, ב – יא, א; רי"ף סי' תקפז] פיס²³⁰ ואם²³¹ יש לו צורת

פתח²³² אע"ג²³³ שרחב מי' אמות אינו צריך למעט.

פיר²³⁴ דצורת פתח מהניא ברחבה²³⁵ להכשיר רחב מי'.

אמרי' בגמ'²³⁶ ואמלתרא מהניא²³⁷ להכשיר²³⁸ (רחב) [מעשר, וכן]²³⁹ מבוי שהוא גבוה מכ'.

ואמרי' בגמ'²⁴⁰ קורה לרבנ' ²⁴¹ מאי²⁴² בעו ובתוך²⁴³ כ', משום הכר. ²⁴⁴ דליחזו²⁴⁵ ליה אינאשי ולידעו תקנתא עביד רבנן, ²⁴⁶ ולא ליתן²⁴⁷ לאיחלופי ברשות הרבים. ומשום הכי מהניא (מחלר) אמלתרא, דכיון דמיסתכלי בה אינאשי דאית בה צורות והיא יפה, (ד)אפי' ²⁴⁸ למעלה מכ' אמה איכא הכירא.

[יא, א–ב; רי"ף שם] אמר²⁴⁹ חיסדא צורת פתח²⁵⁰ שעשאה מן הצד וכו', עד דתניא²⁵¹, כיפה, ר' מאיר מחייב במזוזה וחכמ' פוטרינן. ושוינן [ב]שיש²⁵² ברגליה עשרה כגון

227. כן נראה מכתה"י.

228. כ"ה ברי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'עביר'.

229. כן נראה להגיה.

230. לפנינו ליתא תי' 'פיס', וראה מאמר על הדפסת התלמוד לרנ"נ רבינוביץ' (עמ' לה, מהד' מוסד הרב קוק): ד'מקום שמציין אצלנו דברי המשנה בגמ', כתוב שם בגמרא וברש"י: פיסקא'.

231. כל' הרי"ף והמשנה (ב, א). ובגמ': 'אם'.

232. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'הפתח'.

233. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אע"פ'.

234. בגמ' שם: 'אשכחן צוה"פ דמהניא ברחבה'.

235. רש"י ד"ה דמהניא ברחבה.

236. שם.

237. לפנינו: 'דמהניא'.

238. רש"י ד"ה דמהניא וד"ה אמלתרא (בשינויים).

239. כן נראה דצ"ל (וראה רש"י).

240. לעיל ג, א.

241. כן נראה להשלים (והיא גי' רש"י – 'קורה לרבנן' – ראה הע' הבאה. ולפנינו בגמ': 'לרבנן קורה...').

242. כן פ"י רש"י לעיל (ג, א) ד"ה קורה לרבנן (בשינוי מועט).

243. לפנינו ברש"י (שם): בתוך.

244. כ"ה ברש"י שם (ראה הע' הבאה). ולפנינו בגמ': 'היכרא'.

245. רש"י לעיל (שם) ד"ה משום היכר (בשינויים מעטים).

246. כג"י בד"ש (דק"ס, ט). ולפנינו ברש"י ליתא: 'רבנן'.

247. ברש"י: 'ולא ליתא'.

248. כ"ה ברש"י.

249. כ"ה ברי"ף. ובגמ' בל' קושיא: 'והאמר ר"ח'.

250. כג"י הרי"ף. ובגמ': 'הפתח'.

251. כג"י הרי"ף והגמ' כ"י (ראה דק"ס, ע). ולפנינו בגמ': 'תנינא'.

252. כן נראה להשלים עפ"י הרי"ף. ובגמ' (ובפי' להלן, ע"ש הע' 259): 'שאם יש'.

זה הצורה: ²⁵³

רשצז"ל פיר' ²⁵⁴ שער העשוי ככיפה, ר' מאיר מחייב ²⁵⁵ וחכמים פוטרין.
פיר' ²⁵⁶ מפני של מעלה ²⁵⁷ בעיגול הוא מצר, ואין רוחב ד', ואין פתח
(פתוח) [פחות] ²⁵⁸ מד' רוחב.

ושוין שאם יש ²⁵⁹ ברגליה י', פיר' ²⁶⁰ גובה ברוחב ד', ואפי' ²⁶¹ כל העיגול סתום, נשאר
שם שיעור פתח כשר, אלמא אין צריכין ליגע, דהא הכא הכשירה דפתח ברגליה
היא והעיגול מפסיק בין תיקרא העליונה למזוזות וקתאני חייבת ²⁶² במזוזה, הכא ²⁶³
נמי כיון שיש בקנים י', אע"פ שאינן מגיעין לקורה פיתחא הוו. ²⁶⁴

משנה ב

[יא, ב: רי"ף ס' תקפח] מתני'. הכשר מבוי וכו'. עד [גמ'] ²⁶⁵ כמאן לא ²⁶⁶ כחנניא ולא
כתנא קמא. פיר' רשצז"ל ²⁶⁷, סלקא דעתא דהכי קאמ' מתני', הכשר מבוי מפולש,
בית שמאי אומ' וכו'. ומשום הכי אמרי', כמאן לא כחנניא, ולא כתנא קמא. דאמרי'
בבריתא דלעיל, ²⁶⁸ ת"ר כיצד מערבין ²⁶⁹ מבואות המפולשין לרש' הרבי, עושה צורת
פתח ²⁷⁰ מיכן ולחי או קורה מיכן וכו'. ומהדרין ²⁷¹ אמ' ר' יהודה הכי קאמ', הכשר
מבוי סתום ²⁷² וכו'.

260. לפנינו ברש"י (ד"ה ושוין וד"ה חייבת) נוסף:
[גובה קודם שיתחיל לעגל, חייבת דהא יש בה
עשרה] גובה ברוחב ארבעה, ואפשר דנשמט
ב'טעות הדומות' מת' 'גובה' עד תי' 'גובה' (וע'
לעיל הע' 253-254).

261. רש"י ד"ה חייבת (בשינוי, ראה הע' קודמת).

262. עד כאן ברש"י.

263. כ"ה לשון הרי"ף שם.

264. לפנינו ברי"ף: 'הוי'.

265. כצ"ל.

266. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'דלא'.

267. ד"ה כמאן (בשינויים מעטים).

268. ר', א.

269. לשון הרי"ף. ובגמ', לעיל (ב, א), הוא פי' רב
יהודה לבריתא, כיצד מערבין 'דרך רה'ר'.

270. ולפנינו בגמ': 'הפתח'.

271. בגמ' וברי"ף כאן.

272. כ"ה בגמ' וברי"ף.

253. כע"ז הציור גם ברחב"ש, ומשניהם עולה
לכאורה כפשטות לשון רש"י (ד"ה ושוין, וכפי' הרא"ה
והריטב"א), דאיירי בשיש ברגליה עשרה קודם
שיתחיל לעגל, ומה שבפי' שלפנינו חסר (ראה לקמן
הע' 260), הוא אולי בגלל 'טעות הדומות', ודלא
כדעת הב"י (יו"ד ס"ס רפז) ד'לפירוש רש"י אפילו אין
שם שתי מזוזות כלל, אלא שמתחלה מתחיל
להתעגל, אם יש בו גובה עשרה ברוחב ארבעה,
חייבת' (וראה ההע' הבאה).

254. ד"ה כיפה [יש לעיין, דלכאורה ממש"כ:
'רשצז"ל פי' לאחר הציור, משמע דהציור אינו
בשיטת רש"י, ודלא כדברינו בהע' קודמת].

255. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'מחייב במזוזה'.

256. רש"י ד"ה וחכמים פוטרין.

257. לפנינו ברש"י: 'שלמעלה'.

258. כן צ"ל, וברש"י: 'פחותה'.

259. כג' בגמ'. ולפנינו ברי"ף: 'בשיש' (וראה לעיל
הע' 252).

עד [יב, א-ב; רי"ף שם] תנו רבנן לשון ים שנכנס²⁷³ לחצר. פיר'²⁷⁴ שנכנס לחצר דרך פירצת הכותל. ובשלא²⁷⁵ נפרץ במלאו עסיקין, מדפליג בין יי'²⁷⁶ ליותר מי'. אלא אם כן עשו²⁷⁷ מחצה גבוהה י' טפחים. פיר'²⁷⁸ מחצה לגדור פירצת כותל החצר [עד עשר].²⁷⁹ (כד' אמות) [כד"א]²⁸⁰ וכו' עד אבל עשר אין צריך כלום. פיר'²⁸¹ שהרי יש שיור מיכן ומיכן. ממלא הוא דלא מלינן.²⁸² פיר'²⁸³ משום דמטלטלם מכרמלית לרשות היחיד, ה(ו)א טלטולי מטלטלינן, פיר'²⁸⁴ בהאי חצר, וג'. עד דאית ליה גידודי. פיר'²⁸⁵ מה שנשאר מן הפירצה בגובה עשרה,²⁸⁶ שהן כמו פסין. [יב, ב; רי"ף שם] אמ' רב יהודה אמ' רב וכו'.

משנה ג

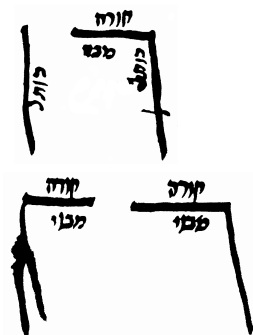
[יג, ב; רי"ף סי' תקפ"ט] מתני', הקורה שאמ'²⁸⁷ לקבל אריח, פיר'²⁸⁸ שתהא דומה לקביעות²⁸⁹ אריח, והאריח חצי לבינה של ג' טפחים. נמצא²⁹⁰ אריח טפח ומחצה רוחב. דייה²⁹¹ לקורה ברוחב²⁹² טפח כדי לקביל אריח ברחבו. ובגמרא²⁹³ פריך, דייה²⁹⁴ לקורה שתהא רחבה טפח, טפח ומחצה באעי. ואמרי',²⁹⁵ כיון דרחבה²⁹⁶ לקבל טפח, איך חצי טפח ממלי²⁹⁷ ליה בטינא, משהו מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא.

273. גי' הרי"ף ורש"י (וראה דק"ס, כ). ובגמ': 'הנכנס'.
274. רש"י ד"ה שנכנס לחצר.
275. כגי' בפ"י ריו"נ. ולפנינו ברש"י: 'וכשלא'.
276. כגי' בפ"י ריו"נ. ולפנינו ברש"י: 'מדמפליג בעשרה'.
277. ל' רש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו בגמ': 'יש לו', וברי"ף: 'עשו לה'.
278. רש"י ד"ה אלא אם כן (בשינוי מועט).
279. כ"ה ברש"י.
280. כ"נ להגיה (ושמא השיבוש הוא של המעתיק שהיה לפניו: 'כד"א', וכתב במקומו: 'כד' אמות').
281. רש"י ד"ה אבל עשר.
282. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ממלאינן'.
283. רש"י ד"ה מימלא הוא דלא ממלאינן.
284. רש"י ד"ה הא טלטולי מטלטלינן.
285. רש"י ד"ה דאית ליה גידודי.
286. עד כאן ברש"י (וההמשך, לשון הרי"ף). ולפנינו ברש"י נוסף: 'אבל הים כסהו'. ונראה דרבינו
- השמיט תיבות אלו משום דס"ל כרי"ף ש'הם משתי רוחות ולמעלה מן המים'. וכ"פ הרמב"ם הל' שבת (טו, יא), ועי' בהגהות ה"ח שעל הרי"ף (אות ב).
287. לפנינו: 'רחבה כדי לקבל' (ותיבת 'כדי' ליתא גם במשניות נאפולי ופזור, ראה דק"ס, ר ולקמן הע' 309).
288. רש"י ד"ה רחבה.
289. ברש"י: 'לקביעות לבנות עליה בנין'.
290. רש"י ד"ה והאריח.
291. רש"י ד"ה דייה.
292. כ"ה ברש"י. ובמשנה: 'דייה לקורה שתהא רחבה טפח... לרחבו'.
293. לקמן יד, א.
294. כגי' בכ"י מינכן, א"פ וד"ש (דק"ס, ש). ולפנינו בגמ' וכן ברש"י שם ליתא: 'דייה לקורה שתהא רחבה'.
295. בגמ' שם.
296. לפנינו בגמ': 'דרחב' (וראה דק"ס, ת).
297. לפנינו בגמ': 'מלביין' (ובפ"י ר"ח: 'ממלאהו בטיט ועומד').

ר' יהודה אומ' וכו'.

[יד, א; רי"ף שם] [גמ']²⁹⁸ ומעמידי קורה וכו'. פיר',²⁹⁹ אם הניחא לקורה על גבי יתידות, אין צריכין שיהו בריאין לקבל קורה ואריח אלא לקבל קורה לבדה, דהא לא יהבו אריח עליה. ובקורה הוא דבעינן קביעות, כי היכי דתיהוי הכר (בעלמ') [מעליא],³⁰⁰ אבל מעמידה לא תלי הכירא בדידהו. ר' חיסדא אומ', אחד זה ואחד זה צריכין שיהו בריאין כדי לקבל קורה ואריח. פיר'³⁰² קורה בעיא³⁰³ בריאות כאריח³⁰⁴ ומעמידה בעי בריאות דקורה ואריח.

[גמ' ורי"ף שם] ת"ר קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת לכותל³⁰⁵ אחר. פיר', כותל אחר של מבוי, כגון זה: וכן שתי קורות, אחת יוצאה בכותל³⁰⁶ זה ואחת יוצאה בכותל זה ואין³⁰⁷ מגיעות זו לזו, כגון זה: פחות מג' אין צריך להביא קורה אחרת וכו'. עד וכן שתי קורות המתאימות, פיר'³⁰⁸ שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים. לא בזו³⁰⁹ לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח וכו'. עד הו'י³¹⁰ אחת למעלה וא' למטה. פיר' אם היו שתי הקורות המתאימות אינן כשורה³¹¹ אלא³¹²

משום היכר' [וכשהקורות הקצרים מרוחקים מהדדי אינו היכר, הגהות בגדי ישע שם, אות כא]. ומסיים: 'וכן פרש"י הכא, מתאימות כמו תאומים'. אבל הרשב"א, ריטב"א, מאירי ור"י מלונגל סברו דאם אין ביניהם טפח כשר. ולדעת הר"ן בחידושו, זו גם דעת רש"י. 'וסמוכות' לאו סמוכות ממש. ואילו הראב"ד (בהל' שבת, שם) סבר דאף בטפח ומחצה מהני (ועי' בשפ"א מה שפי' בדבריו), והרמב"ם (שם) פסק דעד ג"ט מצטרפין שני חצאי הטפח (וכ"ד רחב"ש עי"ש הע' 33). והב"ח (סי' שסג סעי' כב) הביא דעת מהר"ם דהרמב"ם סבר כרש"י דבעינן 'סמוכי ממש' (עיש"ב).

309. כל' הרי"ף. ובגמ': 'כדי לקבל' (ב"פ, וראה לעיל הע' 287).

310. כג' ברי"ף כ"י נ"י, גמ' ורחב"ש. ולפנינו ברי"ף: 'היתה אחת למטה ואחת למעלה'.

311. פ': דאינן זו אצל זו בשורה אחת.

312. רש"י ד"ה אחת למעלה (ורבינו לא הביא מרד"ה: 'וכן שתייהם כדי לקבל אריח זו אצל זו, וכן הגי' בד' פיזור, ראה דק"ס, ג').

298. כן נראה להשלים.
299. רש"י ד"ה ומעמידי הקורה (בשינויים מעטים).
300. כן צריך להגיה עפ"י רש"י.
301. לפנינו (בגמ' ורי"ף): 'ורב'.
302. רש"י ד"ה אחד זה ואחד זה (בשינוי מועט).
303. כג' בכ"י וד"ש (ראה דק"ס, א). ולפנינו ברש"י: 'בעינן'.
304. צ"ל: 'דאריח' כל' רש"י.
305. כג' הרי"ף. ובגמ': 'בכותל זה'.
306. כג' הרי"ף. ובגמ': 'מכותל' (ב"פ), וראה הגהות הב"ח על הרי"ף.
307. כג' הרי"ף (ושם: 'ואין מגיעין'). ובגמ': 'ואינן נוגעות זו בזו'.
308. כ"ה ברש"י ד"ה המתאימות. וברש"י סוכה (כב, ב ד"ה שתי קורות) הל': 'זו בצד זו...'. ובהמשך שם, בד"ה אם מקבלות אריח: 'כשהן סמוכות זו לזו, ולא פירש עד כמה הן סמוכות'. וכתב המרדכי (סי' תפב וכן בהגהות מיימוניות הל' שבת יז): 'נראה לרבינו מאיר, דוקא כשנוגעות זו בזו, אבל אין נוגעות זו בזו אפילו יש ביניהם פחות מג"ט אין מצטרפין, דהא דבעינן קורה טפח, היינו טעמא

שהאחת (מעמידוה) [מעמידה]³¹³ גבוהין משל חברתה (וכו') וגבוהה ממנה. ר' יוסי ביר' יהודה אומ', רואין את העליונה כאלו היא למטה ואת התחתונה כאלו היא למעלה, ורואין כאלו הן מחוברין כשורה ומכשירין המבוי.

ובלבד שלא תהא העליונה³¹⁴ למעלה מכ' אמה והתחתונה למטה מ'. פיר', כי המבוי שהוא מעשרים אמה ולמעלה אינו כשר. והקורה שהיא למעלה מכ' אמה, כיון שיצאו למעלה משיעור הכשר המבוי³¹⁵ אינה מכשרת המבוי והרי היא כאלו אינה³¹⁶. וכן נמי כל [מ]בוי שאין בגבהו י' טפחים לא חשיב מבוי. כדאמר' בריש פירקין³¹⁷ היה גבהו פחות מ' טפחים חוקק בו ד' אמות וכו'. רשצו"ל, למעלה מכ' אמה, פיר',³¹⁸ מן הקרקע, דאין שם הכשיר קורה³¹⁹ והתחתונה למטה מ', פיר'³²⁰ סמוך לקרקע.

משנה ד

[יג, ב: ר"ף שס] מתני', היתה של קש או³²² של קנים וכו'. עד אם³²³ יש בהקיפה ג' טפחי' יש בה רוחב טפת. אמרי' בגמרא,³²⁴ מנא הני מילי. אמ' ר' יוחנן דאמ'³²⁵ קרא,³²⁶ ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו אל³²⁷ שפתו עגול סביב וחמש באמה קומתו. וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב. אלמא³²⁸ לכל אמה רוחב בעיגולא איכא

319. ולעיל הפסול הוא ב'הכשר המבוי' (ע"ש הע' 29). ונראה דהפי' שם הוא לרנ"ג (ראה מבוא).

320. רש"י ד"ה ולא תחתונה.

321. משנה בפנ"ע גם ברי"ף, ד"ק וכ"י נ"י וכן בפ' רחב"ש. ולפנינו (בגמ' וברי"ף) המשך המשנה הקודמת.

322. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ר) ורחב"ש. ולפנינו: 'ושל קנים'.

323. כג' במשניות שברי"ף, שבירושלמי, כ"י וד"י (ראה דק"ס, שם). ולפנינו: 'כל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח'.

324. יד סע"א.

325. כג' ר"ח. ולפנינו: 'אמר'.

326. דה"י ב ד, ב (ראה הע' הבאה).

327. כג' בכ"י וד"י (דק"ס, ט) ור"ח. והוא לשון הכתוב בדה"י, שם. ולפנינו: 'עד שפתו', כלשון הכתוב במלכים א ז, כג (וראה בדק"ס, שם שכתב: 'ונוסח שלנו עדיף דמיתתי מקרא דמלכים...').

328. רש"י סד"ה משפתו.

313. כן נראה להגיה (וכ"ה ברש"י שברי"ף). ולפנינו ברש"י: 'מעמידים שלה'.

314. כג' ברי"ף כ"י נ"י ור"ח. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'עליונה', 'ותחתונה'.

315. פי' דאותו חלק של המבוי שהוא למעלה מעשרים כמאן דליתא. ורש"י ד"ה למעלה מעשרים אמה (המובא להלן) פי': 'דאין שם הכשר קורה'. ונראה דלרבינו הפסול הוא במבוי (ונפסל מה"ט גם כשאין בגבהו י' טפחים). וכבר הארכנו בזה בהערות לרחב"ש, עמ' ב הע' 6* ובעמ' ו הע' 20*, ע"ש. (וראה גם דברינו לעיל הע' 65 וכן להלן בהע' 317).

316. ראה לעיל הע' 50.

317. נראה שבא לבאר, מדוע נקט כאן: 'לא חשיב מבוי', ולעיל (בכ' אמה ולמעלה) הל': 'יצא משיעור הכשר מבוי', ופירש דמע"ז בגמ' ורש"י לעיל, 'בריש מכילתין' (ה, א, ד"ה רב יוסף): דבפחות מעשרה 'השתא הוא דמשוי ליה דופן' ואילו בלמעלה מעשרים, 'איתיה לדופן ולמעוטי קאתי'.

318. ד"ה למעלה מעשרים אמה.

שלש (מאות) [אמות] הקיף. ואמרי', והא איכא שפתו.³²⁹ כמעשה שפת³³⁰ כוס פרח שושן, שהוא³³¹ דק מאד.

[יד, א; רי"ף שם] [גמ']³³², אמ'³³³ ר' זירא, היא בתוך מבוי ועקמימות³³⁴ חוץ למבוי. פיר' כגון זה היא בתוך כ' וכו'.

[יד, ב; רי"ף שם] עד אין³³⁵ הלכה כר' יוסי לא בהילמי. פיר' הילמי מים ומלח, כדאמרי' במס' שבת³³⁶ בפ' ח' שרצים. אמ'³³⁷ ר' הונא

וכו' עד דר' יוסי נמ[ו]קן עמו. פיר'³³⁸ טעם דבריו מביא במהרה³³⁹ וזהו שבחו של ר' יוסי. אמ' ליה רבא וכו'. עד הילכ' מאי, פיר'³⁴⁰ בלחיים. אמ' ליה פוק חזי מא[נ]י עמא דבר. פיר'³⁴¹ מה נהגו [העם, ו] ככר³⁴² נהגו בלחי משהו.

[טו, א; רי"ף סי' תקצ] איתמ' לחי העומד מאיליו, פיר'³⁴³ שלא הוקבע שם לשום תיקון מבוי³⁴⁴, אביי אמ' וכו' עד היכא דלא סמכי' עליה מאיתמל, פיר'³⁴⁵ שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת, כולי עלמ' לא פליגי דלא הוי לחי וכו', עד³⁴⁶ ביע"ל קג"ס, וכבר פירשנו לעיל.³⁴⁷

339. לפנינו בגמ' נוסף: 'אמר רב פפא' וכו'.

330. בגמ' ליתא תי': 'שפת'. ואיתא בספר מלכים

340. רש"י ד"ה הילכתא מאי.

שם, פסוק כו (ובדה"י שם פסוק ה), וכן הגיה הב"ח.

341. רש"י ד"ה עמא דבר.

331. רש"י ד"ה פרח.

342. כן נראה להשלים עפ"י רש"י.

332. כן נראה להשלים.

343. רש"י ד"ה העומד מאליו (בשינוי).

333. לשון הרי"ף. ובגמ': 'דאמר'.

344. כג"י רש"י שברי"ף, ריו"נ והאו"ז (סי' קכא). ולפנינו ברש"י נוסף: 'דלא הזמינוהו לכך'. ופי' דבריו בב"י (או"ח סי' שסג, יא): 'דאפילו הוקבע בידים מיקרי עומד מאליו, כיון שלא הוקבע שם לשם לחי'.

334. לפנינו בגמ': 'ועקמומיתה', וברי"ף: 'ועקמימותה'.

335. בגמ' וברי"ף שלפנינו קאי פיס' זו אמתני' ד'לחיים שאמרו. ולכאורה אי"ז דרכו של רבינו לדלג לגמ' בלי להביא מהמשנה. לפיכך נראה דגרס כג"י במשניות כ"י קויפמן ופרמה, רי"ף כ"י נ"י וכן רחב"ש (עיי"ש הע' 43), דמשנת 'לחיים' אינה משנה בפנ"ע, אלא המשך למשנת 'היתה של קש'.

336. קח, ב (וראה רש"י ד"ה הילמי).

345. רש"י ד"ה היכא דלא סמכינן. וכתב ע"ז הב"י (שם): 'ורצה להשמיענו עוד, שאין צריך שיתכוין לסמוך עליו מערב שבת, אלא כל שלא היה שם לחי אחר בערב שבת, זה מקרי סמך עליו מערב שבת'.

346. לשון הרי"ף שם.

337. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אמר ליה'.

347. בפ"י למ"א.

338. רש"י ד"ה נימוקן עמו (בשינויים).

משנה ה

[טו, א-ב; ר"ף שם] מתני'. בכל עושיין לחיים וכו'. עד ומטמא משום גולל. פיר' 348 גולל הוא לחד 349 אל קבר כל מאן] ינצ'ם (לפנינו: מן אנט'ם) בה ינתגס סבעה איאם ודאלך אל תורה קול (לפנינו: וד'לך נץ אלתורה' (וליתא תי': 'קול')) כל הנוגע בחלל 350 חרב או במת או בעצם אדם או בקבר וכו'. ור' מאיר מטהיר 351 וכו'. אמ' ר' (מאיר) [משה] 352, אין הלכה כר' יוסי ולא כר' מאיר ולא כר' יוסי הגלילי, 353 אלא כותבין גיטי נשים, אפי' על דבר שיש בו רוח חיים. דאמרי, 354 מאי טעמ' דר' יוסי הגלילי. דתנן 355 ונתן 356 לה ספר כריתות, אין לי אלא ספר, מנין לרבות כל דבר, ת"ל וכתב לה, מכל מקום. אם כן מה ת"ל ספר, 357 מה ספר 358 שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, אף כל שאין בו רוח חיים ואינו אוכל. ורבנן, מי כתיב וכתב לה 359 בספר, ספר כתיב, לספירת דברים 360 הוא דאתא.

משנה ו

[טו, ב; ר"ף טי' תקצא] מתני'. שיירה שחנתה בבקעה וכו'. פיר' רמז"ל, 361 שיירה, תרג' אורחת ישמעאלים 362 שיירת ערבאי [והקפן] כלני 363 בהמה. עד ולא יהיו

348. ל' הרמב"ם בפיה"מ (בשינויים מעטים). ותירגם הרב קאפח: 'גולל, כוך של קבר. כל הנוגע בו יטמא שבעת ימים. וזה מפורש בתורה, כל הנוגע בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר'.
349. הרב קאפח גרס כאן: 'גטא אלקבר' שפי': 'כסוי לקבר'. ובהע' 19 כתב דזו מהדו"ת, אבל במהד"ק הל': 'לחד', כגי' רבינו, שתרגומו: 'כוך'. ולרחב"ש כבר היה הפי' ממהד"ת (עיי"ש הע' 6). ועי' בפיה"מ אהלות ב, ד שפי': 'גולל, הוא המכסה שמכסין בו את המת', דהיינו כמהדו"ת והרב קאפח לא העיר למהדו"ק. ולכאורה 'כוך' הוא כל הקבר, בניגוד ל'כיסוי', ראה בפיה"מ ב"ב ו, ח: 'כוך הוא הקבר המקיף את גוית המת'. ובמסכת אהלות - ו, ו: 'והקבר שהוא כשעור האדם נקרא כוך'.
350. במדבר יט, טז (לשון הכתוב: 'וכל אשר יגע על פני השדה בחלל' וכו', ועמד הרב קאפח בהע' 20 על השינוי מלה"כ, וכתב: 'ישגרה של בעל פה היא').
351. במשנה: 'מטהיר' (ונראה שהוא מל' הרמב"ם בפיה"מ, ולפנינו ליתא).
352. כן נראה להגיה (דכ"ה ברמב"ם בפיה"מ).
353. עד כאן בפיה"מ לרמב"ם (והמשך נראה כפי' רבינו לדבריו).
354. בגמ' טו, ב.
355. לפנינו: 'דתניא'.
356. דברים כד, א (לה"כ: 'וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה').
357. כגי' בכי"מ ועוד (ראה דק"ס, ק). ולפנינו בגמ' נוסף: 'לומר לך'.
358. לפנינו בגמ' נוספה תי': 'דבר' (כ"פ).
359. לפנינו בגמ' ליתא: 'וכתב לה' (וכעיי"ז בד"ש, ראה דק"ס, ר).
360. כגי' בד"ש (ראה דק"ס, שם). ולפנינו נוספה תי': 'בעלמא'.
361. בפ' למשנה (והובא גם ע"י רחב"ש).
362. בראשית לו, כה.
363. כ"ה במשנה.

348. ל' הרמב"ם בפיה"מ (בשינויים מעטים). ותירגם הרב קאפח: 'גולל, כוך של קבר. כל הנוגע בו יטמא שבעת ימים. וזה מפורש בתורה, כל הנוגע בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר'.
349. הרב קאפח גרס כאן: 'גטא אלקבר' שפי': 'כסוי לקבר'. ובהע' 19 כתב דזו מהדו"ת, אבל במהד"ק הל': 'לחד', כגי' רבינו, שתרגומו: 'כוך'. ולרחב"ש כבר היה הפי' ממהד"ת (עיי"ש הע' 6). ועי' בפיה"מ אהלות ב, ד שפי': 'גולל, הוא המכסה שמכסין בו את המת', דהיינו כמהדו"ת והרב קאפח לא העיר למהדו"ק. ולכאורה 'כוך' הוא כל הקבר, בניגוד ל'כיסוי', ראה בפיה"מ ב"ב ו, ח: 'כוך הוא הקבר המקיף את גוית המת'. ובמסכת אהלות - ו, ו: 'והקבר שהוא כשעור האדם נקרא כוך'.
350. במדבר יט, טז (לשון הכתוב: 'וכל אשר יגע על פני השדה בחלל' וכו', ועמד הרב קאפח בהע' 20 על השינוי מלה"כ, וכתב: 'ישגרה של בעל פה היא').
351. במשנה: 'מטהיר' (ונראה שהוא מל' הרמב"ם בפיה"מ, ולפנינו ליתא).
352. כן נראה להגיה (דכ"ה ברמב"ם בפיה"מ).
353. עד כאן בפיה"מ לרמב"ם (והמשך נראה כפי' רבינו לדבריו).
354. בגמ' טו, ב.
355. לפנינו: 'דתניא'.
356. דברים כד, א (לה"כ: 'וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה').
357. כגי' בכי"מ ועוד (ראה דק"ס, ק). ולפנינו בגמ' נוסף: 'לומר לך'.
358. לפנינו בגמ' נוספה תי': 'דבר' (כ"פ).
359. לפנינו בגמ' ליתא: 'וכתב לה' (וכעיי"ז בד"ש, ראה דק"ס, ר).
360. כגי' בד"ש (ראה דק"ס, שם). ולפנינו נוספה תי': 'בעלמא'.
361. בפ' למשנה (והובא גם ע"י רחב"ש).
362. בראשית לו, כה.
363. כ"ה במשנה.

פרוצות³⁶⁴ **יתירות על הבניין**³⁶⁵. פיר' רמז"ל³⁶⁶ אדא (לפנינו: ואדא) כאן פרוץ מרובה על העומד פי(ר)³⁶⁷ ג'מיע אל שריעה אינה מחיצה, ואן כאן פרוץ כעומד פהי מחצה (לפנינו: מחיצה בכל הפי') ומותר (לפנינו: מותר) לטלטל בכולה אלא אן כאן פי גומלה (לפנינו: גומלה) דלך אל פרוץ פירצה פי סעתהא יתר על י' אמות [כמה בין]³⁶⁸ פחי גיר מחצה ולו כאן עומד מרובה אל להם אלא אן כאן הנאך צורת פתח פהי מחצה ולו כאן סעה אל פירצה אכתר מן י' אמות.

[גמ' ורי"ף שם] [גמ']³⁶⁹ איתמ' וכו' עד הכי אגמריה רחמנא למשה בסיני.³⁷⁰ פיר'³⁷¹ מח[ני]צות והילכ[ו]תיה[ן] (כוותיהו),³⁷² הלכה מסיני. לא תפרוץ רובה. פיר'³⁷³ לא תפרוץ יתר על העומד. ר' הונא וכו'.

משנה ז

[טז. ב. רי"ף סי' תקצב] מתני', מקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה וכו'. עד, שיעור חבלים, עביין³⁷⁴ יתר על טפח. פיר'³⁷⁵ צריך שיהא בעובי (השלישית) [שלשת]³⁷⁶ החבלים יתר על טפח. והחבל התחתון מעמידו פחות מג' סמוך לקרקע, וכן בין כל חבל וחבל פחות מג', דהויא ט' טפחים חסר משהו³⁷⁷. והחבלים יתר על טפח, כדי שיהא הכל י' טפחי' (הם),³⁷⁸ הוא שיעור גובה המחצה.

רשעז"ל³⁷⁹ מקיפין ג' חבלים וכו'. פיר', אשיירה שחנתה בבקעה קאי. זה למעלה מזה, פיר'³⁸⁰ על גבי יתירות סביב. מן התחתון לקרקע פחות מג' והרי כולו עומד,

370. כן גרס בספר העתים (סי' צט). ולפנינו בגמ'

ליתא תי': 'בסיני'.

371. רש"י ד"ה אגמריה (בשינוי מועט).

372. כ"ה ברש"י.

373. השווה לפי' הר"י מלוניל: 'לא הקפידה תורה אלא על הנפרץ שלא יהא רוב'.

374. כג"י במשניות שבריי"ף, שבירושלמי, ר"ח, רחב"ש וכ"י וד"י (ראה דק"ס, ב). ולפנינו: 'ועוביין'.

375. כפי' הרמב"ם למשנתנו.

376. כן נראה להגיה (ובפיה"מ: 'כל החבלים').

377. לכאורה 'משהו' שבכאן ר"ג' משהוויין שברש"י, ד"ה שיעור, חד הם (ועי' גם לקמן הע' 382).

378. כן נראה להגיה.

379. רש"י ד"ה מקיפין ג' חבלים.

380. רש"י ד"ה זה למעלה מזה (בשינויים).

364. לפנינו: 'ולא יהו פירצות'.

365. בפיה"מ שלפנינו אין ציטוט מן המשנה.

366. בתרגום הרב קאפח: ואם היה פרוץ מרובה על העומד, בכל התורה אינה מחיצה. ואם היה פרוץ כעומד, הרי זה מחיצה, ומותר לטלטל בכולה, אלא אם כן היה בכלל אותו הפרוץ פרצה שיש ברחבה יותר על עשר אמות (כמו שביאר), הרי זו אינה מחיצה, ואפילו היה עומד מרובה, אלא אם כן היה שם צורת פתח, הרי היא מחיצה, ואפילו היה ברוחב אותה פירצה יותר על עשר אמות.

367. כ"ה בפיה"מ שם (והמעתיק טעה והבין פ"י כקיצור של פירוש).

368. כ"ה בפיה"מ.

369. כן נראה להשלים.

[ד] כלבוד³⁸¹ דאמי. וממנ[ן] לאמצעי פחות מג³⁸², ומאמצעי לעליון פחות מג³⁸³, שיעור ג' החבלים³⁸⁴ יותר על טפח, כדי שיהא הכל י' טפחים.

מקיפין בקנים וכו'. פיר' רשצז"ל³⁸⁵, נועצין³⁸⁶ ועומדין. זה³⁸⁷ היא מחיצתן שתי, אבל של חבלים, זו היא מחיצה של ערב.

בשיירא דברו דברי ר' יהודה. פיר' ³⁸⁷ (הוקלו) [היקלו]³⁸⁸ אצלם, שאינן צריכין אלא או שתי או ערב. ושתי כמו קנים וערב כמו חבלים. אבל יחיד לא היקלו [עד שיהא]³⁸⁹ בה שתי וערב. וחכמ' אומ' וכו' עד כל מחצה [שאינה]³⁹⁰ של שתי וכו'. פיר'³⁹¹, ר' יוסי פליג עליה דאבוה אמתניתין³⁹² וקאמ', דאפי' לשיירא בעיא שתי וערב.

וחכמ' אומ' אחד (למלחמה) [משני דברים]³⁹³.

[יז, א; רי"ף שם] מביאין³⁹⁴ עצים מכל מקום. פיר'³⁹⁵ ואין חוששין לגזל. ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי. פיר'³⁹⁶ מלעשר דמאי, שהלוקח מעם הארץ ואינו יודע אם עישר אם לאו צריך להוציא תרומת מעשר, ונותנה לכהן.

ומעשר שני³⁹⁷, ועולה ואוכלו בירושלם. ומעשר דמאי מדרבנן הוא, ובמחנה לא חייבו חכמ' לעשר דמאי, דמדמו³⁹⁸ להו לאכסניא, אי נמי לעניים שהן מותרין

כתב: 'שאוכלין דמאי בלי שיפרישו ממנו המתנות

שהוא חייב בהן' (וכע"ז פי' רחב"ש, עי"ש הע' 81, וריב"ח: ה' התירו להם לאכול דמאי). ואפשר שיש נ"מ, שלפי הרמב"ם ודעמיה הפטור הוא על האוכל, שבמחנה מותר לאוכלו דמאי, אבל חייב ההפרשה, לא זו ממקומו. ולכן, משנגמרה המלחמה כשאין היתר המחנה, נותר אסור אכילה, וחייב להפריש. ואילו לרבינו, הדמאי כבר נפטר מן הצורך לעשר אותו, ומותר יהיה לאכלו גם אח"כ. וכ"כ בירושלמי כאן: 'נכנסו עמהן לעיר, כבר נפטרו'. ופי' הק"ע: 'פירות של דמאי שנכנסו עמהן לעיר לאחר שחזרו ממלחמה פטורין מדמאי, שכבר נפטרו מתחלה כשבאו לידן' (וע"ע לקמן הע' 399).

397. כפי' הרמב"ם כאן. והרע"ב הזכיר רק מעשר מן המעשר, והשיג עליו הרש"ש.

398. אפשר דמדמה 'מחנה' לתרויהו, הן 'לאכסניא' והן 'לעניים', משום דאית להו חד טעמא, וכדברי הרמב"ם בפיה"מ (דמאי ג, א): 'שאכסניא הם אורחים, וכשם שהקילו לעניים משום מצות צדקה, כך התירו לחזוק מצות האכסניא כדי להקל על בעלי אכסניא וכן התירו

381. כ"ה ברש"י.

382. לפנינו ברש"י נוסף: 'הרי ששה עומד פחות ב' משהויין... פחות שלשה משהויין' (ובפי' כאן לא חילק בין המשהויין, וכן לעיל, עי"ש הע' 377).

383. במשנה: 'חבלים ועוביין יתר על טפח'.

384. ד"ה ומקיפין בקנים (בשינויים אחדים).

385. ברש"י שם: 'נעוצים'.

386. ברש"י שם: 'זו'.

387. רש"י ד"ה בשיירא דברו (בשינוי מועט).

388. כ"ה ברש"י.

389. כ"ה ברש"י.

390. כן לשון המשנה.

391. רש"י ד"ה כל מחיצה שאינה.

392. אולי צ"ל: 'במתניתין'. ולפנינו ברש"י: 'דמתניתין'.

393. כן הוא במשנה.

394. כ"ה במשניות, במשניות שברי"ף ושביירושלמי. ולפנינו בדפי הגמ' משנה בפנ"ע.

395. רש"י ד"ה מביאין עצים.

396. כע"ז בפי' רע"ב: 'מדמאי, שאין צריכין להפריש תרומת מעשר'. ואילו הרמב"ם בפיה"מ

לאכל³⁹⁹ דמא⁴⁰⁰]. ופיר' דמאי, דא מאי. יש ספק הוא מא נעלם הלהו מעושר גיר מעושר.⁴⁰⁰

ומלערב. פיר'⁴⁰¹ בעירובי חצירות. אם הקיפו אלו ואלו, ומחצה (מספקת) [מפסקת] ביניהם ויש שם פתח,⁴⁰² אין צריכין לעירוב חצר.

שלמה בן היתום זצ"ל כשהמחנה מוקף מחיצות, ואע"פ שמן הדין היה להם לערב עירובי חצירות, במחנה, התיירו בלא עירוב. וכ"פ הרמב"ם בהלכות מלכים (ו, יג): 'וכן פטורין מלערב עירובי חצירות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאהל ומסוכה לסוכה, והוא שיקפו כל המחנה מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שתהי' רשות יחיד, כמו שנתבאר בהל' שבת'. ובהל' עירובין (א, ג) כתב: 'וכן יושבי אהלים או סוכות או מחנה (שאינו יוצא למלחמה) שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולן'. וכתב בשו"ת אבני נזר (אור"ח ס"ו שו, ו): 'פרש"י אם הקיפו... רק במקום שמועיל עירוב פטור חכמים מלערב, דממילא הוא כמעורב. אבל הרמב"ם (שם בהל' מלכים) כתב... והנה לא התנה כלל שיהי' פתח ביניהם, רק שתהי' כל המחנה רשות היחיד'. ולכאורה דבריו צ"ב, דע"כ הרמב"ם איירי באהלים שנפתחים למחנה דמהני בה עירוב, כמו שכ"ש להדיא בהל' עירובין הנ"ל?! וכבר עמד ע"ז בהע' ישראל ישמח (שבספר 'פריו בעתו', עמ' קכו) ותמה על דברי הגאון וסבר דלא פליגי, והרמב"ם ורש"י 'מדברים בשני מקרי עירוב שונים'. דהרמב"ם איירי בעירוב חצירות שנעשה 'בחצר שיש בה הרבה בתים וכל דייריה המעוניינים בהיתר... מערבין יחד... תחת מרותו של בעה"ב זה שהעירוב נתון בו'. והיתר הטלטול מאוהל לאוהל שזה עם הטלטול מבית לבית. ואילו רש"י דן ב'שתי חצירות שהן ב' רשויות היחיד שברצונן לאחדן ולהתיר את הטלטול מחצר זו לחצר זו, אלא שמחיצה מפרדת ביניהם, אבל אם יש פתח הוא מאחד אותן ע"י העירוב...'. (ואפשר דהרמב"ם נמנע מלהביא את האוקימתא של רש"י, לא מפני שחלק עליו בדיון, אלא מפני שהדבר המצוי במחנה הוא אהלים פתוחים, ואם הם מוקפים דינם כחצירות, וחכמים הרי פטור מעירובי חצירות במחנה).

לצורך היוצאים במחנה למלחמה'. ולכאורה אשמעינן דגם במחנה 'איכא מצוה'. וכי"ל בדעת ר"ח (שכתב: 'שהם אכסנאים ודומין כעניים') ורש"י (שפי', בברכות מ, א ד"ה אכסניא: 'חיל של מלך... והרי הם כעניים לפי שהם שלא במקומן', והיינו נמי טעמא דמחנה. אמנם לא משום 'מצוה', אלא משום 'שאינם במקומם'). אבל אפשר דר"ל 'דמדמו להו לאכסניא אי נמי לעניים', פי' לאחד מהם, דיש המדמין לאכסניא (ר' יונתן, ד"ה דמאי: 'דלא גרעי מאכסנאים') ויש חולקין (ראה תוס' ד"ה ואת, שמביא מן הירושלמי מ"ד דאירי, באכסניא דנכרים וע"כ דלא ילפינן מינה ל'מחנה'). וע"ע בהע' הבאה.

399. וב'מחנה' אמר לעיל דפטורים 'מלעשר דמאי'. והכא כתב: 'מותרין לאכול', דמשמע דלא שרי דמאי לעניים אלא 'לאכל', אך מלעשר לא נפטר. וכדברי הרמב"ם בפיה"מ (דמאי פ"ג מ"א): '...שכל מה שהתרנו לעניים לאכול דמאי הוא כשניתן להם סעודה אחת, מפני הטעם שאמרנו, אבל אם חלקו להם את הקופה והגיע לכל אחד מהן חלק הגון ובא לרשותו חייב להפריש ממנו מתנות הדמאי, הלא תדקדק אמרו מאכילין את העניים דמאי ולא אמר אוכלין העניים דמאי' (ועי' לעיל הע' 396).

400. תרגום: 'שאנחנו לא יודעים אם הוא מעושר [או] בלתי מעושר', וכע"ז בפי' הרמב"ם למשנה ברכות (ו, א). והשוה רש"י ד"ה דמאי (ספק מעושר ספק אינו מעושר, דרוב עמי הארץ מעשרין הן, וחומרא דרבנן היא, וגבי הנך אקילו רבנן). וכן פי' הערוך ערך דמאי בפי' הג'. ועיין עוד במלאכת שלמה דמאי (א, א).

401. רש"י ד"ה ומלערב (בשינוי מועט).

402. רש"י שם (וגם רחב"ש הביא פי זה, אבל ריב"ח נקט לשון הרמב"ם המובא להלן). וכתב בספר שבה"ל (ענין שבת סימן צז): 'פי' רבינו שלמה זצ"ל אם הקיפו אלו ואלו ומחיצה מפסקת ביניהן ויש שם פתח, אינן צריכין לערב...'. ורבינו שלמה בן היתום זצ"ל פי', שיותר להם להוציא [מאהל לאהל] ומטלטלין בכל המחנה בלא עירוב...'. ונראה להעמיד דברי רבינו

[טז, ב – יז, א; ר"ף שם] גמ' 403 ר' נחמן אמ' 404 משום ר' שמואל וכו'. עד אמ' רב גידל אמ' רב, שלשה 405 מותרין בשבע. פיר' 406 ג' אנשים מותרין בשבע סאין ואסורין בחמש וכו'. עד והוקפו לז'. פיר' 407 שתי בלא ערב מותרין. פיר' 408 דליכא בית סאתים פנוי אלא בית סאה. לא הוצרכו אלא לחמש והוקפו 409 לז', אפי' לחמש 410 נמי 411 אסורין. 412 דהשתא לא מהני מחצות הואיל [ו]הוקפו 413 לבית סאתים יתר כדי 414 צרכן. ואקשי' וכו'. עד מאי לאו 415 מאדם. פיר' 416 מאי לאו פנוי מאדם, כגון ג' שהקיפו (חמש) [ח'] 417 סאין, דכי יהבת לכל חד בית סאתים, פש להו [בית סאתים פנוי בלא בעלים. אבל ז' לא, דכי יהבת בית סאתים לכל חד לא פש ליה אלא חד בית] 418 סאה בלא בעלים. (ואמרת) [ואמאי] 419 אמרת אסורין אפי' בחמש וכו'.

[יז, א; ר"ף שם] היו 420 ג' וכו' עד ואחר [כך] 421 מת אחד מהן. פיר' 422 ביום השבת, ואם קנו שם שנים שביתה ואחר כך ניתוספו עליהן, פיר' 423 בשבת, הרי הן אסורין וכו'. פיר', ביותר מבית סאתים, 424 כדמעיקרא.

[יז, א; ר"ף, שם] פיס', 425 וחכמ' אומ' אחד משני דברים. חכמ' 426 היינו [תנא] 427 קמא. פיר' 428 (ד)רבנן 429 קמאי, דאמרו לא דברו בשיירה אלא בהווה, ולעולם יחיד נמי מותר, דמחיצה ה[י]א. איכא ביניהו יחיד בישוב. דרבנן 430 בתראי וכו'. פיר' 431 תנא

403. כן נראה להשלים.
404. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'דרש רב נחמן'.
405. ל' הרי"ף (ובגמ' בשינויים).
406. השווה רש"י ד"ה שלשה בחמש אסורין.
407. רש"י ד"ה הוצרכו לשש והקיפו לשבע.
408. כ"ה ברש"י שם. ונראה דלפי רבינו 'מותרין' הוא ד"ה בפנ"ע.
409. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'והקיפו'.
410. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'בחמש'.
411. כג' בכ"י אפי' ורש"י (דק"ס, ע). ולפנינו ליתא: 'נמי'.
412. רש"י ד"ה לא הוצרכו אלה לה'.
413. כ"ה ברש"י.
414. ברש"י לפנינו: 'מכדי'.
415. כלי הרי"ף והגמ' בכ"מ (דק"ס, ע). ולפנינו בגמ' (וברש"י): 'פנוי מאדם'.
416. רש"י ד"ה מאי לאו.
417. כן נראה להגיה. וכ"ה ברש"י (ואפשר דהוא טעות הסופר, שהעתיק במקום ח' – 'חמש'. וראה מבוא).
418. כן נראה להשלים עפ"י רש"י (ונשמט ב'טעות הדומות' מתיבת 'בית' עד תי' 'בית').
419. כן נראה להגיה עפ"י הרי"ף (ובגמ' ליתא: תי' 'חכמ').
420. כן הוא בגמ' וברי"ף.
421. רש"י ד"ה היינו ת"ק (בשינויים מעטים).
422. כ"ה ברש"י.
423. לשון הרי"ף.
424. עפ"י רש"י ד"ה איכא ביניהו.

קמא סבר יחיד דומיא דשיירה, דאמרו [בדרך ולא ביישוב, הואיל ויכול לעשות מחיצה הוגנת. ורבנן בתראי אמילתיה דר' יוסי ב"ר יהודה קא מהדרי, דקאמר איהו אינה מחיצה לא בדרך ולא ביישוב, ואמרי ליה רבנן]⁴³² אחד משני דברים או שתי או ערב מחצה היא, אחד יחיד ואחד רבים בין בדרך בין ביישוב, ושרי לטלטולי בתוכה. והילכ' כוותיה⁴³³ וכו'.

[יז. ב. ר"ף ס' תקצג] עד מלח⁴³⁴ סדומית, פיר' רשצז"ל, מלח⁴³⁵ סדומית שיש⁴³⁶ במלח, דאמור רבנן⁴³⁷ אחר אכילתך אכול מלח. ומשום מלח שטבל⁴³⁸ באצבעו תיקנו מים אחרונים. אמ' אביי ומשתכחא קורטא⁴³⁹ בכורא. פיר',⁴⁴⁰ בכור מלח יש מעט מאותו מלח סדומית, כמין קורט קטן. אמ' ליה רבא⁴⁴¹ וכו' עד מיכל⁴⁴² מאי, פיר',⁴⁴³ מדד לחמרים⁴⁴⁴ מאי, צריך ליטול ידיו או לא. אמ' ליה לא מיבעיא. פיר'⁴⁴⁵ כל שכן דצריך⁴⁴⁶ נטילת ידים.

[גמ' ור"ף שם] ומדמאי⁴⁴⁷ וכו' עד דתאני ר' חייה, לוקין על עירובי תחומין דבר תורה. פיר'⁴⁴⁸ [דכתיב]⁴⁴⁹ אל⁴⁵⁰ יצא איש ממקומו וג'. קשיא⁴⁵¹ ליה לר' יונתן וכו'. פיר', אמרי' בגמרא⁴⁵², מתקיף לה ר' יונתן וכי לוקין על לאו שבאל. כלומ', כיון דלא כתיב לא יצא איש, אלא אל יצא איש, כי לאו שהוא בלשון אל, מי לוקין עליו, בתימה. מתקיף לה ר' אחא בר יעקב אלא מעתה דכ'⁴⁵³ אל תפנו אל האבות ואל הידענים, הכן] נמי דלא לאקי. ומהדרי' בגמרא,⁴⁵⁴ אמ' רבא, הכי קא קשיא לר' יונתן, לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא,⁴⁵⁵ וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, אין לוקין עליו. פיר'⁴⁵⁶ סלקא דעתא לר' יונתן אל יוציא הוא, דנפקא לן הוצאה

432. כן נראה להשלים עפ"י הלשון ברש"י.
433. נראה דצ"ל: 'כוותיהו', דהיינו כרבנן, כל' הרי"ף. וכ"פ הרמב"ם בהל' שבת (טז, יח): 'הרי שהקיף בקנים... או שהקיף בחבלים ואין בין חבל לחבירו ג"ט, ה"ז מחיצה גמורה'.
434. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ' וברש"י (ראה הע' הבאה): 'שמלח'.
435. רש"י ד"ה שמלח סדומית יש.
436. לפנינו: 'יש'.
437. ברכות מ ע"א.
438. לפנינו ברש"י: 'שטבל בו אצבעו'.
439. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'כקורטא'.
440. רש"י ד"ה כי קורטא בכורא.
441. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רב אחא בריה דרבא'.
442. כ"ה ברי"ף כ"י נ"י (וראה גם דק"ס, ח). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'כיל מילחא מאי'.
443. רש"י ד"ה כייל מלחא מאי.
444. כ"ה בד"ש (ראה דק"ס, שם). ולפנינו ברש"י: 'מדד מלח'.
445. רש"י ד"ה [לא מבעיא] (כ"ה במהד' עוז והדר).
446. לשון הרי"ף.
447. כ"ה בגמ' שם. וברי"ף אין הציטוט מן המשנה.
448. רש"י ד"ה לוקין.
449. כ"ה ברש"י.
450. שמות טז, כט.
451. לשון הרי"ף.
452. שם.
453. ויקרא יט, לא.
454. שם. לפנינו בגמרא: 'רבי יונתן הכי קא קשיא ליה' (ולא בשם רבא).
455. כ"ה בד"ש (ראה דק"ס, כ) וברש"י (שבהע' הבאה). ולפנינו ליתא: 'הוא'.
456. רש"י ד"ה (שבאל) לאו שניתן (בשינויים מעטים).

מרשות לרשות, דההוא אב מלאכה וממיתין עליה. וכל לאו שניתן לאזהרת⁴⁵⁷ שלא יעשה כן, (וכן)⁴⁵⁸ שמתחייב עליו מיתת בית דין, אין לוקין עליו, דלאזהרות מיתה ניתן, דלא ענש הכתוב אלא אם כן היזהיר, ולא למלקות⁴⁵⁹ ולא נכתב⁴⁶⁰ לענש כדי לחייבו מלקות, והיכי אמרת לוקין עליו.

אמ' ר' אשי וכו'. פיר' משום הכי אמ' ליה ר' אשי, מי כתיב אל יוציא איש,⁴⁶¹ בתימה, אל יצא איש כתי', ואין⁴⁶² כאן לשון הוצאת משוי.⁴⁶³ כי הפסוק הזה לא נכתב לאזהרת מיתת בית דין, דלא(ו) כתיב אל יוציא איש כדמפרשת ביה בהוצאה מרשות לרשות דחייבין עליה מיתת בית דין. ולא כתי' אלא ביציאת האדם עצמו חוץ לתחום שאין בה⁴⁶⁴ מיתת בית דין, דאל יצא איש כתי', כלומר יציאה ברגלים בלבד וכו'.

סליק פרקא

457. רש"י ד"ה וכל לאו (בשינויים).
 458. כן נראה להגיה, וכ"ה ברש"י.
 459. עד כאן ברש"י.
 460. פי', אף דנכתב בלשון 'לאו' ('לא' או 'אל') אינו בא להורות על עונש מלקות אלא על 'אזהרת מיתה'. ולכאורה גם אם התרו בו למלקות לא מהני, משום דס"ל דלעונש זה לא כוון הכתוב.
 461. כל' הרי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'איש' (ב"פ).
 462. רש"י ד"ה אל יצא כתיב, ועיין בתוס' ד"ה לאו.
 463. עד כאן ברש"י.
 464. לשון הרי"ף (וכגו' ריב"ח. ולפנינו נוספה תי': 'משום').

פרק שני

משנה א

[יז, ב, רי"ף סי' תקצח] עושיין פסין לביראות¹ שברשות הרבים. וביראות עצמן רשות היחיד הן, שעמוקין י', ואין יכול למלאת מהם. ועושיין פסין אלו להקיף² להן היקף, שיהו הפסין הללו עושיין את סביבות הבור רשות היחיד וימלא ויוציא ויניח שם ותיכנס (בהמתן) [בהמתו]³ וישקנה.

ארבעה ד[יומדין]ין וכו'. פיר[ר]⁴ דיומדין, עמוד הנראה כשנים⁵. וכשנועצין⁶ בקרקע לפאת דרומית מערבית, נוטה דופןו⁷ אחד למזרח ודופןו אחד לצפון, והשני לפאת מערבית צפונית, נוטה צידו אחד למזרח וצידו אחד לדרום. וכשנותנין ארבעתן לד' רוחות נמצא לכל רוח שתי אמות דופן, אמה כנגד אמה (והרויח) [והרויח] בנתיים. נראין כשמונה וכו'. עד ו(א)ד'⁸ פשוטין. פיר'⁹ פשוטין, באמצע נותנין לכל רוח לוח רחבה אמה¹⁰. וביניהן שתי רבקות וכו'. פיר'¹¹, דהיינו י' אמות. קשורות, פיר'¹²

רחבין, וזה נראה עיקר, וכן אמרו בירושלמי (פסין) [פשוטין] אין להם שיעור, ומשמע אין להם שיעור כלל אלא כל שהן. וכ"כ הריטב"א (יז, ב): 'פירשו רוב הפרשנים ז"ל, דהא דבעינן רחבן ששה זהו בדיומדין עצמן אבל בפשוטין לא בעינן כולי האי'. ודעת הרמב"ם לכאורה לא נהירא, דבפ"י למ"ב כתב: 'כשמרבה בפסין יזהר שיהא רוחב כל פס ופס ששה טפחים', כדעת רש"י. ואילו בהל' שבת פ"ז הכ"ט כתב: 'ובלבד שירבה בפסין פשוטין' ולא הזכיר דבעי רחבן ששה' כמוש"כ שם בהכ"ז לגבי דיומדין. וכן העיר במראה הפנים לירושלמי בריש פירקין, דהרמב"ם. 'לא ביאר כאן (בהכ"ט) כלום משיעור פשוטין כ"א למעלה בהלכה כ"ז גבי דיומדין כתב.. ורחבן ו' טפחים' (ולא מסתבר למילף מהתם).

11. רש"י ד"ה וביניהם.

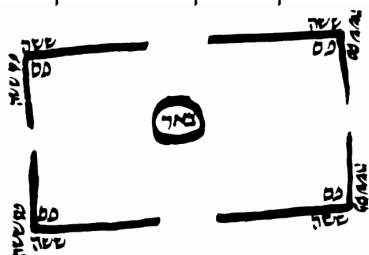
12. רש"י ד"ה קשורות.

1. רש"י ד"ה עושיין.
2. לפנינו ברש"י: 'להכין'.
3. כ"ה ברש"י.
4. רש"י ד"ה דיומדין (כשינויים מעטים).
5. ברש"י נוסף: 'שעשוי כמרזב שלנו', ושם השמיט רבינו תי' אלו משום שה'מרזב' שברש"י אינו ה'מרזב' שבמקומו של בעל ספר הנר.
6. ברש"י: 'וכשנועצו'.
7. כ"ה ברש"י. ובהגהות הב"ח הגיה: 'צדו אחד'.
8. כ"ה במשנה.
9. רש"י ד"ה פשוטין.
10. נראה דס"ל לרש"י דמש"כ במשנה: 'ורחבן ששה', שהיא אמה, קאי הן א'דימדין' והן א'פשוטין' (וכ"כ גם להלן, יט, ב ד"ה ואלו פסין הן). וכ"מ במאירי, או"ז ות"י. אבל הרשב"א (יט, ב, סד"ה ולענין) ס"ל דרק אדיומדין קאי. וכתב: 'דכיון שנתנה משנתנו שיעור לדיומדין ולא נתנה שיעור לפשוטין משמע דפשוטין כל שהן בין רחבין בין שאינן

חומרא היא, למעטן] ריוח שבנתים. ולא מותרות, פיר' ¹³ אמרי' בגמרא ¹⁴ פשיטא, כיון דקשורות לאו מותרות ניהו. ומהדרינן, מהו דתימא מ[א] ¹⁵ קשורות כעין קשורות, קמ"ל.

אחת נכנסת ואחת (יוציא) [יוצאת]. פיר' ¹⁶, רבקה נכנסת ורבקה יוצא[ת] ¹⁷, ולא פרה נכנסת ופרה יוצאה.

עושין פסין לביראות וכו'. רמז"ל פיר' ¹⁸, דיומדין מרכב מן אסמין דיו עומדין. ודיו פילגה [הו] ¹⁹ אתנין וכך אמ' בגמרא ²⁰, מאי דיומדין, דו עומדין ²¹, לשון יון שנים, ודיומדין שנים, עמוד הנראה כשנים, והדה צורה דלך: ²²

ובארות ²³ גמע' ²⁴ באר. והי (לפנינו: והו) ביר אלמא אל נאבע. ורבקות גמע רבקה, והי גמע' (לפנינו: ג'מעה) אל בקר מן כעגלי' ²⁵

מרבק. פיר' ²⁶ רבקות רבקה אן ישד מן אל בקר ערצ'א ליאנס בערצ'הא בבעץ' וקול[ה] ²⁷ קשורות ולא מותרות תאכ' (ר) [ד] לתכון מרבועה חקיקי (לפנינו: מרבוטה חקיקה). וסעה אל בקרה אל מעתדלה אלתי אליהא כאנת אל אשארה פי אל תקדיר

שלפנינו, שלא כמו במהד' הרב קאפח (ומהד' 'המאור'), אין 'פשוט' בין שני הפסין.

23. לפנינו בפיה"מ: 'וביראות'.

24. בתרגום שבידי הרב קאפח: 'וביראות, ריבוי באר, והיא באר מים נובעים. ורבקות - רבוי רבקה. והיא קבוצת בקר, מן כעגלי מרבק'.

25. ירמיהו מו, כא.

26. בפיה"מ שלפנינו ליתא. ותרגם ר' ליפא גינת (רל"ג): רבקות רבקה, שיקשר מן הנקר לרוחב כדי שיתרגלו זה בזה.

27. תרגום (של הרב קאפח): ואמרו קשורות ולא מותרות, להדגשה עד שיהיו קשורות דוקא. ורוחב הפרה הבינונית שעליה נתכון בשיעור זה היא אמיתים פחות שליש, ונמצא רוחב בין הפסין לדעת ר' מאיר עשר אמות, ולדעת ר' יהודה שלש עשרה אמה ושליש. ואין מחלוקת בין ר' מאיר ור' יהודה שאם היה בין הפסין עשר אמות או פחות שאינו צריך ארבעה פשוטין, ואם היה ביניהן ארבע עשרה אמה ולמעלה שצריכין פשוטין, לא נחלקו אלא אם היה המרחק בין פס לפס מעשר אמות ועד ארבע עשרה אמה (ראה הע' הבאה).

13. ברש"י ד"ה ולא מותרות: 'ובגמ' פריך, היינו קשורות'.

14. לקמן יט, א.

15. כג' שם בכי"מ (דק"ס, ש). ולפנינו בגמ' שם ליתא תי': 'מאי'.

16. כ"ה בגמ' שם: 'תנא (בברייתא המפרשת את המשנה) רבקה נכנסת'...

17. רש"י לקמן (שם) ד"ה רבקה נכנסת.

18. תרגום (בידי הרב קאפח): 'דיומדין, מורכבת משתים, דיו עומדין. ודיו בלשון [הוא] שנים'.

19. כ"ה לפנינו בפיה"מ לרמב"ם.

20. יח, א [במהד' קאפח לא נמצא הציטוט מהגמ']. אך בפיה"מ לרמב"ם הנדפס נוסף: 'ודיו בלשון יוני שנים, ע"כ פי' המלה, שנים עומדין'. והעיר ע"כ הרב קאפח בפירושו (כמדורה עם המקור בערבית, הע' 2) דזו תוספת 'בנדפס, שכלל מדעתו'. ומכאן אולי תימוכין לגי' הנ"ל].

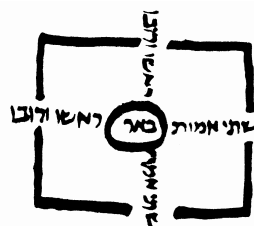
21. כג' בפיה"מ מהד' קאפח. וכ"ה ברחב"ש (ע"ש עמ' קח הע' 35) והמאירי. ולפנינו בפיה"מ הנדפס, כל' הגמ': 'דיו עומדין'.

22. תרגום (בידי הרב קאפח): 'וזו צורתן'. ובציור

דראעין גייר (לפנינו: גיר) תלת פיכון סעה מא בין אל פסין עלי מדהב ר' מאיר י' אדרע, ועלי מדהב ר' יהודה י"ג דראעא ותלת. ולא כלאף בין ר' מאיר ור' יהודה אנה אדא כאן בין אל פסין י' אדרע פימא (לפנינו: פמא) דונהא אנה ולא יחתאג ד' פשוטין ואן כאן בינהאן (לפנינו: בינהמא) י"ד דראע נמא (לפנינו: דראעא פמא). זאד (פ)אנהא תחתאג פשוטין ואנמא אכתלא פהמא אדא כאנ(ת) סעה מא(ן) בין פס ופס מן י' אדרע אלי י"ד²⁸ דראע.

וקולה²⁹ אחת נכנסת ואחת יוצאה לאנה לא ימכן אן תכון רבקה דאכלה ורבקה כארגה אלא ויכון אתסאע בינהמא (לפנינו: בסדר הפוך), פכאנה ישיר אלי עשרה (לפנינו: אן אלעשרה) אדרע אלתי בין כל שני פסין תכון, רווחת ולא מצומצמות. הילכ כר' יהודה פי אל קולין.

מותר להקריב לבאר וכו'. פיר' רשצז"ל³⁰ מותר להקריב פסין לביראות ולעשות ההיקף קצר. ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה מבפנים וכו'. פיר'³¹, ובלבד שתהא משפת הבור עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה.

כזה.³²

אבל בציר מהכי לא, דילמא ממשיך אחר פרתו ומפיק להו³³ להחזין למחיצה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים.

מותר [יח, א] להרחיק כל שהוא (מפני)³⁴. פיר' כל מה [שבלבו לעשות היקף גדול. ובלבד שירבה]³⁵ בפסין. פיר'³⁶ דכל כמה דמרחיק מבור, (גדול מרחיק) [מגדיל]³⁷ ריוח שבין דיומד לדיומד, וצריך להרבות בפסין עד שלא יהא בין פשוט לפשוט ובין דיומד לפשוט יותר מ' אמות לר' מאיר, או מ'ג' ושליש לר' יהודה.

[כ ע"ב] [גמ'] אמ' ר' [יצחק]³⁸ אדא וכול'.

28. בפ' הרב קאפח: 'מן עשרה אדרע עלי ת'לאתה'... כלומר: 'מעשר אמות עד שלש עשרה ושליש'. וכתב שם בהע' 6 שמצא ארבע נוסחאות:

(א) כ"י מ' ובנדפס: 'עד ארבע עשרה' (כג' שלפנינו).

(ב) בכ"י ב' וק' (ראה בתויר"ט): 'עד ארבע עשרה פחות שלישי'. (ג) בכ"י עתיקים: 'עד ארבע עשרה פחות שני שלישים'. (ד) ברך משיירי כ"י עתיק מאד: 'עד שלשה עשר ושליש' (וכפי זה כתב הרמב"ם בהל' שבת פ"ז הכ"ז וכן בפיה"מ לקמן (מ"ב). ועי' בנוסח שבהוצאת 'המאור' הע' ח.

29. תרגום (בידי הרב קאפח): ואמרו אחת נכנסת ואחת יוצאה לפי שאי אפשר שתהא רבקה נכנסת ורבקה יוצאה אלא אם כן יש ביניהן ריוח, וכאלו

30. ד"ה מותר להקריב.

31. רש"י ד"ה ובלבד שתהא.

32. ברש"י שלפנינו ליתא (ואין גם הציור).

33. לפנינו ברש"י: 'ומפיק לדוולא'.

34. כן נראה להגיה.

35. כן נראה להשלים עפ"י רש"י (ד"ה להרחיק וד"ה

ובלבד).

36. רש"י ד"ה ובלבד שירבה בפסין.

37. כ"ה ברש"י.

משנה ב

[יח, א] מתני³⁹, ר' יהודה אומ' עד בית סאתים. אמרו לו, לא אמרו בית סאתים אלא בגינה ובקרפף⁴⁰ וכול'.

רמז"ל פיר'⁴¹, ר' יהודה יקול, יבעד מן רגה אל ביר (לפנינו: נוסף: אלי) אל פסין קדר ע' אמה ושירים פקט אלדי הו [מקדאר]⁴² צלע בית סאתים (לפנינו: נוסף: עלי מא אבין פי מא בעד). וקרפף מוצ'ע יחאט בה בחואק. ודיר אל מוצ'ע אלתי תמיה (לפנינו: אלדי תג'תמע פיה) אלגנם. וסהר אל סגן. וחצר הוא (לפנינו: ליתא תי': הוא) צחן אל דאר (לפנינו: נוסף: ועלה ד'לך אן אלגנה). ואל קרפף לא הותרו (לפנינו: לא הוקפו) לדירה (לפנינו: וקד קלנא אן בית כור). ובית כור הוא מתל תלתין בית סאה. וקולה, מותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין. ראגע עלי פסי ביראות והוא כלאם ז"ל חכמ' אלדי קאלו (לפנינו: והו כלאם אלחכמים אלדיין קאלוא) לר' יהודה, לא אמ' בית סאתים וכו'. ואין הלכה כר' יהודה.

ר' יהודה אומ' וכו'. עד לא אמרו בית סאתים אלא לגינה ולקרפף. רשצו⁴³ שאין הקיפן לדירה. ופיר' קרפף⁴⁴, היקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר. אבל אם היה שם⁴⁵ דיר או סהר או חצר וכו'. פיר'⁴⁶ אבל דיר של בהמות שעושין כדי לזבלה בגללי הבהמה. סהר לבהמות של עיר, [מוקצה רחבה]⁴⁷ שאחורי הבתים, וחצר⁴⁸ של פני בתים, אפי' בית חמשת כורין וכו'.

ובלבד שירבה בפסין, מוסב על פסי ביראות, והוא

דברי חכמים שאמרו לר' יהודה לא אמרו בית סאתים וכו', ואין הלכה כר' יהודה.

42. כ"ה בנוסח הרב קאפח. ובכתה"י אותיות שקשות לזיהוי.

43. ד"ה לגינה ולקרפף.

44. נראה כד"ה בפנ"ע. ולפנינו ברש"י המשך הדיבור הקודם.

45. כ"ה ברש"י שברי"ף. ולפנינו במשנה ליתא תי': שם'.

46. רש"י ד"ה אבל אם היה דיר (בשנינויים).

47. כן נראה להשלים עפ"י רש"י ד"ה מוקצה.

48. עפ"י רש"י ד"ה וחצר.

38. כ"ה בגמ'.

39. משנה בפנ"ע גם בירושלמי, ר"ח, פיה"מ לרמב"ם ורחב"ש. ולפנינו (בגמ' וברי"ף), המשך המשנה הקודמת.

40. כג"י בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ה ו"שנויי נוסחאות למשניות). ולפנינו: 'לגנה ולקרפף' (וכ"ה להלן).

41. תרגום (של הרב קאפח): ר' יהודה אומר, ירחיק משפת הבור עד הפסין כדי שבעים אמה ושירים בלבד, שהוא שעור צלע בית סאתים (כמו שאבאר לקמן). וקרפף מקום מוקף מחיצות. ודיר מקום שהצאן מתקבצות בו. וסהר, הכלא. וחצר, רחבה שלפני הבית. [והטעם בזה, לפי שהגנה] והקרפף לא [הוקפו] הותרו לדירה. (וכבר אמרנו) שבית כור הוא בית שלשים סאין. ואמרו, מותר להרחיק כל שהוא,

משנה ג

[כב, א, ר"ף שם] מתני', ר' יהודה אומ' אם היתה⁴⁹ דרך הרבים מפסקתה. יעני⁵⁰ מפסקת⁵¹ בין הפסין. יסלקנה לצדדין. פיר'⁵² ירד (לפנינו: ירד בד"לך) אסתטראק אל נאס כארג' ען (לפנינו ליתא תי': ען). אל פסין לא פימא בינהא. ובאר הוא עין אלמא אל נאבע[ה]⁵³ ובור אל גיב (לפנינו: הו אלג'ב) אלדי יכתוז פיה אלמא (לפנינו: אלמלא ואין הלכה כר' יהודה. והלכה כר' יהודה בן בבא. ופי דלך תכ'ציץ) ואעלם אן (לפנינו: והו אן) אחכאם פסי ביראות אל מתקדמה לא תגוז משום מחיצה אלא אד'א כאן באר מים חיים, ויכון של רבים, ויכון פי ארץ ישראל, לאן הדא אל תכפיף אלדי כפף פיהא אנמא פעל (לפנינו: פעל ד'לך) משום עולי רגלים והוא קולהם לא התירו פסי ביראות אלא לבהמות (לפנינו: לבהמת) עולי רגלים בלבד. ומע הדא כלה (לפנינו: כלה לא) יגוז אן יסקי מנהא ג'ייר בהאים (לפנינו: אן יסקי פיהא גיר אלבהאים) אלתי לא ימכנהא אן תהבט פי אל באר (לפנינו: אלכיר) ואמא אל נסאן (לפנינו: אלנאסאן) פלא יג'וז לה אן יסתרקי (לפנינו: יסתקי) בין הפסים וישרב אלא אן עמל מחיצה גבוהה י' טפחים.

או מטפס⁵⁴ ויורד. יעני⁵⁵ אנה יפתח רגאלה מע גאנביה וינזל וישרב.

[כא, א, ר"ף שם] אמ' ר' יהודה וכו'. עד אין בורגנין וכו'. פיר' ר' האיי גאון ז"ל⁵⁶ בורגנין בלשון ערבי הי אבראג תעמל פי אל צחרא לכבא אל אתמאר ואל גלאת

[המחיצה ומפסקת ל]בין הפסין יסלק' (ואפשר שנכון להשלים עפ"י לשון הרמב"ם כאן: 'בוקעת בין [הפסין, כלומר מפסקת] בין הפסין', וראה מבוא).

52. כאמור (לעיל, הע' 50) בתרגום הרב קאפח: 'יסלקנה לצדדין, ר"ל מעבר בני אדם חוץ לפסין לא ביניהן'. וכ"ה בספר רנ"ג עמ' 115 (שורה 21): 'יסלק דרך הרבים מבין הפסין'. ולפי"ז מה שהביא הרב קאפח כאן (הע' 8) די"ג כאן: 'יסלק את הפסים מצד רשות הרבים כדי שיהא מעבר בני אדם', הוא דלא כפי' רנ"ג.

53. כ"ה במהד' קאפח.

54. לשון הגמ' לקמן (כא, א), וברמב"ם אין המלים 'או מטפס ויורד'.

55. תרגום (של הרב קאפח): כלומר לפשק רגליו ולהשען בצדדי הבור ולרדת לתוכו, אז מותר לו לשתות בין הפסין, ובתנאים שנתבאר.

56. תרגום (של ר' ליפא גינת ז"ל): בורגנין בלשון ערבי הם מגדלים הבנויים חוץ לעיר כדי לשמור בהם את הפרות והיבולים, ויש בהם שומרים והם נחשבים

49. כגי' בכי"מ (דק"ס, צ) והרמב"ם בפי' למשנה. ולפנינו: 'אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן'.

50. תרגום (של הרב קאפח): כלומר מפסקת בין הפסין. יסלקנה לצדדין, ר"ל מעבר בני אדם חוץ לפסין לא ביניהן. ובאר הוא מעין מים נובעין. ובור הוא חפירה שהמים נאצרין בו (ואין הלכה כר' יהודה, והלכה כר' יהודה בן בבא. ויש בזה תנאים), והוא שדין פסי ביראות שנתבארו אינן מתירין משום מחיצה אלא אם היה באר מים, והוא של רבים ובארץ ישראל. לפי שכל הקולא הזו שהקילו בהן לא עשו כן אלא משום עולי רגלים, והוא אמרם לא התירו פסי ביראות אלא לבהמת עולי רגלים בלבד. ואע"פ כן לא התירו להשקות בהן אלא הבהמות, מפני שאינן יכולות לרדת לבאר, אבל האדם אסור לו לשאוב בין הפסים ולשתות עד שיעשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים.

51. השווה ללשון הפי' של רבינו נסים גאון (המובא ע"י ר"ש אברמסון, בספרו רבינו נסים גאון עמ' 115 שורה 20): '[...אם היתה] בדרך הרבים בוקעת בין

ויכון פיהא חפאץ מעהא ואמא יעתמד עליה כאן תגעל כאל קרי או אל מסאכן פי אל אמאכן אל אמינה.

בורגנין בבבל, דלא⁵⁷ שכיחי בידקא דמיא⁵⁸. פיר⁵⁹ יע סאל אלמא ואין עושין⁶⁰ שם⁶¹ פירות שלא יופסדו מן הבידקי, ומשום הכי אין חשובין מכלל העיר, בשאר ארצות⁶² לא, דשכיחי גנאבי. פיר⁶³, מן אגל אל לצוץ אל כתירה לא יעתמד עלי אל בורגנין. פסי ביראות בבבל לא, דשכיחי מיא וכו'.

משנה ד

[כג, א, ר"ף סי' תקצז] מתני', ועוד אמ' ר' יהודה בן בבא וכו'. רמבמז"ל פיר⁶⁴, (למא) למא תקדם אל כלאם לר' יהודה בן בבא עטף וקאל, ועוד אמ' ר' יהודה בן בבא הגינה והקרפיה.

עד ובלבד שיהא בה שומרה. פיר[ן] רשצו"ל⁶⁵ שומרה, סוכת שומרין. או בית דירה וכו',

61. ג"ז מלשון רנ"ג שם. וכ"ה בפ' רחב"ש (עמ' קלב), שהוסיף ביאור לדברי רנ"ג: 'ואין עושין לשם פירות שלא יפסדו מן הבידקי, פי' מלחלוחית הקרקע ונקע המים שמרטב הפירות ומתעפשין, ומשום הכי אין חשובין מכלל העיר'. וראה פי' ר"ח והערות (ערך בדק) שפי' כרנ"ג. ורש"י (ד"ה אין פי' דבורגנין הם 'סוכות שעושין שומרי העיר... ואין מתעברין עם העיר, דבבבל איכא בידקי דמיא ושטפי להו, הלכך לא חשיבי מיד' (וראה בסמוך, ד"ה דשכיחי גנבי: '...הלכך לא חשיבי להיות בתים').

62. כ"ה ברי"ף (וכ"פ רש"י). ובגמ': 'בחוצה לארץ לא'.

63. תרגום (רל"ג): מחמת השודדים הרבים אין סומכין על הבורגנין.

64. לשון הרמב"ם בפ' למשנה. ותרגם הרב קאפח: לפי שכבר נזכרו דברי ר' יהודה בן בבא הוסיף ואמר, ועוד...

65. ד"ה שומירה.

בטוחים כאילו היו כפרים או בתי מגורים במקומות בטוחים. פירוש זה של רב האי מובא גם בכתב יד קמברידג' המחוק בחלקו (ראה מבוא). ור"ש אברמסון העתיקו בספרו רב נסים גאון (עמ' 123 ואילך). [בעמ' 104 שם שיער שכתה"י 'הוא שריד מפי' רנ"ג למסכת עירובין'. ורחב"ש (עמ' קלא-ב) מביא את פי' רב האי בנוסח מקוצר, וז"ל: 'הבורגנין הם המקומות הבנויין חוץ לעיר שמניחין בהן הפירות, ויש בהן בית דירה למי שישמור אותן הפירות'.

57. לפנינו (בגמ' וברי"ף): '...בבבל לא, דשכיחי בידקי'.

58. כ"ה ברי"ף וברנ"ג (שם, שורה 5). ובגמ' ליתא תי: 'דמיא'.

59. ג"ז בפ' רנ"ג (שם). ושם הלשון: 'והי סיול אלמא'. ותרגם ר"ש אברמסון (כהע' 53): 'והם שטפי (=זרמי) המים'.

60. אברמסון שם השלים: 'ואין [נותנין]', וצ"ל: 'ואין עושין' (וכ"ה גם בפ' רחב"ש עמ' קלב).

עד (אמ') ר' עקיבה אומ' אפי' אין בה אלא⁶⁶ אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה, ובלבד שתהא⁶⁷ ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים. ומאי הוסיף ר' עקיבה.⁶⁸ ופרקי' בגמרא⁶⁹ איכא ביניהו דבר מועט. רשעז"ל⁷⁰ קד פסר דבר מועט וקד שרחה שרחה ואסע.

ורמז"ל⁷¹, קד פסר הדה אל משנה, ועוד אמ' ר' יהודה בן בבא וכו'. ושרחהא שאדכר אקאוי להם פי אלכר אל פרק א ש אלמה⁷² תע. פיר, ר' יהודה אומ' דבר מועט (ושל) [יש על]⁷³ ע' ושירים ולא נתנו לו חכמ'⁷⁴ שיעור. וכמה הן⁷⁵ ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים, שיעורה בית סאתים, כחצר המשכן. ור' עקיבה אמ', בעינן עד⁷⁶ דהוי בה תוספת ההוא מיעוט כחצר המשכן.

עתיד להזכיר את דבריהם בסוף הפרק אי"ה (ולא נמצא כן בסוף הפרק, ראה מבורא). ועי' בפיה"מ לרמב"ם (המובא לקמן בהע' 76), שם ביאר את ה'הבדל שבין ר"י בן בבא, שאמר: שבעים ושירים על שבעים ושירים, ובין ר"ע שאמר: ובלבד שתהא שבעים ושירים על שבעים ושירים'. ונראה, דגם לפי הרמב"ם, השאלה היא מה הוסיף ר"ע את"ק (שהוא ריב"ב) במה שחזר והזכיר 'שבעים אמה ושירים' (ראה תוס' ד"ה ר' עקיבא, שפי' כן בדעת ר"ח וכו"פ רחב"ש עמ' קמ בשם רנ"ג, עי"ש הע' 18). ועי' תירץ, דאיכא ביניהו דבר מועט בדרך החישוב של הבי"ס. אבל בודאי דאיכא ביניהו טובא, דהא לר"ע שרי בבי"ס 'אפילו אין בה אחת מכל אלו' שחיבו ריב"ב ור"י. אבל לפי רש"י 'אמרו לו' דריש פירקין ור"ע דהכא אמרו דבר אחד בכל, כמו שפי' רש"י (בע"ב, ד"ה ר"ע היינו ת"ק): '...היכא דאיכא בית דירה אפילו טובא ובשלא הוקף לדירה בי"ס'.

72. אלמה: צ"ל אללה?

73. כן הוא בגמ' (שם).

74. לפנינו ברי"ף: 'בו חכמים' (ובגמ': 'חכמים ב').

75. כג' הרי"ף (וכן הגיה מהר"ם בגמ'). ולפנינו בגמ': 'וכמה שיעור'.

76. פי' 'כחצר המשכן' ולא יותר, וכמוש"כ הרמב"ם בפ' למשנה: '...אמרו שבעים אמה ושירים, לפי שאם תעשה את השירים האלו חמש שביעיות אמה... יהיו תוצאות המספר חמשת אלפים וחצי אחד בקירוב. ואם תעשה השירים שני שלישים, כמו שנראה מן הירושלמי, יהיה מדת אותו השטח ארבעת אלפים ותשע מאות ותשעים

66. כג' במשניות שבריי"ף דפוס קושטא (ראה דק"ס, ז) וכת"י נ"י, וכן בספר העתים (עמ' 140). ולפנינו במשניות ליתא תי': 'אלא'. ויש בראשונים העדפה של ג' רבינו. ראה: רחב"ש (עמ' קמ, שכתב: דכ"ה ביכל הספרים), ריטב"א (יכן הגירסא בכל הספרים שלנו... אין בה אחד מכל אלו... אבל בנוסחאות ישנות גורסין... אין בה אלא אחד מכל אלו), פי' תלמידי הריטב"א (מצא כן בספרי דוקני') והרשב"א (יכן הגי' ברוב הספרים, ביספרים ישנים וביספרי גאונים). וכתב שם עוד: וב'מקצת ספרים יש, שהעבירו קולמוס עליה (על תי': 'אלא') וגרסי: אפילו אין בה אחד מכל אלו. וכאמור היא ג' רבינו. והיא ג' רבי' נסים גאון, (ראה רחב"ש עמ' קמ-קמא), רמב"ם, רש"י וריב"ח. והקשו הרשב"א והריטב"א, דלפי"ז ר"ע היינו רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה, דאינהו נמי באחד מכל אלו מתירין כר"ע?! והאריכו בביאור הסוגיא. ועי' רחב"ש שביאר את המשנה לפי שתי הגי'.

67. כג' בכי"מ ורש"י (ראה דק"ס, ז). ולפנינו: 'שיהא בה'.

68. לקמן (בע"ב): 'ר"ע היינו ת"ק'. ופי' רש"י (ד"ה ובלבד): 'ובגמ' פריך, תנא קמא נמי הכי קאמר'. ונחלקו רש"י והרמב"ם בביאור כוונת הגמ', מי ה'ת"ק' האמור (ראה לקמן הע' 70-71).
69. שם.

70. תרגום: רשעז"ל כבר פירש [מהו] דבר מועט, ופירשו פירוש רחב. וברש"י (ד"ה רבי עקיבא): 'היינו ת"ק דאמרו לו' (דהיינו מתניתין דלעיל, יח, א).

71. תרגום: 'ורמז"ל כבר פי' את המשנה הזאת, ועוד אמר ר' יהודה בן בבא וכו'.

[כג, א, רי"ף שם] פיס', ר' אליעזר אומ' אם היה⁷⁷ ארכה יתר על רחבה אפי' אמה אחת, אין מטלטלין בתוכה. ר' יוסי אומ' אפי'⁷⁸ כשנים⁷⁹ ברחבה מטלטלין בתוכה וכו'. עד [כג, ב] הלכה כר' יוסי, פיר'⁸⁰ דלא בעי מרובעת. והילכ'⁸¹ כר' עקיבה⁸² דלא בעי מוקפת לדירה. והנך⁸³ תרויהו שמעתתא כשמואל⁸⁴ לקולא. וצריכא⁸⁵, עד שיהא בה⁸⁶ שומרה או בית דירה. פיר' כר' יהודה בן בבא דבעי שומירה או בית דירה. קמ"ל הילכ'⁸⁷ כר' עקיבה. (ואו) ואי אמ'⁸⁸ הלכה כר' עקיבה, הוה אמינא דאריך וקטין לא. פיר'⁸⁹ דהא ר' עקיבה מרובעת בעי, קמ"ל הילכ' כר' יוסי, דאפי'⁹⁰ אריך וקטין מותר.

[כד, א, רי"ף שם] אמ' רב נחמן אמ' שמואל וכו'.

משנה ה

[כג, א, רי"ף שם] מתני'⁹¹, אמ' ר' אלעאי [שמעת]י מר' אליעזר⁹², אפי' הוא כבית כור וכו'. פיר' ר' ניסין⁹³ ז"ל⁹⁴, שאפי' הגינה והקרפף יש בהן בית כור מטלטלין בתוכן. כל הנך תנאי דסבירא להו עד בית סאתים, אבל טפי לא. והאי תנא בלחוד⁹⁴ הוא דשרי בית כור, דהוא ל' סאה.

89. רש"י ד"ה אריך וקטין לא.
90. לשון הר"ף. ובגמ' ליתא.
91. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ט), במשבי"ר, רי"ף, ר"ח, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו המשך המשנה הקודמת.
92. כג' בכי"מ, ד"ש (ראה דק"ס, ט) והר"ף. וכ"ה במשבי"ר ובמשניות. וכצ"ל (ראה זבחים יח, א: זר') אלעאי תלמידו של רבי אליעזר, לפיכך שנה לך משנת רבי אליעזר). ולפנינו: 'אלעזר' (והוגה ע"י הרש"ש ל'אליעזר').
93. ג"ז מובא בספר רנ"ג (ראה מבוא) כע"ז בפי' רחב"ש (עמ' קסב) בסתם (כלי ליחוס הפי' לרנ"ג): 'פי' אפי' הגנה או הקרפף יש בהן בית כור מטלטלין בתוכה. וכבר ביארנו שהכור ל' סאה. ונתברר בגמ' מברית', דחנניה סבר אפי' היא ארבעים סאה. ואלו שני התנאים חולקין עם שאר התנאים הנאמר דבריהם למעלה' (וראה הע' הבאה).
94. פי' 'האי תנא' דמתניתין. ורחב"ש שהזכיר 'שני התנאים' (ראה הע' קודמת), קאי אברייתא דלקמן (כו, א): 'חנניה אומר: ואפילו היא ארבעים סאה'. ומש"כ במתניתין: 'ובקשתי לי חבר ולא מצאתי',
- ושלשה ושבע תשיעיות, וזה הוא ההבדל שבין דברי ר' יהודה בן בבא, שאמר שבעים ושירים על שבעים ושירים, ובין דברי ר"ע שאמר, ובלבד שתהא שבעים ושירים על שבעים ושירים' (ולא יותר מזה). וכ"פ ברש"י שם (ע"ב ד"ה איכא בינייהו).
77. כג' בכ"י וד"י (ראה שינויי נוסחאות), וכן במשניות במהד' הרב קאפח. ולפנינו: 'היתה'.
78. לפנינו נוסף: 'ארכה'.
79. כג' הר"ף, הרא"ש ובמשנה שבפיה"מ לרמב"ם. ולפנינו: 'פי' שנים'.
80. רש"י ד"ה הלכה כר"י.
81. לפנינו (בגמ' ובר"ף): 'הלכה'.
82. רש"י ד"ה והלכה כר"ע.
83. רש"י ד"ה ותרויהו.
84. לפנינו ברש"י: 'דשמואל'.
85. לפנינו (בגמ' ובר"ף) נוסף: 'דאי אשמעינן' וכו'.
86. כג' ברי"ף כ"י נ"י, בגמ' כ"י אפי', ד"ש (ראה דק"ס, ת) ופי' רחב"ש (עמ' קנ, ע"ש הע' 89). ולפנינו: 'עד דאיכא'.
87. לפנינו: 'הלכה'.
88. כלשון הר"ף. ובגמ': 'ואי אשמעינן'.

[כג, א, רי"ף טי' תקצח] וכן שמעתי⁹⁵, אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב [בית]ו⁹⁶ אסור מלהכניס ומלהוציא⁹⁷ לו. פיר'⁹⁸ אסור להוציא מביתו לחצר ואסור להכניס מן החצר לביתו. אבל להן מותר. פיר', אשמעין ר' אלעאי⁹⁹, משום דלא עירב עמהן נעשה אורח אצלן ואף ביתו מותר להן.

[כו, א-ב, רי"ף שס] [גמ']¹⁰⁰ וכן שמעתי עד וכו'. לא קשיא הא ר' אליעזר הא¹⁰¹ רבנן. פיר', קסבר ר' אליעזר הותרו השכנים להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר, וגם מותרין להכניס לביתו של יחנן¹⁰² שביטל להן (רשותן) רשותו, והוא לבדו¹⁰² אסור להכניס ולהוציא כלום מביתו לחצר ומן החצר לביתו.

[כו, ב, רי"ף שס] כשתמצא לומ', לדברי ר' אליעזר המבטל [רשות] חצרו, רשות ביתו ביטל. פיר', ולפינן¹⁰³ ביתו מותר להן. ולדברי חכמ'¹⁰⁴, המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל, ולפי' ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו ולהן.

[גמ' ורי"ף שס] וחמשה¹⁰⁵ שהוים¹⁰⁶ בחצר אחת וכו'. פיר', אם היה חמשה שרויים בחצר (אח(ר)[ת]), ושכח אחד מהן ולא עירב, לר' אליעזר¹⁰⁷ דסבר כי הא,

וכע"ז דייק הרש"ש (ד"ה אבל) ברש"י: 'דכליו אסור אפילו להם להוציא מביתו לחצר'. ופי' טעמו 'ע"פ מה שהעלה האבן העזר (סי' שסו) מהמהרי"ל והרשב"א בעה"ק. ורחב"ש (שסמך אף הוא על רש"י שבדף כו, א) חולק וסובר דמותר להם להשתמש בחצירו אפילו בשבילו, וע"כ הוסיף (או שגרס כן) ברש"י (ע"ש הע' 30): 'לפיכך אף ביתו מותר להם [להכניס ולהוציא לו]' (וע"ע לקמן הע' 102).

99. ברש"י שם נוסף: 'דהמבטל רשות חצירו רשות ביתו נמי ביטל'. ונראה דרבינו השמיט תי' אלו, משום דע"כ כבר מקודם (ראה הע' קודמת) איירי בשביטל להם רשותו.

100. כן נראה להשלים.

101. כג' ברי"ף. ובגמ': 'והא'.

102. משמע ד'הוא לבדו' אסור, אבל לאחרים מותר להכניס גם בשבילו, וכן דייקנו לעיל בדעת רחב"ש, ופליג אריב"ח (ע"ש הע' 98).

103. כ"ה בגמ' וברי"ף.

104. כג' ברי"ף ובכ"ז אפ' (ראה דק"ס, ג). ולפינו בגמ': 'לרבנן'.

105. כג' הרי"ף. ובגמ': 'לא נצרכה אלא לחמשה'.

106. לפינו (בגמ' וברי"ף): 'שרויין'.

107. כל' הרי"ף. ובגמ': 'לדברי ר"א'.

י"ל דלא מצאתי כדברי ממש (דחנניא אמר: ארבעים סאה ואני אמרתי: ל' סאין, ואף דיש בכלל מ' ל'). א"נ משום דחנניא לא היה מתלמידיו של ר' אלעאי (כמוש"כ התוס' לקמן כו, ב ד"ה ולא מצאתי). או כמו התירוץ השני שם, ש'לא מצא חבר ששמע מר"א קאמר'. וכפי' זה גם ברש"י והרמב"ם. וכ"כ הריטב"א: 'הפי', כדפירש רש"י ז"ל שלא מצא לו חבר מתלמידיו ר' אליעזר שיאמר כן בשמו של ר' אליעזר, דבפרק כל שעה אשכחן בברייטא, באתי אצל ר' אליעזר בן יעקב והודה לדברי'.

95. לפינו במשנה נוסף: 'ממנו'.

96. כן נראה להשלים.

97. כג' במשניות במשבי"ר. ולפינו: 'להוציא'.

98. כע"ז ברש"י לקמן (כו, א ד"ה אנשי חצר): 'ודאי, מתניתין בשביטל רשות שהיה להם בחצר מיירי... לפיכך אף ביתו מותר להן, אבל הוא אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר'. וריב"ח (עמ' לו) פי' דקאי א'אנשי החצר', וכתב: 'ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו. פי' אסור לאנשי החצר שביטל להם רשותו להוציא מביתו לחצר או להכניס מהחצר לביתו לצרכו הוא'. והעיר שם (בהע' 128) דהפי' מחודש, ואפשר דכן הפי' ברש"י במשנה (כג, א ד"ה ביתו) שכתב: '[מביתו] (כ"ה בכת"י) לחצר לצרכו'.

[ה]מבטל¹⁰⁸ רשות חצירו רשות ביתו ביטל. וכשהוא מבטל רשות¹⁰⁹ אין צריך לבטל רשות לכל א' וא'. אלא לכולהו ביטל בחדא זימנא, דבעין יפה הוא מבטל, שהרי ביטל גם רשות בית(ן)[ו]. ולרבנן, דסברי רשות ביתו לא ביטל, צריך לבטל רשות¹¹⁰ לכל א' וא'¹¹¹.

[כג, א] אמ' ר' אלעאי שמעתי מר' אליעזר וכו'. עד אבל להן מותר וכו'. רמז"ל פיר'¹¹², אבל להן מותר, אדא ביטול רשותו (לפנינו: בטל רשותו להם) סתם. ואל חכמ' [יעתקדון אנה ולו ביטל רשותו להן סתם לא יחל להם אן יתצרפו פי ביתה אלא (לפנינו: אלי) אן יבין להן אנה בטל להם רשות בית (לפנינו: ביתו) עם רשותו בחצר והו צחן אל דאר (לפנינו: דאר וסיבין ד'לך פי מוצ'עה מן הד'ה אלמסכתא). וסמע איצ'א מנה אן אל אנסאן יצא ידי חובתו פי לילה אל (לפנינו: ליתא תי' אל) פסח בעקרבנין אדא אכלהא משום מרור ואנהא מן גומלה (לפנינו: ג'מלה) אל ירקות אלתי אדם יוצא בהן ידי חובתו אל פסח (לפנינו: בפסח) אל מעדודה פי אל פרק אל תאני מן פסחים. ועקרבנין אל עקרבאן והוא (לפנינו: משהור) ענדנא. וטלב (לפנינו: פטלב) ר' אלעאי פי גומלה (לפנינו: ג'מלה) תלאמיד (לפנינו: תלאמיד ר' אליעזר מן סמע מן ר') אליעזר אחד הדה אל תלתה (לפנינו: אלת'לאת) רואיאת אלתי סמעהם (לפנינו: הו) מנה פלם יגד אחד (לפנינו: אחרה) סמעהא סואה וליס מינהא ואחד וליס מנהא ואחרה (לפנינו: אחרה) הלכה בל מדפועה כלהא.

[גמ' ורי"ף, שם] ואי גלי (א)דעתיה וכו'.

סליק פרקא

ואמר שבטל להם רשות ביתו עם רשותו בחצר והיא רחבה שלפני הבית (ויתבאר זה במקומו במסכתא זו). וגם שמע ממנו שאדם יוצא ידי חובתו בליל פסח בעקרבנין אם אכלם משום מרור ושהוא מכלל הירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח המנויים בפרק שני דפסחים. ועקרבנין 'אלעקרבאן' ידוע אצלנו. ובקש ר' אלעאי בכל תלמידי ר' אליעזר מי ששמע מר' אליעזר אחת משלש שמועות אלו ששמע הוא ממנו ולא מצא אף אחד ששמען זולתו. ואין בהן אפילו אחת להלכה אלא כולם דחוייתו.

108. כ"ה בגמ' וברי"ף.

109. כג' הרי"ף. ובגמ': 'רשותו'.

110. כג' הרי"ף. ובגמ' לפנינו ליתא תי': 'רשות'.

111. השווה רש"י ד"ה ה"ג לא נצרכה: 'כי היכא דלגבי בית סבירא להו דמאי דלא פריש לא בטיל, הכא נמי למאן דלא פריש לא בטיל'.

112. תרגום: אבל להם מותר, אם בטל להם רשותו סתם. וחכמים סוברים שאפילו בטל רשותו (להם) סתם לא יותר להם לטלטל בביתו אלא אם פירש

פרק שלישי

משנה א

[כו, ב רי"ף סי תקצט] **בכל מערבין רשצז"ל**¹, **בכל מערבין עירובי חצירות ותחומין, ומשתתפין**² במבוי. **חוץ מן המלח ומן המים**³. פיר'⁴, דלאו מידי דמזון הן. וטעמ' דעירובא משום דדעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא, וכיון שנתנו כל בני חצר כדי מזונן בבית אחד, נעשו כאלו כולן דרין בתוכו ונמצאו כולן רשות אחת. וכן בעירובי תחומין, נעשה כמי ששבת⁵ שם, ומשם יש לו אלפים אמה, הולכך דבר מזון בעינן. והכל נלקח⁶ בכסף מעשר. פיר'⁷ בתוך ירושלם, כשהוא מוציא⁸, כדכ'⁹ ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך. חוץ מן המים ומן המלח פיר'¹⁰, ובגמ'¹¹ מפרש טעמ'. ולקמן אזכיר מדתה¹², טעם שאמרו בגמרא.

הנודר מן המזון וכו'. עד ומערבין¹³ לנזיר ביין, פיר'¹⁴ מערבין לנזיר עירובי תחומין, ביין¹⁵, ואע"ג דלא חאזי לדידיה, [חזין]¹⁶ לאחריני, וכיון דמזונא הוא גבי אחריני, שרו ליה רבנן.

ולישראל בתרומה, סומכוס אומ' בחולין. פיר'¹⁷ [אבל]¹⁸ לא בתרומה, דמידי (דחזון) דחזי ליה בעינן. ובגמרא¹⁹ מפרש מאי טעמ' לא פליג סומכוס איין [לנזיר].²⁰ ולקמן אזכיר מקצת טעמ'²¹ דאמרי' בגמ'.

1. ד"ה בכל מערבין (ותוס' ד"ה בכל סוכרים דלא איירי בעירובי חצירות).
2. רש"י ד"ה ומשתתפין.
3. לפנינו במשנה (וכן ברש"י, ראה הע' הבאה): 'מן המים ומן המלח'.
4. רש"י ד"ה חוץ מן המים ומן המלח.
5. כג' הב"ח. וברש"י לפנינו: 'כמי ששכב'.
6. כג' בד"ש (דק"ס, א) ובמשניות שברי"ף. ולפנינו: 'ניקח'.
7. רש"י ד"ה בכסף מעשר.
8. כג' ברש"י שברי"ף. בריו"נ ובכל הספרים (ראה דק"ס, א). ולפנינו נוסף: 'לצורך מאכלו'.
9. דברים יד, כו.
10. רש"י ד"ה חוץ.
11. כו, ב.
12. ר"ל 'לימודה', כדאמר ר"ש לתלמידיו (גיטין סו, א): 'בניי, שנו מדותי'. ופי' רש"י (ד"ה שנו): 'למדו תורת'. ואפשר דכיוון למידות שהתורה נדרשת בהן, דהיינו 'ריבוי ומיעוט' (וכמוש"כ בגמ' לקמן, ע"ש הע' 83).
13. לפנינו: 'מערבין'.
14. רש"י ד"ה מערבין לנזיר.
15. רש"י ד"ה ביין.
16. כ"ה ברש"י.
17. רש"י ד"ה סומכוס.
18. כ"ה ברש"י.
19. לקמן ל, ב.
20. כ"ה ברש"י.
21. הפי' מובא לקמן (אצל הע' 90).

[כו, ב – כו, א] ולכהן בבית הפרס²² אע"ג דבעינן דמצי למיזל ולמישקליה ומיכלי²³ התם במקום²⁴ שמניחין אותו, כיון דבית הפרס ספיקא דרבנן²⁵ הוא, מותר ליכנס על ידי ניפוח.

ר' יהודה אומ' אפי' בבית²⁶ הקברות, מפני שהוא²⁷ יכול לחוץ²⁸ ולוכל. פיר'²⁹ לחוץ, לעשות מחיצה בינו ובין הקבר שלא יאהיל עליו, כגון שדה³⁰ תיבה ומגדל, יכנס שם בעגלות מבעוד יום אם ירצה, אלמא חאזי ליה.

[כו ע"א, רי"ף שם] [גמ']³¹, אמ' ר' יוחנן אין [למדין מן]³² הכללות וכו'. פיר'³³ כל היכא דתנן כלל לא אמרי' דוקא הוא, דאיכא כלל דלא דק במילתיה ואיכא מילי דליתנהו בההוא כללא. ואפי' במקום שנ' בהן³⁴ חוץ. פיר'³⁵ חוץ מדבר פל', דאיכא למימ' מדאפקיה להאי ודאי דק בכלליה, לא ילפינן מיניה, דדילמ' שייר ולא אפיק כל מה דבאע"י.

היה בא בטומאה באין עמו בטומאה, ואוקימנא בבית הפרס (ברכות יט ב), נמצאו בו ג' דינין, פעמים אסרו אפי' בניפוח, ופעמים התירו ע"י ניפוח ופעמים התירו אפי' בלא ניפוח... [וצ"ב אמאי התירו כאן רק ע"י ניפוח, הא אין מערבין תחומין אלא לדבר מצוה (רמב"ם הל' עירובין ו, ו). וראה מה שתיירצו בזה התיו"ט בפרק במה מדליקין, מרכה"מ ואבן האזל (שבת כד, י). ושמה יש לחלק בין הליכה לדבר מצוה (כגון לישא אשה וללמוד תורה), שהוא מעשה המצוה גופא, לבין הכנת עירוב שיאפשר הליכה, וההליכה תאפשר קיום המצוה].

26. כג' בכ"י מינכן (דק"ס, ב), וכן הגיה בעל מסורת הש"ס. ולפנינו: 'בין הקברות'.

27. כג' במשניות שבריי"ף. ולפנינו: 'מפני שיכול'.

28. כג' בכ"מ (ראה דק"ס, ד) ובמשניות שבריי"ף (עפ"י הגהות הב"ח) ושברא"ש. ולפנינו: 'ולילך ולאכול'.

29. רש"י ד"ה לחוץ.

30. כג' בכ"י ודי' (ראה דק"ס, ג). ולפנינו: 'בשדה'.

31. כן נראה להשלים.

32. כ"ה בגמ' ובריי"ף.

33. רש"י ד"ה אין למידין.

34. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ד). ולפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'בו'.

35. רש"י ד"ה ואפילו במקום.

22. רש"י ד"ה ולכהן בבית הפרס. ולא העתיק משם תי': 'סתמא היא ולאו סומכוס קאמר לה, מניחין לעירוב לכהן בבית הפרס'. ואפשר דנשמט ב'טעות הדומות' (מ'בבית הפרס' עד 'בבית הפרס'), אך אפשר דפליג ארש"י וסבר ד'לכהן בבית הפרס' נאמר ע"י סומכוס כהמשך לדבריו, ד'לנזיר בין ולישראל בתרומה – לא', משום דבעינן 'מידי דחזי ליה למיכליה בההיא שעתא' (ל' תוס' הרא"ש), אבל 'בית הפרס' שרי משום דאיהו נמי מצי אזיל ע"י ניפוח ואכיל ליה לעירוביה. וע"ע בפ"י רחב"ש (עמ' קעה) שכתב: 'ותנא קמא קאמ' לה ולאו סומכוס'. ובהע' 67 (שם) שיערנו (עפ"י פ"י מהר"ם ברש"י) שרחב"ש לא פ"י כרש"י, וס"ל דבבא דמתניתין 'ולכהן בבית הפרס' הוא המשך דברי ת"ק שהופסקו ע"י סומכוס.

23. כ"ה ברש"י. ולרמב"ם בפיה"מ טעמא, דבעינן 'שיהא הוא ועירובו במקום אחד'. וכ"פ הרא"ש ורחב"ש (ע"ש בהע' 69).

24. ברש"י לפנינו ליתא תי': 'במקום שמניחין אותו'.

25. ראה תוס' מועד קטן (ה, ב) ד"ה מנפת אדם: '...אלא חכמים החמירו משום חומרא דטהרות, ומשום הכי הקילו דליכא ספיקא דאורייתא, הם אמרו... ומן הדין אפילו נפוח לא צריך'. וברייטב"א שם: '...ופעמים שהמצוה גדולה ודחוקה, והתירו לילך בלא ניפוח ללמוד תורה ולישא אשה. וגבי

[גמ' ורי"ף, שם] אמ' רבינא וכו' עד אבל מים³⁶ ומלח כאחד³⁷ מערבין. פיר' רשעז"ל³⁸ מים ומלח המעורבין, מזון הן לטבול בהן (פתן) פתו.

[כט, א, רי"ף שם] תניא³⁹ כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי⁴⁰ פרס. פיר'⁴¹, אם אכל אוכלין טמאין, אע"פ שאין אוכל מטמא אדם במגע, (או) אי אכיל מיניהו חצי פרס, דהיינו ב' ביצים, נפסל הגויה⁴² מלאכול בתרומה.

ובמזון שתי סעודות. פיר', ועוד⁴³, כל האוכלין מצטרפין למזון שתי סעודות לעירוב. וכביצה לטמא טומאת אוכלין וכו'. עד תפוחין בכמה וכו' פיר' לערב בו בכמה וכו'. עד, תניא⁴⁴ ר' שמעון אומ' וכו'. פיר'⁴⁵, ר' שמעון בן אלעזר אומ' במעשר עני דמחלקו לעניים הרבה על הגורן קאיי, וקאמ' אין (פותחין) [פוחתין] לעני בארץ בגורן מהאי שיעורא. דכ'⁴⁶ ונתתה⁴⁷ ללוי לגר ליתום ולאלמנה, ובציר מהכי לא הוי נתינה.

עוכלא תבלין וכו'. פיר'⁴⁸ עוכלא שמינית, (שמינית) של ליטרא. וליטרא הוא לוג⁴⁹. וליטרא הוא⁵⁰ ירק וכו'. וכן לעירוב פיר'⁵¹, דחלק עני בגורן מזון שתי סעודות היא.

36. כג' ברי"ף (ראה הע' הבאה) ובכ"י מינכן. ולפנינו בגמ': 'במים'.
37. כ"ה ברי"ף (וכע"ז ברש"י שבריי"ף ובריו"ג). ובגמ' ליתא תיבת: 'כאחד'. וכתב הרחב"ש (עמ' קע): 'אבל אם הם מעורבין יחד נעשה כמורייס'. ודייקנו שם בהע' 17 ד'משמע שצריך שיהיו מעורבין'. ובגאוו"י (סע"מ סה) נסתפק בזה. ונוטה לומר שאפילו נתן מים ומלח ולא עירבן מהני, הואיל ואי בעי מערב להו'. ונראה דכ"ז כתב לפי הגי' שבגמ', אבל לפי גי' הרי"ף ורבינו בעינן 'כאחד' ולא כ"א לחוד (ועי"ש בהע' 18, דגם הרמב"ם הל' עירובין, א, ח ס"ל הכי).
38. ד"ה מים ומלח.
39. כלי הרי"ף וכ"י א"פ. וכתב בדק"ס, כ' דצ"ל: 'והתנן' כג' בגמ', דהיא משנה במסכת מעילה יז, ב.
40. כג' הרי"ף ובכ"י מ (ראה דק"ס, שם). ולפנינו בגמ': 'בחצי'.
41. רש"י ד"ה לפסול את הגויה.
42. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'הגויה'. ובד"ש (דק"ס, שם): 'נפסל גופו'.
43. פי', דקאי ארישא דמתניתין, דקאמר: 'כל האוכלין מצטרפין'. וכע"ז בפ' רחב"ש (ע"י עמ' קפג הע' 119, שם נתבאר ד'כל השיעורין שבמשנתנו עונים על ההלכה שברישא: כל האוכלין מצטרפין').
44. ברי"ף: 'תניא רשבא"א'. ובגמ': 'מיתיבי, רשבא"א'.
45. רש"י ד"ה ר' שמעון בן אלעזר (בשינויים מעטים).
46. דברים כו, יב.
47. כן לי הכתוב. וברש"י לפנינו: 'ונתת'.
48. רש"י ד"ה עוכלא.
49. ורחב"ש הביא כאן גם דעת הרמב"ם (עירובין א, יב): 'שהליטרא שתי רביעיות'.
50. פי', 'הוא' שיעור לירק.
51. רש"י ד"ה וכן לעירוב.

[גמ' ורי"ף, שם] תניא⁵² ר' שמעון בן אלעזר אומ', [יין כדי לאכול בו. פיר⁵³ לשרות בו]⁵⁴ פת מזון שתי סעודות. חומץ כדי לטבל בו. פיר⁵⁵ כדי לטבול⁵⁶ בו בשר⁵⁷ מזון שתי סעודות.

[רי"ף, שם] חומץ כדי לטבול בו וכו'. עד ויין דאמרן, יין מבושל. פיר⁵⁸, חמרא (בכנדי לאכול בו, בשרא)⁵⁹ מבשלא קאמ', דחשוב ללפות בו, אבל חמרא בעלמא בעינן להיות בו מזון⁶⁰ שתי סעודות, והיינו⁶¹ שתי רביעיות.

[כט, א-ב, רי"ף, שם] ובצלים וכו' עד אבל (וכו')⁶² בעלין⁶³ לא. פיר⁶⁴ עלין לא חשיבין⁶⁵ לאכלן דלא אפצין⁶⁶ זרתא⁶⁷ זרתא פיר⁶⁸ שלא גידלו זרת⁶⁹, אבל איפצין⁷⁰ לן זרתא, לית⁷⁰ לן בה. פיר דבצל נחשב⁷¹.

66. כג' בכ"י (ראה דק"ס, כ), ר"ח וערוך ערך פצל.

ולפנינו בגמ': 'אבציל' (וברי"ף: 'אבצול'). וראה בתוס' חולין (נט ע"ב ד"ה והרי צבי) שכתב: 'כדאשכחן פרק בכל מערבין: דאפציל זירתא, דהוי כמו דאבציל, ובמשניות יש בכמה מקומות הבקר במקום הפקר'.

67. כג' הרי"ף (וכ"ה גם ברי"ף כת"י נ"י) וריב"ח. ובהגהות מא"י מחק תי': 'זרתא שנייה'. ולפנינו בגמ': 'זירתא' (פעם אחת).

68. רש"י ד"ה דלא אבצל.

69. כג' בכ"י ו'בכל הדפוסים הישנים' (דק"ס, כ). ולפנינו ברש"י נוספו תי': 'יש להן ארס' (וראה לעיל הע' 65).

70. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (ברי"ף): 'מערבין'.

71. נראה ד'בצל נחשב' פירושו שיש לו דין אוכל. ולפי"ז לכאורה ד'איבציל' פי', שנעשה כבצל, כמו דאידגן (ראה לקמן בפי' למ"ב), שנעשה דגן. וכ"כ המ"ב (סי' שפו ס"ק כב): 'שבועד שהם כ"כ קטנים, מזיק לאדם ארס שבהן, אבל אם כבר גדלו העלין שיעור זרת, הרי הם כבצלים עצמן ומערבין בהם'. והתוס' יו"ט למשנה בשבת (ז, ד), כתב בשם בנו דעלי בצלים הם 'כמו יד לבצל' (והסכים עמו המחצית השקל, שם ס"ק יג, עיש"ב).

52. כל' הרי"ף. ובגמ': 'זה תניא'.

53. ל' רש"י ד"ה יין כדי לאכול בו.

54. כן נראה להשלים עפ"י הגמ' ורש"י.

55. רש"י ד"ה חומץ.

56. כ"ה בכי"מ (דק"ס, ז) ובר"ח. ולפנינו (כמקודם): 'לטבל'.

57. בד"ש (ראה דק"ס, ה) גרס ברש"י: 'ירק' במקום: 'בשר'. ובהגהות אשרי (סימן א) כתב את שניהם: 'וחומץ, כדי לטבל בו ירק או בשר הנאכל בשתי סעודות עם הפת'. ועי' בגמ' לקמן: 'אמר רב גידל אמר רב, (חומץ) כדי לטבל בו מזון שתי סעודות של ירק, איכא דאמרי... ירק הנאכל בשתי סעודות'. ופי' המהרש"א, דרש"י ס"ל ד'תלמודא דנקט ירק לאו דוקא'.

58. רש"י ד"ה בחמרא מבושל (בשינוי מועט).

59. כן הוא ברש"י.

60. ברש"י (שם): 'שתיית שתי סעודות'.

61. פי' 'היינו' דקאמר הרי"ף: 'אבל יין שאינו מבושל, מערבין בשתי רביעיות'.

62. כן נראה להגיה.

63. לשון הרי"ף.

64. רש"י ד"ה עלין.

65. לפנינו ברש"י: 'לא חשיבין, ורעים לאכול' (שהרי יש להן ארס, ראה לקמן הע' 69).

[כט, ב – ג, א, רי"ף שם] אמ' ר' יהודה⁷² כל שהוא לפתן וכו'. פיר'⁷³, כל שהוא לפתן שיעורו כדי לאכול⁷⁴, ללפת(ן)⁷⁵ בו את הפת. מזון⁷⁶ שתי סעודות. פיר'⁷⁷ כל הסעודות הימנו. בשר חי וכו'. פיר'⁷⁸, בשר חי [אי]נו לפתן ובעינן כדי לאכול ממנו. בשר צלי וכו'. פיר'⁷⁹ בשר צלי פליגי ביה (או) אי האוי לפתן (או) אי לא. והילכ' כרבא⁸⁰ וכו' עד אמ' ר' נחמן בר יצחק סיני⁸¹ שנים. פיר'⁸² קארו ליה סיני, לפי שהיה בקי במשניות ובבריתות.

אחזור אזכיר מקצת טעמ'⁸³: אמ'⁸⁴ הכל נלקח⁸⁵ בכסף מעשר חוץ מן המים. פיר' דדרשין בגמרא⁸⁶ ריבוי ומיעוט. אמ' קרא⁸⁷ ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך, ריבה. בבקר ובצאן וביין ובשכר, מיעט. חזר ואמ' ובכל אשר תשאלך נפשך, [חזר וריבה]⁸⁸. ריבה ומיעט וריבה, ריבה הכל. מאי רבי, רבי כל מילי, ומאי מיעט, מיעט⁸⁹ מים ומלח.

אזכיר מקצת טעמ': [מ"ט]⁹⁰ לא פליג סומכוס אף על יין כדפליג על התרומה⁹¹, כדאמרי' במשנתנו, מערבין לישראל בתרומה. סומכוס אמ' בחולין, אבל לא בתרומה. ומהדרין בגמ'⁹², איפשר דמתשיל עליה⁹³. פיר'⁹⁴ ישאל לחכם ויתיר לו, ויהא יין ראוי לו. ואמרי', תרומה נמי איפשר דמתשיל עליה⁹⁵. פיר'⁹⁶ יפתח בחרטא, לא נתכונתי לכך, ותנן⁹⁷ הקדש טעות אינו הקדש. ומהדרין, (או) אי מתשיל עלה הדרא לטיבלא⁹⁸ וטבל לא חאזי ליה. ואמרי', לפרוש עליה⁹⁹ ממקום אחר¹⁰⁰, לבתר

72. לפנינו (בגמ' וברי"ף) נוסף: 'אמר שמואל'.
73. רש"י ד"ה כדי לאכול בו.
74. לפנינו ברש"י: 'שיעורו כדי לאכול בו'. ובר"ש (דק"ס, ז): 'שיעורו כדי ללפת בו'.
75. כ"ה ברש"י.
76. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ז) והרי"ף (ושם ליתא תי': 'מזון'). ולפנינו בגמ' ליתא תי': 'מזון שתי סעודות'.
77. רש"י ד"ה כדי לאכול הימנו (בשינוי).
78. רש"י ד"ה בשר חי.
79. רש"י ד"ה בשר צלי.
80. לפנינו ברי"ף: 'והלכה כרבא' (וכן נראה לכאורה, שהרי רבה הוא הבר פלוגתא של רב יוסף ולא רבא).
81. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'סיני אמר'.
82. רש"י ד"ה סיני (בשינוי).
83. כלומר, אמאי אמר ש'הכל נלקח בכסף מעשר חוץ מן המים' (ורמו לזה לעיל, ע"ש הע' 12, 'ולקמן אזכיר...').
84. במשנה לעיל (ולפנינו שם: 'והכל').
85. ראה לעיל הע' 6.
86. לעיל כז, ב (וברי"ף ליתא).
87. דברים יד, כו.
88. כ"ה לפנינו בגמ'.
89. לפנינו בגמ': 'לר' יהודה בן גדיש מיעט מים ומלח'.
90. כן נראה להשלים.
91. כך בגמ' לקמן (ל, ב): 'ואילו לנזיר ביין לא פליג, מאי טעמא?'
92. שם.
93. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ע). ולפנינו: 'אנזירותיה'.
94. רש"י ד"ה דמיתשיל אנזירותיה.
95. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, פ) ורש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו: 'עילוייה'.
96. רש"י ד"ה מיתשיל עליה.
97. נזיר לא, א.
98. רש"י ד"ה הדרא לטיבלא.
99. כג' בכי"מ (דק"ס, שם) ורש"י. ולפנינו בגמ': 'עלה'.
100. רש"י ד"ה וליפרוש עליה.

דמיתשיל עלה והדרא לטיבלא, בין השמשות בשעת קניית עירוב. דמצי¹⁰¹ למימ', פירות שיש לי בביתי יהיו תרומה על זו, ואישתכח דאית ליה תקנתא דתחזי ליה. ומהדרינן, (בו) [לא]¹⁰² נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף. פיר¹⁰³ מוקף סמוך. כמו מקיפין בבועי¹⁰⁴, שסומכין זו לזו. הדר אמרינן, וליפרוש עלה מינה ובה¹⁰⁵. מהדרינן, דלית ביה שיעור¹⁰⁶, שמזון שתי סעודות מצומצמות הניח, (ואו) ואי מפריש מינה תרומה כל דהוא, בציר ליה שיעור עירוב¹⁰⁷, ומשום הכי פליג אתרומה ולא פליג איין. ואין¹⁰⁸ הילכ' כסומכוס ולא כר' יהודה.

משנה ב

[לא, א. רי"ף סי' תקצט] מערבין בדמאי וכו'. רשצז"ל פיר¹⁰⁹, החבר שלקח דמאי¹¹⁰ מעם הארץ ולא הפריש ממנה דמאי, מערבין בו. ואמרי' בגמ'¹¹¹ (ו)א¹¹² לא חאזי ליה. ומהדרינן, מגו (דאו) דאי בעי מפקר¹¹³ נכסיה והוי עני חזי¹¹⁴ ליה, דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניים¹¹⁵ דמאי.

ובמעשר ראשון שניטלה (תרומתן) תרומתו. ואקשינן בגמרא¹¹⁶ פשיטא, כיון שניטלה תרומתו חולין הוא. ופרקינן, לא צריכה שהקדימו (בשובלין) בשיבלין. וניטלה¹¹⁷ הימנו [תרומת] מעשר ולא ניטלה הימנו תרומה גדולה. וכדר' אבהו¹¹⁸ דאמ'¹¹⁹ מעשר ראשון [שהקדימו] (בשובלין) בשיבלין פטור מתרומה גדולה, שני¹²⁰ והרמתם ממנו תרומת יו"י מעשר מן המעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר¹²¹. אמ' ליה ר' פפא לאביי (או) אי הכי אפי הקדימו בכרי נמי. אמ' ליה עלך אמ' קרא¹²² מכל מתנותיכם¹²³ תרימו. מה ראית. פיר¹²⁴ ומה ראית,

101. לפנינו ברש"י: 'מצ'.
102. כן הוא בגמ'.
103. רש"י ד"ה מוקף.
104. ראה חולין מו, ב.
105. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, ק). ולפנינו בגמ': 'מיניה וביה'.
106. רש"י ד"ה דלית ביה שיעורא.
107. עד כאן ברש"י.
108. כ"כ הרמב"ם בפ' המשנה.
109. ד"ה בדמאי (בשינויים).
110. לפנינו ברש"י: 'בככר שלקחה מעם הארץ'.
111. לקמן, לא, א-ב.
112. כן נראה להגיה (ובגמ': 'הא'). וכ"ה בגמ' פסחים (לה, ב).
113. כעין הגי' בכי"מ (ראה דק"ס, ב). ולפנינו: 'להו לנכסיה'.
114. לפנינו בגמ': 'וחזו ליה, השתא נמי חזי ליה'.
115. כ"ה בגמ' סוכה לה, ב. ולפנינו: 'אכסניא'.
116. לא, ב.
117. לפנינו: 'ונטלה ממנו'.
118. לפנינו נוסף: 'אמר ריש לקיש'.
119. לפנינו נוסף: 'ר' אבהו אמר ריש לקיש'.
120. במדבר יח, כו.
121. לפנינו נוסף: 'מן המעשר'.
122. שם שם, כט.
123. כלשון הכתוב (שם), וכן הגי' בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ס). ולפנינו: 'מעשרותיכם'.
124. רש"י ד"ה ומה ראית.

שמוק(ד)מת¹²⁵ קרא דחיובא בהקדימו בכרי, וקרא דפטירת בהקדימו בשבלין. תשוב['], האי איגדן¹²⁶, פיר' ¹²⁷האי דנתרמו בכרי איגדן. וכיון דנקרא דגן נעשה טבל לתרומה, כדכ' ¹²⁸ראשית דגנך. והאי דלא איגדן, פיר' ¹²⁹וכי שקיל ליה, עדיין לא היה טבל לתרומה.

[ל.א. א] וכך פיר' רמז' ¹³⁰: מעשר ראשון שניטלה תרומתו. ליס יריד בה אדא אכרג' מנה עלי מא ינבגי תם אכ'רג מנה מעשר מן המעשר כמא ילזם כהדא גאיז' לס תבקא פיה עלה תמנע אל עירוב בה ואנמא תכלם פי מעשר ראשון אדא אכ'רגה ישראל פי סנבלה קבל אן יראם ויציר קמח ויכ'רג מעה תרומה גדולה כמא ילזם פאעל מנא אן אל מעשר אלדי אכרג עלי הזה אל צורה לם? ילזם אל לוי יכ'רג' מנה גייר תרומת מעשר פקפו והו אל חק אלדי חק בקי עליה אמא גזו תרומה גדולה אל לאזמה לדלך אל עשר כלא פאלהא לא תתעיינ גייר עלי אל קמה בעד רוסה ותצטתה וקולה ומעשר שני והקדש שניפדו. פיר' רמז' ולו פדה אותם לעצמו אלדי נלזמה זיאדה אל כומס דתנן הכסף במקדיש שדהו כתי' ויסף חמישית כסף ערכך מור אעטר¹³¹ אל קרן צלח ללעירוב ועלי אן קד בקי אל חומשין. והכהנים בחלה ובתרומה אבל¹³² בטבל. פיר' ולא בטבל פיר' ולא בטבל מדרבנן. אדא ¹³³זרע פי עציץ שאינו נקוב. ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו. פיר' ¹³⁴לם יריד בה מא לם ינזע מנה תרומת מעשר לאן דלך ביין ואנמא הוא מא לם יכ'רג' מנה אל מתעין מן תרומת גדולה ועלי אנה אכ'רג' מנה תרומת מעשר ודלך ילום¹³⁵ אדכא אכ'רג אל מעשר מן אל קמח בעד דרסה ותצפיתה ולם יכ'רג' מנה תרומה גדולה מן קבל.

125. כן נראה להגיה (וברש"י: 'דמוקמת').

126. צ"ל (כאן ובסמוך): 'אידגן'.

127. רש"י ד"ה האי (בשינוי מועט).

128. דברים יח, ד.

129. רש"י ד"ה והאי לא אידגן (בשינוי מועט).

130. תרגום של הרב קאפח [בפירוש למשנה, שבת (י"ח, א)]: "...מעשר ראשון שניטלה תרומתו... אין כוונתו במעשר ראשון שהופרש כסדר ואח"כ הופרש ממנו מעשר מן המעשר כראוי, לפי שאין מה לדבר בכגון זה שהרי לא נשאר בו שום סבה שתמנע העברתו וטלטולו, אלא דבר כאן במעשר ראשון שהפרישו הישראל מן השבילים לפני שיוודש וייעשה דגן ותופרש ממנו תרומה גדולה כראוי. והשמיענו שהמעשר שהופרש כסדר הזה אין הלוי חייב להפריש ממנו אלא תרומת מעשר בלבד והיא המתנה שנשארה בו. אבל חלק תרומה גדולה הראויה לאותו מעשר אינו חייב להפריש, לפי שלא

הטיל הכתוב חובה זו אלא על הדגן אחרי דישה ומירוח. ואמרו ומעשר שני והקדש שנפדו, ואפילו פדה אותן לעצמו שמתחייב בתוספת חומש, משנתן את הקרן יטלטל ואע"פ שנשאר החומש עליו.

131. אעטר - אולי צ"ל: אכפה. (וכן נכון).

132. לפנינו: 'אבל לא', כדמפרש ואזיל.

133. תרגום: שזרע בעציץ שאינו נקוב.

134. תרגום של הרב קאפח לפיה"מ (שבת, שם): ולא את מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו. אין כוונתו מה שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר לפי שזה ברור, אלא הוא מה שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה הראויה לו אף על פי שכבר ניטלה ממנו תרומת מעשר, והוא חייב בה אם הפריש את המעשר מן התבואה אחרי דישה ומירוח ולא הפריש תרומה גדולה תחילה.

135. ילום - אולי צ"ל: ילזם. (וכן נכון).

[לֹא, א, רי"ף שם] רשעז"ל, ולא במעשר ראשון שלא [ני]טלה תרומתו. פיר' 136/ שהקדימו בכרי' 137/ ולא הפריש ממנו תרומה גדולה דהאוי חאזי לאפרושי מיניה. כדאמ' ליה רב פפא ל[א]בבי לעיל' 138/.

ולא במעשר שני והקדש שלא ניפדו. פיר' רמז"ל 139/ יריד בה שלא ניפדו כהלכה מתל אן יפדי מעשר שני עלי נקרה פצ'ה והוא לא תגה פדיתה אלא בפצ'ה מנקושה אעני דראהם מצ'רובה לקולה אל כתאב' 140/ וצרת הכסף וגא אל נקל דבר שיש עליו צורה או אן יחלל קדש על הקרקע וליס חכם אל קדש אן יפדי אלא במטלטלין לקולה אל כתאב ונתן את הערכך וג' אן יכון דלך מא ידפע באל יד.

[לֹא ב, רי"ף טי' תר] פיס', השולח את' 141/ עירובו וכו'. רמז"ל פיר' 142/ הוא (לפנינו: הו) אן ירסלה מעה ליוצלה לה לסוף אלפים אמה, לאם (לפנינו: לאן) אל כלאם הוא (לפנינו: הנא) אנמה הוא (לפנינו: הו) פי עירובי תחומין, אנמא (לפנינו: אמא ערובי) חצירות פתגוז בקטן כמה ביינ (לפנינו: סיבין) אל גמר' 143/.

ומי שאינו מודה בעירוב' 144/. הוא (לפנינו: הם) אל כותי (לפנינו: אל כותי ואל צדוקי) אלדי לא יקול באל עירוב. ואם אמר לאחר לקבלו ממנו. פיר' ואן ארסלה מע אחדי האולי (לפנינו: אחד האולא) אל פסוליס ליוצלה לשכ'ן כשר. ויוצלה אל כשר לסוף אלפים אמה פדלך גאיז ובשרט אן ירי אל פסול קד וצלה (לפנינו: אוצלה) ליד אל רגל אל כשר.

142. תרגום (של הרב קאפח): הוא שישלחנו עמו להובילו בשבילו לסוף אלפים אמה, כי המדובר כאן הוא בערובי תחומין, אבל ערובי חצרות מותר בקטן כמו שיתבאר [בגמרא]. וראה הע' הבאה.

143. פי' 'כמו שיתבאר בגמ', בסמוך למשנה: 'וקטן לא? ...! ל"ק כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצירות'. ובמהד' הרב קאפח ליתא תי' 'גמר'. וכתב שם בהע' 19: 'איני יודע היכן הוא במשנה'.

144. תרגום (של הרב קאפח): הם הכותי [והצדוקי] שאינם מודים בעירוב. ואם שלחו עם אחד מאלו הפסולים שיובילוהו לאדם כשר, והכשר יתנו בסוף אלפים אמה הרי זה מותר. ובתנאי שיראה שהפסול מסרו לאדם כשר.

136. בגמ' לקמן (כע"ב).

137. עפ"י רש"י (שם) ד"ה לא נצרכה שהקדימו בכרי'.

138. רש"י (שם) ד"ה כדאמר ליה: 'לעיל בשמעתי'.

139. תרגום של הרב קאפח (בפיה"מ לרמב"ם, שבת שם): ר"ל, שלא נפדו כהלכה, כגון שפדה מעשר שני על לשון של כסף, ואין פודין אותו אלא בכסף שיש עליו צורה כלומר מטבע לפי שבו אמר ה' וצרת הכסף, ובא בקבלה דבר שיש עליו צורה, או שחלל את הקדש על הקרקע ואין דין הקדש שיפדה אלא במטלטלין שני' בו ונתן את הערכך ביום ההוא קדש וכו', שיהא דבר הניתן ביד.

140. דברים יד, כה.

141. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, ש). ולפנינו (וכן בפיה"מ לרמב"ם) ליתא תי': 'את'.

[לז, ב, רי"ף, שם] השולח¹⁴⁵ את¹⁴⁶ עירובו וכו'. עד קטן גובה את העירוב¹⁴⁷ פיר' רשצו"ל¹⁴⁸, גובה את העירוב מבני חצר ומערב עליהן עירובי חצירות¹⁴⁹. ואם אמ' לאחר, קד¹⁵⁰ שרח רמז"ל הדא סאדכרה פי אכ"ר אל פרק.

משנה ג

[לב, ב, רי"ף, שם] מתני', נתנו באילן למעלה מי' טפחים וכו'. מפרש¹⁵¹ בגמרא לקמן. [לד, ב, רי"ף, שם] נתנו¹⁵² בראש הקנה או בראש הקנתוס¹⁵³, פיר' רמז"ל¹⁵⁴ קנתוס קצ"ב דקיק (לפנינו: ריקק) תעמל מנה אל ארמאח (לפנינו אל ארמאח ואסם אלרמח קונדס וקונדס וקונתס סוי) ולכון (לפנינו: פלכון) אל קנה ואל קנתוס (לפנינו: ואלקונתס) ריקקאן (לפנינו: ריקקין) וליס פיהא ארבעה על ארבעה צארת מקום פטור, פל דלך אדא נתכון לשבות ברשות הרבים (וגעל) יגעל פיהא עירוב ואפי' (לפנינו: עירובו אפילו) למעלה ממאה אמה הרי זה עירוב לאנה ימכנה מה בינה (לפנינו: ימכנה תנזילה) ולו פי אל סבת'. [לד, ב, רי"ף, שם] נתנו¹⁵⁵ במגדל כו' כזאנה¹⁵⁶ ר' אליעזר אומ' וכו'.

משנה ד

[לה, א, רי"ף ס' תרא] מתני', נתגלגל חוץ לתחום וכו'. רשצו"ל¹⁵⁷ פיר', נתגלגל חוץ לתחום אינו עירוב. הואיל ויש מביתו שהוא לן שם ועד עירובו יותר מאלפים

153. כעין הגי' ברי"ף כ"י נ"י וד"ק ('קנטס') ופיה"מ לרמב"ם. וברפי הגמ' משנה בפנ"ע.
146. כגי' בכ"מ (ראה דק"ס, ש). ולפנינו ליתא: תי' את'.

154. תרגום (של הרב קאפח): וקונתס הוא זמורה דקה שעושין ממנה רמחים (ושם הרומח קונדס, וקונדס כמו קונתס). ומפני שהקנה והקונתס דקין ואין בהן ארבעה על ארבעה נעשו מקום פטור, ולפיכך אם נתכון לשבות ברשות הרבים ונתן בהם עירובו אפילו למעלה ממאה אמה הרי זה עירוב, לפי שאפשר לו להורידו ואפילו בשבת.

155. כ"ה במשניות ובמשניות שברי"ף. ולפנינו, משנה בפנ"ע.

156. ל' הרמב"ם בפיה"מ: 'הו אלכזאנה', שפי': 'הוא ארון'.

157. ד"ה נתגלגל (בשינוי).

145. כ"ה במשניות ובמשניות שברי"ף ושכפיה"מ לרמב"ם. וברפי הגמ' משנה בפנ"ע.

146. כגי' בכ"מ (ראה דק"ס, ש). ולפנינו ליתא: תי' את'.

147. כגי' הגמ' ורש"י. וברי"ף: 'גובה עירוב'.

148. ד"ה גובה את העירוב.

149. לפנינו ברש"י תי': 'עירובי חצירות' הם הד"ה הבא.

150. תרגום: כבר פירש זאת רמז"ל, ומזכיר זאת בסוף הפרק. ובפיה"מ של הרמב"ם שלפנינו ליתא, ושם הכונה לפי' לגמ', שמעט ממנו מובא גם בכהת"י שלפנינו (ראה מבוא).

151. רש"י ד"ה למעלה.

152. כ"ה במשניות ובמשניות שברי"ף. ולפנינו, משנה בפנ"ע.

אמה¹⁵⁸, לא מצי למיזל ולמשקל ליה. נפל עליו גל¹⁵⁹, מפרש בגמרא דבעי מרא וחצינא לפנויה, דהויה מלאכה ולא שבות. תרומה ונטמאת מבעוד יום פיר¹⁶⁰ דלא חזיא לא לדידיה ו[לא]¹⁶¹ לאחרים. משחשיכה הרי זה עירוב, פיר¹⁶² שכבר קנה עירוב בין השמשות ושבת הואיל והותרה הותרה. ואם¹⁶³ ספיק פיר¹⁶⁴ ספק מבעוד יום או משחשיכה. ר' מאיר ור' יהודה אומ' הרי זה חמר גמל. פיר' רשעז"ל¹⁶⁵, דמספקא לן (או) [אי] קנה ליה עירוב והכא (הו) [הוי] ביתו ומהכא יש לו אלפים אמה לכל רוח ותפסיד¹⁶⁶ אלפים שבמערב ביתו והלאה, או שמא לא קנה לו עירוב, ומביתו יש לו אלפים אמה לכל רוח ולא קנה בעירובו¹⁶⁷ כלום. ומחמת ספק זה נאסר לילך אלא אלפים אמה שבין ביתו לעירובו, דמה נפשך בה[נן] אלפים משתרי, אבל אלפים דמעירובו ואילך לא, דילמא לא קנה עירוב. ומביתו ואילך נמי לא, דילמ' קנה עירוב. נמצא זה מושכו לכאן לילך וזה מושכו לכאן להלך, כאדם המנהיג חמור וגמל שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו, [והגמל הוא]¹⁶⁸ מושך. וצריך לפנות לפניו ולאחריו.

אמ' ר' יוסי וכו'.

יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום' (וכדברי התוס') ד"ה נתגלגל, וכן עולה מן הרמב"ם (הל' עירובין פ"ו הי"א, וכע"ז בפיה"מ): 'נעשה חוץ לתחום, והמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב, מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו. וקשה, דבהל' שבת (פכ"ד ה"י) פסק כרבי! אע"כ איירי לאחר קניית העירוב, וכדברי התוס' הנ"ל.

159. רש"י ד"ה נפל עליו גל.

160. רש"י ד"ה תרומה ונטמאת.

161. כ"ה ברש"י.

162. רש"י ד"ה משחשיכה.

163. בד"ש (ראה דק"ס, צ): 'ואם ספק הוא. ולפנינו: 'אם ספק'.

164. רש"י ד"ה ספק.

165. ד"ה הרי זה חמר גמל.

166. לפנינו ברש"י: 'זהפסיד אלפים שמעבר ביתו'.

167. לפנינו ברש"י: 'ולא קנה לעבר עירובו כלום'.

168. כ"ה ברש"י.

158. ברש"י כאן נוסף: 'נדממה נפשך, כל היכא דקנה שביטה, אי בביתו אי בעירובו, לא מצי למיזל ולמשקליה. וגם הרע"ב וריו"נ, שנקטו לשון רש"י, השמיטו תי' אלו, ולא נתפרש טעמם. ובביאור דברי רש"י כתב בתוס' הרא"ש, דקאי אליבא דרבי, דיכול לילך בין השמשות גם מחוץ לתחום ביתו, וי"מ לא הוי עירוב, דאם קנה שביטה במקום שנתגלגל העירוב, א"כ נמצא שהוא עומד חוץ לתחום. וקשה, דלפי"ז לכאורה לא הו"ל לרש"י למימר: 'ממ"נ' אלא: 'מ"מ'. ובספר גנזי יוסף (לגאון ר' יוסף אלטיר אפשטיין) פי', דהממ"נ הוא אליבא דתרי תנאי, וה"פ: 'בביתו - לרבנן דגזרו על שבות ביה"ש, ובערובו - אפילו לרבי'. ושמא מי שהשמיט, לא ניחא ליה בהני תירוצי. ונראה דלדינא, אין כל נפ"מ, דגם לרבינו אפשר דקאי נמי אליבא דרבי, ומ"מ לא הוי עירוב משום 'דאם קנה שביטה במקום שנתגלגל העירוב, היה עומד עתה חוץ לתחום, הלכך תיקון רבנן שלא

[לה, א. רי"ף סי' תרא] עד [גמ']¹⁶⁹ רבא לא שנו אלא שנתגלגל וכו' אבל נתגלגל¹⁷⁰ בתוך ד' אמות, הנותן את עירובו יש לו ד' אמות. פיר' רשצז"ל¹⁷¹ כלומ', ד' אמות שסביבותיו הוו להו כמוקפת מחיצה. וכי היכי דהנותן את עירובו בבית שמקצתן בתחום ומקצתן חוץ לתחום מהלך את כולן חוצה¹⁷² לה אלפים אמה, דהוי כל הבית כאלו הוא בתוכו, פי' בתוך תחומו, הכא נמי כל ד' אמות הוי ליה בבית¹⁷³ ומצי לאיתויי מחוץ לתחום בתוך התחום.

משנה ה

[לו, ב. רי"ף סי' תרב] מתני', לרמז"ל¹⁷⁴ כלאם פי הדה אל משנה סאדכרה פי אכ"ר אל פרק.

(ד) מתני'¹⁷⁵ אדם על עירובו וכו'. רשצז"ל¹⁷⁶, מתני'¹⁷⁷ אדם על עירובו. פיר', מניח אדם שני עירובין, אחד לסוף אלפים, למזרח ביתו ואחד לסוף אלפים, למערב ביתו. ואומ', אם באו גוים למזרח¹⁷⁸. פיר'¹⁷⁹, וצריך אני לברוח מפניהם, עירובי למערב. פיר',¹⁸⁰ קנה¹⁸¹ לי עירובי שבמערב, ויהיו לי למערב ביתי ארבעת אלפים אמה. ואע"ג דלא אתי עד למחר, אמרי' ברירה, דבין השמשות קנה לו עירובו דאיך גיסא. ואם באו למערב¹⁸² וכו'. עד (כדיני) [הריני]¹⁸³ כבני עירי. פיר'¹⁸⁴ יש לי אלפים אמה מעירי לכל רוח. ואם¹⁸⁵ בא חכם למזרח¹⁸⁶ עירובי למזרח וכו'. עד ר' יהודה אומ' וכו'. פיר'¹⁸⁷ ר' יהודה אומ' אם באו לכאן ולכאן ואחד מהן רבו, ילך אצל רבו ולא אצל חכם. דקימ' לן דבשעת קניית עירוב דעתיה למיקניה ליה אההוא עירוב דלצד רביה,

169. כן נראה להשלים.
170. ל' הרי"ף. ובגמ': 'אבל לתוך ד"א, הנותן עירובו יש לו ד"א'.
171. רש"י לעיל לב, ב, אד"ה כיון דאמר רבא (בשניונים אחדים).
172. לפנינו ברש"י: 'מהלך את כולו וחוצה לו'.
173. ברש"י שם: 'כבית'.
174. תרגום: לרמב"ם ז"ל יש דבור במשנה הזאת, ואזכירו בסוף הפרק (סוף הפרק חסר, ראה לקמן הע' 394).
175. ראה להלן הע' 177.
176. רש"י ד"ה מתנה.
177. לפנינו (ובכל הספרים): 'מתנה'.
178. כג' בד"ש ובמשניות שברי"ף (ראה דק"ס, כ).
179. ולפנינו: 'מן המזרח' (וראה לקמן הע' 186).
179. רש"י ד"ה ואומר.
180. רש"י המשך ד"ה הקודם.
181. לפנינו ברש"י: 'קנה'.
182. כג' בכ"י וד"י (ראה דק"ס, כ). ולפנינו: 'מן המערב' (וראה לעיל הע' 178).
183. כן נראה להגיה (ובכתה"י נקוד על תי': 'כדיני').
184. רש"י ד"ה הריני כבני עירי.
185. כג' במשניות שברי"ף. ולפנינו: 'אם'.
186. כג' רש"י ובמשניות שברי"ף. ולפנינו: 'מן המזרח' (וראה לעיל הע' 178).
187. רש"י ד"ה רבי יהודה אומר.

ומיהו [א]הו דלא ידע לאי זה צד יבוא, ולמחר¹⁸⁸ שמע מבני אדם הבאים משם לכאן על ידי עירוב. והשתא דידע להתם ניזיל.

[גמ' ורי"ף שם] [גמ']¹⁸⁹ ורבנן, זימנין דניחא ליה לאיניש¹⁹⁰ בחבריה טפי מרביה.

משנה ו

[לז. א. רי"ף סי' תרג] מתני', ר' אליעזר אומ', יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מערב אדם שני עירובין. רש"ז¹⁹¹ ל פיר', מערב אדם שני עירובין, אם היה צריך לילך יום ראשון לכאן ויום שני לכאן יכול לערב למזרח ולמערב. ערב יום¹⁹² ראשון אומ',¹⁹³ עירובי¹⁹⁴ של מזרח יקנה לי היום לצורך מחר, ועירובי למערב יקנה לי בין השמשות של מחר לצורך יום שני. דקסבר ר' אליעזר שבת ויום טוב לאו כחד יומא אריכא נינהו, אלא שתי קדושות, ולכל חד יומא אית ליה חדא שביתה, ולכל חד מיקניא ליה שביתה לאיזה רוח שירצה. ובין השמשות דקאמ(רי')¹⁹⁵ [א] לדידיה הוא דקאני ולא ליום שני. ואם¹⁹⁶ עירובי בראשון ובשני¹⁹⁷ כבני עירי¹⁹⁸. בשני ובראשון כבני עירי. פיר'¹⁹⁹, כלומ', אם לא היה צריך לילך אלא באחד מן הצדדין ביום ראשון, וביום שני אין צריך לזוז מתחומו לא לכאן ולא לכאן, ואינו רוצה להפסיד אלפים של תחומו מיכן ולא אלפים של תחומו מיכן. (וחכמ' אומ'²⁰⁰ מערב לרוח אחת פיר')²⁰¹ יערב עירוב לצד שהוא רוצה לילך בו ביום ראשון, ויאמר עירובי זה יקנה לי לצורך מחר, ובשני הריני כבני עירי שלא עירבו. ואם היה צריך בשני ולא בראשון, יאמ' עירובי זה יקנה לי בין השמשות של מחר, ובראשון אהיה כבני עירי.

או (ב) מערב²⁰² לשני ימים. פיר'²⁰³ או מערב לרוח אחת לצורך שני הימים, או אינו מערב כל עיקר.

188. תי': 'ולמחר... על ידי עירוב', לקוחות מרש"י לעיל ד"ה בא חכם.
189. כן נראה להשלים.
190. כ"ה ברי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'לאיניש'.
191. ד"ה מערב (בשני מועט).
192. כג' הרע"ב והרש"ש. ולפנינו ברש"י: 'ערב יר"ט'.
193. לפנינו במשנה וברש"י (שבע' הבאה): 'ואומר'.
194. רש"י ד"ה ואומר (ואפשר דלרבינו אינו ד"ה בפנ"ע).
195. כצ"ל עפ"י רש"י.
196. כג' הרי"ף. ולפנינו במשנה ליתא תי': 'ואם' (וראה דק"ס, ז).
197. כג' במשניות שבש"ס. ובמשנה שברי"ף נוספה תי': 'הריני' (כ"פ).
198. לפנינו במשנה נוסף: 'עירובי' (ובמשניות שברי"ף: 'ואם עירובי').
199. רש"י ד"ה עירובי בראשון ובשני כבני עירי.
200. כג' במשניות שברי"ף. ולפנינו: 'או מערב'.
201. אין מקומו כאן (וגם ברש"י ליתא) אלא בריש הפיס' הבאה: 'או (ב) מערב לשני ימים'.
202. כ"ה במשנה.
203. רש"י ד"ה או מערב לרוח אחת.

פיס',²⁰⁴ כיצד²⁰⁵ היה עושה,²⁰⁶ מוליכו בראשון וכו'. פיר',²⁰⁷ מוליכו השליח בראשון,²⁰⁸ ערב יום טוב שלפני שבת, לסוף²⁰⁹ אלפים אמה. ומחשיך עליו²¹⁰ עד שיקנה שביתה התם²¹¹ בהאי עירוב כדי להלך ביום טוב וביום השבת (שאחרים) [שאחריו]²¹² עד עירובו, ומעירובו להלך אלפים אמה. וכיון שהחשיך יקנה שביתה התם. נוטל עירובו²¹³ ובא לו לעיר לביתו, שמא²¹⁴ יאבד, ושוב אין לו עירוב בשני, כדקתני נאכל עירובו בראשון וכו'.

אבל כשהיה יום טוב אחר השבת אי אפשר להביאו, אלא מניחו עד מוצאי שבת (ועי' להלן בהערות).
206. לפנינו: 'כיצד יעשה'. ובמשניות שברייף וברייב"ח: 'הוא עושה'. ובמאירי שתי הלשונות ('הוא' ו'היה').

207. רש"י ד"ה מוליכו. וכ"כ הריטב"א. וטעמו, כתב רש"י לעיל (לג, ב ד"ה מתיב): 'דאי איהו גופיה, בלא פת נמי קני ליה שביתה, כיון דהתם יתיב'. ועיי"ש בתוס' (ד"ה מוליכו). והרשב"א (ע"ה"ק בית נתיבות שער ה, יח) הזכיר 'שליח' רק ביום השני. שכתב: 'כיצד הוא עושה... ונוטלו בידו ומביאו עמו, ולמחר מחזירו שם בידו או משלחו'... והר"י מלוניל פ"י, דאיירי בשליח גם ביום השני. וריב"ח לא הזכיר 'שליח', לא בראשון ולא בשני (עיי"ש הע' 234).

208. כ"ה ברש"י ד"ה בראשון. ור"ל, 'שה"ט' הוא בערב שבת. וריב"ח כתב: 'מוליך את עירובו בערב יום טוב, שהוא יום חמישי'.

209. כ"ה גם בפ"י ריב"ח. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'לסוף אלפים'.

210. רש"י ד"ה ומחשיך עליו (בשנינו, ראה הע' הבאה).

211. ברש"י: 'עד שיקנה העירוב'. וברייב"ח: 'כדי שיקנה שם שביתה'.

212. כן נראה להגיה עפ"י לשון ריב"ח.

213. לפנינו במשנה: 'נוטלו' (ובד"נ: 'נוטלו'). ואפשר דאיי"ז גי' רבינו במשנה אלא לשון הפי', וכ"ה בפ"י ריב"ח: 'נוטלו ובא לו, פי' כיון שקנה שם שביתה נוטל עירובו ובא לו'.

214. רש"י ד"ה ונוטלו ובא לו. והמאירי כתב לעיל (דף לג, ב), בשם תלמוד המערב דידוקא נוטלו ומחזירו, שלא תהא הנחתו בחמישי ק[ו]נה לו בשבת לכתחלה הואיל ויום טוב מפסיק בנתיים'.

204. לכאורה י"ל דתי': 'פיסקא' מורה על הפסק, ולפיו 'כיצד היה עושה' אינו המשך לדברי חכמים במשנה. ולא היא, מדקאמר בסמוך: 'כדי להלך ביום טוב וביום השבת [שאחריו]', ע"כ דקאי לחכמים, דלר"א קונה עירוב רק ל"ט. וכ"כ בפ"י ריב"ח (ראה הע' הבאה), שכתב: '...שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים'. וכ"כ המאירי (בית הבחירה עמ' קמד, ד"ה וכיצד יעשה. ובחידושי עמ' רמה) להדיא: 'כלומר, אחר שאף חכמים מודים שצריך לערב לשני, כיצד הוא עושה'. ברם התוס' יו"ט (ד"ה משתכר) כתב, דקאי נמי אליבא דר"א, דקאמ': 'וכ"ש לר"א בעינן שיהא קיים בין השמשות דשני' [וכן משמע מהרמב"ם (הל' עירובין ח, ה), דפסק כר"א, ובהמשך (שם, ה"ח)] הביא מהסיפא של המשנה 'כיצד יעשה' וכו'.

205. כעיי"ז בפ"י ריב"ח (עמ' סד): 'כיצד הוא עושה לזה העירוב שעשה ליום טוב ושבת, או לשני ימים טובים של גלויות. מוליכו בראשון, כלומר מוליך את עירובו בערב יום טוב, שהוא יום חמישי, לסוף אלפים ומחשיך עליו, כדי שיקנה שם שביתה ויהיה יכול לילך לעירו ביום טוב וביום השבת שאחריו, ומעירובו ולהלך אלפים אמה. ונוטלו ובא לו, פי' כיון שקנה שם שביתה, נוטל עירובו ובא לו. שהמערב לשבת ויום טוב או לשני ימים טובים של גלויות, אע"פ שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים, צריך שיהא העירוב מצוי במקומו בין השמשות בראשון ובשני. ובשני, שהוא יום טוב והוא ערב שבת, מוליכו נמי לאותו מקום כדי שיקנה שם שביתה. ומחשיך עליו, מפני שהוא שבת. ומחשיך עליו ואוכלו ובא לו. נמצא משתכר בהליכתו, שקנה שם שביתה בעירובו שמוליך, ומשתכר בעירובו, שאוכלו. כד"א כשהיה יום טוב ערב שבת, הוא שאפשר להחשיך עליו ולהביאו,

ובשני²¹⁵, שהוא יום טוב והוא ערב שבת, מוליכו. לר' ניסים ז"ל²¹⁶, כלאם פי קולה: מוליכו²¹⁷ ביום טוב שני, ואיך יקנה תחומין ביום טוב²¹⁸. וסאדכרה פי אכ"ר אל פרק²¹⁹, מוליכו²²⁰ נמי לאותו המקום²²¹ כדי שתחשך²²² ויקדש היום עליו כשהוא במקום שקנה שביתה, וכיון שמתחשך עליו ונכנסה שבת אוכלין²²³ ובא לו. נמצא²²⁴ משתכר בהליכתו. פיר²²⁵, כדי שיוליך עירובו²²⁶, ומקדש עליו היום במקום שקנה שביתה. אלמא²²⁷.

פיר²²⁸ משתכר בהליכתו, כלומר קנה לו הליכה ליום מחר. ומשתכר בעירובו²²⁹ שאוכלו. רשעז"ל²³⁰, ויום טוב שאחר השבת דלא אפשר בהכי, מוליכו בראשון. וחוזר והולך²³¹.

כעירוב חדש ואסור בין לר"א ובין לחכמים (וראה לעיל הע' 204).

222. וריב"ח (ראה לעיל הע' 205) כתב: 'ובשני, שהוא יו"ט והוא ע"ש, מוליכו נמי לאותו מקום כדי שיקנה שם שביתה'. לכאורה משום דגם השתא בעי ל'מיקני שביתה' כל שהיא וכעין מש"כ המאירי בשם הירושלמי (ראה לעיל הע' 214). ורבינו אומר להדיא: 'ויקדש היום עליו כשהוא במקום שקנה שביתה', משמע מאמש! אבל היום אינו עושה שום פעולת קנין, 'דאיך יקנה תחומין ביו"ט' (ל' רנ"ג). ונראה דגם לריב"ח אי"ז תנאי, אלא שעדיף כן, שהרי ביו"ט אחר השבת, שא"א להביאו: כתב ש'מניחו עד מוצאי שבת'.

223. לפנינו במשנה (ורביב"ח): 'ואוכלו' (וראה דק"ס, ט, דבד' נאפולי גרס: 'אוכלו').

224. כג' בד"ש (דק"ס שם). ולפנינו: 'ונמצא'.

225. כדקאמר לעיל (ע"ש הע' 217): 'מוליכו ביו"ט שני', וברחב"ש (עמ' ריז): 'אלא אצרכתא הוא דקא מצרכי רבנן להוליכו כדי להחשיך עליו במקום שביתה'.

226. משמע הוא עצמו ולא שליח (ראה לעיל הע' 207).

227. נראה דחסר כאן.

228. רש"י ד"ה משתכר בהליכתו והשווה לפי ריב"ח שהו"ל (בהע' 205).

229. רש"י ד"ה ומשתכר בעירובו (וכ"פ גם ריב"ח).

230. שם (המשך הפי' ברש"י. וריב"ח לא הביאו).

231. לפנינו ברש"י נוסף: 'והולך' נשם בשני לראות

215. כג' במשבי"ר וריב"ח. ולפנינו במשנה: 'בשני'.

216. תרגום של ר"ש אברמסון (ספר רנ"ג, עמ' 129): לרבינו נסים ז"ל דיבור, באמרו.

217. לפנינו במשנה: 'מוליכו בראשון... ונוטלו ובא לו בשני...'. ומפי' רש"י (ד"ה ונוטלו ובא לו) משמע ד'נוטלו' קאי אראשון, ואילו רחב"ש (עמ' רטז, ע"ש הע' 4) סבר דקאי אשני, שכתב: 'זוהו שהוא נוטלו, פי' ומוליכו ביום השני'. משמע שמפסק: 'ונוטלו ובא לו בשני'. וכ"מ מפי' הרמב"ם למשנה שכתב: 'ומוליכו למחר שהוא יו"ט ויחשיך עליו...'.
218. כע"ז מקשה בגמ' לקמן (בע"ב). ותי': 'דאזיל ושתיק'. ופי' רש"י (ד"ה דשתיק): 'בשלמא מערב בשני בסתם תרצת, דתחילת היום קונה עירוב, ועירוב דפת [דמערב לשני] ממילא קני'. וברחב"ש: 'לא שמעבר ביום טוב עירובי תחומין... דמבחול קונה... אלא אצרכתא הוא דקא מצרכי רבנן להוליכו כדי להחשיך עליו במקום שביתה, דנקטי במילתא לחומרא' [נאפשר ד'החומרא' אינה משום מאי דאמרי רבנן, 'הכא לחומרא וכו' (כדברינו שם בהע' 13) אלא מה שהצריכו להוליך', מפני החשש שמא נאכל] (ורביב"ח פי' באור, ראה לקמן הע' 220).

219. תרגום: 'ואזכירנו בסוף הפרק'. ולפנינו: לא נמצא 'בסוף הפרק'.
220. ראה לשון ריב"ח, שהו"ל (בהע' 205), שם חסרים דברי רנ"ג (מתני': 'מוליכו, עד תי': 'מוליכו, וע"ע לקמן בהע' 222).
221. כ"ה לי' הרמב"ם בהל' עירובין (ח, ה) והשו"ע (סי' תטז, ב). ודוקא לאותו מקום, דאי ל"ה הו"ל

בראשון. פיר²³² נאכל עירובו בראשון, עירובו לראשון כו'.

אמ²³³ ר' אליעזר, אי אתם מודים²³⁴ לי שהן שתי קדושות וכו'. פיר²³⁵ דקאמריתו נאכל²³⁶ בראשון עירב²³⁷ לראשון ואין עירב לשני, (דאו) דאי חדא קדושה נינהו, הוה ליה כחד יומא אריכא ויקנה בין השמשות (על) [של]²³⁸ ראשון לשניהם, וכיון דשתי קדושות הן יכול לערב נמי לשתי רוחות.

[גמ' ורי"ף שם] גמ', לרוח אחת מאי נינהו²³⁹ לשני ימים מאי נינהו וכו'. פיר' רשצו²⁴⁰ לרבנן²⁴¹ לרוח אחת, דקתני במתני', מאי נינהו, פשיטא דלשני ימים קאמ', בניחותא. ולשני ימים דקתאני מאי נינהו, פשיטא לי דלרוח אחת קאמ', (וכן אם) [ואם כן] תרתי (למא) [למה]²⁴² לי, היינו קמיתא, כלומ' היינו חדא²⁴³. ומהדרין²⁴⁴, הכי קאמרי ליה רבנן לר' אליעזר. האי דקאמרת (שיכו לאדם) [שיכול אדם]²⁴⁵ לערב שני עירובין לשני ימים לשתי רוחות, הלא²⁴⁶ אתה מודה לנו שאין אדם יכול לערב ביום אחד שני עירובין לשתי רוחות, חציו של יום בדרום וחציו של יום בצפון²⁴⁷. אמ' להו²⁴⁸ אבל. פיר²⁴⁹ אמת. כמו אבל שרה אשתך²⁵⁰. אמרו לו, ²⁵¹ כשם שאין מערבין ליום אחד, פיר' לשתי רוחות, כך אין מערבין לשני ימים, ויהא תרוץ המשנה כך.

לרוח אחת, היינו חדא', ונראה דר"ל ד'היינו קמיתא' (שבג"ר רש"י והגמ' שלפנינו), היא כמו 'היינו חדא' שבר"ף.

244. לשון ריב"ח (עמ' סה): 'ומתרגינן... ולפנינו ברש"י ליתא (ואפשר שהוא מפ"י רנ"ג, ראה מבוא לפי' רחב"ש עמ' 19).

245. כ"ה בפ"י ריב"ח (והמעתיק צירף את האות ל' לתיבה שלאחריה, ומצוי כן בעוד מקומות, ראה מבוא).

246. בריב"ח שם כל' הגמ': 'אי אתה מודה'.

247. ובריב"ח שם ממשיך לפרש (ושמא ג"ז מפ"י רנ"ג, ראה לעיל הע' 244): 'זכיון שאי איפשר לחלוק היום לשני עירובין, הכי נמי יום טוב ושבת לדידן, שהן קדושה אחת, אי אפשר לערב בהן שני עירובין לשתי רוחות שכדין יום אחד'.

248. לפנינו בגמ': 'להן, ובר"ף: 'להם'.

249. רש"י ד"ה אבל.

250. בראשית יז, יט (וברש"י לפנינו נוסף: 'ומתרגם קושטא').

251. כג"י בכ"י אפ' וד"ש (דק"ס, ל) וכע"ז בר"ח. ולפנינו (בגמ' ובר"ף) ליתא תי': 'אמרו לו'.

אם קיים עירובו ומחשיך עליו, ואם רצה יאכלנו אחרי כן].

232. מדכתב: 'פ"י' משמע דאינו גורס במשנה תי': 'עירובו, וליתא גם במשניות שלפנינו (וכ"מ גם מרש"י ד"ה ומחשיך), ואיתא 'בכל הדפוסים הישנים' (ראה דק"ס, ט).

233. לפנינו במשנה: 'אמר [להם]'.

234. כג"י במשניות שבר"ף, כ"מ א"פ (דק"ס, י) ורחב"ש. ולפנינו: 'מודים אתם'.

235. רש"י ד"ה מודים אתם לי (בשינוי מועט).

236. כג"י רחב"ש. וברש"י שלפנינו לא הביא לשון המשנה: 'נאכל בראשון' וכו'.

237. לפנינו במשנה: 'עירובו' (ב"פ), ובפ"י רחב"ש: 'עירוב'.

238. כן הוא ברש"י.

239. לפנינו: 'נינהו' (ב"פ).

240. רש"י ד"ה לרוח אחת (ואילך).

241. כע"ז בפ"י רחב"ש: 'הכין לישנא דגמ', לרבנן רוח אחת' (ולפנינו בגמ' וברש"י ליתא תי': 'לרבנן').

242. כ"ה ברש"י.

243. ג"י הרי"ף (והגמ' שבכת"י מינכן, ראה דק"ס, כ):

ור' אליעזר, התם קדושה אחת וכו'. עד שאם עירב ברגליו בראשון²⁵² פיר'²⁵³, שלא היה לו פת לשגר על ידי שלוחו לערב, והלך בעצמו וישב בסוף אלפים עד שיקדש עליו היום וחזר לו לביתו. מערב ברגליו בשני, פיר'²⁵⁴ צריך לערב ברגליו ואף בשני, ואינו יכול לצאת חוץ לתחום על ידי קנייה הראשונה. נאכל עירובו בראשון אינו יוצא עליו בשני. פיר'²⁵⁵, אם נאכל עירובו. המערב בפת ונאכל עירובו כיום ראשון לאחר שקנה עירוב, אי אתם מודים שאין יוצא עליו בשני על ידי אותה הקנייה.

אמרו לו אבל, הא לאו²⁵⁶ שתי קדושות הן. פיר'²⁵⁷ הא לאו, ר' אליעזר קא מהדר לה, והא ודאי אף לדבריהם²⁵⁸ שתי קדושות הן. ורבנן ספוקי מספקא להו, פיר'²⁵⁹ מספקא לה בשבת ויום טוב (או) אי חדא קדושה ניהו (או) אי שתי קדושות, ועבדי²⁶⁰ הכא לחומרא פיר'²⁶¹ דאין יכול לערב לשתי רוחות, דילמ' חדא קדושה היא. והכא לחומרא, פיר'²⁶² דנאכל בראשון אין עירוב לשני, דילמ' שתי קדושות הן, ואין יוצא עליו בשבת.

תניא²⁶³ אמרו לו לר' אליעזר אי אתה מודה שאין מערבין כתחלה²⁶⁴ מיום טוב לשבת פיר'²⁶⁵, אם לא ערב בין השמשות של ערב יום טוב והוצרך לצאת בשבת, אי אתה מודה שאינו יכול לערב מיום טוב לשבת. (אלמא) אלמא קדושה אחת היא, והרי היא כיום אחד, שאינו יכול לערב בחצי היום אם לא ערב בין השמשות. ור' אליעזר התם משום הכנה. פיר'²⁶⁶ שמכין מיום טוב לשבת, ולא משום טעם דחד יומא הוא. [לז, ב. רי"ף שם] אמ' רב הלכה כד' זקנים וכו'. פיר', אמרי' בגמ'²⁶⁷ ת"ר עירב ברגליו ביום ראשון מערב ברגליו ביום שני. נאכל עירובו בראשון²⁶⁸ אינו יוצא עליו בשני דברי ר' וכו', ברייתא בגמ'²⁶⁹.

252. כג' ברי"ף, רש"י וכי"מ (ראה דק"ס, ס). ולפנינו: 'ביום ראשון... ביום שני' (וכן בסמוך: 'נאכל עירובו בראשון' וכו'. וראה גם לקמן הע' 268).
253. רש"י ד"ה שאם עירב ברגליו (בשינוי מועט).
254. רש"י ד"ה מערב ברגליו בשני.
255. רש"י שם בהמשך (ואינו דיבור בפנ"ע כמו שנראה מכאן).
256. כג' בכי"מ, רי"ף כ"י נ"י (ראה דק"ס, פ) ורש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו: 'לאיי' (ופי' רש"י שם: 'הן תרגום של לאיי').
257. רש"י ד"ה הא לאיי.
258. לפנינו ברש"י: 'לדבריהם'.
259. רש"י ד"ה ורבנן מספקא להו (בשינוי מועט).
260. כ"ה ברש"י. ובגמ' וברי"ף ליתא תי': 'ועבדי'.
261. רש"י ד"ה ועבדי הכא לחומרא.
262. רש"י ד"ה והכא לחומרא.
263. כג' רחב"ש וכת"י א"פ (והמקור בתוספתא רפ"ד, ראה דק"ס, ג). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי': 'תניא'.
264. כג' רש"י שברי"ף ורחב"ש. ולפנינו: 'בתחלה'.
265. רש"י ד"ה אי אתה מודה.
266. רש"י ד"ה משום הכנה.
267. לעיל בע"א (וברי"ף ליתא).
268. כג' ברי"ף ובכי"מ (ראה דק"ס, ע). ולפנינו: 'ביום ראשון אין יוצא... ביום שני' (וכ"ה לעיל, ע"ש הע' 252).
269. ר"ל, עד כאן מן הברייתא לעיל בע"א, וההמשך, מסקנת הגמ' לפנינו בע"ב (וברי"ף ליתא).

ואסיקנה בגמ', דר' גמרא גמיר ליה מרביה²⁷⁰ דהיל' כד' זקנים²⁷¹ ואליאב דר' אליעזר דאמ' כי שבת ויום טוב שתי קדושות הן. ואלו הן ד' זקנים, רשב"ג ור' ישמעאל ביר' ר' יוחנן בן ברוקא ור' אלעזר בר' שמעון סתימתא²⁷² ור' יוסי ב"ר יהודה סתימתא דסבירא לה²⁷³ כר' אליעזר דאמ' שבת ויום טוב שתי קדושות הן, אבל ר' תני לה, לא סבירא ליה²⁷⁴ כוותיהו.

[גמ' ור"ף שם] מאי הכנה²⁷⁵ אמר רבא²⁷⁶ כדתניא²⁷⁷, והיה²⁷⁸ ביום השישי והכינו וג'. פיר', אמרי' בגמרא²⁷⁹ היכי²⁸⁰ אמר רב הלכה כד' זקנים ואליאב דר' אליעזר דאמ' שתי קדושות הן, והאמ' במס' יום טוב²⁸¹ בעניין ביצה, שבת ויום טוב, רב אמ' נולדה בזה אסורה בזה, דאלמא²⁸² קסבר רב קדושה אחת. ופריק רבה²⁸³, לעולם קסבר רב הלכה כד' זקנים ואליאב דר' אליעזר דאמ' שתי קדושות הן, והך דקאמ' התם נולדה בזה אסורה בזה, לאו דקסבר קדושה אחת הן, אלא דקסבר מאי דמתליד²⁸⁴ ביום טוב אסיר למיכליה בשבת ומאי דמתליד בשבת אסיר למיכליה ביום טוב. דתנינ' ²⁸⁵] והיה ביום השישי והכינו וכו'.

277. עי' בתוס' (שם) שכתב דר"ת מחק מספרו תי' דתניא'.

278. שמות טז, ה.

279. שם.

280. לפנינו בגמ': 'מי אמר'.

281. ביצה, ד, א.

282. כע"ז לשון ריב"ח עמ' סו (ואפשר שהוא מפי רבינו נסים, ראה מבוא).

283. לעיל (ע"ש הע' 276) גרס: 'רבא'. וא"ת דשינה משום שהעתיק הגי' שבפי' רנ"ג (כמו ששיערנו בהע' קודמת), קשה, דריב"ח (שציטט אף הוא מרנ"ג) כתב: 'ופריק רבא' (וע"ע לקמן הע' 289).

284. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'התם משום הכנה'. ומשמע מל' רבינו ד'הלידה' היא גופא 'ההכנה' וכ"כ התוס' (ביצה ד, א ד"ה אלא בהכנה): 'דכשנולדה בשבת ה"ז הכנה, דגם בשעת לידה שייך הכנה'. ועי' בפי' ריב"ח שכתב: 'התם משום הכנת יו"ט לשבת הוא'. ואפשר דנרמז בזה הפי' השני דהתם: 'ועי' דכיון דאם נולדה ביו"ט ה"ז אסורה, אם נאמר כשנולדה בשבת ה"ה מותרת בשביל אותה לידה דשבת, א"כ הוי שבת מכין ליו"ט'.

285. כן נראה להשלים.

270. עפ"י רש"י ד"ה רב גמרא גמיר לה: 'מרביה, דהנך ארבעה זקנים סבירא להו כר"א. אבל רבי תנא ולא סבר לה'. פי', אף דתנא כר"א, לא ס"ל כוותיה (וראה לקמן הע' 274).

271. כגי' בכי"מ (ראה דק"ס, ר). לפנינו נוסף: 'הללו'.

272. כגי' בד"ש, ה"ג וריב"ח (ומוסיף בדק"ס, ת ד'כן הוא נכון', כמו שהוא בכבודות נא, ב). ולפנינו בגמ' ליתא תי': 'סתימתא'.

273. צ"ל: 'להו', וכ"ה ברש"י.

274. לפנינו בגמ' וברש"י: 'ולא סבר לה'.

275. לשון הרי"ף (וכ"ה בספר העתים והרא"ש). ובגמ': 'התם משום הכנה, דתניא...'

276. 'רבא' גם בכי"מ, רי"ף כ"י (דק"ס, ה), ריב"ח ור"ח. וברי"ף שלפנינו: 'אביי'. וגי' הגמ' שלפנינו, רי"ף כ"י נ"י, הגהות מא"י והתוס' (ד"ה אמר): 'רבה', וכן גרס גם רבינו לקמן (ע"ש הע' 283). אבל לשון הגמ' בביצה (ד, א): 'אלא הכא בהכנה דרבה קמיפלגי, רב אית ליה הכנה דרבה...', אין עניינו לכאן (דשם הפי' הוא למשנה, 'ביצה שנולדה לב"ה אמאי לא תיאכל'). ואילו כאן אמר רבא (או אביי או רבה) דמה"ט דברייתא דרבה (כ"כ התוס' עירובין לה, ב ד"ה אמר רבה): 'דרבה הביא הברייתא תחילה לבית המדרש' נולדה בזה אסורה בזה'.

עד ו[א]לא²⁸⁶ הא דתנן, ר' אליעזר אומ' וכו'. פיר', אקשי²⁸⁷ ליה אביי לרבא²⁸⁸ דקאמ' ²⁸⁹ שאין [יום טוב מכין לשבת]²⁹⁰, יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מערב אדם שני עירובין²⁹¹ ואומ', עירובי הראשון²⁹² למזרח והשני למערב, הלא²⁹³ ביום הראשון, שהוא ערב שבת, יש לו רשות להלך למזרח עד מקום עירובו וחוצה לו אלפים אמה, ואסור לו לצאת מערבית אפי' אמה אחת, ולמחר²⁹⁴, בשבת שהוא יום שני, יהא מותר להלך לרוח מערבית שהייתה אסורה עליו אתמול בערב שבת, ואמאי הא קא [מ]כי²⁹⁵ מיום טוב לשבת. מי סברת דמנח ליה בסוף אלפים לכאן. פיר', ופריק ליה רבא²⁹⁶, מי²⁹⁷ סברת הא דתנן, ר' אליעזר אומ' יום טוב שחל להיות בערב שבת מערב אדם שני עירובין, שעושה עירובו למזרח אין²⁹⁸ לו לצאת לרוח מערבית כלל, כדי שתקשה לי²⁹⁹, היאך מותר בשבת בדבר שהיה אסור עליו אתמול ביום טוב. לאו הכין היא מילתא, אלא שעושה שני עירובין, אחד

294. כ"ה הפי' ברחב"ש (בשם רנ"ג): '...ולמחר בשבת הותר באותה הרוח. ואי ק' סבר דאין הכנה, היאך יהא מותר באותה הרוח שהיה אתמול ביום טוב אסור לצאת אליה? !' (ורבי"ח פ"י: 'זהא קא בעינא סעודה הראויה', וראה הע' הבאה). וכע"ז בפ"י הריטב"א למשנה: 'אבל לר"א שנותן עירוב אחד ליום א' ועירוב אחד ליום שני, וביום ראשון נאסר לאותו רוח שבא [להכין], הרי זה כמכין מ"ט לשבת'.

295. כג"י הרי"ף בד"ק ורז"ה (שכתב על ג' זו שהיא הגירסא המדוקדקת בהלכות הרי"ף ובספרים המדוקדקים), רחב"ש (בשם רנ"ג, והיא גם כ"ג רבינו יצחק ורוב הספרים), ר"ח, ספר העתים והראב"ד. ולפנינו (בגמרא ובר"ף): 'הא בעינן סעודה הראויה מבעו"י וליכא'. והיא גירסת רש"י, הרמב"ם (כדברי רחב"ש: 'זהגרסא שלו (=של הרמב"ם), במקום - הא קא מכין מיום טוב לשבת, הא בעינא סעודה הראויה מבעו"י יום וליכא'), הראב"ד (שכתב ב'כתוב שם': 'זאמת ג' הרב נסים כן היא... מיהו כי דייקת בה שפיר לא מיתוקמא הא גירסא'), התוס' (ד"ה והא) וריב"ח (וריו"ג גרס כרנ"ג ולא פ"י כוותיה).

296. ובפ"י ריב"ח: 'ופריק רבה' (וראה לעיל הע' 288).
297. מכאן ואילך הלשון זהה כמעט לחלוטין ללשון בפ"י רחב"ש. והמקור, בפ"י רבינו נסים לסוגיין, כמו שמסיים בה: 'זהו פ"י הלכה זו לרבי' נסים' (וע"ע לעיל הע' 293).

298. ברחב"ש: 'שאינ'.

299. ברחב"ש: 'לוי'.

286. כצ"ל [והיא ג' הרי"ף, רחב"ש וס' העתים (עמ' 75). ולפנינו בגמ' וברבי"ח: 'אלא'.

287. כן נוסף גם בפ"י ריב"ח ('ואקשי ליה אביי לרבא אלא הא דתנן'). ולפנינו בגמ' ובר"ף לא נזכרו כאן 'אביי ורבא' (וראה לעיל הע' 282).

288. יש להעיר, דתחילה גרס 'רבא' (ראה לעיל הע' 276), בהמשך כתב: 'רבה' (עיי"ש הע' 283) וכאן נקט שוב: 'רבא' (וכן להלן, עיי"ש הע' 296). [גם לשון ריב"ח קשה, שפתח ב'רבא' (ופריק לה רבא, משום הכנות...)] ובהמשך: 'ואקשי ליה אביי לרבה'... ופריק רבה'.

289. משמע לכאורה דלג' רבינו דאביי פליג ארבא, ול"ל הכנה, ולכאורה ניחה טפי אי גריס: 'רבא' ולא: 'רבה' (ראה הע' קודמת).

290. כן נראה להשלים (ונשמט ב'טעות הדומות' מ"ו"ט עד י"ו"ט).

291. כ"ה במשנה.

292. כג"י במשניות שבירושלמי ושבר"ף. ולפנינו: 'בראשון ובשני'.

293. כע"ז בפ"י רחב"ש (עמ' רכד-ה) בשם רבינו נסים גאון (עיי"ש הע' 84): 'כיון דביום ראשון שהוא ערב שבת אסור לצאת לרוח מערבית...'. וגם ריב"ח שפ"י באו"א (ראה הע' הבאה), נקט לשון דומה. וז"ל: 'והלא ביום ראשון אין לו להלך כי אם לרוח מזרח, שהוא מקום עירובו, אבל לרוח מערב אינו יכול להלך אפי' אמה אחת' (וראה במבוא, וכן במבוא לפי רחב"ש עמ' 19).

ליום טוב הראשון למזרח בסוף אלף אמה, שהרי עדיין יש לו אלף אמה במערב, ומותר הוא ביום טוב, שהוא ערב שבת, להלך גם לרוח מערבית אלף אמה, וכשעושה עירובו השני למערב בסוף אלף אמה ויוצא אל מקום עירובו בשבת, הרי לא הותר לו בשבת אלא דבר שהיה מותר לו אתמול בערב שבת³⁰⁰.

ואלא³⁰¹ הא דאמ' ר' יהודה וכו'. פיר' תו³⁰² אקשינן ליה, ואלא הא דאמ' ר' יהודה, [עי]רב ברגלו בראשון מערב ברגליו בשני, עירב בפת בראשון מערב בפת בשני. וכיון דמערב ביום טוב, שהוא [ערב]³⁰³ שבת, ליום [השני] שהוא יום השבת, (ד[ה]לא³⁰⁴ הכין מיום טוב לשבת³⁰⁵. מי סברת דאזיל ואמ' מידי וכו'. פיר', ופריק³⁰⁶ ליה, לעולם אית ליה הכנה, אלא מיהו האי דקאמ'³⁰⁷ מערב ברגליו ובפת³⁰⁸ לשני³⁰⁹, לא שיאמ' יקנה לי עירובי שביתה למחר³¹⁰, אלא שילך לשם וישתק ולא יאמר כלום³¹¹, שכבר מערב יום טוב קנה שביתה לשני הימים. ואע"ג³¹² דלא קאמ'³¹³ מידי וכו'.

300. ל' ריב"ח (ראה הע' קודמת): 'האי דאמר מערב'. ובפ' רחב"ש: 'האי דקא מערב'.

308. ר"ל: 'או בפת'. וכ"ה בפ' ריב"ח ורחב"ש. ועיי"ש הערה 107, דס"ל דלרנ"ג קושיית הגמ' היא גם ממה שמערב בפת בשני. וכן פ' ר"ח (עיי"ש הע' 378). ורש"י ד"ה והא קא מכין כתב: 'בשלמא מערב בפת תרצת', והקושיא היא רק ממה שמערב ברגליו.

309. ברחב"ש: 'בשני'. ובריב"ח: 'לשני ימים' (וכדמסיק: '...קנה שביתה לשני הימים').

310. ברחב"ש נוסף: 'דאישתכח דמכין [באמירתו] כך, מיום טוב לשבת' (וכעיי"ז בריב"ח: 'שנמצא מכין מיום טוב לשבת כאמירתו'), ועיי"ש בהע' 109, שם שיערנו דהתוספת היא מרש"י (סד"ה והא קא מכין).

311. עד כאן בפ' רחב"ש. וריב"ח ממשיך, וכתב כעין לישנא דהכא: 'שכבר קנה שביתה מערב יום טוב לשני הימים'. ומוסיף: 'ורבנן הוא דאצרכוה לילך לשם ביום טוב ולחשב בלבו שיקנה שם שביתה, משום דמספקא להו, כדפרישנא'. ואפשר דרבינו ורחב"ש השמיטו תי' אלו, דק"ל מה שהקשה שם הרב המהדיר בהע' 271: 'דכ"ז לרבנן, אך מה יענה לר"א דסבר ב' קדושות הן בודאי?!'.

312. כג' הרי"ף. ובגמ': 'אע"ג', וליתא תי': 'מיד'.

313. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אמר'.

300. רחב"ש מביא פ' נוסף לרנ"ג: 'אבל אם יערב בסוף אלפים אמה למזרח ובסוף אלפים למערב, שכבר נאסר מערב שבת, שהוא יום טוב, ברוח מערבית, אין לו רשות להלך בשבת במקום שהיה אסור להלך בו אליו אתמול ביום טוב, משום שאין יום טוב מכין לשבת, כדקאמינ' (וכ"ת סו"ס יוכל להלך עוד אלף אמה שאתמול היה אסור, והו"ל הכנה, ע"כ כבר ענתה הגמ' מקודם, ד'שבת מכינה לעצמה').

301. כג' הרי"ף. ובגמ': 'אלא'.

302. ל' ריב"ח (עמ' סז) ורחב"ש (עמ' רל, עיי"ש הע' 104, 110). ונראה דג"ז מפ' רנ"ג.

303. כ"ה בפ' ריב"ח.

304. כן נראה להגיה (ובריב"ח: 'נמצא מכין...').

305. וריב"ח מוסיף: 'אלמא [לא] [כן צ"ל] סבירא ליה לרבני יהודה בהכנה כוותך'.

306. ל' ריב"ח: 'ופריק, מאי סברת דלית ליה לרבני (כצ"ל) יהודה הכנה, לעולם אית ליה הכנה, אלא מיהו האי דאמר מערב ברגליו או בפת לשני ימים, [לא] (כצ"ל, עיי"ש הע' 267) שילך שם ויאמר יקנה לי עירובי כאן שביתה למחר, שנמצא מכין מיר"ט לשבת כאמירתו, אלא דאזיל ושתיק ולא יאמר כלום, שכבר קנה שביתה מערב יום טוב לשני הימים'. וכעיי"ז כתב רחב"ש (בשינויים מעטים, ראה בהע' לקמן).

[לח, ב – לט, א, רי"ף שם] עד דתניא לא יהלך אדם לסוף שדהו וכו'. פיר' 314 ואע"ג דאזיל התם מבעוד יום, לא יהלך 315 בשבת לידע מה היא צריכה 316 אחר השבת, דהילוך 317 גריד[ה] קא עביד ולא אמ' מידי. כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח המדינה 318 וכו'. פיר' 319 לא יטייל אדם בשבת או ביום טוב סמוך לחשיכה על 320 פתח [המדינה] 321 כדי להתקרב במרחץ להיות מזומן ליכנס לבית המרחץ כשתחשיך מיד. לא 322 קשיא מידי, התם 323 מוכחא מילתא פיר' 324 התם מוכחה, מילתא [ד]מא[י] בעי בשדהו, אם לא לידע מה (הוא) היא צריכה. ורחמנא אמ' 325, ממצוא חפצך [ו]ג'. וכן בפתח המדינה. הכא לאו מוכחא מילתא. פיר' 326, אבל חוץ לעיר עד התחום לא מוכחה מילתא דלעירובי לצורך מחר קאזיל, ולא מסקי אינאשי אדעתיהו.

(דאו) דאי צורבא מרבנן הוא, אמרי 327 שמעתא משכתייה. פיר' 328 (שממהר) [שממהרה] בה בלבו ואין דעתו עליו. (ואו) ואי עם הארץ הוא, אמרי חמרא אותבד ליה. פיר' 329 ואזל לעיוניה, דאפי' בשבת שרי להשיבו מתוך התחום לביתו. אבל מידי דאסיר ליה למעבד בשבת, אסיר ליה לזמוניה נפשיה לההוא מידי.

[גמ' ורי"ף, שם] גופה, אמ' ר' יהודה וכו' עד שאין מערבין בתחלה בפת בשני, 330 שאין מערבין 331 בפת מיום טוב לשבת, דהויא הכנה וקרי ליה השתא שם עירוב. עירב בפת בראשון 332 מערב בפת בשני. אמ' שמואל ובאותה הפת. פיר' 333, דוקא 334 באותה פת עצמה דקרא עליה שם מאיתמל, והשתא (ד)קא 335 שתיק. אבל לא בפת אחרת, דבעי למקרי שם עירוב השתא.

314. רש"י סד"ה אי הוה שמיע ליה למר (ולכאורה תי': 'זאע"ג אינה מתאימה לכאן).
315. רש"י ד"ה לא יהלך.
316. רש"י ד"ה לידע מה היא צריכה.
317. רש"י סד"ה לא יטייל אדם.
318. כ"ה ברש"י שברי"ף (ד"ה על פתח המדינה), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'מדינה'.
319. רש"י ד"ה לא יטייל אדם (בשניינים).
320. כ"ה ברש"י שברי"ף ובריב"ח (והוא ל' הגמ' והרי"ף). ולפנינו ברש"י: 'עד'.
321. כ"ה ברש"י (פתח מדינה).
322. לשון הרי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'לא קשיא מידי'.
323. כ"ה בגמ'. וברי"ף: 'דהתם'.
324. רש"י ד"ה מוכחא מילתא (בשניינים מעטים).
325. ישעיהו נח, יג.
326. רש"י שם (ולפנינו אינו ד"ה בפנ"ע, וגי' רבינו ניהא טפי).
327. כגי' הרי"ף. ובגמ': 'אמרי' [נן] (ב"פ, ראה דק"ס, ע).
328. רש"י שם (ולפנינו אינו ד"ה בפנ"ע).
329. רש"י ד"ה חמרא אירכס ליה.
330. כ"ה הגי' בד"ש (ראה דק"ס, ק) וספר העתים. ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי': 'בשני' (ומהמאור הקטן משמע דהוא תוספת פי', שכתב: 'שאין מערבין בתחלה בפת, פי', בשני').
331. רש"י ד"ה שאין מערבין (בשניי מועט).
332. כגי' הרי"ף ורש"י (וכ"ג ריב"ח ורחב"ש). ולפנינו בגמ': 'ביום ראשון, ביום שני' (וראה לעיל הע' 252).
333. רש"י ד"ה דיקא נמי.
334. כגי' באו"ז וד"ש (ראה דק"ס, ר). ולפנינו: 'דבאותה פת'.
335. כ"ה ברש"י.

משנה ז

[לט, א, רי"ף ט' תרג] ר' יהודה אומ', ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר, מערב אדם שני עירובין וכו'. פסר³³⁶ רמז³³⁷ ל', יום אלשך אנמא כאן ענדהם ענד מא כאנו (לפנינו: כאנוא) יעמלון בלא רוייה (לפנינו: באלרוייה) והוא יום תלתין מ[...]] אילול (לפנינו: מן אלול), פאנה אן טהר אל הליל (לפנינו: אלהאל) לילה תליתין כאן אל אילול (לפנינו: ת'לאתין כאן אלול) מן תסעה ועשרין וכאן אל (לפנינו: ליתא ת' אל) אלול חסר, ואן לם יט'הר לילה ל' כאן אלול מן ל' (לפנינו: ת'לאתין יומא) וכאן אלול מעובר, ויכון יום ראש [השנה]³³⁸ יום ואחד ול' אל אלול (לפנינו: לאלול). פי קול ר' יהודה אנא יעמל כ"ט (לפנינו: יום תסעה ועשרין) מן אלול שני עירובין אן אראד, אן וליס ידרי אגדא יכון ראש השנה או בעד גדא (לפנינו: אם בעד גד), וקא (לפנינו: וקד) רבמא יריד אל משי גדא למזרח ובעדה למערב ישתרט (לפנינו: וישתרט) באי שרט שא, אמא אן יגעל אל עירוב ליום ל' (לפנינו: ערוב ליום ת'לאתין) לגהה ליום (לפנינו: וליום) ואחד ל' לגהה אכרי, או יגעל אל (לפנינו: ליתא אל) עירוב אחד יומין (לפנינו: ערוב אחד אליומין) לגהה מן אל גהאת ואל יום אל תאני כבני עירו לה אל כיאר פי דלך כלה, לאנה שך פי אל קדושה. והילכ' (לפנינו: והלכה) כר' יהודה פי הדא אל קול. אמא אל יום פי שני ימים טובים של ראש השנה אלדי נעמל (לפנינו: תעמל) פלא יגוז דבעינן (לפנינו: תבעין) אל עירוב פיהא לאנהא קדושה אחת ואל אצל ענדנא פיהמא אנהמא כיומא אריכא. אמא סאייר שני ימים טובים של גלויות פהמא שתי קדושות ויגוז פיהמא כלמא דכר ר' יהודה מן בעד אל עירוב (לפנינו: מן תבעין אלעירוב).

פיר' אחר רשצז"ל³³⁹, בגולה קא מיירי³⁴⁰. שמא יעשו בית דין הגדול אלול מעובר ויהא שני ימים טובים, והוא צריך לילך בראשון לצד אחד ובשני לצד אחר. מערב

336. תרגום: ביאר רמז"ל.

כבני עירו, ובידו הברירה בכל זה מפני שיש ספק בקדושה. והלכה כר' יהודה בזה. אבל עכשיו בשני ימים טובים של ראש השנה שאנו עושים אסור לחלק העירוב בהם מפני שהן קדושה אחת, וכלל אצלינו בהן שהן כיומא אריכא. אבל שאר שני ימים טובים של גלויות הרי הן שתי קדושות ומותר בהן כל חלוקי הערוב שאמר ר' יהודה.

338. כ"ה בפיה"מ לרמב"ם.

339. ד"ה שמא תתעבר.

340. כ"ה לפנינו ברש"י. וכתב בעל הדק"ס (אות ת): 'בגולה קמיייר' ליתא בד"ש וברש"י שבריי"ף (וליתא נמי בריו"ג, אר"ז, סי' קמ, פסקי הרי"ד והרע"ב), 'וכן הוא ישר, דאדרבה בא"י מיירי, מדלא אמר: ר"י אומר שני יו"ט של ר"ה מערב אדם כו', וכדכתבו

337. תרגום של הרב קאפח: יום הספק היה אצלם כשהיו עושין על פי הראייה והוא יום שלשים של אלול. שאם נראית הלבנה ליל שלשים נעשה אלול עשרים ותשעה יום ויהיה אלול חסר. ואם לא נראית ליל שלשים נעשה אלול שלשים יום ויהיה אלול מעובר, ויהיה ראש השנה יום שלשים ואחד לאלול. ר' יהודה אומר שעושה ביום עשרים ותשעה באלול שני עירובין אם רצה, כיון שאינו יודע אם מחר יהיה ראש השנה או אחרי מחר. ושמא יצטרך ללכת מחר למזרח ולמחרתו למערב, ומתנה באיזה תנאי שירצה. או יעשה עירוב ליום שלשים לרוח אחת וליום שלשים ואחד לרוח אחרת, או יעשה עירוב לאחד הימים לרוח מן הרוחות וביום השני יהיה

שני עירובין, פיר³⁴¹ ומניחין בערב יום טוב זה לכאן וזה לכאן ואומ' וכו'. פיר³⁴² קסבר שתי קדושות הן. ולא הודו לו חכמ' וכו'.

ועוד אמ' ר' יהודה, מתנה אדם על הכלכלה. פיר³⁴³ על הכלכלה של טבל ביום ראשון של ראש השנה, ואומ' אם היום חול תהא זו תרומה על אילו, ואם היום קודש אין ביד³⁴⁴ כלום, דאין מגביהין על אלו³⁴⁵. ולמחר אומ', אם היום חול הרי זו תרומה על אלו, ואם היום קודש אתמול חול, כבר היא תרומה מאיתמל, ואוכל כלכלה המתקנת ומשייר התרומה.

וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני. ולא הודו לו חכמ'. פיר³⁴⁶ [דקסב]רי דתרויהו קודש³⁴⁷ נינהו ואין מגביהין בהן תרומה.

אמרי בגמ'³⁴⁸, וצריכה³⁴⁹ לר' יהודה לאורויי דשתי קדושות הן בהנך תלת מילי, לענין עירוב וכלכלה וביצה. (דאו) דאי אשמעינן קמיתא,³⁵⁰ הוה אמינא בההיא³⁵¹ קאמ' ר' יהודה משום דלא קא מתקין³⁵² ולא מידי, אבל כלכלה דמיחזי³⁵³ כמתקין טבלא

התוספות בד"ה אי אתם מודים. והוספה מתלמיד אחד הוא. ומפ' רבינו מוכח להדיא שכבר בדורות הראשונים שאחרי רש"י גרסו כן, ואם אכן היה 'תלמיד' כזה הרי שהיה סמוך מאד לזמנו של רש"י

(וראה במסילות הברזל בשם שירי קרבן ובספר דברי פנחס, שכתבו לתרץ את רש"י לפי הגי' שלפנינו). ולדעת החזו"א (סי' קלא ס"ק א, ב): 'משנתנו ע"כ בבן ירושלים, דבכל א"י לא תתכן המשנה והוא ירא שמתעבר, שהרי בכל א"י ע"כ הוא זקוק לעירוב בכ' הימים, שידיעת ר"ה לא תגיעם רק אחר רה"ש... אלא הכא בבן ירושלים קדם תקנת ריב"ז, ואחר תקנת ריב"ז, וביום ראשון כבר ידע יום ר"ה, ואם יבואו עדים קדם המנחה אינו זקוק לעירוב ביום השני, אלא שאם יבואו עדים מן המנחה ולמעלה אז הוא זקוק לעירוב ביום שני. וזו כונת תוס' ד"ה אי...'.
341. רש"י ד"ה מערב שני עירובין.

שלפנינו לא משמע כן.

346. רש"י ד"ה ולא הודו לו חכמים.

347. לפנינו ברש"י: 'קדושה אחת היא'. וכפ"י רבינו, ד'תרויהו קדש', בראב"ן (הל' עירובין, ד"ה הילכך): ד'בב' ימים של ר"ה ודאי הוי תרויהו קדש כיו"ט ושבת, ואין מערב לכאן ולכאן, ואין מתנה על הכלכל' לאוכלה בשני, דהו"ל מתקן כיו"ט' (ועי' לקמן הע' 3-352).

348. לט, ב.

349. רש"י ד"ה וצריכי.

350. מכאן עד תי': 'אבל ביצה' דמיון מה ללשונות ריב"ח ורחב"ש (עיי"ש עמ' רמא הע' 17 ובמבוא).

351. לפנינו בגמ': 'בהא'.

352. כג' ריב"ח ורחב"ש (דלא קא מתקן מידי). ולפנינו בגמ': 'דלא קעביד מידי'.

353. כ"ה ברחב"ש ובגמ' (כברשי" ד"ה הג). וריב"ח השמיט תי': 'מיחזי', וכתב: 'דקא מתקן טיבלא'. ונראה דגרס בגמ' כג' בכי"מ וד"ש (ראה דק"ס, ט): 'דמיחזי כמתקן' (דילמא אתי לתקונין טבלא). וכ"מ מהרמב"ם בפ' למשנה: 'וכן לענין הכלכלה, ואינו גוזר שמתעבר יפריש ממנה תרומה באחד משני הימים' (ולא משום 'מיחזי'). וכ"כ הריטב"א: 'דאי

342. כעיי"ז בפ' ריו"נ וריב"ח, ואפשר שגרסו כן ברש"י (וראה רש"י לקמן, ד"ה ולא הודו לו חכמים: 'דקסברי קדושה אחת הן').

343. רש"י ד"ה מתנה אדם על הכלכלה (בשינוי).

344. לפנינו ברש"י: 'אין בדבר'.

345. לכאורה ג"ז מדבריו של המגביה. וכ"ה להדיא בפ' ריבב"ן: 'אין בדבר' כלום, אינו רוצה שתהא

ביוםא טבא אימא מודו³⁵⁴ להו לרבנן. (ואו) ואי אשמעינן הני תרתי³⁵⁵, פיר' עירוב וכלכלה, דליכא למיגזר בהו³⁵⁶ משום³⁵⁷ משקין שזבו ופירות שנשרו, אבל ביצה³⁵⁸ שנולדה ביום טוב, דאיכא למיגזר או משום פירות שנשרו³⁵⁹ או³⁶⁰ משום משקין שזבו, פיר'³⁶¹ דאיתסר בכלל פירות הנושרין שגזרו עליהן משום שמא יעלה ויתלוש. ויש שאסורה בכלל משקין שזבו מן הענבים שגזרו עליהן משום שמא ישחוט. אימא לא³⁶² קא שרי ר' יהודה למיכלה בשני, צריכה.

[לט, ב. ר"ף ס' תרה] ת"ר³⁶³, כיצד אמ'³⁶⁴ ר' יהודה מתנה אדם על הכלכלה וכו'. עד והילכ' ³⁶⁵כר' יהודה בשני ימים טובים של גלויות. פיר' כגון שני ימים טובים של פסח ועצרת וסוכה, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה לא.

[גמ' שם, ר"ף ס' תרו] ההוא בר טביא, פיר'³⁶⁶ צבי, דאתא לבי ריש גלותא דאיתצד ביום טוב³⁶⁷ של גלויות. פיר'³⁶⁸ על ידי גוים. ואישתחית ביום טוב שני. ר' נחמן ור' חיסדא אכל[ו]. פיר'³⁶⁹ ממה נפשך, (או) אי אתמול חול [הרי מותר, ואי אתמול קודש הרי היום חול]³⁷⁰ והרי המתינו בכדי שיעשו. קסברי³⁷¹ שתי קדושות הן. ר' ששת לא אכל וכו'. אשכחיה ר' ששת לרבה בר שמואל וכו'. עד תנינא, מודה ר' יוסי³⁷² בשני ימים טובים של גלויות. פיר'³⁷³ דשתי קדושות הן. אמ' ליה (או) אי משכחת להו, פי'³⁷⁴ [ל]ר'³⁷⁵ נחמן ור' חיסדא, לא תימא להו ולא מידי. פיר'³⁷⁶ לא תימ' להו הא מילתא, דמכספי לי על דלא אכלית מיניה.

364. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף ליתא: 'אמר ר' יהודה'.

365. ר"ף, שם.

366. רש"י ד"ה בר טביא.

367. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ביו"ט ראשון'.

368. רש"י ד"ה דאיתציד.

369. רש"י ד"ה רב נחמן ורב חסדא אכלו.

370. כן נראה להשלים עפ"י רש"י (ונראה דנשמט ב'טעות הדומות, 'מחול' עד 'חול').

371. כ"ה ברי"ף ובמדרש שכל טוב (פ' בשלח, פרק טז). וכתב בשו"ת הרי"ד ס' פט, דהוא פ"י (ובגמ' ליתא).

372. כג' בגמ'. וברי"ף נוסף: 'מודה ר' יוסי לחכמים'.

373. רש"י ד"ה תנינא מודה ר"י.

374. רש"י ד"ה אי משכחת להו.

375. כן הוא ברש"י.

376. רש"י ד"ה לא תימא להו.

שרית ליה ביום שני דילמא אתי למישרי בראשון ואי עביד הכי [נמצא] דמתקן (טובא) [טיבלא], ורש"י ז"ל מחק והגיה דהכי גרסינן אבל כלכלה דמחזי כמאן דמתקן טבלא, ואין צורך'.

354. לפנינו בגמ': 'מודה'.

355. וברחב"ש (וכע"ז בריב"ח): 'ואי אשמעינן כלכלה, לא הוה גמרינן מינה ביצה'.

356. כג' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, י) ורחב"ש. ולפנינו בגמ': 'עלייהו'.

357. לפנינו בגמ' (וכ"ה להלן): 'משום פירות הנושרין ומשום משקין שזבו'.

358. רש"י ד"ה ביצה.

359. לפנינו בגמ': 'הנושרים'.

360. לפנינו בגמ': 'ומשום'. וברחב"ש כג' רבינו.

361. רש"י (שם, המשך הדיבור הקודם).

362. כג' בכ"י מ (ראה דק"ס, י), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו: 'אימא מודו...'

363. כג' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, כ) והרי"ף. ולפנינו בגמ': 'תניא'.

(רש"צ) [ר"נ] 377 ז"ל פיר', אשכחיה ר' ששת עד אמ' ליה (או) אי משכחת להו וכו'. פיר' אמ' ליה ר' ששת, אם תמצא ר' נחמן ור' חיסדא ותיפגע בהן לא תגיד [להם זון] 378 הבריתא שלא יתגברו עליהן 379, אלא הנח הדברים הסתורים 380 כדי שאחזור אני מדעתי 381.

[מ, א, רי"ף שם] ההוא ליפתא וכו'. מפשי ומיתו 382 פיר' 383 מפשי הגוים ומיתו. אמ', הני ודאי אדעתא דישראל מפשו ומיתו, ואסר להו.

הנהו בני גנאנא וכו'. פיר' 384 קושרי כן [ל]ות 385 חתנים ונותנין שם הדס. דגזו להו אסא 386 וכו'. עד אתו 387 ושיילוה לרבא, אמ' להו בעינן בכדי שיעשו. פיר', בעינן כדי שיכנס מן החול 388 בכדי 389 שיהלכו בגן 390 ויגזו ההדס ויביאנה, ואחר שישהו

דברי רבינו שלמה ז"ל הללו עולין אלא לפי הגירסא שלו שהוא גורס: הנהו בני גנאנא דגזו להו נכרים אסא ביום טוב שני, וכן כתוב במקצת נוסחאות, אבל לפי גירסת הספרים וספרי ספרד ונסחי רבותינו הגאונים ז"ל שכולם כתוב בהם: דגזו להו אסא ביומא טבא, אין הפי' הזה עולה, דהיאך נפרש יום טוב האמור בגמ' סתם דאינו בראשון אלא בשני דוקא'. ולפי"ז לכאורה צ"ל דרבינו ע"כ ל"ג: י"ט שני', כי היכי דלא תיקשי ליה דיוקא דרש"י. אך באמת אינו כן, שהרי ריב"ח שכתב (עמ' עו): 'בכדי שיעשו... להריח בו, בין מיום טוב לחול, בין מיום טוב ראשון של גלויות לחבירו', שהוא כשיטת רש"י, גרס לעיל (עמ' עה): 'אסא ביומא טבא', דלא כרש"י. ומאידך, בה"ג, דקאמור פליג ארש"י, גרס כוותיה וכתב דגזו ליה אסא 'ביום טוב שני' [מש"כ ברש"י דבה"ג פליג עליה ו'אסר' עד מוצאי יו"ט שני, אינו בנוסח שלפנינו בה"ג (ראה ה"ג מהד' ירושלים, עמ' ריג שכתב: 'אסור למיכניהו ביום טוב ראשון ולאורתא בעי למשהי בכדי שיעשו ומותרין)]. אך בה"ג הילדסהיימר תשלב, עמ' 368 הע' 20 מצא בכ"י ר' כגי' רש"י, וציין שכ"י זה דומה בד"כ לנוסח של ספרי דבי רש"י, ועי"ש שהוכיח דכן הנוסח המקורי בה"ג].

389. כ"ה בפ' ריב"ח (עמ' עו): 'בכדי שילכו ויגזו ההדס ויביאו, ואחר כך יהא מותר להם להריח בו', וכע"ז בפ' ר"ח (כשיעור שילך ישראל משחיתה בגן ויגזו ויביאו. ואחר שהיית שיעור זה שרי', ועי"ש הע' 414), ואפשר שהמקור בפ' רנ"ג (וראה מבוא). 390. כ"ה בפ' ר"ח (עי' הע' קודמת), ודייק שם בהע'

377. כן נראה להגיה (דפי' רש"י כבר הובא לעיל), ואילו הדמיון לפי' רחב"ש וריב"ח מצביע על כך שהפי' הוא לרנ"ג (וע"ע בהערות דלקמן).

378. כ"ה בפ' ריב"ח (ובכחה"י שתי תי' מטושטשות).

379. צ"ל: 'עלי'. והשווה ללשון ריב"ח: 'אל תאמר להם זו הבריתא, שלא יתביישו (אולי צ"ל: י(ת)ביישו) אותי מפני שלא אכלתי ממנו'.

380. בריב"ח: 'מסותמים', וברחב"ש: 'מסותרים'.

381. ללשון ריב"ח ורחב"ש (וראה לעיל הע' 377).

382. כגי' בכ"מ (ראה דק"ס, ד). ולפנינו בגמ': 'מפשי ומייתי לה' (וברי"ף: 'דמייתי ומפשי').

383. רש"י ד"ה דקא מפשי.

384. רש"י ד"ה בי גנאנא.

385. כ"ה ברש"י.

386. לפנינו בגמ' (וכ"מ ברש"י, ד"ה לפי): 'דגזו להו אסא ביו"ט שני'. ואילו ברי"ף, בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ה) הגי': '...אסא ביומא טבא' (וכ"ה בר"ח, ה"ג (עמ' ריט), ריב"ח, רמב"ן, רא"ש ור"ן), וגי' רבינו לא נתפרשה עדיין, וראה לקמן הע' 388.

387. כגי' הרי"ף. ובגמ': 'אזלו'.

388. לכאורה, 'בכדי שיעשו' הוא דוקא 'מן החול'. וכ"כ בה"ג, שהובא ברש"י (לעיל לט, ב ד"ה לא תחמא להו). אבל רש"י עצמו פסק שם: 'דדבר הניצוד... ביו"ט הראשון... ממתין לערב (ליל יו"ט שני) בכדי שיעשו ומותר'. ומפני שגרס כאן: 'דגזו ליה אסא ביו"ט שני' (ראה לעיל הע' 423) יכול להסיק: 'אלמא קסבר כי בעינן בכדי שיעשו, ביו"ט ראשון... אבל ביו"ט שני דקיל, לא בעינן בכדי שיעשו'. וכך הם גם דברי הרמב"ן במלחמת ה': 'והוי יודע שאין

בכדי שיעור זה מותר להן להריח בו.

משנה ח

[לט, א, רי"ף ט' תרז] מתני' ³⁹¹, ר' דוסא בן הרכינוס אומ' וכו'. פיר' ר' נסים ז"ל, דקא סבר צריך להזכיר דראש חודש בראש השנה, ולא הודו לו חכמ', פיר' בדבר זה ³⁹². ר' דוסא בן הרכינוס אומ' וכו'. רמז"ל פיר' ³⁹³ ר' דוסא צ'מן פי הדה אל קול מדה בין (לפנינו: מד'הבין) אחדהמא אנה מזכיר של ראש חודש פי ראש השנה, ואל תאני אנה יסתתני פי ראש השנה אם היום ואם (לפנינו: אם) למחר. ואל אצל ענדנא (לפנינו: ענדנא מה ד'כרת לך = כמו שביארתי לך) אן שני ימים טובים של ראש השנה קדושה אחת הן ולא יגוז פיהמא אל אסתת ועלה (לפנינו: אלאסתת'נא ואלעלה פי ד'לך) דלך איאך תסתכף אל אעמה באחד אל יומין אדא סמעו (לפנינו: סמעו) אנה שך ³⁹⁴.

ואפשר דמש"כ רש"י: 'בגמ' מפרש' קאי אהו"א דגמ' וגם רבינו פי' כן, 'שלא הודו' באחד מהם. ³⁹³ כ"כ בפירושו למשנה. ותרגם הרב י' קאפח: כלל ר' דוסא בדבריו אלה שני ענינים, האחד שמזכיר של ראש חודש בראש השנה. והשני שמתנה בראש השנה אם היום אם למחר. והכלל אצלנו (כמו שביארתי לך) ששני ימים טובים של ראש השנה קדושה אחת הן ואסור להתנות בהן, כדי שלא ילזלו העם באחד משני הימים כשידעו שהוא ספק. ³⁹⁴ עד כאן הפי' לפרק ג', והמשך הפירוש לפרק זה אבד, וחבל על דאבדין (ועי' לעיל הע' 174).

414 מתי': 'בגן' 'שצריך דוקא מאותו מקום'. ואפשר דריב"ח שהשמיט תי': 'בגן' ס"ל, דאם יש במקום סמוך, אי"צ להביא ההדס דוקא מגן זה המסויים.

³⁹¹ כג' הרי"ף. ולפנינו המשך המשנה הקודמת. (פי' רנ"ג הועתק מכאן לספר רנ"ג, ראה מבוא).

³⁹² ראה רש"י ד"ה ולו הודו: 'בגמ' מפרש אי אתנאה קאי... או אזכרון קאי'. ולכאורה, מסקנת הגמ' דחכמים פליגי בתרווייהו. וכן כתב הרמב"ם בפ' למשנה: 'הנה נתבאר לך שכל דברי רבי דוסא דחויים', ובפי' רחב"ש: 'ולא הודו בשניהם'.

פרק רביעי

משנה א

[מו, א, ר"ף ט' תריח] [ותרתי למה לי. א"ר זירא צריכי, דאי אמרינן [בגמ': אשמעינן] הלכה כר' יוחנן בן נורי, הוה אמינא בין לקולא ובין לחומרא, קמ"ל דהלכה כדברי המיקל בעירוב,¹ דאלמא במקום שמקיל הילכ' כמותו, אבל במקום שמחמיר אין הלכ' כמותו.² פיר' [מאי ניהו קולין]³ ומאי ניהו חומרינן. פיר' קולין,⁴ כמו שאמרנו,⁵ כגון⁶ אדם שישן בדרך ולא ידע עד⁷ שחשכה, יש לו אלפים אמה לכל רוח. דקסבר ר' יוחנן בן נורי דקאני שביתה, [דאי לא קנה שביתה]⁸ לא נפיק מד' אמות. ורבנן מחמיר, דקסברי אין לו אלא ד' אמות, ובהא הילכ' כר' יוחנן בן נורי.

חומרינן, כגון⁹ כלי הפקר שהן¹⁰ מושלכין בדרך וקדש עליהן היום, ר' יוחנן בן נורי סבר קונין שביתה, דמחמיר הוא בהא מילתא. (דאו) דאי משכח להון איניש שעירב, שיש לו להלך ארבעת אלפים אמה, ולביש להון¹¹, לא שארי ליה להלוכי בהון עד

דבשבת אינו יכול להוציאן באופן אחר, אבל ביו"ט דאין איסור הוצאה, אי"צ לחלק בין בגד לשאר כלים. וכן פ' ריב"ח: 'שאם כלי מלבוש הם ומצאם בשבת, אין מותר למוצאן ללבשם ולהלך בהם כי אם אלפים אמה בלבד, ואם אינן כלי מלבוש ומצאן ביו"ט, אין לו להוליכין כי אם אלפים אמה'. ורש"י (שהו"ל, ע"ש הע' 10) כתב רק: 'כגון כלי הפקר', ולא הזכיר במיוחד בגד. וע"ז מוסיף רבינו, אולי מפ' רנ"ג (ראה הע' קודמת): 'ולביש להון'. ולא בטיל למאן דלביש ליה, כדאמרינן בגמ' בביצה (לו, ב): 'שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות זה לילך בו שחרית... ואם מצעו את התחום, הרי זה לא יזינה ממקומה'. וכתב הגרש"ז (בשו"ת מנחת שלמה, ח"א סט"ו): 'דאף דלגבי הוצאה מרה"י לרה"ר אמרינן דמלבושיו של אדם טפלים לגביו, מ"מ לענין איסור תחומין השואל בשבת בגד מחברו ולובשו, אסור ודאי לצאת בו מחוץ לתחום של רגלי הבעלים'. והקשה מהגמ' לקמן (צו, א): 'לענין תחומין דבטלה חבית לגבי מים, וגם השוו שם תחומין להוצאה לענין מוציא את החי במטה'. ומחלק בין האיש שמוציא את החי הלבוש בבגד או שוכב במטה של אחרים שקנו שביתה, דשפיר פטור המוציא על

1. כן נראה להשלים (דאבד הפי' לספ"ג ולתחילת פ"ד).
2. דייק כן ממה שאמר: 'הלכה כדברי המיקל בעירוב'. וכע"ז לשון ריב"ח (שם): 'הלכה כדברי המיקל, דר' יוחנן בן נורי היכא דמחמיר לית הילכתא כוותיה' (וראה מבוא).
3. כן נראה להשלים.
4. אפשר דקאי אמה דכתב הר"ף: 'פירוש לקולא... לחומרא' (וגם לקמן, ראה הע' 9, כתב תי': 'חומרינן במקום: 'לחומרא' שברש"י).
5. במשנה לעיל (מה, א).
6. רש"י ד"ה בין לקולא (בשינוי).
7. לשון המשנה שם, לפי הגי' שבכ"י מינכן, ר"ף, רא"ש (ע"ש דק"ס, ט), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו שם ליתא תי': 'עד'.
8. כ"ה ברש"י.
9. רש"י ד"ה לחומרא (וראה הע' הבאה).
10. כע"ז בפ' ריב"ח: 'ופי' לחומרא דחפצי הפקר... מושלכין בדרך. וקדש עליהן היום, לר' יוחנן בן נורי קונין שביתה' (וריב"ח נקט ל' הר"ף: 'חפצי הפקר' ורבינו נקט ל' רש"י, ואפשר שהמשך המשותף הוא פי' רנ"ג, וראה מבוא).
11. נראה דהא דאוקמיה בדלביש להון, משום

מקום שיש לו להלך ולא הוּו כרגליו, שכבר קנו שביתה במקומן ואין להם ממקום שביתה אלא אלפים אמה. ורבנן סברי¹² לא קנו שביתה, דמקילין הן, דשאריו להלוכי בהון כל מאן דמשכח בהון עד מקום שיש להון¹³ להלך. ועשאוּ כמי שיש בהן בעלים, שהן טפילה¹⁴ לבעלים, דאין קונין לעצמן, אלא מי שיזכה בהן הרי הוא בעליהן, והרי הוא כרגלי כל אדם.

וקמ"ל, הילכ' בהא כרבנן שמקילין, והילכ' כדברי ר' יוחנן המיקיל¹⁵ באדם, דכיון דניעור קנה ישן נמי קנה, אבל כלים לית הילכ' כוותיה. ולי(ת)[מ']¹⁶ הילכ' כדברי המקיל¹⁷ וכו', עד אבל יחיד במקום רבים אימא לא, פיר'¹⁸ כגון ר' יוחנן בן נורי דפליגי רבנן עליה, אן[מ']¹⁹ לית הילכ' כוותיה, קמ"ל²⁰.

[מו. ב. ר"ף שם] ר' פפא [אמר]²² איצטריך, פיר'²³ [ולעיל קאי אדריב"ל. איצטריך]²⁴ ליה למימר הילכ' כר' יוחנן, ואע"ג דאמ' הילכ' כדברי המיקיל. בעירובי תחומין

19. כ"ה ברש"י.

20. כג' הרי"ף. וכ"ה בגמ' בכ"י אפ' וד"ש. ובגמ' שלפנינו ליתא תי': 'קמ"ל' (ראה דק"ס, ה). וראה בחי' הריטב"א שפי': 'אי אמר הלכה כדברי המיקל בעירוב, הוה אמינא הני מילי יחיד אצל יחיד, קמ"ל מאי דפסק כר' יוחנן בן נורי, דאפילו במאי דהוי יחיד אצל רבים הלכה כדברי המיקל בעירוב. ואיהו ודאי לכך נתכוון בתחלה, ולפיכך סתם לשונו ולא אמר דבר כללי. הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפי' במקום רבים. וכשראה שהיו טועין בלשונו למיסבר דדוקא ביחיד אצל יחיד לא היה יכול לתקן הלשון הראשון ולהוסיף בו, והוצרך לפסוק בפירוש הלכה כרבי יוחנן'. וראה בשאילתא לפ' בא (סי' מח) שהביא את מסקנת הגמ' בסוגיא שלנו: 'הלכה כדברי המיקל בעירוב'. ובהעמק שאלה תמה: 'דמיבעי לרבינו להביא פסק המפורש, הלכה כרבינ'?!' ומתיר עם דברי הריטב"א הג"ל ד'הלכה כדברי המיקל', הוא עיקר הפסיקה.

21. כג' הרי"ף והגמ' בכי"מ (ראה דק"ס, ל), רש"י והגהות הב"ח. ולפנינו בגמ': 'ורב פפא'.

22. כן הוא בגמ' וברי"ף.

23. רש"י ד"ה ה"ג רב פפא אמר (בשינויים מעטים).

24. כן הוא ברש"י (ואפשר דנשמט ב'טעות הדומות' מאיצטריך' עד 'איצטריך').

הבגד והמטה, אע"פ שהוציאם מחוץ לתחום של בעליהם, מפני שהם נטפלים לגבי עיקר המשא... משא"כ אם האדם עצמו שהוא לבוש בבגד של אחרים יוצא מחוץ לתחום של רגלי בעל הבגד ודאי חייב אע"פ שהוציאו דרך מלבוש' (וע"ע בחזון יחזקאל לביצה ד, ו).

12. נקט כעין ל' הפי' דלעיל (ר' יוחנן בן נורי סבר קונין שביתה דמחמיר... דאי משכח להון... לא שרי ליה להלוכי בהון... עד מקום שיש לו להלך...). וראה מבוא.

13. אפשר דכך הדין לכל מי שמוצא ולא רק הראשון, וס"ל כראב"ד המובא בחידושי הרשב"א והריטב"א, ד'לרבנן דאמרי נכסי הפקר אין קונין שביתה, אף לא קנו שביתה גמורה ביד המגביה הראשון אלא אם נתנה לאחר ואחר לאחר הרי הן כרגלי מי שהוא שלו בין ראשון בין אחרון' (וראה ההע' הבאה).

14. לפי הג"ל בהע' קודמת, יל"ע, אם לא היה אחרון שיזכה בכלל, מה יהיה דינו של 'המגביה' וכן של זה שנתנה לו בלי לקנות, דבה"ג אין לכלי בעלים ואין לו למי להיות 'טפל'.

15. רש"י ד"ה קמ"ל כדברי המיקל (בשינוי מועט).

16. כ"ה בגמ' וברי"ף.

17. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'הלכה כדברי המיקל'.

18. רש"י ד"ה אבל יחיד במקום רבים.

אימא לא, קמ"ל²⁵ אפי²⁶ בעירובי תחומין. דאמרי בגמ'²⁷ ומנא תימרא דשאני לן בין עירובי²⁸ תחומין לעירובי חצירות. דתנן, אמ' ר' יהודה בד"א, פיר'²⁹ דאין מערבין לו לאדם אלא לדעתו שנתרצה, בעירובי תחומין³⁰, שמא חוב הוא לו, דהפסיד אלפים למזרח על מנת שישתכר אלפים למערב, אבל בעירובי חצירות מערבין בין לדעת ובין שלא לדעת³¹, שאין שם הפסיד אלא רוח, שזוכין³² לו³³ לאדם שלן] בפניו ואין חבין לו אלא בפניו. [רי"ף, שם] קמ"ל, הילכ' כר' יוחנן בן נורי, דאפי³⁴ בעירובי תחומין.

[גמ' ורי"ף, שם] ר' אשי אמ' איצטריך, סלקא דעתא אמינא הני מילי בשיורי³⁵ עירוב וכו'. פיר'³⁶ הני מילי דהילכ' כמיקיל בעירובי חצרות, בשיורי עירוב³⁷, שהניח עירוב במקום המשתמר לכמה שבתות ונתמעט האוכל משיעור שתי סעודות, מקילינן בה לאכשורי. אבל בתחלת עירוב אימא לא. אבל³⁸ במחלוקת על תחילת עירוב לא ניזיל בתר מיקיל, [רי"ף שם] קמ"ל הילכ' כר' יוחנן בן נורי דאפי' בתחלת עירוב. והא⁴⁰ דר' יוחנן בן נורי כתחלת עירוב דאמי.

אמרינן בגמרא, מנא⁴¹ תימרא דשאני לן (ביה) בין תחלת עירוב לשיורי עירוב⁴². דתנן, אמ' ר' יוסי בד"א, דצריך שתים סעודות או וכו'⁴⁴, אבל בשיורי עירוב אפילו כל שהוא. ולא (אמרן) אמרו אלא לערב בחצירות⁴⁵ אלא כדי שלא לשכח⁴⁶ התינוקות. פיר'⁴⁷ שלא לשכח תורת עירוב מדורות הבאים, אבל עירב⁴⁸ בתחומין הוא.

25. כג' הרי"ף והגמ' בד"ש (ראה דק"ס, מ). ולפנינו בגמ': 'צריכא' (וראה לעיל הע' 20).
26. כעיי' לשון הרי"ף (הובא להלן, עיי"ש הע' 34).
27. שם.
28. לפנינו בגמ': 'בין עירובי חצירות לעירובי תחומין'.
29. רש"י ד"ה בד"א.
30. רש"י ד"ה בעירובי תחומין (בשינוי מועט).
31. רש"י ד"ה עירובי חצירות.
32. לפנינו בגמ': 'שזוכין'.
33. כג' בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ס). ולפנינו בגמ' ליתא תי': 'לו' (ב"פ).
34. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (וכ"כ לעיל אצל הע' 26): 'אפילו'.
35. לפנינו בגמ' (וברש"י): 'בשיורי'. וברי"ף: 'בסוף עירוב' (וראה ל' הירושלמי לקמן ז, ח: 'כמה הן שיורי עירוב').
36. רש"י ד"ה הני מילי.
37. רש"י ד"ה הני מילי בשיורי עירוב.
38. רש"י ד"ה אבל (וראה לקמן הע' 40).
39. לפנינו ברי"ף: 'דהלכה... ואפילו' בתחלת עירוב' (וראה לעיל הע' 34).
40. לשון רש"י שם בסד"ה (וברי"ף: 'דדברי ר' יוחנן בן נורי...').
41. לפנינו בגמ' (שם): 'ומנא'.
42. כג' בכ"י מ (ראה דק"ס, ע) ולפנינו: 'בין שיורי עירוב לתחילת עירוב'.
43. רש"י ד"ה בד"א (בשינויים).
44. ברש"י שם ממשיך: 'או מזון שתי סעודות בין כולם או כגרוגרת לכל אחד'.
45. כג' בכ"י מ וברש"י (ראה דק"ס, צ). ולפנינו: 'חצירות אלא כדי'.
46. לפנינו בגמ': 'שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות' (וראה פ' רש"י להלן).
47. רש"י ד"ה ולא אמרו.
48. לפנינו ברש"י: 'עירב עירוב'.

[גמ' ורי"ף, שם] ר' זריקה ור' יעקב⁴⁹ אמ', הילכ⁵⁰ כר' עקיבה מחבירו וכו', עד למאי הילכ'. פיר' ⁵¹לעניין מה (ש)נאמרה (שבועה) [שמועה]⁵² זו. ר' אסי [אמר]⁵³ הילכ' וכו'. מאן דאמ' הילכ', דרשינן לה ברבים⁵⁴. ומאן דאמ' מטין, פיר' מטין⁵⁵ ההוראה, דאורויי מורינן לאדם יחיד לעשות, אבל מדרש בפיר' ברבים לא דרשינן. ומאן דאמ' נראין⁵⁶ אורויי לא מורינן, ואם עשה כר' יוסי לא מהדרינן עובדא.

[גמ' ורי"ף, שם] אמ' ר' יעקב בר אידי אמ' ר' יוחנן וכו'. עד מאי, (תיקן) תיקו. פיר'⁵⁷, בממון הילכ' כדברי המקיל⁵⁸, באיסורין הילכ' כדברי המחמיר⁵⁹. אע"ג⁶⁰ דרב פליג עליה.

[מז, ב, רי"ף שם] אמר רב יהודה אמר שמואל חפצי הנכרי אין קונין שביתה⁶¹ והרי הן כרגלי כל אדם, ואם באו מחוץ לתחום⁶² לתוך העיר מותר להוליכן לכל רוח.

ממונא לקולא, והמוציא מחבירו עליו הראיה, אף שבעל הערוך... מספקא אם חולקים, מ"מ כל הגאונים קדמאי ובתראי תופסים כל תיק' לקולא.

⁵⁹ יש להסתפק, האם הדין כן גם בספיקא דרבנן שלא הוכרע, אבל לא נאמר בו תיקו? וכתב בתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן לו): 'וששאלתם, כל מה ששאלו במנודה דלא אפשר, אם יש לדון בו לחומרא או לקולא? הכי הוא: כל מה דלא אפשר דינו כדין תיקו, בדרבנן לקולא ובדאורייתא לחומרא, ומנודה דרבנן הוא. וביש"ש (ביצה פ"א ס"ס מג) הביא דעת הר"ן (ביצה ז, א בדפי הרי"ף): 'אבל בה"ג פסקה לחומרא (ראה הע' קודמת), וכ"נ דעת הרי"ף, שהשמיטה, וצ"ע למה. ואני אומר, אי לא הוה נפשטה אזלינן לקולא, אבל מאחר שרב אשי ודורו שחתמו התלמוד וכתבו עליו תיק', אלמא שהניחו בספק איסור עד שיבא אליהו. וכ"כ בספר יראים (סימן ריז): '...ולא איפשר לא לן, וקבלה בדינו דכל תיקו דאיסורא אפילו בדרבנן לחומרא. ושמעתי שכן פירש הר"ח שכל תיקו דחשיב כספיקא, הילכך אף בדרבנן ספיקא לחומרא'.

⁶⁰ לשון הרי"ף.

⁶¹ רש"י ד"ה אין קונין שביתה.

⁶² כן נראה להשלים.

⁴⁹ לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ר' יעקב ור' זריקא'.

⁵⁰ לפנינו (בגמ' וברי"ף) כאן ובהמשך: 'הלכה'.

⁵¹ רש"י ד"ה למאי הלכתא.

⁵² כן הוא ברש"י.

⁵³ כ"ה בגמ' וברי"ף.

⁵⁴ היינו 'מדרש בפירקא ברבים' דלקמן (מרש"י סד"ה מטין). וכ"כ התוס' ד"ה רבי אסי.

⁵⁵ עפ"י רש"י ד"ה מטין.

⁵⁶ רש"י ד"ה נראין.

⁵⁷ כע"ז בספר תו"א (ח"ב סי' מח): 'כל תיקו דאיסורא לחומרא, דממונא לקולא'. ובמבוא לתלמוד לר"ש הנגיד: 'ותיקו... אם הוא בענין ממון - לקולא, ואם הוא בענין איסור - לחומרא, וראה הע' הבאה.

⁵⁸ בדין 'המיקל' מוסיף שם ר"ש הנגיד: 'והממון המוטל בספק חולקים אותו בעלי הדין בשוה (וכן פסק רה"ג במשפטי שבועות ח"ב שער כ: 'ודין תיקו ליטול מחצה'), וי"א המוציא מחבירו... (כ"ה בה"ג, עמ' רסג: 'וכל תיקו דאיסורא לחומרא, ולא נפיק). וכ"כ בספר הערוך (ערך גס): 'כל תיקו לממונא לקולא ויד הקונה על התחתונה ואינו לוקח אלא בפחות, שכן הדין, שלא להוציא ממון מיד מחזיקו בספק... וי"א, חולקין... וכל ספיקו דרבנן חולקין... זהו פי' ר"ח. והים של שלמה (ב"ק פ"ב סימן ה) הכריע: 'כל תיקו הנאמר בתלמוד לענין איסורא לחומרא, ולענין

ואמרי' בגמ' ⁶³, חפצי הגוי ⁶⁴ אין קונין שביתה. אליבא דמאן ⁶⁵, (או) אי לימא אליבא דרב[נן] ⁶⁶, פשיטא. השתא חפצי הפקר דלית להו(ן) בעלים ⁶⁷, איכא למימר ליקנ(ן)[ו] מנפשיהו, אמרי רבנן דאין קונין שביתה, חפצי הגוי דאית להו בעלים ⁶⁸ והרי הן כמותן, ובעליהן לית להו שביתה, (דלית) [דלאו] ⁶⁹ בני שביתה נינהו, מיבעיא. ואסיקנה ⁷⁰, אלא [אמר] ⁷¹ ר' חיה בר אבא ⁷² אמ' ר' יוחנן וכו'.

[גמ' ורי"ף, שם] הנהו דכרי דאתו למברכתא ביומא טבא. שרא להו רבא לבני מחווא ⁷³ דאתו לה למברכתא על ידי עירוב וכו'. רשעז"ל פיר' ⁷⁴, דיכרי, אילים. מברכתא ⁷⁵, שם מקום. מחווא ⁷⁶, שם עיר הסמוכה למברכתא[א] בתוך ארבעת אלפים אמה, ומערבין מזו לזו. למזבן מיניהו ולמיזל ⁷⁷ בהו למחווא. פיר' ⁷⁸ למזבן מיניהו ואיתינהו למחווא, ואע"פ שהביאום הגוים מחוץ לתחום, דסבר חפצי הגוי אין קונין שביתה. אמ' ליה רבינא לרבא וכו'. עד כארבע(ת) אמות דמיא. פיר' ⁷⁹ כדתנן במתני' ⁸⁰ הוליכוהו לעיר אחרת או נתנהו בדיר וסהר וכו'. ופסקינן לעיל ⁸¹ אמ' רב הילכ' כרבן גמליאל בדיר וסהר וספינה, והוא הדין לעיר שיש לה מחיצות.

[מז, ב – מזח, א, רי"ף סי' תריט] תאני ר' חיה, חריץ ⁸² שבין תחום ⁸³ שבת. פיר' רשעז"ל ⁸⁴,

63. שם.
64. כג' הרי"ף ורחב"ש. ובגמ': 'נכרי'.
65. כל' רחב"ש. ולפנינו בגמ': 'למאן, איליא
66. כצ"ל (וכ"ה בגמ', ראה הע' קודמת).
67. רש"י ד"ה חפצי הפקר.
68. רש"י ד"ה חפצי הנכרי.
69. כן הוא ברש"י.
70. בגמ' וברי"ף: 'ורב חייא בר אבין אמר ר' יוחנן, חפצי נכרי קונין שביתה'. וכן נפסק ברמב"ם (הל' ירט ה, י) ובשו"ע (א"ח סי' תא).
71. כן נראה להשלים.
72. כג' בד"ש (ראה דק"ס, כ) וריב"ח. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'בר אבין'.
73. כג' הרי"ף, הרא"ש. ובגמ' ליתא תי': 'ביומא טבא... דאתו למברכתא ע"י עירוב'.
74. ד"ה דיכרי.
75. רש"י ד"ה מברכתא.
76. רש"י ד"ה מחווא.
77. כל' הרי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'ולמיזל בהו למחווא'.
78. רש"י ד"ה למיזבן מיניהו.
79. רש"י ד"ה כארבע אמות דמיא.
80. לעיל מא, ב.
81. מב, ב.
82. 'חריץ' גם בכי"מ (דק"ס, ל, אלא שגרס: 'חריץ מים'). ולפנינו בגמ': 'חרס'. ואילו ר"ח, רי"ף והערוך (ע' חרס) גרסו: 'חרס'. וכתב ריב"ח ד"ג: 'חרס בסמ"ך וי"ג במ"ס'. ור"ת (תוס' ד"ה חרס) גרס: 'חרס', ופי' שהוא מ'לשון חריץ' (וכע"ז פי' הרי"ף מלוגיל: '...חרס, אית דגרסי בסמ"ך בחילוף ס' תחת צדי'). וכ"פ הרי"ף והר"ח שהחרס או החרס הוא 'כמו חריץ מלא מים'.
83. לפנינו ברי"ף: 'פירוש חרס כמו חריץ מלא מים... שבין שני תחומי שבת'.
84. ד"ה חרס (בשינויים אחדים).

חריץ⁸⁵ מצודת דגים⁸⁶ (דמספקי) [דמפסקי] במים בין שני תחומין של שתי שורות⁸⁷, וגדר⁸⁸ של קנים הוא. צריך מחיצה של ברזל להפסיקו. פיר⁸⁹ שלא יעברו מים של תחום זה לתוך תחום זה. וכל מה שבתוך⁹⁰ העיר אין קונין שביטה במקומו להיות לו (מקומן) [ממקומן]⁹¹ אלפים אמה לכל רוח, אלא בתר קרתא⁹² גריר. ואם הוא בסוף התחום, אין יכול לזוז משם ולחוץ, ואין בני תחום זה יכולין למלאת בתוך תחום עצמו מפני עירוב מים של תחום האחר.

[מח, א, רי"ף שם] מחיץ⁹³ עליה וכו'. פיר⁹⁴ משום הכי מחיץ עליה, דקל הוא שהקילו חכמי⁹⁵ במחיצה⁹⁶ כל דהוא, [ו] בלבד שיהא בה עשרה, מהניא בה, ואע"ג דעיילי בה מיא מעילאי ומיתתאי. כדבעא⁹⁷ רב⁹⁸ טבלא וכו'. עד אמ' ליה מחיצה תלויה⁹⁹ אינה מותרת אלא במים. פיר¹⁰⁰, וכי היכי דמחצה תלויה מהניא, מחיצת הקנים נמי מהניא. דמה לי יעברו במים מתתאי מה לי יעברו בין קנה לחבירו.

[גמ' שם, רי"ף ס' תרכ] פיס¹⁰¹, וחכמי¹⁰² אומ' עד באמה ידידה יהבינן ליה. פיר¹⁰³ כל איש ואיש באמה שלו. (ואו) ואי¹⁰³ קשיא לך, אמאי לא תאני לה גבי יש שאמרו

85. 'חריץ' כמוש"כ לעיל (ע"ש הע' 82). לפנינו ברש"י: 'חרס'. ובהמשך שם נוסף: 'חבירו מצודים וחרמים' (קהלת ז, כו), וכתוב על כן יזבח לחרמו (חבקוק א, טז), ורבינו השמיט תי' אלו, אולי משום שגרס: 'חריץ' ולא: 'חרס'. וק"ק מה שפי' בכ"ז 'חריץ' כמצודת דגים (ורחב"ש הרגיש בזה וכתב: 'ר"ש גורס אותה במ"ם (= 'חרס') ואומר שהיא מצודת דגים... ושאר המפרשים שראיתי פירושם מפרשים אותה חריץ, ואומ' שנחרץ בקרקע ונתמלא מים'. וראה לקמן הע' 88.
86. לפנינו ברי"ף שהו"ל ובכ"י נ"י: 'פירוש חרס, כמו חריץ מלא מים...', וכע"ז בפ"י ריב"ח. ונראה דהאי דרבינו לא העתיק האי לישנא משום דל"ג לה, כדליתא ברי"ף דפוס קושטא. וגם מרחב"ש משמע כן, מדהביא פי' מע"ז (שנחרץ בקרקע ונתמלא מים), וכתבו בשם 'שאר מפרשים', שהוא אולי רבינו חננאל (ע"ש במבוא עמ' 18 הע' 63 ובעמ' רצה הע' 86), ע"כ דברי"ף שלפניו ליתא.
87. צ"ל: 'עירות' כברש"י.
88. נראה דר"ל דה'מצודה' עשויה מ'גדר של קנים' שהמים עוברים והדגים נאחזים בה, וצריך ע"כ 'מחיצה של ברזל' (ופי' כן אף דל"ג 'חרס', ראה לעיל הע' 85).
89. רש"י ד"ה צריך (בשינויים מעטים).
90. כג' רחב"ש. וברש"י שלפנינו: 'תחום העיר'.
91. כ"ה ברש"י (וברחב"ש).
92. כג' רחב"ש. וברש"י לפנינו: 'בתר העיר'.
93. כג' הרי"ף. ובגמ': 'מחייך'.
94. רש"י ד"ה אלא.
95. רש"י ד"ה דקל הוא.
96. כג' בדפוס וונציה. ולפנינו: 'דמחיצה' (וראה דק"ס, פ).
97. כלשון הרי"ף. ובגמרא: 'דבעא מיניה'.
98. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רבי טבלא'. וכג' שלפנינו בספר העתים (סי' מט), רא"ש לקמן (פ"ח ס"ז) ובמהרש"א לקמן (פ, ב). וראה גם בגמ' ב"מ צד, ב, תמורה כה, א (ובדק"ס פ, מצטט ר"ב טבלא מהגמ' שלנו).
99. כ"ה לשון המרדכי (שבת רמז שט), ספר הרוקח (הל' עירובין סי' קס) והראב"י (ח"א הל' עירובין סי' תא). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אין מחיצה תלויה מתרת'.
100. רש"י ד"ה כדבעא מיניה רבי טבלא.
101. לפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי': 'פיס' (שמציין ציטוט מן המשנה, ראה מבוא).
102. כע"ז לי' רחב"ש. וברש"י (ד"ה באמה ידידה) הל' שונה.
103. כלי' הרי"ף. ובגמ': 'ודקא קשיא לך מאי טעמא לא קתני וכו'.

הכל לפי מה שהוא אדם¹⁰⁴. פיר' ¹⁰⁵גבי שאמרו, משנה היא במס' כלים¹⁰⁶, יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם, מלא קמצו מנחה, מלא חפניו קטרת, מלא לוגמיו ביום הכפורים וכמזון¹⁰⁷ שתי סעודות לעירוב. וליתני נמי ד' אמות ליוצא חוץ לתחום. משנ[ו]¹⁰⁸ דלא איפסיקא¹⁰⁹ ליה, דאיכא ננס באיבריו וכו'. פיר[ן]¹¹⁰ שגופו בינוני ואמתו קצרה, לא סאגי ליה באמה ידיה [ו]בעי¹¹¹ למיתב ליה באמה של קדש [נ"א], בעינ[ן]¹¹² למיהב ליה אמות, באמה דעלמא.

משנה ב

[מה, א-ב, ר"ף ט" תרכ] מתני'¹¹³, היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמהותיו¹¹⁴ של זה וכו'. רשצז"ל פיר'¹¹⁵, היו שנים עומדין זה רחוק מזה ו' אמות דמובלעין שתי אמות משל כל אחד לתוך של חברו, מביאים ואוכלים¹¹⁶ באותן שתי אמות. ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו. פיר'¹¹⁷ ובלבד שלא יפשוט זה ידו לתוך שתים החיצונות שאין לו בהם כלום, ויוציא לשם¹¹⁸. דכל ד' אמות דכל חד (שוונהו) שוינהו (ד)רבנן לגביה כרשות היחיד, ואסור להכניס ולהוציא מחוצה להן לתוכן.

104. כל' הרי"ף והגמ' כ"י מינכן (ראה דק"ס ד). ולפנינו בגמ' ליתא: 'הכל לפי מה שהוא אדם'.
105. רש"י ד"ה גבי יש שאמרו.
106. י"ז, י"א.
107. כ"ה במשנה כלים שם. וברש"י: 'ובמזון', כל' הגמ' לעיל כט, א (ועי"ש ברי"ף וברא"ש).
108. כ"ה ברי"ף (ובגמ' ליתא ת': 'משום').
109. כג' ברי"ף ד"ק. וברי"ף לפנינו: 'אפסיק'. ובגמ' וברי"ף (כ"י נ"י): 'פסיקא'.
110. רש"י ד"ה משום דאיכא ננס באיבריו.
111. כ"ה ברש"י.
112. בגמ' ליתא. ולפנינו ברי"ף: 'ובעינן למיתן ליה ארבע אמות כארבע דעלמא'.
113. משנה בפנ"ע גם במשניות, במשניות שברי"ף ושבירושלמי, בריב"ח וברחב"ש. ולפנינו, המשך המשנה הקודמת (וע"ע לקמן בהע' 118).
114. לפנינו: 'אמותיו'.
115. ד"ה היו שנים [אבל בפ' קדמון על הרמב"ם (שבת יב, טז) וריב"ח פי' דאיירי כשהמקום המשותף הוא אמה].
116. רש"י ד"ה מביאין ואוכלין.
117. רש"י ד"ה ובלבד (בשינויים מעטים).
118. כ"ה ג' רש"י שברי"ף, ר"י מלוניל, רחב"ש ופי' ריבב"ן. וברש"י שלפנינו נוסף: 'פתו או חפצו דחפציו כרגליו, דתנן (ביצה לו, א) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים'. ולפי ג' זו יש לכאורה שני טעמים מדוע אין להוציא מתוך ד"א שלו: א. משום שחפציו כרגליו. ב. דד"א שלו שוינהו רבנן כרה"י. וראה מהרש"ל ומהרש"א שנשאו ונתנו בשאלה: תרי טעמיה ל"ל?! ושמא מחמת קושי זה השמיטו רבינו (והספרים שהוזכרו לעיל) תי' אלו, ונותר רק הטעם השני. ואפשר דמתני' ד'היו שנים' וכו', דהיא משנה בפנ"ע (ראה לעיל הע' 113) ואינה המשך למשנה דמי שישב בדרך, לא איירי דוקא ביוצא חוץ לתחום. וכ"מ מהרמב"ם בפ' למשנה. וגם ביד החזקה (הל' שבת יב, טז) העתיק לשון המשנה: 'ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו', כהמשך לנאמר בהלכה הקודמת (הט"ו), ד'מותר לאדם לטלטל ברה"ר בתוך ד"א על ד"א שהוא עומד בצדן'. והראב"ד השיג עליו שם ואמר: 'א"א והוא שיהא לשם מקום קביעות, כגון שבת שם, או שיצא חוץ לתחום בין לאונסו בין לרצונו'.

ולא דאמי למודד¹¹⁹ ובא וכלתה מדתו בחצי העיר, דתנא לעיל¹²⁰ דמותר לטלטל בכל העיר על ידי זריקה ובלבד שלא יעבור התחום ברגליו, דאע"פ דאסור להלך מותר להוציא, דהתם כולה חדא רשותא הואי (ואו), ואי נמי כלתה מדתו לחצי¹²¹ העיר, מותר לטלטל מחוץ לתחומו לתוך תחומו שתי אמות בזה ושתי אמות בזה דכולה רשות הרבים היא. דאלפים אמה ידידה לא (שוונה) שוינהו רבנן¹²² רשות הרבים¹²³ לגביה דאסיר לטלטוליה בהו, אבל ד' אמות דיוצא חוץ לתחום או נותן את עירובו או קנה שביתה ברגליו, שוינהו רבנן לגביה רשות היחיד, ואסרו ליה מ[ד]רבנן לטלטל מתוכן לחוץ להן.

[מה, ב, ר"ף שם] היו שלשה, והאמצעי מובלע בנתיים¹²⁴ וכו'. פיר¹²⁵ והאמצעי מובלע ביניהם, ושתי אמות¹²⁶ בתוך של זה ושתי אמות בתוך של זה מותר¹²⁷ עם כל אחד ואחד, פונה לכאן ומשתמש עם זה ופונה לכאן ומשנת]מש עם זה. ושנים החיצונים אסורים זה עם זה.

[מה, ב] תוב מתני', אמ' ר' שמעון למה הדבר דומה לג' חצירות פתוחות¹²⁹ זו לזו וכו'. פיר' [רש"ז]¹³⁰ שתיים החיצונות אסורות זו עם זו. פיר' כלים ששבתו בזו אסורין להכניס לזו דרך אמצעית, דנמצאו שיצאו מרשותן¹³¹ לרשות האסורה להן. אמרי' בגמ', [מח, א] למה לי למימ' ר' שמעון או' למה הדבר דומה. ואמרי', הכי קאמ' להו ר' שמעון לרבנן, מיכדי למה הדבר דומה לג' חצירות פתוחות¹³² זו לזו ופתוחות לרשות הרבים. מאי שנא¹³³ בג' חצירות פלגיתו, ומאי שנא הכא דלא פלגיתו. ורבנן כי היו שלשה לא אושי דיוורין¹³⁴ ובשלש חצירות אושי דיוורין¹³⁵.

129. כג' בכי"מ (דק"ס, ל). ולפנינו: 'הפתוחות' (וכן לקמן ע"ש הע' 132).

130. לקמן (מח, א) ד"ה שתיים.

131. כ"ה ברש"י, שם.

132. לפנינו בגמ': 'הפתוחות' (וראה לעיל הע' 129).

133. לפנינו בגמ': 'מאי שנא התם דפלגיתו' (ועי' בכי"מ, דק"ס, ה - דשם הסדר הפוך: 'ומאי שנא הכא דלא פלגיתו ומאי שנא התם דפלגיתו' - ובהע' הבאה).

134. כג' בכי"מ וד"ש (דק"ס, ה): 'התם גבי בני אדם לא אושי דיוורין, הכא (בחדר) אושי דיוורין'. ולפנינו בגמ': 'ורבנן, התם אושי דיוורין הכא לא אושי דיוורין'.

135. נראה דפי' ברש"י (ד"ה אושי): 'דיוורין החצרות רבים ולא ידעי רבים כולן להזהר'. וריב"ח (עמ' קי) גרס: 'התם גבי חצירות לא אושי דיוורין, הכא גבי שלשה והאמצעי מובלע בנתיים, אושי דיוורין'. ופי': 'אין האנשים הדרין בחצירות מזהירין זה לזה

119. לפנינו ברש"י וכן בגמ' לעיל: 'היה מודד'.

120. מב, ב.

121. כ"ה ברש"י שבפי' ריבב"ן. ולפנינו ברש"י (כג' מהרש"א): 'חוץ לעיר'.

122. כ"ה ברש"י כ"י וד"ש (דק"ס, כ). ולפנינו ליתא תי': 'רבנן'.

123. לפנינו ברש"י: 'רשות היחיד', וכן נראה דצ"ל.

124. כג' במשניות שבריי"ף ושכ"מ (ראה דק"ס, כ). ולפנינו: 'ביניהן' (וכ"ה ברש"י המובא להלן).

125. רש"י ד"ה והאמצעי.

126. כג' רחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'אמותיו'.

127. רש"י ד"ה מותר.

128. לפנינו (בגמ' ובריי"ף) המשך המשנה הקודמת. ונראה דגם רבינו גרס כן (אף דבכתה"י תי': 'מתני' באותיות גדולות כמו בתחילת המשנה).

רמז"ל פיר'136, אכתלף אל חכמ' ור' שמעון (לפנינו: אכ'תלאף בין ר' שמעון ואל חכמים) פ' ג' חצירות וכו'. אל חכמ' יקולון שלשתן אסורות: (דכל אחת רשות לעצמה, ואין לך דריסת הרגל זו על זו)137. ור' שמעון יקול שתיים החיצונות עם האמצעית (לפנינו: ליתא תי': עם האמצעית) פקט אסורות זו על (לפנינו: עם) זו. פלמא סמעהם ר' שמעון אקרו (לפנינו: אקרו) במתל הדא אל חכם פי קולהם היו ג' והאמצעי מובלע בנתים פאכר פי אל רד עליהם וקאל להם אליס הדא שביה בשלש חצירות וכו'. פלם כאל תמוני (לפנינו: פלאי שי תכ'אלפוני) פי חכם ג' חצירות, ואל חכמ' יכאלפונה (לפנינו: יכאלפונה הנאך לאנהם) יקולון אן אבחנא ללחצר (לפנינו: לאלדאר) אל בראנייה אל תצרף (לפנינו: לתצרף) מע אל וסטי (לפנינו: וסטי ואלוסטי) מע אל בראנייה אל אכרי (לפנינו: אכרי קד רבמא יתצרף אחד מן אל בראנייה לאלבראנייה אלאכרי) ולא ינכר עליה דלך אהל אל וסטי לאנהם יטנונה מנהם לכתרה אל סכאן הנאך ואנמא הנא אלדי ליס תם גייר ג' אשכאן כל ואחד מנהם חאפז עלי צאחבה ולא יתרכה יתעד (לפנינו: יתעדא) חדה, ואן סהי אדכרה (לפנינו: אלהמה). והילכ' כר' שמעון פי קולה (לפנינו: אן שתיים) שתיים החיצונות פקט אסורות זו עם זו.

[מח, ב. רי"ף ט' תרכ] [גמ']138 אמ' ר' יהודה אמ' רב זו דברי ר' שמעון. פיר'139 דהיא מותרת [עמהן]140 והן עמה, אבל חכמ' אומ'141 דלא שנא נתנו שתיים עירובין142 באמצעית ולא שנא נתנה אמצעית עירובה בזו ובזו, היא אסורה עמהם והן מותרות

וחכמים חולקים עליו שם מפני שאומרים: אם נתייר לחצר החיצונה להשתמש עם האמצעית והאמצעית עם החיצונה השניה [שמא ישתמש אחד מבני חיצונה זו לחיצונה השניה] ולא ימחו בידו אנשי האמצעית מפני שחושבים שהוא אחד מהם מחמת רבוי הדדים שם, אבל כאן כיון שאינם אלא שלשה אנשים כל אחד מהם נזהר בחברו ולא יתנונו לעבור גבולו, ואם שכח מזכירו. והלכה כר' שמעון באמרו: שתיים החיצונות בלבד אסורות זו עם זו.

137. תי' אלו שבסוגרים אינן ברמב"ם שם, אלא ברש"י למשנה (מה, ב) ד"ה פתוחות (וראה מבוא).

138. כן נראה להשלים.

139. רש"י ד"ה זו דברי רבי שמעון.

140. כ"ה ברש"י.

141. רש"י ד"ה אבל חכמים אומרים.

142. כג' ברחב"ש. וברש"י שלפנינו: 'עירובין'.

מלהשתמש שתיים החיצונות... ופי' אוושי השמעת קול בדבר'. וכע"ז גרס ופי' ר"ח: '...ורבנן, התם בחצירות לא אוושי דיורין. כלומר יתכן שישכחו בעלי חצירות ויטלטלו החיצונות מזו לזו. הכא אוושי דיורין... ואם יבואו החיצונים לטלטל מזו לזו, האמצעי מזכירים לו כי אסורין, ונמנעים משום דאוושי דיורין'. והרמב"ם (ראה הע' הבאה) גרס, כפי הנראה כרש"י: דבחדר 'לא ימחו בידו אנשי האמצעית, מפני שחושבים שהוא אחד מהם'.

136. תרגום של הרב י' קאפח: מחלוקת בין ר' שמעון וחכמים בשלש חצירות וכו', שחכמים אומרים: שלשתן אסורות. ור' שמעון אומר: שתיים החיצונות בלבד אסורות זו עם זו. וכאשר שמעם ר' שמעון שהודו בדומה לדין זה באמרם: היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם, בא להשיב עליהם ואמר להם: האם אין זה דומה לשלש חצרות פתוחות זו לזו, ומדוע אתם חולקים עלי בדין שלש חצרות.

עמה¹⁴³. רשות אחת משתמשת¹⁴⁴ שתי¹⁴⁵ רשויות. פיר'¹⁴⁶ כלים ששבתו בחיצונות מותרין באמצעות, דהא חיצונה לא עירבה¹⁴⁷ אלא (זו) עם זו, ואין רשות אחרת מושכתה לצד אחר. ואין¹⁴⁸ שתי רשויות משתמשת¹⁴⁹ עם רשות¹⁵⁰ אחת. פיר'¹⁵¹, כיון דשתים החיצונות לא עירבו יחד ליעשות רשות, אלא רשויות חלוקות הן, אין כח באמצעות (באמצעות) להשתמש לא בזו ולא בזו, דזו מושכתה לכאן וזו מושכתה לכאן.

[מח, ב – מט, א, רי"ף, שם] ושמואל¹⁵² אמ' לדברי חכמ' שלשתן אסורות. פיר' אמרינן בגמרא¹⁵³, כי אמרתה קמי דשמואל אמ' לי, אף זו דברי ר' שמעון. כלומ' מה שאמרת דחכמ' אומ' רשות אחת משתמשת שתי¹⁵⁴ רשויות, דהן מותרין עמה¹⁵⁵, אינו אלא לר' שמעון, אבל חכמ' אין להם התיר בהם כלל, דשלשתן אסורות. [מט, ב, רי"ף שם] אמ' רבא¹⁵⁶ וכו'.

משנה ג

[מט, ב, רי"ף ט' תרכא] מתני', מי¹⁵⁷ שבא בדרך¹⁵⁸ והוא¹⁵⁹ ירא שמא תחשך, והיה מכיר

155. הא אמצעות אסורה בשתיהן, כפי' השני ברש"י ד"ה אף זו.

156. כג' בכ"י אפ' וברי"ף כ"י נ"י (ראה דק"ס, ת). ולפנינו ברי"ף: 'רב חמא בר גוריא. ובגמ': 'אמר רבה'.

157. כ"ה לפנינו (במשנה שבבלי ושבירושלמי). ובמשנה שברי"ף: 'שהיה בא'.

158. כג' בכ"מ (ראה ד"ס, א), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו במשנה נוסף (עפ"י גי' רש"י דלהלן): 'וחשכה לו'. והתוספות רי"ד מהדות"נ הקשה: 'אמר המורה... שחשיכה משמע שכבר חשיכה קודם שיאמר דבר, וזה לא יתכן שלאחר שהחשיך יאמר שביתתי בעיקרו של אילן, א"ו (אלא ודאי) מבע"י הי', והי' ירא שמא תחשך ולא יגיע שם, הילכך הקדים ואמר שביתתי שם'. וריו"נ כתב (עפ"י הגמ' לקמן נא, א: 'והא חשכה לו קתני'): 'וחשכה לו גרסינן, כלומר שהוא סמוך לחשיכה והוא עיף ולא רצה לזוז משם, אבל אם היה רוצה לטרוח וללכת, היה מגיע תחת האילן קודם שיבא השמש'.

159. לפנינו במשנה, כג' רש"י (ראה הע' הבאה), ליתא: 'והוא ירא שמא תחשך'. ובכ"מ, ריב"ח, רחב"ש ותוס' רי"ד (הג"ל בהע' קודמת) גרס: 'והיה ירא שמא תחשך'.

143. לדעת הרי"ף: 'האמצעות משתמשת עם החיצונות ואין החיצונות משתמשות עם האמצעות'. ורחב"ש, שהביא אף הוא את פי' רש"י, השמיט: 'היא אסורה עמהן והן מותרין עמה', משום שבזה חולק הרי"ף על רש"י (עי"ש הע' 39, 41. וראה מבוא).

144. כג' הרי"ף, ד"ש (ראה דק"ס, ר) ורש"י שבתוס' (ד"ה רשות), שם כתב: 'ופי' משתמשות כמו משמשת'. ולפנינו בגמ' (וברש"י): 'משמשת'.

145. לפנינו בגמ': 'לשתיה'. וברי"ף: 'עם שתי'.

146. רש"י ד"ה רשות אחת משמשת (בשינוי מועט).

147. כג' בכ"י וד"ש (ראה דק"ס, ר). ולפנינו ברש"י: 'החיצונות לא עירבו'.

148. כג' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, ר), רש"י והרי"ף. ולפנינו: 'אבל לא'.

149. אולי צ"ל: 'משתמשות', כג' הרי"ף (ראה לעיל הע' 143). ובגמ' לפנינו: 'משמשות'.

150. כג' הרי"ף. ובגמ': 'לרשות'.

151. רש"י ד"ה ואין ב' רשויות משמשות לרשות אחת (בשינויים מעטים).

152. כן הוא ברי"ף. וג' הגמ' מובאת להלן.

153. שם.

154. כג' לעיל (עי"ש הע' 144-145).

אילן או גדר וכו'. רשעז"ל פיר' 160, מי שבא בדרך וחשכה לו גרסי', והיה מכיר אילן או גדר, והוא בסוף אלפים ממקום רגליו, ומהאילן ולביתו אלפים. ואמ' תהא' 161 שביתתי תחתיו. פיר' 162 ומשם יהא לו' 163 אלפים. דאע"ג דהשתא (קדוש) [קדיש] יומא, מצינא' 164 למיזל אלפים עד התם, דהוא מקום שביתתו' 165, ומשם' 166 יהא לו' 167 אלפים לכאן ואלפים לצד ביתו, לא אמר כלום. פיר' 168 דלא היה מקום מסויים. ואם אמ' 169 שביתתי בעיקרו וכו'. פיר' 170 גדר או אבנים, ואמ' שביתתי בעיקרו' 171, ויודע הוא שמעיקרו ועד ביתו אין יותר מאלפים, קנה לו שביתה [בעיקרו], הואיל וסיים את מקומו. ואותה שביתה' 172 קונה לו אלפים לצד רגליו ואלפים לצד ביתו. נמצא מהלך וכו'.

[גמ' ורי"ף שם] [גמ'] 173 מאי לא אמ' כלום. רב אמ', 174 לא אמ' כלום כל עיקר, ואפי' 175 לתחתיו לא מצי אזיל. פיר' 176 לא אמ' כלום, ולא יזוז ממקומו, שהרי' 177 אין לו שביתה, עקר' 178 דעתו ולבו מיכן. ובתחת האילן נמי לא קנה שביתה' 179. ואע"ג שכל תחתיו של גוף' 180 האילן בתוך' 181 אלפים אמה למקום רגליו, הואיל ולא פירש אלו ד' אמות בתחתיו של אילן, לאו שביתה היא.

ושמואל אמ', לא אמ' כלום (ו) לביתו וכו'. פיר' לא אמ' כלום מיהא' 182 לביתו, אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל. פי' 183, דכי אמ' שמואל למילתיה כגון דהאי' 184 תחתיו

160. ד"ה מי שבא בדרך וד"ה היה מכיר.
161. כג' במשניות שברי"ף וכ"י אפי' (ראה דק"ס, א).
- ולפנינו ליתא תי': 'תהא'.
162. רש"י ד"ה ואמר שביתתי תחתיו.
163. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'יהיו לי' (וראה הע' הבארת).
164. כן הגיה הב"ח. ולפנינו: 'מצי'.
165. כ"ה ברש"י ובהג' הב"ח: 'שביתתי'.
166. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו ברש"י: 'ומשום הכי יש'.
167. ברש"י שברי"ף (ראה הע' קודמת): 'יש לו'.
168. כה"פ בין לרב ובין לשמואל. וכ"כ בפי' רחב"ש (עיי"ש הע' 7 ו13): 'האי דקאמר' במתני' שאם לא סיים מקום שביתתו לא אמ' כלום, רב אמ'... ושמואל אמר... (ועי' בפי' לגמרא).
169. כ"ה גי' רש"י. ולפנינו במשנה ליתא: 'אמר'.
170. לפנינו ברש"י ד"ה גדר: 'חומת אבנים'.
171. רש"י ד"ה אמר שביתתי בעיקרו.
172. כן צריך להשלים, דנשמט ב'טעות הדומות' (מ'שביתה' עד 'שביתה').
173. כן נראה להשלים.
174. כג' רחב"ש. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אמר רב'.
175. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'דאפילו לתחתיו של אילן'.
176. רש"י ד"ה לא אמר כלום (בשינויים מעטים).
177. לפנינו ברש"י נוסף: 'במקום רגליו'.
178. אפשר דצ"ל: 'דעקר דעתו'. לפנינו ברש"י: 'שהרי עקר'. והתוספות רי"ד פי' כפשטות ל' הגמ', דלא אמר כלום' ואמירתו כמאן דליתא, ולכן 'שביתתו במקום רגליו'.
179. כן הגי' ברש"י שעל הרי"ף, בפי' ריב"ח ורחב"ש (עיי"ש הע' 16). ולפנינו ברש"י נוסף: 'דהא לא סיים' (כמוש"כ בסמוך: 'הואיל ולא פירש...').
180. לפנינו ברש"י: 'נוף'.
181. כג' ברש"י שברי"ף ורי"ז (וכן שינה בש"ס 'עוז והדר'). ולפנינו: 'לתוך'.
182. כ"ה גם לשון רחב"ש.
183. רש"י ד"ה ושמואל אמר (בשינויים אחדים).
184. כג' בפי' רחב"ש (עיי"ש הע' 21). ולפנינו ברש"י: 'דקאי כל נופו של אילן'.

של אילן בתוך אלפים למקום רגליו, וכל¹⁸⁵ ד' אמות שאתה [נ]ותן לו לשביתה כולן ראיות לו, הולכך לביתו לא אמ' כלום, דהא רחוק מעיקרו אלפים אמה, כדתני במתני' מעיקרו ועד ביתו אלפים אמה. (ושמואל אמ') [ושמא הוא]¹⁸⁶ בחר לו ד' אמות הראשונות שתחת האילן אותן של צידו, דמשם¹⁸⁷ ועד ביתו יותר מאלפים, כל רוחב נוף האילן¹⁸⁸. ונעשה תחתיו של אילן חמור גמל וכו'. פיר'¹⁸⁹ ונעשה תחתיו של אילן רוחב נטיית גופו¹⁹⁰ של אילן, אם הוא רוחב כ' או ל' אמות, נעשה לו חמור וגמל, כלומר מושכו לכאן ולכאן. בא למדוד מן הצפון¹⁹¹, בסוף נטיית הנוף לצד ביתו אלפים, כדי שיגיעו לביתו. [מודדים] לו מן הדרום. פיר'¹⁹², ואומ' שמא ד' ראשונות של צד רגליו בחר תחת האילן ומשם מודדין לו אלפים לביתו,¹⁹³ ונמצא רחוק ל' אמה. בא למדוד מן הדרום¹⁹⁴, מד' אמות ראשונות אלפים לצד רגליו, כדי שיכול לחזור לאחוריו ממקום רגליו ל' אמה, מודדין לו מן הצפון¹⁹⁵ שמא [א]רבע¹⁹⁶ אמות של סוף האילן לצד ביתו בחר לו, ומשם עד מקום רגליו יש לו אלפים אמה, ואין יכול לחזור לאחוריו אפילו פסיעה.

[נ. א. רי"ף שם] אמ' רבא¹⁹⁷ מאי טעמ' דרב. משום דלא סיים¹⁹⁸ אתריה. פיר'¹⁹⁹, דכיון דלא סיים לא קני מידי. איכא²⁰⁰ דאמרי וכו'. עד, כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת. פיר'²⁰¹, דכיון דאם סיים ד' צפונית אינו יכול לחזור בו ולברור²⁰² ד' דרומית,

מועט). ועי' בר"ח שפי': 'כל מאן דלא מסיים אתריה לא קנה שביתה במקום, ומי שלא קנה שביתה במקום ידוע ומסויים דומה למי שיצא חוץ לתחום'.
200. כג' הרי"ף. ובגמ': 'ואיכא'.

201. רש"י ד"ה כל שאינו בזה אחר זה (בשינויים אחדים, וראה הע' הבאה).

202. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ט). ולפנינו ברש"י: 'לברור' [ונראה דמש"כ: 'דאם סיים ד' צפונית, אינו יכול לחזור בו ולברור ד' דרומית', פירושו: 'לחזור בו' ממה שסיים צפונית בלבד, ולברור גם דרומית, אבל את הצפונית אינו מבטל. וע"ז אמר בסמוך: 'להיות בו שביתה כאן וכאן'. וכ"נ לפרש כוונת רש"י גם לפי הגי' שלפנינו: 'דאם סיים ד' צפונית, אינו יכול לחזור בו לברור ד' דרומית'. וכן נראה לפרש ברי"ף שכתב: 'כשם שאין לו לאדם לקנות ד' אמות מקום שביתה אחרי שכבר קנה במקום אחד, כך אין לו לקנות שיעור שתי מקומות בבת אחת', ר"ל 'שאין לו לאדם לקנות ד"א מקום שביתה' - נוסף על מה שכבר קנה].

185. לפנינו ברש"י: 'דכל'.

186. כן הוא ברש"י.

187. כג' רחב"ש ברש"י. ולפנינו: 'ומשם'.

188. לפנינו ברש"י נוסף: 'אבל לתחתיו של אילן וכו' (ורבינו השמיט, דיש בו חזרה על הנאמר).

189. רש"י ד"ה ונעשה תחתיו (בשינוי מועט).

190. לפנינו ברש"י: 'נופו' (וראה לעיל הע' 180).

191. רש"י ד"ה בא למדוד מן הצפון (בשינוי מועט).

192. רש"י ד"ה מודדים לו מן הדרום (בשינויים מעטים).

193. כג' בד"ש (דק"ס, ו). ולפנינו: 'ולביתו' (וראה מהרש"ל, מהרש"א ותורת חיים).

194. רש"י ד"ה בא למדוד מן הדרום.

195. רש"י ד"ה מודדין לו מן הצפון.

196. כן הוא ברש"י.

197. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, ז), רי"ף ופי' רחב"ש. ולפנינו: 'רבה'.

198. כג' הרי"ף ורש"י. ולפנינו: 'דלא מסיים'.

199. רש"י ד"ה משום דלא סיים אתריה (בשינוי

להיות בו שבייתה כאן וכאן, כי יאמ' בחדא²⁰³, ואין²⁰⁴ לו לקנות²⁰⁵ שני מקומות בבית אחת.

[ג. ב. ר"ף שם] אמ' ²⁰⁶ ר' הונא בריה דרב יהושע לא שנו אלא באילן שיש תחתיו ח' אמות. פיר' ²⁰⁷, דאיכא למימר דהאי גיסא בחר או דהאי גיסא בחר, ולא הוי סיום. אבל שבע²⁰⁸ על כרחך מקצת ביתו ניכר. פיר' ²⁰⁹, באותה אמצעית, דאי איפשר שלא ביררה לו (דאו), דאי²¹⁰ באמצע האילן בחר ליה ד' אמות הרי הוא מהן, הולכך (הנה) [קנה] שם בית, ומיהו בא למדוד [וכו'].

תניא כוותיה דרב וכו'. עד תהא²¹¹ שביתתי במקום פל', פיר' ²¹², שהוא מקום מוקף מחיצות וראוי להיות כולו כד' אמות. הולכך לא צריך לסיומי ביה ד' אמות, דכוליה כד' אמות. מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. בד"א, פיר' ²¹³ בד"א דמהלך את כולו²¹⁴ וחוצה לו, במקום המסויים. פיר' ²¹⁵, שמיוחד וחלוק משאר הבקעה, שיש לו מחיצות, והוא מד' אמות ועד בית סאתים. אבל מקום²¹⁶ שאינו מסויים, פיר' ²¹⁷, כלומ' שאינו כולו רשות אחת של ד' אמות, כגון שאין לו מחיצות או (שאינו) [שישנו]²¹⁸ יותר על בית סאתים, אין לו²¹⁹ (בתוכן) בתוכו אלא ד' אמות²²⁰.

היו שנים וכו' עד מוסר למכיר, פיר' ²²¹ אומ' שביתתי עמך, ומכיר²²² אומ' וכו', עד בד"א בשסיים²²³ ד' אמות שקבע. פיר' ²²⁴ שקבע בו. שהיה לו בהן סימן, כגון אילן או אבן, ואמ' באותן ד' אמות תהא שביתתי. אבל לא סיים ד' אמות שקבע, לא יזוז ממקומו. פיר' ²²⁵, אפי' פסיעה אחת מד' אמות של מקום רגליו, [ד]אין²²⁶ לו שביתה

203. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'כחדא'.
204. לשון הרי"ף (ה"ל לעיל בהע' 202). וברש"י הלשון: '...לא אמרין ליקנו'.
205. לפנינו ברי"ף: 'שיעור שני מקומות', דהיינו ח' אמות. וכ"פ רב הונא להלן. במתניתין, לא שנו אלא באילן ח' (שיש בו שני שיעורים).
206. כג' הרי"ף. ובגמ': 'אלא אמר רב הונא... באילן שתחתיו'.
207. רש"י ד"ה ח' אמות.
208. רש"י ד"ה אבל ד' אמות (בשינוי מועט).
209. נראה כתוספת פ' ברש"י.
210. כהגהת הב"ח. ולפנינו (ברש"י): 'ואי'.
211. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי': 'תהא' (וראה לעיל הע' 161).
212. רש"י ד"ה שביתתי במקום פלוני (בשינויים מעטים).
213. רש"י ד"ה בד"א.
214. לפנינו ברש"י: 'לבד מאלפים שחוצה לו'.
215. רש"י ד"ה במקום המסויים.
216. כ"ה ברש"י (ראה הע' הבאה) וברי"ף. ובגמ': 'במקום'.
217. רש"י ד"ה אבל מקום (בשינוי מועט).
218. כ"ה ברש"י.
219. רש"י ד"ה אין לו (בשינוי).
220. ברש"י שם נוסף: 'לבד מאלפים משם והלאה...'. וחסר גם בפ' רחב"ש.
221. רש"י להלן (נא, א) ד"ה מוסר שביתתו למכיר.
222. כג' הרי"ף. ולפנינו בגמ': 'זה מכיר'.
223. כג' הראשונים (ראה רשב"א, ריטב"א, מאירי ור"י מלוגיל). ולפנינו בגמ': 'כשסיים'. וברי"ף: 'שסיים'.
224. רש"י ד"ה במסיים ד"א (בשינוי מועט).
225. רש"י ד"ה לא יזוז ממקומו.
226. נראה דכצ"ל, וכן הוא ברש"י (בשינוי מועט).

לא לכאן ולא לכאן. דבמקום רגליו לא רצה לקנות, וכאן ש(י)רצה²²⁷ לא סיים. והיינו כרב. והילכ' כוותיה דרב,²²⁸ דכל רב ושמואל הילכ' כרב באיסורי.

[נ. ב – נא, א, רי"ף שם] פיס', אמ'²²⁹, שביתתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה. אמ' רבא והוא דכי רהיט²³⁰ מטי. פיר'²³¹ הא דקתני (מ)מתני'²³² דאם סיים קנה שביתה בעיקרו, הוא דכי הוי רהיט מאטי התם קודם שתחשך, התם מהניא אמירה, (ואו) ואי קני התם מצי למיזל לביתו. אמ' ליה אביי (והוא), והא חשיכה לו²³³ קתני. פיר'²³⁴ חשיכה לו²³⁵, לילך אל ביתו אפי' במרוצה, אבל לעיקרו של אילן, פיר'²³⁶ הוה מאטי (או) אי הוה ראהיט. איכא דאמרי²³⁷ חשיכה לו כד²³⁸ (מסגו) מסגי קלי קלי. פיר'²³⁹ הולך מעט מעט, אבל כי²⁴⁰ רהיט מאטי.

בתרא, וסבר דיש לפסוק כרב, כמו בכל איסורי, כמובא כאן (ולא כמוש"כ שם בהע' 124. וראה מבוא).

229. כ"ה בגמ'. והרי"ף לא הביא הציטוט מן המשנה: 'שביתתי בעיקרו' וכו'.

230. כג' הרי"ף ורש"י (ראה הע' הבאה). ובגמ': 'רהיט לעיקרו'.

231. רש"י ד"ה והוא דכי רהיט מטי (בשינוי מועט). 232. כן הוא ברש"י.

233. כ"ה לפנינו בגמ' וברי"ף (ועי' לעיל הע' 158).

234. רש"י ד"ה חשכה לו (בשינויים מעטים).

235. פי' כן את קושיית הגמ'. ד'חשכה לו' משמע דאינו יכול להגיע לביתו אפילו 'כי רהיט'. אבל בעל מסורת הש"ס גרס: 'חשכה לביתו', וברש"י שברי"ף: 'חשכה לו לביתו'. ולדידו דברי רש"י מבארים את תשובת הגמ': 'חשכה לביתו, אבל לעיקרו של אילן מצי אזיל' (וראה הע' הבאה דרבינו מחלק ברש"י לקושיא ותיורו).

236. נראה כד"ה בפנ"ע (ועובר לפרש את תשובת הגמ'). ולפנינו ברש"י, המשך הפי' לתשובת הגמ' (וראה הע' קודמת).

237. כג' הרי"ף. ובגמ' נוסף: 'אמר רבא'.

238. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'כי'.

239. רש"י ד"ה מסגי קלי.

240. כג' הרי"ף וכ"י (ראה דק"ס, ט). ולפנינו בגמ' ליתא תי': 'כי'.

227. כ"ה ברש"י.

228. כג' ברי"ף כ"י (ראה דק"ס, ג). ולפנינו ברי"ף: 'ואע"ג דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי, בהא הילכתא כשמואל דהא תניא כותיה...'. ומסתבר ששתי הגירסאות מקורן ברי"ף עצמו ולא טעות של מעתיק. דכתב בספר העתים (סימן נב): 'ופסק הגאון ר' יצחק בהלכות ידי' דהלכתא כוותי' דרב... ובתור דכתבין הא, חזינו דכתב הגאון ר' יצחק בדוכתא אחרינא, והדר בי' ממה דפסק בהלכות דילי'. ואלו תורף דבריו, ומה שתמצא בפרק מי שהוציאוהו... תמחוק משם מה שפסקתי הלכה כרב, ותכתוב שם הכי: תני' כוותי' דשמואל... אע"ג דקי"ל הלכתא כרב באיסורא הכא הלכתא כשמואל, דהאי תני' דאתי' כוותי' דשמואל שייכא בההיא תניא אחריתי. דת"ר שנים ששאלו חלוק... ואם מיצעו עליו את התחום ה"ז לא יזיוהו ממקומו, וקי"ל דהילכתא היא, הלכך האי תני' דאתי' כוותי' דשמואל הלכה היא, דתרווי' חד טעמא ניהו'. ורמז לזה גם המאירי (בחי'דושי, עמ' שלח) שכתב: 'ולענין פסק, הלכה כשמואל... ואע"פ שבמקצת הלכות נמצא להם שפסקו כרב, חזרו בהם לפסוק כשמואל...'. מכ"ז נראה לכאורה דלא ידע על התיקון שהרי"ף עשה כאן בפסקיו. אך אפשר דס"ל כרחב"ש (עמ' שכג-ד) שכתב: 'ולא איכא על רב מינה קושיא אלא בדוחק', דמשיג בזה על מסקנת הרי"ף שבמהד'

משנה ד

[מט, ב] מתני' ²⁴¹, ²⁴² אם אינו מכיר או אינו בקי בהלכה וכו'. פיר' רשעז"ל ²⁴³, אם אינו מכיר אילן ²⁴⁴ ד' אמות ²⁴⁵ ליוצא חוץ לתחום. ר' ניסים ז"ל, אם אינו מכיר ²⁴⁶ אילן או גדר שיקבע שביתתו התם, (או) אי נמי מכיר אילן וגדר אבל אינו בקי בהלכה, שיודע ²⁴⁷ שהיא רשות שיקבע שביתתו ברחוק מקום, ואמ' שביתתי במקומי, זכה לו מקומו אלפים אמה [לכל רוח] ²⁴⁸ עגולות, דברי ר' חנניה ²⁴⁹ בן אנטיגנס. וחכמ' אומ' מרובעת ²⁵⁰ כטבלה מרובעת, כדי שיהא נזכר ²⁵¹ את ²⁵² הזויות.

רמז"ל פיר', קולה ²⁵³ כטבלה מרובעת יע' כאלואח. מרבעה אלתי יקצר פיהא אל תרביע. וקולה ²⁵⁴ נשכר את הזויות יע' אל ארבע זיאדאת אלתי יגיד אל מרבע עלי אל מדור אלתי (לפנינו: אלדי) פי דאכ'לה ותלך אל זיאדאת היענד

מבוא). כע"ז בפ' ריב"ח (אם אינו מכיר, זה שבא בדרך, לא אילן ולא גדר כדי שיקנה שם שביתה) ורחב"ש (פי' אם אינו מכיר אילן כדי שיאמר שביתתי בעיקרו ולא גדר...).

247. ר"ל 'שאינו יודע'. וכע"ז בפ' ריב"ח (או אינו יודע שיוכל לקנות שביתה ברחוק מקום), ריב"ח (עמ' שכה: 'אבל לא היה יודע...') ופיה"מ לרמב"ם (אם אינו יודע שאפשר לאדם לקבוע מקום שביתתו במקום רחוק).

248. כ"ה בגמ' לקמן (נא, א) ובמדרש שכל טוב (פרשת בשלח פט"ז). ובמשנה לפנינו: 'אלפים אמה לכל רוח'.

249. כג"י בכ"י, במשכ"ר (ראה שנויי נוסחאות למשנה) ובמדרש שכל טוב (שם). ולפנינו: 'רבי חנינא בן אנטיגנוס'.

250. כג"י בספר העתים (סי' סה ד"ה ת"ר המרבע). לפנינו במשנה: 'מרובעות'.

251. לפנינו במשנה: 'נשכר'.

252. כג"י בכ"י מינכן (דק"ס, מ) ובמשניות שבר"ף. ולפנינו: 'לזויות'.

253. תרגום: אמרו כטבלה מרובעת כלומר, כמו הלוחות המרובעים שמתכונים לרבען (ורבינו קיצר). וברמב"ם שם: 'כטבלה מרובעת, לפי שאי אפשר למעשה לעשות רבוע מדויק, לפיכך השמיעך שמספיק אם יראה מרובע כפי יכולת האדם, כמו לוחות המרובעים שמתכונים לרבען עד כמה שאפשר'.

254. תרגום (של הרב קאפח): אמרו, נשכר את הזויות.

241. כג"י במשניות שבר"ף כ"י נ"י, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו, המשך המשנה הקודמת.

242. לפנינו: 'שאינו'.

243. ד"ה ואם אינו מכיר.

244. לפנינו ברש"י: 'אילן או גדר' (דקאי ארישא דמתני': 'זהה מכיר אילן או גדר').

245. נקט לשון רש"י לקמן (נא, א) ד"ה אלו ד' אמות. ושם בברייטא: 'שבו איש תחתיו, אלו ד"א'. ואפשר דר"ל, דמחמת הד"א קונים שביתה כדי לצאת. וראה בגמ' להלן (נב, א): '...הרי אמרו, שבת יש לו ד"א, הנותן את עירובו יש לו ד"א, או לא'. והבעיא לא איפשיטא. ופסקו הראשונים (רא"ש סי' ט"ו ורמב"ם הל' עירובין, ו, יא) דיש לו ד"א. ושם ס"ל לרבינו בדעת רש"י דה"ה באומר שביתתי במקום פלוני. וכ"כ התוספות רי"ד שם: '...מדאמרן לעיל אמר תהא שביתתי במקום פלוני, אמר' כמאן דקאי התם דמי וקנה שם ד"א, כשאמר שביתתי במקומי לא כ"ש דקנה סביב סביב לרגליו ד"א. והנותן את עירובו מבעיא ליה לרמי אם יש לו ד"א סמוך לעירובו ואם לאו. דמי אמר' דוקא כששבת ברגליו יש לו ד"א כדילפי' משבו איש תחתיו אבל הנותן עירובו בפת ע"י שליח שלא עמד שם ברגליו יש לומר לא קנה שביתה אלא במקום עירובו. ורנ"ג המובא להלן, דלא הזכיר ד"א, אפשר דחולק (וראה הע' הבאה).

246. פי' זה של רנ"ג הועתק מכאן לספר רנ"ג (ראה

זואיא הואיא (לפנינו: ליתא תי' היא) אל מרבע ולדלך סמאהא זויית. והדה צורה דלך מרבע²⁵⁵ (לפנינו ליתא: מרבע) והלכה כחכמ'.

[א, א] אמרי' בגמרא, הני אלפים אמה, דקתני במתני' אמ' תהא²⁵⁶ שבייתני, זכה²⁵⁷ [לו מקומו אלפים אמה לכל רוח, היכן

כתיבן]²⁵⁸. כדתיניא²⁵⁹, שבו²⁶⁰ איש תחתיו אלו ד' אמות, אל יצא איש ממקומו אלו אלפים²⁶¹, מנה לן. אמ' ר' חיסדא למדנו מקום ממקום, ומקום מניסה, וניסה [מניסה, וניסה]²⁶², וגבול מגבול, וגבול מחוץ, וחוץ מחוץ²⁶³. ומדותם²⁶⁴ מחוץ לעיר. פיר²⁶⁵ זה הענין, מקום ממקום ומקום מניסה, פיסוק שנאמ' בו מקום ולא נאמ' בו ניסה, דנין אותו מקום מפסוק אחר שנאמ' בו מקום וניסה. כגון אל יצא איש ממקומו דנין אותו מושמתי לך מקום אשר ינוס שמה, מה להלן כת' ניסה, [אשר ינוס, אף מקרא דאל יצא איש ממקומו מרבי ביה ניסה]²⁶⁶, והווי כמאן דכ' ביה ניסא. והדר דנין ניסה מניסה וניסה מגבול. כלומ', דנין ניסה זו שלא נאמ' בו גבול מניסה שנאמ' בו גבול. דכ'²⁶⁷ מגבול עיר מקלטו אשר ינוס, ומרבינן נמי באידך ניסה דאל יצא איש ממקומו, כאלו כתי' ביה גבול. והדר דנין גבול מגבול וגבול מחוץ. דנין גבול זה שלא נאמ' בו חוץ מגבול שנאמ' בו חוץ. פיר²⁶⁸ ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול, ומרבינן חוץ מגזירה שווה להאי גבול דאל יצא איש ממקומו. והדר דנין האי חוץ מחוץ, ומדותם מחוץ לעיר דכ' ביה אלפים אמה.

259. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ג) ורחב"ש. ולפנינו: 'דתיניא'.

260. שמות טז, כט.

261. לפנינו בגמ': 'אלפים אמה מנא לן'.

262. כ"ה לפנינו בגמ'.

263. כג' בכ"י אפ' (דק"ס, ג) ובפ' רחב"ש. ולפנינו נוסף: 'דכתיב'.

264. במדבר לה, ה.

265. רש"י ד"ה מקום ממקום (בשינויים מעטים).

266. כ"ה ברש"י (ונראה דנשמט ב'טעות הדומות' מ'ניסה' עד 'ניסה').

267. במדבר לה, כו.

268. המשך לשון רש"י, שם (ואפשר דלרבינו הוא ד"ה בפנ"ע).

כלומר ארבע התוספות שנוסף המרובע על העגול שבתוכו, ואותן התוספות הן בקרנות שבזוית המרובע, ולפיכך קראן זויות. וזו צורתו. והלכה כחכמים'.

255. הציור בפיה"מ שלפנינו שונה.

256. כג' במדרש שכל טוב (שמות פט"ז), ה"ג (עמ' קסג) וס' העתים (סי' סה). ולפנינו במשנה (וגם בפ' למשנה לעיל) ליתא תי': 'תהא'.

257. ע"י בתורת חיים שכתב: 'היכא כתיבן. אף על גב דהנך אלפים אמה קתני להו קודם לכן בכמה משניות, מכל מקום עיקרא דמלתא בהך מתניתין הוא, מדקתני הכא זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח, ולא קתני יש לו אלפים אמה לכל רוח, כדקתני בשאר דוכתי, לכך מפרש לה הכא'.

258. כ"ה ל' המשנה והגמ'.

אמר' בגמ' מאי טעמ' דר' חנניה²⁶⁹ דאמ' אלפים אמה עגולות. ומהדרינן דאמ' קרא²⁷⁰ ומדותם מחוץ לעיר, עד זה יהיה. פיר' לזה אתה נותן פאות ואי אתה נותן פאות לשובת²⁷¹ שבת. ורבנן, זה יהיה, פיר' כזה יהיה²⁷² כל שובתי שבת.

משנה ה

[מט, ב, רי"ף סי' תרכב] מתני'²⁷³ זהו²⁷⁴ שאמרו העני מערב ברגליו וכו'. רמז"ל פיר' קולה²⁷⁵. זהו שאמרו וכו'. האד"א²⁷⁶ ראגע עלי קולה פימא תקדם שביתתי במקומי ובא (לפנינו: זכה) לו מקומו אלפים אמה לכל רוח. ר' מאיר לא יגזו (לפנינו: יגזו) הדא אל פעל אלא לעני לא ימכנה אלפת (לפנינו: אלפת אמא מן תמכנה... לכל רוח) לאן ר' מאיר יעתקד עיקר עירוב בפת, ואביח ללעני (לפנינו: לאלעני) אן יקול שביתתי במקומו (לפנינו: במקומי) פקט להקל על העני. ור' יהודה יקול אן אצל אל עירוב ברגל, וכפף עלי אל עשיר אן ירסל פת ביד שלוחו פיגעלהא לה פי מוצ'ע ותציר (לפנינו: פתציר) לה שביתה פי דלך אל מוצ'ע וימשי מנה אלפים אמה לכל רוח.

[נא, א-ב, רי"ף סי' תרכב] גמ'²⁷⁷ אמ' רב נחמן [מחלוקת]²⁷⁸ במקומי²⁷⁹, פיר'²⁸⁰ מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה²⁸¹ באומר שביתתי במקומי. פיר'²⁸² הבא בדרך²⁸³ ואינו

269. ראה לעיל הע' 249.

270. במדבר לה, ה.

271. לפנינו: 'לשובתי'.

272. לפנינו בגמ': 'יהיר'.

273. כג' ר"ח, רי"ף והמשניות. ובדפי הגמ', המשך המשנה הקודמת.

274. כג' במשניות שבירושלמי, רי"ף, ספר העתים, או"ז, רשב"א ומאירי. ולפנינו במשנה: 'וזו היא'.

275. תרגום: 'אמר'.

276. תרגום (של הרב קאפה): זה מוסב על מה שאמר לעיל. שביתתי במקומי, זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח. ר' מאיר אינו מתיר דבר זה אלא לעני מפני שאי אפשר לו בפת (אבל מי שאפשר לו אין מועיל לו אלא נתינת עירוב במקומו ואז מהלך אלפים אמה לכל רוח), לפי שר' מאיר סובר עיקר עירוב בפת. והתירו לעני בלבד שיאמר שביתתי במקומי להקל על העני. ור' יהודה אומר שעיקר העירוב ברגל. והקילו לעשיר שישלח פת ביד שלוחו וישימנה לו במקום מסויים ותהיה לו שביתה באותו מקום ויהלך ממנו אלפים אמה לכל רוח.

277. כן נראה להשלים.

278. כ"ה לפנינו בגמ' ובר"ף.

279. כ"ה לפנינו בגמ', ברש"י (שכתב: 'מחלוקת במקומי, גרסינן ביר"ד), ריב"ח ורחב"ש. ובר"ף, ר"ח, ספר העתים ומדרש שכ"ט (פרק טז): 'במקומו'.

280. רש"י רד"ה מחלוקת במקומי (הובא גם בפי רחב"ש וריב"ח. וראה הע' הבאה).

281. לפנינו ברש"י נוסף כאן: 'דקא שרי ר' יהודה אפילו לעשיר לערב ברגליו, והובא להלן (ע"ש הע' 290) בפי' לדברי ר' יהודה (וכ"ה בפי' רחב"ש וריב"ח).

282. על פי רש"י בע"ב, ד"ה עני הוא דאקילו רבנן גביה (ע"י לקמן הע' 286). ורחב"ש נקט לשון הרמב"ם (ע"ש הע' 53): 'כגון מי שיצא חוץ למדינה בסוף אלפים או אסף ואומר שביתתי במקומי'.

283. ברש"י (שם) נוסף: 'ואין עמו פת', משמע דבעי תרתי. וכן דייק מרן הבית יוסף (או"ח ס"ס תט) מרש"י למשנה ד"ה וזהו. ורבינו שהשמיט, אפשר דס"ל כרמב"ם (הל' עירובין ז, א), דבא בדרך' לחודא

מכיר²⁸⁴ גדר ולא אילן לומ' שביתתי במקום פל', דר' מאיר סבר עני אין²⁸⁵, פיר²⁸⁶ עני [הוא]²⁸⁷ דאקילו רבנן גביה, דאין²⁸⁸ עמו פת הוא דאקילו גביה רבנן, [ד] מערב²⁸⁹ ברגליו, דאמ' שביתתי במקומי, אבל עשיר לא. ור' יהודה סבר וכו', פיר²⁹⁰ דק' שרי ר' יהודה אפי' לעשיר לערב ברגליו. אבל במקום פל', פיר' שמכיר גדר, דברי הכל עני אין, פיר' דאקילו רבנן גבי, עשיר לא וכו'. עד ולא אמרו מ[ע]ר[ב] בן כפת וכו'²⁹¹ משמע דעיקר עירוב כי איתקן [ברגל איתקן ו]לא²⁹² אמרו אלא²⁹³ להקל על העשיר, ר' יהודה קתני לה.

[גמ' ורי"ף שם] אמ' ר' נחמן וכו'. עד אבל במקום פל' דברי²⁹⁴ הכל עני אין עשיר לא. רמז"ל פיר' בלשון ערבי²⁹⁵, לא²⁹⁶ אכתלאף בין ר' יהודה (לפנינו נוסף: ובין) ור' מאיר אנה אדא כאן ימיז אילן או גדר או מקום. וקולה (לפנינו: וקאל) שביתתי במקום פל' אנה לא יגוז דלך גיר לעני, אמא עשיר לאבדלה (לפנינו: פלא בד לה) אן יוצל פת למקום שביתתי (לפנינו: שביתתו) צרורה, ואנמא אבחנוא דלך למי שבא בדרך לאנה עני אדלא ימכנה אן יצל אלי הנאך ויגעל תם [פת], והילכ' כר' יהודה.

[גמ' ורי"ף שם] תניא כוותיה דרב נחמן וכו'. פיר' ²⁹⁷ דאמ' מחלוקת במקומי.

[רי"ף שם] והילכ' כרב נחמן וכו'.

- מיקרי עני (וראה בפ' רחב"ש עמ' שלב הע' 66) [ולכאורה גם מרש"י להלן (ד"ה אבל עשיר) נראה כן, דכתב: 'אבל עשיר, כגון יושב בביתו לא', משמע דאם אינו 'יושב בביתו' כבר אין לו דין של עשיר, אבל עי' בהגהות וציונים אות ג', מהד' 'עוז והדר'].
284. ברש"י שם נוסף: 'או למכיר' (ואפשר דרבינו ל"ג לה, דהא גריס בדר"נ: 'מחלוקת במקומי').
285. כג' רי"ף, ר"ח, ריב"ח וכ"י אפ' (דק"ס, ת). ולפנינו בגמ': 'עני הוא...' (כ"ה גם להלן, ראה הע' הבאה ובמבוא).
286. עפ"י רש"י ד"ה עני (ראה לעיל הע' 282).
287. כ"ה בגמ' וברש"י.
288. ברש"י שם: 'הבא בדרך ואין עמו פת'. וזה שהשמיט 'הבא בדרך', אולי משום שבזה הרי פתח (ועי' לעיל אצל הע' 283).
289. כן נראה דצ"ל.
290. לשון רש"י לעיל (נא, א, ד"ה מחלוקת, עיי"ש הע' 281).
291. רש"י ד"ה ולא אמרו לערב בפת.
292. כ"ה ברש"י שם.
293. לשון הרי"ף (ת'): 'אלא להקל על העשיר, הן גם לשון רש"י).
294. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף ליתא תי': 'דברי הכל'.
295. לשון הרמב"ם בפ' למשנה (וראה במבוא).
296. תרגום (של הרב קאפח): לא נחלקו ר' יהודה ור' מאיר שאם היה מכיר אילן או גדר או מקום ואמר שביתתי במקום פלוני שאין זה מותר אלא לעני, אבל העשיר עד שיתן פת במקום שביתתו דוקא. והתירו זה למי שבא בדרך לפי שהוא עני, מפני שאי אפשר לו להגיע לשם ולתת שם פת. והלכה כר' יהודה.
297. רש"י ד"ה תניא כוותיה דרב נחמן.

משנה ו

[נב א, רי"ף סי' תרכב] מתני', מי שיצא להלך²⁹⁸ לעיר²⁹⁹ שמערבין בה וכו'. רשעז"ל פיר³⁰⁰, מי שיצא מעיר³⁰¹ לילך לעיר³⁰² אחרת שמערבין לזה³⁰³, שסמוכה לעירו בתוך ד' אלפים. הוא מותר לילך³⁰⁴, ואע"פ שלא אמ' כלום, דכיון שיש לו לשם בית, ודאי לא עקר דעתו מהליכה, ומתכוין הוא לקנות שביתה בתוך³⁰⁵ התחום, והוי כעני האומר שביתתי במקום פל' וקנה, דהא עני הוא, דה[ח]זיק בדרך.

וכל בני העיר וכו'. עד ר' מאיר אומ' כל שיכל לערב ולא עירב הרי זה חמר גמל. פיר³⁰⁶ [ל]ר' מאיר³⁰⁷ עני³⁰⁸ הוא, (ואו) ואי קאמ', קאני. אבל השתא דיכול היה לערב ולומ' שביתתי במקום פל' ולא אמר, מספקא לן (או) אי הוה דעתו לקנות שביתה בסוף התחום או בביתו, והרי זה חמר וגמל שאין לו אלא אלפים שמן ביתו לסוף התחום, אבל אלפים אמה שמעבר ביתו ולצד השני הפסיד, שמא בסוף התחום קנה. ומתוך³⁰⁹ התחום נמי לא קנה אלפים לצד השני³¹⁰, פיר' העיר האחרת, שמא לא קנה שביתה כי אם בביתו.

מי שיצא ללך³¹¹ לעיר³¹² שמערבין בה וכו'. רמז"ל³¹³, כגון ג' עירות³¹⁴ שיש בין כל אחת וא' אלפים אמה. והיו³¹⁵ בני העיר הראשונה מניחין עירובן בעיר השניה כדי

דמספק' לן (לר"מ) אי חשבינן ליה עני... או דילמ' כיון דחזר, נפק ליה מתורת עני'.

309. לפנינו ברש"י: 'ומסוף' (וראה לעיל הע' 305).

310. לפנינו ברש"י: 'לצד עיר האחרת'.

311. נראה דצ"ל: 'לילך' או 'להלך' (עי' לעיל הע' 298).

312. כן גרס גם לעיל (עי"ש הע' 299).

313. הפירוש המיוחס כאן לרמב"ם, מיוחד ותואם לכאורה למש"כ בהל' עירובין (ראה לקמן בהע').

314. בגמ' שם מפרש רב הונא: 'כגון שיש לו שני בתים וביניהן שני תחומי שבת', ולא הזכיר: 'עיר שלישית'. ועי' רמב"ם הל' עירובין (ז, ח), שפוסק מהסוגיא שלנו: 'אנשי העיר ששלחו אחד מהן להוליך להן עירובן למקום ידוע' (ולכאורה, היא העיר השנייה המוזכרת להלן). גם רש"י לעיל (נא, ב ד"ה איהו) פי', דבעי לסיים 'מקום הניכר לו שם'. ואפשר דפי' אינם שווים (עי' בהע' הבאה. וע"ע לקמן הע' 329).

315. פי' היו נוהגים כן תמיד, וע"כ כאילו אמרו. ונראה דמש"כ הרמב"ם שם (ראה הע' קודמת): 'למקום ידוע', פירושו כן, שהיו נוהגים להניח שם

298. לפנינו: 'לילך' (וכן הגי' ברש"י המובא להלן).

299. כגי' בכ"י מינכן (דק"ס, ס) והרמב"ם (ראה גם להלן הע' 312). ולפנינו במשנה וברש"י (ראה לקמן הע' 302): 'בעיר'.

300. ד"ה מי שיצא.

301. לפנינו ברש"י: 'מעירו'. ואפשר דלרבינו 'עירו' הוא רק המקום שרוצה להגיע אליו (ראה להלן).

302. כגי' בכ"י, ד"ש (דק"ס, ס). ולפנינו ברש"י: 'בעיר' (וראה לעיל הע' 299).

303. כגי' ברש"י כ"י וד"ש (דק"ס, ס). ולפנינו: 'שמערבין בה'.

304. רש"י ד"ה הוא מותר לילך (בשינויים מעטים). וראה לעיל הע' 298.

305. לפנינו ברש"י: 'בסוף'.

306. רש"י המשך ד"ה הקודם (בשינויים מעטים).

307. כ"ה ברש"י.

308. לפנינו ברש"י: 'ודאי עני הוא'. ואפשר דרבינו ל"ג תי': 'ודאי', דיש ראשונים שמסתפקים בזה, ראה פסקי הרי"ד (וכ"כ הר"ן, הרשב"א והריטב"א):

לקנות שביתה התם, והיו מותרין ללכת משם אלפים אמה עד עיר השלישית. ועשו להן שליח בערב שבת לערב עליהם³¹⁶ באותה העיר השניה שמערכין בה³¹⁷. ונגע בו חבירו בדרך, וכבר החזיק בדרך³¹⁸, והוא הולך לערב על בני עירו³¹⁹, ואמ' לו חבירו, חזור לעיר תלין אצלי³²⁰ הלילה ובבקר הלך. וחזר לעיר וישן לשם, הרי הוא מותר למחר לילך עד העיר השלישית, ובני³²¹ העיר אסורין, דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומ' וכו'.

[גמ' ורי"ף, שם] [גמ']³²² מאי שנא איהו ומאי [שנא]³²³ אינהו. פיר' ³²⁴למה הוא מותר והן אסורין. כיון דבני העיר אסורין, דהא החזירו [חבירין]³²⁵ ולא עירב עליהן, ואיהו כחד מיניהו כבני העיר בעי מהוי³²⁶, ונתסר בהדיהו. אמ' רב הונא³²⁷ וכו'. פיר' אוקמה רב הונא למשנתינו, כגון שזה היוצא לערב על בני עירו יש לו שני בתים³²⁸,

באותה העיר האחרת, היינו אומרים שאין זה עני אלא עשיר שהרי בביתו הוא.../.

321. לפנינו במשנה: 'וכל בני'.

322. כן נראה להשלים.

323. כן נראה להשלים.

324. נראה דג"ז מפי' הרמב"ם לסוגיין, כדמשמע לקמן (עיי"ש הע' 329).

325. כן נראה להשלים, וכ"ה ל' המשנה.

326. השוה לפי' הריטב"א: 'דהא כיון שחזר לעיר אין טעם (זה) לחלק בינו ובין בני העיר'.

327. כג"ז הגמ' והרי"ף בכ"י נ"י. ובריי"ף לפנינו (ובד"ק): 'רב יהודה'.

328. הרמב"ם (הלכות עירובין ז, ח) השמיט אוקימתא זו. ופי' המ"מ, משום דס"ל דתירוצא דגמ': 'כגון שיש לו שני בתים' היא לאו דוקא, ו'אורחא דמלתא נקט'. אבל רש"י לעיל (נא, ב סד"ה הנך) פי': 'ולהכי נקט יש לו ב' בתים, דאי לא הוה ליה ביתא התם, לא הוה אמרינן כי לא אמר כמאן דאמר דמי, דדלמא קא הדר ביה'. וחזר ע"ז בפי' למשנה (ד"ה הוא מותר): 'כיון שיש לו לשם בית, ודאי לא עקר דעתו מהליכתו ונתכוון לקנות שביתה בסוף התחום, והוי כעני'. וכ"כ הרשב"א (עה"ק, שער ה דין טו: 'שאין דברים אלו אמורין אלא במי שיש לו בית באותו מקום השלי, אבל אם אין לו שם בית... אפשר שנמלך'). וכ"ה בריטב"א (עמ' תקא: 'דעל כרחך אצטריך לומר שהיו שני בתים, כי מפני כן דן אותו רבי יהודה כעני'). והרמב"ם כפי הנראה, לא חש לדילמא הדר ביה. ואפשר לפי

עירובם תמיד (ואינו 'מקום הניכר לו תמיד' שבפי' רש"י, שהו"ל בהע' קודמת).

316. לכאורה, 'לערב עליהם בפת' קאמר, כמוש"כ לעיל: 'והיו בני העיר הראשונה מניחין עירובן בעיר השניה', וכן דייק הב"י (ס' תי) בדברי הרמב"ם (שם ה"ח): 'אנשי העיר ששלחו אחד מהן להוליך להן עירובן'. וכן נראה מהרמב"ם בפיה"מ שם כתב: 'החזירו חבירו לעיר לפני שגייע ולא עשה עירוב'. אבל הרא"ש (ס' טו) סבר: 'בני העיר דאמרו ליה: ערב עלן, רצונם לומר שהוא היה מכיר אילן או גדר ומסרו לו שביתתם'.

317. נראה דמפרש כן ל' המשנה: מי שיצא לילך 'לעיר שמערכין בה', דהיינו לעיר שמניחין בה את העירוב תדיר, והיא העיר השנייה המוזכרת כאן (ולשאר המפרשים הלשון ק"ק).

318. פי' 'החזיק בדרך' ויצא מעט (ראה רש"י לעיל כא, ב ד"ה מי שיצא כל דהו), קודם 'שנגע בו חבירו בדרך'.

319. נראה ד'בני עירו', כולל את עצמו, וכ"כ לקמן (אצל הע' 326): 'ואיהו כחד מיניהו כבני העיר בעי מהוי'.

320. וברש"י ד"ה כי פליגי (ראה לקמן הע' 346) פי': 'ואמר לין פה בביתך הלילה'. ולרבינו, צ"ב אמאי בעי דתלון אצלי. ושמא 'אצלי' כדי שיתרצה, ול"ד. ואפשר דאם ישוב וילון בביתו יתבטל דינו כ'מחזיק בדרך'. וכעיי"ז ברשב"א כאן: 'ושמא נאמר, דכיון שהחזירו חבירו, אם לא שיש לו בית

בית בכאן ובית בכאן בעיר השלישית³²⁹, וביניהן ארבעת אלפים אמה³³⁰ שהן [שני]³³¹ תחומי שבת. ויצא לילך לעיר שמערבין בה³³² כדי שיערב על עצמו³³³ לילך לביתו השני ועל בני עירו כדי שילכו לעיר הג', והחזירו חבירו. הוא כיון שיצא לדרך והחזיק³³⁴ הוה ליה עני, ויש לו³³⁵ לקנות שביתה בסוף אלפים אמה (במאירה) [באמירה]³³⁶ כר' נחמן ואליאב דר' יהודה³³⁷, דהילכ' כוותיה³³⁸. ואע"ג שהחזירו חבירו ולא הגיע לסוף אלפים אמה, כמאן דמאטי התם דאמי וקאני שביתה, ולפי' הוא מותר לילך. אבל בני העיר שהן יושבין בביתה, עשירים נינהו וכיון שלא עירבו עליהן בפת³³⁹ לא קנו שביתה התם. ולפי' שנינו, הוא מותר וכל בני העיר אסורין³⁴⁰.

מלוגיל (והמאיר), שכתב: '...שהרי כשיצא מביתו לא היה דעתו ע"מ לערב אלא לילך לביתו שבעיר אחרת והיה יכול להגיע לעיר אחרת מבעו"י' (וע"ע בחזו"א הל' עירובין סי' תי סק"ו).

334. כ"ה ברמב"ם בפיה"מ: 'כי משיצא והחזיק בדרך... קנה שביתה לפי שהוא עני, ובהל' עירובין (שם ה"ח) כתב: '...שהרי הוא בא בדרך, ונתכון לשבות שם והחזיק בדרך'.

335. ר"ל: 'מותר לו'. וכן הפי' בל' הרמב"ם במקומות נוספים, כגון: יד החזקה (הל' תפילה פ"ג ה"ד וה"ו, הל' שבת פ"ה הט"ו ופי"ב הט"ו וה"ח, הל' חמץ ומצה פ"ח ה"י ועוד) ובפי' למשנה (ברכות פ"ב מ"ב ומ"ד, עירובין פ"ג מ"ה, פ"ד מ"ז, פ"י מ"ד ועוד) - מפי מורי, הרב ב"ז בנדיקט זצ"ל.

336. כן נראה דצ"ל.

337. צ"ב, דהא אמרי' בגמ' לעיל (נא, ב), דלר"נ 'במקום פלוני ד"ה (ולא רק לר' יהודה) עני - אין, עשיר - לא'. וכ"כ המ"מ (שם, ז, ב): 'וכן אם נתכוין לקבוע שביתתו וכו'. זה מוסכם מר"מ ור"י, לפי אוקימתא דר"נ, דכל שאינו מהלך עד מקום שקנה שביתה דברי הכל עני - אין עשיר - לא'.

338. וכן פסקו הר"ח, הרי"ף והרמב"ם (שם, מהע' קודמת).

339. כע"ז ברמב"ם שם (ז, ח): 'הן לא קנו שביתה באותו מקום שהרי לא הונח שם עירובין'.

340. עד כאן פי' הרמב"ם (וההמשך לשון רש"י, ראה הע' הבאה).

הפי' המיוחס כאן לרמב"ם דכשם שג' בתים' ל"ד הוא הדין ב'.

329. כמוש"כ לעיל (ע"ש הע' 314), דאיירי בג' עיירות.

330. כתב הריטב"א: 'והא דקאמר וביניהן שני תחומי שבת, פי' בין שני הבתים יש שני תחומי שבת, דהיינו ד' אלפים אמה'. ולפי המבואר כאן, העיר כולה חשובה כד"א, והאלפיים נמדדים מחוצה לה.

331. כן הוא בגמ'.

332. פי' שמערבין בה 'תמיד' (ראה לעיל הע' 315).

333. משמע לכאורה שמטרת יציאתו לדרך היתה כדי ל'ערב', ולא בשביל להגיע ישירות לביתו, ואעפ"כ הוא נחשב לעני. וכ"כ הרמב"ם שם (ז, ח): 'והוא קנה שם עירוב, שהרי הוא בא בדרך ונתכוין לשבות שם', וכ"פ השו"ע (סי' תי, א) וספר העתים (סימן ס'). וכתב המ"ב (שם, ס"ב): 'המחבר סתם כדעת הרמב"ם. אמנם דעת הרבה פוסקים דדוקא אם יציאתו היתה שלא ע"מ לערב, ורק ללכת למק"א בסוף ד' אלפים מכאן, זה נחשב לבא בדרך'. ובשער הציון (אות א) מוסיף, שהחולקים על הרמב"ם הם רש"י, הר"י מלוגיל, אור"ז, סמ"ק ואחרים. ונראה דכוונתו לרש"י לעיל (נא, ב) ד"ה שיש לו (שהא"ז סי' קנה העתיקו בפי' למשנתינו) שפי': '...והיה רוצה לילך לביתו שבעיר אחרת מע"ש ולשבות שם בשבת, ולא יצא מביתו אדעתא דקניית שביתה בסוף התחום ולחזור, אלא אדעתא למיזל עד התם, והחזירו חבירו'. וביותר נתבאר ע"י הר"י

תניא נמי הכי וכו' עד יתר על כן אמ' ר' יוסי בר' יהודה וכו'. פיר' ³⁴¹ יתר על כן, אפי' לא החזיק בדרך אלא אמ' לצאת, והחזיק ³⁴² בו חבירו ואמ' לו לין פה וכו'. עד כולי עלמ' לא פליגי דצריך. פיר' ³⁴³ דצריך שיאמ' לין פה, דקתאני מתני' בדר' יהודה והחזירו חבירו, דהשתא ודאי משום צנה וחמה הוא דהדר ביה ודעתיה למקני שביתה בסוף התחום, ואע"פ שלא אמ', אבל חזר מעצמו איכ' למימ' נימלך ממלך ולא קנה שביתה לשם, דאפי' גלויי דעתא ליכא והרי הוא כבני עירו. כי פליגי להחזיק פיר' ³⁴⁴ והיינו יותר על [כן] ³⁴⁵, אפי' לא החזיק בדרך אלא שאמ' לו חבירו לין פה, ששמע ממנו שהיה רוצה לצאת, ואמ' [לין] פה בביתך ³⁴⁶ הלילה משום הצינה.

ור' יוסי ³⁴⁷ אמ' להחזיק וכו'. ופירש אדוננו אור העולם ³⁴⁸ רב האי גאון ז"ל ³⁴⁹, איכא בין ר' יוסי לר' יהודה, דר' יהודה אמ' כיון שהחזיק בדרך, קנה. ור' יוסי בריה סבר ³⁵⁰, אע"פ שלא החזיק בדרך ³⁵¹ [א]לא ³⁵² כיון דשוי אנפיה למיפק לאורחא ³⁵³ אע"פ דאיתיה במתא, קנה עירוב.

משנה ז

[נב, ב, רי"ף סי' תרכג] מתני', מי שיצא חוץ לתחום וכו'. ר' אליעזר אומ' שתיים יכנס. רמז"ל פיר' ³⁵⁴, ר' אליעזר יעתקד אן ללאנסאן (לפנינו: ללאנסאן) פי מוצעה ד' אמות והוא באמצען, פאד'א (לפנינו: פאד'א כאן), כ"רג (לפנינו: כ"ארג) ען אל תחום שתי אמות

ובראשונים. ואפשר דהיה כן בפ' רב האי או רנ"ג לעירובין, שלא הגיע לידנו (וראה מבוא).

350. פי' כן בדעת רבה ד'פליגי בלהחזיק' [נדבריו בתחילת הפסקא: 'ור' יוסי וכו', אפשר דאינם מדברי רה"ג. ואפשר דרב האי פי' תחילה דברי רב יוסף ורבינו הביא רק את הפ' לרבה].

351. וברש"י לקמן (ד"ה דרגא): פי' דגם 'שהיה יורד מן העליה, דהוה ליה החזיק בדרך'.

352. כן נראה להשלים.

353. ורש"י (ד"ה כי פליגי להחזיק) פי': 'ששמע ממנו שהיה רוצה לצאת'.

354. תרגום (של הרב קאפח): ר' אליעזר סובר שיש לאדם במקומו ארבע אמות והוא באמצען. [ואם] יצא חוץ לתחום שתי אמות, הרי יש שתוף בין ארבע אמות שלו ובין סוף התחום ולפיכך יכנס.

341. רש"י ד"ה יתר על כן (בשינויים מועטים).

342. לפנינו ברש"י: 'והחזירו חבירו ואמר לין פה'. ולכאורה גי' רבינו מרווחות יותר, דהאיך ניתן 'להחזירו' אם רק 'אמר לצאת' ועדיין לא יצא?!

343. רש"י ד"ה לומר. וצ"ע דרבינו העתיק מרש"י הפי' לפי ה'לישנא קמא' בעוד הר"ף עצמו פי' כל"א, שכתב: 'לומר שביתתי במקום פלוני כ"ע לא פליגי דצריך' (וראה מבוא). וריב"ח אכן פי' כן (ע"ש בהע' 491 דצ"ל: כפי' ב' ברש"י).

344. רש"י ד"ה כי פליגי להחזיק.

345. כן נראה דצ"ל (כאן ובהמשך).

346. כ"ה ברש"י. וראה לעיל הע' 320.

347. לפנינו: 'ורב יוסף' (וראה לקמן הע' 350).

348. בתואר זה פונים גם השואלים מהרמב"ם (ראה תשובות הרמב"ם סי' קסא וסי' ריב).

349. פירוש זה המיוחס לרה"ג ליתא באוצה"ג

פוקע (לפנינו: פקד וקע) אל אשתרך (לפנינו: אלאשתראך) בין אל ד' אמות שלו ובין אכר אל תחום פל דלך יכנס.

ממצין³⁵⁵ את המדות, פיר³⁵⁶ יחררון אל אכיאל (לפנינו: אלקיאס) מן סבב מאיקע מן אל תסאמה פי מסאחה אל מואצ'ע אל מנכפצ'ה ואל מרתפעה פי אכדון (לפנינו: אכדון באלחט') אל אופר ללשריעה (לפנינו: לאלשריעה) וינקרצון (לפנינו: וינקצון) מן אל אלפים אמה אדרעה. ואין הלכ' כר' אליעזר ולא כר' שמעון.

פיר' רשצו"ל, שאין המשוחות ממצעין³⁵⁷ וכו'. פיר³⁵⁸ המשוחות, מודדי התחומין לעיירות, ועושין סימן לתוך התחום. אין ממצין את המדות, פיר³⁵⁹ להסיב³⁶⁰ ה[סימ]ן בתוך³⁶¹ אלפים, אלא כונסין אותן לתוך אלפים. מפני הטוען³⁶², פיר³⁶³ (טוען) טועי המדות, שאינן מכירין את הסימן, ופעמים שיוצאים (לתל) [להלן]³⁶⁴ הימינו וחוזרין, ולא אדעתיהו. ל[א] (אמ' ר' שמעון דוראי) [ולא שמעתיו, דדוקא]³⁶⁵ ט"ו נקטי, וטועי המדות הן המשוחות הקובעין תחומי. ואמרי' לקמן בכיצד מעברין³⁶⁶, אין מודדין אלא בחבל של נ' אמה. (מחבלים) [מ' חבלים] יש לאלפים, וכל חבל וחבל מתמעט שיעור שתי (אמות, ו')³⁶⁷ אחיזות, שזה תופיס מיכן וזה תופיס מיכן. והאחיזה טופח וחצי אצבע, הרי פ' טפחים ומ' אצבעות העולים לי' טפחים, הרי צ' טפחים, שהן ט"ו אמה.

[גמ' ורי"ף שם] [גמ'³⁶⁸ אמנ'] ר' חנינה וכו' עד ורגלו אחת חוץ לתחום³⁶⁹, יכנס. פיר³⁷⁰ דעדיין רובו בתוך התחום, הולכך יכנס.

סליק פרקא

355. כן הגי' ברמב"ם פיה"מ, ר"ח, רי"ף וריב"ח. ולפנינו משנה בפנ"ע.

356. תרגום (של הרב קאפח): ממצין את המדות, מדקדיקן במדידה, מפני שאין מקפידין במדידת המקומות הנמוכים והגבוהים ומחזיקין אותן ביותר ממדתן להחמיר ונמצאו מחסרין מן האלפים אמה כמה אמות. ואין הלכה כר' אליעזר ולא כר' שמעון.

357. כג' בכ"י מינכן (דק"ס, ז) וכן בגמ' לקמן (קה, א). ולפנינו במשנה (וכן ברמב"ם בפירושו, ראה לעיל הע' 356): 'ממצין'.

358. רש"י ד"ה המשוחות.

359. רש"י ד"ה אינן ממצין את המדות.

360. לפנינו ברש"י: 'להציב' (ונראה דנתחלפו לסופר הצד"י בסמ"ך, וראה מבוא).

361. לפנינו ברש"י: 'לסוף'.

362. לפנינו במשנה: 'הטועין'.

363. רש"י ד"ה מפני הטועין (בשינויים מעטים).

364. כ"ה ברש"י.

365. כ"ה ברש"י.

366. נז, ב.

367. כצ"ל וכ"ה ברש"י.

368. כצ"ל.

369. כג' הגמ' והרי"ף בכ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'מן התחום'.

370. השווה רש"י סד"ה נזק.

פרק חמישי

משנה א

[נב, ב – נג, א, רי"ף סי' תרכד] כיצד מעברין את הערים וכו'. רשצז"ל פיר', כיצד מעברין, מפרש בגמרא² לשון אשה עברה. דתנן לקמן³, הנותן עירובו בעיבורה של עיר, אלמא יש עיבור לעיר, ומפרש השתא כיצד יש לה עיבור. אם⁴ בית נכנס בית⁵ יוצא, או⁶ פגום נכנס פגום⁷ יוצא, או היו⁸ גדודיות [כו']⁹, מוציאין את¹⁰ המדה כנגדן. פיר'¹¹, כלומ', כשבא לעיין¹² סימן תחום העיר ובא למדוד אלפים חוצה לה, אם היה מחיצתם שור או¹³ איגר שאינה חומה חלקה אלא בתים סמוכים ומחוברים. ויש בית נכנס לתוך העיר יותיר מחבירו ונראית פגומה¹⁴ מבחוץ, ויש בית יוצא בולט בחוץ יותר מחבירו. או פגום נכנס פגום יוצא, שהייתה העיר מוקפת חומה ויש מגדלין עגולין בולטין בחומה, פעמים שבולטין בפנים ופעמים שבולטין בחוץ, או שהיו שם לאחת הקרנות של עיר גדודיות. פיר'¹⁵ שברי חומה של חרבות¹⁶. וישבו בתוך ע' אמה ושירים לעיר. או גשרים או נפשות. פיר'¹⁷ כעין שעושין על הקבר,

1. ד"ה כיצד מעברין.
2. לקמן נג, א.
3. ס, א.
4. כג' ברש"י שבכ"י וד"ש (ראה דק"ס, א). וכ"ה ברש"י שבריי"ף, שבריו"נ וברע"ב. ולפנינו ברש"י ליתא תי': 'אם'.
5. כ"ה במשנה. וברש"י: 'ובית'.
6. כ"ה ברש"י. ולפנינו במשנה ליתא תי': 'או'.
7. כ"ה במשנה. וברש"י: 'ופגום'.
8. כ"ה ברש"י. ולפנינו במשנה: 'היו שם', וליתא תי': 'או' (וראה לעיל הע' 6 ולקמן הע' 95).
9. כ"ה ברש"י.
10. כ"ה במשנה. וברש"י ליתא תי': 'את'.
11. רש"י ד"ה בית נכנס (בשינויים מעטים).
12. לפנינו ברש"י: 'לציין'.
13. ברש"י ליתא תי': 'או'. וליתא נמי בגמ' מגילה (ה, ב), דמשמע דחד מילתא ניהו (וכ"פ רש"י שם ד"ה חומה: 'והיינו שור איגר, שגגותיה חומותיה, גג מתרגמין איגר').
14. ברש"י: 'כניסתו פגומה'.
15. רש"י, שם בהמשך. ואפשר דלרבינו הוא ד"ה בפנ"ע, וכ"נ מפ"י הרע"ב ועי' גם בב"י (אור"ח סי' שצח אות ו).
16. לפנינו ברש"י נוספה תי': 'בתים'. ולכאורה, מדהשמיט (ראה לקמן הע' 96 שהביא מרש"י תי': 'בתים') רבינו תיבה זו משמע דס"ל דלא בעי דאתו מבית שלם. וכן משמע מל' הרמב"ם בפ"י למשנה, שכתב: 'גדודיות, והוא זה שיש לו ג' כותלים בלבד', ולא הזכיר שהיה בית מקודם (וכ"כ רחב"ש וריב"ח). ועי' בערוך השלחן (שצח, טז) שדייק מל' הטור (שם) כרש"י: 'דג' מחיצות... זהו כשבאו מבית שנחרבה'. ברם מפשטות לשון השו"ע (שם) משמע דסגי ב'שלש מחיצות שאין עליהם תקרה', לכאורה כדעת הרמב"ם ודלא כרש"י. ועי"ש במ"ב ס"ק כט שפ"י השו"ע, בשם הלבוש, ש'היה שם בית דירה מתחלה ונהרס', כרש"י ולא כרמב"ם.
17. רש"י ד"ה או גשרים.

מוציאין את המדה כנגדן¹⁸. (אבל) [אם]¹⁹ הבליטות²⁰ הללו אצל קרן מזרחית צפונית, רואין כאלו יש בליטה אח[ת] כנגד[ה] בקרן²¹ המזרחית דרומית, וחוט מתוח מזו לזו, ומודד מן החוט לחוץ שיהא התחום (שנה) [שוה] לשתי הקרנות, ולא יהא כאן קצר וכאן ארוך. ועושין אותן,²² את²³ התחומין, מרובעין, שיהא²⁴ אלפים לצדדין כבאמצע. ולא עגולין, שיהא לה אלפים באמצע²⁵, ובצדדין יהיו²⁶ מתמעטין (ב)[כ]דרך כל עיגול. ובעיר מרובעת עסיקין שאין בה אלא אלפים על אלפים, דהו נמי תחומין מרובעין. ואם [אינן]²⁷ מרובעות, כגון שיהא יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים²⁸, לא הו²⁹ תחומין מרובעין. דתחומין דוקא שיהא ארכן כרחבן, שיהא³⁰ רחבן למידת העיר היא, אם קטנה אם גדולה, וארכן אלפים, אלא מרובעין דקתני למעוטי עגולין, כדי שיהא נשכר את הזויות.

[נה, א, רי"ף סי' תרכ"ד] [גמ']³¹ ת"ר כיצד מעברין את הערים, ארוכה כמות שהיא. רשעז"ל פיר³² כמות שהיא, [לקמן]³³ מפרש. עגולה עושין לה זויות. פיר³⁴, כשבא למדוד תחומין לקצותיה לא ימדוד לה תחומיה³⁵ אלא יוסיף לה רבוע, כלומ' ירחיק

29. כע"ז גי' רחב"ש (לא הו ריבוע תחומיה מרובעין, דתחומין דוקא...) ובר"ש (דק"ס, ב): 'לא יהו מרבעין התחומין דוקא'. ובר"י מלוניל: '...לא יהו מרובעים דוקא'. ולפנינו ברש"י: 'לא הו מרובעין, דתחומין מרובעין לאו דווקא...' ובאור"ז (ס"א קסא) הלשון: 'לא הו מרובעין דוקא' (ולכאורה גרס כר"מ וא"צ להגיה כבמהדורות מכון ירושלים).

30. לפנינו ברש"י: 'שהרי'. ועי' בפ"י לרש"י פ"ר בעת' שכתב: 'שהרי רחבן למדת העיר הוא. בביאור חמש המלים האלו נתלבטו הרבה: הבית יוסף והדרישה בטור ואור"ח ס"י שצט והרבה אחרונים, ומכולם יוצא שכוונת רבינו היתה לומר, שמדת העיר (אם גדולה אם קטנה...) אינה משפיעה על מידותיהם של התחומין. וניחה כן לגי' רבינו.

31. כן נראה להשלים.

32. ד"ה ארוכה כמות שהיא.

33. כ"ה ברש"י.

34. רש"י ד"ה עגולה עושין לה זויות.

35. בכ"י (ראה דק"ס, ע) ואור"ז: 'תחומה'. וברש"י שלפנינו: 'מן החומה' (כ"פ). וברש"י שבריי"ף: 'מחומותיה'.

18. רש"י ד"ה מוציאין את המדה (בשינויים מעטים).
19. כ"ה ברש"י.

20. כ"ה ברש"י שבריי"ף, בריו"נ, ברע"ב, אור"ז (ס"א קסא) וב"י (שם). ולפנינו ברש"י: 'בליטות'.

21. כ"ה ברש"י (כאן ולהלן).

22. כ"ה ברש"י. ולפנינו במשנה: 'אותה'. והיא גי' הרמב"ם והתוס' יו"ט. ורחב"ש מביא שתי הגי' וכתב: 'ועושין אותה... היתה העיר עגולה מרבעין אותה. ויש מי שגורס: ועושין אותן... את התחומין מרובעין'. והרש"ש כתב: 'ול"נ פשוט דאף לגי': אותן, יל"פ דקאי על הערים שהזכיר התנא בר"ד בלשון רבים'.

23. רש"י ד"ה ועושין אותן (בשינויים מעטים). ונחלקו הב"י והב"ח (ס"ס שצט) בביאור דבריו.

24. כגי' רחב"ש ורש"י שבריי"ף. ולפנינו ברש"י (וכן בב"י שם): 'כדי שיהא'.

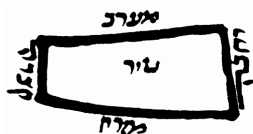
25. לפנינו ברש"י 'להן... באמצע'.

26. לפנינו ברש"י: 'הן'. ובר"ש (דק"ס, ב) ואור"ז כגי' שלפנינו. ורחב"ש גרס: 'והם מתמעטין'.

27. כן נראה להשלים (עי' גם לעיל הע' 22). ולכאורה צריך היה לומר: 'אינה מרובעת' דהא קאי 'אעיר'.

28. כ"ה לפנינו ברש"י. ובהגהות הב"ח הוסיף תי': 'לרחבה'.

מן תחומיה כדי ריבוע, דהא [פיאות] מרבין³⁶ לכל מילי דשבת. ואחר כך ימדוד תחומי הקרנות, כשבא לצאת דרך קרן העיר ישתכר בהליכתו רביע, דמרובע יתר על העיגול רביע. מרובעת [אין]³⁷ עושין לה זווית³⁸, לקמיה מפרש.

היתה רחבה וכו'. פיר'³⁹, הייתה רחבה מצד זה⁴⁰ וקצרה מצד זה, כגון זה:⁴¹

ורואין אותה כאין⁴² לו (הוא) היא שווה. פיר'⁴²,

כשבא למדוד התחומין למערב אצל קרן מערבית דרומית, כאלו (הוא) היא [שוה]⁴³, אינו מודד מן החומה, אלא מרחיק ומושך למערב עד כנגד⁴⁴ חומה שווה כשבא למדוד על קרן מערבית צפונית המושכות ויוצאה למערב ומודד, וכן לקרן דרומית מזרחית.

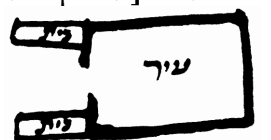

היה בית אחד יוצאה⁴⁵ ממנה⁴⁶ כמין (פנים) [פגום]⁴⁷. פיר'⁴⁸

בית אחד בולט מחומת העיר לאותן⁴⁹ הצדדין, כזה:⁵⁰

כשבא למדוד תחום הצפון אצל קרן מערבית צפונית⁵¹,

שאינ הבית בולט שם, מרחיקין מן החומה עד מקום שכלה בליטת הבית לקרן מזרחית צפונית, כאלו חוט מתוח מכוון והולך כנגדו ממקום שכלה הבית ועד כנגד קרן⁵² צפונית מערבית, ומודד מן החוט ולצפון אלפים. או שני בתים [יוצאין כמין

שני]⁵² פגומין. פיר'⁵³ סלקא דעתא לרוח אח[ד], כזה:⁵⁴

וקאמ' רואין כאלו חוט מתוח עליה (מאה) [מזה] לזה.

ובגמרא (פרוך) פריך ואמ', השתא בית אחד אמרת רואין⁵⁵,

36. כ"ל. וברש"י: 'מרבין פיאות'.

37. כ"ה בגמ' ובריי"ף (וכן הוסיף הרב המהדיר ברשב"א).

38. רש"י ד"ה מרובעת.

39. רש"י ד"ה היתה רחבה.

40. כ"ה ברש"י. ולפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'מצד אחד ... מצד אחר'.

41. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'כגון זה' (והציור שונה).

42. רש"י שם (בשינויים).

43. כ"ה בד"ש (ראה דק"ס, ע). ולפנינו ברש"י ליתא תי': 'כאלו היא שוה'.

44. לפנינו ברש"י: 'עד כנגד חודה של קרן מערבית צפונית ... הנמשכת ויוצאה למערב'.

45. לפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'יוצא'.

46. כגי' בריי"ף, ספר העתים, מדרש שכל טוב וכ"י מינכן (דק"ס, ע). ולפנינו בגמ' ליתא תי': 'ממנה'.

47. כ"ה בגמ' ובריי"ף. וכן להלן ('שני פגומין').

48. רש"י ד"ה היה בית אחד בולט (בשינויים מעטים).

49. ר"ל, כאילו בולט משני הצדדים. ולפנינו

ברש"י: 'לאחת' (וראה הע' הבאה).

50. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'כזה' וגם הציור שונה, דלפי הציור שבכתה"י הבלטיה היא מן האמצע (וע"ז שייך לומר: 'כאילו בולט משני הצדדים', ראה

הע' קודמת, אך ק"ק לשון רש"י שבהמשך).

51. כגי' הב"ח (אות ג). ולפנינו נוס' תי': 'כשבא למקום'.

52. כן הוא בגמ' ובריי"ף.

53. רש"י ד"ה שני בתים כמין ב' פגומין (בשינויים מעטים).

54. ברש"י שלפנינו אין ציור.

55. כ"ה ברש"י. ולפנינו בגמ' ליתא תי': 'רואין'.

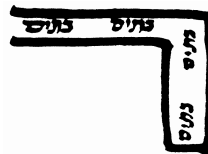
שתי בתים מיבעיא. ומהדרינן בגמרא, לא צריכה משתי רוחות, מהו דתימ' מרוח אחד אמרי' רואין⁵⁶ משתי רוחות לא אמרי' רואין, קמ"ל.

הייתה עשויה כמין קשת. כזה:⁵⁷

(שאין הבית)⁵⁸ שאין⁵⁹ הבתים כולם במקום היתר⁶⁰, אלא הכל כקשת⁶¹.

או כמין גם, פיר'⁶² גימל יוני עשוי כמין כאף כפולה⁶³ שלנו, כזה:

[רואין אותה כאלו]⁶⁴ היא מלאה (מים) [בתים]⁶⁵. כשבא לקבוע⁶⁶ (רואין אותה כאלו)⁶⁷ [תחומין לצפון, מודד מן]⁶⁸ היתר כאלו הייתה מוקפת בתים סביב. (לצפון מודד מן)⁶⁹ והדר בקשת לא יתחיל [למדוד]⁷⁰ מביתו ולצפון אלפים, אלא כל העיר עד היתר חשוב כד' אמות. וכן העשויה [כמין] גם⁷¹. פיר'⁷², היוצאין מן המזרח למערב אע"פ [שאין] בתים במערב, [רואין]⁷³ כאלו מלא כל החלל בתים, וכן מן הדרום לצפון. והיוצא מביתו רואין אף⁷⁴ החלל החלק של עיר עולה מן המדה.

66. כג' בכ"י ובד"ש (דק"ס, ע) ואו"ז (סי קסא). ולפנינו ברש"י: 'למדוד'.

67. כן צריך להקיף ולהביאו לעיל, דשם מקומו (ע"ש הע' 64).

68. כ"ה ברש"י [ומה שנקטנו הג' שבאו"ז, ולא הג' שלפנינו ברש"י (דהיינו: 'תחומין מן הצפון'), משום דהיא הלשון שנקט להלן, ע"י בהע' הבאה].

69. כן נראה להגיה. ומה שנמחק כאן נוסף לעיל, וע"כ דנקט ג' האו"ז (ראה הע' קודמת).

70. כן הוא ברש"י (כאן ובהמשך).

71. כג' בתוס' (ליברמן, ד, ד). ולפנינו: 'גאם'.

72. רש"י, שם בהמשך (ונראה דגרסה כד"ה בפנ"ע).

73. כן הוא ברש"י.

74. פ' דאף שהוא חלק, בלי בתים, החלל עולה ממידת העיר. ולפנינו ברש"י (וכ"ה באו"ז ובכ"י) הג': 'אין חלל חלק של עיר עולה לו מן המדה', פ', אינו עולה ממידת האלפיים אמה שלו, אלא מודד מחוצה לו, והיא היא.

56. ראה הע' קודמת (ונראה דרש"י גרס כן בגמ').

57. כע"ז הציור גם ברש"י (וליתא תי: 'כזה').

58. כ"ה בכתה"י בסוף עמוד, וחזר שוב על תי' אלו בראש העמ' שלאחריו (וראה מבוא).

59. רש"י ד"ה היתה עשויה כמין קשת (בשינויים).

60. לשון רש"י שלפנינו: 'במקום חבל הקשת'. ובכ"י, ד"י (עפ"י 'הגהות וציונים', מהד' מתיבתא) ואו"ז: 'במקום היתר חבל הקשת'. ובפ"ח: 'שהבתים אינם אלא סמוך לקשת אבל לא במקום היתר של קשת'.

61. נראה דצ"ל: 'בקשת'.

62. רש"י ד"ה או כמין גאם (ועי"ב הציור שלפנינו ברש"י שהוא שונה מעט).

63. לפנינו ברש"י: 'כפופה' (ובמסורת הש"ס: 'הפוכה').

64. כצ"ל עפ"י הגמ' ורש"י (ולהלן נכתב שלא במקומו, ע"ש הע' 67).

65. רש"י ד"ה רואין אותה (בשינויים מעטים).

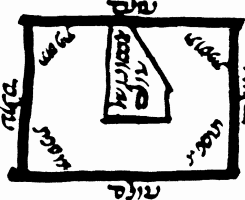
[גמ' ורי"ף, שם] אמר מר, ארוכה כמות שהיא, פשיטא. פיר⁷⁵, פשיטא וכי תעלה על דעתך שיקצרנה. ומהדרינן, לא צריכה דאריכא וקטינא. כזה:⁷⁶

מהו דתימ' נעביד⁷⁷ לה פותיא כי אורכה. פיר⁷⁸ קצרה ברחבה ירחיבנה למזרח [ולמערב]⁷⁹ עד שתהא מרובעת יפה. קמ"ל⁸⁰, כמות שהיא מניחה.

מרובעת אין עושין לה זווית. פשיטה, לא צריכה וכו', עד מהו דתימ', פיר, רואין אותה⁸¹, שהרי⁸² יש לה פיאות. דמרבעא, אבל לא⁸³ מרבעא כריבועו⁸⁴ של עולם,⁸⁵ שיהא צפונה לצפון העולם, אלא עומדת

באלכסון. כזה:⁸⁶

(עיר) [פיר]⁸⁷ באלכסון של עולם, מהו דתימ' לוסיף עלה ולריבעה כריבועו⁸⁸ של עולם אע"ג דמרובע היא, קמ"ל דלא⁸⁹.

[גמ' ורי"ף, שם] אמ' רב הונא עיר העשויה כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מד' אלפים אמה, מודדין לה מן היתר. פיר⁹⁰, שתחום ראשה נבלע בתחום האחר, נעשית עיר אחת, הולכך מודדין לה מן היתר ורואין אותה כאלו היא מליאה. ואם⁹¹ בין שני

83. כרש"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ולא מרבעא בריבוע עולם'.

84. לפנינו ברש"י: 'בריבועו'. ובר"ש (ראה דק"ס, צ) ורחב"ש (ולקמן, ע"ש הע' 123): 'כריבוע'.

85. רש"י ד"ה דמרבעא (בשינוי מועט).

86. לכאורה, הציור אינו מובן. וראה צורתו לפנינו ברש"י.

87. כן נראה דצ"ל. והשווה למש"כ בספר העיתים (סימן סב): 'כגון שהעיר מרובעת והיא באלכסון לריבוע עולם, שאם היינו מרבעין אותה בריבוע העולם היינו מטילין חוט על הריבוע ומרבעין אותה בריבוע העולם, והיתה העיר משתכרת הרבה בכך, וקמ"ל דלא הקילו חכמים כל כך בתחומין, דכיון שהעיר מרובעת לא הצריכה לרבעה כריבוע עולם'.

88. כ"כ הלשון גם לעיל, ע"ש הע' 84.

89. כ"ה ברי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'דלא'.

90. רש"י ד"ה פחות מד' אלפים (בשינויים מעטים).

91. כג' הרי"ף (ונוספה שם תי': 'יש'). ובגמ': 'ואם לאו מודדין לה מן הקשת'.

75. רש"י ד"ה ארוכה כמות שהיא.

76. כ"ה ברש"י כ"י (ראה דק"ס, פ). ולפנינו ברש"י אין ציור.

77. כג' הרי"ף (וליתא תי': 'לה') וכ"י אפ' (דק"ס, שם). ולפנינו בגמ': 'ליתן לה פותיא אאורכה'.

78. רש"י ד"ה דאריכא וד"ה מהו דתימא.

79. כן הוא ברש"י.

80. רש"י ד"ה קמ"ל (ולא סיים כברש"י: 'שהרי יש לה פיאות', וראה לקמן הע' 82).

81. פי' 'מהו דתימא': 'רואין אותה כאילו היא שוה', כדאמרין לעיל בגמ' וברי"ף בדין של 'היתה רחבה מצד אחד'.

82. פי' דהכא לא אמרינן 'רואין', 'שהרי יש לה פיאות'. ונקט לשון רש"י שם סד"ה. והתם קאי א'אריכא וקטינא'. וכע"ז פי' ריב"ח (דקאי אמרובעת): 'פשיטא, דהא יש לה זווית'. וכן בחי' הריטב"א לעיל (נא, א): 'הא דתניא מרובעת אין עושין לה זווית, התם הוא בתחומין דרבנן, דכיון שכבר יש לה פיאות אין לנו לשנותה'. ועי' להלן (בהע' 87) לשון בעל ספר העתים.

ראשיה ד' אלפים אמה מודדין לה מן הקשת. פיר' 92 דאין מצטרפין⁹³ אותה להיות כאחת, אלא מודדין מן הקשת לכל אחד מפתח ביתו⁹⁴, וחלל העיר, החלק שאין בו בתים, מן המדה הוא.

[נה, ב, רי"ף שם] פיס', היו שם⁹⁵ גדודיות וכו'. רשצז"ל פיר'⁹⁶, עיירות הוא וחצירות, ויש בה בתים⁹⁷ שאין עליהן תקרה⁹⁸, וכל שכן אם מקורות הן זו מזו בגג, דהו להו דירא מעליתא.

[גמ' ורי"ף, שם] ת"ר⁹⁹ (אילן) אילו (שמתערבין) [שמתערבין] עמה. נפש שיש בו¹⁰⁰ ד' אמות על ד' אמות. פיר'¹⁰¹ נפש, בניין על הקבר, וסתמה לדירת שומר הקבר (עבוד הולכך) עבד, הילכך אע"ג דלא דייר [ביה]¹⁰², בית דירה הוא. והגשר וכו', עד והבורגנין שבתוכה. פיר'¹⁰³ שבתוך השדה. והבית שבים. פיר'¹⁰⁴ שבאי הים, בתוך ע' אמה ושירים לעיר, הרי אלו מתערבין עמה.

ואלו שאין מתערבין עמה וכו' ובית הכנסת שאין בו¹⁰⁵ בית דירה לחזנין¹⁰⁶. פיר'¹⁰⁷, סתם בית הכנסת לאו לדירה (עבוד, הולכך או) עבד, הילכך אי לית ביה בית דירה לחזנין (פיר' סתם בית הכנסת)¹⁰⁸ לאו בית דירה הוא. ובית ע"ז שאין בו בית דירה

92. רש"י, המשך ד"ה הנ"ל.

93. לפנינו ברש"י: 'אין מצרפין אותה להיות אחת ומודדין לה מן הקשת' (וראה הע' הבאה).

94. הראשונים נחלקו בכוונת רש"י. הריטב"א כתב שאי"ל כפשוטו, שכל אחד מודד מפתח ביתו. דכיון דכל השטח המיושב של הקשת כד' אמות, כשאר עיירות, אם אחד דר באמצע עובי הקשת רחוק מהחומה, אין טעם למדוד מביתו, אלא יכול למדוד מפתח הבתים או החומה בקצה היישוב הפונה לצד פנים של הקשת. אך המ"מ (הל' שבת כח, ח) כתב, שרש"י ס"ל כדעת ספר העתים (הל' עירובין סי' סב) דבעיר משונה כזו חשובים כולם כיושבי צריפים (ראה רש"י לקמן בע"ב ד"ה צריפין): 'ומודדים לכל אחד מפתח ביתו' (ה"ה). וכן דעת הר"ח, שכתב: 'ואין מודדין אלא מן היתר, וכיושבי שדות הן חשובין'. ונראה דכאן המקור לדברי בעל ספר העתים (ועי' בהע' לפיר' ח 136, 136א).

95. כ"ה במשנה. ולעיל (ע"ש הע' 8) ליתא תי': 'שם' כברש"י (ובר"ח ורחב"ש: 'שני גדודיות').

96. לפנינו ברש"י ליתא. ועי' בפ' רש"י למשנה לעיל (ד"ה בית) שפי': 'גדודיות, שברי חומה של חרבות בתים, וישנן בתוך שבעים אמה ושירים לעיר'. וכעין הפי' כאן יש ברחב"ש, וז"ל: 'אומ'

ר"ש ז"ל, עיר היא מלאה בתים וחצירות שאין עליהן תקרה. ולכאורה היה לשניהם פ' ברש"י שלא הגיע לידינו (ועי' מש"כ שם בהע' 72). ונראה דהדגש ע"כ 'שיש בה בתים', שבוזה נחלקו רש"י והרמב"ם, כמבואר לעיל בהע' 16.

97. ברחב"ש שם (ראה הע' קודמת) הל': 'עיר היא מלאה בתים וחצירות', משמע לכאורה דגם אם כל העיר אין עליה תקרה מהני, ועי"ש בהע' הנ"ל שדייקנו מל' רחב"ש דלא כחזו"א (סי' קי אות כ) שסבר 'שבית בלא תקרה אף שמועיל לצרף לעיר, אינו מועיל לעשות עיר'. ולרבינו א"ש.

98. רש"י ד"ה שאין עליהן תקרה.

99. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'ת"ש'.

100. לפנינו: 'בה'.

101. רש"י ד"ה נפש.

102. כ"ה ברש"י.

103. רש"י ד"ה והבורגנין.

104. רש"י ד"ה והבית שבים.

105. לפנינו (כאן ובהמשך) בגמ': 'לה', ובר"ף: 'בה'.

106. לפנינו (בגמ' ובר"ף): 'לחזן'.

107. רש"י ד"ה ובית הכנסת.

108. כן נראה דצ"ל (והובא כן לעיל, ולכאן הועתק ביטעות הדומות).

לכומרין פיר' 109 ע"ז נמי סתמה לאו לדירה עבידא. והאוריות 110 פיר' 111 אוריות של סוסים. והאוצרות 112 שאין בהן בית דירה. פיר' 113 אוצרות לתבואה לשמן וליין, לאו לדירה נינהו. ובור ושיח ומערה וגדר והשובך 114 שבתוכה. פיר' 115 שבתוך השדה. והבית שבספינה [אין] 116 אלו מתעברין עמה. פיר' 117 דלא קביע ליה דוכתא, דפעמים שהיא בתוך ע' אמה של עיר ופעמים (שאינן) שאינו.

[גמ' ורי"ף, שם] אמ' ר' הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן. פיר' 118 צריפין, דירה של הוצין וערבה (ואינן) ואינו קבוע, (הולכך) הילכך אפי' יש הרבה במקום אחד כשהוא 119 מהלך ק' אמה, אין חשובין 120 להיות כד' אמות, וכל אחד מודד מפתח ביתו 121 לכל רוח, אם בא לצאת.

[נו, א, רי"ף שם] ת"ר הבא 122 לרבעה מרבעה כריבוע 123 עולם. פיר' 124 כריבוע של עולם, כדמפרש ואזיל. נותן 125 צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם 126 ולא באלכסונו של עולם. וסימניך עגלה בצפון וכו'. פיר' 127 וסימניך, אם אינך יודע לכוון צפון ודרום, עגלה בצפון ועקרב בדרום 128 ומזלות הן.

משנה ב

[נו, א, רי"ף סי' תרכד] נותנין קרפין 129 לעיר וכו'. רש"ז 130 פיר', כשבא למדוד את התחומין, אין מודדין מכותל 131 העיר, אלא מרחיק ע' אמה ושירים, כחצר המשכן,

109. רש"י ד"ה ובית עבודת כוכבים (בשינוי מועט).
110. כג"י הרי"ף כ"י נ"י, פי' ריו"נ, רש"י שברי"ף ורחב"ש וכן בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ט). ולפנינו בגמ': 'והאוריות', וברי"ף: 'והאוריות'.
111. רש"י ד"ה והאוריות (ורבינו ורש"י פי' כ"א לפי גירסתו).
112. כג"י הרי"ף (ודלא ככהגהות מא"י). ובגמ': 'והאוצרות שבשדות שאין להן בית דירה'.
113. רש"י ד"ה אוצרות.
114. כג"י ספר העתים (סי' סג), ספר הרוקח (סי' קפו) וריב"ח (עמ' קלה). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ושובך'.
115. לשון רש"י ד"ה והבורגנין שבתוכה.
116. כצ"ל, עפ"י הגמ' והרי"ף.
117. רש"י ד"ה בית שבספינה.
118. רש"י ד"ה צריפין.
119. לפנינו ברש"י: 'כשיעור'.
120. ברש"י שלפנינו נוספה תי': 'עיר'.
121. ברש"י שלפנינו נוספה תי': 'אלפים'.
122. כג"י הרי"ף. ובגמ': 'בא'.
123. כג"י ד"ש (דק"ס, י) ורחב"ש (עיי"ש הע' 116). ולפנינו בגמ': 'כריבוע', וברי"ף: 'לריבוע' (וראה לעיל הע' 84).
124. רש"י ד"ה כריבוע של עולם.
125. כג"י ברי"ף כ"י נ"י והגמ'. ולפנינו ברי"ף ליתא תי': 'נותן'.
126. רש"י ד"ה נותן צפונה לצפון.
127. רש"י ד"ה וסימניך.
128. רש"י ד"ה עגלה בצפון.
129. כג"י ר"ח (עיי"ש הע' 225), הרמב"ם (ראה לקמן), תוספתא (מהד' ליברמן, בכ"מ), גמ' (מנחות עב, א) וה"ג (בכ"מ בספר). ולפנינו: 'קרפף'.
130. ד"ה נותנין קרפף.
131. לפנינו ברש"י: 'מן החומה'.

ומתחיל למדוד. מאה ומ' ואחת ושליש אמה¹³² היינו שתי קרפופות, להיות אחת¹³³. והיוצא ללכת דרך (חרבתה) [חברתה] חוצה לה, מודד מחומת חברתה והולך.

וכן שלשה כפרים המשולשים וכו'. רמז"ל פיר', נותנין קרפיף לעיר וכו'. קרפיף¹³⁴ הוא (לפנינו: הו) צלע מן אצלע מרבע מסאחתה בית סאתים והוא (לפנינו: והי) ע' אמה¹³⁵ ושירים, ולשירים (לפנינו ליתא תי': ולשירים. ונוסף: וקד בינא ד'לך פי אל פרק אלת'אני מן הד'ה אלמסכתא. ובינא אן תלך¹³⁶). ואל שירים ענדהם אתנאן בל תקריב פמדא בר' מאיר (לפנינו ת'לת'אן בתקריב. פמדה'ב ר' מאיר) אנה יבעד [ען] (כ"ה לפנינו) אל מדינה ע' אמה ושירים וחיניד יכיל (לפנינו: יקיס) אלפים אמה תחום ויסתדל עלי דלך מן קולה מקיר העיר וחוצה, יריד בה אן אל כי אל (לפנינו: אלקיאס) יקע חוצה לה, ואל חכמ' לא ירון דלך אלא אן כאן בין מדינתין מקדאר שתי קרפופות פמא דון דלך פכאנהא מדינה ואחדה ויכיל (לפנינו: ויקיס) אלפים (לפנינו: אלפים אמה) לכל רוח כארג ענהא (לפנינו: ענהמא) גמיעא (לפנינו: גמיעא ויכון מבאח לכל ואחדה מנהמא אן תמשי אלי אלאכ'רי וכארג' ענהא)¹³⁷, אלפים אמה, והדא הוא מעני קולהם עשה (לפנינו: עושה) קרפיף לשתייהם להיות כאחת, יעני אנהמא אדא כאן בינהמא הדא אל בעד חיניד יעטי לכל ואחדה קרפיף ותתציל גמיעא (לפנינו: ותתצל ג'מיעהא) ותציר כמדינה ואחדה. ואין הלכה כר' מאיר¹³⁸.

פיר' וכן¹³⁹ ג' כפרים המשולשים וכו'. אדא¹⁴⁰ כאן אל שירים תלתאן (לפנינו: ת'לת'ין) פהו בין אן יגי מקדאר שני קרפופות קמ"א ושליש. ואל גרץ אן (לפנינו: אנה) אדא

132. רש"י ד"ה קמ"א ושליש אמה.

133. רש"י ד"ה להיות אחת.

134. תרגום (של הרב קאפח): קרפף, צלע מצלעות מרובע. מדרו בית סאתים, והוא שבעים אמה ושירים, וביארנו שאותם השירים אצלם שני שלישים בקירוב. ודעת ר' מאיר שמרחיק מן העיר שבעים אמה ושירים ואח"כ מודד אלפים אמה תחום, ולומד זה ממה שנא' (במדבר לה, ד): מקיר העיר וחוצה, כלומר שהמדינה תהיה חוצה לה. וחכמים אינם סוברים כן, אלא כשיש בין שתי עיירות שעור שתי קרפופות או פחות הרי הן כעיר אחת ומודד אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשתייהן, אלפים אמה, וזה הוא ענין אמרם: עושה קרפף לשתייהן להיות כאחת, כלומר שאם היה ביניהן מרחק זה, אז נותן לכל אחת מהן קרפף שיתחברו שתייהן ויהיו כעיר אחת. ואין הלכה כר' מאיר.

135. כג' במשנה שלפנינו. ובפיה"מ לרמב"ם ליתא תי': 'אמה'.

136. תרגום: וכבר ביארנו כל זה בפרק שני דמסכתא זו.

137. תרגום: ויהיה מותר לכל אחת מהן להלך לשניה וחוצה לה.

138. וכן נפסק ברמב"ם בהל' שבת כח, א ובשו"ע סי' שצח, ה. אבל המהר"ם מרוטנברג (פסקים סי' קכ, מובא ברא"ש סי' ג) פסק כר"מ וכן פסק הרמ"א שם.

139. כ"ה במשניות שבגמ' ושביר"ף. ובפיה"מ לרמב"ם משנה בפנ"ע.

140. תרגום (של הרב י" קאפח): אם השירים הם שני שלישים הדבר ברור שיהיה שני קרפופות מאה וארבעים ואחת ושליש. וענינו שאם היה שעור המרחק בין שני החיצונים בכדי שאם נדמה שהאמצעי נמצא ביניהם יהיה בינו ובין כל אחד מן החיצונים שני קרפופות מכל צד. והתנאי השני שיהא בין האמצעי ובין כל אחד מן החיצונים אלפים אמה או פחות, ואז יהיו השלשה כעיר אחת ותהיה המדידה חוצה להם. וזו צורתן.

כאן בין שנים החיצונים מן אל בעד מקדאר מא אדא תכילנא האמצע (לפנינו: האמצעי)
חצל בינהמא (לפנינו: בינהם) בקי בינהם (לפנינו: בינה) ובין כל ואחד מנהמא קרפיף
(לפנינו: שתי קרפיפות) מן כל גהה ובשרט תאני (לפנינו: תאן) אן יכוז האמצעי יכוז בינה

ובין כל ואחד (לפנינו: נוספה תי': מן)
שנים החיצונים אלפים אמה פמא דונהא
וחנייד תרגע אל תלתה (לפנינו: אלת'לאח'ה)
במנזלה מדינה ואחדה ויקע אל כיל (לפנינו:
אלקיאס) חוצה להם. והדה צורה דלך: ¹⁴¹

[נח, א ר"ף שס] גמ' ¹⁴² איתמ' רב הונא אמ' וכו'. פיר', רב הונא וחייה בר רב איפליגו
אליבא דרבנן, דאמרי אין ¹⁴³ נותנין קרפיף אלא לשתי עיירות בלבד. ואמר רב
הונא ¹⁴⁴ עיירות הסמוכות, קרפיף לזו וקרפיף לזו. וכל זמן שאין ביניהן שתי
קרפפות לשתי עיירות הסמוכות, קרפיף לזו וקרפיף לזו, וכל זמן ¹⁴⁵ שאין ביניהם
אלא קמ"א ושליש הרי הן אחד. וחייה בר רב אמ', הכי קאמ' רבנן, אין נותנין
לשתיהן אלא קרפיף אחד, וכל זמן שיש ביניהן יותר מע' אמה ושירים הרי הן
מופלגין, ואין ¹⁴⁶ אחד, מודדין לזו תחומה בפני עצמה ולזו תחומה בפני עצמה.
[ר"ף סי' תרכה] גרסי' בנדרים וכו'.

משנה ג

[נח, ב – נח, א, ר"ף סי' תרכה] אין מודדין אלא בחבל של חמשים וכו'. פיר' ¹⁴⁷ דאמרי'
בגמרא ¹⁴⁸ מנא הני מילי, אמ' קרא ¹⁴⁹ ארץ החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים,
אמרה תורה בחבל של נ' אמה מדוד.

לא פחות ולא יותר. פיר' ¹⁵⁰ לא ¹⁵¹ יהא החבל פחות מנ' אמה, מפנ' שמרבה
במדה ¹⁵², ולא יתר מנ' מפני שממעט במידה. כי ¹⁵³ החבל הקצר כשאוחד אחד בראשו

146. צ"ל: 'ואינם' (ופליג אמה דאמר רב הונא לעיל: 'הרי
הן אחד').

147. ורש"י מסתפק באמירה: 'מפרש בגמ' (וראה
מבוא).

148. לקמן נח, א (ולפנינו: 'אר"י א"ר").

149. שמות כז, יח.

150. כע"ז בפי ר"ח (וראה לקמן הע' 153).

151. כלשון הברייא (שם): 'תנא, לא פחות מפני
שמרבה ולא יותר מפני שממעט'.

152. לפנינו בברייא ליתא תי': 'במדה' (כ"פ) אבל
מפי' רחב"ש (ע"ש הע' 2) נראה שגרס כן בגמ'.

153. לשון רחב"ש (בשינויים מעטים), והשווה לפי'

141. כן הציור גם לפנינו בפי' הרמב"ם, וברווח
שבין שני ה'חיצונים' נוספו המלים: 'מאתים שלש
ושמנים פחות חמיש'.

142. כן נראה להשלים.

143. כג' במשניות שבר"ף ובכ"י מינכן (ראה דק"ס,
ד). ולפנינו במשנה: 'לא אמרו קרפף אלא בין שתי
עיירות'.

144. כן נראה להשלים.

145. נקט לשון דומה לדלעיל (וכל זמן' וכו'), ונראה
שמשמעו שני לימודים, כאן בדין 'חיבור', ולעיל
בדין 'עיבור'. והא בהא תליא.

מיכן ואחד בראשו מיכן ומושכין אותו¹⁵⁴ נמתח הרבה ומרבה כשיעור¹⁵⁵ המדה, ואם הוא ארוך הרבה יתר מנ' אמה אינו נמתח הרבה אלא מתקוץ¹⁵⁶ ונקמז וממעט במידה.

ולא ימוד¹⁵⁷ אלא כנגד לבו. פי' רשצז"ל¹⁵⁸ ולא ימדוד אלא מן האויר שביניהן כנגד לבו. פיר' ¹⁵⁹קבעו לו חכמ' מקום לשום כנגדו החבל, כדי שלא יתן כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין.

היה מודד והגיע לגיא או לגדר מבליעו. רשצז"ל¹⁶⁰, מבליעו אם אינו רחב נ' אמה משפתו אל שפתו מלמעלה, אע"פ שיש(ב) [ב]מדרונו¹⁶¹ הילוך יותר מאלפים¹⁶², אין אומ' תעלה מידת(ו)¹⁶³ מדרונו למידת התחום, אלא יעמוד זה על שפתו מיכן וזה על שפתו מיכן ויבליענו מדרונו בחבל אחד.

לגד(ו)¹⁶⁴ ר(חוסת) חומת אבנים שנפלה ונעשה גל גבוה ומשופע ובני אדם מהלכין עליו¹⁶⁵. וחוזר למידתו פיר' ¹⁶⁶, [בגמ'¹⁶⁷ מפרש], ¹⁶⁸דמדקתני חוזר למדתו, משמע שאם

דיש לפרש ברש"י דכנגד הלב דוקא, וכ"פ הרמב"ם: 'החבל כנגד לבו, לא מעליו ולא מתחתיו' (ובהע' כח לפיה"מ לרמב"ם מהר' 'מכון המאור', הבין כן בפשטות כוונת רש"י).

160. ד"ה מבליעו (בשינוי מועט).

161. כ"ה ברש"י (והמעתיק שיבש וצירף את האות ב"ת מהתיבה הקודמת. וכ"ה לעתים, ראה מבוא).

162. כדאמרינן בגמרא לקמן (כע"ב): 'איכא דאמרי אמר רב יוסף, אפילו יתר מאלפים'. והר"י מלוניל, המאירי והרע"ב גרסו: 'יותר מאלף' כאיכא דאמרי שם בגמ'.

163. כ"ה ברש"י (כאן ובהמשך).

164. רש"י ד"ה לגדר.

165. לכאורה י"ל שרש"י מתאר איך הגל נבנה, ומוסיף, שגב הגל ראוי להילוך של בנ"א (וכ"פ בפריי בעתו: 'הזקק לפרש כך כי סתם גדר נעשה למחיצה ולסתום את הדרך מללכת שם'), אלא שמהב"י (ס"י שצט, ד) שהביא דברי רש"י אלו, וסמך להם לשון רש"י לקמן (נח, ד"ה בדניחא תשמישתיה), משמע דמפרש: '...ומשופע ובני אדם מהלכין עליו, בדניחא תשמישתיה דנוח להילוך קצת...'.
166. רש"י ד"ה וחוזר למדתו.

167. שם.

168. כ"ה ברש"י.

ר"ח וריב"ח. ואפשר שהמקור בפי' רנ"ג (וראה מבוא).

154. בפי' רחב"ש ליתא: 'ומושכין אותו' (ובפי' ריב"ח: 'כשמושכר').

155. בפי' רחב"ש: 'בשיעור המדה'.

156. בפי' רחב"ש: 'אלא נקמץ וממעט המדה' וכן הביא מן הירושלמי: 'מפני שהוא נקמץ ומפסיד'. [ור"ח גרס בירושלמי (ע"ש הע' 254): 'נקמט'. ואילו הרוקח (ס"י קצ) גרס: 'ושנכוץ'. ולפנינו בירושלמי: 'נקמז'].

157. כג' בכ"י וד"י (ראה שינויי נוס' למשנה). ולפנינו: 'ולא ימדוד'.

158. לפנינו ברש"י ליתא. ולכאורה מאי קמ"ל, פשיטא ד'כנגד לבו', הוא באויר. ושמא 'אלא מן האויר', אתי לאפוקי מדידה 'מן הקרקע'. ודלא כריטב"א שכתב: 'כל שבא למדוד בקרקע ממש הא עדיף טפי והיא המדידה הנכונה', אלא כמוש"כ בפסקי ריא"ז, שאם ימדוד כנגד רגליו, תתמעט המידה מפני הגבשושיות שבקרקע. וכ"ד המאירי בחידושו, דמדידה ע"י פסיעות לא אמרוהו אלא 'בשעת הדחק' (ראה הע' הבאה).

159. לשון רש"י ד"ה ולא ימדוד (בשינוי מועט). ולכאורה היה משמע דזהו טעם שונה ממש"כ לעיל (ראה הע' קודמת), דאי מטעמא דלא יתקצר, יכל למדוד שניהם כנגד צואריהם. ונראה דסבר רבינו

היה רחבו כנגד העיר יתר מנ' אמה ואינו יכול להבליעו שם בחבל, ובאחד מראש[ן]ו שלא כנגד העיר יכול להבליעו, הולך ומבליעו שם. ומודד והולך שם משפתו והלאה עד כנגד מקום שכלה בו שם רוחב הגאי כנגד העיר, וחוזר למדתו כנגד העיר ומשלים למדת תחומין.

[גמ' ורי"ף שם] ובלבד שלא יצא חוץ לתחום. פיר',¹⁶⁹ שאם היה רחבו של גאי כנגד העיר יוצא חוץ לתחום, וזה הלך והבליעו שלא כנגד העיר, ומודד משפתו ולהלך, לא ימדוד אלא עד כדי השלמת התחום. וצופה עד מקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגאי [ויציין]¹⁷⁰ סימני התחום. אבל לא ימדוד וילך חוץ לתחום עד כנגד מקום תיכלת¹⁷¹ שפת הגאי שכנגד העיר לידע כמה יצא, וכמנין¹⁷² אמות יחזור ויכנס לתוך הגאי ויעיין¹⁷³, משום גזירה שהרואה אותו מודד והולך שם (ואמ') 'אמ' שמדת התחומין באין עד כאן. (לא אמ') [ל"א]¹⁷⁴ ובלבד שלא יצא חוץ לתחום, אם היה ארוך וראשיו יוצאין חוץ לתחומי העיר ואין יכול להבליעו בחבל כנגד התחומין מפני רחבו, ויכול להבליעו שלא כנגד התחומין, לא יצא להבליעו שם, שמא יאמרו מדת התחומין באה לכאן.

ואם¹⁷⁵ אינו יכול להבליעו, בזו אמר ר' דוסתאי וכו'¹⁷⁶ בזו, למעוטי ערי לויה, שהן ערי מקלט, ועגלה ערופה, דאין מקדירין בהם, מפני¹⁷⁷ שהן של תורה. ופיר'¹⁷⁸ מקדירין נוקבין, רואין כאלו נוקבין אותן ומודדין דרך הנקב למעט מידת מדרונו. כדאמר' בגמרא שמדקדקין¹⁷⁹ אותו בחבל של ד' אמות, והתחתון מניח את החבל כנגד לבו והעליון כנגד מרגלותיו ומתמעט מדרונו של ד' אמות חצי קומת אדם¹⁸⁰. [נח, א, רי"ף סי' תרכו] [גמ'] תאנא לא פחות¹⁸¹ וכו'. עד דתנן כפתה¹⁸² בחבל של מגג¹⁸³

169. רש"י ד"ה ובלבד שלא יצא (בשינויים מעטים).
 170. כ"ה ברש"י (ובריב"ח: 'זיעיין', וראה לקמן הע' 173).
 171. ברש"י: 'תכלית'.
 172. כ"ה בריב"ח. ולפנינו ברש"י: 'אותן אמות'.
 173. כ"ה לעיל בפ' רחב"ש (ע"ש בהע' 49). ולפנינו ברש"י: 'זיעיין'.
 174. כ"ה ברש"י (והסופר במקום: 'ל"א' כתב: 'לא אמר', וראה מבוא).
 175. כג' במשניות שבריי"ף. ולפנינו: 'אם'.
 176. רש"י ד"ה בזו א"ר דוסתאי (בשינוי).
 177. לשון הגמ' לקמן נח, ב (ולפנינו ברש"י: 'כדמפרש בגמ').
 178. רש"י ד"ה מקדירין.
 179. לפנינו ברש"י: 'שמודדין'.
 180. לכאורה מרגלו ללבו הוא הרבה יותר מחצי קומת אדם, ועינינו רואות שהוא כשלשת רבעי גובה אדם. ואפשר ד'חצי' פ' 'חלק', כמו 'חצי קדיש' ו'חצי הלל'. ובהע' לש"ס שוטנשטיין (מס' 4) כתב שרש"י לא דק (ועי"ש, שהביא ראיות לדבריו ממקומות נוספים ברש"י). ובעל 'מלאכת שלמה' פ': 'ונראה דר"ל שהוא חצי קומת אדם המודד, שהוא כמו אמה וחצי'.
 181. כג' בריי"ף כ"י נ"י ובגמ'. ובריי"ף לפנינו: 'לא יפחות'.
 182. לפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'כפתוה... ונתנוה... מערכתה'.
 183. כג' הריי"ף ורש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו: 'בחבל המגג'.

ונתנה על גב המערכה. פיר' 184 מגג, יונק [בלעז] 185, לפי שאינה מקבלת טומאה, שיהיו כל מעשה פרה בטהרה. ושל' 186 נצרים פיר' 187 נצרים ערבה קלופה. נ"א צורי דקל והוא סיב.

[גמ' ור"ף, שם] פיס', היה מוד(ה)[ד] וכו'. עד חוזר 188 למידתו. מדקתני חוזר למידתו וכו', הא פרישית לעיל 189.

תנינא 190 להא וכו' עד אם יכול להבליעו הוא 191 ימד (לפנינו: אן ימד) אל חבל עליה מן פוק ולא יתלגי (לפנינו: ילתגי') למסאחה אנכפאץ' אל גאי אעני (ת': אל גאי אעני אינן ברמב"ם שלפנינו). אל כנדק (אן) או (לפנינו נוסף: או אתרפאע אלג'דאר והדה) אמכן דלך אעני אן יכון סעה אל גאי כמסון דראעא פמא דון דלך אלדי הוא (לפנינו: הו) מקדאר אל חבל.

ואם לאו וכו', עד אם היה גיא מעוקם, פיר' 192 ואין יכול להבליעו, מקדר ועולה מקדר ויורד.

רמז' 193, ואם היה גיא מעוקם, פיר' מעוקם, שיש בו מקום גבוה ומקום עמוק והוא עשוי מעלות ומורידות 194 שאינו יכול להבליעו 195, עומד אחד על שפתו ואחד על

193. כ"ה בפ' ריב"ח (עד ת': 'מעלות ומורידות'), ולא ציין שהוא מפירוש הרמב"ם.

194. דלא כשני הפי' שברש"י (ד"ה ואם היה גיא מעוקם). דגם לפי' השני הגיא נחשב למעוקם מפני שהוא 'מתעקם והולך וסובב את העיר' ולא מפני 'המעלות והמורידות' שבו. והרמב"ם (שבת כח, יג) סתם והביא לשון הברייתא: 'היה גיא מעוקם מקדר ועולה'. ועי' במפרשי הרמב"ם שלא הכירו, כפי הנראה, על הפי' שלפנינו, רק בפ' קדמון ממצרים על הרמב"ם (והו"ד ב'חידושים על הרמב"ם' שבתחילת ספר מעשה רוקח. ובבית יעקב על היד החזקה, שם) כתב: 'וי"מ מעוקם שיש בו מעלות ומורדות, הואיל ויכול אדם להלך בו, ונוח להשתמש, אינו מבליעו אלא מקדר'. ועי' בציוור שבפ' רחב"ש שאף הוא מורה שה'עיקום' הוא מפני שיש בו 'מעלות ומורדות'. נמצאנו למדים שהפי' המיוחס כאן לר"מ ז"ל היה ידוע לחכמים שיצאו מבי"מ של הרמב"ם (וראה מבווא).

195. לא פירש מדוע 'אינו יכול להבליעו'. ועי' בפ' רחב"ש, שנקט ל' רבינו, ומוסיף: 'שהיה מדרונו משופע ונוח להילוך ואינו עמוק'. וכ"כ ב'פי' קדמון' (ראה הע' קודמת) דמה"ט 'אינו מבליעו אלא

184. רש"י ד"ה מגג.

185. כ"ה ברש"י.

186. כג' בכ"י (ראה דק"ס, ד). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'של'.

187. רש"י ד"ה נצרים.

188. כג' בגמ'. ולפנינו במשנה: 'וחוזר'.

189. בפ' למשנה (עי"ש הע' 166).

190. פי': 'אשכחן דתנן במתניתין מאי דת"ר במתניתא' (ל' הריטב"א, קידושין כט, א), ונראה דגם רבינו הכא ס"ל (שהרי הביא את פי' הרמב"ם למשנה, ראה הע' הבאה). וריב"ח פי': 'תנינא בתוספתא להא דת"ר'.

191. כ"כ הרמב"ם בפ' למשנה. ותירגם הרב קאפח: מבליעו, שמותח החבל עליו מלמעלה, ואינו צריך למדוד שקע הגאי או גובה הגדרות. במה דברים אמורים בשאפשר, כלומר שהיה רוחב הגאי חמשים אמה או פחות מכן שהוא שעור החבל.

192. לשון התוספתא (ד, יב). ורש"י (ד"ה ואם היה גיא) הביאו ופירשו דלא כפי' הרמב"ם המובא להלן (ועי' בפ' רחב"ש הע' 71).

אחת מאותן המעלות והמורידות שבו ומודדין לקדירה לתחתון כנגד לבו ולעליון כנגד מרגלותיו. ומקדר ועולה בזמן שיש לפניו מעלות, ובזמן שיש לו מורידות יורד עד שיגיע לסופן.

הגיע לכותל, אין אומ' יקוב את הכותל. פיר' 196 בכותל זקוף יותר מדאי, דכיון דלא חזי להילוך 197, אומדו 198 והולך לו. (ואו) ואי 199 ניחא תשמישתיה, פיר' 200 בכותל דנוח להילוך קצת, כגון עשרה מתוך ארבע 201, מודדו 202 מדידה יפה.

[נח, א-ב, רי"ף שם] אמ' רב יהודה אמ' רב, 203 לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדן. פיר' 204 לא שנו דמקדר, אלא דלא 205 ניחא תשמישתיה, שעוקם כל כך שאין חוט המשקולת יורד (כנגדן) כנגדו. פיר' 206 שכשמניח חוט משקולת הבנאין אצל שפתו והיא יורדת לעומקו מוקפת 207 בשיפוע ומעכבת המדרון מליד כנגדו 208. אבל חוט 209 המשקולת יורד כנגדו, פיר' 210 ששפתו זקופה מאד שאין מתרחקת שפת

והרמב"ם (ראה רשב"א ריטב"א, מ"מ - הל' שבת, כח, יא וב"י סי' שצט): 'והא תניא מודדו מדידה יפה, התם דניחא תשמישתיה'...

202. לשון הרי"ף (ראה הע' קודמת).

203. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אמר שמואל'.

204. רש"י ד"ה לא שנו (בשינויים). ופי' הריטב"א בדעת רש"י, דר"י אמר שמואל 'קאי אמתניתא, דקתני ואם היה גיא מעוקם...' (וכ"פ בתוס' ד"ה ואם). ורחב"ש פי' דקאי אכותל. ובהע' 79 שם שיערנו דכן הוא פי' הרמב"ם לסוגיין. ולדעת הר"י מלוניל (ד"ה לא שנו) קאי אתרוייהו, אכותל ואגאי.

205. לפנינו ברש"י: 'דניחא תשמישתיה', ואפשר דקשיא לרבינו הלשון ברש"י: 'דניחא תשמישתיה, שמעוקם כל כך שאין חוט המשקולת יורד כנגדו', דאם הוא 'מעוקם כ"כ', איך יאמר דניחא תשמישתיה. ולא מצאתי מי שגרס כן או העיר ע"כ.

206. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'פי'.

207. לפנינו ברש"י: 'מנקפת'.

208. כן הציטוט גם בפי' ר"י מלוניל. ולפנינו ברש"י נוסף: 'אלא מרחיקו מלמטה' וכו'.

209. כג' בגמ'. וברש"י (ראה הע' הבאה): 'אם היה חוט'...

210. רש"י ד"ה אבל אם היה חוט (בשינוי).

מקדר'. ולכאורה יש לפרש כן גם כוונת הפירושא קמא דברש"י שכתב: 'ואם היה גאי מעוקם, שהיה מדרונו משופע ונוח להילוך'. ועי' בריטב"א (ד"ה תניא) שהקשה: דמשמע מן התוספתא 'שהעוקם גורם לו שאינו יכול להבליעו. גם לשון מעוקם לא דייק שפיר להאי פירושא'. ולכאורה לפי האמור לעיל לק"מ, דקרי ליה: 'מעוקם' בגלל המעלות והמורדות שבו, ואינו יכול להבליעו' פי' דאין להבליעו, דנוח להילוך (ועי' לקמן הע' 205).

196. רש"י ד"ה הכא (וראה הע' הבאה).

197. לפנינו ברש"י נוסף: 'אין גובה שיפועו (וברי"ף: 'גובהו ושיפועו') עולה למדת התחום'.

198. נקט ל' הגמרא. אבל ברי"ף שלפנינו: 'מודד' (ועי' בהגהות הב"ח וחו"י שתקנו כג' שבגמ'. ובריו"נ: 'וישן שגורסין: אלא אומדו והולך לו, לפי שהכותל זקוף יותר מדאי ולא חזי כלל להילוך לא בנחת ולא בקשה'). וברחב"ש כג' הרי"ף (ובהע' 75 שם, נחבאר דמפרש 'מודד' במובן של 'מודד באומד').

199. לשון הרי"ף (ובגמ': 'התם ניחא תשמישתא').

200. רש"י ד"ה בדניחא תשמישתיה (בשינויים).

201. ולא העתיק מרש"י במה דמסיים: 'התם קתני (במתניתין) מבליעו אם יכול ואם לאו מקדר', דלא גרס כבגמ' שלפנינו: 'והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו', אלא כג' הרי"ף (ראה הע' הבאה), הגאונים

תחתיתו מכנגד שפת גובהו ד' אמות, מודדו מדידה יפה פיר' 211 נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה כקרקע חלקה ויוצא לשפתו ומשלים [מדתו] 212 והולך.

[נח, ב, רי"ף שם] וכמה עומקו של גיא, פיר' 213 דנימא מבליעו בשאינו 214 חמשים, אמ' ר' יוסף אלפים אמה 215. פיר' 216 אבל יותר אין מבליעו 217 אלא מקדר. אותיביה אביי וכו'.

איכא דאמרי וכו', עד התם בשאי' 218 חוט המשקולת יורד כנגדו, פיר' 219 פלוגתא דתנא קמא ואחרים, הולכך [כיון] 220 דחזו להילוך במקצתן, 221 אזלינן ביה לחומרא. ובחוט' 222 המשקולת יורד כנגדו עד כמה. פיר' 223 עד כמה יתרחק מן 224 המשקולת מכנגדו, דקרו ליה אין 225 יורד 226 תחומין 227 בזה.

211. רש"י שם (ואינו ד"ה בפנ"ע).
212. כ"ה ברש"י.
213. רש"י ד"ה כמה עומקו של גאי.
214. כ"ה בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ח), רש"י שעל הרי"ף, שבמשנה לעיל (ד"ה מבליעו) וברע"ב. ולגי' זו משמע ד' בחמישים' אינו מבליעו (לכאורה מפני שהחבל אורכו בריוק חמישים אמה, ע"כ דרוחב הבור מעט פחות). וברש"י שלפנינו הגי': 'כשהוא רחב נ'. ופי' התוס' יו"ט דאין נפ"מ בין שתי הגי', וז"ל: 'כתב הר"ב: אם אינו רחב נ' אמה, וכן לשון רש"י. והמכוון: אם אינו רחב כי אם נ' אמה'.
215. כגי' בכ"י אפי' וד"ש (דק"ס, שם). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי': 'אמה' (וכן בכל הסוגיא כאן: 'עמק ק' ורוחב נ', עמק אלפים וד'...').
216. רש"י ד"ה אלפים (בשינויים).
217. כ"ה ברש"י שם, דהשאלה 'כמה עומקו של גאי' היא על הבא 'להבליע' (וכ"ד ריו"נ, מאירי, פי' ריבבין ועו"ר). ולפי"ז, מסקנת הגמ' ד'עד אלפיים', היא רק למבליע, אבל המקדר לא הוגבל. והרא"ש (בתוס' ובפסקיו) כתב: 'כמה עומקו של גיא שהקלו להבליעו או לקדור'. ולכאורה י"ל דהטור והשו"ע (סי' שצט, ה) פסקו על פיו, דכתבו: 'אבל אם הוא עמוק יותר מאלפים, מודד הירידה והעלייה של כל השיפוע' (ואינו מקדר בחבל של ד' אמות), ופסקו בזה דלא כרש"י, והעיר ע"ז הגר"א על אתר.
218. כל' הרי"ף. ובגמ': 'שאי' (וברש"י: 'כשאי').
219. רש"י ד"ה התם כשאי' חוט המשקולת (בשינוי מועט).
220. כ"ה ברש"י.
221. לפנינו ברש"י: 'קצת'.
222. כעין גי' הרי"ף (יזאם חוט המשקולת יורד כנגדו). ולפנינו בגמ' (שהיא גי' רש"י, ראה ריטב"א): 'וכי אין חוט המשקולת' (וראה לקמן הע' 225).
223. רש"י ד"ה עד כמה.
224. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'מן'.
225. כ"ה ברש"י. ולכאורה אי"ז מתיישב עם גי' רבינו לעיל (שהיא גי' הרי"ף, עי"ש הע' 222), ד'עד כמה' קאי א'יורד כנגדו', וצריך היה לומר: עד כמה 'קרו ליה יורד כנגדו'? ונראה דה"פ: 'עד כמה' תתרחק המשקולת, באופן שיקרא 'אין יורד', ומסיקה הגמ' - 'ד', ומכאן דכל פחות מד"א נקרא 'יורד כנגדו'. ורחב"ש פי' בשיטת הרמב"ם (עי"ש הע' 89): 'ושיילינן וכי חוט המשקולת... יורד כנגדו עד כמה יהיה עמקו ויהיה לו רשות להבליעו? ומהדרי', עד ארבעה, פי' ד' אלפי אמה' (וראה מבווא).
226. רבינו השמיט מה שנוסף ברש"י: 'ונחמיר ביה', משום דקאי בגי' הרי"ף, שגרס: 'בחוט המשקולת יורד כנגדו', דאזי יש להקל ולא להחמיר (ראה הע' קודמת).
227. איני יודע לפרש תי': 'תחומין בזה'.

[גמ' ורי"ף שם] פיס', הגיע להר מבליעו וכו'. עד לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש²²⁸. פיר' ²²⁹ הבא ללקט²³⁰ בהר²³¹ כמה משופע, כמה הוא מגביה והולך. מוצא י' טפחים גובה קודם שיגיע להילוך ה'²³² אמות. אבל הר²³³ המתלקט י' טפחים²³⁴ מתוך ד' אמות, מודד²³⁵ והולך לו. פיר'²³⁶ כקרקע חלוקה²³⁷ דאמי ומודדו מדידה יפה ואין כאן לא הבלעא ולא קידור. וכן²³⁸ הילכ'²³⁹. פיס', ובלבד שלא יוציא²⁴⁰ וכו' וכבר פרישית לעיל.

'מודד והולך לו' קל יותר מ'מודדו מדידה יפה' שבל"ק (וע"ע בהע' הבאה). ושמא י"ל ד'מודד והולך לו' הוה קולא בזה שמודד רק המישור שבראש ההר ולא כל השיפוע, וכעין מש"כ הרא"ש בפסקיו (ס"ו): '...אם חוט המשקולת יורד כנגדו אינו מודד השיפוע כלל, אלא אם יש מישור בראשו מודדו מדידה יפה'.

²³⁶. לשון רש"י (שם בהמשך). וצ"ע דהתם קאי אל"ק, 'אבל מתוך חמש', דהתם אמרינן: 'כקרקע חלקה דמי', ואיך רבינו מפרש בו דברי הרי"ף על הלישנא בתרא. ועי' בפ"י רש"י על הרי"ף, גירסת הב"ח: 'הבא ללקט, כמה מגביה והולך. מוצא י"ט גובה קודם (שיגביה) [שיגיע] להילוך (ד') [ה'] אמות, אבל מתוך (ה') [ד'] אמות, כיון שזוקף כל כך, אומדו באומד בעלמא'.

²³⁷. לפנינו ברש"י: 'כקרקע חלקה'.

²³⁸. לשון הרי"ף.

²³⁹. פ"י כלישנא בתרא וכ"פ הרמב"ם והשו"ע (שם ראה לעיל הע' 228). ובהגהות מ"י שם (אות ד) כתב (הביאו הב"י שם) דלמהר"מ (מרוטנבורג, פסקי עירובין סי' קיט) 'היה נראה כלישנא קמא' דאיתא בגמרא שהוא לחומרא. ומוסיף שם הב"י: 'משום דפשיטא דלא קיי"ל כהר"מ נגד כל הנך רבוותא, לא חששתי לכתוב ההוא לישנא'.

²⁴⁰. לפנינו: 'שלא יצא' (וראה ילקוט שינויי נוסחאות למשנה).

²²⁸. כג"י ברי"ף כ"י נ"י והגהות הב"ח (שהיא הלשון השנייה בגמ'). וכ"ה ג' הרמב"ם (שבת כח, טו), הרא"ש (ס"ו) והטור (שעט, ד ועי"ש בב"י). ולפנינו ברי"ף (כלישנא קמא): 'מתוך ד'... מתוך חמש'.

²²⁹. רש"י ד"ה במתלקט י' מתוך ד' (בשינויים, דרש"י שלפנינו קאי אל"ק, וראה בהע' דלקמן).

²³⁰. כג"י ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'ללקוט'.

²³¹. פ"י בודק הגובה של ההר מול השיפוע שלו. ולפנינו ברש"י ליתא תי': 'בהר כמה משופע'.

²³². ברש"י לפנינו: 'ד' אמות' (דקאי קאמור אל"ק, ראה לעיל הע' 229). וברש"י שעל הרי"ף (אות ה) הגיה הב"ח לפי גירסתו (ראה לעיל הע' 228): 'ה' אמות'.

²³³. כג"י ברי"ף כ"י נ"י, מדרש שכל טוב (שמות פט"ז) וכי"מ (ראה דק"ס, כ). ולפנינו (בגמ', ברי"ף וכו"ה): 'אבל בהר'.

²³⁴. כג"י ברי"ף. ולפנינו בגמ' ליתא: 'טפחים' ו'אמות'.

²³⁵. כג"י שברי"ף כ"י נ"י, ספר העתים והגהות מא"י. ולפנינו בגמ', ברי"ף, מדרש שכל טוב, רז"ה והרמב"ם (ראה לקמן): 'אומדו והולך לו'. ולכאורה ל' רבינו והגורסים כמוהו צ"ב, דאי נימא ד'מודד והולך לו' פ"י דבעי 'מדידה יפה בלא הבלעה ובלא קידור', כפשטות הלשון בסמוך, קשה, דאם ב'מתלקט עשרה מתוך ה' אמרנו ד'מבליעו וחזר למדתו', ק"ו במתלקט עשרה מתוך ארבע, שהילוכו קשה יותר, דסגי בהבלעה? ! וגם מה דאמר בגמ' דלישנא בתרא 'מתני לקולא', צריך הסבר, דבמה

משנה ד

[נח, ב רי"ף סי' תרכו] אין מודדין אלא מן המומחה וכו'. רש"ז²⁴¹ ל פיר' ²⁴¹, ואין²⁴² מודדין אלא מומחה²⁴³. פיר' שהוא בקי²⁴⁴ במדה²⁴⁵. ריבה במקום²⁴⁶ אחד. פיר'²⁴⁷ ריבה במקום א' ומיעט במקום א', שנמצאו סימני תחום קרן זה ארוכין ובולטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדו. כזה²⁴⁸ שומעין למקום שריבה וכו'.

עיר תחומין תחומין מיעט ריבה

[נט, א. רי"ף ס' תרכ"ו] [גמ']²⁴⁹ פיס', ריבה לאחד וכו'. פיר'²⁵⁰ [היינו]²⁵¹ הך, דהיינו אחד [היינו] למקום אחד. הכי²⁵² קאמ', ריבה [אחד] ומיעט אחד, שמדרום שני בני אדם זה מיעט וזה ריבה, שומעין לזה שריבה. אמ' אביי ובלבד שלא ירבה יותר ממידת העיר באלכסונה²⁵³. פיר'²⁵⁴, דאמרי' זה היה בקי במדידה והניח טבלה של

ואינו כמו שכתוב בהלכות רבינו הרב... שהרי אפילו כותל דניחא תשמישיתה, מודדו מדידה יפה', ²⁴⁵. כ"ה בפ' רחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'במדידה'. והרמב"ם (הל' שבת כח, יז) נקט שתי הל': 'אין סומכין על מדידת אדם מומחה שהוא יודע מדת הקרקע'.

²⁴⁶. כג' רש"י. ולפנינו במשנה (וכן ברש"י ד"ש, דק"ס, ס): 'למקום'.

²⁴⁷. רש"י ד"ה ריבה במקום אחד.

²⁴⁸. ברש"י לפנינו אין תי': 'כזה' ולא הציור.

²⁴⁹. כן נראה להשלים, דעד כאן הפי' למשנה.

²⁵⁰. רש"י ד"ה היינו הך.

²⁵¹. כצ"ל (ב"פ).

²⁵². רש"י ד"ה ה"ק ריבה א'.

²⁵³. כ"ה בגמ' וברש"י. ולפנינו ברי"ף ובר"ח: 'ואלכסונה'. וכתב הרשב"א (וכ"ה בריטב"א, ר"ן ותוס' ר"פ): '...ובספרים גרסי' ואלכסונה בוי"ו. ופי' ר"ת ז"ל (ראה ספר הישר סי' שיח ותוס' ד"ה למקום) שאם האחרון הרחיק הציון יתר מן הראשון כמדת העיר ואלכסונה אפי' הכי שומעין לו, שאני אומר כשמדד הראשון היתה העיר מצער ועכשיו נתוספו בה דיוורין ובתים'. ונראה דהרמב"ם (שבת כח, יז) גרס כרש"י, שכתב: 'ובלבד שלא ירבה יתר ממדת אלכסונה של עיר'.

²⁵⁴. רש"י ד"ה שלא ירבה, וכג' ברש"י כ"י (ראה

²⁴¹. ד"ה ה"ג אין מודדין אלא מומחה. ונראה דהשמיט תי': 'ה"ג' משום דבאמת ל"ג כרש"י: 'אלא מומחה'. דאי הוה גרס כרש"י לא היה מתיישב עם פי' הרי"ף (הובא לקמן בהע' ²⁴⁴), אף דרבינו לא הביאו. ומזה משמע דאפשר לגרוס כרי"ף ולפרש כרש"י, וכדפי' ברש"י שעל הרי"ף: 'אין מודדין אלא מן המומחה הבקי במדידה, ובעמוד פירשה בענין אחר' (וכ"ה גי' רח"ש וריב"ח). וראה בראשון לציון' להגרי"ב פיק שתמה על הר"ב, איך גרס: 'מן המומחה', ואפילו הכי פי' כפירש"י. וגם השיג על התו"ט שלא העיר 'מזה כלום'! ולפי האמור לעיל (וכן מפי' ריב"ח ורחב"ש) עולה דלק"מ.

²⁴². כג' ברש"י שבד"י (ראה דק"ס, ס), שעל הרי"ף (ראה הע' קודמת) ומדרש שכל טוב (בבב, שמות פט"ז). ולפנינו (במשנה וברש"י): 'אין'.

²⁴³. כ"ה ברש"י שלפנינו ובכ"י (ראה דק"ס, שם). ומן המומחה' שהו"ל, היא הגי' במשניות שבגמ', שברי"ף וכ"ה בפיה"מ לרמב"ם, (ראה לקמן הע' ²⁵⁹), רש"י שברי"ף, ר"ח, ערוך (ערך ממחה), ריב"ח ורחב"ש (וראה הע' הבאה).

²⁴⁴. כ"ה גם בפיה"מ לרמב"ם. אבל הרי"ף (וכע"ז בר"ח, ספר העתים והערוך שם) פי': 'מומחה מלשון ומחה, כלומר מקום שוה ומישור', וכ"כ המאירי והריטב"א בשם הגאונים. והרמב"ם ורבינו שלא הביאו את פי' הרי"ף אפשר דס"ל כריב"ח שכתב:

תחומין כנגד הקרן באלכסון, כדאמרן²⁵⁵, וזה מודד אלפים אמה מאמצע הקרן והפסיד את הזויות באלכסון באלפים²⁵⁶.

[גמ' ורי"ף שם] פיס', שלא אמרו חכמ' וכו'. פיר', אמרי' בגמ'²⁵⁷ והתניא לא אמ' חכמ' את הדבר הזה להקל אלא להחמיר. ופרקי' בגמרא לא להקל על דברי תורה אלא להחמיר על דברי תורה. ותחומין דרבנן²⁵⁸ הולכך אזלינן בהו לקולא, דהא תחומין דרבנן היא.

אין מודדין אלא מן²⁵⁹ המומחה וכו'. רמז"ל פיר'²⁶⁰, מומחה הוא אל רגל אל עארף (לפנינו: אל עארף אלמאהר פי צנאעה מן אלצנאיע או עלם מן אלעלום. ויריד הנא בה אן יכון אערפא) באל הנדסה מאהר פי מסאחה אל אר'ץ. וקולה שומעין למקום שריבה בינוה פי אל תלמוד אן מענאה (לפנינו: אנה) אדא קאל (לפנינו בפיה"מ: אן) הנא תחום השבת וכאן אקל ממא כנא נט'ן או (א') [קאל] (כ"ה בפיה"מ) איצ'א הנא תחום השבת וכאן אכתר ממא (לפנינו: ממא כנא) נט'ן (לפנינו: כמא נצדקה), כדלך פכמא נצדקה ונעמד עליה פי כון אלמוצ'ע אקל ממא כנא נט'ן כדלך נעמד עליה (לפנינו: עליה פי כונה) אכתר ממא כנא נט'ן.

משנה ה

[נט, א, רי"ף ט' תרכז] מתני', עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה וכו'. רשעז"ל פיר'²⁶¹, עיר של יחיד שלא נכנסין בה [ס']²⁶² ריבוא בני אדם, ולא רשות

261. ד"ה עיר של יחיד (וברחב"ש בשם הרמב"ם ורנ"ג: 'עיר של יחיד, שהיא קניין של יחיד').

262. כ"ה ברש"י שלפנינו, ונוספה שם גם תי': 'תמיד'. ולא השלמתי גם תי' זו (אף דאפשר דכשם שנשמטה תי': 'ס' נשמטה גם תי': 'תמיד'), משום דבפ' רחב"ש ליתא [וכתב השו"ע (סי' שמה, ז): 'וי"א שכל שאין ס"ר עוברים בו בכל יום, אינו רה"ר, וכבר עמדו האחרונים ע"כ דתיבות: 'בכל יום' הן תוספת של השו"ע על לשון הטור. וכתב המ"ב (שם ס"ק כד): 'בכל יום - חפשתי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם תנאי זה רק שהיו מצויין שם ששים רבוא'. וכתב שם בשער הציזון (אות כ"ה), דהמקור לדבריו ברש"י שלפנינו. ועיי"ש מה שהוכיח מרש"י לעיל דף ו', ד'אין כוונתו שהיא ס"ר בוקעין בו בכל יום'. אבל בשו"ת משנה הלכות (חי"ג סס"ב) סבר ד'לשון תמיד פירושו בכל יום, כמבואר בגמ' מנחות (צ"ט, ב), והביא ראיה לדבריו

דק"ס, ק) שחסר מרד"ה מ'דאפילו ריבה' עד 'בטעות האלכסון', ומסופה מ'אבל אם ריבה' עד סד"ה.

255. לעיל נו, ב.

256. לפנינו ברש"י: 'כל אלכסון של אלפים'.

257. שם.

258. עפ"י רש"י סד"ה לא להקל.

259. ראה לעיל הע' 243.

260. תרגום (הרב י' קאפח): מומחה הוא אדם היודע ובקי (במלאכה מן המלאכות או מדע מן המדעים ור"ל כאן שיהא יודע) הנדסה ובקי במדידת הקרקעות. ואמרו: שומעין למקום שריבה, פירושוו בתלמוד שענינו, אם אמר: עד כאן תחום השבת, והוא פחות ממה שהיינו חושבים או שאמר: עד כאן תחום השבת והוא יותר ממה שהיינו חושבים. כשם שמאמינים לו וסומכין עליו שיהא המקום פחות ממה שהיינו חושבים, כן נסמוך עליו שיהא יותר ממה שהיינו חושבים.

הרבים חשיבא, דלא דמיא לדגלי מדבר. ונעשית של רבים. פיר' 263 שניתוספו בה דיורין, או נקבעו בה שוקים. מערבין את כולה. פיר' 264 בתחלה 265, ואין מבואותיה צריכין תיקון, שהרי הן כחצר אחת 266. של 267 רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה. פיר' 268, דדילמא 269 הדרא ומתערבא 270 של רבים ואתו לערובה כולה. ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור, 271 שלא תשתכח תורת רשות הרבים. וההוא שיור הוי הכיר, דטעמ' משום עירובא הוא. אלא אם כן עשה לה 272 חוצה לה, פיר' 273 שיור, שלא ערבו עם שאר העיר אלא לבדם. (מיד) [כעיר] 274 חדשה שביהודה וכו'. פיר' 275 כעיר חדשה, כך שמה.

[נט, א-ב, רי"ף סי' תרכ"ז] [גמ'] 276 ת"ר עיר של יחיד וכו'. עד לחי מיכן ולחי מיכן או קורה מיכן וקורה מיכן. פיר' 277 לראשי רשות הרבים המפולשין. ואין מערבין אותן לחצאין. פיר' 278 דכיון דמעיקרא חדא היא אסרי הני אהני, (והני) [והוא] 279 כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפה בה דאסרה אכולהו. אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו וכו'. עד ואין לה אלא פתח אחד, מערבין את כולה. פיר' 280 דלאן 281 מפולשת היא ולא דמיא לדגלי מדבר.

- מהר"ן ועו"ר, עיש"ב (וע"ע בפי ריב"ח הע' 159 ובפי רחב"ש הע' 4).
263. רש"י ד"ה ונעשית של רבים.
264. רש"י ד"ה מערבין את כולה (בשנינו).
265. כג' בד"י (ראה דק"ס, ר). ולפנינו ברש"י: 'כתתחלה' (ובד"ש והתוס', ד"ה עיר: 'כתתחלה').
266. כג' ברש"י כ"י (ראה דק"ס, שם). ולפנינו (וכן גיר' התוס' ברש"י) נוסף: 'וכגון שאין בה רה"ר...'
267. כג' במשניות שברי"ף וכ"י אפ' (ראה דק"ס, שם). ולפנינו: 'ושל'.
268. רש"י ד"ה ושל רבים.
269. כג' בכ"י (דק"ס, שם). ולפנינו ברש"י נוסף ברד"ה: 'רבנות אשמעינו...'
270. צ"ל: 'ומתעבדא' כברש"י.
271. כג' בד"ש (דק"ס, שם). ולפנינו ברש"י נוסף: 'ואע"ג שאין בה רה"ר גמורה'.
272. לפנינו: 'עשה חוצה לה'. ובכ"מ (דק"ס, שם): 'עשה לה כעיר חדשה'.
273. רש"י ד"ה אא"כ עשה חוצה לה.
274. כצ"ל.
275. רש"י ד"ה כעיר חדשה.
276. כן נראה להשלים.
277. רש"י ד"ה לחי מיכן. לחי מיכן.
278. רש"י ד"ה ואין מערבין.
279. כ"ה ברש"י.
280. רש"י ד"ה ואין לה אלא פתח אחד.
281. לפנינו: 'ולא'. ועי' בשו"ע (או"ח סי' שמה, ז): 'איזה רה"ר... מפולשים משער לשער'. ובביאור הגר"א מביא ראיה מרש"י דידן דדי בכך שהרשות מפולשת, ולא בעי שערים מכוונים. ולכאורה דלא כדמשמע מהרש"י לעיל (ו, ב ד"ה ירושלים) דבעי תרתי ('ירושלים, רה"ר שלה מכוון משער לשער, ומפולש'). ובדף על הדף הביא בשם הגר"מ פיינשטיין ז"ל (שו"ת אגרות משה חא"ח ח"א סי' ק"מ וחא"ח חלק ה' סי' כ"ח), מדלא ציין הגר"א לדברי רש"י לעיל (ו, ב): 'ש"מ דס"ל להגר"א דאף שצריך שיהי' השערים מפולשים כדי שיחשב רה"ר, מ"מ א"צ שיהי' השערים גם מכוונים משער לשער וכמ"ש רש"י בדף ו', אלא סגי שיהי' השערים מפולשים אף שאינם מכוונים משער לשער וכמ"ש רש"י בסוגיין. (ועיי"ש שכתב די"ל דגם רש"י דלעיל ס"ל הכי). ואפשר דלג' רבינו: 'דלאו מפולשת' היא תוצאה של 'אין לה אלא פתח אחד', אבל אין מכאן ראיה לדברי הגר"א, שא"צ 'שערים מכוונים'.

[נח, ב רי"ף שם] ואין מערבין אותה לחצאין וכו'. עד מבוי אמבוי²⁸² נמי אסרי אהדדי. פיר²⁸³ דכיון דמעיקרא של יחיד הואי,²⁸⁴ והוי מערבין את כולן והורגלו להיות [אחד]²⁸⁵, אסרי אהדדי, ואפי' איכא לחי או קורה למבוי לא מהני. ופרקי, הכי במאי עסיקין²⁸⁶ דעביד דקא²⁸⁷, פתח נמוך²⁸⁸ בראש כל מבוי. דגלו דעתיה²⁸⁹ לאיסתלוקי כל חד מחבריה. וכד קאמ'²⁹⁰ ר' אידי בר אבון וכו'. שעשה דקה על²⁹¹ פתחו. פיר²⁹² לפתח חצירו, אינו אוסר על בני מבוי²⁹³ אם לא נשתתף עמהן, (דגלו) דגלי [דעתיה]²⁹⁴ לאיסתליקו, ולא²⁹⁵ שבקי להו שוור.

[גמ' ורי"ף, שם] ר' (זורא) זירא ערבה לכולה²⁹⁶ מאתא דבר²⁹⁷ ר' וכו'. עד אשפה היה²⁹⁸ לה התם²⁹⁹ מחד גיסא, פיר³⁰⁰ אשפה³⁰¹ הוות ליה שסותמת³⁰² אחד מפתחיה, ולא הוה לה אלא אחד. ואפי' של רבים והרי היא של רבים³⁰³, בהכי הוה סאגי לה. ר' ניסים ז"ל³⁰⁴, ר' (זורא) זירא ערב לה³⁰⁵ לכולה³⁰⁶ מאתא דבי³⁰⁷ ר' חייא בלא³⁰⁸ שוור וכו'. אמ' ליה אביי, מאי טעמ' עבד³⁰⁹ מר הכי. פיר', והלא עיר של רבים היא

282. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לפנינו (בגמ' וברי"ף. וכן ג' רנ"ג לקמן): 'דבי'. 'מבוי מבוי'.
283. רש"י ד"ה מבוי נמי אסרי אהדדי.
284. כג' בתוס' (ע"ב, ד"ה מבוי) ובראשונים (ראה רשב"א, ריטב"א, א"ז ועוד). ולפנינו ברש"י: 'של יחיד הוה והיו מערבין'.
285. כ"ה ברש"י.
286. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ' נוספה תי': 'כגון'.
287. רש"י ד"ה דעבוד דקה.
288. והרי"ף פי' דקה: איצטבה (וברש"י שעל הרי"ף העיר שאינו כפי' הרי"ף, וראה מבוא).
289. לפנינו ברש"י: אדעתייהו.
290. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'וכי הא דאמר'.
291. כג' הרי"ף. ולפנינו בגמ' (וכן ברש"י, ראה הע' הבאה): 'לפתחו'.
292. רש"י ד"ה לפתחו.
293. רש"י ד"ה אינו אוסר על המבוי.
294. כן הוא ברש"י (וראה לעיל הע' 289).
295. ברש"י שלפנינו התי': 'ולא שבק לה שוור' הן מהד"ה הבא. ונראה דה"פ: אי 'שבקי להו שוור', הוה אסר עלייהו בגלל חלקו במבוי (וראה מבוא).
296. כג' בד"ש (דק"ס, ג), ר"ח, רי"ף, פי' רנ"ג (שהובא לקמן) ורחב"ש. ולפנינו בגמ': 'ערבה למתא'.
297. לפנינו (בגמ' וברי"ף. וכן ג' רנ"ג לקמן): 'דבי'. 'ובד"י (ראה דק"ס, שם): 'דבני'.
298. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'הוה'.
299. כג' ברי"ף כ"י נ"י (ולפנינו: ברי"ף ליתא תי': 'לה', ובגמ' ליתא תי': 'התם').
300. רש"י סד"ה ולא שבק (ראה הע' הבאה).
301. כג' בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ג) דהדיבור מתחיל: 'מאשפה'. ונראה דגם רחב"ש גרס כן (ע"ש בהע' 54).
302. כ"ה ברחב"ש. וברש"י לפנינו: 'שסותם'.
303. כ"ה ברש"י כ"י (דק"ס, שם), פי' ריו"נ ורחב"ש. ולפנינו ברש"י ליתא תיבות: 'והרי היא של רבים' (וראה לקמן הע' 317).
304. פי' לא נודע לרנ"ג (והועתק מכאן לפי רנ"ג, ראה מבוא). ואפשר דהיה כן גם לפני ריב"ח (ראה לקמן הע' 316).
305. לפנינו (בגמ' וברי"ף, וכן כפי' לעיל): 'עירבה' (ותי': 'לה' ליתא).
306. כ"ה לעיל, ע"ש הע' 296.
307. כ"ה לפנינו בגמ' וברי"ף, וראה לעיל הע' 297.
308. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ולא שבק לה שוור'.
309. כג' בגמ' ובר"ח. וברי"ף: 'עביד'.

וצריכה שיור. אמ' ליה, אמרו³¹⁰ לי הזקנים שהיו בה³¹¹, כי ר' חייא בר ר' אשי³¹² כי הוה (מעכב) מערב אותה, [הוה מערב את]³¹³ כולה בלא שיור. וסמכתי על דבריהם, שאמרתי, עיר של יחיד הייתה ונעשית של רבים, ואמר' במתני', עיר של יחיד ונעשת של רבים מערבין את כולה ואין צריכה שיור. אמ' לו³¹⁴, הנה³¹⁵ הזקנים שהיו בה הגידו לי, כי אשפה הייתה לה מצידה האחד שמלאה זבל ונעשית כמחיצה וסתמה הדרך, ונעשית³¹⁶ העיר שאין לה אלא פתח אחד. שאפי' של רבים הייתה שאין צריכה שיור, כיון שאין לה אלא פתח אחד, הא קתני³¹⁷ מערבין את כולה, ואע"פ שהיתה של רבים והרי היא של רבים. ומשום הכי הוה ר' חייא בר אשי מערב את כולה, ולא משום דעיר של יחיד הוות אלא של רבים היתה. ועד השתא הוה מערב לה כולה משום אשפה שהיתה סותמת, ועכשיו נסתלקה אשפה ונעשית עיר של שני פתחים וצריכה שיור, והיכי מערבת לה בלא שיור. אמ' לו, לא ידעתי שכך היה הדבר³¹⁸ ולא הגידו לי כי הייתה לשם אשפה ונסתלקה. עכשיו שכן היה הדבר צריכה שיור ולא מערבנא לה מהשתא. עד הנה מדברי ר' ניסים ז"ל.

[גמ' ורי"ף שם] אמ' רב נחמן³²⁰ אמ' רב, סולם מיכן ופתח מיכן וכו'. פיר' בעיא היא בגמ', סולם מיכן ופתח מיכן מהו. והשיב רב, (צ)[ת]ורת³²² פתח עליו. פיר'³²³ סולם שעולין ויורדין דרך³²⁴ חוץ לחומתה. ותורת מחיצה עליו. פיר'³²⁵, כלומ' אינו מבטל את הסתימה היות כפתחה³²⁶, ולא³²⁷ באעי שיור וכו'. עד תורת פתח עליו

319. ל' הרי"ף (וכ"כ הר"ח וס' העתים. ולפנינו בגמ': 'בעי

מיניה רב אמר... סולם מכאן ופתח מכאן מהו? א"ל הכי אמר רב... וראה לקמן הע' 321).

320. כג' ברי"ף כ"י נ"י והגמ'. ולפנינו ברי"ף נוסף: 'ר"נ בר יצחק' (והוגה כמו לפנינו).

321. נראה ד'השלים' כן מהגמ', משום דק"ק, דמה שמביא הרי"ף בשם רב: 'סולם מכאן ופתח מכאן' ליתא בגמ'. ופי' רבינו ד'בעיא היא בגמ' ורב נחמן אמר רב עונה עליה, וע"כ מייחסים לו גם לשון הבעיא.

322. כ"ה בגמ' וברי"ף.

323. רש"י ד"ה סולם.

324. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'דרך'. ואפשר דצ"ל: 'דרכו'. ורחב"ש ביאר או גרס: 'ויורדין בו מעל לחומה ולחוץ'.

325. רש"י ד"ה תורת מחיצה עליו.

326. לפנינו ברש"י: 'להיות כפתח'.

327. לשון הרי"ף (ובר"ח וספר העתים: 'דלא').

310. לפנינו בגמ': 'אמר'.

311. בגמ': 'סבי דידה', ובר"ח: 'דאמרו סבי דהוו בה'.

312. בכ"י (ראה דק"ס, ס) ובר"ח: 'ר' חייא בר אשי' (ופעמים דיש בש"ס כג' שלפינו - 'בר רב אשי' - ראה לעיל ל, א, שבת נג, א, סוכה מח, א וסנהדרין מג, א). ולפנינו בגמ': 'רב חייא בר אסי' (ובש"ס 'עוז והדר' הגיה כג' רבינו, ולא ציין שתיקן).

313. כן נראה להשלים.

314. לפנינו בגמ': 'א"ל לדידי אמרו לי'.

315. לפנינו בגמ': 'הנהו סבי'.

316. השווה ללשון בפי' ריב"ח: '...ונמצאת שאין לה כי אם פתח אחד. וכיון שאין לה כי אם פתח אחד, אע"פ שהיא של רבים, מערבין את כולה ואינה צריכה שיור'.

317. פי' בברייתא לעיל (ס ע"א-רע"ב): 'הייתה של רבים והרי היא של רבים ואין לה אלא פתח אחד, מערבין את כולה' (והשווה ללשון רחב"ש וריב"ח).

318. כעיי' בפ' רחב"ש (עיי' הע' 59) ובריב"ח: 'לא ידעתי שהיתה מתחלתה של רבים'.

בכותל³²⁸ שבין שתי חצירות וכו' פיר'³²⁹, בסולם³³⁰ שבין שתי חצירות ואין ביניהן פתח³³¹ אחד רוחב ד', הרי הן כשתי חצירות ופתח אחד ביניהן, דאמר' בפ' חלון³³² רצה³³³ אחד מערב, פיר'³³⁴ אם רצו לערב עירוב א' לשתיים, ישתמשו זו בזו דרך גובה הכותל ודרך נקבים וסדקים, (ודאו) דאי לא הוי פתח אין מערבין אחד ולא מצו לאישתמושי דרך חורים וסדקים. רצו שנים מערבין³³⁵ שני עירובין, אלו לו לעצמן, בני בתים שבחצר³³⁶. שלא יאסרו זה על זה להוציא [מ]בתיהם³³⁷, שהן רשות המיוחדת לכל אחד וא', לתוך החצר שהוא רשות כולן. ואלו לעצמן ואל(ו)³³⁸ ישתמשו זה בזה.

[ט, א, ר"ף שם] פיס', ר' שמעון וכו'. עד בית אחד וחצר אחת³³⁹ סלקא דעתא³⁴⁰, פיר'³⁴¹ חצר ובית אחד בתוכה³⁴² סגי להיות שוור. אמ' ליה אביי וכו'.

משנה ו

[ט, א, ר"ף ט' תרכח] מתני' מי שהיה במזרח ואמ' לבנו לערב לו³⁴³ במערב וכו'. רשעיו³⁴⁴ ל³⁴⁵, מי שהיה במזרח בשדה, וקדש עליו שם היום. ואמ' לבנו³⁴⁶ מבעוד יום לערב לו³⁴⁷ במערב וכו'. עד אם יש ממנו³⁴⁸ ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מיכן³⁴⁹. פיר'³⁵⁰ שנתן לו העירוב מביתו והלאה. מותר לביתו, פיר'³⁵¹, לדין

328. כג' בכ"י מינכן (דק"ס, ש), ר"ף ור"ח. ולפנינו בגמ': 'בסולם' (וכן העתיק לקמן מרש"י, ע"ש הע' 330).
329. רש"י ד"ה בסולם שבין ב' חצירות (בשינויים).
330. כ"ה ברש"י. וראה לעיל הע' 328.
331. כג' בכ"י וד"פ (דק"ס, שם, ע"ש). ולפנינו ברש"י: 'זוה הסולם רחב ד' ביניהן, הרי הוא כשתי חצירות'.
332. לקמן עו, א.
333. כ"ה ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'רצו' (ורש"י נקט לשון המשנה דלקמן: 'רצו מערבין אחד').
334. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'פיר', ונראה דלרבינו הוא ד"ה בפנ"ע.
335. רש"י ד"ה רצו שנים מערבין (בשינויים מעטים).
336. כג' ברש"י כ"י, ד"ש (ראה דק"ס, ש) והגהות הב"ח. ולפנינו: 'של חצר'.
337. כ"ה ברש"י.
338. כן נראה דצ"ל.
339. כג' הרי"ף (ראה דק"ס, ק). ולפנינו בגמ' נוסף: 'חצר אחת' ס"ד.
340. חסר תירוץ הגמ' שעליו עולה הפי' דלקמן. ויש להוסיף: 'וכו'', או תי': 'אלא אימא, בית אחד בחצר אחת'.
341. רש"י ד"ה בית אחד.
342. כג' בד"ש (דק"ס, שם). ולפנינו: 'לתוכה' (ובש"ס 'עוז והדר' הגיה כן בלי לציין ש'תיקן').
343. כג' בכ"מ, ד"ש, משניות שבירושלמי, רי"ף, רא"ש ועוד (ראה דק"ס, ש). ולפנינו: 'ערב לי'.
344. ד"ה מי שהיה במזרח.
345. רש"י ד"ה ואמר לבנו.
346. כג' ברש"י שבר"ף ובכ"י (ראה דק"ס, ש). ולפנינו: 'לערב מבעו"י'.
347. כג' לעיל (ע"ש הע' 343).
348. כג' במשניות שבר"ף. ובמשניות שבבבלי: 'הימנו'.
349. כג' בדפוסים וכ"י (ראה 'שינויי נוסחאות' למשנה): 'מכאן'.
350. רש"י ד"ה ולעירובו יותר מכאן.
351. רש"י ד"ה מותר לביתו.

(כ) ביתו³⁵². כלומ' למנות שביתתו מביתו כאלו לא עירב. ואסור לעירובו פיר'³⁵³, לדין עיר[ו]בו, למנות שביתתו מעירובו. דכיון שקידש עליו [היום]³⁵⁴ רחוק מעירובו יותר מאלפים, נמצא שאינו יכול³⁵⁵ ליטלו, שהרי אין עירובו קונה לו אלא אלפים אמה³⁵⁶ לכל רוח. וכיון³⁵⁷ דאינו ערובו, הואיל וזה שביתתו בביתו, שהרי בתחום ביתו הייתה. לעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מיכן, אסור. פיר'³⁵⁸ לדין ביתו, למנות מביתו אלפים לכל רוח.

[ס. א-ב, רי"ף שם] הנותן את עירובו בעיבורה של עיר. פיר'³⁵⁹ באחת מן הבתים העומדים בתוך ע' אמה ושירים, לא עשה³⁶⁰ כלום. פיר'³⁶¹ שהרי בלא עירוב נמי יש לו מן העיר אלפים לכל רוח, וכל העיר לו כד' אמות. נתנו חוץ לתחום³⁶² מפרש בגמרא חוץ לעיבורה של עיר. מה שנשכר הוא מפסיד. פיר'³⁶³, מה שנשכר לרוח זה נפסד לרוח שכנגדה. שהרי מנה מן העיר³⁶⁴ אלפים לכל רוח. ואם נתנו בסוף אלף למזרח, נמצא תכלית³⁶⁵ אלפים בתוך³⁶⁶ ג' אלפים לעיר, ונשכר אלף. ואלפים של מערב כלות בסוף אלף של מערב העיר [והפסיד האלף]³⁶⁷, וקמ"ל דאין [העיר] עולה מן החשבון האלפים של מערב אלא דינה כד' אמות.

[ס. ב, רי"ף ט' תרכ"ח] גמ', חוץ לתחום סלקא דעתא וכו'. עד משכיר³⁶⁸ את³⁶⁹ האמה ומפסיד את³⁷⁰ העיר כולה³⁷¹. פיר'³⁷², משתכר אמה לרוח העירוב, והפסיד מידת כל העיר (לחוד) [לרוח]³⁷³ שכנגדה, כשימדוד אלפים מעיבורו³⁷⁴ לצד העיר תעלה לו מידת העיר מן החשבון. אמ'³⁷⁵ רבא³⁷⁶ בר עולא³⁷⁷ ולא³⁷⁸ קשיא כאן שכלתה מידתו

352. כ"ה ברש"י.
 353. רש"י ד"ה ואסור לעירובו (בשינויים).
 354. כ"ה ברש"י.
 355. כג' ברש"י שבכ"י וד"ש (ראה דק"ס, ש), רחב"ש וריב"ח. ולפנינו: 'להלך וליטלו'.
 356. כ"ה בריב"ח ורחב"ש. ולפנינו ליתא תי': 'אמה'.
 357. לפנינו ברש"י: 'וכיון דאינו עירוב, הוי ליה שביתתו בביתו'.
 358. רש"י ד"ה אסור לביתו.
 359. רש"י ד"ה בעיבורה של עיר.
 360. כג' בד"נ ופיזור (ראה דק"ס, ת ושינויי נוסחאות על המשנה). ולפנינו: 'ולא' כלום.
 361. רש"י ד"ה לא עשה ולא כלום.
 362. רש"י ד"ה נתנו חוץ לתחום.
 363. רש"י ד"ה מה שנשכר (בשינויים מעטים).
 364. לפנינו ברש"י: 'מן העירוב'.
 365. לפנינו ברש"י: 'שכלות'.
 366. לפנינו ברש"י: 'בסוף'.
 367. כ"ה ברש"י (כאן ובהמשך).
 368. לפנינו בגמ': 'משכר'. וברי"ף: 'נשכר'.
 369. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אותה אמה'.
 370. כג' בכ"מ (ראה דק"ס, ס). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) נוספה תי': 'כל'.
 371. כ"ה כגמ'. וברי"ף ליתא תי': 'כולה'.
 372. רש"י ד"ה משתכר אותה אמה.
 373. כ"ה ברש"י.
 374. לפנינו ברש"י: 'מעירובו'.
 375. לשון הרי"ף, הרא"ש וספר העתים (סי' עב). ולפנינו תשובת הגמ' בסתמא.
 376. כ"ה בספר העתים. ולפנינו ברי"ף: 'רבה'.
 377. כג' ריב"ח וספר העתים. ולפנינו ברי"ף: 'בר שילא'.
 378. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לא'.

בחצי העיר. פיר³⁷⁹ אם היא גדולה, או שהרחיק עירובו מן העיר עד שאין כל העיר נבלעת במדת אלפים של עירוב, עולה לו העיר מן החשבון ומפסידה. וכאן³⁸⁰ שכלתה מידתו בסוף העיר. פיר³⁸¹ ואם הייתה כל העיר נבלעת באלפים, הוא לא כולה כד' אמות. פיר³⁸², מתני' דקתני וכו'.

[גמ' שם, רי"ף ס' תרכ"ט] אמ' ר' יהושע³⁸³, היה מודד ובא וכלתה מידתו בחצי העיר. פיר³⁸⁴ היה מודד ובא³⁸⁵ חוץ לעיר ולא היה יודע שיש עיר סמוך לו, דתנן בגמרא³⁸⁶ מי שהוציאווהו, הואיל ולא הייתה כוונתו לכך, לא יכנס³⁸⁷ אלא³⁸⁸ אלפים ממקום שביתתו. התחיל³⁸⁹ למנות אלפים פסיעות בינוניות וכלתה מידתו בחצי העיר, אין לו³⁹⁰ חצי העיר וכו'. עד אין לו³⁹¹ אלא דברי נבואות. פיר³⁹² כשמתנבא³⁹³ מפי הגבורה, שאין נותן טעם לדבריו³⁹⁴. דאמרי' בגמרא³⁹⁵ מה לי כלתה מידתו³⁹⁶ בחצי העיר מה לי כלתה מידתו בסוף העיר.

לא³⁹⁷ איכפת לן בהכי, דהא רבא דייק ממתני³⁹⁸ ואמ' תרויהו תניניהו³⁹⁹, אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה. פיר⁴⁰⁰ אמר רבא ומאי נבואתיהו⁴⁰¹ תרויהו תניניהו

בשם ר"י: 'דבכ"מ שאומר אין אלו אלא דברי נביאות, הוי לשבח, כלומר אין חכמה כזו שמבין לחלק כל כך סברא מועטת, וברוח הקדש אמר'. ואפשר דמשום דקאי ארי"ף ל"ג לה, שכתב: 'יכולהו רבוותא פסקו דהכי הלכתא (כריב"ל)', ואע"ג דאמר רב אידי אין אלו אלא דברי נביאות, לא איכפת לן בהכי. משמע דאי הוה 'איכפת לן', לא הוה פסקינן הכי, ד'אין אלו אלא דברי נביאות' שוללים את מאמרו של ריב"ל. ועי' פי' ר"ח שנקט כעין ל' הרי"ף, שכתב: 'ואע"ג דא"ר אידי, אין אלו אלא דברי נביאות, שאינן נשמעין כטעם אלא כגזירה, מה לי כלתה מידתו... האמר רבא כריב"ל, ומסייע ליה ממשנתיו, נמצא מקיים דבריו' (ובהע' לפי' רחב"ש מספר 47 פי' באו"א, והנכון כמוש"כ כאן, וע"ע לקמן בהע' 403).

395. שם.

396. כג"י בכ"י מינכן (ראה דק"ס, ז). ולפנינו ליתא תי': 'מידתו' (ב"פ).

397. לשון הרי"ף (עי' לעיל הע' 394).

398. כג"י ברי"ף כ"י נ"י (והגהות הב"ח). ולפנינו: 'אמתני'.

399. לפנינו בגמ' וברי"ף: 'תניניהו'.

400. רש"י ד"ה אמר רבא (בשינוי מועט).

401. לפנינו ברש"י: 'ומאי נבואתיה'.

379. רש"י ד"ה שכלתה מדתו בחצי העיר (בשינויים מעטים).

380. כג"י הרי"ף. ובגמ': 'כאן'.

381. לשון רש"י (שם, בסד"ה).

382. לשון הרי"ף.

383. לפנינו בגמ' וברי"ף: 'דאמר רב אידי נבר אבין] אמר ר' יהושע בן לוי'.

384. רש"י ד"ה היה מודד ובא (בשינויים).

385. כ"ה ברש"י שברי"ף. ולפנינו נוספה תי': 'שבת'.

386. לעיל מה, א (ולפנינו ברש"י: 'זתנן בפרק מי שהוציאווהו').

387. כג"י ברש"י שברי"ף. ולפנינו נוספה תי': 'לעיר'.

388. לפנינו ברש"י: 'עד אלפים'.

389. כ"נ דצ"ל. וברש"י לפנינו: 'והתחיל'.

390. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אלא חצי'.

391. לפנינו: אין אלו'.

392. רש"י ד"ה א"ר אידי (בשינויים מעטים).

393. לפנינו ברש"י: 'כמתנבא'.

394. כג"י ברש"י שברי"ף ושברחב"ש. ולפנינו ברש"י נוסף: 'אמרן ריב"ל לדברים הללו, ואי לא דגמיר להו מרביה לא הוי אמר כי האי מילתא בלא טעמא' (וכע"ז בתוספות, ד"ה אין אלו אלא דברי נביאות,

במתני', אנשי עיר גדולה שהייתה לה עיר קטנה בתוך אלפים, ומונין⁴⁰² מעירן ומונין והולכין לילך דרך הקטנה, מהלכין את כל עיר קטנה הסמוכה להן. ועל כורחיד הכי קאמ', מהלכין את כולה כד' אמות, ומשלימין מידתו חוצה לה. ואי סלקא דעתא מידת העיר סליק להו, מאי אתא לאשמועינן, פשיטא⁴⁰³ דעד אלפים יכול להלך. [וסא. א] ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה. פיר'⁴⁰⁴ ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כולה [ד] [כ]ד'⁴⁰⁵ אמות, לפי [ש] העיר כולה להן במידת התחומין. מאי טעמ' וכו'.

[גמ' שם, ר"ף ס' תר"ל] עד עיר היושבת⁴⁰⁶ על שפת הנחל. פיר'⁴⁰⁷ עמק. אם יש לפניו דקא בתוך הנחל⁴⁰⁸ ד' אמות⁴⁰⁹ פיר'⁴¹⁰ מחיצה⁴¹¹ ד' אמות גובהה⁴¹² על פני⁴¹³ כולה, מודדין לה אלפים אמה מן הנחל⁴¹⁴. פיר'⁴¹⁵, העיר כולה על שפת⁴¹⁶ הנחל מורדה משפת הנחל, שהיא כלה [שם] (ב) [כ] שאר⁴¹⁷ עיירות. פיר'⁴¹⁸ כי רוב העתים וכו'.

אפשרות לפרש כן בדעת הרי"ף כאן ו'דקה' היינו 'מחיצה' אלא שלעיל (יח, א בדפי הרי"ף) כתב להדיא 'פ' דקה איצטבא'. וגם הרמב"ם (ראה לעיל הע' 408) כתב: 'דקה רוחב ד"א'. וכ"כ ריב"ח ורחב"ש.

412. כ"ה ברש"י. וכאמור (ראה הע' קודמת) קשה לפרש כן בדעת הרי"ף דה'דקה' הוא בגובה. אמנם הטור (ס' שצח, ט) כתב בדעת הרמב"ם: 'על ידי החומה חשוב הנהר כאילו הוא מן העיר', אבל כבר תפס עליו הב"י (שם) וכתב: 'ואין פ' דקה חומה להרמב"ם וכמ"ש רבינו (הטור), אלא פ' איצטבא, וכן פ' הרב המגיד (שם), וכן הרי"ף בפרק ההוא גבי עיר של יחיד ונעשית של רבים כתב, פ' דקה איצטבא' (וע"ע לקמן הע' 432).

413. כג' ברש"י כ"י (ראה דק"ס, ג) ושעל הרי"ף. ולפנינו: 'על פני העיר כולה' (וברחב"ש: 'על פני כולה, פ' העיר כולה').

414. כג' ברי"ף כ"י נ"י ור"ח. ונראה דקרוב לזה מש"כ הרמב"ם (ראה לעיל הע' 408): 'ויעשה הנחל כולו בכלל המדינה'. ולפנינו ברי"ף: 'משפת הנחל'. ובגמ': 'מודדין לה משפת הנחל'.

415. רש"י שם סד"ה אם יש (ומשמע שהוא ד"ה בפנ"ע, וכ"נ מפ' רחב"ש, שהוסיף אף הוא תי': 'פ'').

416. כג' ברש"י כ"י (ראה דק"ס, ג), רחב"ש ואו"ז. ולפנינו: 'משפת'.

417. כ"ה ברש"י.

418. לשון הרי"ף.

402. לפנינו ברש"י: 'ויוצאין'.

403. נראה דכך יש לפרש מאי דקאמר לעיל ברד"ה: 'ומאי נבואתיהו', וא"ש גם לפ' הרי"ף שהו"ל (ע"ש הע' 394).

404. רש"י ד"ה ואין אנשי עיר קטנה (בשינויים).

405. כ"ה ברש"י, כאן ובהמשך.

406. ל' הרי"ף. ובגמ': 'שיושבת'.

407. רש"י ד"ה שפת הנחל (וכג' ברש"י שברי"ף וברחב"ש. ולפנינו: 'עמוק').

408. כג' ברי"ף כ"י נ"י, ר"ח, רז"ה ורחב"ש (כפ' השני בשם 'שאר מפרשים'). ולפנינו בגמ' וברי"ף ליתא תי': 'בתוך הנחל'. ומוסיף רחב"ש: 'וכן דעת רבינו (הרמב"ם) בחיבור'. ולכאורה כוונתו למש"כ בהל' שבת (כח, ט): 'עיר שיושבת על שפת הנחל, אם יש לפניו דקה רוחב ארבע אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה ויעשה הנחל כולו בכלל המדינה מפני הדקה הבנויה מצדו, ואם לא היה שם דקה אין מודדין להן אלא מפתח בתייהן ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם'. ולכאורה לא הזכיר דקה 'בתוך הנחל' אלא על שפתו וכ"כ ריב"ח: '...רקקה על שפת הנחל ברוחב ד"א' (וע"ע לקמן הע' 2-411).

409. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'א"ל אביי, דקה ארבע אמות אמרת לן'.

410. רש"י ד"ה אם יש לפניו דקה (בשינוי).

411. כ"ה גם ברש"י שברי"ף. ולכאורה ישנה

[גמ' ורי"ף, שם] עד ואם לא עשה⁴¹⁹ לפניה⁴²⁰ דקה ד' אמות אין מודדין להן⁴²¹ אלא מפתח בתייהם⁴²². פיר⁴²³ ואם לאו כיון דבעיתא (דמשישתייהו) [תשמישתייהו]⁴²⁴ לא הוו ישוב קבוע, והוו להו כיושבי צריפין ואין מונין⁴²⁵ אלא מפתח ביתו.

[גמ' ורי"ף, שם] ומאי⁴²⁶ שנא מכל⁴²⁷ דקא⁴²⁸ דעלמ'⁴²⁹ ד' טפחי⁴³⁰ פי⁴³¹ מאי שנא מכל דקא דעלמ' דסגי להו⁴³² בד' טפחים, כדאמרת לעיל⁴³³ גבי מרפסת שעל פני⁴³⁴ דקה, ד' טפחים. והאי⁴³⁵ דקא דאמרת וכו'.

משנה ז

[סא, א, רי"ף סי' תרלא] אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה. פיר⁴³⁶ לבד ממ(ד)ידת⁴³⁷ התחומין. ואנשי⁴³⁸ עיר קטנה וכו', פרישית לעיל⁴³⁹.

תוב מתני', אמ' (להו) [להן]⁴⁴⁰ ר' עקיבה וכו', עד נמצא קל תוכה מעל גבה. פיר⁴⁴¹ נמצא קל תוכה, משום דיורין, מעל גבה⁴⁴², שאין שם דיורין. ואלו נתנו על גבה לא היו לו אלא אלפים ממקום עירובו. (ולמדוד) ולמודד⁴⁴³ שאמרו נותנין לו⁴⁴⁴ אלפים אמה, שאפי'⁴⁴⁵ סוף מידתו כלה במערה. פיר⁴⁴⁶ אע"פ שחלוקין חכמ' על ר' עקיבא

419. כג' ברי"ף כ"י נ"י ור"ח. ולפנינו ברי"ף: 'ואם אין' (ובגמ' וברש"י: 'ואם לאו').
420. כ"ה ברי"ף. ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'לפניה דקה'.
421. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לה'.
422. כג' הרי"ף. ובגמ': 'ביתו'.
423. רש"י ד"ה ואם לאו (וראה לעיל הע' 419).
424. כ"ה ברש"י.
425. כג' רחב"ש. וברש"י לפנינו נוסף: 'לכל אחד'.
426. כלשון הרי"ף. ובגמ': 'מאי'.
427. כל' הגמ'. וברי"ף: 'דכל'.
428. כל' הרי"ף (דקה). ובגמ': 'דקי'.
429. כג' בגמ'. וברי"ף: 'בעלמא'.
430. כג' ברי"ף. ובגמ': 'דארבעה' (ולכא תי' 'טפחים').
431. רש"י ד"ה דקה ד"א (בשינוי).
432. ברש"י לפנינו נוסף: 'בגובה' (וראה לעיל הע' 412).
433. ס, א.
434. לפנינו ברש"י: 'שלפניה'.
435. לשון הרי"ף: 'והאי דקה אמות'.
436. רש"י ד"ה את כל עיר קטנה.
437. כ"ה ברש"י שברי"ף. וברש"י שלפנינו: 'מידת'.
438. כ"ה לפנינו. ובמשניות שברי"ף, שבירושלמי, כ"י וד"י (ראה דק"ס, ת) וכן בגמ' שבראש עמוד זה: 'ואין אנשי...'. (ועיי' בגמ': 'אר"נ, מאן דתני אנשי לא משתבש, ומאן דתני אין אנשי לא משתבש').
439. כפי' למשנה הקודמת (אצל הע' 403). ושם לפי מהלך הסוגיא (ראה הע' קודמת): 'ואין אנשי עיר קטנה וכו'.
440. כצ"ל, וכ"ה לפנינו במשנה.
441. רש"י ד"ה נמצא קל תוכה.
442. רש"י ד"ה מעל גבה (ונראה דלריבנו אינו ד"ה בפנ"ע).
443. כ"ה במשנה.
444. כג' במשניות שברי"ף. ולפנינו ליתא תי': 'לו'.
445. כג' במשניות שבבבלי. ובמשניות שברי"ף: 'ואפילו'.
446. רש"י ד"ה ולמודד שאמרו.

בנותן עירובו בעיר, לומ' שכל העיר לו כד' אמות, מודים הם בבא מעיר אחרת או ממקום (שביתתן) שביתתו וכלתה מידתו של אלפים פסיעות בינונית אפי' במערה של⁴⁴⁷ דירין, שאינו נכנס לה[ל]⁴⁴⁸ ממידתו כלום.

רמז"ל פיר'⁴⁴⁹ קולה נמצאת קל תוכה מעל גבה לאן על גבה ממקום עירובו פקט ימשי, ואדא געל עירובו בתוכה ימשי אלפים חוצה לה. וקולה ולימדוד (לפנינו: למודד) שאמרו (לפנינו: קד בינאנה אנה אלי אנתהי' אלפי דראע. וליתא לתי': 'יעי' אנה וכו'), 'יע' אנה אדא אנתהא אלא אלפי' דראע פקט ימשי חיית אנתהתו ולו אנתהת אלי מקצת המערה פליס לה אן ימשיהא כלהא.

[סא, ב,ר"ף סי' תרלא] [גמ']⁴⁵⁰ ולית⁴⁵¹ דחש⁴⁵² לד' עקיבא וכו'.

[ר"ף שם] ת"ר שבת בעיר גדולה וכו'. עד כמערת צדקיהו. פיר'⁴⁵³ מערת [צדקיהו]⁴⁵⁴ גדולה היתה, והוא שיצא בה צדקיהו לילה מירושלים לברוח מפני הכשדים, כד כתיב⁴⁵⁵, העיר וכל⁴⁵⁶ העם וג'.

סליק פרקא

447. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'במערה [שיש בה]'.
448. כ"ה ברש"י.

449. בתרגומו של הרב י' קאפח: אמרו נמצא קל תוכה מעל גבה, לפי שעל גבה ממקום ערובו בלבד הוא מהלך, ואם נתן ערובו בתוכה מהלך אלפים אמה חוצה לה. ואמרו למודד שאמרו, כבר ביארנו שהוא עד סוף אלפים אמה בלבד מהלך עד שתכלה מדתו, ואפילו כלתה מדתו במקצת המערה אין לו

להלך את כולה.
450. כן נראה להשלים.
451. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'לית'.
452. לפנינו ברי"ף: 'דחש לה'. ובגמ': 'להא'.
453. רש"י ד"ה מערת צדקיהו.
454. כ"ה ברש"י.
455. לפנינו ברש"י: 'ותבקע העיר' (וכן לשון הכתוב בירמיהו נב, ז).
456. צ"ל: 'וכל אנשי המלחמה' (כלה"כ שם).

פרק שישי

משנה א

[סא. ב. רי"ף סי' תרל"ב] הדר עם הנכרי¹ או עם מי שאינו מודה בעירוב וכו'. רשעז"ל פיר'² מי שאינו מודה בעירוב, כותי, כדאמר בפרק בכל מערבין³. הרי זה אוסר עליו. פיר'⁴ אוסר עליו לטלטל מביתו לחצר, עד שישכור הימינו רשות שיש לו בחצר. ר' אליעזר בן יעקב אומ', לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה. פיר'⁵ שיהו שני ישראל דרין בשני בתים ואוסרין זה על זה ובאין לערב ביניהן, הגוי אוסר עליהן, אבל על היחיד אינו אוסר, לקמן⁶ מפרש טעמ'.

[סב. א. רי"ף שם] [גמ']⁷ כולי עלמ',⁸ בין לר' מאיר בין לר' אליעזר בן יעקב וכו'. [סב. ב. רי"ף, שם] עד אמ' ר' יהודה אמ' שמואל הילכ'¹⁰ כר' אליעזר בן יעקב וכו'. פיר', מאן¹¹ דאמ' הלכתא¹² דרשין לה בפרקא¹³ ברבים. מאן¹⁴ דאמ' מנהג¹⁵, בפירקי לא דרשין, אבל א[ו]רוי מורין לה, בבא לישאל. מאן דאמ' נהגו, אורוי נמי לא מורין, אבל (או) אי עבדי לא מחינן בדיהו. ובהא¹⁶ הלכ' כמנא¹⁷ דאמ' הלכה וכו'. עד וקימ' לן משנת¹⁸ ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי. פיר'¹⁹ קימ' לן ביבמות בפ' החולץ בסופיה²⁰ משנת ר' (עקיבא) [אליעזר]²¹ בן יעקב קב ונקי. כלומר במקומות מועטין הוזכר במשנה, אבל נקי הוא, דהילכ' כמותו בכל מקום, והכא אמ' שמואל הילכ' כמותו.

1. כ"ה ברש"י. ולפנינו במשנה נוספה תי': 'בחצר'.
2. ד"ה הדר עם העכו"ם.
3. לא, ב.
4. רש"י ד"ה אוסר עליו.
5. רש"י ד"ה עד שיהו.
6. סב, א.
7. כן נראה להשלים.
8. כג' רי"ף בכ"י נ"י, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו
9. לשון הרי"ף (ובגמ' ליתא).
10. לפנינו: 'הלכה' (ב"פ).
11. לשון הרי"ף: 'דכ"ע'.
12. רש"י ד"ה קיימא לן.
13. כג' רי"ף כ"י נ"י. ולפנינו: 'דמשנת'.
14. רש"י ד"ה מ"ט, ב.
15. כן נראה דצ"ל.
16. לשון הרי"ף: 'דכ"ע'.
17. רש"י ד"ה קיימא לן.
18. כג' רי"ף כ"י נ"י. ולפנינו: 'דמשנת'.
19. רש"י ד"ה מ"ט, ב.
20. כן נראה דצ"ל.
21. לפנינו: 'הלכה' (ב"פ).

[גמ', שם. רי"ף סי' תרל"ג] מהו לאורוייה²² במקום רבה²³ וכו'. פיר'²⁴, והשתא²⁵ דפשיט לן דהכי הילכ', מהו לאורוייה תלמיד במקום רבו, כיון דלא תליא בסברא ומילתא פשוטה היא שרי, או דילמ' חוצפא הוא. אמ' ליה אפי' בעתא בכותחא, פיר'²⁶ ביצה לאוכלה בכותח²⁷ שיש בו חלבא²⁸, דמילתא פשיטא היא, בעי²⁹ מיניה מר' חיסדא³⁰ אם מותר אם אסור, ולנסותו היה מתכוין אם יורה במקום רבו. ולא אורי³¹ בשני דר' הונא רביה.

[סג, א. רי"ף שם] אמ' ר' פפא³² ולאפרושי מאיסורא, ואפי'³³ בפניו, נמי³⁴ שפיר דאמי. פיר'³⁵ אם ראה תלמיד את אדם שרוצה לעבור עבירה ורבו שם ושתק, מותר לתלמיד לקפוץ אפי' בפני רבו לגעור בו.

[גמ' ורי"ף, שם] רבינא וכו' עד בציניתא³⁶ פיר' בלשון ערבי ציניתא, פסלאן³⁷. אמ' ליה³⁸, ליהוי ההוא³⁹ גברא בשמתא. פיר' משום דאין⁴⁰ משתמשין באילן בשבת משום שבות. אמ' ליה רבינא לר' אשי⁴¹ כי האי גונא מי מיתחזי כי⁴² אפיקורותא. פיר'⁴³ אמ' ליה רבינא לר' אשי, כי הא מילתא דעבדי קמך השתא, מי הויא (חוצפא) [חוצפא] או לא. אמ' ליה, אין חכמה⁴⁴ ואין תבונה וכו'. פיר'⁴⁵ אין תורת חכמה וכבוד תבונה ויועץ עומדת לנגד⁴⁶ חילול השם.

22. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לאורויי'.
23. כג' ברי"ף כ"י נ"י ורחב"ש. ולפנינו: 'רביה' (ובגמ': 'רבו').
24. רש"י סד"ה קיימא לן וד"ה מהו לאורויי.
25. כג' ברש"י כ"י וד"ש (דק"ס, ב). ולפנינו: 'ומשמע'.
26. רש"י ד"ה ביעתא.
27. רש"י ד"ה בכותח.
28. לפנינו ברש"י: 'נסיובי דחלבא'.
29. כ"ה ברש"י (ראה הע' הבאה) ולפנינו בגמ': 'בעו', וברי"ף: 'בעא' (וכן הגיה הב"ח בגמ').
30. רש"י ד"ה בעי מיניה מרב חסדא.
31. רש"י ד"ה ולא אורי.
32. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רבא'.
33. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אפילו'.
34. כג' ברי"ף כ"י נ"י ובגמ' ד"ש (דק"ס, ס). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי': 'נמי'.
35. רש"י ד"ה ולאפרושי מאיסורא (בשינוי מועט).
36. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'בצינתא'.
37. תרגום: 'נצר של דקל' (וכ"פ רש"י ד"ה בצינתא).
38. כג' הגמ'. וברי"ף ליתא תי': 'ליה'.
39. כג' הרי"ף. ובגמ': 'האי'.
40. רש"י שם (בשינוי מועט).
41. כ"ה ברי"ף ובגמ' כ"מ (ראה דק"ס, ע). ולפנינו בגמ' ליתא: 'רבינא לרב אשי' (ועי' לקמן הע' 43).
42. כלשון הרי"ף. ובגמ': 'כאפקרותא'.
43. רש"י ד"ה אמר ליה (בשינוי מועט). ומדכתב: 'פיר' לפני: 'א"ל רבינא' וכו' (ראה מבוא), נראה דזו גי' רש"י (ועי' לעיל הע' 41).
44. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י (ובריב"ח). ולפנינו ברי"ף: 'אין חכמה ואין עצה'.
45. רש"י ד"ה אין חכמה (בשינוי מועט).
46. כג' ריו"נ, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'כנגד'.

אמ' 47 רבא, בפניו אסור וחייב מיתה. פיר' 48 בפניו אסור להורות וחייב מיתה בידי שמים. והא דרבא לאו [א]אפרושי' 49 מאיסורא קאי, אלא על הבא לישאל. בפניו הוה [וכו'] 50.

[גמ' ורי"ף, שם] תניא ר' אליעזר בן יעקב' 51 אומ' וכו'. עד עירא היאירי. פיר' 52 עירא היאירי רבו הוה, כדכ' 53 היה כהן לדוד, רב לדוד.

[סג, ב, רי"ף שם] אמ' [רב] 54 ברונא' 55, כל הלן בקעילה' 56 וכו'. פיר' 57 קעילה, חדר. עליו הכת' אומ' 58, נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה. פיר' 59 נשי עמי תגרשון, שבושין הן ממנו. אמ' 60 ר' יוסף אפי' 61 אשתו' 62 נדה. פיר' 63 לא ישן, דלאו אורח ארעא.

[סג, ב-טו, א, רי"ף שם] ההוא מבואה דהוה דר' 64 ביה והמין' 65 בר ריסתקא' 66, פיר' 67 [כך] 68 שמו. אמ' ליה אוגר לן רשותן וכו'. עד אמ' להו' 69 רבא ניזיל' 70 חד מיניכו' 71 ונישאו' 72 מיניה דוכתא וניתב בה' 73. פיר' 74 ליקרב לגבי הגוי וישתדל עמו עד שהוא אוהבו,

47. כג' בגמ' וברי"ף ד"ק וכ"י נ"י (וכן בפ' רחב"ש וריב"ח). ולפנינו ברי"ף: 'ואמר'.
48. רש"י ד"ה בפניו אסור.
49. כ"ה ברש"י.
50. כן נראה להשלים (דצ"ל המשך הציטוט מרש"י, שהוא ד"ה בפניו הוה).
51. כג' הב"ח (אות ג). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא: 'בן יעקב'.
52. רש"י ד"ה עירא היאירי. ולכאורה הרי"ף מזכיר את עירא רק בהקשר לזה, שהיה כהן דוד שיגר לו מתנותיו. ונראה דרבינו ס"ל דמש"פ רש"י שעירא היה רבו של דוד הוא הטעם מדוע שיגר לו מתנותיו. ופי' כן מה שהקשה בגמ': 'לדוד הוא דהוה כהן לכ"ע לא הוה כהן?! אלא שהיה משגר לו כל מתנותיו. ויכהן' משמע הן כפשוטו, והן כ"רבו. ועי' ברחב"ש שמביא את פי' רש"י ומקשה: 'וא"ת הלא כבר מקשינ' בגמ' אלמאי דקאמ' כהן לדוד'. ולכאורה למאי דאמרין, 'כהן' ו'רבו' לא סתרי אהדדי. ושמא לזה כיוון בתירוצו שם: 'מקרא נדרש לכמה טעמים' (וע"ע בפ' ריב"ח).
53. שמואל ב כ, כו.
54. כ"ה בגמ' וברי"ף (ובכל הש"ס).
55. כג' הרי"ף. ולפנינו בגמ' נוסף: 'אמר רב'.
56. כג' רחב"ש (עיי"ש הע' 179). ולפנינו: 'בקילעא'.
57. רש"י ד"ה בקילעא (ורבי"ח פי' מל' קלעים - 'אהל', והר"י מלוניל הביא שני הפי').
58. מיכה ב, ט.
59. רש"י ד"ה נשי עמי תגרשון.
60. כג' הרי"ף (וכ"ה בכ"י מיכן, דק"ס, ה). ולפנינו בגמ': 'ואמר'.
61. כג' הגמ' וריב"ח (עיי"ש הע' 68). וברי"ף: 'ואפילו'.
62. כג' הרי"ף. ולפנינו בגמ': 'באשתו'.
63. כ"פ ריב"ח. ואינו ברש"י שלפנינו (ואפשר שהוא מפירוש רנ"ג). והשווה לפי' הר"י מלוניל.
64. כג' ברי"ף כ"י נ"י, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'דייר'.
65. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, ז) ובפי' רחב"ש (בשם 'ר"ש ורבינו נסים', עיי"ש הע' 184). ולפנינו בגמ': 'לחמן', וברי"ף: 'המן'.
66. כג' ריב"ח. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רסתק'.
67. רש"י ד"ה לחמן.
68. כ"ה ברש"י.
69. כלי' הרי"ף. ובגמ': 'אלא אמר רבא' וכו'.
70. כלי' ר"ח. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לזייל'.
71. כג' הרי"ף. ובגמ': 'חד מינייהו ליקרב ליה'.
72. כג' ר"ח (וינישול'). ובגמ': 'ולשאו', וברי"ף: 'ולישאיל'.
73. כג' ברי"ף כ"י נ"י (ויניתיב בה'). ולפנינו ברי"ף: 'וליתביב ביה' (ובגמ': 'זלינח ביה').
74. רש"י ד"ה ליקריב לגביה (בשינוי מועט).

וישאל לו הגוי מקום לאנוחי ביה מידי. דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הגוי, הוה [לי]ה האי ישראל כשכירו ולקיטו של גוי. ואמ' 75 ר' יהודה 76 אפי' שכירו 77 ולקיטו 78 של גוי 79, אם ישראל, נותן עירובו 80 עם בני מבוי ודיו. פיר' 81 שכיר לעבודת כל השנה (לקיט הקציר השנה) 82, לקיט לימות הקציר והאסיף.

היו 83 חמשה שכירו ולקיטו מהו. פיר' 84 היו שם בבית הגוי 85 לקיטים ושכירים דרים בחדרים ובעליות, שהיתה 86 רשות שלהן, היו כולן צריכין לתתן 87 בעירוב, והשתא דבטל 88 רשות דגוי, מהו לתת כולן בעירוב, ואם 89 שכח האחד ולא נתן (ואסור) [יאסור] 90 על בני מבוי. מי אמרי' כי היכי דשוין 91 ליה לשכיר וללקיט כבעלים להקל ולהתיר עירוב 92 זה, הוי נמי כבעלים 93 להחמיר, דצריך 94 כל חד מהם (יבוא) יביא

84. רש"י ד"ה היו שם וד"ה חמשה שכירים (בשינויים).

85. כג' רחב"ש (ע"ש הע' 190). וברש"י לפנינו נוספה תי': 'חמשה' (ועי' בהגהות חו"י על הרי"ף, אות ב, שכתב: 'לאו דוקא חמשה').

86. כמו: 'שכשהיתה'. ולפנינו ברש"י (וכן בריב"ח וברחב"ש): 'שאלו היתה'. ועי' בערוך השולחן (אור"ח, שבת סימן שפב) שפי': 'שהשאלה היתה, כיון דשכירו ולקיטו יכול להשכיר והוי כבעלים, וא"כ כשכל אחד דר בחדר לבדו, שאלו היתה רשות שלהן, היו כולן צריכין לתת חלק בעירוב, והשתא דרשותא דכותי הוא האם צריכים עירוב, וכן כשיש דיורין בחצר אם צריכים ליתן חלק בעירוב'.

87. לפנינו ברש"י: 'היו צריכין לתת כולן'.

88. כג' רחב"ש (ע"ש הע' 192). ולפנינו ברש"י: 'השתא דרשותא דנכרי [היא], מהו וכו'.

89. כג' ברש"י שברי"ף, כ"י, ד"י (ראה דק"ס, ג), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו: 'אם'.

90. כ"ה ברחב"ש. וברש"י לפנינו: 'אוסר'.

91. כג' רחב"ש וריב"ח (וכע"ז בד"ש, ראה דק"ס, שם). ולפנינו: 'דשוין'.

92. כג' ברש"י שברי"ף, רחב"ש, כ"י וד"י (דק"ס, שם). ולפנינו: 'עירובו' [ועי' בטור (שם), ד"אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו, שאינו כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא מקום המיוחד לו].

93. כג' ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו: 'בעלים'.

94. מתי': 'דצריך' עד תי': 'או דילמא' - אינן ברש"י שלפנינו.

75. כג' הגמ' (ורש"י) ורי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'דאמ'.

76. כ"ה ברש"י. ובגמ' וברי"ף נוסף: 'אמר שמואל'.

77. כג' הרי"ף (וכ"ה בכ"י א"פ, ראה דק"ס, מ) ורש"י. ולפנינו בגמ': 'אפילו שכירו ואפילו לקיטו'.

78. רש"י ד"ה ואמר רב יהודה (בשינויים).

79. לכאורה, זה ששכירו ולקיטו נותן את עירובו ודיו, הוא רק בנכרי. וכן משמע גם מרש"י לקמן (סו, א, ד"ה ומה מערב). והטעם, משום שחז"ל היקלו בגזירת 'שמא ילמד ממעשיו' ועשאוהו כבעלים (ראה רש"י לקמן ד"ה חמשה: '...דשוין'הו ליה לשכיר וללקיט כבעלים). וכך פי' הרשב"א (בדעת רש"י): 'לאחר שהחמירו הקלו, דאפילו שכירו ולקיטו, שאין לו שם לא מקום לינה ולא מקום פיתא, יהא כבעל הבית דעלמא, כישראל הדר שם'. והמאירי בחידושי סבר דה"ה בישראל (ע"ש בהע' 183). והתוס' לקמן (ע, ב סד"ה יורש) מסתפק בזה.

80. משמע שדי בכך שנותן את עירובו. וכ"פ הטור (או"ח סי' שפב, יב) והרשב"א. אבל הראב"ד (הובא שם ברשב"א) סבר דאינו נותן עירובו, אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום הגוי. והבית יוסף (שם) כתב: 'אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני המבוי ודיו, לענין שאין צריכים לשכור מהגוי, אבל לעולם צריכין לשכור מהישראל שתחתיו של גוי הוא קם, וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל'.

81. כ"ה בפ' ריו"נ ולפנינו ברש"י ליתא תי' 'פיר'.

82. כצ"ל.

83. ל' הרי"ף. ובגמ': 'היו שם חמשה שכירו וה'

לקיטו מהו'.

עירוב. או דילמ' לקולא שוינהו רבנן כבעלים, אבל [לחומר] ⁹⁵ לא, דכל בעירובין להקל. והני ⁹⁶ ודאי דירה לאו דידהו היא. אמ' להו ⁹⁷, אם אמרו וכו'.

גופה אמ' ר' יהודה וכו'.

[גמ' שם, רי"ף ט"ז תרל"ד] עד מאי טעמ' עבד ⁹⁸ מר הכי וכו'. פיר' ⁹⁹, מאי טעמ' אמ' מר זו נאה וזו אינה נאה. והא ¹⁰⁰ אמ' רבא ¹⁰¹ וכו', כאלו ¹⁰² מאבד הונה של תורה. פיר' ¹⁰³ הונה, כבודה של תורה, וסופה להשתכח ממנו. פיר' ¹⁰⁴ רועה זונות, זו שמועה רעה ¹⁰⁵ ארענה ואעסוק בה כדי שתתקיים בידי. הדרי בי. פיר' ¹⁰⁶ לא אוסיף עוד. אמ' רבה בר ר' הונא וכו'.

אינה נאה, אבל זו נאה בלבד שפיר דמי. ומש"ה לא פריך ליה רבא לר"נ כשאמר בתחלה זו נאה (דקאמר ר"נ: 'כמה מעליא הא שמעתא'), עד שאמר ג"כ זו אינה נאה (לכאורה דבריו ט"ב, שהרי רבא מקשה על רב נחמן, ורב נחמן עצמו לא אמר: 'זו אינה נאה'). וה"נ מסתברא, דהא אשכחן בכ"ד בש"ס שהאמוראים מקלסים שמועות חבריהם בבית המדרש... ולא חיישינן שיבאו לדייק שמעתא אחריתי לא מעליא, עכ"ל. ובהמשך (אות ב) מביא דכ"ז דלא כמהרש"א בח"א שסבר 'דזו נאה (לחורא) נמי לא יאמר'. ונראה לי דמש"כ ברש"י לשון 'ארענה', נסמך על לה"כ בספר יחזקאל (לד, טז): 'זאת השמנה ואת החזקה ארענה במשפט'. ועל פי הרד"ק: 'ארענה במשפט - כהוגן כמו החלושות, שלא ירעו יותר מן הראוי להן. והמשל על העושים והחזקים שהיו בישראל והיו עושים את העניים והחלושים'. ובגדן דירן ר"ל, דע"י ההעדפה של 'הנאה' נעשק הפחות נאה, דאין מתעסקין בו, ויאבד הון' של תורה (ואינו מהטעם שכתב הגר"ע יוסף זצ"ל, שפוגע בכבוד אותן שמועות ש'נאות פחות'). מעתה אפשר דאי"צ להגיה את דברי רבינו. ור"ל דגם באומר: 'שמועה זו רעה', וע"כ 'ארענה' ואעדיף אותה ואעסוק בה שתתקיים בידי, אסור, דע"כ 'מאבד הונה של תורה'. ופי' זה מחדש, ולא מצאתי לו חבר.

106. רש"י ד"ה הדרי בי.

95. כ"ה ברש"י.

96. כע"ז בכ"י וד"י (ראה דק"ס, שם) ובפי' רחב"ש. ולפנינו: 'והני דירה ודאי'.

97. כג' הרי"ף כ"י נ"י. ובגמ': 'אמר ליה' (וברי"ף שלפנינו: 'א"ל'). וראה ה"ל לעיל, אצל הע' 69.

98. כן הגי' בפי' ריב"ח. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אמר'.

99. רש"י ד"ה מאי טעמא אמר מר הכי.

100. כג' הרי"ף. ובגמ': 'הא אמר'.

101. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רב אחא בר חנינא'.

102. כג' הרי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'כאלו' (וראה דק"ס, צ).

103. רש"י ד"ה הונה (דלא כג' הב"ח אות ד, שהקדים לד"ה זה את ד"ה רועה זונות).

104. רש"י ד"ה רועה זונות (הפסוק לקוח ממשלי כט, ג. ועי"ש ברש"י שמביא סיוע לדרשה זו 'שאין זונות במקרא מלא, אלא זה בלבד').

105. לשון רבינו מוקשה וצ"ב. ולפנינו ברש"י: 'נוטריקון, זו נאה וארענה'. ובגמ': 'שמועה זו נאה וזו אינה נאה'. ואפשר דצ"ל: 'זו שמועה (רעה) [נאה]', או 'זו שמועה רעה [ולא אעסוק בה. ושמועה זו נאה] וארענה'. וכע"ז בפי' ריב"ח: 'ושמועה זו אינה נאה לא אעסוק בה'. ועי' בשו"ת יביע אומר (ח"ב יו"ד ס' טז) שכתב: 'ומפרש"י משמע קצת שהקפידה מצאה לנוח משום שאמר ג"כ זו

[טז, ב. רי"ף שם] עד אין¹⁰⁷ מעבירין על האוכלין. פיר'¹⁰⁸ המוצי'א¹⁰⁹ אוכלין בדרך אינו רשאי [לעבור] עליהן¹¹⁰ ולהניחן שם. אמ' ר' יוחנן וכו'. עד פתיתין אין מעבירין. פיר'¹¹¹ אין מעבירין עליהן אלא נוטלין אותן, דליכא למיחש לכשפים. והאי¹¹² דכ'¹¹³ ותחללנה אותי אל עמי. פיר' אמרי' בגמ'¹¹⁴ ואפתיתין לא עבדן¹¹⁵ כשפים, והכתי' ותחללנה אותי אל עמי בשעלני¹¹⁶ שעורים ובפתותי לחם¹¹⁷ להמית נפשות אשר לא (תמותנה) [תמותנה]¹¹⁸ ולחיות נפשות אשר לא תחיינה ככוכבן [בכזבכם]¹¹⁹ לעמי שומעי כזב. ופרקי', התם¹²⁰ דהוה שקלן באגריהו¹²¹. פיר'¹²² דשקלי באגריהו פתיתי לחם לעשות כשפים מדברים אחרים. והכי קאמ' נביא, בשביל פתיתי לחם שנותנין לכם¹²³ בשכרכן, חללתם את שמי בתוך עמי. שהייתן עושות בהם כשפים לנביאי הבעל להטעות בהן¹²⁴ את עמי.

[סו, א. רי"ף סי' תרל"ה] תניא¹²⁵, (שכיר) [שיכור] מקח[ו] (ו)מקח¹²⁶ וכו'. עד אלא שפטור מן התפלה. פיר'¹²⁷, שלא היו מתפללין בכוונה. אמ' ר' חנינא וכו'.

[סו, ב. רי"ף סי' תרל"ו] ריש לקיש ותלמידו¹²⁸ ר' חנינא איקלעו לההוא פונדקא דלא¹³⁰ הוה שוכר והיה¹³¹ משכיר. ופיר'¹³² איקלעו להון¹³³, דהוה דיירי ביה בההוא חצר תרי ישראל¹³⁴ וחד גוי ששכר את דירתו מחבירו גוי. ואותו שבת לא היה שם אותו השוכר אלא גוי המשכיר, והיו יראים שמא יבוא הגוי בשבת. פונדק¹³⁵ יש בו

107. כג' הרי"ף ורש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו בגמ': 'שאיין'.
108. רש"י ד"ה אין מעבירין על האוכלין
109. כ"ה ברש"י.
110. כ"ה ברש"י (ראה דק"ס, ע).
111. רש"י ד"ה פתיתין אין מעבירין.
112. ל' הרי"ף. ובגמ' (מובא להלן): 'והכתיב'.
113. יחזקאל יג, יט.
114. שם.
115. רש"י ד"ה ואפתיתין.
116. כן לשון הכתוב וכ"ה בגמ'.
117. כג' בכ"י והילקוט (ראה דק"ס, ט). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) לא מובא המשך הפסוק.
118. כן לשון הכתוב שם.
119. כ"ה לה"כ שם.
120. כע"ז לשון ר"ח: 'ופרקין התם... דהו שכלן...'. וברי"ף: 'ההוא, דהו שכלן...'. (ובגמ' ליתא).
121. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ', ברי"ף וברש"י): 'באגריהו'.
122. רש"י ד"ה דשקלן באגריהו.
123. ברש"י: 'לכן'.
124. לפנינו ברש"י ליתא תי': 'בהן'. ונראה דר"ל, 'להטעות בהן', בנבואתם של נביאי השקר שנותנים 'אות ומופת' ע"י מעשי כשפים שקריים. וכדברי הרמב"ם הל' יסודי התורה (ז, ז, ע"ש).
125. כג' הרי"ף. ובגמ': 'מיתבי'.
126. כן צ"ל (וטעות המעתיק, וראה מבוא).
127. השווה רש"י ד"ה מדין תפלה.
128. כ"ה בגמ' וברי"ף.
129. כג' ברי"ף. ובגמ': 'דר'.
130. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'ולא'.
131. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'והוה'.
132. רש"י ד"ה איקלעו לההוא פונדק (בשינויים מעטים).
133. ברש"י ליתא. ונראה דר"ל: שנקלעו למצב המתואר להלן (ואין הכוונה שנקלעו לפונדק).
134. כג' רחב"ש. וברש"י לפנינו: 'ישראלים'.
135. רש"י ד"ה פונדק.

חדרים חדרים פתוחים לחצר, והאכסנאים נכנסים בו ואוסרין זה על זה בשבת. אמרו, מהו (למוגר) למיגר מיניה. כל היכא דלא (מצו) מצי מסליק ליה לא תיבעי לך. פיר' 136 והיכא 137 דלא מצי מסליק ליה משכיר לשוכר עד זמנו, לא תיבעי לך 138 דודאי 139 ברשותיה הוא, ולא (מצונן למוגר) מצינן למיגר, כי תיבעי לך 140 וכו'. עד אמ' להו ריש לקיש נשכור, פיר' 141 דספיק דבריהם להקל, וכשנלך 142 אצל רבותי בדרום 143 נשאל להם וכו'.

[סו, ב – סו, א, ר"ף, שם] ר' 144 חמא 145 בר יוסיף 146 ור' חייא וכו'. עד אתא 147 גוי מריה דפונדק בשבתא. פיר' 148, דאתא גוי בשבתא. דמאיתמל שפיר מצי 149 לערובי (דירורין) דירורין דישראל דהו ביה, משום דגוי לא אסיר עליהו היכא דליתיה 150 ולא הו 151 מטלטלי בחצר, אמרו מהו למיגר מיניה 152 וכו'. עד שוכר כמערב (כמערב) דאמי לקולא 153 פיר' 154 דלקולא אקשינהו ר' יוחנן ולא לחומרא, דכל בעירובין להקל. מה מערב וכו', עד ומה מערב אפי' שכירו ואפי' 155 לקיטו. פיר' 156 ומה מערב אפי' שכירו

147. כל' הרי"ף. ולפנינו בגמ' (וכן ברש"י המובא להלן): 'דאתא'.

148. רש"י ד"ה דאתא נכרי בשבת.

149. כ"ה לפנינו ברש"י. ובתוס' (ד"ה דאתא) כתב שהיא הגי' הנכונה. ושלל גי' אחרת האומרת: 'מאתמול, לא הו מצו ליערובי דירורין מישראל דהו ביה, משום דנכרי אסר עליהו אע"ג דליתיה'. והיא הגי' ברש"י שעל הרי"ף (עיי"ש בהגהות הב"ח אות ד) ובד"ש (ראה דק"ס, ט).

150. ברש"י שלפנינו (ע"י דק"ס, שם) נוסף הטעם, מדוע לא היו מטלטלין בחצר, כי 'לא עירבו מאתמול' ולרבינו אפשר גם לומר שעירבו, אך משבא הנכרי אסר עליהם.

151. לפנינו ברש"י נוספה תי': 'מצו', ונמחקו. ולכאורה לפי הפי' בהע' קודמת י"ל דמדאתא נכרי 'לא הו מצי מטלטלי'.

152. כג"י בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'אמרי, היכי נעביד, שוכר כמערב...!'

153. ל' הרי"ף. ובגמ' (וכן ברש"י, ראה הע' הבאה) ליתא תי': 'לקולא'.

154. רש"י ד"ה לא מה מערב.

155. לפנינו בגמ' (ברי"ף): 'שכירו ולקיטו' (וכ"ה ברש"י להלן).

156. רש"י ד"ה ומה מערב.

136. רש"י ד"ה היכא דלא מצי מסליק ליה.

137. כג"י בכי"מ (ראה דק"ס ד), רש"י (מהע' קודמת) וריו"ג. ולפנינו (בגמ' וברי"ף ולעיל): 'כל היכא'.

138. רש"י ד"ה לא תיבעי לך.

139. ברש"י שלפנינו (עפ"י ד"ש, ראה דק"ס, ו): '[לאן] ברשותיה', פי', לאו ברשותיה דמשכיר. ולג"י רבינו הפי': 'דודאי ברשותיה' דשוכר 'הוא', ולא מצינן למיגר מיניה ד'משכיר'.

140. כג"י הרי"ף. ובגמ' ליתא תי': 'לך'.

141. רש"י ד"ה נשכור.

142. כ"ה בכ"י א"פ, ד"ש (דק"ס, ז) וברי"ף. ולפנינו: 'ולכשנגיע'.

143. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רבותינו שבדרום'.

144. י"ג: 'רב' (ראה דק"ס, ח, ריב"ח ורחב"ש. וכן בספר יחסין מאמר שני, סדר האמוראים, אות החי"ת ד"ה רב חמא). וי"ג: 'רבי' (ראה בבלי נדה יט, א. ירושלמי עירובין ו, ד, ונדה ב, ו). וברי"ף בתחילת הסוגיא גרסי: 'רבי' ובהמשך (כ, א בדפי הרי"ף): 'רב'. וכאן שכתוב: 'ר', אפשר דגרס: 'רב' ואפשר דצ"ל: 'רבי' (ע"י בהע' 219 בפי' רחב"ש, דטעון תיקון עפ"י האמור כאן).

145. כ"ה ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'רבי חנינא'.

146. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'בר יוסף'. ובאו"ז: 'בר יוסי' (ובתי': 'יוסיף' צירף המעתיק את שתי הגי').

ולקיטו דגוי, אם ישראל הוא, כדאמרן לעיל¹⁵⁷, נותן עירובו ודיו, אף שוכר(ו) אפי' שכירו ולקיטו. פיר' ¹⁵⁸אפי' שכירו ולקיטו דגוי, אם גוי הוא, משכיר רשות אדוניו לדיורי החצר. מה ¹⁵⁹מערב חמשה שרויין בחצר אחת אחד מערב לכולן¹⁶⁰. פיר' ¹⁶¹אחד מערב על ידי כולן, כגון שתי חצירות ופתח ביניהן ובאו לערב זה עם [זה], אח(ר)[ד] מוליך עירובה של זה לתוך זו והוי שליח לחבירו. אף שוכר¹⁶² חמשה [ש]שרויין בחצר אחת, אחד שוכר לכולן. פיר' ¹⁶³חמשה שרויין עם הגוי בחצר אחת, אחד מערב¹⁶⁴ מן הגוי בשביל כולן. וכי' ¹⁶⁵הילכ'.

[סו. ב. רי"ף שם] אמ' ר' ¹⁶⁶שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר. פיר' ¹⁶⁷אין מבטלין, אם הוצרכו לטלטל מזו לזו¹⁶⁸ אין מבטלין רשות של זו לזו, דלא תקון רבנן ביטול רשות אלא היכא (דאמרי) [דאסרי] עלויהו. ואין ביטול רשות בחרבה. פיר' ¹⁶⁹אין ביטול רשות בחרבה, בית מיכן ובית מיכן וחרבה ביניהם ושני הבתים פתוחין לה, אסור להשתמש בה אלא אם כן עירבו. אין מבטלין רשות זה לזה, להתיר את האחד ולהוציא ולהכניס מביתו לחרבה. דלא שרו רבנן ביטול רשות אלא בחצר שלפני הבית, דאקילו בה רבנן דהוי עיקר תשמישתיה התם.

ור' יוחנן (אפי') [אמ'] יש ביטול רשות וכו'. עד דהא רשותא¹⁷⁰ דחד והא רשותא דחד. פיר' ¹⁷¹שתי חצירות פתוחות למבוי או לרשות הרבים ופתח אחד ביניהן¹⁷² ושתי¹⁷³ בתים לכל חצר. אבל [בחורבה]¹⁷⁴ דרשותא¹⁷⁵ דתרויהו. פיר' ¹⁷⁶דחד תשמיש

157. סד, א (ע' לעיל הע' 80).
158. רש"י ד"ה אף שוכר.
159. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ומה'.
160. כג' הרי"ף. וברש"י (ראה הע' הבאה): 'ע"י כולן'.
161. רש"י ד"ה אחד מערב ע"י כולן (בשניו).
162. כג' הרי"ף ור"ח. ובגמ': 'שוכר נמי' (ובמדרש שכ"ט, הל' גדולות, ספר העתים ואו"ז: 'אף שוכר נמי').
163. רש"י ד"ה חמשה (בשניו).
164. לפנינו ברש"י: 'שוכר', וראה מש"כ בפי' ריו"נ: '...אחד מהם שוכר מן הנכרי בשביל כולן, וכיון שעירב, סגי להו בהכי'.
165. לשון הרי"ף.
166. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ליתא תי': 'ר'.
167. ל' רש"י לעיל בע"א, ד"ה אין מבטלין.
168. פי' לטלטל דרך ה'פתח שביניהן, וכ"כ שם ברש"י ד"ה שתי חצירות, והובא להלן (ראה הע' 171).
169. רש"י ד"ה אין ביטול רשות בחורבה (בשניו).
170. כג' ברי"ף ובכ"מ (ראה דק"ס, א). ולפנינו בגמ': 'דהא תשמישתה... תשמישתה' (וראה לקמן הע' 175).
171. רש"י לעיל (בע"א) ד"ה שתי חצירות.
172. עד כאן ברש"י.
173. לשון רש"י (סו, ב) סד"ה שהמבוי לחצירות. והתם קאמר: 'דלא מיקרי מבוי להיות ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו'. וצ"ב מדוע כתבו כאן (ולכאורה נמשך אחר ל' רש"י מד"ה חורבה). ונראה כדברי החזו"א (מועד סי' פד כ) אות ג) בדעת שמואל: 'שהביטול בשבת הוא כעירוב, וחצר שראויה לעירוב חזיא לביטול'. וע"כ כתב רבינו התנאי שיהיו 'שני בתים לכל חצר'.
174. כן נראה להשלים עפ"י הרי"ף.
175. כג' הרי"ף וכ"מ (ראה דק"ס, א). ולפנינו בגמ': 'דתשמישתא חדא לתרויהו' (וראה לעיל הע' 170).
176. רש"י ד"ה אבל חורבה.

לתרויהו ואסרי אהרדי, אימא מודה¹⁷⁷ ליה לר' יוחנן, דבטילין¹⁷⁸ מתוך שאוסרין, קמ"ל דלא. (ואו) ואי¹⁷⁹ איתמ' בהא, הוה אמינא בהא קאמ' ר' יוחנן וכו'.

[סו, ב, רי"ף שם] עד ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה. פיר¹⁸⁰, רוצין היו למולו והחמו לו מים מבערב ונשפכו המים¹⁸¹. ואמ¹⁸² רבא¹⁸³ ליתו¹⁸⁴ ליה¹⁸⁵ מיגו ביתאי. פיר¹⁸⁶ מביתה דרבה¹⁸⁷ והתינוק היה בבית אחד¹⁸⁸ באותו חצר. אמ' ליה¹⁸⁹ נסמוך אשיתוף. פיר¹⁹⁰ שיתוף דמבוי, דתנן במתני¹⁹¹ אם נשתתפו במבוי מותר כאן וכאן. והא¹⁹² לא שיתפו¹⁹³ וכו'. עד בן דאורייתא¹⁹⁴ מותבינן תיובתא. פיר¹⁹⁵ [ב]דאורייתא מותבינן תיובתא, באיסור של תורה וחכם מורה בו התר ויש בתלמידים שיוודע להשיב, ישיב קודם מעשה שלא נעבור על דברי תורה. בדרכנן עבדינן מעשה והדר מותבי'. פיר¹⁹⁶, אבל בדרכנן, כגון עירובי חצירות, שבקינן לחכם לעשות כהוראתו, והדר מותבינן ליה¹⁹⁷ בתר¹⁹⁸ הכי וכו'.

[סו, ב-פס, א, רי"ף שם] עד הזאה שבות ואמירה לגוי שבות וכו'. פיר¹⁹⁹ הזאה על הטמא אינה אסורה בשבת אלא משום שבות. מה הזאה שבות ואינה דוחה את השבת וכו'.

188. כ"ה באו"ז. ולפנינו ברש"י: 'בבית אחר. ובריו"נ: 'בבית אחד בחצר אחר'. ועי' בחידושי הריטב"א שגרס ברש"י: 'והתינוק היה בבית של אותו חצר'. ומקשה עליו בשם התוספות: דאי איירי באותה חצר, 'למה לי למידחי אמירה לגוי שבות, יבטל רשותו. לפיכך פירשו כי בחצר אחרת היה וס"ל שאין ביטול רשות מחצר לחצר, וכן פירשו הגאונים ז"ל.

189. כג"י בגמ'. ובר"ף ליתא: 'א"ל'.
190. רש"י ד"ה נסמוך אשיתוף.
191. לקמן עג, ב.
192. כג"י ברי"ף כ"י נ"י וריב"ח. ולפנינו (בגמ' ובר"ף): 'הא'.

193. לפנינו בגמ': לא 'שתפינן'. ובר"ף: 'לא אשתתופי'.

194. כן הוא בגמ' ובר"ף.

195. רש"י ד"ה בדאורייתא מותבינן תיובתא.

196. רש"י שם המשך ד"ה הקודם (ולריב"ח הוא כפי הנראה ד"ה בפנ"ע).

197. רש"י רד"ה והדר.

198. כג"י ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' ובר"ף): 'לבתר'.

199. רש"י ד"ה הזאה.

177. כג"י הרי"ף. ובגמ': 'מודי'.

178. ברש"י שם מסיים: 'אימא ליבטלו'.

179. כג"י הרי"ף. ובגמ': 'וכי' אתמר.

180. רש"י דאשתפך חמימי (בשינוי מועט).

181. כג"י בכ"י (דק"ס, ח). וברש"י לפנינו: ונשפכו 'המים' (ולג"י רבינו נראה דה"ה אם נשפכו אמש סמוך לשבת).

182. כג"י הרי"ף. ולפנינו, בגמ': 'אמר לה'.

183. כג"י ברי"ף כ"י נ"י, גמ' ד"ש (ראה דק"ס, ח), שאילתות (פ' ורא שאילתא י' ה"ג, רחב"ש (ע"ש הע' 248-9) ורבינו פרחיה, שבת ספ"ט. ולפנינו (בגמ' ובר"ף): 'רבה' (וראה לקמן הע' 187).

184. כלי הרי"ף (לייתור). ובגמ': 'נייתור'.

185. כג"י ברי"ף כ"י נ"י וריב"ח. ולפנינו (בגמ' ובר"ף) נוספה תי' 'חמימי'.

186. רש"י ד"ה מגו ביתאי.

187. כ"ה ברש"י שלפנינו ובפ"י לקמן (ע"ש הע' 207).

188. ולעיל גרס 'רבא' (ע"ש הע' 183). [נחילופי שמות אלו מצויים כאן בעוד ראשונים, ראה:

ריטב"א עמ' תריט (ובהע' 401 408), חידושי המאירי

עמ' קמט (ובהע' 446*), ספר המאורות, עמ' סב וכן

ברחב"ש, וצ"ע]. ולכאורה מד"ל אביי: 'בעאי

לאותוביה למר', מסתברא דאיירי ברבה.

אמר ליה²⁰⁰ רבא²⁰¹ בר ר' חננ²⁰² לאבבי, מבואה דדירין²⁰³ ביה²⁰⁴ תרין²⁰⁵ גברי רבירבי כרבנן פיר²⁰⁶ כגון את ורבה²⁰⁷ דדירתו ביה, לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף, פיר' בתימה. אמ' ליה ומאי²⁰⁸ אעבד²⁰⁹, מר לאו אורחיה, פיר²¹⁰, מר דהוא רבה, אין כבודו לחזר על בני המבוי ולגבות השיתוף. ואנא, פיר' אבבי, טרידנא (הגירסאי) בגירסאי. אינהו לא משגחי. פיר²¹¹ ואינהו, שאר בני המבוי, לא משגחי. אקני²¹² להו ריפתא²¹³ בסלתא²¹⁴ פיר²¹⁵ משלין²¹⁶). ריפתא בסלתא בדיבורא בעלמ' ²¹⁶ דליכא טירחא, ויהיו כולן זוכין בו לשום שיתוף. זימנין²¹⁷ דבעו ליה²¹⁸ מאיתמל וכו'. פיר²¹⁹ כיון (דאו) דאי בעי, אחד מהן היה צריך לאכול מן השיתוף, והיה שואלו (הימנו) הימני, ואין יכולת בידי לותר את²²⁰ שלי בכל שבת לכך, נמצא שאין (בלבו) [בלבין] להיות להם בו חלק גמור, ובטל השיתוף.

[גמ' שם, ר"ף ס' תרל"ז] דתניא אחד מבני מבוי שביקש יין ושמן, פיר²²¹ משל שיתוף, ולא נתנו [לן]²²², בטל השיתוף. וליקני²²³ ליה²²⁴ מר רבעיתא דחלא, פיר²²⁵ חומץ. בחביתא, פיר²²⁶ באחת מחביותך, דלית ביה קפידא²²⁷. ויניח החבית בחצר ויסמוך על רביעית שבה משום שיתוף לצורך כל השנה כולה, שמניחין שיתוף בחצר.

200. כג' בגמ', ר"ף כ"י נ"י ורחב"ש. ולפנינו ברי"ף ליתא תי' ליה.
201. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רבה' (וברש"ס מצאנו לרוב בשני האופנים).
202. כג' הגמ' (וכה' ברחב"ש). וברי"ף: 'חנין' (ועי' בגמ' לעיל לח, ב).
203. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו, ברי"ף: 'דדיירי'. ובגמ': 'דאית'.
204. כג' בגמ'. וברי"ף: 'בה'.
205. גי' הרא"ש. ולפנינו בגמ' וברי"ף: 'תרי'.
206. רש"י ד"ה תרי גברי רבירבי כרבנן.
207. כ"ה ברש"י. וראה לעיל הערה 183.
208. כג' ברי"ף. ובגמ': 'מאי'.
209. כג' ריב"ח. ולפנינו בגמ': 'נעבד', וברי"ף: 'לעבד'.
210. רש"י ד"ה מר.
211. רש"י ד"ה אינהו.
212. כ"ה ברש"י. ולפנינו בגמ' וברי"ף: 'ואי אקני'.
213. כג' ברי"ף ובכ"מ (ראה דק"ס, ר). ולפנינו בגמ': 'פיתא'.
214. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ', ברי"ף וברש"י): 'בסלא'.
215. רש"י ד"ה אקני להו (בשינוי מועט).
216. כג' ריב"ח (ע"ש הע' 204), פי' ריב"ן ותוס' ר"פ. ולפנינו ברש"י ליתא תי' 'בעלמא'.
217. כ"ה ברי"ף. ובגמ' (וכן ברש"י): 'כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר'.
218. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו: 'לה'.
219. רש"י ד"ה כיון דאי בעו מינאי (בשינויים מעטים).
220. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'משלי'.
221. רש"י ד"ה שביקש יין ושמן.
222. כ"ה בגמ' וברי"ף.
223. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'ונקני'.
224. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'להו'.
225. רש"י ד"ה רביעיתא דחלא.
226. רש"י ד"ה בחביתא (בשינוי).
227. לפנינו ברש"י נוסף: 'ועיקר שיתוף ביין, כדאמר בהאי פירקא' (ובכ"י וברש"י שברי"ף חסר עד סד"ה, ראה דק"ס, ר). ואפשר דלרבינו לא ניחה בהא, דס"ל דעיקר שיתוף ביין אינו כולל חומץ (ששיעורו גם שונה משל יין), דלא 'מינכר' כ"כ, כמוש"כ התוס' לקמן (עא, ב ד"ה משתתפין): דמשמע קצת דלכתחלה ביין מצוה יותר מבפת...ושמא ביין מינכר טפי שהוא שיתוף'.

דתניא²²⁸ משתתפין באוצר. והתניא אין משתתפין באוצר. פיר'²²⁹ בדבר האצור, כגון חב(ו)יות של יין או פירות המכונסין, אין סומכין על מה שכתוכן, משום דאין ברירה אי זו הוא של שיתוף²³⁰.

[רי"ף, שם] ואסיקנה להא²³¹ דתניא אין משתתפין באוצר וכו'.

[גמ' ורי"ף, שם] ההוא ינוקא וכו', עד (או) אי צריכה, ליחם²³² ליה גוי'²³³ אגב אימיה. פיר'²³⁴ אם צריכה לצרכה חמים, לאחים לינקא²³⁵ אגב אימיה. דקימ' לן²³⁶ חיה לאחר ז' אפי' אמרה צריכה אני, אין מחללין את השבת, אבל עושין לה על ידי ארמאי. והא קא אכלה. פיר'²³⁷, כלום, הא קא (דחינן) [חזינן]²³⁸ דאינה צריכה חמין לשותות. אמ' ליה²³⁹ ההוא²⁴⁰ תונבא בעלמ'²⁴¹ הוא דנקיט ליה²⁴². פיר'²⁴³ אינה יודעת מה אכלה²⁴⁴.

[גמ' ורי"ף, שם] ההוא ינוקא דאשתפין חמימיה. אמ'²⁴⁵ רבא, ליפנו לי מאני מבי גברי לבי נשי דאיזיל ואיתיב התם, ואבטל להו²⁴⁶ רשותי בהא²⁴⁷ חצר דיד. פיר'²⁴⁸, בחצירו של רבא היו חמין והתינוק, וחמין שנשפכו²⁴⁹ בחצר אחרת ופתח ביניהן, ולא עירבו שתי חצירות יחד. ולרבא היו בביתו חדרים פנימים שאינן פתוחין לחצר, והן לצניעות והנשים יושבות שם. ובי גברי היה פתוח לחצר. ותנן במתני'²⁵⁰, המבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר, דהא לאו ידידה הוא. הולכך פינה כליו

228. לפנינו בגמ': 'תניא אין משתתפין באוצר.

והתניא משתתפין. וברי"ף: 'תניא אין משתתפין באוצר' (וברייתא ד'משתתפין' לא נזכרה).

229. רש"י ד"ה אין משתתפין באוצר.

230. לפנינו ברש"י נוסף: 'וכי מסתפק ממנו איכא למימר אזל ליה שיתוף'. משמע דאם אינו מסתפק הו"ל שיתוף מעליא. ומל' רבינו נראה לכאורה דלא שייך שיתוף במה שלא מבורר.

231. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו: 'דהא'.

232. כג' בכי"מ (דק"ס, ד). ולפנינו: בגמ', 'נחים'. וברי"ף, 'ליחים'.

233. כג' רש"י (ראה דק"ס, ד. אבל רבינו עצמו לא גרס כן ברש"י, עי' לקמן הע' 235). ובכ"י מינכן ובכ"א (דק"ס, שם) וכן בתוס' (כאן, ד"ה א) ובעו"ר ליתא תי' 'נכרי'.

234. רש"י ד"ה נישיליה לאימיה.

235. לפנינו ברש"י: 'נחים ליה נכרי' (עי' לעיל הע' 233).

236. שבת קכט, א.

237. רש"י ד"ה הא אכלה תמרי (בשניו).

238. כ"ה ברש"י.

239. כ"ה בגמ'. וברי"ף ליתא: 'א"ל'.

240. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'אימור תונבא'.

241. כ"ה בגמ'. וברי"ף ליתא: 'בעלמא'.

242. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לה'.

243. עפ"י רש"י ד"ה תונבא.

244. כ"ה ברש"י כ"י (דק"ס, ו). ולפנינו ליתא תי' 'אכלה'.

245. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'אמר להו רבא פנו לי מאני'.

246. כג' הגמ' (: 'ואיבטיל להו'). וברי"ף: 'ליה'.

247. כג' ברי"ף כ"י (ולפנינו: 'רשותא בהאי חצר'). ובגמ': 'ואיבטיל להו הא חצר'.

248. רש"י פנו לי מאני (בשניוים מעטים).

249. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ז). ולפנינו ברש"י: 'נשפכו'.

250. לקמן סט, ב.

מבי גברי כדי שלא יבוא להוציא משם לחצר, והלך וישב בחדרים הפנימיים וביטל רשות חצירו לבני האחרת ויבוא²⁵¹ החמין מחצירו לחצירם.

[סח, א-ב, רי"ף שם] אמ' ליה רבינא לרבא וכו', עד (או) אי²⁵² כשמואל לא סבירא ליה²⁵³, ניתיב²⁵⁴ מר אדוכתיה²⁵⁵ וכו'. פיר²⁵⁶, מדקא אמרת פני מאני, גליא אדעתך [ד]מאחר²⁵⁷ שתבטל רשותך אין לך התר היום בחצר זו, והיינו כשמואל דאמ' לקמאן אין מבטלין וחוזרין מבטלין. (דאו) דאי לאו כשמואל סבירא לך, (ליתוב) [ליתיב] מר אדוכתיה ובטיל להן רשותך שעה אחת עד שיקחו החמין, ויחזרו הם ויבטלו לך אותה הרשות ויחזירו לך חצירך. דהא אמ' רב מבטלין וחוזרין ומבטלין. פיר²⁵⁸ שנים (חדרים) [הדרים]²⁵⁹ בחצר אחת ולא [עירבון], מבטל זה רשותו לזה עד שיעשה צרכיו, ויחזור זה ויבטל לזה. אמ'²⁶⁰ ליה (בההוא) בההיא²⁶¹ כשמואל סבירא לי(ה) וכו'. עד דלא ליהוי²⁶² מילי²⁶³ דרבנן כיחוכא וטלטולאי²⁶⁴. פיר²⁶⁵ כיחוכא, שחוק. ואטללא²⁶⁶, ליצנותא.

[רי"ף שם] ואע"ג דאמ' רבא וכו'. עד דרב כרבנן פיר²⁶⁷ כרבנן דאמרי במתני²⁶⁸, ביתו אסור להכניס ולהוציא לו ולהן. דאמרי המבטל רשות חצירו (ו)לא²⁶⁹ ביטל רשות ביתו, אלמ' לא מסתלק לגמרי ולא הוה ליה כבן חצר אחרת. ושמואל כר' אליעזר²⁷⁰, דאמ' בפ' עושין פסין²⁷¹, ביתו מותר להכניס ולהוציא להן, מאחר שביטל רשותו, רשות ביתו נמי בטיל והוה²⁷² ליה כבן חצר אחרת. ושמע' מינה וכו'.

251. לפנינו ברש"י: 'ויביאו'.
 252. כג' בכי"מ (דק"ס, ט) והרי"ף. ולפנינו בגמ': 'ואי לא סבר לה מר כשמואל'.
 253. לפנינו ברי"ף ובכי"מ נוספה תי' 'למר'.
 254. כ"ה בגמ'. וברי"ף: 'נינח' (ובהגהות מא"י הגיה כג' שלפנינו ובגמ').
 255. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, י) רש"י והרי"ף. ולפנינו בגמרא: 'בדוכתיה'.
 256. רש"י ד"ה ניתיב מר אדוכתיה (בשינויים מעטים).
 257. כ"ה ברש"י.
 258. רש"י ד"ה דהא אמר רב.
 259. כ"ה ברש"י (כאן ובסמוך).
 260. כג' בכי"מ (דק"ס, כ). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא 'א"ל'.
 261. כג' בדפוס פיזורו (דק"ס, שם) ורי"ף כ"י נ"י. ולפנינו בגמ': 'אנא בהא' (וברי"ף: 'אנא כשמואל').
 262. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'ליהור'.
 263. כג' הרי"ף. ובגמ' 'מלתא'.
 264. ראה לקמן הע' 266.
 265. רש"י ד"ה כחוכא.
 266. רש"י ד"ה ואטלולא (וכ"ה בגמ'. וברי"ף: 'טלטולא').
 267. רש"י ד"ה רב דאמר כרבנן.
 268. לקמן סט, ב.
 269. כ"ה ברש"י ובגמ' לקמן (שם).
 270. רש"י ד"ה ושמואל כר' אליעזר.
 271. לעיל כו, ב.
 272. רש"י סד"ה אבל מאי דבטיל.

משנה ב

[סא. ב. רי"ף ט' תרלח] מתני' ²⁷³ אמ' רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלם ²⁷⁴ וכו'. רשצז"ל פיר' ²⁷⁵ בצדוקי אחד, קסבר רבן גמליאל צדוקי אינו כגוי, ולא דאמי לכותים ²⁷⁶, דגירי אריות הן ואינם גרים ²⁷⁷, אבל צדוקי ישראל הוא אלא שנהפך לרשע ²⁷⁸ ואינו מודה בתורה שבעל פה, וכיון דישאל הוא יכול לבטל רשות בלא שום שכירות.

ומעשה ²⁷⁹ בצדוקי] אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלם ²⁸⁰ וביטל לנו ²⁸¹ רשותו. אמ' ²⁸² לנו אבה ²⁸³, מהרו והוציאו עליכם ²⁸⁴ למבוי ²⁸⁵, והחזיקו בו כיון שקדש היום מיד, כדי שלא יחזור בו. עד שלא יוציא [ו]יאסור ²⁸⁶ עליכם. פיר' ²⁸⁷ עד שלא יוציא כליו תחלה ויחזור ויחזיק ברשותו ויאסור. ושם' מינ' אינו כגוי, (דאו) דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר. אע"פ (במפיק) דמפיק לא נאסר, דהא דנקיט דמי. ור' ²⁸⁸ יהודה אמרה ²⁸⁹ בלשון אחרת, מיהרו ²⁹⁰ ועשו צרכן במבוי. פיר' ²⁹¹ מבעוד יום, דבשבת לא מהני לכו האי ביטול, שמא יוציא ויאסור עליכם. דקסבר ר' יהודה, אע"ג דהחזיקו בני מבוי במבוי תחלה, מצי לאהדורי ביה.

רמז"ל פיר' ²⁹², צדוקי מנסוב אל (לפנינו: אלי) צדוק תלמיד אנטיגנוס איש שוכו, והוא אול אלכוארג.

273. משנה בפנ"ע גם במשניות שבריי"ף ושביירושלמי. ולפנינו על הדף, המשך המשנה הקודמת.
274. כג' בד"נ ובמשביר (ראה שינויי נוסחאות למשנה). ולפנינו 'בירושלים' (ב"פ).
275. ד"ה מעשה בצדוקי אחד.
276. כג' בד"ש (דק"ס, ג). וברש"י לפנינו: 'לכותי'.
277. כג' בכ"י, ד"פ וד"ש (דק"ס, שם) וברש"י שבריי"ף. ולפנינו נוספה תי' 'גמורים'. ולפי"ז, אפשר ש'אינם גרים גמורים' אלא ספק גרים. אבל לג' רבינו 'אינם גרים' כלל, ועי' תוס' ד"ה אמר.
278. כג' בכ"י (ראה דק"ס, שם). ולפנינו: 'ונהפך למינות'.
279. לפנינו במשנה 'מעשה' (וראה בברייתא לקמן (סח), ב): 'ומעשה בצדוקי אחד שהיה דר עם ר"ג...'. ובפי' רע"ב: '...רג"א אינו כעכו"ם, ומעשה...').
280. רש"י ד"ה מעשה בצדוקי שהיה דר.
281. כג' בכ"י וד"פ (ראה דק"ס, שם). וכן הגיה במסורת הש"ס. ולפנינו: 'וביטלנו רשותו'.
282. כג' במשניות שבריי"ף. ולפנינו: ואמר'.
283. כג' בד"נ ובמשביר (שינויי נוסחאות למשנה). ולפנינו: 'אבא'.
284. כג' רש"י. ולפנינו: 'את הכלים'. ובמשניות שבריי"ף: 'כל הכלים' (וראה דק"ס, ב).
285. רש"י ד"ה ואמר לנו אבא.
286. כ"ה במשנה.
287. רש"י ד"ה עד שלא יוציא (בשינויים מעטים).
288. לפנינו: 'ר'. יהודה'.
289. לפנינו במשנה: 'אומר בלשון אחר' (ובכ"מ, ראה דק"ס, ג: 'אומרה בלשון אחרת').
290. לפנינו במשנה: 'מהרו ועשו צרכיכם'.
291. רש"י ד"ה מהרו ועשו צרכיכם במבוי.
292. תרגום הרב י' קאפח: צדוקי מיוחס לצדוק תלמיד אנטיגנוס איש שוכו, והוא ראשון היוצאים.

אמר' בגמ' ²⁹³, אמ' רבן גמ' מעשה בצדוקי אחד וכו'. צדוקי מאן אדכר שמיה. חסורי מיחסרה והכי קתני, תנא קמא אמ' צדוקי ²⁹⁴ כגוי, ורבן גמ' אמ' צדוקי אינו כגוי. ואמ' רבן גמ' מעשה בצדוקי אחד וכו'.
[רי"ף, שם] וצריכין ²⁹⁵ בני מבוי להוציא כליהן.

משנה ג

[ס, ב, רי"ף סי' תרלט] מתני', אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא וכו'. רשז"ל פיר' ²⁹⁶, ביתו אסור להכניס ²⁹⁷ ולהוציא לו ולהם. כלומ', (אם) [בין] ²⁹⁸ הוא בין שאר בני חצר. ובגמרא מפרש שביטל להן רשות שהיה לו בחצר ולא בטל להן רשות ביתו, הולכך הוה ליה ²⁹⁹ ביתו רשותא ידידה, וחצר רשות ידיהו. ושלחן מותרין לו ולהן. פיר' ³⁰⁰, בתים שלהן מותרין להוציא מהן לחצר בין הוא בין הם, דהא בתים שלהן וחצר רשות אחת הן. נתנו לו רשותן, הוא מותר והן אסורין. פיר' ³⁰¹, נתנו לו הן רשות חצרם, הוא מותר ³⁰², להוציא מביתן לחצר, והן אסורין ³⁰³ אפי' מביתו לחצר, ואע"ג דרשות אחת הן, ולקמן מפרש טעמ'.
היו שנים אוסרין זה על זה וכו'. פיר' ³⁰⁴ היו שנים ששכחו ולא עירבו ושאר בני חצר ביטלו להן את רשותן בחצר, הרי הן אוסרין זה על זה, מפני שהחצר ³⁰⁵ של שניהם, והבתים מיוחדת ³⁰⁶ כל בית לבעליו, ואין מוציא מרשות המיוחדת לו לרשות שלו ושל חבירו.

הרי זה אוסר ³⁰⁷, דמיהדר ומשקל רשותא, וחזר בו מביטולו.

[גמ' ורי"ף שם] גמ', ביתו הוא דאסיר הא חצירו שריא. פיר' בתימה, הא ³⁰⁸ רשות שהיתה לו בחצר, שריא לבני חצר ומותר להן להוציא מבתיהם לחצר. היכי דאמי, (או) אי דלא ³⁰⁹ (בטול) בטיל, חצירו אמאי שריא. פיר' ³¹⁰ (או), אי דלא בטיל מיד ³¹¹,

293. לקמן סח, ב.
294. לפנינו בגמ': 'הרי הוא'.
295. כג' הרא"ש (סי' ג). ולפנינו ברי"ף: וצריכין 'הן'.
296. ד"ה ביתו אסור להכניס ולהוציא (בשינוי).
297. כן הגי' ברש"י. ולעיל נקט הגי' שלפנינו במשנה (ז): 'מלהכניס ומלהוציא', ועי' דק"ס, ז).
298. כ"ה ברש"י.
299. כג' בכ"י, ד"ש ורש"י שבריי"ף (דק"ס, ז).
300. רש"י ד"ה ושלחם.
301. רש"י ד"ה נתנו לו.
302. רש"י ד"ה הוא מותר.
303. רש"י ד"ה והן אסורין.
304. רש"י ד"ה היו שנים (בשינויים).
305. כג' בפ' רחב"ש. וברש"י לפנינו: 'מפני שהוא' של.
306. כ"ה בפ' רחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'מיוחדין'.
307. רש"י ד"ה הרי זה אוסר.
308. רש"י ד"ה הא חצירו וד"ה שריא (בשינוי מועט).
309. כג' הרי"ף. ובגמ' הסדר הפוך: 'אי דבטיל.. אי דלא בטיל'.
310. רש"י ד"ה ואי דלא בטיל.
311. ופירש רחב"ש ברש"י: 'ואם לא ביטל כלל'.

רשות חצירו אמאי שריא. (ואו) ואי בטיל וכו'. (ואו) ואי³¹² דבטיל רשותו לבני חצר, ביתו אמאי אסור³¹³, הרי נתן להן ביתו ונסתלק. לעולם³¹⁴ דבטיל, וקסברי רבנן וכו'. פיר³¹⁵ קסבר³¹⁶ רבנן, תנא דמתני',³¹⁷ דסתמא הוא דבטיל³¹⁸, ופליגי אדר' אליעזר דאמ' בעושיין פסין³¹⁹, ביתו אסור להכניס ולהוציא לו, אבל להן מותר, דהמבטל רשות חצירו, ואפי' סתם³²⁰, רשות ביתו נמי ביטל.

[גמ' ורי"ף, שם] פיס' (וכולהן) [ושלהן]³²¹ וכו'. עד דהאוי אורח לגביהן³²². פיר³²³ דכיון דמביתיה לא מפיק, אע"ג דמשתמש בחצר, לא מיהדר משקל רשותיה, אבל³²⁴ כשאר אורח הוא.

[גמ' ורי"ף, שם] נתנו לו רשותן, הוא מותר והן אסורין. פיר³²⁵ אפי' מביתו לחצר, כיון דמשתמשי בחצר, אע"ג דלא מביתו³²⁶ ידיהו קא מפיק, הוא לא משקל רשותא. ואמאי³²⁷ וכו', עד ה' לגבי חד פיר³²⁸ דה' לגבי חד לא דאמי [ל]אורחי, חמשה³²⁹ לא דוקא.

[גמ' ורי"ף, שם] פיס', היו שנים אוסרין זה על זה וכו'. פיר³³⁰ היו שנים ששכחו ולא עירבו עם השאר, ובטלו להן חבר[ן]הן רשותן שלהן בחצר, ואעפ"כ³³¹ אוסרין

312. רש"י ד"ה אי דבטיל.
 313. רש"י ד"ה ביתו אמאי אסור.
 314. כג' ברי"ף כ"י נ"י, כ"מ (ראה דק"ס, ח), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו בגמ': 'הכא במאי עסקינן כגון', וברי"ף: 'לא צריכה...'.
 315. רש"י ד"ה וקסברי רבנן (בשינויים אחדים).
 316. לפנינו ברש"י: 'וקסברי' (ושמא משום דקאי א'תנא דמתניתין, כתב 'קסבר').
 317. לג' רבינו ברש"י (ראה הע' הבאה) ר"ל ד'רבנן' הוא 'תנא דמתניתין' ולא חכמים שקבעו.
 318. ברש"י שלפנינו: 'דסתמא היא' וליתא תי' 'דבטיל'. וע"כ הפי', 'דסתמא היא' המשנה, שלא ציין שם התנא ששנה אותה. אבל לג' רבינו קאי אמאי דאמ' בגמ' 'לעולם דבטיל', ופי' ד'סתמא הוא דבטיל'. ודתנא דמתניתין ור"א פליגי אף בביטל עירובו 'סתם', דלתנא דמתניתין 'ביתו אסיר וחצירו שריא' (כמבואר לקמן בגירסתו, עי"ש הע' 320). וכ"פ הרמב"ם (הל' עירובין ב, ב): 'המבטל רשותו סתם, רשות חצרו ביטל רשות ביתו לא ביטל'. אבל הב"ח (סי' שפ, א) משמע ליה 'מתוך הסוגיא דבסתם, ביתו נמי במשמע, ומותר לו ולהן'. ומקשה מכאן על
- הטור (שם). ולבסוף לאור דברי הרמב"ם הנ"ל חזר בו וכתב: ודעתי מבוטלת כנגד דעתו זכרונו לברכה, ולא נתבארה גירס' רש"י.
 319. לעיל כו, ב.
 320. לפנינו ברש"י ליתא תי' 'סתם' ותי' 'נמי' ופי' נתבאר לעיל (עי"ש הע' 318).
 321. כן הוא במשנה.
 322. כ"ה בספר העתים (סי' קח). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'לגבייהו'.
 323. רש"י ד"ה דהוי אורח לגבייהו (בשינויים מעטים).
 324. לפנינו ברש"י: 'אלא'.
 325. רש"י ד"ה והן אסורין (בשינויים).
 326. ברש"י: 'מבית'.
 327. כל' הרי"ף. ובגמ': 'ונהוי אינהו לגביה'.
 328. רש"י סד"ה והן אסורין.
 329. רש"י ד"ה חמשה.
 330. רש"י ד"ה היו שנים (בשינויים). ולשון הרי"ף והרש"י זהים בתחילת הפי'.
 331. ברש"י ליתא תי' 'ואעפ"כ' (והשווה ללשון הרי"ף: 'אע"פ שנתנו להם בני חצר רשותן...').

שניהם זה על זה. ואמרי³³² פשיטא, פיר³³³ (דאו) דאי היו תרויהו לחודיהו מעיקרא, הוו אסרי אהדדי. ומהדר, לא צריכא דהדר חד מיניהו ובטיל ליה לחבריה. פיר³³⁴, את רשות עצמו ואת חלקו ברשות שביטלו להן חביריהן. מהו דתימ' לישתרי. פיר³³⁵, דהוו להו (כחמשת) [כחמשה] השרויין בחצר ולא עירבו, דמבטלי רשותא לחד מיניהו. קמ"ל³³⁶ דלא דאמי, דאלו התם כל חד וחד מבטיל ליה רשותיה, אבל הכא כיון דשאר בני חצר לאו להאי³³⁷ לחודיה ביטלו אלא לתרויהו, וכי הדר חד ומבטל לאידך, רשותא ידידה (מאצו) [מאצי] (בני חצר)³³⁸ לבטוליה, רשותא דאקנו ליה חבריה לא מצי לבטולי. דכיון דבעידנא דבטילו להו הנך רשותיהו, אפי' הכי³³⁹ לא הוה להאי מבטלי רשותיה שריותא, פיר³⁴⁰ בהתירא, בהאי חצר משום דאסרי אהדדי. אשתכח דביטול קמאי³⁴¹ לא אהני³⁴², וכי הדר מבטיל האי, לא מצי לאקנויי רשותא ידידהו, דהא לא קנייה.

[ע, א, רי"ף שם] תניא³⁴³ אחד שלא עירב נותן³⁴⁴ לאחד שעירב וכו'. כגון³⁴⁵ שלשה דיורין בחצר, השנים עירבו והשלישי לא עירב, מבטל לאחד מן המערבין ומותר הא³⁴⁶ בהדי חבריה³⁴⁷. שנים שעירבו נותן³⁴⁸ לאחד שלא עירב, ושנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים³⁴⁹ הדרים עמהם שעירבו, או (ליחוד) ליחיד שלישי הדר עמהם ולא עירב לא הוא ולא הם. אבל אין אחד שעירב, פיר³⁵⁰ עם אחד, נותן רשות ליחיד

332. בגמ' וברי"ף, שם.
333. רש"י ד"ה פשיטא.
334. רש"י ד"ה לא צריכא.
335. רש"י ד"ה מהו דתימא לישתרו.
336. רש"י ד"ה קמ"ל.
337. לפנינו ברש"י נוסף: 'להאי דפייש'.
338. כ"ה ברש"י.
339. ברש"י שבד"ש, שברי"ף ושבאו"ז ליתא תי' 'אפ"ה'. וכתב בדק"ס (מ), דהנכון הוא שלא לגרוס.
340. תי' פ' בהיתרא' הן כנראה תוספת של רבינו ברש"י.

341. לפנינו ברש"י: 'דקמאי'.
342. פ' ריו"נ בדעת רש"י (כ"כ הב"י אור"ח סי' שפ): 'דכיון שתיכף שבטלו אותן שעירבו לאותן שלא עירבו לא הותר בחצר לערב, שוב לא מהניא ל'. וכ"פ רחב"ש (עמ' תכד): 'דכיון שתיכף שבטלו אותן שעירבו לאותן שלא עירבו לא הותר בחצר לערב, שוב לא מהניא להו'. אבל דעת הר"ן דגם ביטול כזה יועיל, אלא הכא היינו טעמא: 'דכיון דבשעת
343. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'נותנין רשותן'. ולרבינו צ"ל ד'נותן' כ"א בנפד. כדברי רבינו ירוחם (תוא"ז נתיב יב חלק טז דף צ טור ג): 'אבל שנים שעירבו אין אחד מהם מבטל רשותם לאחר שלא עירב בלתי חבירו כי חבירו שעירב עמו יאסור על אותו שלא עירב אם לא ביטל הוא כמו כן'.
349. רש"י ד"ה ושנים שלא עירבו.
350. רש"י ד"ה אבל אין אחד שעירב.

שלישי שדר עמהם ולא עירב, דכי בטיל להו איהו רשותיה, אכתי איכא חברה דאסר עליה. ואין שנים שעירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו. פיר' ³⁵¹ כדאמר' לעיל, שנים אין נותנין ³⁵² רשות.

[גמ' ורי"ף, שם] בעא ³⁵³ מיניה אביי מרבה וכו'. איתיביה וכו'. עד אלא פשיטא דאיכא אחרינא בהדיה. פיר' כדאמר' לעיל ³⁵⁴ כגון ג' דיוורין בחצר השנים (שלא) ³⁵⁵ עירבו והשלישי לא עירב, מבטל לאחד מן המערבין ומותר הא[ן] ³⁵⁶ בהדיה חברה שעירב ³⁵⁷, אלמא ³⁵⁸ אין צריך לבטל אלא לאחד וכולהו הוו כחד ³⁵⁹, דקתאני בריש ברייתא, אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב, ואין אמרת, צריך לבטל רשות ³⁶⁰ לכל אחד וא'. ופריך רבא ³⁶¹ הכא במאי עסקינן וכו'.

משנה ד

[ס.ט. ב. רי"ף סי' תרל"ט] מתני' ³⁶² מימתי ³⁶³ נותנין רשות. בית שאמ' אומ' מבעוד יום, ובית הלל אומ' משתחשך ³⁶⁴ וכו'. רמז"ל פיר' ³⁶⁵ קד עלמת (לפנינו: עלמתך) אן אל שכין אלדי יתן רשותו הוא (לפנינו: הו) אלדי נסמיה מבטל רשותו (לפנינו: רשות) ואלדי יאכד תלך אל רשות יתסמי נותן (לפנינו: נוטל וכצ"ל) רשות מבטל (לפנינו: פמבטל) ונותן קד יוקע (לפנינו: יוקעאן) עלי מסמא (לפנינו: מעני) ואחד. ובית שמאי יקולון אן מן בטל רשותו פקד (לפנינו: קד) מלכהא לגיירה ולא יגזו אל תמליך פי אל סבת. ובית הלל יקולון (לפנינו: יקולון אנה) לא ימלך כל אצל מלכה ואזלה אל מלך פי אל סבת חלאל.

351. רש"י ד"ה לשנים שלא עירבו.
 352. לפנינו ברש"י: 'אין נוטלין', וכצ"ל. דהכא קאמר לעיל במתניתין: 'שנים נותנין רשות ואין נוטלין'.
 353. כ"ה ברי"ף (שהביא תחילה את כל הבריייתא, ואח"כ את הבעייה של אביי והקושיא על תשובת רבה מהבריייתא).
 354. חוזר על הפי' מרש"י שכבר הו"ל (ע"ש הע' 345).
 355. כצ"ל וכ"ה ברש"י ובדברי רבינו לעיל.
 356. נראה דגרס כן ברש"י, וכן הלי' לעיל (ע"ש הע' 346).
 357. לפנינו ברש"י: 'עירב'.
 358. לשון רש"י. ולעיל השמיטו רבינו (ע"ש הע' 347). דכאן מקומו.
 359. עד כאן ברש"י.
 360. כג"י בכ"י מינכן (ראה דק"ס, ע). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי' 'רשות'.
 361. לכאורה צ"ל 'רבה' (דכן אמר לעיל: 'בעא מיניה אביי מרבה'), וכ"ה בגמ' וברי"ף.
 362. כ"ה במשניות ובמשניות שברי"ף, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו: המשך המשנה הקודמת.
 363. לפנינו: 'מאימתי'.
 364. כג"י בכ"י וד"י ('שינוי נוסחאות') ובמשניות שברי"ף. ולפנינו: 'משחשיכה'.
 365. בתרגום הרב י' קאפח: כבר הודעתין שהאדם הנותן רשות הוא שאנו קורין אותו מבטל רשות, ומקבל אותה הרשות נקרא (נותן) [נוטל] רשות, ואם כן מבטל ונותן יש שהם נאמרים על ענין אחד. בית שמאי אומרים מי שבטל רשותו הרי הקנה אותה לזולתו ואסור להקנות בשבת. ובית הלל אומרים שאינו מקנה אלא מסלק רשותו, וסלוק רשות בשבת מותר. ואם נשתמש אחרי שבטל רשותו הרי זה סלק מעשיו כמו שביארנו לעיל. ור' מאיר קנס שוגג כדי שלא יבוא להיות מזיד. והלכה כר' יהודה.

ואדא מא תצרף בעד אן בטל רשותו קד (לפנינו: פקד) אזל מלכה (לפנינו: אזאל פעלה כמא בינא) כמא ביצנא פי מא תקדם. ור' מאיר קנס שוגג חתי לא יכן מזיד. והילכ' כר' יהודה.

[עא, א, רי"ף שם] [גמ']³⁶⁶, במאי³⁶⁷ קא מפליג³⁶⁸ וכו'. עד ומקנא רשותא.

משנה ה

[עא, א, רי"ף ס' תרמ] [משנה]³⁶⁹ שותף לשכיניו וכו'. רשעז"ל פיר'³⁷⁰, בעל הבית שהיה שותף עם³⁷¹ שכיניו שבמבוי, ולשם שותפות בעלמ' ולא לשם שיתוף מבואות, לזה ביין לזה³⁷² ביין, אין צריכין לערב³⁷³. ובגמ' מוקי לה בכלי אחד. לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב. פיר'³⁷⁴ דאין זה שיתוף אחד ואין יכולין לסמוך עליו, שהרי חלוק בשני כלים.

ר' שמעון אומ', אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב. פיר', אמרי' בגמרא³⁷⁵, אפי' לזה ביין ולזה בשמן³⁷⁶ בתימה, הא לא חאזי לעירובו של זה³⁷⁷. ואסקינן בגמרא, הא דקתאני ר' שמעון אין צריכין לערב, השכינים בהדי בעל הבית, אבל שכנים בהדי הדדי³⁷⁸, אם רוצים בני מבוי זה להשתמש בזה, צריכין לערב וליתן כולן פיתן בחצירות³⁷⁹.

[עא, ב] ועוד אמרי' בגמ'³⁸⁰, ר' שמעון ורבנן בפלוגתא דר' יוחנן בן נורי ורבנן (ו)קא³⁸¹ מיפלגי. דתנן שמן שצף על פני³⁸² המים ונגע טבול יום בשמן, לא פסל אלא שמן³⁸³. ר' יוחנן בן נורי אומ' שניהם מחון[ב]רים³⁸⁴ זה לזה. ר' שמעון כר' יוחנן בן נורי סבר לה, הולכך לר' שמעון אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב.

366. כן נראה להשלים.
 367. כ"ה ברי"ף (ובגמ': אלא הכא 'בהא').
 368. לפנינו ברי"ף: 'קא מיפלגי'.
 369. כן נראה להשלים.
 370. ד"ה שהיה שותף.
 371. כ"ה ברש"י (ובכ"מ, ראה דק"ס, ח). ולפנינו בגמ': 'לשכניו'.
 372. לפנינו המשנה: 'ולזה... אינן'.
 373. רש"י ד"ה לזה ביין.
 374. רש"י ד"ה לזה ביין ולזה בשמן.
 375. שם.
 376. רש"י בגמ', ד"ה ואפי' לזה ביין (בשינוי מועט).
 377. לפנינו ברש"י: 'הא לא חזי לעירובי'.
 378. רש"י ד"ה שכנים בהדי הדדי (בשינויים).
 379. לפנינו ברש"י: 'בחצר זו'.
 380. שם.
 381. כ"ה בגמ'.
 382. כג"י ר"ח (לפני הגהת המהדיר, ע"ש הע' 292), רחב"ש (ע"ש הע' 14) ובית הבחירה. ולפנינו: על גבי יין'.
 383. כג"י רחב"ש (ע"ש הע' 15) וריב"ח. ולפנינו בגמ' נוסף: 'בלבד'.
 384. כ"ה בגמ' (עפ"י הגהות יעב"ץ).

[עא, א, רי"ף ט' תרמא] גמ' 385 אמ' רב ובכלי אחד. פיר' 386 שכולן (הוו) היו שותפין בכלי אחד, אבל בשני כלים לא.

[עא, ב, רי"ף שם] תניא 387 מערבין לחצירות 388 בפת, ואם רצו לערב ביין אין מערבין. פיר' 389, דעירוב משום דירה הוא 390, כדאמר' במי שהוציא והו' 391 ודירתו של אדם אין מושכת 392 אלא לאחר פיתו. ומשתתפין במבוי ביין. פיר' 393, דשיתוף דמבוי אינו אלא לשותף רשות החצירות ש[ב]מבוי 394 ולא רשות הבתים. וחצירות (אלא) [לאו בית] 395 דירה הוא. ואם רצו להשתתף בפת משתתפין, פיר' 396 ובפת כל שכן דחשיב טפי.

[גמ' ורי"ף, שם] מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי וכו'. מערבין 397 בחצירות הפתוחות זו 398 לזו. אע"פ שעירבו דרך פתחיהן צריכין להשתתף במבוי להחזיר המבוי, ואם לאו חצירות מותרין מזו לזו ומבוי אסור, דאין סומכין על עירוב במקום [שיתוף] ולא על שיתוף במקום 399 עירוב, היכא דלא ערבו בני חצר לעצמן. שאם יסמכו על זה תורת עירוב תשתכח. אבל עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולן במבוי, אע"פ שלא עירבו חצירות זו עם זו, שיתוף המבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחיה. דתנן 400 שהמבוי לחצירות כחצר לבתים, מה עירוב החצר משוי לבתים [חדא] 401, אף שיתוף המבוי משוי חצירות חדא.

וחכמ' אומ' וכו'.

[עב, א, רי"ף שם] אמ' ר' יהודה אמ' רב הילכ' 402 כר' מאיר וכו'. פיר' 403 הלכה ומנהג ונהגו, פרשין לעיל 404.

385. כן נראה להשלים.
386. רש"י ד"ה אמר רב ובכלי אחד.
387. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'דתניא'.
388. כג' ברי"ף כ"י נ"י, מדרש שכל טוב (שמות פט"ז) וסידור רש"י (סי' תסח). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'בחצירות'.
389. רש"י ד"ה ואם רצו לערב ביין אין מערבין.
390. כג' בכ"י, ד"ש (ראה דק"ס, א), ריו"נ ורחב"ש. ולפנינו נוסף: 'לערב דירתן לעשותן אחד'.
391. לעיל מט, א.
392. כ"ה ברש"י שברי"ף. ולפנינו נוסף: 'אחר היין' (וראה דק"ס, שם).
393. רש"י ד"ה ומשתתפין במבוי ביין (בשינוי מועט).
394. כ"ה ברש"י.
395. כ"ה ברש"י.
396. ד"ה בפנ"ע גם כפי' ריו"נ. וברש"י שלפנינו ד"ה אחד.
397. רש"י ד"ה מערבין בחצירות (בשינוי מועט).
398. כ"ה ברש"י שברי"ף, ריו"נ ורחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'מזו'.
399. כ"ה ברש"י. ונראה דנשמט 'בטעות הדומות' (מ'במקום' עד 'במקום').
400. לעיל לו, ב.
401. כ"ה ברש"י.
402. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'הלכה' (וכ"ה לעיל ע"ש הע' 10).
403. השווה רש"י ד"ה הלכתא.
404. בריש פירקין (ע"ש).

משנה ו

[עב, א, רי"ף טי' תרמב] מתני', חמש⁴⁰⁵ חבורות ששבתו בטרקלין אחד וכו'. רמז"ל פיר'⁴⁰⁶ טרקלין דאר מסתעה (לפנינו: מתסעה) והיא (לפנינו: והי) קצור אל מלוך וכדלך (לפנינו: וכד'א) יקולון טרקלין של מלכים. ואדא מא פצל בין כל גמאעה וגמאעה מחצה מחצלה (לפנינו: מתצלה) בסקף אל בית פלא אכתלאף אנהם ילקמהם (לפנינו: ילזמהם) ערב מעל (לפנינו: ערוב מכל) חבורה וחבורה, לאנהם קד אנפרדו וצארו (לפנינו: אנפרדו וצארו) מתל מן סכנו (לפנינו: סכנא) עליות וחדרים. ואנמא אכתלאפהם אדא כאן אל פאצל בין כל גמאעה וגמאעה מחיצות שאין מגיעות לתקרה.

רשצז"ל פיר'⁴⁰⁷, ששבתו בטרקלין אחד וחלקהו לחמשה, וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר, וצריך לערב עם שאר בני חצר. בית שמאי אומ'⁴⁰⁸ רשותיהו⁴⁰⁹ חלוקין, וצריך לכל חבורה ליתן פת בעירוב החצר, דהו להו כה' בתים. והוא הדין דאם באו להוציא מרשות זו לזו צריכין עירוב ביניהם⁴¹⁰. ובית הלל אומ' עירוב אחד לכולן. פיר'⁴¹¹, ובית הלל סברי אין מחנ[י]צה זו חילוק רשות, דמחיצה שפילה הוא, כמפרש בגמרא, (הולכך) הילכך עירוב אחד לכולן. ובתוך הטרקלין נמי מוציאן מזו לזו בלא עירוב, שהטרקלין מחבר(י)⁴¹², וכיון דביניהן אין צריך עירוב, נעשה א' מהן שליח לכולן. דאמרי⁴¹³ ה' שגבו את עירובן, כלומר שדרים בה' בתים בחצר ועירבו ביניהן והו להו חד, ואם באו לערב עם אחרים, עירוב אחד לכולן. ומודין שבמקצתן⁴¹⁴ שרויין וכו'. פיר'⁴¹⁵, דהו להו כה' בתים. ולא דאמו לה' שגבו את עירובן, שהרי לא עירבו ביניהן.

405. כ"ה במשניות ובמשניות שברי"ף. ולפנינו: 'חמשה'.

410. כתב הריטב"א (וכ"ה ברשב"א) דהיינו למאן דמוקי למתניתין במחיצות עשרה 'אבל למאן דמוקים לה במסיפס בעלמא מסתברא דלכ"ע מותרין הם אלו עם אלו', עיי"ש, ועיין גם בגאון יעקב.

411. רש"י ד"ה וב"ה אומרים.

412. כ"ה ברש"י.

413. לקמן בע"ב.

414. לפנינו במשנה: 'בזמן שמקצתן'. וברש"י (ראה ההע' הבאה): 'כשמקצתן'.

415. רש"י ד"ה ומודין כשמקצתן.

406. תרגום של הרב י' קאפח: טרקלין אולם רחב ידים והם ארמונות המלכים, וכך אומרים טרקלין של מלכים. וכשהבדילו בין כל חבורה וחבורה במחיצה המגעת עד תקרת הבית אין מחלוקת שצריכים ערוב מכל חבורה וחבורה, לפי שכבר נפרדו ונעשו כדיירי עליות וחדרים. לא נחלקו אלא אם היה המבדיל בין כל חבורה וחבורה מחיצות שאין מגיעות לתקרה.

407. ד"ה טרקלין אחד.

408. רש"י ד"ה ב"ש אומרים.

[גמ' ורי"ף, שם] גמ' אמ' ר' נחמן מחלוקת במסיפס וכו'.⁴¹⁶ מחלוקת בשרשיותיהן חלוקות (במפיס) [במסיפס] וכו', פיר'⁴¹⁷ מחיצה נמוכה של חתיכות עצים. דהתם לבית הלל (בית הלל) בית אחד הוא, ודמו לה' שגבו את עירובן, דהני נמי כמי שעירבו דאמי. אבל במחיצה י' וכו'. איכא דאמרי אמ' ר' נחמן אף במסיפס מחלוקת. פיר'⁴¹⁸ דלא תימ' בית שמאי במחיצה י' הוא (דפוטרי) [דאסרי, ו] במסיפס⁴¹⁹ מודו, אלא אפי' במסיפס נמי אסרי.

[עב, ב, רי"ף שם] (מותיבי) מיתיבי אמ' ר' יהודה הסבך⁴²⁰. פיר'⁴²¹ גדיל, סבכה. נ"א⁴²² הסבך⁴²³ על שום (חופריה) [חורפיה] קרו ליה הכי. לא נחלקו בית שמאי וכו', עד להך לישנא דאמ' ר' נחמן (אף)⁴²⁴ מחלוקת במסיפס⁴²⁵ אבל במחיצה מודו בית הלל. תיובתא, דהא בהדיא קתני דבמחיצות⁴²⁶ שרי. להך לישנא דאמ' ר' נחמן אף במסיפס מחלוקת, לימא תיהוי תיובתיה⁴²⁷. פיר'⁴²⁸, אלא ללישאנא בתרא דקאמ' ר' נחמן דמסיפס נמי אסרי בית שמאי, מי לימא תהוי הא תיובתיה, דקתני במחיצות הוא דפליגי אבל במסיפס מודו. אמ' לך ר' נחמן וכו', עד אמ' ר' הילכ' כר' יהודה הסבך. פיר'⁴²⁹ הילכ' כר' יהודה, דבמחיצות המגיעות לתקרה מודו.

416. רש"י ד"ה מחלוקת.
 417. רש"י שם (ולרבינו הוא ד"ה בפנ"ע, וכן נראה גם מפ"י ריב"ח).
 418. רש"י ד"ה אף במסיפס מחלוקת.
 419. כ"ה ברש"י.
 420. כג' הרי"ף, ערוך (ערך סבכה) ור"ח (הובא גם בתוס' ד"ה רבי יהודה ובתוס' הרא"ש). ולפנינו בגמ': 'הסבר' (וראה ההע' הבאות).
 421. לשון הרי"ף. וכן פיר' ריב"ח: 'הסבך, פי' רבינו הרב, שהיה גודל הסבכות' (והרב המהדיר בהע' 395 נעלם ממנו שאלו דברי הרי"ף) וכ"פ ר"ח (וכתבו התוס' שם כן, משמח). ובפ"י נוסף כתב: 'א"נ על שם עירו'.
 422. רש"י ד"ה הסבר (וראה ההע' הבאה).
 423. ק"ק דברש"י הגי': 'הסבר' (ראה לעיל הע' 420), ולכאורה דמפני שגרס 'הסבר' פי' שהיה בעל סברה וחריף. וכ"כ ריב"ח: 'ויש נוסחאות מהתלמוד שכתוב בהן הסבר, כלומר שהיה אדם חריף ובעל סברא. וזו גירסת רבינו שלמה צרפתי ז"ל, ע"כ דהא בהא תליא.
424. כצ"ל וכ"ה ברש"י (שבהע' הבאה).
 425. רש"י ד"ה להך לישנא דאמר רב נחמן מחלוקת במסיפס.
 426. בהגהות הב"ח (אות א) גרס כאן: 'במחיצות עשרה מודו'. ועי' במהד' 'עזו והדר' שהעתיק הגהה זו לרד"ה, וכתב דצ"ל שם: 'אבל במחיצות [עשרה] מודו'. ולא ציין ששינה, וגם לא פירש טעמו, אם מפני שמצא כן בס"א (אף דבדק"ס אות י', ליתא) או ששינה מדעתו, משום שלפי"ז הב"ח רק הוסיף תי' 'עשרה'. ולכאורה נראה דיש לקיים הגי' שלפנינו, משום דללא הוספת תי' 'עשרה' לא נהירים דברי רש"י בביאור קושיית הגמ', 'דהא בהדיא קתני', דאמר רב נחמן דבמחיצה למעלה מעשרה. גם אם לא הגיע לתקרה, בעי עירוב לכל חבורה וחבורה.
 427. כ"ה ברש"י. ובגמ' וברי"ף: 'תיובתא'.
 428. רש"י ד"ה אלא.
 429. רש"י ד"ה הלכה כר' יהודה.

משנה ז

[עב. ב. רי"ף סי' תרמב] [מתני']⁴³⁰, האחין שאוכלין⁴³¹ על שלחן אביהם וישנין בבתיהן וכו'. רש"ז פיר'⁴³², וישנין בבתיהן, הן ואביהם⁴³³ דרין בחצר אחת, צריכין עירוב לכל א' וא', פיר'⁴³⁴ אם רוצין לערב עם אנשי חצירם. לפי' אם שכח אחד מהן ולא עירב מבטל⁴³⁵ רשותו. פיר'⁴³⁶ צריך לבטל את רשותו. אימתי בזמן שהן מוליכין⁴³⁷ את עירובן למקום אחד⁴³⁸. פיר'⁴³⁹, לתתו באחד מבתי שאר בני החצר, דהואיל והוזקקו לעירוב. ואמרי' בגמ' מגו דשאר דירין אסרי, אינהו נמי אסרי. וצריכין כולן ליתן פת, הואיל וחלוקין דיוריהן בלינה. ומקבלי פרס הן, כדמוקמינן בגמרא, שאינן אוכלין בבית אביהן ממש. אבל אם היה עירוב⁴⁴⁰ כל החצר בא לבית אביהן, שלא הוזקקו לעירוב, דאמרי' במי שהוציא והו⁴⁴¹, בית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן בו⁴⁴² את הפת, והן כולן נמשכין בו. או שאין עמהן דירין⁴⁴³ אחרים, שאין דירין מזיקין אותן לעירוב, אין⁴⁴⁴ צריך לערב⁴⁴⁵ דכחידים הן.

[גמ' ורי"ף, שם] [גמ']⁴⁴⁶ שמעת מינה ד(ב)מקום⁴⁴⁷ לינה גורם. פיר'⁴⁴⁸ (דאו) דאי הוו ישנים בבית אביהן⁴⁴⁹ לא הוו צריכין לעירובי, אלא אביהם. אמ' ר' יהודה אמ' ר' במקבלי פרס שנו. פיר'⁴⁵⁰ הוצאה מבית אביהם, ואין אוכלין על שלחנו ממש.

[עב. ב-עג, א. רי"ף, שם] ת"ר מי שיש לו⁴⁵¹ בית שער אכסדרה ומרפסת בחצר וכו'. עד מקום פיתא. פיר'⁴⁵², מקום שהוא אוכל פיתו שם.

430. כן נראה להשלים.
431. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, צ), רחב"ש, ריב"ח ועו"ר. ולפנינו: 'שהיו אוכלין'.
432. ד"ה וישנים בבתיהם.
433. ברש"י לפנינו נוספה תי' 'ואחרים', וכ"מ מן הסיפא דמתניתין דקתני, דאי ליכא 'עמהן דירין בחצר, א"צ לערב'.
434. רש"י ד"ה צריכין עירוב (בשינוי מועט).
435. כג' ב'שינוי נוסחאות' למשנה. ולפנינו: 'את רשותו'.
436. רש"י ד"ה מבטל את רשותו.
437. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, ק). ולפנינו: 'שמוליכין עירובן'.
438. כג' בד"ג ('שינוי נוסחאות' למשנה). ולפנינו: 'למקום אחר'.
439. רש"י ד"ה אימתי (בשינוי מועט).
440. רש"י ד"ה אבל אם היה.
441. לעיל מט, א.
442. לפנינו ברש"י ובגמ' לעיל ליתא תי' 'בו'. אבל בה"ג (עמ' קסח), ובשו"ת הרא"ש (סי' לד) כג' רבינו.
443. רש"י ד"ה או שאין עמהם.
444. כג' במשניות שבריי"ף וברש"י. ולפנינו: אינן.
445. רש"י ד"ה אין צריכין לערב.
446. כן נראה להוסיף.
447. כ"ה בגמ' ובריי"ף.
448. רש"י ד"ה שמעת מינה (בשינוי).
449. ברש"י נוסף כאן: 'אפילו מוליכין עירובן למקום אחר'. ואפשר דרבינו השמיט תי' אלו משום דפשוט כן, ומאי 'אפילו'. דהא רק בהא איירי במתני', כדקתני, 'אימתי בזמן שמוליכין עירובן למק'א'.
450. רש"י ד"ה במקבלי פרס.
451. כ"ה בגמ' ובריי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'שהיה לו'.
452. רש"י ד"ה מקום פיתא (בשינוי).

[עג. א. רי"ף, שם] בעא מיניה אביי מרבה, ה' שגבו את עירובן וכו'. פיר' 453, אביי לא שמיעא ליה הא מתני' דתניא לעיל 454 ה' שגבו את עירובן, (או) אי נמי שמיע ומבעיא ליה הילכ', משום דאוקימנה ליה בפלוגתא. אמ' ליה עירוב אחד לכולן. (והאחין) [והא אחין] 455, פיר' 456 דמתני', כמי שגבו 457 דאמי, דהא קתני אם אין עמהן דיוורין אין צריכין לערב, וקתני צריכין עירוב לכל א' וא'. התם 458 כגון דאיכא אחריני 459 בהדיהו וכו'. פיר' 460 הכא במאי עסקינן דאיכא דיוורין בהדיהו, ומוליכין דמתני', אפי' בחצר שלהן קאמ' שמערבין עם דיוורין שעמהם. דמגו דהני אסרי 461 והזיקוקם לערב 462, הני נמי אסרי איש על אחיו. אבל שתי חצירות ופתח ביניהן וגבו אלו את עירובן לעצמן הותרה חצירן, ואלו לעצמן והותרה [חצירן], או שדרין באחת מהן (או) [אב ו] בניו 463 בלא דיוורין אחרים, ובאו לערב זו עם זו, הואיל ואין אוסר עליהן וליכא מיגו, אחד נעשה שליח לכולן. הכי נמי מסתברא דקתני (סופה) סיפא 464 וכו'. פיר' 465, דיקא נמי (דעטמ) דטעמ' משום מגו, דקתני או שאין עמהן דיוורין בחצר, הא יש עמהן ואיכא 466 מיגו צריכין, וטעמ' דרישא משום דיוורין הוא.

[גמ' שם, רי"ף סי' תרנ"ג] בעא מיניה וכו', עד בבאגא, פיר' 467 בית אושפיזא בבקעה. ואתו וניחי 468. נ"א, ואתו ובית 469 בבי רב, פיר' 470 לנין בבית רב בבית המדרש, ובתוך אלפים הוא. כי משחינן להו 471, מבאגא 472 משחינן להו או מבי רב. פיר' 473 מבאגא משחינן להו אלפים לכל רוח ולא מבי רב, דבתר פיתא אזלינן. או דילמ' מקום לינה גורם. אמ' ליה 474 מבי רב 475, דאנן שהדי (דאו) דאי איכא דמיתו להו ריפתא להכא,

453. רש"י ד"ה למקום אחר (בשינוי מועט).
 454. עב, ב.
 455. טעות המעתיק, וכ"ה בגמ' וברי"ף.
 456. רש"י ד"ה והא אחין (בשינוי מועט).
 457. כעין הגי' בד"ש (דכמי שגבו, דק"ס ז). ולפנינו ברש"י: 'כגבו'.
 458. כגי' הרי"ף. ולפנינו בגמ' וברי"ף: 'הכא במאי עסקינן'.
 459. כגי' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'אחרים'. ובגמ': 'דיוורין' (וכן מובא מרש"י, לקמן).
 460. רש"י ד"ה הכא במאי עסקינן.
 461. רש"י ד"ה דמגו דהני אסרי (בשינוי מועט).
 462. כגי' בפסקי הרי"ד. ולפנינו ברש"י: 'והזיקוקהו לעירוב'.
 463. כ"ה ברש"י.
 464. כ"ה בד"ש וברי"ף (ראה דק"ס, ז). ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'סיפא'.
 465. רש"י שם סד"ה (יוהכל ד"ה אחד, לשון מהרש"ל, ושמא אתי לאפוקי מהגי' שלפנינו).
 466. לפנינו ברש"י: 'דאיכא'.
 467. רש"י ד"ה בבאגא.
 468. כ"ה ברי"ף, ר"י מלונגיל ופסקי הרא"ש. וראה החצ' הבאה.
 469. כ"ה לפנינו בגמ'.
 470. רש"י ד"ה בייתי וד"ה בי רב.
 471. כגי' ברי"ף. ובגמ' נוספה תי' 'תחומא'.
 472. כגי' ברי"ף כ"י נ"י (ושם: 'בבאגא'). ולפנינו בגמ' הסדר הפוך: 'מבי רב משחינן להו או מבאגא משחינן להו'. ולפנינו ברי"ף: 'מהיכא דכריכי משחינן [להו] או דילמא מבי רב משחינן להו'.
 473. רש"י ד"ה מבאגא משחינן להו.
 474. כגי' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו בגמ': 'משחינן מבי רב'. וברי"ף: 'מבי רב משחינן'.
 475. כגי' הרי"ף. ולפנינו בגמ': 'והרי נותן את עירובו..אנן סהדי..'

הכא⁴⁷⁶ ניחא ליה⁴⁷⁷. פיר⁴⁷⁸ (דאו) דאי (מיתן) מיתו להו⁴⁷⁹ ריפתא לבי רב, טפי ניחא להו.

[גמ' שם, רי"ף סי' תרמ"ד] בעא מיניה⁴⁸⁰ ראמי בר חמא מר' חיסדא, האב⁴⁸¹ ובנו הרב ותלמידו כרבים דאמו או כיחידים דאמו. פיר⁴⁸² כרבים דאמו, לעניין שתי חצירות זו לפניו מזו ודריסת הרגל שבפנים על החיצונה, ותנן במתני⁴⁸³, אם היו של יחידים, שיחיד דר בפנימית, דהויא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. ואם של רבים, ולא עירבה פנימית לעצמה, דהויא רגל האסורה במקומה, אוסרת⁴⁸⁴ שלא במקומה על החיצונה אפי' עירבה לעצמה. צריכין לערב⁴⁸⁵ פיר⁴⁸⁶, צריכין עירוב בשאין דיורין אחרים עמהן או לא⁴⁸⁷. מבוי שלהן נותר בלחי, פיר⁴⁸⁸ דקימ' לן אין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכו⁴⁸⁹. אמ' ליה תנינא⁴⁹⁰ וכו', עד ומבוי שלהן נותר בלחי וקורה. פיר', ואע"פ דאין⁴⁹¹ סומכין על עירוב, שהוא⁴⁹² לחי וקורה, במקום שיתוף⁴⁹³, נותר בלחי וקורה.

מבוי שלהם נותר בלחי וקורה או לאו, אבל האב ובנו מפשיט פשיט ליה דכיחידים דמו ממתני' דהאחין שאוכלין על שלחן אביהם, ומוסיף שם: 'ואדרבה משום דפשיטא ליה הא קמבעיא ליה מבוי שלהן אם נותר בלחי וקורה אם לאו, דכיון שאתה עושה אותן כיחידים א"כ אין כאן דין שתי חצירות ואין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכו, ופשיט ליה דניתר הוא בלחי וקורה דחשיבות מבוי יש כאן שאלו היו אחרים דרין כאן צריכין עירוב ואפילו הן בעצמן אם אין מקבלין פרס כרבים דמו, ורש"י ז"ל פי' בענין אחר'.

490. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'תניתנה'.

491. פי', דלא בעי עירוב. וכ"ה ברש"י (ד"ה ומבוי שלהן): 'ואע"ג דאין צריכין לערב חצירות' דכיחידים דמו'.

492. 'אפשר דר"ל, ש'הצורך בעירוב' הוא המאפשר להתיר את המבוי בלחי וקורה. ועי' ברש"י לקמן (עד, א, ד"ה בתים וחצירות): 'דל"ל לרב הא דתניא לעיל (כלומר, כאן אצלנו) אב ובנו.. נותר בלחי וקורה. דכל היכא דלא בעי לערובי, אי נמי בעי לערובי ומצי לערובי בלא שיתוף מבוי, לא משתרי ההוא מבוי בלחי וקורה'.

493. נראה דלהתיר בלחי וקורה בעי 'שיתוף' מ"מ.

476. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף ליתא תי' 'הכא'.

477. לפנינו בגמ' וברי"ף: 'ניחא להו טפי' (וראה הע' 479).

478. ראה רש"י ד"ה ה"ג (ורש"י שברי"ף).

479. לפנינו ברש"י: 'ליה' (ב"פ. ועי' לעיל הע' 477).

480. כג' בכי"מ (דק"ס, ל) והרי"ף. ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'מיניה'.

481. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, מ), רש"י והרי"ף. ולפנינו: 'אב'.

482. רש"י ד"ה האב ובנו.

483. לקמן עה, א.

484. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'אוסרת על החיצונה'.

485. כל' הרי"ף. ובגמ' וברש"י (ראה ההע' הבאה): 'עירוב'.

486. רש"י ד"ה צריכין עירוב.

487. כל' הרי"ף. ובגמ': 'או אין צריכין עירוב'.

488. רש"י ד"ה נותר בלחי וקורה.

489. כן הציטוט מרש"י גם בפ' ריב"ח. וברש"י שלפנינו נוסף: 'ואת"ל הני כיחידים דמו, הכא מי חשבינן שתי חצירות, אחת של אב ואחת של בן, כחדא חצר, ולא משתרי מבוי דידהו'. ואפשר דרבינו וריב"ח ס"ל כרשב"א (והריטב"א) דאי"ל 'את"ל' משום דעיקר בעיא דרמי בר חמא: 'אם

משנה ח

[עג, א-ב, רי"ף סי' תרמה] [מתני']⁴⁹⁴ חמש חצירות שפתוחות⁴⁹⁵ זו לזו ופתוחות למבוי וכו'. רשצז"ל פיר'⁴⁹⁶, ה' חצירות זו אצל זו באורך המבוי, וכולן פתוחות למבוי⁴⁹⁷ וזו לזו (כולן זו אצל זו)⁴⁹⁸. כזה:

עירבו בחצירות וכו'. [עג, ב] ואם נשתתפו⁴⁹⁹ בגמרא מתריץ לה. עירבו בחצירות ונשתתפו במבוי ושכח אחד מבני חצר ולא עירב. פיר'⁵⁰⁰, ולא עירב בחצירו להתיר חצירו, אבל בשיתוף היה לו חלק. מותרין כאן וכאן, פיר'⁵⁰¹ השתא משמע דסמכין על השיתוף, ובגמרא דחי⁵⁰². [מ]בני⁵⁰³ מבוי וכו' עד שהמבוי לחצירות כחצר לבתים. פיר'⁵⁰⁴ כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן [ה]חצר למבוי בלא שיתוף. ולא תימא לא דאמי, דבית רשות יחיד אבל חצר ומבוי שניהם רשויות של רבים.

[רי"ף סי' תרמה] גמ', מתני'⁵⁰⁵ כולה ר' מאיר וכו'. פיר', אמרי' בגמ'⁵⁰⁶ מני, ר' מאיר (הוא) היא דאמי' בעינן עירוב ובעינן שיתוף. אימא (סופה) סיפה⁵⁰⁷, ואם נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן, אתנא⁵⁰⁸ לרבנן דאמי' בחדא סגיא. וכי תימא⁵⁰⁹ ואם נשתתפו במבוי נמי קאמי', אימא (סופה דסופה) סיפה דסיפה⁵¹⁰, עירבו בחצירות

- ויל"ע אי באוקימתא דתירץ ר"י (בתוס' ד"ה כרבים):
 'בדליכא בכל המבוי אלא אב ובנו או הרב ותלמידו', דלא בעי שיתוף, אי מהני לחי וקורה.
 494. כן נראה להשלים (וכן בכל הספרים משנה בפנ"ע).
 495. כג' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, מ), מדרש שכל טוב והרי"ף. ובמשניות שבש"ס: 'פתוחות'.
 496. מהרש"ל מחק ברש"י את ד"ה חמש והותר רק את הציור, אולי משום שסבר דבג' שלפנינו יש רק חזרה על לשון המשנה (אף דבגמ' אר"י א"ר: 'לא תני פתוחות זו לזו'. וגם לג' רבינו ברש"י יש חידוש, ראה ההע' הבאה).
 497. לכאורה דלא כפי' ריב"ח, שכתב (וכן נראה מן הציור שם): 'דכלן הן פתוחות [זו לזו], ואינה פתוחה למבוי כי אם אחת מהן'. וי"ל דפי' במשנה, ש'פתוחות למבוי', היינו דרך אחת מהן ופליג בזה אג' רבינו ברש"י, שכ"א גם פתוח ישירות למבוי. וכ"נ מל' רש"י (ד"ה עירבו בחצירות) ומן הציור שלפנינו ברש"י (וצ"ע, דבציור להלן בכתה"י אין פתח בין זו לזו, כדפי' ריב"ח).
 498. כן נראה דצ"ל (שהרי כבר אמר, שה'חצירות זו אצל זו').
 499. רש"י ד"ה ואם נשתתפו.
 500. רש"י ד"ה ושכח אחד מבני חצר.
 501. רש"י ד"ה מותרין כאן וכאן (בשינויים).
 502. לפנינו ברש"י: 'ובגמ' מתרץ לה'.
 503. כ"ה במשנה.
 504. רש"י ד"ה שהמבוי לחצירות (בשינוי).
 505. בכתה"י העתיק בטעות תי' 'מתני' באותיות גדולות, כמו בתחילת משנה (וראה מבוא).
 506. עג, ב.
 507. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ס). ולפנינו: 'מציעתא' (כג' רש"י לקמן, ע"ש הע' 517).
 508. כ"ה בגמ'.
 509. לפנינו בגמ': 'הא ל"ק' (וכ"ה מסקנת הגמ').
 510. כן נובע מהג' לעיל (ע"ש בהע 507 ובדק"ס, ס). ולפנינו ליתא תי': 'דסיפה'.

ונשתתפו במבוי ושכח אחד מבני (מבוי) [חצר]⁵¹¹ ולא עירב, מותרין כאן וכאן⁵¹². ואמאי מותרין⁵¹³ באותה חצר, הא ר' מאיר לית ליה סומכין על שיתוף. ואוקמוהו בגמרא⁵¹⁴ כולה ר' מאיר היא דאמ' בעינן עירוב ובעינן שיתוף וכו'. עד והכא כיון דרובה עבוד עירובא⁵¹⁵, לא מישתכח⁵¹⁶. פיר'⁵¹⁷ ומציעתא אמאי סומכין בני אותה חצר על השיתוף, משום דרובן עירבו.

[גמ' ורי"ף שם] אמ' ר' יהודה וכו' עד שיהו בו⁵¹⁸ בתים וחצירות פתוחות לתוכו. פיר'⁵¹⁹ בתים וחצירות⁵²⁰, שני בתים לכל חצר ושני חצירות לכל⁵²¹ מבוי. וכיון⁵²² שפתוחות זו לזו וכו'. פיר'⁵²³ וכיון דכולן פתוחות זו לזו ומערבות יחד דרך פתחיהן, חדא חשיב להו⁵²⁴.

[עג, ב-עד, א, רי"ף שם] גופה אמ' רב וכו' ושמואל אמ', אפי' בית אחד וחצר אחת. פיר'⁵²⁵ בית בלא חצר⁵²⁶. ור' יוחנן אמר אפי' חרבה, פיר'⁵²⁷ ואפי' חרבה מיכן וחצר מיכן⁵²⁸. וקימ' לן כרב וכו'⁵²⁹.

511. כ"ה בגמ'.
512. לפנינו בגמ' נוסף: 'היכי דמי, אי דלא בטיל אמאי'.
513. רש"י ד"ה אמאי מותרין.
514. שם (ונקט לשון הרי"ף!).
515. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'דרובה עירבו'.
516. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו בגמ': 'לא משתכחא' (וברי"ף: 'לא אתי לאשכוחי').
517. רש"י ד"ה כולה ר"מ היא (וראה לעיל הע' 507).
518. לפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי' 'בו'.
519. רש"י (עד, א) רד"ה בתים וחצירות.
520. לפנינו ברש"י: 'לחצירות'.
521. כג' ברש"י שעל הרי"ף ורחב"ש. ולפנינו: 'למבוי'.
522. לשון הרי"ף.
523. רש"י שם (ולפנינו ד"ה אחד).
524. רבינו לא העתיק דברי רש"י המובאים בהמשך: 'ולית ליה לרב הא דתניא וכו', ועי' בתוס' לעיל (ב"ע"א, ד"ה רביס) שחלקו על רש"י וסברו: 'דלא מסתבר למימר דפליג רב אברייא'.
525. רש"י ד"ה בית אחד.
526. לפנינו ברש"י נוסף: 'וחצר שבית אחר פתוח

לה' (וחסר גם בפ' רחב"ש). ואפשר דס"ל כרש"י לעיל (יב, ב ד"ה ובתים וחצרות). שפ"י בדעת רב: 'שתי חצירות פתוחות לתוכו ובית פתוח לכל חצר', דלפי"ז א"צ להוסיף ולפרש כן בדעת שמואל, שהרי בזה לא פליג ארב. רק לפי הגי' כאן ברש"י (ד"ה בתים) דלרב בעי 'שני בתים לכל חצר, ושתי חצירות למבוי', צ"ל דלשמואל סגי ב'בית בלא חצר וחצר שבית אחר (ועי' בתוס' לעיל שם, ד"ה ובתים גרסו כאן ברש"י: 'אחד') פתוח לה'. ונראה דהמחלוקת בין שתי הגי' ברש"י יסודו בשאלה איך לפרש 'בתים וחצירות' דקאמר רב, אם בכל מקום שיש בתים צ"ל 'שנים' או שבשתי החצירות ביחד יש 'שני בתים'. ולפי"ז קשה מה מוסיף שמואל כשאמר 'אפילו בית אחד', הרי בס"ה הוא מצריך שני בתים כרב? ! ושם מה"ט מעדיף רבינו את הגי' דלעיל (ועי' בפ' הרי"י מלוניל שהובא להלן בהע' 550).

527. רש"י ד"ה אפילו חורבה.

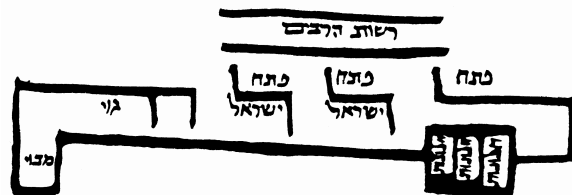
528. ברש"י שם נוסף: 'דאין חצר בלא בית'.

529. לשון הרי"ף. אבל ר"ח פסק כאן ובסוגיא לקמן (עו, א): 'דכל היכא דפליגי רב ושמואל ור' יוחנן, הילכתא כר' יוחנן, וכ"כ הרשב"א בשם הגאונים.

[עד, א-ב, ר"ף שס] עד ההוא⁵³⁰ מבואה דהוה דייר ביה (אבון) [אבין]⁵³¹ בר איהי. פיר⁵³² דהוה ליה חד לחי ושרין⁵³³ ליה. אתא רב ענן,⁵³⁴ לאחר מיתתו של שמואל, ושדיא⁵³⁵, פיר⁵³⁶ הפיל הלחי והשליכו, ומשום דלא הוה ליה אלא בית וחצר, כ(מ)שמעתיה⁵³⁷ דשמואל, ואסר עליה כרב. ולהכי⁵³⁸ שרא ליה שמואל לההוא מבואה בלחי, דהוה [ב]יה בית הכנסת, והוה⁵³⁹ שם הוא וההוא חזנא. אכלי⁵⁴⁰ בביתיה שהיה לו במקום אחר, ואתא ביית בבי כנישתא⁵⁴¹ דהוה פתיח לההוא מבואה, והשתא כי שדייה רב ענן, [לא הוה]⁵⁴² חזנא ביית בההוא בי כנישתא. (ואבון) [ואבין]⁵⁴³ בר איהי סבר,⁵⁴⁴ (כשמואל) [דשמואל]⁵⁴⁵ לא משום חזנא שרייה (רב ענן, דסבר רב ענן)⁵⁴⁶ דמקום פיתא גורם, והוא לא הוה אכיל בבי כנישתא. ושמואל לטעמיה דאמ' מקום לינה גורם⁵⁴⁷. והווי להו (חציי דרב) [שתי חצירות]⁵⁴⁸, הולכך הדר⁵⁴⁹ ביה שמואל לגבי רב, ומתני' נמי מסייעא ליה וכו'⁵⁵⁰.

[עד, ב-ג, א, ר"ף סי' תרמ"ז] אמ' ר' יהודה אמ' רב מבוי שצידו אחד גוי וצידו אחד ישראל וכו'. פיר⁵⁵¹ ומבוי ביניהם, אין מערבין בתוכו⁵⁵² דרך חלונות להתירו דרך פתחים, פיר⁵⁵³ להתיר⁵⁵⁴ דרך פתחים למבוי. אם יש בתי ישראל אצל ביתו של זה

530. כלשון הרי"ף. ובגמ': 'דההוא'.
 531. כ"ה ברי"ף (ובגמ', כאן ובהמשך: 'איכות').
 532. מבואר כן בגמ' (והרי"ף קיצר מאד).
 533. לפנינו בגמ': 'ושרא ליה שמואל'.
 534. רש"י ד"ה אתא רב ענן.
 535. לפנינו בגמ': 'שדיה'.
 536. רש"י ד"ה שדייה וד"ה נשדייה (בשינויים).
 537. כן הגירסא בכ"י וד"ש (ראה דק"ס, ה). ולפנינו ברש"י ליתא תי' 'כשמעתיה דשמואל'.
 538. רש"י ד"ה וההוא חזנא הוה (בשינויים).
 539. בגמ': '...והכא חזנא הוא דהוה...'.
 540. נראה דצ"ל 'דאכיל', וכ"כ ברש"י (שם): 'דחזנא הוה אכיל נהמא בביתיה'.
 541. רש"י ד"ה ואתי ביית בבי כנישתא.
 542. כ"ה ברש"י. ופי' הריטב"א: 'דכשמת שמואל נסתלק חזנא מהתם'.
 543. כצ"ל (ראה לעיל הע' 531 וההע' הבאה).
 544. רש"י ד"ה ואיכות בר איהי סבר (בשינוי מועט).
 545. כצ"ל וכ"ה ברש"י.
 546. כן נראה להקיף עפ"י רש"י.
 547. רש"י ד"ה ושמואל לטעמיה.
 548. כ"ה ברש"י.
 549. לשון הרי"ף: 'דהא שמואל הדר ביה לגבי דרב...'.
 550. ברי"ף מסיים: 'שהמבוי לחצירות...', (פי' דקאמר 'חצירות' ולא 'חצר' כדאמר שמואל. ועי' בר"י מלוגיל שפי': 'נקט במבוי חצרות שהוא לשון רבים ונקט בחצר בתים לשון רבים משמע דצריך ארבע' בעלי בתים בשתי החצירות').
 551. רש"י ד"ה צידו אחד נכרי (ורחב"ש ביאר את הסוגיא עפ"י הרמב"ם, עיי"ש בהע' 35-6).
 552. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אותו'.
 553. רש"י ד"ה אין מערבין.
 554. כ"ה ברש"י. ובגמ' וברי"ף (שאף הו"ל): 'להתירו'.

פתוחות לרשות הרבים ולא למבוי וחלונות ביניהם, אין מערבין זה עם זה⁵⁵⁵ דרך חלונותיהן להוציא כליהן למבוי דרך פת(ו)חו⁵⁵⁶ של זה שפתחו⁵⁵⁷ למבוי.⁵⁵⁸ וכן⁵⁵⁹ בחצר, אין מערבין ישראל⁵⁶⁰ דרך חלונות בתים⁵⁶¹ להתירן דרך פתחים. פיר⁵⁶² אמ' רב ואפי' בחצר. ישראל וגוי דרין בה ובתי ישראל אצל ביתו של [יש]ראל זה⁵⁶³ ולא בחצר, שאסור לערב דרך חלונות להוציא כליהם דרך ביתו של זה לחצר. להכי נקט חלונות, שאין דרך בני אדם לעשות פתחים גדולים מבית לבית. משום⁵⁶⁴ דאסור לעשות⁵⁶⁵ יחד⁵⁶⁶ במקום גוי, פיר⁵⁶⁷ וטעמא דרב, משום דאסור לדיר יחד במקום גוי שלא ילמד ממעשיו. לפיכך⁵⁶⁸ לא יעשו עמו עירוב ולא ישתמשו עמו במבוי, כדי שיהיה יחיד וירא מן הגוי שלא יהרגנו.

משנה ט

[עוה, א, רי"ף סי' תרמח] מתני', שתי חצירות זו לפנים מזו, עירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה, הפנימית מותרת והחיצונה אסור[ה]⁵⁶⁹ וכול'. רשעז"ל פיר⁵⁷⁰, שתי חצירות זו לפנים מזו, פנימית פתוחה לחיצונה וחיצונה לרשות הרבים, ודריסת [רגלה]⁵⁷¹ של פנימית על החיצונה לצאת לרשות הרבים. עירבה הפנימית פיר⁵⁷² לטלטל בחצרה, וכול', עד שתיהן אסורות, פיר⁵⁷³ דהויא פנימית רגל האסורה במקומה,

היה בפני ריב"ח ורחב"ש. וברי"ף שלפנינו כ"ז ליתא (ובגמ' בל' בעיא: 'אמר רב אפילו בחצר?').
560. כ"ה בכ"י נ"י. ובהגהות מא"י: 'ישראלים'.
561. לפנינו (ברי"ף כת"י נ"י והגהות מא"י): 'בבתים'.
562. רש"י ד"ה א"ר אפילו חצר.
563. לפנינו ברש"י נוספו תי' 'פתוחות לרה"ר' (ועי' לעיל הע' 558) וכפי' רבינו נראה מל' הרמב"ם (שהו"ל בהע' 555).
564. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'טעמא דרב דקסבר אסור לעשות...'.
565. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'רשות יחיד'.
566. לפנינו (בגמ' וברי"ף וכן במובא מרש"י בסמוך): 'יחיד'.

567. רש"י ד"ה אסור לעשות.
568. לפנינו ברש"י: 'לא יערכו אלו עמו'.
569. כ"ה במשנה.
570. ד"ה זו לפנים מזו.
571. כ"ה ברש"י.
572. רש"י ד"ה עירבה פנימית.
573. רש"י ד"ה שתיהן אסורות.

555. בביאור הלכה (ס' שפכ, יט ד"ה כדי להוציא) מסיק בדעת רש"י, ד'אין מערבין' רק להוציא כליהם למבוי, אבל מזה לזה מערבין (ועי' שד"ש דמסיק כן מרש"י לקמן (עוה, א, ד"ה אסור לעשות), ולכאורה, משם אין ראייה כלל. ונראה שיש ט"ס וכוונתו לרש"י שלפנינו). וכ"פ הרמב"ם (עירובין ה, יח): 'ועירבו כולן דרך חלונות אע"פ שנעשו כאנשי בית אחד ומותרין להכניס ולהוציא דרך חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים, עד שישכרו מן הגוים' (ופסק כן גם שם ב, טו בדין בתים וחצירות). והרשב"א בעה"ק (בית נתיבות שער ד ס"ס ג וצ) נקט לשון הרמב"ם ופסק על פיו (וק"ק דבבה"ל הג"ל כתב שכן דעת הרשב"א, ואת הרמב"ם לא הזכיר), וכ"כ רחב"ש (שביאר סוגיית הגמ' עפ"י הרמב"ם) וריב"ח.

556. כ"ה ברש"י.
557. לפנינו ברש"י: 'שפתוח'.
558. ראה בציוור ברש"י שלפנינו, דשם החצירות פתוחות זו לזו וגם לרה"ר, כמבואר ברש"י שלפנינו (ועי' לקמן הע' 563).
559. לשון הרי"ף כ"י נ"י והגהות מא"י (אות ב), וכן

ואוסרת בדריסת הרגל על החיצונה. עירבה זו לעצמה וכול'. עד זו מותרת לעצמה,⁵⁷⁴ פיר' ⁵⁷⁵קסברי רבנן⁵⁷⁶ רגל המותרת במקומה אינה אוסרת. ור' עקיבה⁵⁷⁷ אסר.⁵⁷⁸ אף רגל המותרת אוסרת [במקום]⁵⁷⁹ שלא עירבה שם. וחכמ' עד מן הפנימית ולא עירב שתייהם אסורות פיר'⁵⁸⁰, דהויא פנימית רגל האסורה.

נתנו את⁵⁸¹ עירובן במקום אחד. פיר'⁵⁸² שעירבו שתייהם זו עם זו, (והוא) [והאי]⁵⁸³ במקום אחד מפרש בגמרא שנתנוהו בחיצונה. ושכח אחד⁵⁸⁴, אפי' מן החיצונה, ולא עירב שתייהם אסורות. דפנימית נמי אסורה לטלטל בחצירה, משום דלא מצי למיחד דשא ואיסתלוקי מחיצונה ואישתמושי באנפי נפשה, דהא ליתא לעירוב לגבה, (דאותן) דאותו עירוב ה[מ]תירן⁵⁸⁵ בחצירן הוליכוהו לחיצונה.

ואם היו של יחידים. פיר'⁵⁸⁶ שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד, אין צריכין לערב זו עם זו משום דריסת הרגל, דכיון דיחיד הוא בפנימית⁵⁸⁷, הוא רגל המותרת ואינה אוסרת, וסתמא (דרבנן) [כרבנן]⁵⁸⁸. ואם היו שנים אפי' בחיצונה⁵⁸⁹, גזירה⁵⁹⁰ דילמ' אתי למישרי שנים בפנימית ואחד בחיצונה.

[גמ' ור"ף, שם] גמ', כי אתא⁵⁹¹ (ראבון) [ראבין]⁵⁹² אמ' ר' ינאי וכו'.

[עה, ב, ר"ף שם] אמ' ר' אליעזר⁵⁹³ גוי⁵⁹⁴ הרי הוא כרבים. פיר'⁵⁹⁵ אם דר גוי בפנימית ושני ישראלן⁵⁹⁶ בחיצונה⁵⁹⁷, אוסרת דריסת (רגלן) רגלו עליהם

(וכן כאן) נאמר כן אליבה דרב אדא, אבל לשמואל אסורים רק כאשר יהיו שנים בפנימית (כ"כ בעל מלאכת שלמה, ועי' לקמן הע' 598).

590. לפנינו ברש"י: 'גזרינן' (וברש"י שבריי"ף: 'גזור').

591. כג' בגמ'. ובריי"ף במקום 'כי אתא', 'אמר'.

592. לפנינו ברי"ף: 'רבי אבין' (ובריי"ף כ"י ג"י: 'רבי'). ובגמ': 'רב דימי'.

593. לפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'ר' אלעזר'.

594. כג' הרי"ף. ובגמ': 'ונכרי'.

595. רש"י דד"ה הרי הוא כרבים. [יל"ע, דכאן נקט רבינו ל' רש"י, אף דלעיל חלק רש"י על הרי"ף

בביאור דעת רב יוסף. דלרי"ף (וכ"ה גם ברי"ף וספר העתים): 'ג' אסורין' פירושו 'שלושה חצרות ובכל חצר וחצר דר אחד'. ואילו לרש"י (ד"ה אמר רב יוסף

אם היו): 'ג' בין ב' החצירות' (וע"ע בהע' לקמן)].

596. כצ"ל וכ"ה ברש"י.

597. מן הלשון: 'שני ישראל בחיצונה' משמע לכאורה, דבישראל אחד לא גזרינן. והרמב"ם

(עירובין ד, כב) כתב: 'ואם היה גוי בפנימית אף על

פי שהוא אחד, הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה

574. כג' ברש"י. ולפנינו במשנה: 'בפני עצמה'.

575. רש"י ד"ה מותרת לעצמה.

576. כג' בד"ש וברש"י שבריי"ף (דק"ס, י). ולפנינו ליתא תי' רבנן'.

577. רש"י ד"ה ר"ע סבר (בשינויים).

578. לפנינו במשנה: 'ר"ע אוסר', וברש"י: 'סבר'.

579. כ"ה ברש"י.

580. רש"י ד"ה מן הפנימית ולא עירבה.

581. כג' בכ"י מינכן (דק"ס, ל) ובירושלמי. ולפנינו ליתא תי' 'את'.

582. רש"י ד"ה נתנו עירובן במקום אחד.

583. כ"ה ברש"י.

584. רש"י ד"ה ושכח א' (בשינוי מועט).

585. כ"ה ברש"י.

586. רש"י ד"ה ואם היו של יחידים (בשינוי מועט).

587. כג' ברש"י שבריי"ף וברע"ב. ולפנינו ברש"י:

'והפנימית' (ולשון זו ק"ק).

588. כ"ה ברש"י.

589. כ"ה גם ברש"י לקמן (בע"ב, ד"ה אמר רב יוסף): 'שנים בחיצונה אסור...משום רבים בפנימית', ושם

עד שישכרו⁵⁹⁸.

ומאי [שנא]⁵⁹⁹ ישראל דיחין[ד]ים⁶⁰⁰ לא אסר וכו'. פיר'⁶⁰¹, ומאי אריא גוי, אפי' ישראל נמי אסרי כי הוו שנים החיצונה⁶⁰². והא ליכא למימ' דביחיד בחיצונה אסר⁶⁰³, דהשתא אפי' דר עמו בחצר עצמה קמ"ל⁶⁰⁴ כר' אליעזר בן יעקב דאמ' עד שיהו שני ישראל אוסרין זה על זה, דריסת רגלן לא כל שכן דלא א(מ)[ס]רה.

(או) אי ידע⁶⁰⁵ דיחיד הוא וכו'. פיר'⁶⁰⁶ דידע שהוא שם יחידי, ידע⁶⁰⁷ שאין רגל המותרת במקומה אוסרת, ולא נפקא חורבה מינה. (ואו) ואי לא ידע וכו'. עד מיפפא פאעי. פיר'⁶⁰⁸ ד[קלא אית] ליה וכיון⁶⁰⁹ דלא פאעי אמרי מטלטל במקום גוי הוא⁶¹⁰ ואסיר. רשעז"ל אמ'⁶¹¹, והני לא אוגיר. ומאן דלא ידע שהוא דר שם יחידי סבר דאין דריסת הרגל אוסרת, (או) אי נמי עירוב של פנימיים וחיצונים מועיל במקום גוי בלא שכירות.

סליק פרקא

599. כ"ה בגמ' ובריי"ף.

600. כן נראה דצ"ל. ובריי"ף: 'מ"ש ישראל דיחיד לא אסר', ובגמ': 'מ"ש ישראל דלא אסר'. ושמא נקט ל' המשנה: 'ואם היו של יחידים א"צ לערב' (וכ"פ רחב"ש: 'ומאי שנא ישראל דיחיד דלא אסר, כדאמרי במתני', ואם היו של יחידים וגו').

601. רבינו נקט לשון רש"י שבאד"ה הרי הוא כרבים (שראשיתו צוטט לעיל, ע"ש הע' 595) ומובנו שם שונה, דמוכיה בדרך זו דר"א ע"כ כשמואל אמרה למילתיה ולא כרב אדא, ואילו בפ"י שלפנינו הגמ' מניחה לכאורה דר"א ס"ל אף כרב אדא (ראה לעיל הע' 598), ורק שואלת מה בין ישראל לנכרי?!

602. ברש"י שם: 'בחיצונה'.

603. ר"ל כפי' הב"י ברמב"ם (שהו"ל בהע' 597).

604. במשנה לעיל סא, ב (וברש"י לפנינו: 'ק"ל').

605. ל' הריי"ף. ובגמ': 'ומאן דידע ידע' וכו'.

606. רש"י ד"ה דידע (בשינוי מועט).

607. לפנינו ברש"י: 'וידע', ובפ"י רבינו יהונתן כתב: 'דאי ידע שהוא שם יחידי, ידע שאין רגל המותרת אוסרת', משמע דהא בהא תליא, וכ"נ מג"י רבינו ברש"י.

608. רש"י ד"ה מפפא פעי.

609. לשון הריי"ף.

610. לפנינו בריי"ף: 'ולפיכך' אסור.

611. המשך ל' רש"י מהע' 608.

עד שישכרו מקומו'. ופי' הב"י (ס' שפב, יז) דס"ל, דנאסר אפילו כשרק ישראל אחד בחיצונה. ואילו במעשה רוקח דייק ממש"כ: 'עד שישכרו מקומו' דאיירי בשני ישראלים. וכ"פ ריב"ח, שמוסיף על לשון הרמב"ם: 'ואם היה בפנימית גוי הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה עד שישכרו ממנו הישראלים שבחיצונה'. ופי' הטעם דבעינן תרי: 'ודוקא כשהיו שני ישראלים בחיצונה הוא שאוסר עליהם הגוי שבפנימית, אבל כשלא היה בחיצונה כי אם ישראל אחד אין הגוי אוסר עליו אפי' היו דרין בחצר אחת, משום דמילתא דלא שכיחא היא, דקי"ל כראב"י' (אבל הט"ז והמ"א פ"י דבבב"ג הוה מילתא דשכיחא, וגזרו אפילו בישראל אחד) ובלשון רחב"ש יש להסתפק. שכתב: 'אם היה גוי דר בפנימית חשבינ' ליה כישראלים רבים שלא עירבו ואוסר בדריסתו על החיצונ', וי"ל או 'חיצונ[ה]' - חד, או 'חיצונ[ות]' - תרי.

598. רבינו השמיט מרש"י תי': 'ואליבה דשמואל אמרה ר"א למילתיה', אולי משום דלפי הריי"ף ר"א אמרה למילתיה אף לרב אדא, כמוש"כ הרא"ש (ס"ס כא) להדיא: 'דלפירוש רב אלפס ז"ל (ראה לעיל הע' 589) אתיא ר"א שפיר כרב אדא, דרב אדא איירי בג' חצירות ור' אלעזר איירי בשתי חצירות'. והקדן אורה מקשה ע"ז וכ': 'ז"ש לדקדק, כיון דהוא אוסר אפילו בג' יחידים כש"כ בשנים בחיצונה דאני קורא רבים בחיצונה' (וע"ע לקמן הע' 601).

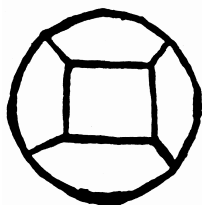
פרק שביעי

משנה א

[עו, א, רי"ף סי' תרמט] חלון שבין שתי חצירות ד' על ד' בתוך י', מערבין שנים וכו'. רשעז"ל פיר', בתוך י' לקרקע. מערבין שנים, פיר' ² מערבין שני עירובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן, ואסורין זו עם זו. ואם רצו מערבין אחד, פיר' ³ עירוב אחד, נתנו ⁴ אלו עירובין באחרת ויערבו עמהם ויהיו אחד. ⁵ פחות מארבעה] ⁶ על ד' או למעלה מי', מערבין שנים וכו'. פיר' ⁷ פחות על ⁸ ד' לאו פתח הוא, למעלה מי' נמי, דאלו כל הכותל [אינון] גבוה יותר האוי מחיצה מעליתא הולכך כשאיין כלום מן החלל בתוך י' לאו פתח הוא, ואין מערבין אחד, ו[א]סרות זו עם זו דרך ראש הכותל ודרך אותו חלון ודרך חורים ודרך סדקים.

[עו, א-ב, רי"ף שם] [גמ' ¹⁰ ת"ר ¹¹ כולו למעלה מי' וכו'. ועד כל שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב ¹² טפח וכו'. פיר' זה הענין בגמרא הוא ¹³, דאמרין בגמרא ¹⁴ מיכדי כל שיש בו בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח, בתרי סר סגיא. ומהדרינן, הני מילי בעיגולא. פיר' ¹⁵, כדת רוחב דבר עיגול האוי טפח, ודת רוחב עיגול אין רחבו אלא [ב]אמצעו. אבל בריבועא בעינן טפי. פיר' ¹⁶ דרוחב ד' כדת מרובע בענן, שרוחב בדפנותיו כמדת אמצעיתו. ואמר', מיכדי כמה מרובע יתר על העיגול רביע' ¹⁷, בשתי סר ¹⁸ סגיא. פיר' ¹⁹ בשתי סר (הוקף) היקף סגיא, ד' הקף לכל רוח

1. סד"ה חלון שבין שתי חצירות.
2. רש"י ד"ה מערבין שנים.
3. רש"י ד"ה ואם רצו מערבין אחד.
4. לפנינו ברש"י: 'שיתנו'.
5. כג' ברש"י שבריי"ף, או"ז ורע"ב. ולפנינו: 'כאחד'.
6. כן צ"ל (וראה הע' הבאה).
7. רש"י ד"ה פחות מארבע (צ"ל: 'מארבעה', וכן הגיה במהר' מתיבתא, בלי לציין שתיקן).
8. נראה דצ"ל: 'מד' על ד', כל' המשנה (שהו"ל). ולפנינו ברש"י: 'פחות מארבעה'.
9. כ"ה ברש"י.
10. כן נראה להשלים.
11. כלשון הרי"ף. ובגמ': 'דת"ר'.
12. כן גרס גם לקמן בציטוט מן הגמ', והיא גי' הרי"ף וכי"מ (ראה דק"ס, ה). ולפנינו בגמ': 'ברחבו'.
13. השלים כן, דהרי"ף כדרכו לא הביא את כל מהלך הסוגיא (וראה לקמן הע' 23 ובמבוא).
14. שם.
15. רש"י ד"ה הני מילי בעגולא.
16. רש"י שם המשך ד"ה (ולא מצאתי מי שגרס או פי' כן עם רש"י).
17. לפנינו בגמ': 'רביע' (דהוא 'רביעית', כדפי' רש"י, למלכים א ז, כו. והאבן עזרא, הפירוש הקצר שמות כט, מ).
18. לפנינו (בגמ' וכן ברש"י): 'בשיתסר' (ב"פ).
19. רש"י ד"ה בשיתסר.

דמרובע. ומהדרינן, הני מילי בעיגולא²⁰ דנפיק מגו ריבועא,

אבל בריבוע דנפיק מיגו עיגולא כגון זה,

בענן²¹ שביסר נכי חומשא, משום מורשא דקרנתא. פיר²²

כדי למנקט בגויה מורשי דריבועא, דהוי ד' הן ואלכסון.

כדקימ' לן²³, כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי

באלכסונה. פיר²⁴ וסגי ליה להאי עיגולא בפותיא דד' טפחים ואלכסון בעיגולא. וכל

דבר עיגול שוי מידת אלכסונו למידת אמצעו, דהא אין לו זווית. כמה באעי למיהוי

פותיא, ד' אמות ותמניא [חומשי]²⁵, דהוו להו חמשא ותולתא חומשי. וכי מקפת

לעיגולא דהאי שיעורא כמה האוי הקיפה, חמשיסר פושכי ותשעה חומשי, דהוו

להו שבסר נכי חומשא.

[גמ' ורי"ף שם] פיס', פחות מד' על ד' וכו', עד לול הפת[ון]²⁶ מבית²⁷ לעלייה וכו'.

פיר²⁸ לול, ארובה בקרקעית העלייה, והעלייה גבוהה מקרקע הבית. צריך סולם

קבוע²⁹ להתירו או³⁰ לא. פיר³¹ סולם קבוע להיות שם במקום הפתח להתירו לערב

זה עם זה. כי אמרי' ביתא כמאן³² דמלי דאמי, פיר³³ והאוי כמאן דלא גבוה י' ואין

צריך סולם³⁴ להיות שם במקום הפתח להתירו לערב זה עם זה. הני מילי מן הצד.

פיר³⁵ מן הצד, בחלון של כותל, אבל באמצע לא. פיר³⁶ ובאעי סולם למהוי כפתח

ביניהם, כדאמרי' בכיצד (מעברין) [מעברין]³⁷, סולם תורת פתח עליו, או דילמ' לא

שנא. אמ' ליה לא³⁸ צריך.

20. כ"ה ברש"י. ולפנינו בגמ':... 'עיגולא' (אבל ריבועא').

21. לפנינו בגמ': 'בעינן טפי'.

22. רש"י סד"ה אבל.

23. לשון הרי"ף (והמשך גם בגמ').

24. רש"י ד"ה מכדי כל אמתא.

25. כ"ה ברש"י.

26. כ"ה בגמ' וברי"ף.

27. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, מ) ור"ח. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'מן הבית'.

28. רש"י ד"ה לול (בשינוי, ראה הע' להלן).

29. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף ליתא תי' 'קבוע' (ונוסף ע"י הב"ח).

30. כג' הרי"ף. ובגמ': או 'אין צריך סולם קבוע להתירו'.

31. רש"י שם (ולרבינו ד"ה בפנ"ע).

32. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י (וברש"י). ולפנינו ברי"ף ליתא תי': 'כמאן'.

33. רש"י שם (וג"ז ד"ה בפנ"ע).

34. לפנינו ברש"י נוספה תי': 'קבוע' (וכן העתיק לעיל לפי העניין).

35. רש"י ד"ה מן הצד (בשינוי).

36. רש"י סד"ה לול.

37. לעיל נט, ב.

38. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'אינו צריך'.

משנה ב

[עו. ב. ר"ף שם] מתני', כותל שבין שתי חצירות גבוה י' ורחב ד' וכו'. רשעז"ל פיר' 39, האי דנקט רוחב ד', משום (סופה) סיפה נקט לה 40, דבעי מיתני היו בראשה פירות אלו עולין מיכן ואוכלין ואלו עולין מיכן ואוכלין ובל[בד] שלא יורידו למטה, פיר' ובלבד שלא יורידן למטה, דחשיב רשותא באנפי נפשה ולא מבטל לא לגבי האי ולא לגבי האי. אבל לענין מיהא מחיצה בכל דהו פותיא הוי מחיצה.

נפרץ 41 הכותל וגו'. עד יתר (אחד) [מכאן] 42 מערבין אחד. פיר' 43 יתר מיכן הויא פירצה, והוי להו 44 כדירוי חצר [אחת] 45. ואין מערבין שנים, פיר' 46 ואם עירבה כל אחת לעצמה, הו להו (כחלוקין) [כחולקין] את עירובן ואוסרין אלו על אלו.

[עו. ב – עו, א. ר"ף שם] גמ', אין בו ד' מאי. [אמר רב,] 47 שתי רשויות שולטות 48 בו, ולא 49 יזיז בו אפי' מלא 50 נימה. פיר' 51 כיון דלא חשיב למהוי רשות, בטיל לגבי תרויהו. ורשות שתי(הם) 52 החצירות שולטות [בן] 53 ואוסרין זה על זה, ואפי' על ראשו אסור. ור' יוחנן אמ' אלו מעלין מכן ואוכלין וכו'. פיר' 54, מעלין מחצרן לראשו, והוא הדין דמורידין, (ב)[ד]מקום 55 פטור הוא ובטיל לכאן ולכאן להקל. תנן וכו' עד מקום שאין בו ד' על ד' וכו' 56. מקום שאין בו ד' רוחב, ועומד בין רשות היחיד לרשות הרבים, ויש לו 57 הכר, כגון שגבוה מן הארץ ג'. ואלו היה רוחב ד' היה נקרא רשות לעצמו, והיא כרמלית, ואסור לכאן ולכאן. לכתף עליו, פיר' 58 משוי שלהן. ובלבד שלא יחליפו. פיר' 59 דרבנן היא, דאלו חיובא ליכא(ן), דבעינן עקירא

39. ד"ה כותל שבין שתי חצירות (בשינויים מעטים).
40. כג' בפ' ריו"נ. ולפנינו ברש"י: 'ליה'.
41. כג' במשניות שבריי"ף ובד"ש (ראה 'שינויי נוסחאות'). ולפנינו: 'נפרצה'.
42. כן הוא במשנה.
43. רש"י ד"ה יתר מכאן (בשינוי מועט).
44. לפנינו ברש"י: כולו כחצר אחת (וברש"י כ"י).
45. (דק"ס, ו) ורחב"ש ליתא תי' (כולהו).
46. כ"ה ברש"י.
47. רש"י שם בסד"ה. וגם רחב"ש נקט כן. ופי' המאירי ברש"י: 'שנעשו אלו אוסרים על אלו, והרי הוא כנפרצה החצר במלואה למקום האסור לה'. משמע לכאורה דהאסור נוצר מפני שכ"א עירב. ואילו ריב"ח פ' ברש"י: '...שנמצאו כאנשי חצר אחת שחלקו את עירובן שלא עלה להן עירוב, ואוסרין אילו על אילו. ר"ל, דהעירוב כמאן דליתא, ונמצא שהחצר אינה מעורבת.
48. כן הוא בגמ' ובריי"ף.
49. כג' ברי"ף כ"י נ"י וברש"י. ולפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'שולטת'.
50. כג' ברי"ף וכ"מ (ראה דק"ס, פ). ולפנינו בגמ': 'לא'.
51. רש"י ד"ה אור ב' רשויות שולטות בו.
52. כצ"ל וכ"ה ברש"י.
53. כ"ה ברש"י.
54. רש"י ד"ה מעלין.
55. כ"ה ברש"י.
56. רש"י ד"ה מקום שאין בו ד'.
57. כג' בכ"י, ד"י (ראה דק"ס, צ) וברש"י שבריי"ף. ולפנינו ברש"י: 'לנו'.
58. רש"י שם בסד"ה (ואפשר דלרבינו הוא ד"ה בפנ"ע).
59. רש"י ד"ה ובלבד שלא יחליפו (בשינוי מועט).

מרשות זה והנחה לרשות זה. והכא עקירה מרשות היחיד גמורה והנחה למקום פטור, ועקירה ממקום פטור והנחה לרשות הרבים גמורה.

[ר"ף שם] הא⁶⁰ דקתאני הכא וכו'.

[גמ' ור"ף, שם] אמ' רבה ברי' ר' הונא וכו' (צד)⁶² וצדו אחד שוה לארץ. פיר'⁶³, כלומ' גבוה הוא מן האחת ונמוך הוא לחברתה, כגון [ש]קרקעיתה⁶⁴ של זו גבוהה. כל כמה דלא גבוה י' קרי ליה שווה לארץ. נותנין אותו לזה שווה לארץ. פיר'⁶⁵, להעלות ולהוריד מעליו, (וחבירין) [וחבירו]⁶⁶ אסור.

[גמ' ור"ף, שם] אמ' ר' שיזבי⁶⁷, חריץ שבין שתי חצירות וכו'. פיר'⁶⁸ חריץ על פני כל אורך החצירות מבדיל בין זו לזו. היה עמוק י', פיר'⁶⁹ (מחצא) [מחיצה]⁷⁰ מעליתא, וצדו אחד שווה לארץ. פיר'⁷¹ שווה לארץ, שאינו עמוק ממנה י'⁷², כגון שקרקעיתה נמוך. נותנין אותו לזה שווה לארץ וכו'.

[גמ' שם] אמרי' בגמרא, וצריכא דמדכרינן תרויהו, כותל וחריץ⁷³, (דאו) דאי אשמעינן כותל הוה אמינא משום דגבהה⁷⁴ משתמשי אינאשי, אבל חריץ דבעמוקה לא מישתמשי אינאשי, אימא לא. (ואו) ואי אשמעינן [בחריץ]⁷⁵ הוה אמינא משום דלא בעתא תשמישתיה⁷⁶, פיר'⁷⁷ מה שהניח בו משתמר, אבל כותל דבעיתא תשמישתיה, פיר'⁷⁸ שנופלים החפצים, אימא לא, צריכא.

60. כ"ה גם גי' ריב"ח (וכע"ז ברי"ף כ"י נ"י). ולפנינו: 71. רש"י ד"ה שווה לארץ.
72. כן הובא לעיל מרש"י גם בדין כותל (ע"ש הע' 63), 'דכל כמה דלא גבוה י' קרי ליה שווה לארץ'.
61. כג"י בד"ש (ראה דק"ס, ת), רי"ף ולקמן (פג, ב). ולפנינו בגמ': 'אמר רבה אמר רב הונא'.
62. כצ"ל.
63. רש"י ד"ה וצידו אחד שווה לארץ.
64. כ"ה ברש"י.
65. רש"י ד"ה נותנין אותו.
66. כ"ה ברש"י.
67. לפנינו (בגמ' וברי"ף) נוסף: 'אמר רב נחמן'.
68. רש"י ד"ה חריץ (וראה הע' הבאה).
69. רש"י שם, סד"ה ור"ל, משום ש'היה עמוק י' הוה מחיצה מעליתא (וצ"ל כן גם ברש"י שלפנינו, דהא לא כל חריץ הוה 'מחיצה מעלייתא').
70. כ"ה ברש"י.
71. רש"י ד"ה שווה לארץ.
72. רש"י ד"ה שווה לארץ.
73. רש"י ד"ה שווה לארץ.
74. לפנינו בגמ': 'דגובהא... בעומקא'.
75. כ"ה בגמ'.
76. כג"י בכי"מ (ראה דק"ס, ח) ורש"י. ולפנינו בגמ': 'תשמישתא'.
77. רש"י ד"ה לא בעיתא תשמישתיה.
78. רש"י ד"ה בעיתא תשמישתיה.

משנה ג

[עז. ב. רי"ף סי' תרמט] מתני', חריץ שבין שתי חצירות וכו'. רשצז"ל פיר'79, חריץ ארוך הוא ומפנס]יק80 על פני כל החצר כולה. עמוק י' ורוחב ד' וכו'. פיר'81, דפחות מיכן נוח לפוסעו משפתו אל שפתו. ואפי'82 מלא תבן וקש'83. פיר'84, לא סתימא היא, דלא מבטל ליה להתם85 דסופו ליטלו. מלא עפר וכו'.

[וכן ב' גזוזטראות]86 פיר'87 גזוזטראות, נצרים88 בולטים מתקרת העלייה לרשות הרבים. ואם ישנן זו אצל זו בשני עליות של שני דיורין [ונתן]89 נסר רחב ד' כמין גשר מזו לזו, הוי נמי פתח. מערבין אחד וכו', (מערבין אחד וכו') עד פחות מיכן פיר'90, שאין הנסר רוחב ד'.

[עט. א. רי"ף שס] גמ', אמ' רבא לא שנו, אלא שנתן ארכו91 של נסר [לרחבו של חריץ]92. פיר'93, לא שנו דבעי נסר רוחב ד', אלא שנתן94 ארכו של דף לרוחב החריץ משפה אל שפה כעין גשר, (אלא נותן) [אבל נתן]95 ארכו של דף96 לארכו של חריץ97 ומיעטו מד', אפי'98 כל שהוא99, שהייתה הדף (תהיבה) [קצרה]100 ואפי'101 אינה אלא כאצבע, הרי מיעטו לרוחב החריץ מד' במשך מידת הפתח102. מערבין103 אחד וכו'. [גמ' ורי"ף, שס] וכן שתי גזוזטראות. אמ' רבא וכו'. עד אבל104 זו שלא כנגד זו, פיר'105 שהייתה בולטת לרשות הרבים יותר מחברתה, לא סגי להו בנסר ד'. אבל אין

79. ד"ה חריץ.
80. כ"ה ברש"י.
81. רש"י ד"ה ורחב ד'.
82. כג' במשניות שברי"ף, ר"ח, רש"י וד"ש (ראה דק"ס, ל). ולפנינו במשנה: 'אפילו'.
83. כג' רש"י (ראה ההע' הבאה). ולפנינו במשנה: 'קש או תבן'.
84. רש"י ד"ה ואפילו מלא תבן וקש.
85. כ"ה ברע"ב. ולפנינו ברש"י: 'התם'.
86. כן נראה להשלים.
87. רש"י ד"ה שתי גזוזטראות (בשינויים מעטים).
88. ברש"י: 'נסרים'.
89. כ"ה ברש"י.
90. לשון הרע"ב, ואפשר דגרס כן ברש"י. ולפנינו (ד"ה פחות מכאן): 'שאינו רחב'.
91. כל' הרי"ף. ובגמ': 'שנתן לרחבו, אבל לארכו'.
92. כ"ה ברי"ף.
93. רש"י ד"ה לא שנו (בשינוי מועט).
94. רש"י ד"ה אלא שנתנו לרחבו (רש"י נקט ל' הגמ' ורבינו כל' הרי"ף, ראה הע' 91).
95. כ"ה ברי"ף (ובגמ': 'אבל לארכו').
96. לפנינו ברי"ף: 'של נסר' (ורבינו נקט ל' רש"י).
97. רש"י סד"ה אבל לארכו.
98. כ"ה בגמ' (וברש"י ראה ההע' הבאה). אבל ברי"ף: 'אלא משהו'.
99. רש"י ד"ה אפילו כל שהוא.
100. כ"ה ברש"י.
101. כ"ה בהגהות הב"ח. ולפנינו ברש"י: 'אפילו'.
102. ברש"י מסיים: 'ומתני' רחב ד' תנן'. וליתא נמי בריו"נ וברחב"ש. ועי' מש"כ שם בהע' 28, שהרמב"ם (עירובין ג, יג) מצריך שימעט כל החריץ, ולא רק 'משך מידת הפתח'.
103. לשון הרי"ף.
104. לשון הרי"ף.
105. רש"י ד"ה זו שלא כנגד זו.

בניהם¹⁰⁶ ג' טפחים¹⁰⁷, פיר¹⁰⁸ אין בין זו לזו ג', אין ר(ו)חוקות זו מזו ג' טפחים, גזוזטרה (עמוקה) [עקומה]¹⁰⁹ היא, ומותר¹¹⁰ לערב אחד.

משנה ד

[עט א. רי"ף ט' תרמט] מתני', מתבן שבין שתי חצירות. פיר¹¹¹ מתבן, גדיש של תבן ומפסיק¹¹² פני כל רוחב החצירות. גבוה י' טפחים וכו', עד אלו מאכילין מיכן ואלו מאכילין מיכן, פיר¹¹³, מאכילין מן התבן לבהמתן, ולא חישנא דילמא ממעיט תבן מי', דהויא להו חדא רשותא ואסרי אהדדי ולא אדעתיהו, ומטלטלין בחצר. להא לא חיישי, דהא אפי' ממעיט, (או) אי לא הוי מיעוט על פני י' אמות ויותר, לא אסרי, דהא עד עשר פיתחא האוי, ואין בהמה ממעטת¹¹⁴ באכילתה כל כך כאחת. נתמעט(ה)¹¹⁵ התבן וכו'. פיר¹¹⁶, מתמעט¹¹⁷ על פני¹¹⁸ כל החצר, או במשך י' אמות ועוד, מערבין אחד¹¹⁹ אם נתמעט בחול¹²⁰.

[גמ' ורי"ף, שם] גמ', אמ' ר' הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו וכו'. פיר¹²¹ שלא יתן בידים לתוך קופתו, דילמ' שקיל טובא וממעט מי' וקא מטלטל בחצר האסורה¹²². ומאכילין דקתני במתני', שהבהמה באה ואוכלת, והתם לא חיישי' לדילמ' ממעיט, דבהמה קלי קלי קא אכלי. ליש' אחרינא, לא יתן לתוך קופתו משום דמוקצה היא מאיתמל למחיצה זו. ואוקומי¹²³ שרי. פיר¹²⁴ ואוקומי בהמתו על התבן כדי לאכול שרי. ולא גזרי' דילמ' שקיל בידים וספילה¹²⁵, אלמ' חמור עליה אסור דרבנן ולא

106. ל' הרי"ף. (ובגמ': 'אבל אין בין זה לזה. וכו' להלן בפ' רש"י, ע"ש הע' 108).
107. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ליתא תי' 'טפחים'.
108. רש"י ד"ה אין בין זו לזו ג' (ועי' לעיל הע' 106).
109. כ"ה בגמ' וברי"ף.
110. לפנינו ברי"ף: 'ושרי'.
111. רש"י ד"ה מתבן.
112. לפנינו ברש"י: 'על פני רוחב כל'.
113. רש"י ד"ה מאכילין (בשינוי מועט).
114. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: "ממעטת כל כך".
115. כן הוא במשנה.
116. רש"י ד"ה נתמעט התבן.
117. ברש"י: 'נתמעט' (וכ"ה לעיל).
118. לפנינו ברש"י: 'על כל החצר' (ובהגהות הב"ח: 'על פני רוחב כל החצר').
119. רש"י ד"ה מערבין אחד.
120. רש"י ד"ה מערבין אחד.
121. רש"י ד"ה שלא יתן.
122. כג' בכ"י וד"י (דק"ס, ד) והרש"ש, (ובש"ס מתיבתא הגיה כן בלי לציין). ולפנינו ברש"י: 'האוסרת'.
123. לפנינו (בגמ', ברי"ף וברש"י): 'ולאוקומי'.
124. רש"י ד"ה ולאוקומי (בשינוי מועט).
125. ברש"י: 'וספי לה'.

עבר עליה. והאמ' ר' יהודה¹²⁶ אמ' ר' חנינא, מעמיד אדם¹²⁷ בהמתו על גבי עשבים¹²⁸ מחוברים, לאכול, ולא חיישי' דילמ' עקר ליה בידיים ומאכיל ליה, דהא חמור עליה איסור שבת. ואין מעמיד¹²⁹ אדם¹³⁰ בהמתו על גבי מוקצה בשבת. פיר'¹³¹ דהא¹³² איסור מוקצה קיל, וחיישי' דילמ' שקיל ליה בידיים וספי ליה, הכא נמי כיון דאיסורא דרבנן היא דאיכא ניוחש¹³³, ואיך תאמ' ואוקומי¹³⁴ שרי. ופרקינן, דקאי¹³⁵ לה באפא ואזלה היא ואכלה. פיר'¹³⁶, מתני' לאו דמוקים לה עליה בידיים, אלא קאי באפה שלא תלך במקום אחר, ואיהי אזלא ואכלא, וכולי האי לא גזור רבנן.

משנה ה

[עט. ב. רי"ף, סי' תרנ] מתני', כיצד משתתפין במבוי מניח אדם¹³⁷ את החבית, רשצו"ל¹³⁸ פיר' מניח אדם את החבית משלו אם ירצה. ומזכה להן על ידי בנו ובתו וכו'. פיר'¹³⁹, אומ' להן, קבלו חבית זו וזכו לכל בני מבוי. אבל [אינו מזכה, לא]¹⁴⁰ על ידי בנו ובתו וכו', מפני שידן כידו. פיר'¹⁴¹ ולא זכייה היא.

[גמ' ורי"ף, שם] [גמ']¹⁴² אמ' ר' יהודה, חבית של (שותפי) שיתופי מבוי¹⁴³, צריך להגביהה¹⁴⁴ מן הקרקע טפח. פיר'¹⁴⁵, צריך להגביהה מן הקרקע כשהוא מזכה¹⁴⁶ אותה להן¹⁴⁷, דכל (ביה) [כמה]¹⁴⁸ דמנחתו ברשותיה לא הויא זכייה. והכי תני לה

126. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'רב הונא'.	140. כ"ה במשנה.
127. כג' הרי"ף. ובגמ': 'את בהמתו'.	141. רש"י ד"ה שידן כידו.
128. רש"י ד"ה והא א"ר חנינא (בשינוי).	142. כן נראה להשלים.
129. כג' הגמ' והרי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'ואין מעמידים אותה על גבי מוקצה'.	143. כג' בר"ש והרי"ף (דק"ס, ז). ולפנינו בגמ': 'מבואות'.
130. לפנינו: 'את' בהמתו.	144. כג' הר"ח והמאירי. ולפנינו (בגמ', ברי"ף וברש"י): 'להגביה'.
131. רש"י שם, המשך ד"ה (ולא מצאתי מי שפי' כן ברש"י).	145. רש"י ד"ה צריך להגביה.
132. ברש"י: 'אבל איסור מוקצה קיל ליה'.	146. נראה דדיעה זו של רש"י מבוססת על הנאמר בה"פ סי' קמא, בשם רב נטרונאי גאון (וכ"מ בהל' קצובות, הל' עירובין ובספר הפרדס סי' קה). ועי' בספר המאורות (עמ' עד) שכתב בשם ר' נסים גאון: 'איכא דפריש בשעת זיכוי בלבד צריך שיגביהנה טפח, כדי שיזכה בה לבני מבוי ויחזירנה לקרקע'. ואנא סבירא לי דצריכה חבית של שתוף למהוי גבוהה מן הקרקע כל זמן שהיא עומדת לשיתוף...
133. עד כאן ברש"י.	147. רש"י ד"ה מניח את החבית.
134. ראה מש"כ לעיל.	148. כ"ה רש"י.
135. כג' הרי"ף. ובגמ': 'דקאים לה באפה ואזלה ואכלה'.	
136. רש"י ד"ה דקאים באפה.	
137. נראה דגרס כן במשנה וברש"י לקמן, ולא מצאתי מי שגרס כאן תי' 'אדם'.	
138. רש"י ד"ה מניח את החבית.	
139. רש"י ד"ה ומזכה להן.	

בתוספתא¹⁴⁹ אם (יש להן) [משלהן]¹⁵⁰ אין צריך לזכות, ואם משלו, השליח מגביה מן הקרקע ואומ' זכיתי לכם.

אמ' רבא הגי תרתי מילי סבי דפום בדיתא¹⁵¹ ר' יהודה וישיבתו, בפרקא קמא דסנהדרין.

[רי"ף, סי' תרנ] אמ' ר' יהודה אמ' ¹⁵²שמואל וכו'. גרסי' בסוכה.

[פ. א. רי"ף, סי' תרנא] עד ההוא טור זינא, פיר', ¹⁵³טור זינא גוי היה, (מונד) [ממונה]¹⁵⁴ על כלי הזיין העשויין לשמירת העיר, להלחם על הצרים, ודר אצל¹⁵⁵ שער העיר, הא¹⁵⁶ דאסר על בני מבוי.

אמרו לו אוגר לן רשותך וכו', עד שלא מדעתו, פיר' לא בעינן דעתיה. אקשינן בגמרא¹⁵⁷, מיתיביה, נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן, אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף. לא קשיא הא דאסר הא דלא אסר. פיר'¹⁵⁸, דאסר על בני מבוי לא בעינן דעתיה, ומתני' שלא אסרי, כגון חצר שבין שתי מבואות ורגילה עם זה ולא עם זה.

ואמר' בגמ'¹⁵⁹, [הכין] נמי מסתברא¹⁶⁰, דמודה שמואל [היכא דלא אסר]¹⁶¹, דאמ'¹⁶² שמואל, אחד מבני מבוי שהיה רגיל¹⁶³ להשתתף עם [בני] מבוי ולא נשתתף, פיר'¹⁶⁴ אינו רוצה להשתתף ומתכוין לאסור עליהן, בני מבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין ממנו שיתוף¹⁶⁵ בעל כרחו. ואמר' בגמרא, רגיל אין, לא¹⁶⁶ רגיל לא, בתימא. אלא¹⁶⁷ לאו שמ' מינ', הא דאסר¹⁶⁸, שמ' מינ'.

149. תוספתא עירובין ו, א.
150. כ"ה בגמ'. ובתוספתא: 'היתה משלהן'.
151. יו, ב.
152. כ"ה בגמ', ולפנינו ברי"ף לית': 'אמר שמואל'.
153. רש"י ד"ה טורזינא.
154. כ"ה ברש"י.
155. כגי' בכ"י, ד"ש ואו"ז (דק"ס, ג). ולפנינו ברש"י: ודר בעיר'.
156. העתיק המשך לשון רש"י (מד"ה הא דאסר) שאינו שייך לכאן (וראה מבוא).
157. שם.
158. רש"י ד"ה הא דאסר.
159. שם.
160. רש"י ד"ה הכי נמי מסתברא.
161. כ"ה ברש"י.
162. כ"ה כגמ'. וברי"ף: 'אמר'.
163. לפנינו בגמ' וברי"ף: 'שרגיל'.
164. רש"י ד"ה ולא נשתתף (בשינוי מועט).
165. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'ונוטלין שיתופן ממנו'.
166. לפנינו בגמ': 'שאין רגיל'.
167. כגי' בכ"י א"פ, ד"ש והרא"ש (דק"ס, ו). ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'אלא לאו ש"מ הא דאסר'.
168. לפנינו בגמ' כגי' הנ"ל נוסף: 'הא דלא אסר'.

משנה ו

[פ. ב. רי"ף סי' תרנב] מתני', (ל)[נת]מעט האוכל וכו'. רשצז"ל פיר', ¹⁶⁹ נתמעט האוכל משיעורו, ולקמן מפרש שיעורא במתני'. מוסיף ומזכה ואין צריך להודיע. פיר' ¹⁷⁰ שהרי כולם נתרצו בתחלה.

(ויתוספו) [ניתוספו] עליהן, מוסיף ומזכה וצריך להודיע, פיר' ¹⁷¹ לדיורין שניתוספו עמהן, [אם] ¹⁷² דעתם בעירוב.

[רי"ף. שם] גמרא, סוגיא דשמעתא וכו'

משנה ז

[פ. ב. רי"ף סי' תרנג] מתני', ¹⁷³ כמה הוא שיעורו, ¹⁷⁴ בזמן שהן מרובין וכו'. פיר' רשצז"ל ¹⁷⁵ מרובין מעוטין, לקמן מפרש. אמ' ר' (ינאי) [יוסי] ¹⁷⁶ וכו', עד אבל בשירי עירוב, פיר' ¹⁷⁷ שירי עירוב שנתמעט משיעורו, כל שהוא ¹⁷⁸ אין צריך להוסיף.

לא ¹⁷⁹ אמרו לערב בחצירות פיר' ¹⁸⁰ אחר שנשתתפו במבוי אלא ¹⁸¹ שלא לשכח את התינוקות. פיר' ¹⁸² שלא תשתכח תורת עירובי חצירות מתינוקות הבאין, הולכך מקלינן ביה.

[גמ' ורי"ף. שם] גמ', כמה ¹⁸³ הן ¹⁸⁴ (עירובין) [מרובין] וכו'. עד, לדידי מיפרשא לי מיניה דאבא וכו'. פיר', ¹⁸⁵ לדידי מיפרשא לי מתני' מיניה דאבא דלקולא קתני, בזמן שהן מרובין. דגרוגרות דידה[ן] ¹⁸⁶ האוי יותר משתי סעודות, [סגי בשתי סעודות] ¹⁸⁷ ולא בעינן כגרוגרת [לכל חד וחד] ¹⁸⁸, וכשהן מועטין, דלא(ו) מאטו גרוגרת דידהו

169. רש"י ד"ה נתמעט האוכל.	179. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, מ) ורש"י. ולפנינו במשנה: 'ולא'.
170. רש"י ד"ה ואינו צריך.	180. רש"י ד"ה לא אמרו.
171. רש"י ד"ה וצריך להודיע (בשינוי).	181. כ"ה בכי"מ (ראה דק"ס, ג) וברש"י. ולפנינו במשנה: אלא 'כדי'.
172. כ"ה ברש"י.	182. רש"י ד"ה אלא שלא לשכח.
173. כ"ה במשניות שברי"ף. ובמשניות שבגמ', המשך המשנה שלפניה.	183. כ"ה בגמ'. וברי"ף: 'וכמה'.
174. כ"ה בכי"מ (ראה דק"ס, כ. שכתב שם: 'וכ"ה נכון, דקאי אשיעורו של שיתוף'). ולפנינו במשנה: 'שיעור'.	184. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'הוא'.
175. רש"י ד"ה מרובין ומועטין.	185. רש"י ד"ה לדידי מפרשא לי.
176. כ"ה במשנה.	186. כ"ה ברש"י.
177. רש"י ד"ה שירי עירוב.	187. כ"ה ברש"י.
178. רש"י ד"ה כל שהוא.	188. כ"ה ברש"י.

לשתי סעודות, סגי כגרוגרת לכל א', ולקולא. כל שאל[ון] מתחלקת¹⁸⁹ וכו'. פיר',¹⁹⁰ כל שאילו מחלק מזון שתי סעודות ביניהן ואין גרוגרת לכל א', שיש בהן בני אדם יותר ממניין גרוגרות של שתי סעודות, מרובין ניהו, ותנן במתני', דלא בעי לכל א' כגרוגרת, אלא (בזמן) [במזון]¹⁹¹ סעודות סגיא. ואי(ן) לא¹⁹², שאין מנינם רב כמניין גרוגרת של שתי סעודות, דלא באעי שתי סעודות, אלא כגרוגרת לכל א'. היינו פירושא דמתני'. ור' יהודה נקט י"ח ולא כדקמרינן, אגב אורחיה דבעי לפרושי, נקט חושבא, ואשמעי' דמזון שתי סעודות י"ח גרוגרות, עד הנה מדברי רשעז"ל.

משנה ח

[שם, שם] מתני' בכל מערבין וכו' עד (כיצד) [ככר] ה[ן]א¹⁹³ עירוב, ואפי'¹⁹⁴ מאפה סאה. פיר' [רשעז"ל], ככר¹⁹⁵ שלם. מאפה סאה פיר'¹⁹⁶ שאופה סאה בככר אחת ונטל ממנה מעט ושויה פרוסה, אין מערבין בה. וטעמ' מפרש לקמן. ככר כאיסר, פיר',¹⁹⁷ ככר קטן במדת איסר, והוא שלם, מערבין בו¹⁹⁸ ובלבד שיהא שם כיכרות הרבה, כגרוגרת לכל א' וא'.

רמז"ל פיר' בכל מערבין וכו' (רמז"ל פיר' בכל מערבין וכו'). קד תקדם לך פי אול אלפרק אל תלאת אן קולה בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח אנמא דלך פי עירובי תחומין ושיתופי מבואות ולא אכתלאף פי דלך ואנמא אכתלאף תנא ר' אליעזר ור' יהושע אן ר' אליעזר יגזי עירובי חצירות בכבזה נאקצה והוא (לפנינו: והו) מעני מדכר (לפנינו: מנדכל) פי קולא בכל מערבין ור' יהושע אן עירובי (לפנינו: יקול אן עירובי חצירות) לא תכון בוגה אלא בשלמה ולו כאנת אקל מגדאר ועלת דלך משום איבה חתי (לפנינו: ליתא תי' חתי) לא יקול אחד אל גיראן אנא שלימה ואנת פרוסה (לפנינו: אנא נעמל פרוסה ואנת שלמה. והלכה).

189. לפנינו בגמ': 'מחלקר'. וברי"ף: 'מחלקין' (וברש"י, וכ"ה להלן: 'מחלק').

190. רש"י ד"ה כל שאילו מחלק (בשינויים מעטים).

191. כן נראה דצ"ל. ולפנינו ברש"י: 'אלא כשיש בו מזון שתי סעודות סגי'.

192. רש"י ד"ה ואי לא.

193. כ"ה במשנה.

194. כגי' במשניות שברי"ף. ובמשניות שבגמ': 'אפילו'.

195. רש"י ד"ה ככר.

196. רש"י ד"ה מאפה סאה.

197. רש"י ד"ה ככר.

198. רש"י ד"ה והוא שלם.

והיל' כר' יהושע¹⁹⁹ דאמר²⁰⁰ אין מערבין אלא בשלמה. ותירוצו²⁰¹ המשנה בגמרא הכי הוא, דהכי²⁰² קאמ', בכל פת מערבין בחצירות, ומשתתפין במבוי, בכל מילי חוץ ממים ומלח. ולא פליג ר' יהושע אדר' אליעזר אלא (אסופא) אסיפא דמתני', דר' אליעזר אמ' בכל מערבין, פיר' בכל פת, ואפי' פרוסה, ור' יהושע אמ' פרוסה לא. [פא. א. רי"ף, שם] ת"ר, ²⁰³ בכל מערבין עירובי תחומין וכו'. זו הבריתא תפרש המשנה, וממנה נדע דלא פליג ר' אליעזר ור' יהושע אלא בפת פרוסה ושלמה, כדאמרן. [רי"ף שם] ירושל' וכו'.

משנה ט

[פא. א-ב. רי"ף סי' תרנד] מתני', נותן אדם מעה לחנוני וכו'. רשעז"ל פיר', ²⁰⁴ לחנוני שהוא מוכר יין, ודר עמו במבוי, או ²⁰⁵ לנחתום פיר', ²⁰⁶ מוכר ככרות, ודר עמו בחצר. כדי שיזכה לו בעירובו, דברי ר' אליעזר, פיר' ²⁰⁷ שיזכה לו בעירוב עם חברו. אם יבואו בני המבוי לקנות ממך ככר לעירוב או יין לשיתוף יהא לי חלק בו. וחכמי אומ' לא זכו לו מעותיו²⁰⁸, פיר' לא זכו לו מעותיו שאין מעות קונות עד שימשוך, אפי' ²⁰⁹ עירב החנוני הזה לכל האחרים, וזיכה²¹⁰ גם לזה אינו עירוב, שהרי לא כיון²¹¹

לישנא, דלמסקנא אין ממנה קושיא אלא אדרבה, היא הפירוש למשנה שלנו).

204. רש"י ד"ה נותן אדם מעה לחנוני.

205. כ"ה ברש"י. ולפנינו במשנה: 'ולנחתום'.

206. רש"י ד"ה או לנחתום.

207. המשך ל' רש"י (שם). ומדחור על ל' המשנה ע"כ ס"ל דהוא ד"ה בפנ"ע, ראה מבוא).

208. רש"י ד"ה לא זכו לו מעותיו.

209. לפנינו ברש"י: 'ואפילו'.

210. כן הגי' לפנינו ברש"י, ריבב"ן, מאירי, רא"ש והטור (סי' שסט). וכן החיד"א (בברכ"י שם) מצא 'פירוש רש"י כתוב יד על קלף ישן נושן ושם כתוב כנסחתינו: וזיכה גם לזה, ביו"ד'. ואילו התוס' (ד"ה לא זכו), או"ז, רי"ג, רחב"ש (ע"ש הע' 6), ריטב"א, רע"ב והב"י (שם) גרסו: 'וזכיה' (ועי' בתוס' יו"ט).

211. כן לשון הטור (שם), ואפשר דגרס כן ברש"י. ולפנינו: 'נתכוון' (ובפי' רחב"ש הלשון: 'שהרי לא נתכוון זה הנותן מעה').

199. עד כאן ל' הרמב"ם בפירושו למשנה. ותירגם הרב י' קאפח: כבר נתבאר לך בתחלת פרק שלישי, שזה שאמר: בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח אינו אלא בערובי תחומין ושתופי מבואות, ואין מחלוקת בזה. ונחלקו כאן ר' אליעזר ור' יהושע, שר' אליעזר מתיר ערובי חצרות בככר פרוס, והוא ענין כלול באמרו: בכל מערבין, ור' יהושע אומר שערובי חצרות לא יהו בשום אופן אלא בשלמה, ואפילו היתה כל שהוא. והטעם לכך משום איבה, שלא יאמר אחד השכנים אני אעשה פרוסה ואתה שלמה. והלכה כר' יהושע.

200. השווה ללשון הרי"ף: 'וסוגיין כר' יהושע דאמר אין מערבין... אלא בפת שלימה' (וכ"ה בר"ה, ספר האורה והרא"ש).

201. ר"ל, 'יישוב' המשנה (וכע"ז הלשון נקט לעיל), דכך מיישב בגמ' את הקושיא מהביריתא.

202. רש"י (פא, א) אד"ה וקתני בכל (בשינוי מועט).

203. לשון הרי"ף. ובגמ': 'איתיביה' (ונקט הרי"ף האי

לזכות לו במתנות חנם כשאר מזכין²¹² בעירוב, אלא לקנות לו פת במעה²¹³ והרי אינה קנויות²¹⁴ לו, וכיון²¹⁵ דמעות אין קונות, לא סמכי דעתיה דהאי ולא²¹⁶ קני ריפתא, ונמצא מערב לו במעותיו שלא מדעתו.

[פא, ב] ומודים בשאר כל אדם²¹⁷ שזכו לו מעותיו, מפרש לקמן²¹⁸ מאן שאר כל אדם, בעל הבית. פיר'²¹⁹ שאמ' לו חבריו (הולך) הילך מעה זו וזכה (לו) לי בעירוב, והלך וזכה²²⁰ לו בעירב, קנה עירוב. דהואיל ואין בעל הבית רגיל למכור ככרות, (ו)לא²²¹ נתכוין זה אלא לעשות שליח, ונעשה כאומ' לו עריב לי. וגבי חנוני גופיה או נחתום, (או) אי אמ' לו ערב לי, אמרי' לקמן דקני.

212. כן הגי' לפנינו. והריטב"א, רע"ב והתוס' יו"ט גרסו: 'המזכין' (ובמאירי: 'הזוכים').
213. כגי' רחב"ש (עיי"ש הע' 7), ריו"נ (שגרס: 'לקנות לחם במעה'), רש"י שברי"ף (בכולם ללא תי' 'לו'), ריטב"א והרא"ש (ללא המלה 'פת' או 'לחם'). ולפנינו ברש"י (וכן העתיקו התוס', שם): 'אלא לקנות המעה'. ופי' מהרמ"ז בחידושיו שעל הרי"ף, ד'לפי הנוסח הכתוב בפרש"י שעל הרי"ף.. היה אפשר לכוין פרש"י ג"כ לפי' התוס', דקאי על הנותן. ור"ל שהנותן לא נתכוין שהחנוני יזכה לו במתנת חנם, אלא לקנות לו במעותיו שנתן... והוא ממש כפי' התוס', אלא שהתוספות העתיקו מפי' רש"י שכתב שם אלא לקנות המעה. וכ"ה בפרש"י שבסוגית הש"ס, ע"כ הבינו מפירש"י דקאי אחנוני, ע"כ תמהו שפיר', עכ"ל. וכן עולה להדיא מפי' רחב"ש שכתב: 'שהרי לא נתכוון זה הנותן מעה לזכותו לו במתנת חנם, כשאר מזכין בעירוב, אלא לקנות פת במעה'. ולפי"ז י"ל דגם רבינו, שכאמור גרס כרחב"ש, ס"ל 'דלא כיון לזכות' קאי 'אנותן מעה'. והמהרש"א פי' כן ברש"י, אף דל"ג ברש"י כרבינו וכרחב"ש, שכתב: 'וור"ל שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כו', שהנותן המעה לא נתכוין שיזכה לו החנוני מתנת חנם כו', אלא לקנות החנוני מעה וע"י המעה הוא קונה עירוב, והשתא אפילו זיכה לו החנוני ע"י אחר לא מהני, דה"ל שלא מדעתו'.
214. לפנינו ברש"י: 'קנויה'.
215. כגי' הב"ח ברש"י שברי"ף ובסי' שסט. ולפנינו 'דכיון'.
216. לפנינו ברש"י הגי': ולא 'הוי דעתיה לאקנויי'. וע"כ מקשה הרא"ש: 'תימה מה תולה עירוב במעות דלא מדעתו, אפילו עירב במעות מדעתו לא הוי עירוב, כיון דמעות אינן קונות'. ולגי' רבינו נראה דה"פ: 'כיון דמעות אינן קונות, לא סמכא דעתיה דהאי, כלומר, לא סמכא דעתו של החנוני על המעות', ולא קני ריפתא' ולכן לא קנה בו את הפת אלא מכספו הוא, וע"כ נמצא מערב לו במעותיו [שלו] (ככפי' רחב"ש המובא להלן) שלא מדעתו. וי"ל כן גם לרחב"ש שגרס: 'דכיון דמעות אינן קונות לא סמכא דעתיה דהאי, ולא הויא דעתא (פי' לא היתה דעתו של החנוני על מעות אלו) ונמצא מערב לו במעות שלו, [שלא] מדעתו (כן נראה להשלים, ולא כמוש"כ שם בהע' 10).
217. כגי' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, ע) וברש"י. ולפנינו במשנה: 'האדם'.
218. בגמ' בסמוך.
219. רש"י ד"ה ומודין (בשינויים מעטים).
220. לפנינו ברש"י: 'וזיכה' (וכן גרס לעיל, עיי"ש הע' 210).
221. כ"ה ברש"י.

שאינ מערבין לו²²² לאדם אלא מדעתו²²³. פיר'²²⁴, שאין מערבין לו לאדם משלו²²⁵ אלא מדעתו, הולכך גבי חנוני או נחתום כי אמ' ליה זכי לי, לא נתכוין אלא לקנות הימנו, ולא סמך עליו שיעשה שלוחו, ומעות אין קונות, ולא סמכה דעתיה, ונמצא מערב לו שלא מדעתו. אבל אם משך הככר והניחו אצלו לכך, שליח עשאו.

אמ' ר' יהודה וכו'. עד בעירובי תחומין. פיר'²²⁶ עירובי תחומין חוב הוא לו שיפסיד לצד האחר, ושמא אין נוח לו.

[גמ' ורי"ף, שם] גמ', מודים²²⁷ בשאר כל אדם²²⁸. עד בעל הבית²²⁹. פרישית טעמ' לעיל. וכן אמ' שמואל וכו', עד אלא בדאמ'²³⁰ ליה זכיי²³¹ לי. פיר'²³², דלא שויה שליח אלא כשאר מוכרין דעלמ'. אבל אם²³³ אמ' ליה עירב²³⁴ לי, קנה²³⁵. פיר'²³⁶ דשליח שויה, וסמכה דעתיה. דקימ' לן חזקת שליח עושה שליחותו, בפ' בכל מערבין²³⁷, הולכך לדעתו עירב.

[גמ' ורי"ף, שם] אמ' ר' יהודה וכו'. עד כל מקום ששנה ר' יהודה²³⁸ הילכ'²³⁹ כמותו. פיר'²⁴⁰, כל היכא דאיירי בהילכת קניית עירוב, הילכ' כמותו. אמ' ליה ר' הונא²⁴¹ בגדתאה וכו', עד במבוי שניטלה²⁴² קורתו או לחייו פיר'²⁴³ אמ' שמואל הילכ' כר'

230. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'דאמר ליה' (ובגמ': 'דאמר לו').

231. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'זכה'.

232. רש"י ד"ה אלא דאמר זכה לי.

233. כל' רש"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי' 'אם'.

234. ברי"ף כ"י נ"י: 'עירב' (ולפנינו בגמ', ברי"ף וברש"י שם: 'עירב').

235. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו: ברי"ף, 'אמר ליה ערב לי זכה'. ובגמ': 'אמר ערב לי שליח שויה וקני'.

236. רש"י שם המשך ד"ה. והוא ד"ה בפנ"ע גם ברש"י שברי"ף.

237. לעיל לב, א.

238. לפנינו (בגמ' וברי"ף) נוסף: 'בעירובין'.

239. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'הלכה'.

240. רש"י ד"ה בעירובין (בשינוי מועט).

241. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רב חנא'.

242. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'שניטלו קורותיו'. (וראה ברש"י שמואל להלן):

243. רש"י ד"ה אמר שמואל (בשינויים אחדים).

222. כג' רש"י. ובמשנה לפנינו ליתא תי': 'לו'.

223. כן הוא במשנה. וברש"י (כאן ובהמשך): 'לדעתו'.

224. רש"י ד"ה שאין מערבין לו לאדם (בשינוי מועט).

225. כ"ה ברש"י שברי"ף, המאירי והאור"ז. וברש"י שלפנינו ליתא תי' 'משלו' (וכ"נ מפ' ריו"נ, שכתב: ' שאין מערבין לו לאדם, כלומר משלו, אלא לדעתו'). ופי' המאירי בבית הבחירה: ' שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו, כלומר זה שאמרנו בחנוני ונחתום שמאחר שלא זכה לו אין זכויו כלום, הוא מפני שאף בעירובי חצרות אין מערבין לו לאדם משלו אלא לדעתו, ואע"פ שמשל מערב מיהא זוכין לו שהרי אין כאן אלא זכות וזכים לאדם שלא בפניו, משלו מיהא אין זוכין לו שלא מדעתו'.

226. רש"י ד"ה עירובי תחומין.

227. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ומודים'.

228. כג' ברי"ף. ובגמ': 'האדם' (וראה לעיל הע' 217).

229. רש"י ד"ה בעל הבית.

יהודה ואפי' במבוי שניטלה קורתו בשבת, דמיקל בה ר' יהודה בפ' כל גגות²⁴⁴ ואמ' מותרין לאותה שבת. אמ' ליה בעירוב²⁴⁵ אמרתי, פיר' ²⁴⁶ כל היכא דאיירי בהילכות קניית עירוב אמרתי, ולא במחיצות. אמ' ²⁴⁷ ר' יהושע בן לוי וכו'.

סליק פרקא

244. רש"י ד"ה בעירובין (וראה לעיל הע' 240).

244. לקמן צד, א.

247. כל' הרי"ף. ובגמ': 'והאמר'.

245. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'בעירובין'.

פרק שמיני

משנה א

[פב, א, רי"ף סי' תרנה] כיצד משתתפין בתחומין וכו', עד כל¹ מי שקיבל עליו מבעוד יום, מותר. פיר'² כל מי שקיבל עליו מבעוד יום לסמוך על עירוב זה ולילך, מותר. משחשכה³ אסור וכו'.

[גמ' ורי"ף שם] גמ', אמ' ר' יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה. פיר'⁴ לא התירו חכמ' לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב אלא לדבר מצוה. מאי קמ"ל וכו'. [פב, ב, רי"ף שם] ת"ר מערב אדם על ידי בנו ובתו וכו'.

משנה ב

[פב, ב, רי"ף סי' תרנה] מתני', וכמה⁵ הוא שיעורו וכו', עד זה⁶ וזה מתכוין להקל. רשזז"ל פיר'⁷ מתכוונן להקל, ר' מאיר סבר בשבת אכיל (בשבת) [איניש]⁸ טפי, דבסיס תבשיליה. ואמרי אינאשי רווחא לבסימא שכיח. ור' יהודה סבר כיון דשבת סועד ג' סעודות, אינו מרבה לאכול בכל סעודה.

ור'⁹ יוחנן בן ברוקא אומ', מככר בפנדיון,¹⁰ מד' סאין בסלע. פיר'¹¹ ככר הלקוח מן הנחתום בפנדיון כשנמכרין ד' סאין בסלע. השתא¹² נמצא חצי קב האוי שתי

הטור דלאחר שעירב לדבר מצוה יכול לילך אף לדבר הרשות הוא מדברי הסמ"ק (סי' רפב, עמ' שיב). וכתב עוד בשם הרב המגיד, 'דכן דעת הרמב"ן].
5. כג' במשניות, במשנה שבריי"ף, ספר העתים והמאירי. ולפנינו (וכן נוסח הרמב"ם להלן, עי"ש הע' 31): 'כמה'.

6. לפנינו במשנה: 'וזה'.
7. ד"ה מתכוונין להקל (בשינוי מועט).
8. כ"ה ברש"י.
9. לפנינו (במשניות בגמ' ובריי"ף): 'ר' יוחנן'.
10. כג' המאירי (וכ"ה ל' התוספתא מע"ש פ"ג ה"ו ופ"ד ה"ג). תה"ג החדשות, עמנואל סי צט וכן בספר כפתור ופרח פט"ז). ולפנינו (בגמ' ובריי"ף), כאן ובהמשך: 'פונדיון'.
11. רש"י ד"ה ככר.
12. לפנינו ברש"י: 'השתא ס"ד'.

1. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, א), במשניות שבריי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ', ברי"ף וברש"י): 'וכל'.
2. רש"י ד"ה כיצד משתתפין.
3. כג' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, ב), ריי"ף, ירושלמי, שאילתות (פרשה בשלח), ספר העתים, תוס' ריי"ד, או"ז, המאירי והרא"ש. ולפנינו: 'משתחשך'.
4. רש"י ד"ה אין מערבין [ראה באו"ז (סי' קפו) שדייק מכאן, דלרש"י יש 'לאסור (לצורך רשות), אפילו עירבו לצורך מצוה. ועי' בב"י (סי' תטו, ב), דאף הוא למד כן ברש"י והביא שם מהמ"מ דכן דעת הבה"ג והרשב"א. ולפי"ז צ"ע מקושיית הגמ': 'מאי קמ"ל (רב יוסף), תנינא', דלכאורה היא גופא קמ"ל. דאי ממתניתין הו"א, אי עביד למצוה, מהני נמי שלא לצורך מצוה. ושמא זהו טעמם של החולקים על רש"י. עי' בב"י (שם) שפי' דמש"כ

סעודות. כיצד, ו' מעות לדינאר, מעה שני פנדיונין, נמצא דינאר י"ב פנדיונין. נמצא סלע מ"ח פנדיונין, וסאה ששת קבין, לארבעת סאין כ"ד קבין, הרי מ"ח חצאי קבין, חצי קב לפנדיון.

ר' שמעון אומ' שתי ידות לככר משלש לקב וכו', ר' שמעון¹³ ממעט בשיעור¹⁴ ואמ' (שתי) [תשע]¹⁵ סעודות יש ב(נ)קב¹⁶ ודיו לעירוב שתי ידות של ככר של ג' ככרות לקב, נמצא ככר השלימה שלישית הקב ושתי ידותיה הן שתי סעודות.

חציה לבית המנוגע¹⁷ סתמא היא, והכי קאמ', חצי ככר שלמה (שעירבו) [ששיערו]¹⁸ בה את העירוב, בין למר ובין (בין) [למר]¹⁹, לשחות בבית המנוגע לטמא בגדים. הנכנס טמא מיד, דכ²⁰ והבא אל הבית יטמא, אבל כיבוס בגדים לא נאמ' בו עד (שיעשה) [שישהה]²¹ כדי אכילת פרס²², דכ²³ והאוכל בבית יכבס את בגדיו. ומוקמינן לה בתורת כהנים²⁴ לשוהה כדי סעודה ואע"פ שלא אכל, וחצי ככר זו הוי כדי אכילה. ואע"ג²⁵ דלרב²⁶ שמעון לעניין עירוב הוי בככר ג' סעודות, התם הוא, דבשיעור העירוב נתכוננו כולן להקל, אבל שיעור סעודה קיים להו לרבנן הכי, ובעינן שישהה כדי אכילת חצי ככר זו, והוא פרס דכוליה תלמודא, על שם ששיעורא בפרוסה, כלומ' בחצי ככר.

לפסול את הגויה. פיר'²⁷, האוכל אוכלין טמאים כחצי פרס, נפסלה גויתו מלאכל בתרומה. ומדרבנן היא, דאין אוכל מטמא אדם, ורבנן גזור שהאוכלו יפסל בתרומה עד (שיבטול) [שיטבול], כדאמרי' בפ' בתרא דיומא²⁸, הנח לטומאת (גוים) [גוייה]²⁹ דלאו דאורייתא.

[גמ' ורי"ף, שם] גמ', תנא וקרובין דבריהם להיות שוים³⁰. דברי ר' יוחנן בן ברוקא ור' שמעון.

13. רש"י ד"ה ר"ש.
14. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ש) וכצ"ל. ולפנינו
15. כ"ה ברש"י.
16. כ"ה ברש"י כ"י (דק"ס, שם). וברש"י לפנינו:
17. רש"י ד"ה חציה לבית המנוגע (בשינוי מועט).
18. כ"ה ברש"י.
19. כ"ה ברש"י.
20. ויקרא יד, מו (ויקצר, דלה"כ שם: 'והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא').
21. כ"ה ברש"י.
22. כג' בד"ש (דק"ס, שם). ולפנינו ברש"י: 'אע"ג'.
23. שם, שם, מו.
24. מצורע, פרשה ז, פ"ח.
25. כג' בד"ש (דק"ס, ת). ולפנינו ברש"י: 'אע"ג'.
26. כן נראה להשלים.
27. רש"י ד"ה לפסול את הגוייה.
28. פ, ב.
29. כ"ה ברש"י.
30. רש"י ד"ה דבריהן.

[משנה, שם] כמה³¹ הוא שיעורו וכו' עד מזון³² שתי סעודות לכל א' וא'. לאן³³ מעני עירובי תחומין אן (לפנינו: אנה) יגעל שביתתו פי דלך אל מוצ'ע ויגעל הא נאך טעאמא אלדי יחתאג אליה פי' אל סבת. ור' מאיר ירי אן אל סבת (לפנינו: ליתא: אל סבת) אל אנסאן יאכל פי אל סבת אכתר לוגוד אל אדאם. ור'³⁴ יהודה יקול אן פי אל סבת יאכל אקל לכתרה פי (לפנינו: ליתא: פי) אל פ'ואכה (לפנינו: אל פ'ואכה ואלשראב) פתמת לי³⁵ מעדתה והדא הוי (לפנינו: הו) קולה אילו ואילו מתכוונין להקל. ואעלם (לפנינו: ואעלם וקד בינא לך פי מסכת פאה) אן אל סלע ד' דינרין ודינאר שש מעה (לפנינו: ושש מעה כסף דינר) ומעה שני פנדיון (לפנינו: פונדיונין) פאדא אל פנדיון גז מן תמאניה וארבעין מן אל סלע. (לפנינו: סלע. ובינא איצ'ה הנאך אן (שפי', ושם ביארנו עוד)) וסאה (לפנינו: סאה) ששת קבין פאדא כאן אל סום ארבע סאין בסלע יכון נצף אל קב בפנדיון. קאל (לפנינו: פאל) מתחצל מן הדא אל מקאדיר אלתי אטעא הא (לפנינו: אטעאהא) ר' יוחנן בן ברוקא אן אל שתי סעודות הוא נצף אל קב, ור' סעודות בקב. ור' שמעון יקול אן אל שתי סעודות תילתא כבזא תכון תלת כזו (לפנינו: הי ת'לת'א רגיף תכון ת'לת'א

31. ראה לעיל הע' 5.

32. כ"ה גי' הרמב"ם בפירושו למשנה. ובמשנה עצמה (שהוא מכתב ידו, ראה במבואו של הרב י' קאפח למכילתין) גרס: 'כמזון' (וראה מבוא).

33. תרגום של הרב י' קאפח: מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין שיעשה שביתתו באותו המקום ויתן שם מאכלו שהוא צריך לו בשבת. ר' מאיר סבר שאדם אוכל בשבת יותר, מפני שיש לפתנים. ור' יהודה אומר שבשבת אוכל פחות מחמת רבוי הפירות והמשקאות שממלאין כריסו, וזהו אמרו אלו ואלו מתכונין להקל. (וכבר ביארנו לך במסכת פאה): סלע ארבעה דינרין. ושש מעה כסף דינר. ומעה שני פונדיונין. נמצא שהפונדיון אחד מארבעים ושמונה מן הסלע. (ושם ביארנו עוד) שסאה ששת קבין, נמצא שאם היה השער ארבע סאין בסלע יהיה חצי הקב בפונדיון. למדנו מכל השעורין הללו שהשמיענו ר' יוחנן בן ברוקא שהשתי סעודות הן חצי קב, וארבע סעודות בקב. ור' שמעון אומר שהשתי סעודות הן שני שלישי ככר שכל שלשה ככרות מהן קב, נמצא שלפי דעת ר' שמעון יש בקב תשע סעודות. ופירושו בתלמוד שזה שאמר ר' יוחנן בן ברוקא ארבע סעודות בקב, הוא חוץ משכר הנחתום שהוא לש ואופה ונותן העצים, והיה שכרו ידוע אצלם חצי מה שהוא

אופה, שאם היה בקב שמונה סעודות יקח מהן הנחתום ארבע ונשארו ארבע, ושתיים מאותן הארבע הן שתי סעודות והן רבע קב. ור' שמעון שאמר שהשתי סעודות הן שתי תשיעיות גם הוא מחשב עם שכר האופה, וקרוב הוא שיעורו של זה לשיעורו של השני, שזה אמר שתי סעודות משמונה בקב והשני אמר שתי סעודות מתשע בקב. ודע ששעור הקב עשרים וארבע ביצים, שתי סעודות מהן לדעת ר' יוחנן בן ברוקא שעורן שש ביצים. [וחציון] לבית המנוגע שלש ביצים, והוא שהכלל אצלינו שכל מי ששהה בבית המנוגע כדי אכילת פרס נטמא בגדיו שהוא לבוש, וזהו ענין מה שאמר ה' והאוכל בבית יכבס את בגדיו (כמו שנבאר בסוף נגעים יג, ט), ולפיכך אמר כי שעורו שלש ביצים. וחצי חציה לפסול את הגויה הוא מי שאכל אכלים טמאים נטמא גופו והוא יפסול את התרומה (כמו שנבאר במסכת טהרות, א, ג) לפיכך אמר שחצי פרס האמור שם בענין פסול הגויה הוא כביצה ומחצה. והלכה כר' יוחנן בן ברוקא.

34. ראה דברי הרב קאפח שם בהע' 2, דהפי', מכאן עד 'וחצי חציה... הושמט בנדרפס' (וע"ע בפי"ה"מ לרמב"ם הוצ' מכן המאור הע' ח).

35. כגי בכ"י תימנים (ראה קאפח הע' 3). ולפנינו: 'פתמלי'.

ארגף) מנהא מן קב פעלי מדהב ר' שמעון אל קב פיה תשע סעודות. וקאל (לפנינו: תשע סעודות ובינונא) פי אל תלמוד און (לפנינו: און) קול ר' יוחנן בן ברוקא ד' סעודות בקב אנמא הי באגרה (לפנינו: כארג'ה ען אג'רה) אל כבאז אלדי יעגן ויכבד (לפנינו: ויטבך ויגעל אלחטב וכאן לה ענדהם) וכאן (לפנינו: וכאן לה) ענדהם מן אל אגרה (לפנינו: אלאג'רה) נצף מא יכבז, פאדא (לפנינו: פאדא כאן) פי אל קב תמאן סעודות יאכד מנהא אל כבאז ד' ותבק ארבעה (לפנינו: ותבקי ארבע ואת'נין) ואנתין מן תלך אל ד' הי שתי סעודות ודלך רבע קב. ור' שמעון אלדי קב אלן (לפנינו: 'אלדי' קאל אן אלשתי) אל שתי סעודות הי תיסעין פאנה לא (לפנינו: ליתא: לא) יחתסב באגרה אל כבאז וקריב הוא מקדאר אחדהמא מן מקדאר אל אכר לאן הדא קאל שתי סעודות משמנה בקב ודאך קן[אל] שתי סעודות [משמונה בקב. ואעל]ס³⁶ אן אל קב פיה מקדאר כ"ד ביצה שתי סעודות מנהא עלי מדהב ר' יוחנן בן ברוקא מקדאר סת ביצאת נצפהא לבית המנוגע תלת ביצאת ודלך אן (לפנינו: אן אל אצל ענדנא אנה) מן אבאט (לפנינו: אבטא) פי בית המנוגע מקדאר אכילת פרס אנתגסת תיאבה אלדי ילבס קאל אלמה (לפנינו: אלתי ילבס והו מעני קול אללה) והאוכל בבית יכס את בגדיו (לפנינו: בגדיו עלי מא נבין.. = כמו שנבאר בסוף נגעים). וחצי חציה לפסול את הגויה הוא מן אכל אכלים טמאים אנתגס גסמה והוא (לפנינו: והו) יפסול את התרומה (לפנינו: התרומה כמא נבין פי מסכת טהרות. (=כמו שנבאר במסכת טהרות)) פקאל אן חצי פרס אל מדכור הנאך למעני פוסל (לפנינו: פסול.. הו) הגויה הוא כביצה ומחצה. והילכ' כר' יוחנן בן ברוקא.

[פג. א-ב. רי"ף סי' תרנן] [גמ']³⁷ ראשית עריסותיכם, רשצז"ל פיר'³⁸ עריסותיכם³⁹, שאתם (לשום) לשים במדבר עומר לגולגלת, מספר נפשותיכם⁴⁰. איפה שלש סאין⁴¹, במנחות⁴² יליף לה (שכתוב בתורה)⁴³, דכ'⁴⁴ האיפה והבת תוכן אחד להם⁴⁵. וכת'⁴⁶ מעשר הבת מן הכור, וכור ל' סאה. (מעשה) [מעשר]⁴⁷ ידיה כמה האוי ג' סאין, והעמר עשירית של ג' סאין שהן י"ח קבין, [שהן]⁴⁸ ע"ב לוגין. עשירית (ת)דע'⁴⁹ לוגין, ז' לוגין, עשירית של שני לוגין, חומש הלוג, והיא ביצה וחומשה. והיינו

36. כן נראה להשלים עפ"י הל' בפיה"מ בערבית
37. מהד' קאפח (ובכתה"י כאן, כמה תי' קשות לפיענוח).
38. כן נראה להשלים.
39. ד"ה כדי עיסותיכם (בשינויים מעטים).
40. כג' ברש"י שבריי"ף. ולפנינו: 'כדי עיסותיכם'.
41. כג' ברש"י ד"ש (דק"ס, ג) וכ"ה במדרשים (ויק"ר פי"ח, פסיקתא רבתי פי"ח וכתר יונתן שמות טז, טז). ולפנינו ליתא תי': 'מספר נפשותיכם'.
42. לפנינו ברש"י ד"ה בפנ"ע, והוא שיבוש, דתי' איפה ג' סאין אינן לשון הגמ'.
43. עז, א.
44. כן נראה להגיה (דכפל לשוני).
45. יחזקאל מה, יא.
46. 'להם', גם ברש"י שלפנינו, והוגה ל'יהיה', כל' הכתוב.
47. שם, שם, יד.
48. כ"ה ברש"י.
49. כ"ה ברש"י.

דקאמ⁵⁰ שבעת רבעים ועוד. רבעים - רובע קב, דהיינו [ז']⁵¹ לוגין, ועוד - ביצה (ומחצה) [וחומשה]⁵².

שהן שש ירושל⁵³. שהרי שש מדבריות נעשו חמש ירושלמיות, נשאר לנו לוג מדברי וחומשו. וביצה וחומשה האוי חומש לוג - ירושלמית⁵⁴. שהרי⁵⁵ ששה חומשין⁵⁶ אלו נעשו חומש הלוג, ביצה חומש לח(י)מש⁵⁷ ביצים, והחומש ביצה הוא תוספת לביצה השישית, הרי לוג וחומש, והן נעשין לוג ירושל'. שהרי ששה חומשין אלו נעשו ח(ו)מש⁵⁸.

[גמ' ורי"ף שם] מיכן אמרו האוכל כמידה⁵⁹ הזו הרי הוא⁶⁰ בריא. פיר'⁶¹ שאוכל כל צרכו, ומבורך⁶² שאינו אוכל יותר מדאי, וכת'⁶³, ובטן רשעים תחסר. יותר מיכן⁶⁴ הרי זה רעבתן וכו'.

[פג א-ב, רי"ף שם] ת"ר ראשית עריסותיכם וכו', מיכן אמרו שבעת רביעית⁶⁵ קמח ועוד חייבין בחלה. רמז"ל פיר'⁶⁶, רובע קב שהוא לוג. שבעת לוגין ועוד הן עשירית האיפה⁶⁷, שהן ו'⁶⁸ ביצים וחומש ביצה. וכד משערת לה לביצים ששה ללוג, שהוא מאה כספים⁶⁹, האוי שיעורן משקל קכ"ז כספים⁷⁰, שהן שש ירושלמית⁷¹ וחמש של ציפורית, כי היא יתירה חומש (מלגין) מלגיו ושתותא מלבר.

50. פי', 'היינו דקאמ' בגמ': 'מכאן אמרו ז' רבעים ועוד חייבת בחלה'.
51. פי' דה'רבעים' הם ה'לוגין'. ולפנינו ברש"י: ז' לוגין.
52. כצ"ל וכ"ה ברש"י.
53. רש"י ד"ה שהן ו' ירושלמית (בשינויים).
54. לפנינו ברש"י: 'דביצה וחומשא הוי חומש הלוג', פי', של 'לוג' מדברי (שהרי לוג מדברי יש בו שש ביצים, וחומשו הוא 'ביצה וחומשא'). וכן העתיק רבינו לעיל מרש"י: 'חומש הלוג, והיא ביצה וחומשא'. אך לגי' רבינו, דאיירי בלוג ירושלמי, לא נהירא. ונראה דה"ק, 'נשאר לנו לוג מדברי וחמשו (פי' ד'חמשו' זה, האוי ביצה וחמש). ולוג מדברי עם ביצה וחומש נעשים 'לוג ירושלמית'.
55. כעת יבאר היאך השארית שהוא לוג וחומשו, עולה ללוג ירושלמי אחד.
56. פי', דביצה אחת (=חמש חומשין) ועוד חומש, שהם 'ששה חומשין', נעשו 'חומש הלוג' (באותו יחס שאמרנו לעיל ד'שש מדבריות נעשו חמש ירושלמיות').
57. כ"ה ברש"י.
58. כ"ה ברש"י.
59. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'במדה'.
60. כג' הרי"ף. ובגמ': 'ה"ז בריא'.
61. רש"י ד"ה הרי זה בריא.
62. רש"י ד"ה ומבורך.
63. משלי יג, כה.
64. כג' הרי"ף. ובגמ': 'יתר על כן רעבתן'.
65. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'שבעה רבעים'. ובפי' ריב"ח: 'שבעת רבעים'.
66. לא מצאתי מי שהביא פי' זה, ונראה דהוא מפירוש הרמב"ם לגמ'.
67. דהאיפה, ע"ב לוגין (דבאיפה ג' סאין, ובסאה ו' קבין ובקב ד' לוגין).
68. נראה דצ"ל: 'מב' ביצים'.
69. פי': 'מאה כספים ללוג'. וכן ברי"ף: 'זהקב יש בו ת' וזו במשקל אלקירוא', והם מאה ללוג.
70. איני יודע לבאר החשבון.
71. לפנינו בגמ': 'ו' של ירושלמית שהן ה' של ציפורי'. וברי"ף: 'שש לירושלמית וחמש לצפורית'.

משנה ג

[פג, ב, רי"ף ט' תרנ"ז] מתני', אנשי חצר⁷² ששכחו ולא עירבו וכו'. רשצז"ל⁷³ ה"ג במתני', אנשי חצר ואנשי מבוי⁷⁴ ומרפסת ששכחו וכו'. פיר'⁷⁵ ששכחו ולא עירבו אלו עם אלו, אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן. מרפסת ארוכה היא והרבה פיתחי עליות פתוחין לה, וכולן יוצאין [בסולם]⁷⁶ אחד לחצר וממנה לרשות הרבים, ואעפ"כ [אין] אוסרין הואיל וגבוהה מרפסת עשרה, שלא הילכו בסולם אלא להקל, ואמרי תורת מחיצה עליו,⁷⁷ והכל להקל. ומכל מקום שתי רשויות הן, ואין מוציאין מזו לזו⁷⁸, ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן, דהויא רגל המותרת במקומה. והכי אמרי' בכיצד (מערכין) [מעברין] בסופו⁷⁹, סולם תורת פתח עליו⁸⁰, רצו אחד מערכין רצו שנים מערכין, ומכל מקום שתי רשויות הן ואין מוציאין מזו לזו.

כל שגבוה י' טפחים למרפסת. פיר'⁸¹, אם יש בחצר תל או עמוד גבוה י' סמוך למרפסת, רשות מרפסת (שוטלת) [שולטת] בו ומשתמשין הן בו, אבל לא בני החצר. חליות⁸² הבור והסלע שגבוהין⁸³ י' טפחים, למרפסת. פיר'⁸⁴ חליות הבור, קרקע

שבריי"ף: 'והכי אמרינן לעיל (בפרק כיצד מעברין), סולם, תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו, רצו מערכין אחד, רצו מערכין שנים'. ונראה דרק להך גי' יש מקום לקושיית הרז"ה על רש"י: 'מי הזקיקו לומר כאן סולם תורת מחיצה עליו. אפילו למ"ד תורת פתח עליו, בין להקל בין להחמיר, כיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אינן אוסרין זה על זה, דהא קי"ל רגל המותרת במקומה, אינה אוסרת שלא במקומה' - אבל לגי' רבינו לק"מ. ומש"כ לעיל: 'ואמרי תורת מחיצה עליו, ר"ל, דמשו"כ אפשר להם לערב בנפרד, ואינו דן שם בנושא של 'אוסרין זה על זה'.

81. רש"י ד"ה כל שגבוה י'.

82. כגי' במדרש שכל טוב (שמות טז, פ"ח ופ"י), ספר העתים, תוס' יו"ט (לקמן מ"ו), ספר הרוקח (שבת, ס"ז) ורבינו ירוחם (תולדות אורח, נ"ב ח"ד). ולפנינו במשנה (וברש"י לקמן): 'חוליית'.

83. כגי' בכי"מ (דק"ס, ט) ובמשניות שבריי"ף. ולפנינו: 'גבוהים'.

84. רש"י אד"ה בסמוכה (ונראה דלרבינו הוא ד"ה בפנ"ע).

72. כגי' בריי"ף, כ"י נ"י, פיה"מ לרמב"ם, ר"ח, ספר העתים, ריבב"ן, ריב"ח ורחב"ש (וכע"ז בתוספתא, ה, יט). ולפנינו וכן ברש"י (המובא להלן) נוסף: 'ואנשי מרפסת'.

73. ד"ה ה"ג (בשינויים).

74. לפנינו במשנה: 'ואנשי מרפסת' (ותי': 'מבוי' ליתא).

75. רש"י ד"ה ולא עירבו.

76. כ"ה ברש"י, כאן ולהלן.

77. ברש"י לפנינו נוסף: 'ואינן אוסרין, כדאמרינן בכיצד מעברין, סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו'. ושם דנשמט ב'טעות הדומות' מ'חיצה עליו' עד 'מחיצה עליו'.

78. עד כאן ברש"י שלפנינו. וההמשך: 'ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן... ואין מוציאין מזו לזו' - ליתא. ואיתא ברחב"ש ואו"ז (עם מעט שינויים) ועי' ברש"י שבריי"ף וד"ש (דק"ס, ט). ואפשר דנשמט ב'טעות הדומות' (מזו לזו' עד מזו לזו), וראה לקמן הע' 80.

79. לעיל נט, ב.

80. כ"ה גם בפ' רחב"ש (עי"ש הע' 12) והאו"ז, שלא הזכירו כאן 'תורת מחיצה'. ועי' בגי' רש"י

שניטלו בחפירת הבור, ומקיפין בו פי הבור סביב. בד"א בסמוכה פיר' 85 שהחולין] סמוכה למרפסת. אבל במופלגת וכו'.

[דפ, א, רי"ף שם] [גמ', ת"ר אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו] 86 פיר' 87 ולא עירבו אלו עם אלו. אנשי החצר משתמשין בעשרה התחתונים. פיר' 88 התחתונים, בכותל הבית בחצר. אנשי העלייה משתמשין ב' העליונים, פיר' 89 ולבני עלייה בשילשול ב' עליונים שהן מתחת לעלייה, אנשי עלייה משתמשין, דסמוכין הן לבני עלייה והוו לדידהו כפתח ולבני חצר בזריקה. כיצד זיז יוצא מן הכותל וכו'. פיר' 90 דף 91 הבולט חוץ לכותל, למטה מי' וכו'.

משנה ד

[פה, ב, רי"ף ט' תרנח] מתני', הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת וכו'. רשעז"ל פיר' 92, הנותן את עירובו, עירובי חצירות. והדר שם אינו אוסר עליו. פיר' 93 והדר בבית שער שבחצר, אינו אוסר 94 על בעל החצר ואין צריך ליתן את הפת, דלאו דירה היא.

בית התבן ובית (הקבר) [הבקר] 95 וכו'. עד והדר שם 96 אוסר 97 עליו בחצר, הואיל ופתחו בחצר 98. ר' יהודה אומ', אם יש שם תפוסת יד של בעל הבית, אינו אוסר עליו 99. פיר' 100 שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע, אינו אוסר עליו 101 דכל רשותא דחצר [דידיה הוא], 102 וכאלו דר עמו בבית.

ואפשר דס"ל כר"י מלוניל (ד"ה והדר שם) דפ"י דלא איירי במשאל אלא בכל מי שדר שם (וכ"מ מהרמב"ם, הל' עירובין ד, ח).

98. לפנינו ברש"י: 'לחצר'.

99. כג"י בכי"מ (ראה דק"ס, ת). ולפנינו (וכן בפיה"מ לרמב"ם המובא להלן) ליתא תי' 'עליו'. ועי' בפ"י הר"י מלוניל שכתב, דיש מן הרבנים שגרסו תי' 'עליו' ודייקו: 'דדוקא על בעל הבית אינו אוסר... אבל אם יש שם עוד דיוורן בחצר והעירוב נמצא אצל אחד השכנים, מתוך שאוסר עליהן אוסר על בעל הבית'. וכ"פ הרמ"א סי' שע והמ"ב (שם, ס"ק יג), אבל החזו"א (סי' צ [כו], ס"ק מ) מוכיח מן הרשב"א דדברי הר"י מלוניל אינם להלכה.

100. רש"י ד"ה אם יש שם תפיסת יד.

101. רש"י ד"ה אינו אוסר עליו.

102. כ"ה ברש"י.

85. רש"י ד"ה בסמוכה.

86. כן נראה להשלים.

87. רש"י ד"ה ולא עירבו.

88. רש"י שם, ד"ה בעשרה תחתונים.

89. רש"י שם (סד"ה בעשרה תחתונים) וד"ה בעשרה העליונים (ולא מצאתי מי שפיסק כן ברש"י, ועיי"כ פ"י דלבני עליונים הוי 'בשילשול').

90. רש"י ד"ה זיז.

91. לפנינו ליתא תי' 'דף'. וברש"י שבריי"ף: 'דבר' הבולט.

92. ד"ה את עירובו.

93. רש"י ד"ה והדר שם.

94. רש"י ד"ה אינו אוסר.

95. כ"ה במשנה.

96. רש"י ד"ה והדר (בשנינו, ראה הע' הבאה).

97. רבינו השמיט מרש"י (שם) תחילת הדיבור: 'אם השאל בעל הבית בית התבן שלו לאחר לדור שם'.

רמז"ל פיר' 103, בית שער, אסטואן (לפנינו: דהליז) אל דאר ואכסדרה אל ברטל (לפנינו: אל צפה). ומרפסת מוצ'ע אל אסתטראק ללגמיע (לפנינו: 'אלג'מיע כמא בינא קבל). ותפוסת יד תצרף, והוא אן יכון לה פי דלך אל מוצ'ע אואני לא יגוז תנקילהא פי אל סבת ונחו דלך פי ציר אל סאכך הנאך כאנה ציף מן אל אט'יאף (לפנינו: אלאצי'אף) וליס מן אהל אל דאר ולדלך אינו אוסר, והילכ' כר' יהודה.

[גמ' ורי"ף שם] [גמ'] 104 אמ' ר' יהודה וכו' עד שהיו מסובין וקדש עליהם היום. פיר' 105 מסובין בבית, משום 106 עירוב. פת שעל השלחן סומכין עליה 107 וכו' עד בבית שבחצר פיר' עירובי חצירות, בבית שבחצר 108, לאפוקי בית שבחצר אחרת, ושתופי 109 מבוי בחצר שבמבוי 110, לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו.

[פ"ה ב – פ"ה א, רי"ף, שם] פיס' 111, ר' יהודה אומ' וכו', עד כגון חצירו של בן נים 112. פיר' 113 בן נים עשיר היה ומשאל בתים שבחצירו, והיו לו כלים בכולם 114, מתוך עושרו היו לו כלים הרבה. ורבה 115 בר' ר' הונא 116 אמ', אפי' 117 יתד של מחרישה. פיר' 118, היא תפוסת יד. אמ' ר' נחמן 119 דבר הניטל בשבת אוסר וכו'. פיר' 120, דבר הניטל בשבת (לאחר) [אינו] 121 תפיסת יד ואוסר, (דאו) דאי בעי שקיל (ו) [ו] שדי ליה לבראי. תניא נמי הכי יש לו טבל 122 ועששיות 123. פיר' 124 עששית של ברזל חתיכות גדולות.

103. תרגום של הרב י' קאפח: בית שער מבוא החצר. ומרפסת מקום דריסה לכל (כמו שביארנו לעיל). ותפוסת יד השתמשות, כלמר שיש לו באותו המקום כלים שאסור לטלטלן בשבת וכיוצא בזה, שנעשה הדר שם כאלו הוא אורח מכלל האורחים ואינו מאנשי החצר, ולפיכך אינו אוסר. והלכה כר' יהודה.
104. כן נראה להשלים.
105. רש"י ד"ה מסובין בבית (וכ"ה בגמ' לקמן: כאן במסובין בבית).
106. פיר', 'משום עירוב', שרוצים לערב.
107. כג' הרי"ף וכו' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, ז). ולפנינו בגמ', ד"ו: 'עליהן' (ובמהר' 'עז והדר' הגיה כג' רבינו בלי לציין לכך).
108. רש"י ד"ה בבית שבחצר.
109. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'שיתופי מבואות'.
110. עפ"י רש"י ד"ה בחצר שבמבוי.
111. לפנינו ליתא תי' פיס' (וראה מבוא).
112. כג' הרי"ף. ובגמ': 'בונים בן בוניס'.
113. רש"י ד"ה בן בוניס.
114. כע"ז פ' הרי"ף: 'היה עשיר וכל בית שהיתה בחצרו היה לו בה סחורה ומני פרקמטיא'.
115. כג' הרי"ף. ובגמ': 'רבה'.
116. כג' בכ"מ (דק"ס, ס). ולפנינו בגמ': 'בר בר חנה'. וברי"ף: '...בר חייא'.
117. כג' ברי"ף ובר"ח, ובגמ': 'כגון'.
118. רש"י ד"ה כגון יתד של מחרישה (בהשמטת הלוע"ז).
119. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'תנא דבי שמואל'.
120. רש"י ד"ה דבר הניטל בשבת.
121. כ"ה ברש"י שלפנינו.
122. כג' הרי"ף. ובגמ': 'יש לו טבל יש לו עששית'.
123. כג' רש"י. ולפנינו בגמ': 'עששית', וברי"ף: 'ועששית'.
124. רש"י ד"ה עששיות.

משנה ה

[פ, א, רי"ף ט' תרנט] מתני', המניח את¹²⁵ ביתו וכו', עד אוסר. רשצו"ל פיר'¹²⁶, הרי זה אוסר, דדירה בלא בעלים שמה דירה, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומ' אינו אוסר. פיר'¹²⁷ דלאו שמה דירה. ר' יוסי אומ' נכרי אוסר וכו'. פיר'¹²⁸ ר' יוסי נמי סבירא ליה לא שמה דירה, מיהו נכרי אוסר שמא יבוא¹²⁹. הסיח¹³⁰ דעתו, [ה]סיח¹³¹ דירת בית[ו] מלבו(א).

[גמ' ורי"ף שם] [גמ']¹³² ר'¹³³ שמעון אומ' וכו', עד ודוקא¹³⁴ בתו וכו'. פיר'¹³⁵, ודוקא אצל¹³⁶ בתו, דעביד אינש דדייר אצל חתנו, אבל בנו לא. פיר'¹³⁷, [אין]¹³⁸ אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו שמא תתקוטט ויצא. כדאמרי¹³⁹ אינשי, נבח בך כלבא עול, גוריא¹⁴⁰ פוק. פיר'¹⁴¹, כלבא זכר, כגון חתנו. גוריא¹⁴² נקבה, כגון כלתא¹⁴³.

משנה ו

[פ, א, רי"ף ט' תרט] מתני', בור שבין שתי חצירות וכו'. רשצו"ל פיר'¹⁴⁴, בור שבין שתי חצירות, חציו בוז וחציו בוז, אין ממלאין ממנו בשבת. פיר'¹⁴⁵ שזה ממלא מרשות חבירו. אלא אם כן עשו לו מחיצה וכו'. עד ובין¹⁴⁶ מתוך אגנו. פיר'¹⁴⁷,

125. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, צ) ובמשניות שברי"ף.
126. רש"י ד"ה הרי זה אוסר.
127. רש"י ד"ה אינו אוסר.
128. רש"י ד"ה רבי יוסי וד"ה הסיע.
129. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו נוספה תי' 'היום'.
130. כ"ה לעיל (מז, א) וכע"ז בד"ש: 'שכבר השיחה מדעתו' (דק"ס, ת). ולפנינו (במשנה וברש"י): 'הסיע' מלבו.
131. כ"ה לפנינו ברש"י (כאן ובהמשך).
132. כן נראה להשלים.
133. לפנינו (בגמ' וברי"ף) לא הביא הציטוט מן המשנה: 'רש"א וכו' (וראה דק"ס, א).
134. כ"ה בגמ', רי"ף כ"י נ"י, רחב"ש ורש"י. ולפנינו ברי"ף: 'אצל בתו' (ועי' הע' 136).
135. רש"י ד"ה ודוקא בתו (בשינויים מעטים).
136. כג' ברי"ף (ראה לעיל הע' 134). ולפנינו ברש"י ליתא תי' 'אצל'.
137. רש"י, המשך לד"ה הנ"ל (ולרבינו ד"ה בפנ"ע, וכ"ה בפ' רחב"ש).
138. כ"ה ברש"י.
139. כג' ברי"ף. ובגמ': 'דאמרי'.
140. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'נבח בך גוריא'.
141. רש"י ד"ה כלבא.
142. רש"י ד"ה גוריא.
143. לפנינו ברש"י: 'כלתו'.
144. ד"ה בור שבין שתי חצירות.
145. רש"י ד"ה אין ממלאין הימנו.
146. לפנינו במשנה: 'בין'.
147. רש"י ד"ה בין מתוך אגנו.

ואע"פ שאינה מגעת¹⁴⁸ למים, דקיל הוא שהקילו חכמ' במים. כדאמרי¹⁴⁹ גוד אחית מחיצתא¹⁵⁰ ובלבד שתהא בתוך (אוגד) [אוגן]¹⁵¹ הבור, שתראה כהפסקה.

אמ' ר' יהודה לא תהא מחיצתה¹⁵² גדולה מן הכותל, פיר'¹⁵³, מן הכותל שביניהם המפסקת בין החצירות, ומפסקת על פני הבור, ואע"פ שאינה נכנסת לתוך אוגנו.

[גמ' ורי"ף שם] גמ', אמ' ר' הונא, למטה למטה ממש. פיר'¹⁵⁴ למטה דקאמ' בית שמאי, למטה ממש¹⁵⁵. סמוך למים, ואין צריכין ראשי הקנים ליגע במים. למעלה¹⁵⁶ דקאמ' בית הלל, למעלה ממש¹⁵⁷, סמוך לשפתו¹⁵⁸ מלמעלה, אם ירצה (דין) [דיו] בכך. וזה [וזה]¹⁵⁹ בבור. פיר'¹⁶⁰, אפי' לבית הלל צריך שתהא כל מחיצות¹⁶¹ י' (מאוזן) [מאוגן]¹⁶² הבור ולפנים.

ור' יהודה [אמר]¹⁶³ למטה, למטה מן המים. פיר'¹⁶⁴ שתהא מחיצה תחובה בקרקעית הבור. למעלה¹⁶⁵ דבית הלל, למעלה מן (הבית) [המים]¹⁶⁶. דבהא¹⁶⁷ מקילין, שאין קנים צריכין ליגע במים, אבל למעלה¹⁶⁸, לאו מעלה ממש¹⁶⁹. ואסקנה בגמרא¹⁷⁰ הא דאמרי¹⁷¹ למטה מן המים, צריך¹⁷² שיראו ראשי הקנים¹⁷³ במים¹⁷⁴ טפח. וכן נמי

רבינו הוא לכאורה פי' ל' המשנה: ובה"א 'למעלה'.

169. לפנינו ברש"י נוסף: 'מעלה דרב יהודה, הוא מטה דרב הונא'.

170. פי', דבגמ' מסיק שהפי' של רב יהודה למחלוקת שבין ב"ש וב"ה במשנה מתבארים עם דברי רב יהודה אמר רב ועם הברייתא ששנה יעקב קרחינאה. וכן דרכו של רבינו (ראה מבוא) 'להשלים' לרי"ף עם דברי הגמ'. ואי"ז נוגד לפסיקת הרי"ף שכתב: 'וסוגיין כר"י, דחלק בזה על רש"י (לקמן בע"ב ד"ה אלא קל) שכתב: 'וליתא לדרב יהודה' (ועי' בתוס' ד"ה אלא ובעו"ד שחלקו על רש"י. וע"ע לקמן בהע' (183).

171. לפנינו בגמ': 'הא דאמר רב יהודה למטה, למטה מן המים'.

172. כ"ה בגמ'. וברי"ף: 'כלומר, יהיו הקנים משוקעין למטה מן המים ט' טפחים ונראים ראשי הקנים למעלה מן המים טפח'.

173. כג' רחב"ש, רשב"א, ר"י מלוניל, אר"ז, מאירי וספר העתים. ולפנינו: 'ראשן של קנים'.

174. כ"ה בפי' הר"י מלוניל, ת' גאוני מזרח ומערב (סי' כו) וספר העתים (סי' קכא). ולפנינו בגמ' (וברי"ף): 'למעלה מן המים טפח'.

148. לפנינו: 'נוגעת במים'. ובפי' רחב"ש צירוף משתי הגי': 'שאינה נוגעת למים'.

149. ברש"י שלפנינו: 'דאמר' ביה'. וברש"י שברי"ף ובפי' רחב"ש: 'דאמרינן גוד אחית'.

150. כג' ברש"י שברי"ף ורחב"ש. ולפנינו: 'למחיצה'.

151. כ"ה ברש"י.

152. לפנינו במשנה: 'מחיצה'.

153. רש"י ד"ה מן הכותל שביניהם.

154. רש"י ד"ה למטה.

155. רש"י ד"ה למטה ממש.

156. רש"י ד"ה למעלה.

157. רש"י ד"ה למעלה ממש.

158. כהגהת ה"ח. ולפנינו ברש"י: 'משפתו'.

159. כ"ה לפנינו (בגמ' וברי"ף).

160. רש"י ד"ה זה וזה בבור.

161. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'מחיצת'.

162. כ"ה ברש"י.

163. כ"ה בגמ' וברי"ף.

164. רש"י ד"ה למטה מן המים.

165. רש"י ד"ה למעלה.

166. כ"ה בגמ' וברי"ף.

167. רש"י ד"ה למעלה מן המים (בשינויים).

168. לפנינו ברש"י: 'אבל למעלה ממש לא'. ולגי'

ה(ו)א¹⁷⁵ דאמרן¹⁷⁶, למעלה מן המים, צריך שיראו¹⁷⁷ ראשי הקנים מן המים טפח, שלא¹⁷⁸ יהא זה דולה מרשות זה.

משנה ז

[פ, א, ר"ף ט' תרס] מתני', אמת המים שהיא עוברת בחצר וכו'. רשצז"ל פיר'¹⁷⁹, אמת המים אפי' ברשות היחיד כרמלית היא. אין ממלאין ממנה¹⁸⁰ בשבת אלא אם כן עשו¹⁸¹ מחיצה וכו'. עשו¹⁸² לה מחיצה בתוך אוגניה על פי¹⁸³ רחבה (שהיא) שהוא, נ"א שיהא¹⁸⁴, ניכר שבשביל המים נעשית. אבל מחיצת החצר התלויה ועוברת על גבו¹⁸⁵ אינה מועלת לה, ואע"ג דמחיצה תלויה מתרת במים, הני מילי היכא דנראית מחיצה¹⁸⁶ בשביל המים, כגון גזוזטרא דמתני' וכ[ג]ון מחיצה שבתוך הבור.

אמת המים וכו' עד בכניסה וביציאה. רמז"ל פיר'¹⁸⁷, בכניסה וביציאה, פי אבתדי אל סאקיה¹⁸⁸ ענד דכלהא (לפנינו: לאלדאר) אלי אל דאר ופי אל מוצע' אלתי תכרג' מנהא ובשרט (לפנינו: מנה ובאלשריטה אלתי קלנא) אן יכון טפח מן אל מחיצה דאכל פי אלמא אן כאן (לפנינו: כאנת) אל מחיצה פוק אלמא, או טפח מנהא כארג מן אל מא אן כאנת אל מחיצה תחת אלמא.

175. כ"ה בגמ'.
176. בגמ' שם: 'ותו הא דאמר רב יהודה למעלה, למעלה מן המים'.
177. נראה דצ"ל כל' הגמ' (וכע"ז ברי"ף): 'צריך שישקע ראשי קנים במים טפח'.
178. לשון הרי"ף: 'ולא יהא...'
179. ד"ה אמת המים.
180. כג' במשניות שברי"ף, ר"ח, ופיה"מ לרמב"ם. ולפנינו: 'הימנה' (וכ"ג רבינו ברש"י להלן).
181. כג' בכ"י וד"י (ראה 'שנויי נוסחאות' למשנה). ולפנינו במשנה (וכן ברש"י שיר"ל): עשו 'לה'.
182. רש"י ד"ה עשו לה מחיצה.
183. לפנינו ברש"י: 'פני'. ובין כך ובין כך לא איירי במחיצה משוקעת במים. ועי' בפ"י גאו"י, שכתב דרש"י לטעמיה דאמר בבור (לעיל פו, ב, ד"ה אלא קל הוא) וליתא לדרי' אלא כדרכ הונא. אבל הריא"ף והרמב"ם דאמרי התם כדר"י, ה"נ אמרי מחיצה משוקעת במים טפח. ולפי"ז הביא פי
- רש"י שאינו מתיישב לכאורה עם דעת הרי"ף והרמב"ם (עי' לקמן הע' 187).
184. כ"ה ברש"י שלפנינו. וברש"י שברי"ף: 'שהוא' (והיינו דקאמר: 'נ"א', כמו: 'י"ג כך').
185. לפנינו ברש"י: 'על גבה'.
186. כג' רחב"ש. ולפנינו נוסף: 'שנעשית'.
187. תרגום של הרב י' קאפח: בכניסה וביציאה, בתחלת כניסת (האמה) [העלה] (כצ"ל, ראה ההע' הבאה) לחצר ובמקום שהיא יוצאת ממנה. ובתנאי שכבר אמרנו, שיהא טפח מן המחיצה נכנס בתוך המים, אם היתה המחיצה למעלה מן המים, או טפח ממנה חוץ למים אם היתה המחיצה בתוך המים [והרמב"ם חולק על פי' רש"י שהובא לעיל (עי"ש הע' 183)], וס"ל דהלכתא כרב יהודה. וכ"כ התוס' שם ד"ה אלא בשם ר"ח].
188. כ"ה במהד' קמא, ותרגומו: 'התעלה' (ראה הרב קאפח הע' 22). ובמהד' בתרא: 'אלמגרי', שפי' 'האמה' (וראה מבוא).

ר' יהודה וכו' 189 עד מעשה באמה 190 של איבל, פיר' 191 של איבל, שם העיר. והייתה עוברת בתוך החצירות וממלאין הימנה בחצירות. דאהניא 192 לה מחצת כותל החצר התלויה עליו 193. ור' יהודה לטעמיה דפליג נמי במתני' אבור' 194, דקאמ' 195, לא תהא מחצה גדולה מן הכותל שביניהם.

אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור, פיר' 196 שלא היה בה שיעור כרמלית בעומק עשרה או ברוחב ד', שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק עשרה 197. ואם עוברת ברשות [הרבים] 198 הוי כרשות 199 הרבים, כדתנן בהזורק 200, הזורק ד' אמות בים פטור, דכרמלית היא. ואם היא רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו חייב, דברשות 201 הרבים הוא. וכמה רקק מים, פחות מ' טפחים. אלמא מים שאינן עמוקין " אינן רשות לעצמן, וכי הוו נמי בחצר הוו להו רשות היחיד.

[גמ' ור"ף שם] גמ', ת"ר עשו לה מחיצה 202 בכניסה ולא עשו לה מחיצה ביציאה וכו'. פיר' 203, לא מהנו ולא מידי, דהא מחוברת למים שהוא חוץ לחצר ביציאתה ונעשה הכל כרמלית. 204 ודומה 205 כמי שמתחלת מחצר זו.

189. לפנינו במשנה: 'רי"א, כותל שעל גבה תידון משום מחיצה', ומובא כן גם בפ' רחב"ש (שאף פ' דר"י 'חולק עם ת"ק וסבר המחיצה התלויה לה על גבה מועלת לה). אבל בפיה"מ לרמב"ם (שהוא מכת"י רבינו, ראה דברי הרב קאפח בשער לסדר מועד) ליתא, וליתא נמי בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ת). וכן הסיק התוס' יום טוב וכתב: 'וכן נראה מדברי התוספות שאכתוב לקמן בסמוך וכן הרב רבינו אשר לא גרס במשנה ולא בברייתא ואף בסדר המשנה דירושלמי נמי ליתא'. ועי' בדק"ס (שם) ששיער שמקור הגי' שלפנינו מטעות בד' יושטיניאן מן הברייתא שבגמ', אבל גי' רבינו ורחב"ש היא עדות לקדמותה של גי' זו.
190. כ"ה לפנינו במשניות שבגמ', שבפיה"מ לרמב"ם וריב"ח. ובמשניות שבריי"ף: 'באמת המים של אוכל'.
191. רש"י ד"ה של אבל.
192. כג' רחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'דמהניא לה מחיצת כותל בחצר תלויה עליה' (וכ"צ להשלים שם בהע' 22).
193. לפנינו ברש"י ורחב"ש (ראה הע' קודמת): 'עליה' (וראה לעיל הע' 185).
194. עד כאן ברש"י.
195. פ' במתניתין לעיל פו, א.
196. רש"י ד"ה שלא היתה כשיעור.
197. כג' רחב"ש ולפנינו נוסף: 'ברוחב ד' (ועיין מש"כ בהערות לפי רחב"ש מספר 25, דג' זו ברש"י מסייעת לדברי השע"צ אר"ח סי' שנו ס"ק, א, שדברי רש"י ע"כ לא קאי רק אלא היה עמוק יו"ד).
198. כ"ה ברש"י.
199. כג' ברש"י שברחב"ש (עי"ש הע' 26). ולפנינו: הוי 'רה"ר'.
200. שבת ק, ב.
201. לפנינו ברש"י: 'דרשות'.
202. כג' הריי"ף. ובגמ' (וברש"י) ליתא: 'מחיצה' (ב"פ).
203. רש"י ד"ה עשו לה בכניסה ולא עשו לה ביציאה.
204. כ"ה בכ"י, בד"ש ופיזור, רש"י שבריי"ף ואו"ז (ראה דק"ס, ב). ולפנינו ברש"י נוסף: 'אבל כי עשו בכניסה וביציאה אינה כרמלית' (ולמאורה אין בזה כל חידוש).
205. כ"ה בכ"י וד"י (ראה דק"ס, שם). ולפנינו: 'דומה'.

אמ' ר' יהודה וכו', עד שמא אין²⁰⁶ בעומקה י' ואין²⁰⁷ ברחבה ד'. פיר'²⁰⁸ שלא הייתה עמוקה י' טפחים, או לא הייתה רחבה ד', דלא חשיב פחות מד' למיהוי רשותא לנפשיה.

משנה ח

[פ, ב, ר"ף שס] מתני', גוזזטרא שהיה²⁰⁹ למעלה וכו'. עד אלא אם כן עשו לה מחיצה. פיר'²¹⁰, עשו לה מחיצה כל סביבותיה²¹¹ או סביב נקב,²¹² אע"פ שהיה²¹³ תלויה. אבל כוף²¹⁴ גוד, כחנניה²¹⁵ בן עק[ב]יה, לא אמרי'. דאמרי' בגמ',²¹⁶ מתני' דלא כר'²¹⁷ חנניה בן עקיבה. דתניא ר' חנניה בן עקיבה אומ', גוזזטרא שיש בה ד' אמות²¹⁸ על ד' אמות, חוקק בה ד' על ד' וממלא²¹⁹. ואין צריך²²⁰ מחיצה אחרת, דסבר כוף וגוד²²¹.

בין מלמעלה, (פיר') פיר'²²² מחוברת לגוזזטרא מתחתיה, בין מלמטה, פיר' במים²²³ כנגד²²⁴ הנקב.

206. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, ה) וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ'): 'מפני שלא היתה עמוקה י' טפחים', (וברי"ף שלפנינו): 'שמא לא היתה עמוקה עשרה'.
207. לפנינו (בגמ' וברי"ף, גם בכ"י נ"י): 'ורחבה ד' (ובכ"י מינכן: 'ברחבה'. וכתב שם, בדק"ס: 'וצ"ל וברחבה, וכ"ה בספר העתים)'.
208. רש"י ד"ה שלא היתה עמוקה י'.
209. לפנינו במשנה: 'שהיא'.
210. רש"י ד"ה א"כ עשו לה (בשינויים).
211. כג' בד"ש (דק"ס, ע) ורחב"ש. לפנינו: 'סביבותיו'.
212. לפנינו ברש"י נוספו תי': 'ד' על ד' החקוק באמצעיתה דגוד אחית אמר' להכשיר, ועפ"ז נפסק בטור ובש"ע (סי' שנה, א): 'או יעשו מחיצות סביב הנקב שדולין דרך שם, והוא שיהא בו ד' על ד''. ופירשו התוספות טעמא (בד"ה עושה מחיצה) כדפי' רש"י לעיל (פז, א ד"ה חוקק בה): 'דאין מחיצה [ל]פחות מד' טפחים'. אבל הרמב"ם לא הזכיר תנאי זה, של ד' על ד' לא בפי' למשנה ולא בחיבורו (הל' שבת טו, טו), אולי משום שהקלו במחיצה זו שאינה אלא כדי לעשות היכר (רמב"ם שם הי"ג), ולא מצאתי מי שהעיר ע"כ. ושמא ס"ל לרבינו כרמב"ם.
213. לפנינו ברש"י: 'שהיא' (ועי' לעיל הע' 209).
214. לפנינו ברש"י: 'וגוד'.
215. כ"ה לפנינו ברש"י ובגמ'. ולקמן נקט: ר' חנניא (עי' הע' 217).
216. שם.
217. כג' בכי"מ (דק"ס, ע) ובהגהות יעב"ץ. ולפנינו (ראה לעיל הע' 215) ליתא תי': 'ד''.
218. כג' בכ"י מינכן (ראה דק"ס, פ). ולפנינו ליתא תי' 'אמות'.
219. רש"י (לגמ') ד"ה חוקק בה.
220. כג' בד"ש (דק"ס, פ). ולפנינו נוספה תי' 'בה'.
221. ברש"י לפנינו נוסף: 'הואיל ויש בה עשרה לכל רוח בנקב'.
222. נקט לשון רש"י (ד"ה בין מלמטה), ומפרש בו את 'בין מלמעלה'. ועי' בתוס' (ד"ה בין מלמעלה) דמשמע להו דלרש"י 'למעלה' - למעלה מן הגוזזטרא ולמטה, למטה מן הגוזזטרא. ולא רצה לפרש הכל תחת הגוזזטרא. ורבינו שחלק על רש"י ס"ל כרמב"ם (המובא להלן, עי"ש הע' 256), המאירי, רחב"ש, ריב"ח ור"י מלוניל (וראה מבוא).
223. ברמב"ם הל' שבת שם (טו, טו) 'על גבי המים'. ובפיה"מ: 'על המים'.
224. כ"ה ברמב"ם הל' שבת (שם) (כנגד החלון שבכצורה). ובפיה"מ לא הזכיר 'כנגד'.

וכן²²⁵ שתי גזוזטראות זו למעלה מזו. פיר²²⁶ אפי' זו שלא כנגד זו, ובלבד שלא תהא מופלגת מכנגדה במשך²²⁷ הכותל ד' טפחי'. דאמרי' בגמ'²²⁸, לא שנו ששתיהן אסורות, אלא בסמוכה זו לזו, שאינה²²⁹ גבוהה ממנה י' טפחי', אבל מופלגת זו מזו ד' טפחים, אפי'²³⁰ גבוה²³¹ י' טפחים עליונה מותרת, ולא אמרי' שהתחתונה אסורה עליה דרך אויר.

עשו לעליונה וכול', עד שתיהם אסורות. פיר²³², שתיהם אסורות למלאת בנקב, העליונה עד שיערבו, והתחתונה בנקב שלה אין צריך לומר שאסור, דהא מכרמלית לרשות היחיד קא ממלא.

שכשמשלשלין את הדלי מן העליונה לשאוב, נכנס דרך החור שבכצוצרא התחתונה (וכ"כ ריב"ח: ונקב זו כנגד זו, ורחב"ש: 'ארוכה פתוחה כנגד ארוכה של תחתונה'). וגם מש"כ ביד החזקה (עירובין ד, כד): 'שתי כצוצריות זו למעלה מזו, פי' הכ"מ: ש'מכוונות זו כנגד זו'. ושם ס"ל לרבינו בדעת הרמב"ם דעד ד"ט כמכוונות דמי, והיינו דקאמ' בפיה"מ: ד'כשמשלשלין.. נכנס דרך החור' (וע"ע בהע' 231).

230. צ"ב מאי 'אפילו' גבוה, אדרכא, כיון ד'גבוה י"ט עליונה מותרת'. ושם משו"כ גרס בהגהות מא"י: 'אבל במופלגת, גבוה י"ט מותרת'. ב'פעולת שכיר' (ראה 'הגהות וציונים' על הרי"ף, מהר"ע ויהרר) הגיה: 'אפילו אינה גבוה' (וברי"ף כ"י נ"י חסרה כל הפיס' מ'וכן שתי גזוזטראות). ואכתי קשיא, דלפי"ז נצטרך להגיה גם בל' רבינו וגם בל' הרשב"א שיו"ל בהע' הבאה. ושם ה"ק, אפילו גבוה י"ט ולא יותר, עליונה מותרת.

231. כ"ה לשון הרי"ף. ולכאורה מדפתח וכתב 'דאמרי' בגמ'', משמע דגרס כן בגמ', ולפנינו (וכן בגי' שבדק"ס) ליתא. אבל נמצא כן ברשב"א, שכ' בחי' לעיל (פה, א): 'ואמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בסמוכה אבל במופלגת אפי' גבוה עשרה טפחים עליונה מותרת. נראה דלא גריס רש"י אפילו גבוה עשרה טפחים, אלא נראה דהכי גריס, אבל במופלגת עליונה מותרת'.

232. רש"י ד"ה שתיהן אסורות.

225. כ"ה במשניות שבגמ' ושכנוסח המשנה של הרמב"ם, בפ"י ר"ח, רחב"ש, ריב"ח וכמעט בכל הראשונים והאחרונים (ראה מלאכת שלמה). ובגמ' לעיל (פד, ב) ליתא תי' 'וכן'. וכ"כ שם ברש"י (סד"ה שתי): דל"ג 'וכן' (וליתא נמי בשר"ת רמ"ע מפאנו, סי' ט). והתוס' לעיל (פד, א, ר"ה ת"ש) פי' טעמו של ר"ח ד'גריס לה, דארישא (דמתניתין) קא"ל. וביד דוד ביאר דרש"י ל"ג לה 'דזה מילתא אחרייתא הוא ולא שייך כלל לדין הראשון' (ועי"ש עוד במש"כ בשם שו"ת מהרי"ט ואבן העזר סי' מד). ובפריו בעתו כתב שיש לחלק, דודאי במשנה גריסין 'וכן', אך בגמ' מאחר שלא הביא את הרישא של המשנה אין שייך לומר 'וכן'. וי"ל אי מצינו כה"ג, שהגמ' תשנה לשון המשנה כדי להתאימה לסוגיית הגמ'.

226. רש"י ד"ה זו למעלה מזו (בשינוי מועט).

227. כן פי' רש"י גם לקמן (פה, א, ד"ה בסמוכה), ושולל גי' אחרת ששמע, 'שאינה גבוהה ממנה עשרה', דלא מצינו לשון הפלגה בתלמוד, בגובה אלא במשך. (ועי' לקמן הע' 229).

228. פה, א.

229. השתא נקט לשון רש"י דלקמן (שם) בפירושו השני ('ואני שמעתי...'), ופי' זה נדחה (כמובא לעיל בהע' 227). וצ"ע איך שני הפי' באים כאחד. ונראה דס"ל לרבינו בדעת ר"ה א"ר, דלאסור בעי תרתי, הן לא 'מופלגת' (יותר מ"ט בגובה) והן 'סמוכה' (תוך ד"ט במשך הכותל). אבל הרמב"ם נקט רק כ"פי השני, וכתב בפיה"מ: 'וחור שבזו כנגד חור שבשניה, עד

[פז, א, ר"ף שם] [גמ']²³³ אמ' רבא²³⁴ בר רב הונא, לא תימ' ²³⁵ למלאה הוא דשאר, לא תימ' ²³⁶ דמותרת זו המחיצה התלויה בגזוזטרא, למלאה ²³⁷ ממנה הוא דשרי, אבל ²³⁸ לשפוך אסיר. פיר' ²³⁹, ששופכין בנקב לים²⁴⁰, כלומ' שאסור, מפני שכוחה ²⁴¹ מוליך השופכין חוץ למחיצות הגזוזטרא. לא תימ' ה[כ]²⁴², אלא ²⁴³ אפי' ²⁴⁴ לשפוך נמי שרי.

ואמר' בגמ' ²⁴⁵ אמ' רב שיזבי²⁴⁶, היינו עוקה. פיר' ²⁴⁷ דתנן²⁴⁸, חצר (שפתוחה) [שפחותה]²⁴⁹ מד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת אלא אם כן עשו לה עוקה, פיר' גומה, מחזקת סאתים. ותני עלה, אע"פ שנתמלאה העוקה מבעוד יום שופכין לה מים בשבת, ואע"ג שהמים יוצאין הימנה בשבת לרשות הרבים. ומהדרינן, מהוא דתימא התם ²⁵⁰ תימ'. פיר' ²⁵¹, התם בחצר תימ'. שהמים עשויין לכלות ולהבליע בקרקע, הולכך כי שפיך אדעתא דליבלעו בדוכתיהו קא שפיך, (ואו) ואי נפקי לבר, מחשבתו להכי היא ²⁵², ולא נתקיימה²⁵³, ואיסורא ממש ליכא דהא ברשות היחיד שפיך, אבל הכא מידע ידיע דודאי נפקי ולא תימ', קמ"ל דשרי.

233. כן נראה להשלים.
234. לפנינו, בגמ' וברי"ף כ"י נ"י: 'רבה בר רב הונא'. וברי"ף: 'אמר רבי אבא אמר רב הונא'.
235. נקט לשון הגמ' הא"ד שבגמ' וכ"ה ברי"ף.
236. עפ"י רש"י ד"ה לא שנו (שמפרש כן את הלישנא קמא).
237. פי': 'אלא למלאה' (וכ"ה ברש"י).
238. לשון הרי"ף וכ"י א"פ (ראה דק"ס, ד). ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'אבל'.
239. רש"י ד"ה אבל לשפוך (בשינוי).
240. כג"י בד"פ (ראה דק"ס, ב). וברש"י לפנינו: 'למים' [ועי' במשנה לעיל (פז, ב): 'גזוזטרא שהיא למעלה מן המים'. וגם שם י"ג מן הים'. וכתב שם בעל דק"ס, ע: 'בכל הדפוסים הישנים: מן הים, והגיה המהרש"ל כלפנינו'].
241. לפנינו ברש"י 'שהנהר' מוליך, ולעיל (ראה הע' קודמת) גרס, 'למים', ומים ונהר חד. ויש להעיר, דבדפוס ראשון (ונציה), גרס במשנה לעיל 'לי[ם]', וכאן 'מפני שהנהר מוליך' (ובדק"ס לא ציין לזה).
242. כן נראה להגיה.
243. כרי"ף שנקט כא"ד, ד'לשפוך שרי'. וכ"פ
- הרמב"ם (הל' שבת ט"ו, ט"ז). ועי"ש במ"מ שביאר טעמו 'מפני שהוא כמו כרמלית, ולא גזרו בו'. ורש"י (ד"ה אפילו לשפוך), פי' משום דלא איכפת ליה דליפקו לבראי'.
244. כג"י בד"ש (דק"ס, ד) והרי"ף. ולפנינו ליתא תי' 'אפי'.
245. שם.
246. לפנינו בגמ' נוסף: 'פשיטא'.
247. רש"י ד"ה מה בין זה לעוקה.
248. במשנה לקמן.
249. כ"ה ברש"י.
250. כג"י בכי"מ ורש"י (ראה דק"ס, ג). ולפנינו בגמ': 'הני תימ'.
251. רש"י ד"ה התם תימ' מיא (בשינוי מועט).
252. פי' 'להכי היא' שיבלעו במקומם ולא יצאו (ומחשבה זו 'לא נתקיימה'...). ולפנינו ברש"י: 'לאו מחשבתו להכי...' (וראה ההע' הבאה).
253. כג"י בכ"י ורש"י (ראה דק"ס, ג). ולפנינו ברש"י נוסף: 'ולא נתקיימה מחשבתו ושרי, דאפילו איכוון, איסורא ממש ליכא' (וראה הע' קודמת).

גוזזטרא²⁵⁴ שהיא למעלה מן הים²⁵⁵ וכו'. רמז²⁵⁶ ל פיר', גוזזטרא היא אל רואשין (לפנינו: כצורה (וכן בכל הפירוש) הי אלרואשין) אלתי תכרג מן חטאן אל דאר (לפנינו: אלדיאר) עלי רשות הרבים (לפנינו: רשות הרבים כמא תקדם=כמו שנתבאר). וקדי כרג (לפנינו: וכד יכרג) מן תלך אל גוזזטרא²⁵⁷ עלי עיין (לפנינו: עיין) אלמא ואל אודיה שבה סקף ויתקב פיה תקב (לפנינו: תקבא) יסתקי מנה מן תלך (לפנינו: תלך אל עין או) אלואדי פק' אנה לא יג'וז אן יסתקי מן דלך אל תקב חתי תעמל מחיצה אמא מן פוק אעני מן אל תקב (חתי תעמל מחיצה אמא מן פוק אעני מן אל תקב)²⁵⁸ האבט אלי אספל (לפנינו: נאזל אלי ספל) שבה כם (לפנינו: כם וכת'יר מא יעמל ד'לך ענדנא פנק' = ורבים עושין כן אצלינו, ואז נאמר). וחיניד נקול (לפנינו: חיניד וליתא ת' נקול) גוד אחיד מחיצתא ונתכיל דלך אל כוס (לפנינו: אלכס) קד וצל אלי אלמא (לפנינו: אלמא והד' צורה ד'לך = וזו צורתה) אן (לפנינו: או) תעמל מחיצה אלי אלמא ונקול גוד אסיק מחיצה ונתכיל אל מחצה קד וצל (לפנינו: וצל) אלי אל תקב אלדי פי אל גוזזטרא אלדי יסתקה מנה (לפנינו: יסתקי מנהא) ואתצלת מעה (לפנינו: בה) וכאן אל אסתקי פי מחיצה (לפנינו: והד' צורה ד'לך = וזו צורתה) פאן כאנת אלדאר טבקתין ואחדה פוק תאניה וכרג מכל (לפנינו: מן

את הדלי מן העליונה לשאוב נכנס דרך החור שבכצורה התחתונה ואח"כ מגיע אל המים ורבים עושין כן, הרי בזה יש דינים הנני מבארם לך: אם היו שתי הכצוריות בתוך עשרה טפחים הרי כל אחת מהן אוסרת על חברתה ואפילו עשו מחיצה, ואסור להם לשאוב ביחד אלא אם כן עירבו [אחרי שיעשו מחיצות]. ואם לא היו שתיהן בתוך עשרה טפחים אלא היה ביניהן יותר על כך יש בהן חילוק, אם עשתה העליונה מחיצה ולא עשתה התחתונה (כצורה זו) העליונה מותרת והתחתונה אסורה. ומה שאמר במשנה זו שתיהן אסורות, הוא בתנאי אם נשתתפה התחתונה עם העליונה בעשיית המחיצה, ולפיכך אוסרת עליה עד שיערבו. ואם עשתה התחתונה ולא עשתה העליונה (כצורה זו) שתיהן אסורות, לפי שהעליונה משותפת עם התחתונה בדרכה שבין המים וכצורה התחתונה והרי היא אוסרת עליה, וגם העליונה אסורה לשאוב כיון שלא עשתה מחיצה, ולפיכך שתיהם אסורות. ואם עשו מחיצה שתיהם מותרות. וכל מקום שאמרנו אסורות, כלומר אסורות עד שיערבו.

257. לפנינו: 'אל כצורה' (וראה לעיל הע' 254).

258. כן נראה להגיה (דנוסף בטעות הדומות).

254. כ"ה במשניות שלפנינו. והרמב"ם גרס במשנה ובפירושה: 'כצורה'. וכבר כתב לעיל (ז', ד): 'וכצורה, היא הגוזזטרא הידועה אצלינו בשם אלדרכוז' (וראה לקמן הע' 257).

255. כ"ה במשניות מהד' הרב י' קאפח. ובמשניות שלפנינו: 'מן המים' (ולקמן בפ': 'מענות המים והנחלים, וראה לעיל הע' 240).

256. תרגום של הרב י' קאפח: כצורה, הם הבליטות היוצאות בקירות החצרות על רשות הרבים (כמו שנתבאר), ופעמים מוציין אותן הכצוריות על גבי מעינות המים והנחלים כעין תקרה, ועושין בה חור ושואבין דרכו מים מאותו המעין או הנחל. אמר שאסור לשאוב דרך אותו חור עד שיעשה מחיצה, או מלמעלן, כלומר מן החור משולשת למטן כעין בית יד (ורבים עושין כן אצלנו) ואז נאמר גוד אחיד מחיצתא, ורואין כאילו אותו הבית יד מגיע עד המים (וזה צורתו) או שעושה מחיצה על המים ונאמר גוד אסיק מחיצתא ורואין את המחיצה כאילו הגיעה עד החור שבכצורה ששואבין ממנה ונגעה בו, וכאילו כל השאיבה בתוך מחיצה (וזה צורתה). ואם היתה החצר שתי קומות אחת על השנייה, והוציא מכל קומה כצורה, וחור שבזו כנגד חור שבשנייה עד שכשמשלשין

כל) טבקה גזוזטרא ותקב הדא מקאבל תקב אל אכרי חתי תציר אל פוקאניה (לפנינו: אלפוקיה) אדא דלת אל מסתקי (לפנינו: דלאת אלדלו לחסתקי) ידכל פי (לפנינו: ידכל עלי) אל תקב אלדי פי אל גזוזטרא אל ספלי (לפנינו: אלספלי) וחיניד יצל אלי אלמא (לפנינו: אלמא והדא יכון כת"ר) ופי (לפנינו: פפי) דלך אחכאם אצפהא לך. אמא אן כאנת אלשתי גזוזטראות פיטי י' טפחים בכל ואחדה מנהא (לפנינו: פכל..מנהא) אוסרת על חברתה ולו עמלא מחיצה ולא יגוז לחמא אל אסתקי גמיעא אלא בעירוב (לפנינו: בעירוב יעמלאנה בעד עמל אלמחיצות = אחרי שיעשו מחיצות) פאן (לפנינו: פאן לם יכנוא ג'מיעא פי טי עשרה טפחים אלא) כאן בינהמא אכתר מן דלך (לפנינו: דלך פפי הד'א יקע אלתקסים אן עמלת) פאן עמלת אל עליונה ולו (לפנינו: מחיצה ולם) תעמל אל תחתונה (לפנינו: תחתונה עלי הדה אל צורה = כצורה זו) העליונה מותרת והתחתונה אסורה. וקולה פי הדא אל משנה שתייהם אסורות, (לפנינו: אסורות, דלת בשרך אן תכון אלספליה) הוא אל ספליה קד אשתרכת מעל פוקאניה (לפנינו: מע אלפוקיה) פי עמל אל מחיצה ודלך (לפנינו: ודלך) אוסרת עליה עד שיערבו. ואם עשתה התחתונה ולא עשתה העליונה שתייהן אסורות (לפנינו: ואן עמלת התחתונה ולא עשתה העליונה הכד'א שתייהם אסורות), לכון אל פוקאניה (לפנינו: אלפוקיה (ב"פ)) משתרכה מע אל ספלאניה (לפנינו: אלספליה) פי טריקהא אלתי (בון) בין אלמא וגזוזטרא התחתונה פהיא אוצרת²⁵⁹ עליה ואל פוקאניה (לפנינו: ואלפוקיה) איצ'א לא יחל להא אל אסתקי אדלם ותעמל (לפנינו: תעמל) מחיצה פל דלך שתייהם אסורות, פאן עמלהא (לפנינו: עמלא) מחיצה שתייהם מותרות. וכל מא קולנא (לפנינו: קלנא) אסורות נריד בה אסורות עד שיעריבו (לפנינו: עד שיערבו וליתא ת' אסורות).

משנה ט

[פח א, רי"ף ט' תרסא] מתני', חצר שפחותה²⁶⁰ מד' אמות, אין שופכין לתוכה²⁶¹ מים בשבת, לקמן²⁶² מפרש לה. עוקא, פיר'²⁶³ גומא מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה. פיר'²⁶⁴ מחזקת סאתים החלל שלה, בין מבפנים²⁶⁵ ובין מבחוץ. פיר'²⁶⁶, בין שעשאה לעוקה לתוך²⁶⁷ החצר, בין שעשאה ברשות הרבים²⁶⁸ אלא שמבחוץ צריך לקמור.

259. טעות המעתיק. ולפנינו: 'פהי אוסרת' (וראה מבוא).
 260. כג' בד"ש (דק"ס, כ), רי"ף כ"י נ"י ורחב"ש. ולפנינו (וכן במשניות מכ"י הרמב"ם): 'שהיא פחותה'.
 261. כג' כ"י מינכן (דק"ס, כ), רי"ף, רש"י, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו במשנה: 'בתוכה' (וראה לקמן הע'²⁶⁷).
 262. רש"י ד"ה ר"ה עוקא.
 263. כג' כ"י מינכן (דק"ס, ל), רש"י, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו: 'בין מבחוץ ובין מבפנים'.
 264. רש"י ד"ה בין מבפנים (בשינוי מועט).
 265. לפנינו ברש"י: 'בתוך' (וראה לעיל הע'²⁶¹).
 266. כג' כ"י וד"י (ראה דק"ס, ל). ולפנינו ברש"י נוסף: 'סמוך לחצר'.
 267. רש"י ד"ה עוקא.
 268. כג' כ"י מינכן (דק"ס, כ), רי"ף, רש"י, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו במשנה: 'בתוכה' (וראה לקמן הע'²⁶⁷).
 269. פח, א-ב (וכ"כ רש"י, בד"ה אין שופכין).

פיר²⁶⁹ לקמור, לכסות אותה בנסרים, שיפלו המים מן ידיו לתוך מים [דמקום]²⁷⁰ פטור.

ר' אליעזר בן יעקב אומ', כיב שהוא קמור ד' אמות ברשות הרבים שופכין בתוכו²⁷¹ מים בשבת. פיר²⁷², חריץ העשוי לקלח בו שופכין שבחצר לרשות הרבים, והוא²⁷³ קמור ד' אמות ברשות הרבים²⁷⁴, דקים לך, בד' אמות יש שיעור לבלע בהן סאתים מים שעשוי (ליסגיר) [להסתפק]²⁷⁵ בכל יום.

וחכמ' אומ'²⁷⁶ לא ישפוך על פי הביב²⁷⁷, כלומ' בתוך החריץ, ואע"פ שיש אורך מיכן עד מקום יציאתו ק' אמה ויכולין לבלוע, כיון דבגויה²⁷⁸ קא שפיך מקלח בהדיא או בכוח לרשות הרבים, והרואה אומ' נשפכו בכאן סמוך ליציאתן ובעו דליפקו. דאמרי', גזירה שמא יאמרו צינור של פל' מקלח בשבת. אבל שופך הוא לגג וכו'. וכן²⁷⁹ שתי דיוטאות זו למעלה מזו²⁸⁰ פיר²⁸¹ דיוטאות עליות, וחצר פחותה מד' אמות

274. רש"י ד"ה שהוא קמור.

275. כ"ה ברש"י.

276. במשנה נוסף: 'אפילו גג או חצר מאה אמה' לא ישפוך (ונראה דנקט ל' רש"י, ראה הע' הבאה).

277. רש"י ד"ה לא ישפוך על פי הביב (בשינויים אחרים).

278. כג' בכי"י, ד"ש (דק"ס, ס), פ' ריבב"ן, או"ז והרע"ב. ולפנינו ברש"י: 'דבגופיה'.

279. כ"ה לפנינו במשנה. ולקמן (ע"ש הע' 337) ליתא תי' 'וכן'. וליתא נמי בירושלמי, כי"מ (ראה דק"ס, ע) ואו"ז. ופ' המאירי טעם הגורסים 'וכן': 'כשם שחצר ואכסדרה מצטרפות... כך שתי דיוטות', וכע"ז בפ' הר"י מלוניל: 'למי שגורס וכן, מתפרש הכי, כי על ענין צירוף קאי... החצר והאכסדרה מצטרפין זה עם. וקאמר, דכמו כן שתי דיוטות... קמ"ל מתניתין דמצטרפין'. וכתב התוס' יו"ט: 'ולפי' הר"ב ל"ג וכן, וכפ' מפרשים רש"י והרמב"ם. אבל רבינו הביא את פירושו של רש"י אף דגרס 'וכן'.

280. בכל הספרים: זו 'כנגד זו', והר"י מלוניל כתב להדיא לאפוקי מג' זו: 'כיון שהן זו כנגד זו ואינן זו למעלה מזו, והן סמוכות זו לזו הרי הן כדיוטא אחת'.

281. רש"י ד"ה דיוטאות.

269. רש"י ד"ה אלא שמבחוץ צריך לקמור (בשינוי מועט). ופ' הריטב"א כוונתו, דאם 'הוא מגולה, פעמים שיעלה בקרקעית העוקה טיט ורפש... ויתמעט גובהו מעשרה ונמצא שהוא כרמלית, ואולי יפחת עד פחות משלשה שהוא רה"ר, וכי זריק התם ה"ה שופך מרה"י לכרמלית או לרה"ר. אבל ברמב"ם (הלכות שבת טו, טז) יש טעם אחר, שכתב: 'וצריך לבנות עליה כיפה מבחוץ, כדי שלא תראה העוקה הזאת מרה"ר' (וכן בפ' למשנה: 'כדי שתהא מובדלת מרה"ר'). ועי' בפ' רחב"ש שפתח מפ' רש"י: '...לקמור, פ' לכסות פיה בנסרים'. ובהמשך מצטט טעמו זה של הרמב"ם (הנ"ל). וריב"ח הביא רק את פ' הרמב"ם (ע"ש הע' 233 ובמבוא).

270. כן נראה להשלים. ולפנינו ברש"י: 'לתוך מקום פטור'. והשווה למש"כ הב"ח (אור"ח סי' שנו): 'ומ"ש וצריך לכסות בנסרים כדי שתהא מקום פטור וכו'. פירוש שאם לא יכסנה הוה ליה כרקק מים ברה"ה. ואם אינה עמוקה ג' ה"ה רה"ר.

271. כג' בספר העתים, או"ז, המאירי והריטב"א. ולפנינו במשנה: 'לתוכו' (וראה לעיל הע' 261).

272. רש"י ד"ה ביב.

273. כן ג' הר"י מלוניל, או"ז, רע"ב והב"י (סי' שנו, ב') ברש"י. ולפנינו (ברש"י), כל' המשנה: 'שהוא'.

לפניהם ששופכין בה מימיהם. מקצתן עשו(י)²⁸². עוקה פיר²⁸³ מקצתן, בני האחת עשו עוקה בחצר, ובני האחרת לא עשו.

[פח, א-ב, ר"ף שם] גמ', מאי טעמ' וכו'. רשעז"ל²⁸⁴ פיר', אחצר פחותה מד' אמות קאי, דמשמע הא ד' אמות שרי. אדם רוצה לזלפן. פיר²⁸⁵ שראויה היא לזילוף²⁸⁶ להרביץ עפרה שלא יעלה אבקה, ובימות החמה מוקמינן לה למתני' לקמן בבריתא. פחות מד' אמות שופכן²⁸⁷ וכו'. פיר²⁸⁸ [פחות]²⁸⁹ מד' אמות אין ראויה לזילוף²⁹⁰ ושופכין²⁹¹, וכי נפקי מיא מקיימי מחשבתו, וגזור רבנן²⁹² ביה דילמא אתי למישרי זריקא בהדיא ברשות הרבים. ר' (זורא) זירא אומ',²⁹³ בארבע²⁹⁴ אמות תימי מיא²⁹⁵. פיר²⁹⁶ בארבע אמות ראויין ליבלע סאתים מיא²⁹⁷, הולכך (או) אי. נמי נפקי לבר לא מיקימא מחשבתו. פחות מד' אמות לא תימי מיא, הולכך²⁹⁸ גזור רבנן דילמא

282. כ"ה במשנה. רפ"ו: 'כוחו ברשות הרבים אסור... לפיכך חצר... אין שופכין לה מים...'.
283. רש"י ד"ה מקצתם.

284. ד"ה מ"ט. ורחב"ש נקט לשון הרמב"ם (הל' שבת טו, טז) ופי': 'מאי טעמא, פי' שצריך לעשות עוקה מחזקת סאתים בחצר שאין בה ד' אמות', וכ"ה בפ"י ריבב"ן (והיא היא, וכצ"ל בהע' 27 על פי רחב"ש).

285. רש"י ד"ה אדם רוצה לזלפן (בשינוי מועט).
286. כג"י ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'לזלף' (והג"י כאן. נחא טפי, שהרי לא החצר מזלפת, וראה לקמן הע' 290).
287. ל' ר"ח. ולפנינו בגמ': 'פחות מד' שופכן', ובריי"ף: 'פחות מד"א אדם רוצה לשפכן'.
288. רש"י ד"ה פחות מד' אמות (בשינויים).
289. כ"ה ברש"י.

290. כג"י לעיל (ע"ש הע' 286). וכ"ה הג"י בב"י (סי' שנו, א). ולפנינו ברש"י: 'לזלף' (והשווה ללשון הריטב"א: '...לזלפן, פי' שהרי אינה ראויה לזילוף').
291. לפנינו ברש"י: 'ושופכן'.
292. ההסבר שבריי"ף שונה מעט, שכתב: 'פירוש, שנעשה כשופך לרשות הרבים'. גם רחב"ש והר"י מלוניל, שאף הם מפרש"י הריי"ף, פי' כרש"י. רק ריב"ח (ע"ש הע' 253) פי' דלא כרש"י וכתב: 'אי איכא עוקה שרי, ואי לא אסיר, דהא מכוחו קא נפקי לרה"ר'. וכו"כ הרשב"א (ע"ה ח"א עמ' רה, ש"ג לרה"ר)!

293. לפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'אמר'.
294. כג"י רחב"ש וריב"ח. ולפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'ארבע אמות'.
295. כג"י הריי"ף, רש"י, רחב"ש, ריב"ח וד"ש (דק"ס, ר. ועי"ש שכתב דלפי"ז צ"ל הפסק הנקודה אחר מלת מיא'. וגם רבינו, שכתב תי' פיר' לאחר תי' מיא', ע"כ דהכא ס"ל). ולפנינו בגמ' ליתא תי' מיא' (ב"פ).
296. רש"י ד"ה תיימא.
297. לפנינו ברש"י ליתא תי' מיא'. וברחב"ש כג"י שלפנינו (וראה לעיל הע' 295).
298. לשון רש"י לעיל (בביאור דברי רבה, ע"ש הע' 292), וכן נקט גם בפ"י רחב"ש (ע"ש הע' 36). ואפשר דגרסו כן ברש"י. וממה שנקטו לשון דומה בביאור טעמא דרבה ודר"ז עולה קושיית הגמ': 'מאי בינייהו', דלשניהם חיישינן דילמא אתי למישרי זריקא? ! וכה"ג בפ"י ריב"ח, שכתב: 'אמר רבה... אי איכא עוקה שרי, ואי לא אסיר, דהא מכוחו קא נפקי לרה"ר. ר"ז אמר בארבע אמות תימי מיא... פחות מד"א לא תימי מיא, וקא אתו מכוחו לרה"ר'. וע"כ קושיית הגמ': 'מאי בינייהו', דלתרווייהו חד טעמא נינהו, 'דאתי מכוחו לרה"ר'!

אתי למישרי זריקא. מאי ביניהו²⁹⁹, דאריך³⁰⁰ וקטין. פיר³⁰¹ קצר³⁰² כגון ש[ן]שנה³⁰³ ח' אמות על ב', ואיכא קרקע כשיעור ד' מרובעות, ויש מקום לבלוע סאתים מים, אבל לזלף אינה ראוייה. לרבא³⁰⁴ אסור לשפוך בלא עוקה, לר' (זורא) זירא לא בעי עוקה.

[גמ' ורי"ף, שם] פיס³⁰⁵ וחכמ' אומ'³⁰⁶, עד כמה דברים אמורים, פיר³⁰⁷ בד"א דצריך עוקה, בימות החמה, אבל בימות הגשמים³⁰⁸ וכו', עד אדם רוצה שיבלעו מים במקומן. פיר' טעמא דבריתא דאמרה בד"א, כיון שהגג³⁰⁹ מלוכלך בימות הגשמים (ו)בטיט³¹⁰, לא איכפת ליה³¹¹ אם יבלעו במקומן, וכיון שאין כוונתו לקלחן ברשות הרבים, מותר לשפכן בגג. ושונה ו[אינ]ו נמנע, ובתר מחשבתו אזלינן. מאי³¹² איכא למימר וכו' מאי³¹³ נחוש, (או) אי משום [קלקול חצרו], הא מיקלקלא

309. נראה דהיינו 'גג' 'מאה אמה' דמתניתין, וקאי אחכמים דקאמרי התם בסיפא, 'לא ישפוך על פי הביב'. ורש"י, שפי' לעיל (ראה הע' 307) דקאי ארישא, כתב כן גם כאן (בד"ה שיבלעו): 'דבלאו הכי חצרו מטונפת ועומדת מפני הגשמים'. ורבינו פי' השתא כרי"ף וכו' (שם): 'ד[א]מתניתין דלא ישפוך על הביב קיימא ברייתא'. ואפשר דס"ל לרבינו דהברייתא עולה על הרישא ועל הסיפא וכדברי הראב"ד (שהובא בריטב"א): 'דאכולה קאי בין אחצר פחותה מד' אמות או אביב קמור' וכ"כ המהר"ל והמהרש"א. וכ"מ מהרמב"ם (פט"ו, יח"ט) וריב"ח (שכתב: 'בד"א שאין שופכין על פי הצנור או על פי הביב, בימות החמה...').

310. כן נראה להגיה (או ש"ל: 'בגשמים ובטיט').

311. פי': 'לא איכפת ליה אם יבלעו או לא יבלעו'. וברש"י: 'ולא איכפת ליה דליפקר, ר"ל, שאין לו עניין בכך, ולכן כי נפיק אין לומר שנתקיימה מחשבתו. וברמב"ם (שם): '...אבל בימות הגשמים... אדם רוצה שיבלעו המים במקומן'. ובכ"מ (שם): 'מ"ט אדם רוצה... פי' אינו מקפיד'. ונראה ד'אינו מקפיד', היינו ד'לא איכפת ליה'.

312. לשון הרי"ף.

313. לפנינו בגמ' (וכ"ג לקמן, ע"ש הע' 322): 'למאי נחוש לה' (וברי"ף ליתא, ראה הערה 315).

299. כג"י ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף) נוסף: 'אמר אביי'.

300. כג"י רש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אריך'.

301. רש"י ד"ה דאריך וקטין (בשינויים מעטים).

302. כג"י בד"ש (דק"ס, ר), רחב"ש (ע"ש הע' 39) וריב"ח. ולפנינו ברש"י ליתא תי': 'קצר'.

303. כ"ה ברש"י (ובד"ש: 'שיש בה').

304. כג"י בכ"י וד"ש (דק"ס, שם) ורחב"ש, וכ"ה גי' הרי"ף והרא"ש בגמ' לעיל (ע"א) [ולפנינו הגי' שם: 'רבה', ועפ"ז הגיה כאן בגליון דצ"ל: 'דרבה']. ולפנינו ברש"י: 'רב'.

305. תי' פיס' גם בפי' ריב"ח והר"י מלוניל, ולפנינו בגמ' וברי"ף ליתא.

306. כ"ה ברי"ף. ובגמ' אין ציטוט מן המשנה ד'וחכ"א' וכו' (וראה הע' הבאה).

307. רש"י ד"ה כמה דברים אמורים. ולפי"ז ס"ל לרש"י דהך ברייתא קאי ארישא דמתני': ד'אין שופכין... א"כ עשו לה עוקה... (וכ"פ רחב"ש). וק"ק, דלגי' הרי"ף, שגם רבינו הביאו (ראה הע' קודמת), ע"כ קאי אסיפא ד'וחכ"א'. וכפי' ר"ת (תוס' ד"ה תנא) ומדרש שוח"ט, שמות פט"ז (ועי' לקמן הע' 309).

308. בגמ' שם: 'שופך ושונה ואינו נמנע', וגם אי"צ 'עוקה', כפי' המאירי והרא"ש בדעת רש"י (דבימות הגשמים שרי גם ללא עוקה).

וקיימא, ואי משום³¹⁴ גזירה שמא יאמרו צינורו³¹⁵ של פלוני מקלח מים בשבת³¹⁶, סתם צינורות בימות הגשמים מקלחין הן³¹⁷.

אמ' רב נחמן, בימות הגשמים עוקה מחזקת³¹⁸ סאתים נותנין לה³¹⁹ סאתים וכו'. פיר' נותנין לו רשות ליסתפק ולישפוך סאתים. סאה נותנין לו³²¹ סאה וכו' עד התם למאי³²² ניוחש וכו'. למאי ניוחש לה³²³ (או) אי נמי אתי למיתן סאתים לא איכפת לן, דההיא³²⁴ גופיה לא יליף מיניה חורבה, למימר כי היכי דשרי ליה לשפוך בעוקה זו לצאת, הכא נמי שרי (למישרינהו בראי) (למשדינהו לבראי)³²⁵, דהא לא מיקימא מחשבתו ולא ניוחש ליה דניפקו מיא, דהא חצרו מיקלקלא וקימא. (ואו) ואי³²⁶ משום³²⁷ שמא [ני]אמרו, הרי³²⁸ צינורות³²⁹ של פלוני מקלח מים בשבת³³⁰, פיר' דסבורין שיהא מתכוין לכך, סתם צינורות מקלחין הן. אמ' רשעז"ל³³², ומיהו לכתחילה לא שרינן ליה טפי משיעורא. אמ' אביי, הולכך אפי' [כור אפילו]³³³ כורים שרי³³⁴. פיר', אמ' אביי הולכך³³⁵ כיון דליכא למיחש למידי, אפי' כור וכורים³³⁶ קא שארי תנא דבריתא.

[פח ב-ט א, ר"ף ט' תרסב] פיס',³³⁷ שתי³³⁸ דיוטאות וכו', עד שלא עירבו. פיר'³³⁹

314. כן הוא בגמ' (אפשר דנשמט 'בטעות הדומות', מ'אי משום' עד 'ואי משום').
315. מכאן ואילך, גם ברי"ף.
316. גי' הרי"ף. ובגמ' ליתא תי' 'בשבת'.
317. ברש"י סד"ה אי משום, נוסף: 'מקלחין הן, ואמרי מי גשמים ניהו'.
318. כגי' בד"ש וברי"ף (דק"ס, י). ולפנינו בגמ': 'מחזיק'.
319. כגי' הרי"ף. ובגמ': 'לר' (וראה דק"ס, שם).
320. עפ"י רש"י ד"ה מחזיק סאה.
321. כל' הגמ'. וברי"ף: 'לה' (וראה לעיל הע' 319).
322. כ"ה ברש"י (שבהע' הבאה). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'מאי'. (וראה לעיל הע' 313).
323. רש"י ד"ה התם למאי ניוחש לה (בשינוי מועט).
324. אולי צ"ל 'דהא היא'. ולפנינו ברש"י: 'דהא הוא גופיה'.
325. כ"ה ברש"י.
326. כגי' רש"י לקמן. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אי'.
327. כגי' הרי"ף ורש"י. ובגמ' נוס' תי': 'גזירה'.
328. כ"ה להלן ברש"י.
329. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'צינורו'.
330. ראה לעיל הע' 316.
331. רש"י ד"ה ואי משום שמא יאמרו (בשינוי).
332. ד"ה סתם צנורות. וכ"ה ברחב"ש, ובריב"ח ליתא, אולי משום שמהרמב"ם (הל' שבת טו, יז) משמע דמותר אף לכתחילה (עי' ב"י סי' שנו, א) [ושמא מה"ט כתב: 'אמר רשעז"ל', למימר דיש חולקים, וראה מברא].
333. כ"ה לפנינו (בגמ' וברי"ף).
334. כ"ה ברי"ף. ובגמ' ליתא תי' 'שרי'.
335. רש"י ד"ה אמר אביי הלכך.
336. רש"י ד"ה אפילו כור וכורים.
337. תי' 'פיס' גם בפי' ר"ח, ריב"ח וריבב"ן. ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא. ובמשנה (שכגמ' וברי"ף) נוספה תי' 'וכן' וכ"ג רבינו לעיל (עי"ש הע' 279).
338. כ"ה במשניות ובגמ'. וברי"ף כאן: 'שני'.
339. לשון רש"י (ד"ה ואפילו עירבו), אך שם הפי' לפי ההו"א, וע"כ במקום 'עירבו' כתב 'דלא עירבו', במקום 'דליכא.. כתב 'דאיכא למיחש' ובמקום 'אפי' הכי אסור' כתב, 'ואסור'. וכע"ז ברש"י שברי"ף (ד"ה שלא עירבו) ובפי' רחב"ש (עמ' תקמא).

דלא עירבו שני העליות³⁴⁰, דאיכא למיחש (או) אי שרית להני לשפוך³⁴¹ על ידי עוקה דהנך, אתו לאפוקי מאני מבאתי ולהורידן לחצר, וקא מטלטלי בחצר דלא מיערבא ואסור. אבל עירבו מותרין, פיר³⁴² בין³⁴³ דיוטא זו לשפוך בעוקה של דיוטין אחרת. וכי לא עירבו וכו' עד דילמא אתי לטלטולי³⁴⁴ מיא³⁴⁵ במאני³⁴⁶ דבתים לחצר. פיר³⁴⁷ דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים לחצר³⁴⁸ לשפוך³⁴⁹ העוקה לתוכה.

סליק פרקא

340. כ"ה ברש"י. ובריי"ף: 'שתי העליונות'.
וברחב"ש: 'השתי דיוטאות'.
341. כ"ה ברחב"ש. וברש"י שלפנינו ושבירי"ף
ליתא תי' 'לשפוך' (וראה הע' הבאה).
342. אינו ברש"י שלפנינו. והשווה ללשון בפי'
ריו"נ (ד"ה אבל עירבו): 'מותרין אותן שלא עשו עוקה
לשפוך לאותה דיוטא שעשו עוקה'.
343. צ"ל 'בן' (כדמשמע מפ' ריו"נ, ראה הע' קודמת).
344. כג' הרי"ף. ובגמ': 'לאפוקי' (וכ"ה בלי רש"י
המובא להלן).
345. כג' רש"י וכי"מ (ראה דק"ס, פ). ולפנינו (בגמ'
ובריי"ף) ליתא תי' 'מיא'.
346. כג' בד"ש (ראה דק"ס, שם). ולפנינו בגמ':
'ממאני דבתים להתם'. ובריי"ף: 'מאני מבית לחצר'.
347. רש"י ד"ה הכי גרסינן.
348. לפנינו ברש"י: 'להכא, לשפת העוקה'.
349. לפנינו ברש"י: 'לשפוך לתוכה'.

פרק תשיעי

משנה א

[ט, א, רי"ף ט' תרסג] כל גגות העיר רשות אחת היא¹ וכו'. רשעז"ל פיר'² רשות אחת, ואע"ג שדירורין חלוקין למטה לשני בני אדם³, כיון⁴ שאין תשמישתן תדיר אין בהם חילוק רשות, וכלים ששבתו בגג זה מותרין להוציאן לזה. ובלבד שלא יהא גג גבוה⁵ מחבירו י', דאם חלוק מהן בגובה י', אסור לטלטל ממנו לגגין. וחכמ' אומ' כל אחד ואחד רשות לעצמו⁶. פיר'⁷ ואם [לא]⁸ עירבו דירורין למטה, אסור לטלטל מזה לזה.

ר' שמעון אומ' וכו'. ר' שמעון מקל מכולן [ואמר, חצירות וגגות וקרפיות, שאינן יותר מבית סאתים, הואיל וכולם אין תשמישן מיוחד ו]תדיר¹⁰, רשות אחת הן ומטלטלין מזה [לזה]¹¹, ואפי' מחצר של רבים [לחצר של רבים]¹², בלא עירוב. ולית ליה לר' שמעון עירובי חצירות אלא משום [היתר]¹³ כלי הבית. לכלים ששבתו בתוכן, פיר'¹⁴, כלים ששבתו באחד (מזה) [מהן]¹⁵, מוציאין אותו מזה לזה. אבל לא¹⁶ לכלים ששבתו בתוך הבית¹⁷ והביאום לחצירם על ידי עירובי שעירבו בני החצר, אסור להוציאן (מחצירן) מחצירו לחצר אחרת אם לא עירבו שתי החצירות יחד. [גמ' ורי"ף, שם] [גמ']¹⁸ אמ'¹⁹ ר' יהודה כן[ש]תמצא²⁰ לומ', לדברי ר' מאיר גגין רשות

1. לפנינו ליתא תי': 'היא'. ובמשניות שברי"ף, בשאילתות, בבביתא לקמן (צא, א) ובעור': 'הן' (וראה לקמן הע' 23).
2. ד"ה כל גגות העיר (בשינויים מעטים).
3. לפנינו ברש"י נוספה תי': 'הגגות'.
4. כ"ה בריטב"א. וברש"י שלפנינו ליתא תי': 'כיון' (ורחב"ש והמאירי גרסו: 'הואיל').
5. רש"י ד"ה ובלבד שלא יהא גג גבוה.
6. כג' רש"י, ד"ש והרא"ש (דק"ס, ב). ולפנינו במשנה: 'בפני עצמו'.
7. רש"י ד"ה וחכ"א.
8. כ"ה ברש"י.
9. רש"י ד"ה ר' שמעון.
10. כן נראה להשלים עפ"י רש"י.
11. כ"ה ברש"י.
12. כ"ה ברש"י.
13. כ"ה ברש"י.
14. לפנינו ליתא תי': 'היא'. ובמשניות שברי"ף, בשאילתות, בבביתא לקמן (צא, א) ובעור': 'הן' (וראה לקמן הע' 23).
15. כ"ה ברש"י.
16. לפנינו ברש"י נוספה תי': 'הגגות'.
17. כ"ה בריטב"א. וברש"י שלפנינו ליתא תי': 'כיון' (ורחב"ש והמאירי גרסו: 'הואיל').
18. אמ' ר' יהודה כן[ש]תמצא לומ', לדברי ר' מאיר גגין רשות

לעצמן וחצירות²¹ רשות לעצמן וקרפיות רשות לעצמן. פיר' ²² כשאמ' ר' מאיר גגין רשות אחת הן²³, שמעין מנה דחצירות נמי רשות אחת, שהרי אין תשמישן בבתיים²⁴ של רבים בלא עירוב (וכן של יחיד)²⁵. אבל מגג לחצר לא, כדקתאני ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו י', וכל שכן מגג לחצר. לדברי חכמים וכו'.

[צא, א, רי"ף שם] אמ' רב הלכה כר' שמעון, והוא שלא עירבו²⁶ בני חצירות כל אחת לעצמה, דהשתא לא [שכיחי²⁷ כלי הבתים בחצר, וליכא למיגזר אי שרית להוציא כלים ששבתו בזו]²⁸ להכניסן לחברתה אתי לאפוקי ליה נמי כלי הבית. אבל עירבו בני חצר, פיר'²⁹ כל חצר לעצמה, ולא עירבו שתי החצירות יחד³⁰, אסור לטלטל מזו לזו אפי' כלי החצר³¹, דילמ' אתי לאפוקי מנא דבתים לחצר. פיר'³², ור' שמעון מודה בו, דקתני אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. רמז"ל³³ פיר' אמ' רב הלכה כר' שמעון. והוא שלא עירבו³⁴, אבל אם³⁵

28. כן נראה להשלים עפ"י הרש"י שלפנינו (ועי' לקמן הע' 31).

29. רש"י ד"ה אבל עירבו (בשינוי).

30. משמע לכאורה דאם 'עירבו שתי החצירות יחד' מותר, ועי' לקמן הע' 39.

31. לפנינו ברש"י נוסף: 'דכיון דשכיחי מאני דבתים בחצר, גזרינן' (ועי' לעיל בהע' 28, דגם שם החסיד מעי"ז ברש"י, ויל"ע בטעמו).

32. רש"י שם (סד"ה אבל עירבו), ונראה דס"ל דהוא ד"ה בפנ"ע.

33. כע"ז בפירושי הגאונים (שאלות, פרשת בשלח, שאלתא מט, הלכות גדולות, הל' עירובין, מהד' ירושלים עמ' קסב, ופי' ר"ח). ומש"כ כאן בשם הרמז"ל (שכוונתו בכ"מ לרמב"ם), מובא ע"י רחב"ש בשם ר' נסים גאון (עי"ש הע' 42). ונראה דהוא הנכון, שהרי הרמב"ם בפ"י למשנה כתב דלר"ש, אליבא דשמואל ור' יוחנן, ובניגוד לדברי רב: '...לא נחוש שמא כשיעשו ערוב יוציאו מן הבתים לחצר ויעבירו לחצר אחרת', דהיינו כדפי' רש"י (ד"ה אבל עירבו), ולא כמפורש להלן (עי"ש הע' 38): 'דילמא אתי לאפוקי... ומעלין אותו לגג' (ועי' בפ"י ר"ח הע' 42).

34. ראה לעיל (הע' 26) פי' רש"י ור"ח.

35. כ"ה גם בפ"י רחב"ש והר"י מלוניל. ולפנינו (בגמ' ובר"ף) וכן בפירוש"י המובא לעיל, ליתא תי' 'אם'.

המדות', ולא נהירא דמ"ש הכא ומ"ש התם (ועי' בספר 'פריו בעתו').

21. כג"ה הרי"ף, רש"י, כ"י וד"י (ראה דק"ס, כ). ובגמ': 'חצירות'... 'קרפיות'.

22. רש"י אד"ה חצירות רשות לעצמן (בשינויים אחדים).

23. כ"ה ברש"י, והיא ג"ה הרי"ף ועו"ר (עי' לעיל הע' 1).

24. צ"ל: 'כבתים'. וכ"ה ברש"י: 'שהרי אין תשמישן מיוחד כבתים, ודמו לגגין'. וע"ע ברש"י לקמן (צא, א ד"ה וקרפיות) שם פי': 'דאין רשות מתחלקת מחמת שינוי בעלים אלא בתים לחודייהו, מפני שהם תדירות לדירה'.

25. כן נראה להגיה. ואפשר דנשתרוב לכאן בט"ס מדינא דחצר המובא ברש"י ברד"ה, שם כתב: 'חצירות רשות לעצמן ומטלטלין מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב, וכן של יחיד'.

26. רש"י ד"ה והוא שלא עירבו. וכ"פ ר"ח: 'והוא שלא עירבו בחצירות'.

27. עי' בפ"י רחב"ש שכתב בל' רש"י: 'דהואיל ולא עירבו אנשי החצר, לא שכיחי כלי הבתים בחצר. וטעמא דלא שכיחי, פי' ריב"ח: '...דבשלא עירבו כל חצר לעצמה לא מצו לאפוקי מאני דבתים לחצר'.

עירבו³⁶, גזרי' לטלטולי אפי³⁷ כלים ששבתו בחצר לגג, דילמ' אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ומעלין אותו לגג³⁸, ובתים וגגים³⁹ אינם רשות אחת⁴⁰. ושמואל אמ' הלכ' כר' שמעון בין עירבו וכו'. אמ' ר' יוחנן⁴¹ הלכ' כר' שמעון (ולא גזרי') [בין עירבו]⁴² ובין שלא עירבו, ולא גזרי' דילמ' אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ומחצר לגג.

[צ, א-ב, ר"ף סי' תרטד] ספינה אמ' רב⁴³ מותר לטלטל⁴⁴ בכולה, דהא איכא מחיצות⁴⁵. וכגג שיש לו מחיצות ניכרות⁴⁶ דמיא, דמטלטלין בכולו. ושמואל אמ' אין מטלטלין בה אלא בד' אמות, דמחיצות להבריח מים הן⁴⁷ עשויות. פיר⁴⁸ וכמאן דליתנון דאמי, ולא דמיא לגג, דאלו התם הא איכא מחיצות למטה⁴⁹ ואמר' גוד אסיק, והכא

41. לשון בעל הלכות גדולות (שם).
42. כ"ה בה"ג.

43. לפנינו (בגמ' וברייף): 'רב אמר'.

44. כג' בגמ', רחב"ש וריב"ח. ולפנינו ברי"ף: 'מטלטלין'.

45. כג' הרי"ף ורחב"ש. ובגמ': 'מחיצתא'.

46. כדאמר לעיל (פט, א), ד'במחיצות הניכרות', לכ"ע אמרין 'גוד אסיק מחיצתא' (ודפני הספינה הרי 'ניכרות').

47. כג' הרי"ף (ור"ב"ח ורחב"ש). ולפנינו בגמ' ליתא תי' ה'.

48. כ"ה גם לשון ריב"ח ורחב"ש ודלא כרש"י (שפי' בד"ה להבריח מים): 'ולא לדירה', ואפשר ע"כ דהוא מפ' רנ"ג (ראה מבוא). וכ"כ בשב"ח (ענין שבת, סי' צז): 'דהנך מחיצות כיון דלא הוקפו לדירה כמאן דליתנהו דמי'. ועי' בתוס' הרא"ש (וכ"כ התוס' ד"ה איתמר, או"ז והריטב"א) שכתב: ד'ביתירה מבית סאתים איירי, כדפרש"י (ד"ה מותר לטלטל), ופליגי אי חשיבי מחיצות דספינה כעשויות לדירה או לא, אבל פשוט דכמאן דליתנהו כלל לא הוו, כדמוכח בכל דוכתא, אבל לפי' רבינו לכאורה, לא הוי מחיצתא גם בפחות מבי"ס. ופליגי אתוס' שכתבו (שם): 'דבפחות מבי"ס נעשה כולו כד"א' ואפשר דע"כ הוסיף תי' 'כלל' (ראה הע' 50).

49. משמע דבספינה גם המחיצה או הדופן שלמעלה מן המים 'כמאן דליתנון דמי'. אבל מה שבתוך הספינה הוי מחיצה מעלייתא. כמוש"כ בעה"ק (בית נתיבות, שער ד, ח): 'אם היו המחיצות המגיעות לתקרת הספינה או סמוכות לתקרה פחות

36. בשאלות (שם) נוסף: אבל עירבו 'חצר בפנ"ע'. ובמאירי מבואר: 'אבל אם עירבו כל אחת לעצמה, שנמצאו כלי הבית מצויים בחצר, ולא עירבו החצרות ביחד'.

37. כ"ה גם בפ' רחב"ש. וק"ק מאי 'אפילו', הא ר"ש איירי במתניתין רק 'בכלים ששבתו בתוכן', דהיינו בחצר. ולכאורה צ"ל: 'לטלטולי כלים, אעפ"י ששבתו בחצר'. ובשאלות הל': 'אי שרית ליה לאפוקי מאני דשביתי בחצר'.

38. כע"ז גם בה"ג (אבל עירבו, גזרינו דילמא אתי לאפוקי מאני בתים לגג דרך חצירו) ובר"ח (חיישינו.. דילמא אתי לאפוקי מני דשבתו בבתי לחצר, ואתי לטלטולי מן החצר לגגין). אבל בשאלות הלשון: 'לגגין דאיך חצר'. וכתב ע"ז בהעמק שאלה דצריך להגיה, דהעיקר כמוש"כ בה"ג (וראה הע' הבאה).

39. כתב הרמב"ם (עירובין ג, כ): 'וכן אם שבת הכלי בבית והוציאו לחצר, לא יעבידו לחצר אחרת או לגג אחר', משמע, לכאורה דמן הבית לגג שלו מותר. ואפשר לפי"ז דמה"ט ס"ל לבעל השאלות שם (ראה הע' קודמת): שחששו שמא יטלטל רק 'לגגין דאיך חצר'. וא"כ מה שהו"ל (ע"ש הע' 36) מהשאלות: 'אבל עירבו חצר בפנ"ע', דייקא, דאם עירבו שתי החצירות יחד שרי אף לגג של החצר השנייה, וא"א לגזור 'דילמא אתי לאפוקי... (וכע"ז דייקנו לעיל ברש"י, ע"ש הע' 30). אבל לשיטת רבינו, ר"ח וה"ג דבתים וגגים אינם רשות אחת, יש מקום לגזור גם בעירבה כל חצר בפנ"ע (וע"ע בפ' רחב"ש הע' 45).

40. עד כאן בפ' רחב"ש.

כמאן דליתניהו למחיצות כלל⁵⁰, דהא להבריה מים עשויות. אמ' ליה ר' חייא בר יוסף לשמואל⁵¹ וכו'.

משנה ב

[צב, א, ר"ף ט" תרסה] מתני', גג גדול סמוך⁵² לקטן, הגדול מותר וכו'. רשעז"ל פיר'⁵³, הגדול מותר להכניס לו כלי בית של מטה, ואין בני קטן אוסרין עליו, דלגבי הגדול הך פירצה פיתחא הוא דשרי בגיפופה, כיון דאין הפירצה יותר מעשר. אבל קטן [אס]ור להוציא לו⁵⁴ כלי הבית, דבני גדול אסרי עליה, דנפרץ לו במלאו. ודברי הכל היא, דאפי' ר' מאיר לא אמ' גגין רשות אחת אלא של כלים ששבתו בתוכן, אבל לכלי בתים לא, דומיא דחצר קטנה שנפרצה במלאה לגדולה, ד[ל]כולי⁵⁵ עלמ' חצירות רשות אחת הן, ולענין כלי הבתים אס(ו)רה⁵⁶ הגדולה על הקטנה.

חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת. פיר'⁵⁷ גדולה מותרת, להוציא לה⁵⁸ כלי בתים שבה אם עירבה לעצמה ולא אסרי עלה בני קטנה.

[צג, ב, ר"ף ט" תרסו] [גמ']⁵⁹ דרש מרי מר⁶⁰, גידוד חמשה מחיצה⁶¹ (המצטרפין) [ה', מצטרפין]⁶². פיר'⁶³ גידוד ה', ח[צר] שקרקעיתה גבוה מחברתה⁶⁴ ה' טפחים, והוסיפו על אותו גובה⁶⁵. ומחצה⁶⁶ ה' מצטרפין ל' ותהיה מחצה לחברתה⁶⁷, וכן⁶⁸ הילכ'.

60. לפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'מרימר' (ועי' בדק"ס אות ע, שדחה גי' ד"ש: 'מר ימר' וכתב: 'ולא נמצא עוד בש"ס').

61. לפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'ומחיצה' (וכ"ה לקמן, עיי"ש הע' 66).

62. כצ"ל.

63. רש"י ד"ה גידוד חמשה.

64. כגי' ברש"י שבריי"ף, ריו"נ, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו ליתא תי' 'מחברתה'.

65. ברש"י (שם) נוספו תי': 'מחיצה ה' (ושמא נשמטו ביטעות הדומות).

66. בגמ' ובריי"ף 'ומחיצה', (וראה לעיל הע' 61).

67. נראה דל"ד ל'מחברתה', דה"ה לעצמה. ראה בפי רחב"ש (: 'נמצא שיש ביניהן מחיצה י', ונחלקה כ"א מחברתה) וריב"ח (: 'והויה לה מחצה עשרה, בין שתי חצרות').

68. לשון הרי"ף.

משלושה אם המחיצה גבוהה שבעה ומחצה הרי זו מחיצה.

50. כפי' ריב"ח ורחב"ש ליתא תי' 'כלל'.

51. כגי' הגמ' וכ"ה ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף ליתא תי': 'לשמואל'.

52. כ"ה במשניות שלפנינו. ובמשניות שבריי"ף: 'הסמוך'.

53. ד"ה הגדול מותר (בשנינויים מעטים).

54. כגי' ברחב"ש, ריו"נ וספר המאורות. ולפנינו ברש"י: 'אסור לו להוציא'.

55. כ"ה ברש"י.

56. כ"ה ברש"י.

57. רש"י ד"ה גדולה מותרת.

58. כגי' רחב"ש ורש"י שבריי"ף. ולפנינו ליתא תי': 'לה'.

59. כן נראה להשלים.

[גמ' שם, רי"ף סי' תרטז] בעי ר' הושעיה דירין הבאים בשבת מהו שיאסר(י) רי"ף. פיר' 70 דירין הבאין בשבת, כגון כותל שבין שתי חצירות שנפל בשבת ודיריהן 71 השתא כי (הדרי) [הדדי], מהו שיאסרו 72 אלן 73 על אלו. אמ' ר' חנניה 74 ת"ש וכו'. עד וקטנה 75 אסורה, מפני שהיא 76 כפתחה של גדולה. פיר' 77, דקא סילקא דעתא שנפרצה בשבת. אמ' רבה אימור מבעוד יום נפרצה. אמ' ליה אבבי, לא לימ' 78 מר אימור מבעוד יום 79 נפרצה, פיר' 80 אלא ודאי הכי תוקמה, דהכי אמרת דירין הבאים בשבת אין אוסרין. דהא מר הוא דאמ', בעאי 81 מיניה מרב הונא וכו'. עד עירב דרך הפתח 82 ונסתם הפתח. פיר' 83, עירב דרך הפתח, שתי חצירות שעירבו זו עם זו על ידי פתח שביניהם. ונסתם 84 בשבת, שנפלה מפולת כנגדן, או 85 דרך חלון ונסתם החלון מהו. פיר' 86 לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל. (ואמרן) ואמר 87 לי, שבת הואיל 88 והותר 89 מקצתה וכו'.

[צג, ב – צד, א, רי"ף שם] איתמ' כותל שבין שתי חצירות שנפל, ר' אמ' אין מטלטלין בה 90 אלא בד' אמות. פיר', 91, (ובחד) [וכחד] חצר לא משוינן להו, דקימ' לן חצר

69. כן נראה להגיה.
70. רש"י ד"ה דירין הבאין בשבת.
71. לפנינו ברש"י: 'דהיינו דיריהו', וג' רבינו ניחא טפי (וראה דק"ס, פ).
72. רש"י ד"ה מהו שיאסרו.
73. כג' בד"ש (דק"ס, פ), רש"י שבריי"ף, ריו"ג ורחב"ש. ולפנינו: 'זה על זה'.
74. כג' הרי"ף וד"ש (ראה דק"ס, צ). ולפנינו בגמ': 'רב חסדא' (ועי' בהגהות הב"ח).
75. כג' הרי"ף, רחב"ש ופי' ריבב"ן. ולפנינו בגמ': 'והקטנה'.
76. כ"ה בגמ' ובריי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף ליתא: 'מפני שהיא...'
77. רש"י ד"ה אסורה.
78. כג' הרי"ף וכ"י מינכן (ראה דק"ס, ד). ובגמ': לא 'תימא'.
79. כ"ה בפ' רחב"ש. ולפנינו (בגמ' ובריי"ף) ליתא תי' 'מבעוד יום'.
80. רש"י ד"ה אלא ודאי (בשינוי מועט).
81. כ"ה ברש"י. ולפנינו בגמ': 'בעי'.
82. כ"ה בגמ', ברש"י ובריי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'פתח' (וכ"ה להלן).
83. רש"י ד"ה דאמרת...
84. רש"י ד"ה ונסתם.
85. כג' רחב"ש. ובגמ' ובריי"ף: 'עירב' דרך חלון, וליתא תי' 'אר'.
86. רש"י רד"ה מהו.
87. כ"ה בגמ'. ובריי"ף: 'ואמרת'.
88. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' ובריי"ף): 'כיון'.
89. לפנינו בגמ': 'שהותרה הותרה', ובריי"ף: 'דהותרה מקצתה'.
90. כג' ברי"ף. ולפנינו בגמ': 'בו'.
91. רש"י ד"ה רב אמר (בשינויים מעטים). ורבינו השמיט מרש"י דבריו ברד"ה: 'רב לית ליה הואיל והותרה הותרה' (ובפי' ריב"ח ורחב"ש העתיק רק מתי, 'אבל הכא שתי רשויות'). ואפשר דהטעם, משום דמהך לישנא משמע דלית ליה לרב כלל דין 'והואיל והותרה', וזה אינו, וכמוש"כ הרז"ה: 'ורב לא פליג אדירין הבאין בשבת שאינן אוסרין, ולא פליג נמי בחצר גדולה שנפרצה לקטנה בשבת שכל אחת ואחת מותרת לעצמה משום דבגדולה מיהת הא איכא גפופי, אלא שאני הכא כיון דנפלה המחיצה שבין זו לזו כולה וכל אחת ואחת נפרצה במילואה לחברתה'. והחזו"א (סי' צח ס"ק פ') כן אף בדעת רש"י, וכתב: 'נראה דמודה רב בהא דתניא לעיל (שם), אחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק, משחשיכה אינו אוסר. וכן תניא התם גר שמת... וה"ט, דלא תיקנו חכמים איסור רשויות

שלא עירבה, דברי הכל מטלטלין בה כלים ששבתו באוירה, דההיא כולה חדא רשותא הואי, אבל הכא שתי רשויות האסורות זו עם זו היו ונמצאת כל אחת פרוצה במלואה במקום האסור לה. ואע"ג דקימ' כר' שמעון⁹² דחצירות רשות אחת הן, הכא בשעירבו כל אחת לעצמה עסיקין, ורב לטעמיה דאמ' הילכ' כר' שמעון, והוא שלא עירבו, אבל בשעירב שתי רשויות הן⁹³, והרי (אין) [הן]⁹⁴ אוסרין זו על זו, ואסור לטלטל בחצר אלא בד' אמות. ושמואל אמ' זה מטלטל עד עיקר מחיצה. פיר'⁹⁵, כד מעיקרא, כדאמר' הואיל והותרה הותרה, והרי הן בהתירן הראשון. אמר' בגמ'⁹⁶, הא דרב לאו בפיר' איתמ' אלא מכללא איתמ'. דר' ושמואל⁹⁷ הוו יתבי בההוא⁹⁸ חצר, נפל גודא דביני ביני. אמ' שמואל למשמעיה⁹⁹ נגודו¹⁰⁰ לי גלימא. פיר'¹⁰¹, קחו טלית ופירשו¹⁰² לי אותה שם להיות מחיצה. אהדיניהו רב לאפיה. פיר'¹⁰³, קסבר אסור לטלטל הסדין בתוכה¹⁰⁴. אמ' שמואל (או) אי קא¹⁰⁵ קאפיד אבא, קיטרו בהמיאניה¹⁰⁷. פיר'¹⁰⁸ קחו אבנטו וקשרו בה את הטלית למחיצה.

100. כג' שברי"ף כ"י נ"י, ר"ח ורחב"ש. ולפנינו ברי"ף: 'נגידו' (ובגמ': 'נגידו בה').

101. רש"י ד"ה שקולו גלימא, הביאו גם רחב"ש (ולכאורה פי' זה נכון רק לג' רש"י: 'שקולו גלימא', ולקמן בל"א מפרש לפי ג' זו, ע"ש הע' 112).

102. לפנינו ברש"י: 'ופרסו אותו'.

103. רש"י ד"ה אהדיניהו רב לאפיה.

104. כג' רחב"ש וריב"ח. ולפנינו ברש"י: 'שבתוכה' (ובחי' הרשב"א: 'לתוכה').

105. כג' הרי"ף. ובגמ' (וכן ג' הל"א להלן, ע"ש הע' 116): 'אמ' לה' (ועי' לעיל הע' 99).

106. כ"ה בד"ש (דק"ס, ב), פי' ריב"ח ולהלן בל"א (ע"ש הע' 117). ולפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי' 'קא'.

107. לפנינו בגמ': 'שקולו המייניה וקטרו בה'. וברי"ף: 'ליקטרוה ביה המייניה' (וראה דק"ס, ב).

108. רש"י ד"ה שקולו המייניה וקטרו בה. וריב"ח (וכן המאירי) מוסיף: 'ודרך בדיחות הוא שאמר, להראות שאין בדבר שום איסור שבעולם'.

אלא במה שהן בכניסת השבת, אבל הכא הכותל הוא המתיר אותן, והרי נפל'.

92. כג' בד"ש, כ"י (ראה דק"ס, ת), רש"י שעל הרי"ף, ריו"ג, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו ברש"י ליתא תי': 'כר' שמעון'.

93. עד כאן ברש"י.

94. כן נראה דצ"ל.

95. רש"י ד"ה זה מטלטל עד עיקר מחיצה (ולא הביא המשך הפי': 'ובכלי הבית קאמר שמואל' וכו'). וכ"כ הרי"ף: 'זהלכתא כשמואל, דהא קי"ל דיורין הבאין בשבת לא אסרי, הואיל והותרה מקצתה הותרה כולה'.

96. צד, א (וברי"ף ליתא).

97. כ"ה בגמ'. וברי"ף (ולהלן בל"א, ע"ש הע' 110): 'שמואל ורב'.

98. כ"ה בגמ'. וברי"ף ובריב"ח (וכן להלן בל"א): 'בההיא'.

99. לפנינו (בגמ' וברי"ף וכ"ה להלן בל"א): 'אמר להו שמואל'.

ליש' אחרינא¹⁰⁹, שמואל ורב¹¹⁰ הוו יתבי בההיא חצר, נפל גודא דביני ביני, מחיצה¹¹¹ שבין שתי חצירות. אמ' להו שמואל משכו¹¹² לי טלית במקום המחיצה, כדי שתחצוץ בינו ובין בני החצר אחרת. אהדרינהו רב לאפיה, כלומ' אין זו המחיצה מועלת¹¹³, שכל מחיצה שאינה¹¹⁴ עשויה לנחת¹¹⁵ אינה מחיצה. אמ' לה[ן]¹¹⁶ (או) אי קא¹¹⁷ קאפיד אבא, שהוא רב, שקולו המיניה קטרו ביה¹¹⁸, כי היכי דתיהוי מחיצה העשויה לנחת.

והיכי¹¹⁹ עבד שמואל הכי, והא איהו¹²⁰ דאמ' וכו'. פיר' ושמואל למא¹²¹ לי למנגד גלימא, האמ' זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה,

להיות קבועה לעולם כבינין, אלא עראי הוא. וכ"פ רנ"ג (ע"י ס' הבתים הל' שבת, שער שלישי, סט"ז): 'שאינה עשויה לנחת, פ' שאינה עשויה לקבע'. וכע"ז במאירי (שם): 'ויש גורסין, כל מחיצה שאינה עשויה לנחת, כלומר שאינה חזקה'. משמע לכאורה דמאן דגריס: 'שאינה עשויה לנחת' סבר דטעמו משום דאינו קבוע וחזק. וכ"פ במרכה"מ בדעת הרמב"ם (שם), שכתב: 'וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה', ומוסיף: וראיתי בערוך ערך ערס דגריס שם, כל מחיצה שאינה עשויה לנחת ומפרש מחיצות חזקות שרירות וקיימות דקביעי וקיימי ועשויות לנחת. והמ"מ והכ"מ פ' דברי הרמב"ם באו"א (ע"ש"ב). וכך י"ל לכאורה בדעת רבינו, דמחיצה זו שנעשתה בשביל לחצוץ בין שתי החצירות, לא הייתה חזקה דייה, וצויה שמואל לקשור אותה, כדי לחזקה.

116. כ"ה בגמ' ובריי"ח (וראה לעיל הע' 105).

117. ראה לעיל הע' 106.

118. לפנינו בגמ': 'וקטרו בה'. ובריי"ף: 'ליקטורה ביה'. ובכ"מ (דק"ם ב) גרס: 'קטרי ביה'.

119. כג' הרי"ף (ריב"ח והריטב"א ראה דק"ם, ג). ולפנינו בגמ': 'ולשמואל למה לי הא'. [ויש דמיון לפי ריב"ח ורחב"ש וע"כ אפשר דאף פיסקא זו היא מפ' רנ"ג (ראה לקמן הע' 123 ואילך ובמבוא)].

120. לפנינו בריי"ף: והא 'הוא' דאמר (ובריי"ח: 'והא איהו הוא דאמר').

121. לפנינו: 'למה' (ואפשר דנקט ל' ארמית, ראה ת"א בראשית כז, מו: 'למא לי חיין').

109. לא מצאתי מי שפ' כן, ואפשר שהמקור בפי' רנ"ג (וראה להלן הע' 5-113 ומהע' 119 ואילך).

110. כג' הרי"ף, ריב"ח ורחב"ש, ולעיל נקט לשון הגמ' (ע"ש הע' 97).

111. בפי' ריב"ח: 'נפל כותל שבין שתי חצירות' (ואפשר דנקט 'מחיצה' אף דהוא 'כותל', משום דבעי למימר להלן, ע"ש הע' 113, דאין זו מחיצה המועלת).

112. כן הפ' לגי' רבינו דלעיל: 'נגודו לי גלימא', ושם נקט ל' רש"י שהיא כג' כאן (ע"ש הע' 101).

113. רש"י והל"א נחלקו אמאי 'אהדר רב לאפיה', דלרש"י עשה כן מפני שטלטלו את הסדין באיסור. ולל"א משום שהמחיצה אינה 'מועלת' (ופ' 'מועלת' ע"י להלן בהע' 115) וע"כ נותר איסור הטלטול בעינו. והרשב"א סבר דהטעם 'דהדרינהו לאפיה', משום עשיית מחיצה הוא דאהדריה, כיון שהמחיצה זו מתרת, הרי זו אהל' (וכ"כ התוס' בשם ר"ת, לעיל מד, א, ד"ה פקק).

114. לישנא דגמ' (לעיל כו, א) ורש"י (כן נראה להלן, ראה הע' הבאה): 'מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה'. ובמסורת הש"ס (שם) כג' שלפנינו: 'נ"א, אינה עשויה'. וכ"ה ברמב"ם (הל' שבת טז, טו): 'וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה'. ומוסיף ע"ז הראב"ד: 'נ"א, העשויה לנחת'. ור"ח ורנ"ג (ראה הע' הבאה) ורבינו גרסו כרמב"ם. וכתב הרמ"ע (מובא במעשה רוקח על הרמב"ם, שם): 'שכן גירסת ספרד וצרפת'.

115. ברש"י לעיל (שם, ד"ה לנחת, דהיינו 'העשויה לנחת') פ': 'שלא לדור שם אלא להשתמר מה שיניחו שם'. ור"ח שגרס: 'אינה עשויה לנחת' פ':

ד(י)[א]למ¹²² שרי לטלטולי בלא מחיצה. והשבנו¹²³, ודאי לשמואל שרי לטלטולי בלא מחיצה, והאי דאמ' להו נגודו לי גלימא, לצניעותא בעלמ' איצטריכא ליה, כדי שלא יראה¹²⁴ אותם בני אותה חצר.

ורב, (או) אי דסבירא¹²⁵ ליה דאסיר, פיר¹²⁶ לטלטל, לימא להו¹²⁷ אסור¹²⁸. אתרא¹²⁹ דשמואל הוה, ומאי טעמא¹³⁰ אהדרינהו¹³¹ לאפיה, פיר¹³², נתיב ולא ניהדרינהו לאפיה, דלא לימרו¹³³ הדר ביה רב¹³⁴ משמעתיה. פיר¹³⁵, שלא יאמרו כי חזר רב משמועתו והתיר לטלטל בכל החצר. וכיון דא[ה]דרינהו לאפיה איגליא מילתא דלא סבירא ליה כשמואל, ולא הדר ביה משמעתיה. והילכ' כשמואל¹³⁶.

משנה ג

[צד, א רי"ף סי תרסז] מתני', (חצי שנפלה) [חצר שנפרצה]¹³⁷ לרשות הרבים וכו'. רשעז"ל פיר¹³⁸, חצר שנפרצה לרשות הרבים במלואה או ביותר¹³⁹ מעשר, חייב¹⁴⁰ דברשות¹⁴¹ הרבים היא, דברי ר' אליעזר.

וחכמ' אומ' וכו'. עד פטור מפני שהיא ככרמלית. פיר¹⁴² פטור, אבל אסור¹⁴³, לכתחלה לא. ואפי' בתוך ד' אמות, דלא רשות [הרבים] היא אלא כרמלית. והוא

122. כצ"ל.
123. ל' רחב"ש (בשינויים מעטים).
124. בפ' רחב"ש: 'כדי שלא יראו אותו'.
125. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'סבירא' ליה.
126. ג"ז בפ' רחב"ש.
127. כ"מ מפ' רחב"ש. ולפנינו בגמ': 'ליה' (וברי"ף ליתא).
128. כג' בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ה), וכ"נ מפ' רחב"ש. ולפנינו בגמ' ליתא תי 'אסור'.
129. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אתריה'.
130. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'אי הכי מ"ט'.
131. כ"ה בגמ'. וברי"ף נוסף: 'רב'.
132. בפ' רחב"ש: 'לא היה לו להחזיר פניו...'.
133. כ"ה ברי"ף ובר"י (ראה דק"ס, ו). ולפנינו בגמ': 'דלא נימרו'.
134. כג' ברי"ף כ"י נ"י ובגמ' ד"ש (ראה דק"ס, שם). ולפנינו ברי"ף ליתא תי 'רב'. ובגמ': 'דלא נימרו כשמואל סבירא ליה'.
135. לשון רחב"ש.
136. לשון הרי"ף. וכ"פ הרמב"ם (הל' עירובין ג, כה).
137. כן הוא במשנה.
138. ד"ה חצר שנפרצה לרה"ר.
139. כן הוא באר"ז. ולפנינו ברש"י: 'יותר מעשר'.
140. רש"י ד"ה חייב.
141. נראה דצ"ל: 'דכרה"ר היא', כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו ברש"י: 'דרה"ר הוא'.
142. רש"י ד"ה פטור.
143. לפנינו ברש"י: 'אבל מותר לכתחילה, לא, אפילו בתוך ד"א'. ופי' בפריו בעת: 'אצ"ל מחוץ לד"א, אלא אפילו תוך ד"א ג"כ אינו מותר לכתחילה'. ולשון רבינו קשה, דאמאי קאמר 'לכתחלה לא', הרי אסור דרבנן ישנו גם בדיעבד? ועי' ברש"י שברי"ף ובריו"נ וריב"ח שגרסו: 'פטור אבל אסור' ואין ההמשך: 'לכתחילה לא וכו'. ונראה דהקושי בגי' שלפנינו נובע מצירוף שתי הגי' דלעיל.

הדין נמי מתוכה לרשות היחיד. ואמ' בגמ' ¹⁴⁴ דבצידי רשות הרבים קמיפלגי ר' אליעזר ורבנן, ר' אליעזר סבר צידי רשות הרבים כרשות הרבים דאמו וכו'.

משנה ד

[צד, א, ר"ף סי' תרסח] מתני', חצר שנפרצה ¹⁴⁵ משתי רוחותיה וכו'. רשעז"ל פיר' ¹⁴⁶, חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים משתי רוחותיה.

וכן מבוי וכו' עד מותרין לאותה ¹⁴⁷ שבת פיר' ¹⁴⁸ הואיל והותרה למקצתה ¹⁴⁹ הותרה לכולה, ואסורין לעתיד לבוא. פיר' ¹⁵⁰, לעתיד לבוא, לשבת הבאה, דברי' ר' יהודה. ר' יוסי אומ' וכו'. פיר' ¹⁵¹ ר' יוסי מחמיר, והכי קאמ', כשם שאסורין לעתיד לבוא כך אסורין היום.

[צד, א-ב, ר"ף שס] גמ', במאי עסיקין, (או) אי לימא בי' אמות ¹⁵² וכו'. פיר' ¹⁵³, במאי עסיקין דאיצטריך ליה למינקט משתי רוחותיה ¹⁵⁴. (או) אי לימ' בעשר ¹⁵⁵, ומשום הכי מרוח אחת לא, דאמרי' פיתחא הוא, משתי רוחותיה ¹⁵⁶ נמי ¹⁵⁷ פיתחא הוא. פיר' ¹⁵⁸ קא סלק דעתא משתי רוחות זו כנגד זו קתאני ¹⁵⁹, ומשום הכי אמרי' במאי עסיקין. אמ' רב לעולם בעשר, ומשום ¹⁶⁰ הכי ברוח אחת לא, דאמרי' פיתחא הוא ושרי. והאי שתי רוחות דקתני, לאו שתי רוחות זו כנגד זו, כגון מזרח ומערב ¹⁶¹, אלא (כמי) [כגון] שנפרצה ¹⁶² בה ¹⁶³ פירצה (שתוספת) [שתופסת] ¹⁶⁴ בשתי רוחותיה, דהיינו בקרן זוית, דפיתחא בקרן זויות ¹⁶⁵ לא עבדי אינאשי.

144. שם (וכ"ה ברי"ף: 'אסיקנא' וכו').
145. כג' בכי"מ (דק"ס ע, עי"ש), ירושלמי, ר"ח, רי"ף, רמב"ם ורש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו במשנה: שנפרצה 'לרה"ר'.
146. ד"ה חצר שנפרצה.
147. כג' בכי"מ (דק"ס, ק), תוספתא (ז, ח-ט), גמ' (לעיל יז, א), רש"י (ראה הע' הבאה), רי"ף וריו"ג. ולפנינו: 'באותו' (ועי' לקמן הע' 172).
148. רש"י ד"ה מותרין לאותה שבת.
149. עד כאן ברש"י (וההמשך גם כפי' הרע"ב, ואפשר דגרס כן ברש"י).
150. רש"י ד"ה לעתיד לבוא.
151. רש"י ד"ה אם מותרין (בשינוי מועט).
152. לפנינו (בגמ' וברי"ף): ליתא תי' 'אמות'.
153. רש"י ד"ה במאי עסיקין.
154. כן גרס בגמ' לקמן (עי"ש הע' 156). ולפנינו ברש"י: 'רוחותיה'.
155. רש"י ד"ה אילימא בעשר.
156. כג' באו"ז (ריש סי' קצו). ולפנינו, בגמ': 'רוחות', וברי"ף: 'רוחותיו' (ועי' לקמן הע' 166).
157. כג' בגמ'. ולפנינו ברש"י: 'נימא נמי' (ובהגהות הב"ח: 'נמי נימא').
158. רש"י ד"ה משתי רוחותיו.
159. עד כאן ברש"י.
160. חזור ללשון רש"י שנקט לעיל (עי"ש הע' 155).
161. נקט ל' רש"י לעיל (מהע' 158).
162. כן נראה דצ"ל.
163. רש"י ד"ה כגון שנפרצה.
164. כ"ה ברש"י.
165. כ"ה במדרש שכל טוב (שמות פט"ז ד"ה מכאן). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'זוית'.

[צד, ב. רי"ף שם] וכן בית שנפרץ משתי רוחותיה¹⁶⁶. אוקמה¹⁶⁷ רב, כגון שנפרץ בקרן זויות וקיריו, ¹⁶⁸ נ"א¹⁶⁹ וקיריו, באלכסון וכו'.

רמז"ל פיר', וכן בית שנפרץ משתי רוחותיה¹⁷⁰ הוא¹⁷¹ (לפנינו: והו) אן תנהדם זאויה מן זואיאה ויקע גז מן הדא אל חאיט וגז מן הדא אל חאיט ולא תכון כשבה ממדודה עלי מוצע אל הדם

(לפנינו: אלתהדם)

באליכון וצע אל גואיז

פיסקפה (לפנינו:

עלי סקפה) עלי

הדה אל צורה

אנהדם מן גהתי מוקאבלתי (לפנינו: מתקאבלתי. וד' התיבות שלאחריו רשומות בתחילת הפיס') ולדלך יחרם, אמא אדא כאן (לפנינו: כאן אנדהם מן ג'התי מתקאבלתי וכאן) וצ'ע אל גואיז עלי (לפנינו: עלי הדה אל צורה פד'לאך חלאל) כאן (לפנינו: לאן) אל אצל ענדנא פי דלך חאלל (לפנינו: חאלל לאן אלאצל ענדנא) פי תקרה יורד וסותם.

[צד, ב. רי"ף שם] איתמר אכסדרה בבקעה וכו'.

[צה א. רי"ף שם] ר' יוסי אומ' אם מותרים באותה¹⁷² וכו'. איבעיא להו ר' יוסי לאיסור¹⁷³ או להתיר. פיר'¹⁷⁴ לאיסור קאמ', והכין קסבר, הואיל ואסורין לעתיד לבוא אסורין נמי באותה שבת, ומאי [ד]קא שארי ר' יהודה (קסבר) [קאסר]¹⁷⁵ איהו. או דילמ' [להתיר]¹⁷⁶ קאמ', והכין קסבר, כיון שמותרין באותה שבת מותרין גם לעתיד לבוא. ומאי [דקסבר] [דקאסר] ר' יהודה קא שרי איהו. אמ' רב¹⁷⁷ לאיסור קאמ', וכן אמ' ר' יוחנן וכו'.

166. לפנינו (בגמ' וברי"ף וכן לקמן, מפיה"מ לרמב"ם): 'רוחותיו' (וראה לעיל הע' 156).

167. לשון הרי"ף.

168. כעיי"ז הגי' בספר העתים (סי' קכח, ד"ה מתני' חצר): 'שנפרץ מקיריו באלכסון'.

169. היא הגי' שלפנינו בגמ' וברי"ף.

170. לפנינו במשנה ובמשניות מכ"י הרמב"ם: 'רוחותיו' (וראה לעיל הע' 166).

171. תרגום: נפרץ משתי רוחותיו, הוא כגון שנהרסה זוית מזויותיו ונפל חלק מכותל זה וחלק מכותל זה, ולא היתה קורה מונחת על מקום ההרס אלא היה מקום הנחת קורות תקרתו כציור זה (ולפיכך אסור). אבל אם נהרס משני צדדין זה כנגד

זה והיה מקום הנחת הקורה כצורה זה הרי זה מותר, לפי שהכלל אצלנו, פי תקרה יורד וסותם.

172. כגי' במשניות מכ"י הרמב"ם בפ' למשנה. ולפנינו ברי"ף: 'לאותה', ובגמ': 'לאותו' (ועי' לעיל הע' 147).

173. לפנינו בגמ': 'לאסור או להתיר'. וברי"ף: 'לאיסור או להתיר' (ורבינו צירף משניהם).

174. עפ"י רש"י למשנה ד"ה אם מותרין.

175. כן נראה להגיה (כאן ובהמשך).

176. כן נראה להשלים (וכ"כ לעיל בדעת ר' יוסי: 'לאיסור קאמר', וכל הפיס' היא בהתאמה לנ"ל).

177. כגי' הרי"ף (וראה דק"ס, מ). ולפנינו בגמ': 'רב ששת'.

משנה ה

[צה, א ר"ף ט"ו תרסט] מתני', הבונה עליה על גבי שני בתים וכו'. רשעז"ל¹⁷⁸, הבונה על גבי שני בתים, והן בשני צידי רשות הרבים, מטלטלין תחת העלייה, דפי תקרה מיכאן ומיכאן יורד וסותם. וכן גשרים המפולשין¹⁷⁹ ויש¹⁸⁰ להן מחיצות מלמטה בשני הצדדין. דברי ר' יהודה, וחכמ' אומ' אסורין¹⁸¹.

ועוד אמ' ר' יהודה, מערבין במבוי¹⁸² המפולש וכו'. אמרי' בגמ'¹⁸³ מאי טעמ' דר' יהודה, דקסבר שתי מחיצות דאוריתא,¹⁸⁴ הלכה למשה מסיני, כך אמרי' בפרקא קמ',¹⁸⁵ שיעורין (חצוצין) חציצין ומחיצין הלכ' למשה מסיני, והרי יש להן שני מחיצות משני (הבאים) [הבתים]¹⁸⁶, ומשום¹⁸⁷ הכי יתיר שמטלטלין תחתיהן.

רמז"ל פיר', ר' יהודה¹⁸⁸ יעתקד אן רשות היחיד מנד יכון מעה (לפנינו: מעהא) שתי מחיצות פקד אנפלצת מרשות הרבים וכדי (לפנינו: וכדא) יקול שתי מחיצות דאוריתא ולדלך יגוז ענדה אל עירוב פי שתי מחיצות. ואין הלכה כר' יהודה.

סליק פרקא

178. ד"ה על גבי שני בתים.
 179. רש"י ד"ה וכן גשרים המפולשים.
 180. כג' בד"ש (ראה דק"ס, פ). ולפנינו: 'שיש'.
 181. לפנינו במשנה: 'וחכמים אסורין'.
 182. כג' במשניות שברי"ף ושכ"מ (דק"ס, פ).
 183. לפנינו: 'למבוי'.
 184. מסקנת הגמ': 'אי אמרת בשלמא' וכו'.
 185. רש"י ד"ה דאורייתא (בשינויים).
 186. כ"ה ברש"י.
 187. לכאורה קאי אדר"י ש'מערכין למבוי המפולש', ומאי 'מטלטלין תחתיהן' איכא ביה? !
 188. תרגום: ר' יהודה סובר שרשות היחיד משיהא לה שתי מחיצות הרי נחלקה מרשות הרבים. וכך הוא אומר, שתי מחיצות דאוריתא. ולפיכך מותר לדעתו לערב בשתי מחיצות. ואין הלכה כר' יהודה.

פרק עשירי

משנה א

[צה א-ב, ר"ף ט"ו תרע] המוציא תפילין מכניסן זוג זוג וכו'. רשצז"ל פיר², המוציא תפילין בשדה מקום שנאבדין, מכניסן, פיר³ לעיר ולבית, זוג זוג. פיר⁴, אחד בראשו ואחד בזרועו, והיינו זוג, כדרך שלובשין בחול. וחזור תמיד ומכניס זוג זוג עד שיכלו. רבן גמליאל אומ' שנים שנים. פיר⁵, זוג בזרועו וזוג בראשו. בד"א בישנות, אבל בחדשות פטור. פיר⁶ בגמ' בעי טעמ' מאי ניהו. בישנות⁷, שניכר הקשר העשוי כמין שדי, דודאי תפילין הן ויש בהן קדושה ואסור להניחן בביזיון. אבל בחדשות פטור⁸ מלהכניסן, דילמ' קמיע בעלמ' ניהו⁹ ואין קדושה אלא בנעשין כהלכתן, דהיינו לשמן, הולכך לא מחללינן שבתא עליהו.

מצאן צבתים, פיר¹⁰ צבתים, קשרים [קשרים]¹¹, הרבה תפילין בלא¹² קשר, ולקמן¹³ מפרש, [מאי] צבתים ו[מאי]¹⁴ כריכות. מחשיך עליהן ומביאין¹⁵, פיר¹⁶, ימתין עד שתחשך וישב שם וישמרם, ולכשתחשך יטלם. ולקמן¹⁷ פריך, וליעני[ליה] זוג זוג. ובסכנה (מסכן) [מכסן] והולך לו. פיר¹⁸ ובסכנה שאינו יכול להמתין, שהמתירא¹⁹ מפני הלסטים.

מאי ניהו 'חדשות' ו'ישנות', מדוע נשתנה דינם (וגם לפיכך אכתי תי' 'טעמא' צ"ב).

7. רש"י ד"ה בישנות.

8. רש"י ד"ה אבל בחדשות פטור.

9. כגו' ברש"י שבריי"ף (וראה ריו"ג ודק"ס, א). ולפנינו: 'קמיע הן בעלמא'.

10. רש"י ד"ה צבתים.

11. כ"ה ברש"י.

12. לפנינו ברש"י: 'בכל'.

13. צז, א.

14. כ"ה ברש"י.

15. לפנינו: 'ומביאן' (וכ"ג רבינו גם לקמן בגמ').

16. רש"י ד"ה מחשיך עליהן.

17. בגמ' שם.

18. רש"י ד"ה ובסכנה.

19. לפנינו ברש"י: 'ומתירא'. ובד"ש (ראה דק"ס ב): 'שמתיירא'.

1. לפנינו: 'המוצא'. וכתב רש"י (ביצה טו, א ד"ה המוצא): 'המוצא' גרס ולא גרסין 'המוצא', משמע שהיו לפניו שתי הגי'. ואכן, רבים גרסו כן (ראה תוס' שבת, קנ, ב ד"ה במחובר שכתב: 'ובפרק המוצא תפילין'. ספר העתים סי' קיט, רשב"א ע"ז ע"א, ריטב"א לסוגיין ומאירי, בפתיחה למסכת) והמלאכת שלמה, שהעתיק רש"י הנ"ל, כתב: 'וצריך עיון מה מלמדנו' (דבאמת גי' 'המוצא' אין לה כל מובן), ולכאורה מלמדנו טובא, לאפוקי מגי' כל הראשונים הנ"ל.

2. ד"ה המוצא תפילין.

3. רש"י ד"ה מכניסן.

4. רש"י ד"ה זוג זוג.

5. רש"י ד"ה שנים שנים (בשינוי).

6. לשון זו לפנינו ברש"י בסד"ה שנים שנים. ונתקשו המפרשים שם בביאור תי' 'נינהו' (ראה ספר פריי בעתו). ושם מה"ט ליתא בד"ש (ראה דק"ס, א). וברש"י שבריי"ף גרס: 'ובתלמוד מפרש פלוגתייהו'. ורבינו מיישבה בכך דגרסה כד"ה בפנ"ע, וכתב:

[ר"ף, שם] גמ', בחדשות מאי טעמ' לא וכו', עד לא טרח איניש כולי האי. פיר' ²⁰ לא טרח לחזור ולקטרן ולהסך אותן, דאין' ²¹ אדם טורח לעשות קמיע כעין' ²² תפילין. תני' ²³ אבוה דשמואל וכו'.

[צז, א, ר"ף שם] פיס' ²⁴, מצאן צבתים ²⁵ וכו', עד זוי זוי' ²⁶. פיר' ²⁷ זוי זוי, של ראש ושל יד קושרין יחד, וכן הרבה קושר' ²⁸ זוג בצבת אחד. כריכות, דכריכי' ²⁹ טובא, פיר' ³⁰ דכריכי טובא כי הדדי' ³¹.

[גמ' ור"ף, שם] פיס' ³², מחשיך עליהם וכו', עד ואם לא' ³³, מחשיך עליהם ומביאין. פיר' ³⁴ (ואו) ואי לא' ³⁵, צריך להטריח' ³⁶ ולהמתין עד שתחשך ויטלם יחד.

[צז, א-ב, ר"ף שם] פיס', ובסכנה וכו', עד בסכנת גוים, כגון' ³⁷ בשעת השמד' ³⁸. פיר' ³⁹ דמבזו לתפילין' ⁴⁰, אבל סכנת הליסטים' ⁴¹ מוליכם כולם כאחת פחות פחות מד' אמות. פיר' ⁴², קודם שיגיע לד' אמות עומד ליפוש, וחוזר והולך פחות מד' אמות, וכן תמיד, דהשתא כל זימנא הוא עקירה והנחה, ואין כאן העברה ד' אמות יחד. [ר"ף, שם] גרסי' ביום טוב וכו'.

20. רש"י (צו, ב) ד"ה במופסקין (ולכאורה צ"ע, דהתם איירי בחוטי ציצית שמיסך אותן).
21. כעין' בגמ' שם: 'אמר רבא וכי אדם טורח'...
22. כג' ברש"י (ד"ה וכי אדם). ולפנינו בגמ': 'כמין' (ועי' בדק"ס, ש).
23. לפנינו ברי"ף: 'ותאני'.
24. כ"ה ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ליתא תי' 'פיס'.
25. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. וברי"ף שלפנינו: 'צבותין'.
26. כג' ריב"ח (עי"ש הע' 34). ובגמ' וברש"י זווי זווי'. וברי"ף: 'זוגי זוגי'.
27. רש"י ד"ה זווי זווי.
28. לפנינו ברש"י: 'קשרי', וברש"י שברי"ף: 'קשורין'.
29. כג' הרא"ש (דק"ס, צ). ולפנינו בגמ': 'דכריכן'. וברי"ף: 'כרוכות דכריכי טובא'.
30. רש"י ד"ה דכריכן טובא.
31. לפנינו ברש"י נוסף: 'ואין שנים שנים קשורים'.
32. לפנינו (כאן ובהמשך) ליתא תי' 'פיס'.
33. לפנינו בגמ': 'ואי לא' (וכ"ג ברש"י לקמן). וברי"ף: 'ואם לאו'.
34. רש"י ד"ה ואי לאו (בשניונים מעטים).
35. כג' בד"ש (ראה דק"ס, ק). ולפנינו ברש"י נוסף: 'שאינם כלות קודם שקיעת החמה'.
36. לפנינו ברש"י: 'דהואיל והוא צריך לטרוח ולחזור משתחשך, (לפיכך) מחשיך עליהם ויטלם יחד', משמע שה'טריח' היא על ה'חזרה' ולא על ה'המתנה', כג' רבינו.
37. לשון הרי"ף.
38. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'הגזירה'.
39. רש"י ד"ה בסכנת עובדי גלולים.
40. ולא מסיים ביה כברש"י: 'מוליכן', משום דקאי אפי' הרי"ף, דמתניתין איירי בסכנת עכו"ם, ד'מכסן והולך לו', ובברייתא בסכנת ליסטים ד'מוליכן' 'פחות פחות מד'א'.
41. לפנינו ברי"ף: 'בסכנת ליסטים'.
42. רש"י ד"ה מוליכן כולם פחות פחות מד' אמות.

[צ"ה, ב, רי"ף שם] פיס⁴³, ר' שמעון אומ' נותנן לחבירו ומחבירו⁴⁴ לחבירו. פיר⁴⁵ דכל חד לא (ממעט) [ממטי] ד' אמות עד שמגיע לחצר החיצונה. פיר⁴⁷ החיצונה של עיר, מקום המשתמר⁴⁸. וכן בנו, נותנו לחבירו וכו'. פיר⁴⁹ וכן בנו שילך עמו שם בשדה.

[צ"ה, ב, רי"ף סי' תרעא] רי⁵⁰ יהודה אומ' וכו' עד אמרו לו [לא]⁵¹ תהלך זו יתר מרגלי בעליה⁵². פיר⁵³ אין יכולין להרחיק מתחום שביתת רגלי בעלה, הכל לפי מה שעירבו הבעלים.

[צ"ה, ב, רי"ף שם] גמ', וכן בנו וכו'. אמרי' בגמ'⁵⁴ לר' שמעון, ומאי אפי' הן מאה. ומיהדר', דאע"ג דקשיא ליה ידא. פיר⁵⁵ שמטלטלין אותו מיד ליד, אפי' הכי הא עדיפא⁵⁶ בשבת, ולא יטלטלנו הוא לבדו פחות פחות מד' אמות.

ואמרי' בגמ'⁵⁷, לר' יהודה דאמ' נותן אדם חבית לחבירו (וחבית) [וחבירן]⁵⁸ לחבירו, ולית ליה לר' יהודה הא דתנן, הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. פיר⁵⁹, שהשואל או לוקח בהמה או כלי מחבירו ביום טוב אינו יכול להוליכו אלא במקום שהבעלים הראשונים מותרין לילך שם, ואם עירבו בצפון לא יוליכנו זה לדרום. ומיהדר ריש לקיש משום לוי סבא, הכא במאי עסקי', דאמרי⁶⁰ נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו, במערה מים⁶¹ מחבית לחבית. פיר⁶² ושנייה שלו. ור' יהודה טעמיה דאמ', מים אין בהן ממש. דתנן ר' יהודה פוטר במים, לפי⁶³ שאין בהם ממש. פיר⁶⁴ אין בהם ממש לקנות שביתה אצל בעליהן הראשונים, וכל אדם מותר להוליכן (ב)[כ]רגליו⁶⁵.

43. במשניות, ברי"ף כ"י נ"י ובריב"ח משנה בפנ"ע. ולפנינו (בגמ' וברי"ף), המשך המשנה הקודמת.
44. לפנינו: 'וחבירו'.
45. רש"י ד"ה נותנן לחבירו.
46. כ"ה ברש"י.
47. רש"י ד"ה לחצר החיצונה.
48. כג' הר"ן על הרי"ף (שבת רפכ"ד). ולפנינו ברש"י נוספה תי' 'ראשון'.
49. כע"ז פ' ריב"ח: 'וכן בנו שהיה בשדה'. ורש"י (ד"ה וכן בנו) פ' כמסקנת הגמ' (לקמן צו, ב): 'שילדתו אמו שם בשדה בשבת'.
50. כ"ה בכל המשניות (וגם ברי"ף כ"י נ"י). וברי"ף שלפנינו משנה בפנ"ע.
51. כ"ה במשנה.
52. כ"ה במשניות שבגמ' וברש"י. ובמשניות שברי"ף: 'הבעלים'.
53. רש"י ד"ה לא תהלך (בשניים מעטים).
54. שם.
55. רש"י ד"ה אע"ג דקשיא ליה.
56. רש"י ד"ה הא עדיפא.
57. שם.
58. כ"ה במשנה.
59. רש"י ד"ה כרגלי הבעלים.
60. במתניתין.
61. לפנינו בגמ': 'במערן'.
62. רש"י רד"ה מחבית לחבית.
63. לפנינו בגמ': 'מפני'.
64. רש"י ד"ה אין בהן ממש.
65. כ"ה ברש"י.

משנה ב

[צז, ב, רי"ף ט"ו תרעב] מתני', הקורא⁶⁶ בספר על האסקופה וכו'. רשצז"ל פיר'⁶⁷, היה קורא בספר, כל הספרים שבימות⁶⁸ הראשונים היו בגולים⁶⁹, כעין⁷⁰ ספר תורה שלנו. גוללו אצלו, פיר'⁷¹ הואיל וראשו אחד בידו.

היה קורא בראש הגג וכו'. עד משהגיע ל' טפחים, פיר'⁷² בגמ'⁷³ מפרש לה ל' טפחים תחתונה שברשות הרבים. הופכו על הכתב, פיר'⁷⁴ האותיות כלפי הכותל, שלא יהא מונח כל כך בביזיון. ומניחו עד שתחשך.

ר' יהודה אומ' וכו', עד שאין לך דבר משום שבות וכו'. פיר'⁷⁵ משום שבות, כגון זה שלא נפל מידו, שהרי אחוז בראשו אחד, ואין כאן אלא משום גזירה דילמ' נפיל כוליה מידיה ואתי לאיתויי. כל איסור דרבנן הוי שבות.

[צח, א, רי"ף שס] גמ', הופכו על הכתב. מישרי'⁷⁶ והתניא וכו' עד להפוך⁷⁷ את⁷⁸ היריעה על פניה, אלא פורס עליה⁷⁹ את הבגד. פיר'⁸⁰, יריעה⁸¹ קלף, על פניה להגין עליה שלא יעלה אבק על אותיות. התם איפשר, פיר'⁸² התם יש לו בגד, הכא לא איפשר⁸³ שאין לו בגד לפרוס, (דאו) דאי⁸⁴ לא מהפך ליה⁸⁵ איכא ביזיון⁸⁶ טפי.

66. כג' הרמב"ם במשנה, כ"מ (דק"ס, ע), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו (וכן ברש"י, ראה להלן): 'היה קורא'.
67. ד"ה היה קורא בספר.
68. כג' בכ"י וד"ש (דק"ס, מ) ורחב"ש. וברש"י שלפנינו: 'העשויים בימי'.
69. כג' ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'בגליון' (והוגה: 'בגלילה').
70. כג' בפ' ר"י מלוניל והמאירי. ולפנינו ברש"י: 'כספר תורה'.
71. רש"י ד"ה גוללו אצלו.
72. רש"י ד"ה לעשרה טפחים (בשינוי).
73. לפנינו ברש"י: 'לעשרה התחתונים שבר"ה, [וכולה] מפרש בגמרא', ולכאורה 'מפרש בגמ' קאי אמה שמקשה לקמן (צח, ב): 'הא לא נח'. ומש"כ רבינו דאיירי ב"ט התחתונים שברה"ר פשיטא לגמ'.
74. רש"י ד"ה הופכו על הכתב.
75. רש"י ד"ה משום שבות.
76. לפנינו (בגמ' ובר"ף): 'ומי שרי'.
77. כג' בגמ', ה"ג (ראה הע' הבאה) ורש"י. ובר"ף: 'להפך'.
78. כג' בה"ג (מהד' ירושלים, עמ' תרפג). ולפנינו (בגמ' ובר"ף): 'להפוך יריעה'.
79. כג' בגמ' ובר"ף כ"י נ"י. ולפנינו בר"ף: 'עליהן'.
80. רש"י ד"ה להפוך.
81. ברש"י: 'יריעת'.
82. עפ"י רש"י (מהע' הבאה).
83. רש"י ד"ה לא אפשר.
84. כג' בד"ש ובר"ף כ"י נ"י (ראה דק"ס, ה). ולפנינו (בגמ' ובר"ף): 'ואי'.
85. כג' בכ"י א"פ ובר"ף כ"י נ"י (דק"ס, ה). ולפנינו (בגמ' ובר"ף): 'לא אפיך' איכא ...
86. כג' בר"ף. ובגמ' נוסף: "בזיון כתבי הקודש".

[צח א-ב, רי"ף שם] הופכו על הכתב, והא לא נח. פיר⁸⁷ והא לא נח ואפי' שבות ליכא. אמ' רבה⁸⁸ בכותל משופע⁸⁹. פיר⁹⁰ בכותל משופע, דכיון דבולט למטה⁹¹ נח על בליטתו.

אמ' ליה אביי, (או) אי⁹² הכי אימא (סופה) סיפה וכו', פיר', אקשי ליה אביי לרבה, כי היכי מצית לאוקומה בכותל משופע, והקתני (סופה) סיפה, ר' יהודה אומ' אפי' אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו⁹³ אצלו, (ואו) ואי בכותל משופע הוא, נח⁹⁴ ליה⁹⁵ וכו'. והיכי שרי (ד)ר' יהודה [ואמ']⁹⁶ גוללו אצלו, והא קא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד.

ופריק רבה ואמ' חכמ',⁹⁷ פיר' וחסרה רבה למשנתנו ותרצה, בד"א שהופכו על הכתב, בכותל משופע, דהא נח⁹⁸, אבל בכותל שאינו משופע, אפי' למטה⁹⁹ משלשה וכו'. עד מאי טעמ', דבעינן¹⁰⁰ הנחה על גבי¹⁰¹ משהוא וליכא, פיר' אצלו¹⁰².

87. רש"י ד"ה והא לא נח.
88. כג' ברי"ף כ"י נ"י, ספר העתים (סי' קל), ריב"ח והריטב"א. ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'רבא'.
89. בכתה"י נוסף כאן: 'הארץ אלא מלא החוט'. ואין מקומו כאן (והוא לשון רבי יהודה במשנה, המובאת להלן).
90. רש"י ד"ה בכותל משופע.
91. ברש"י שבת (ה, ב ד"ה משופע) מוסיף על מה שפי' כאן, וכתב: 'בולט מלמטה ומצר מלמעלה, דנח ליה על אותו שיפוע'. פי' 'שלמטה ביסוד הבנין הוא רחב הרבה ואח"כ הוא מתקצר כעין מגדל'. ועי"ש בתוס' (ד"ה בכותל משופע) שסבר: 'דאיירי כגון שרבים מכתפים עליו, דהוי רה"ר'. אבל יש ראשונים (ראה רמב"ן וריטב"א לשבת שם. והר"י מלוניל לסוגיא) שחולקים וסברי דה"ה כשאין רבים מכתפין עליו, דאזיר של רה"ר נחשב כרה"ר, ולפי"ז אצ"ל 'בולט מלמטה'. ועי' ברחב"ש וריב"ח שגם הם לא הזכירו תנאי זה.
92. ל' הרי"ף. ולפנינו בגמ': 'א"ל אביי במאי אוקימתא למתניתין, בכותל משופע אימא סיפא'.
93. כ"ה בגמ'. וברי"ף כאן ליתא, 'גוללו אצלו'.
94. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'והא נח'.
95. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף ליתא תי' 'ליה'.
96. כן נראה דצ"ל.
97. כן הלשון בכתה"י, וצ"ב מאן 'חכמים'. ואפשר דקאי אלשון בעל סדר תנאים ואמוראים (חלק ב, סד), שכתב: 'וכל היכא דאיכא חסורי מחסרא והכי קתני, זה שכתוב אחר חסורי מחסרא אמרו חכמים חסר מן המשנה וכך היה ראוי במשנה לומר, הואיל ולא אמרה אותה המשנה תקנו החכמים בגמרא', ומפ' הכא, ד'חכמים' היינו רבה.
98. כג' ברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'דנח' (ובגמ' ליתא).
99. כג' בד"ש וברי"ף (ראה דק"ס, ט). ולפנינו בגמ': 'אפילו פחות'.
100. כג' בגמ'. ולפנינו ברי"ף: 'בעינן'.
101. כג' בגמ' וברי"ף כ"י נ"י. ולפנינו ברי"ף: 'על גב'.
102. איני יודע לפרש דבריו.

משנה ג

[צח. ב. רי"ף ס' תרעג] מתני', זיז שלפני החלון¹⁰³ נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת וכו'. רשצז"ל פיר' ¹⁰⁴ זיז בולט מן הכותל, גבוה מן י' טפחי' ¹⁰⁵.

[שם, שם] עומד ¹⁰⁶ אדם ברשות היחיד ¹⁰⁷ ומטלטל ברשות הרבים. פיר' ¹⁰⁸ עומד אדם [ברשות] ¹⁰⁹ היחיד בבית או על הגג ושוחה ונוטל חפץ מיכן ומניחו בכאן. ובלבד שלא יוציא חוץ לד' ¹¹⁰ אמות. פיר' ¹¹¹ ובלבד שלא יוציאנו מד' אמותיו, ממקום שהיה בו. ואשמעי' מתני' דלא גזרי' שמא יכניסנו אצלו.

לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברשו' הרבים. פיר' ¹¹², דמפיק מרשות היחיד לרשות הרבים. וכן לא ירוק. ר' יהודה אומ', אף משניתלש רוקו בפיו וכו'. פיר' ¹¹³, משנתלש רוקו בפיו, משניתלגלגל ¹¹⁴ ונאסף לצאת, לא יהלך ד' אמות ¹¹⁵ ברשות ¹¹⁶ הרבים עד שירוק. דכיון דלמשדיה קא [י] מש(ד)[אן] ¹¹⁷ הוא.

[רי"ף ס' תרעג] גמ', האי זיז ¹¹⁸ דמפיק ¹¹⁹ לרשות הרבים וכו', עד כגון קערות ¹²⁰ וכוסות וכו'. פיר' ¹²¹ דקערות וכוסות וקיתונות וצלוחית כולם כלים הנשברים, דסתמייהו כלי

107. כג' במשניות שעל הדף ושרמב"ם. וככ"מ (ראה דק"ס, פ) וברי"ף הסדר הפוך (ברה"ר תחילה).

108. רש"י ד"ה עומד אדם ברה"י.

109. כן הוא ברש"י.

110. כג' בכ"מ (ראה דק"ס, צ). ולפנינו (וברש"י המובא להלן): 'מד'.

111. רש"י ד"ה ובלבד שלא יוציאנו.

112. רש"י ד"ה וישתין ברה"י.

113. רש"י ד"ה משנתלש רוקו בפיו.

114. לפנינו ברש"י: 'משנתעגל'.

115. רש"י ד"ה לא יהלך.

116. כג' בד"ש (דק"ס, ה), רש"י שברי"ף וריו"נ. ולפנינו ליתא תי' ברה"ר'.

117. כ"ה ברש"י.

118. כ"ה ברי"ף. ובגמ' (שם): 'האי זיז דמפיק להיכא, איליאם וכו'.

119. כג' בספר העתים (סי' קלא). ולפנינו ברי"ף נוספה תי' 'ליה'.

120. כג' הגמ' (ורש"י. ראה הע' הבאה). וברי"ף: 'כוסות וקערות'.

121. רש"י ד"ה קערות וכוסות וקיתונות.

103. כג' ברש"י, כ"מ (ראה דק"ס, ו), במשניות שברי"ף ושבירושלמי. ולפנינו: 'חלון'.

104. ד"ה זיז שלפני החלון.

105. לפנינו ברש"י נוסף דבעינן 'רחב ד''. ומשמע מרבינו, שהשמיט תנאי זה, דה"ה בזיז פחות מד'. ולכאורה ס"ל כרמב"ם בפיה"מ (וכן בהל' שבת ט"ו, ד) שלמעלה מ"ט מותר להשתמש בזיז, ואין מגבלה של 'רחב ד''. עוד כתב שם, שלא התירו להשתמש על זיז זה היוצא (אף ברחב מד', ראה ריטב"א עמ' תתעז ובחידושי המאירי עמ' קעז, ובביאורים ב), אלא בכלי חרס וכיוצא בהן, שאם נפלו 'שברו' (וכמסקנת הגמ', ונמאי נותנין עליו דקתני, כלים הנשברים). ואפשר דס"ל כר"י (בתוס' ד"ה אי דלית) דפליג ארש"י וסבר, דמתניתין ברחב כל שהוא, ואם הזיז 'רחב ד', שרי ליתן אפילו כלים שאינם נשברים. ולא מסתברא, דלפי"ז יחלוק רבינו על הרמב"ם. ורחב"ש מפרש את המשנה להדיא בלשון הרמב"ם (מהלכות שבת, ע"ש הע' 2). וכן משמע בפשטות מהרי"ף, שלא הזכיר תנאי דרוחב ד'. ומפרשי הרי"ף, ריב"ח וריבב"ן הביאו לשון רש"י ללא השמטה.

106. כג' במשניות שברי"ף ושרמב"ם. ולפנינו בגמ' משנה בפנ"ע.

חרס¹²² הן, כיון דנשברו אין להן תקנה, הולכך לא אתי לאיתויינהו¹²³, (דאם נטלן ב) [מ]רשות¹²⁴ הרבים לרש' היחי'.

[צט, א, רי"ף סי' תרעד] וכן¹²⁵ לא ירוק וכו', עד מחשבתו משויא ליה¹²⁶ מקום ד'¹²⁷. פיר'¹²⁸ מחשבתו שהוא צריך לכך, משויא לה הוצאה חשובה, הכא נמי מחשבתו¹²⁹ משויא ליה¹³⁰ מקום ד'. פיר'¹³¹ בתר עקירה מן הגוף אזלינן, והן נעקרינן מן החלל של גוף¹³².

[גמ' שם, רי"ף סי' תרעה] אמ' ריש לקיש כח¹³³ בפני רבו חייב מיתה. פיר'¹³⁴ רק בפני רבו חייב מיתה. שני¹³⁵ כל משנאי אהבו מות, אל תקרא משנאי¹³⁶ אלא משנאי. פיר'¹³⁷ למשניה¹³⁸ דעתו באנינות. ואמרינן¹³⁹, כח אמאי, מינס אניס. פיר'¹⁴⁰ שעל כרחו הוא, דעל ידי החולי. ומהדרי¹⁴¹, כח ורק קאמרי¹⁴², שרק אותו כח¹⁴³ בפני רבו, והיה לו להסתלק משם או להבליעו בכסותו. ופיר' כח בלשון ערבי תונבע¹⁴⁴.

122. עד כאן ברש"י.
123. לפנינו ברי"ף נוסף: 'אבל כלים דלא מיתברי אסור, חיישינן דילמא נפיל ואתי לאיתויינהו' (ואפשר דנשמט בטעות הדומות: מ'לאיתויינהו' עד 'לאיתויינהו').
124. כן הוא ברי"ף.
125. כ"ה ברי"ף ובר"ח, ובגמ' הסדר שונה.
126. כן הגי' גמ'. וברי"ף: 'להר'.
127. לפנינו (בגמ' וברי"ף) ליתא תי' 'ד' (ב"פ). וכגי' רבינו בריב"ח.
128. רש"י ד"ה מחשבתו.
129. כגי' בד"ש (דק"ס, ו) וברי"ף (ובש"ס 'מתיבתא' הגיה בלי לציין). ולפנינו בגמ': 'מחשבה'.
130. כגי' בגמ'. וברי"ף: 'להר' (וראה לעיל הע' 126).
131. ל' רש"י לקמן (ד"ה בתר עקירה), שביאר כן ספיקא דגמ', 'אי בתר עקירה אזלינן', ומבואר כאן דהוא גם פי' למשנה (וראה הע' הבאה).
132. ברש"י שם מסיים: 'וחייב, דמוציא מן הגוף שהוא רה"י לרה"ר', ומפרש כן אי אזלינן בתר עקירה.
133. כגי' בד"ש (דק"ס, י), ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו (בגמ' וברי"ף) בכל הפיסקא: 'כיה'.
134. כן עולה מלשון הילקוט (רמז תתקמג) שבמקום 'כח' כתב 'רק בפני רבו' (ועי' לקמן הע' 143).
135. משלי ח, לו.
136. כגי' בכי"מ והרי"ף (דק"ס, י). ולפנינו בגמ': 'למשנאי אלא למשנאי'.
137. רש"י ד"ה אלא למשנאי.
138. לפנינו ברש"י: 'למשנאים דעתו'. וכעין הגי' שלפנינו, כפי' ר"י מלוניל (: 'משנאי למשנה דעתו באנינות') רחב"ש (: 'למשנה דעתו') וריב"ח (: 'כל המשנה דעת רבו').
139. לשון הרי"ף (ובגמ': 'והא מינס אניס').
140. רש"י ד"ה והא מינס אניס.
141. בגמ' וברי"ף שם.
142. רש"י ד"ה כיח ורק קאמרינן.
143. כגי' בד"ש (דק"ס, י), רש"י שברי"ף ורחב"ש (וברש"י שלפנינו: 'שרקא אותר, דהיינו את הכיח שנוצר בגופו, 'בפני רבו'). וכך נתבאר בספר תא"ו (נ"ב ח"ה): 'כחו, כלומר טושי בלעז, שהוא דבר שיוצא בכח מגופו מחמת צנה או מחמת חולי ורק אותו אחר כך מפיו לפני רבו, חייב מיתה. וכח בלבד, כלומר טושי בלעז, ולא רק, אינו אסור דאנוס הוא'. וכע"ז בראשונים (ראה פי' ריו"נ, רחב"ש, ריב"ח וספר המאורות). ונראה דמכאן הסיק הרמ"א (יו"ד סי' רמ"ב, כט): 'ודוקא כיחו שהוא דבר שיצא מגופו בכח, אבל ורק בעלמא (שלא קדם לו 'כח') מותר, דאנוס הוא לרוק'. ואפשר דבהו"א ('ע"ש הע' 134) הגמ' לא חילקה בין 'רוק' ל'רוק בעלמא' (וכל ה'רק בפני רבו, חייב מיתה').
144. השווה לפי' ריו"נ כ"י (מדק"ס, י): 'ליחה... שקורין [טונשא]'. וראה לשון רבינו ירוחם (בהע' קודמת).

משנה ד

[צט, א, רי"ף סי' תרעו] מתני', לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים. רשעז"ל פיר' 145, שיוציא 146 צוארו לרשות הרבים גזירה שמא יכניס הכלי אצלו. וכן בגת' 147, מפרש [בגמרא] 148 לעניין מעשר.

[צט, ב, רי"ף שם] קולט' 149 אדם מן המ[נזח] (ז)ילה למעלה 150 מי' טפחים וכו'. פיר' 151 גגין שלהן חלוקין 152 וטחין אותו בטיט, ומרזיבין קטנים הן לגג להוציא המים. ונותנין למטה מהן דף לאורך 153 הכותל בשיפוע (ו) [ו]כל' 154 המרזיבין שופכים עליו, והוא מביא כל המים למקום אחד שלא יזיקו את הכותל 155. ועומד אדם ברשות הרבים וקולט בכלי 156 למעלה 157 מי' טפחים מן המים היורדים מן המזחילה. וקולט

145. ד"ה וישתה ברה"ר.

146. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'ויושיט'.

147. רש"י ד"ה וכן בגת.

148. כ"ה ברש"י.

149. כג' במשניות שברי"ף. ולפנינו משנה בפנ"ע.

150. כג' במשניות שברי"ף, ר"ח, רנ"ג (ראה ספר הבתים עמ' ס), רא"ש, ריב"ח, 'גאונים' (לשון הריטב"א) וירוב הספרים' (לשון הרשב"א). ולפנינו במשנה, ג' רש"י (ראה תוס' ד"ה קולט) והרמב"ם (בפיה"מ): 'למטה מי' (וראה לקמן הע' 157, 164).

151. רש"י ד"ה קולט אדם (בשינויים). הובא גם ע"י רחב"ש וריו"נ (וראה לקמן הע' 155).

152. לפנינו ברש"י: 'חלקים היר'.

153. לפנינו ברש"י: 'כנגד אורך' הכותל. וכג' רבינו ברש"י שבכ"י (דק"ס, ג), שברי"ף, שבפי' ריו"נ ורחב"ש (וכתב בספר 'פריו בעתו' שהיא הג' הנכונה, כי 'כנגד' משמע שאין הדף סמוך לכותל אלא 'כנגדו ורחוק ממנו').

154. כ"ה ברש"י (וכצ"ל, דהאות וא"ו נכתבה שלא במקומה).

155. עד כאן העתיקו מרש"י גם רחב"ש וריו"נ.

156. והרמב"ם בפיה"מ (וכן בהל' שבת טו, ג) כתב: 'אבל לנגוע במרזב בידו כדי שיתקבצו המים בכפו וישתה, ה"ז אסור', גם הרי"ף, אורחות חיים והב"י, לא הזכירו 'כלי'. ואפשר דאין נפ"מ בין 'יד' ל'כלי'

וכ"כ המאירי בבית הבחירה: 'וקולט מן המים הנגרים מן המזחילה, בעוד שהם באויר, בידיו או בכלי'.

157. כן גרס גם לעיל במשנה (ע"ש הע' 150). ואילו ברש"י שלפנינו וברש"י שברי"ף הגי': 'למטה'. ולפי"ז יכולנו לכאורה לדייק דגם ההמשך: 'וקולט דוקא, אבל לא יצרף פיר', קאי א'למעלה מי"ט, הא למטה שרי. ולאפוקי מהאי דיוקא כתבו הרשב"א והריטב"א: 'דרש"י ל"ג 'למעלה מי"ט, משום דהוה משמע למטה מי' היה מותר ואפי' לצרף' (ובאמת הצירוף אסור בין למעלה ובין למטה). אבל הרמב"ם פסק בהל' שבת (טו, ג): 'אם היה מקום שנגע בו למעלה מעשרה בפחות משלשה סמוך לגג הרי זה אסור, שנמצא כעוקר מעל הגג שהוא רה"י. וכתב ע"ז בפי' קדמון: 'ואם הצנור למטה מעשרה אעפ"י שבינו ובין שפת הגג פחות מג', אין בו איסור משום שאין בו גובה רה"י. וכן במ"מ: 'קולט - תופס, כלומר מקבל את המים היורדין מן האויר ושותה. ושתיה זו בכל גונא מותרת בין למטה מעשרה בין למעלה מעשרה, ולא הזכירו במשנה למעלה, אלא משום דאיכא למידק מינה מצרף לא, ואינו אסור הצרוף אלא דוקא בלמעלה, כמו שהזכיר'. אבל מפיה"מ משמע דבפחות מי"ט אין להתיר כלל, אפילו אם רחוק יותר מג', שא"ל בו לבוד (הע' לח, משניות מכו' 'המאור').

דוקא, אבל לא יצרף פיו או הכלי למזחילה שהוא בפחות מג' סמוך לגג¹⁵⁸, מאי טעמ' הואיל ומוטלת לאורך הכותל בתוך ג' לגג, ד(ו)מיא לגג, והוי כמוציא מן הגג שהיא רשות היחיד לרשות הרבים.

ומן¹⁵⁹ הצינור ומכל¹⁶⁰ מקום ושותה. פיר'¹⁶¹, כלומ', בין קולט בין מצרף. משום דצינור לעולם ארוך ויצא לרשות הרבים וליכא דקימ'¹⁶² ביה¹⁶³ לבוד¹⁶⁴. ושאיין¹⁶⁵ בפ(ו) הצינור ד' על ד', אבל¹⁶⁶ אם יש בפיו ד' על ד' אסור, מפני¹⁶⁷ שמוציא מרשות.

[ר"ף ס' תרעו] פיר'¹⁶⁸ קולט תופס (כלום מקבלין), [כלומר מקבל]¹⁶⁹ מן המים היורדין באויר ושותה, אבל לצרף¹⁷⁰ עד מן המזחילה לא, מאי טעמ' וכו'.

[צט, א] וכן בגת¹⁷¹. אמרי' בגמ'¹⁷², וכן בגת, לעניין מעשר. דתנן שותין על הגת בין בחמין בין בצונן ופטור, דברי ר' מאיר. ור' אליעזר¹⁷³ מחייב. וחכמ' אומ' על החמין חייב על הצונן פטור, מפני שמחזיר את המותר.

רמז"ל פיר' וכן בגת¹⁷⁴, הוא (לפנינו: הו) מעני עכר יעני לעניין מעשרות, יע' אנה (לפנינו: לאנה אנמה) יגוז לה אל שרב קבל אכ'ראג אל מעשר עראי יעני עראי (לפנינו:

...ומש"ה נקט מתני' גבי מזחילה למטה מי', משום דבעי' למתני ומן הצינור מ"מ'. דהא גרס לעיל גבי מזחילה 'למעלה מי' (ע"ש הע' 157).

165. ברש"י שם: 'ובגמ' מוקי לה כשאין בפיו ארבעה'.

166. בגמ' וברי"ף: 'תנא, אם יש בצינור ד' על ד' אסור'.

167. כל' הרי"ף והגמ' בד"ש (ראה דק"ס, ש). ולפנינו: 'שהוא כמוציא'.

168. לשון הרי"ף שם.

169. כ"ה ברי"ף.

170. לפנינו ברי"ף: 'אבל לצרף ידו מן המזחילה' (ובא"י: 'עם ידו'). ונראה דכן גי' רבינו, דאל"כ אמאי כתב 'עד'.

171. עפ"י רש"י ד"ה וכן בגת.

172. בע"ב.

173. לפנינו בגמ': 'רבי אליעזר בר צדוק'.

174. תרגום של הרב י' קאפח: וכן בגת, הוא עניין אחר, כלומר לענין מעשרות. לפי שלא הותר לו לשתות קודם הפרשת המעשר אלא עראי, לפיכך שותה הוא בתוך הגת, אבל חוץ לגת לא ישתה עד שיעשר.

158. ברש"י נוסף: 'ואף על פי שהוא למטה מי'.

159. כ"ה במשניות שלפנינו, ובמשניות שבפיה"מ לרמב"ם. ובגמ' (בציטוט מן המשנה): 'מן הצינור'.

160. כגי' במשניות שברי"ף, שבפיה"מ לרמב"ם וכשבכ"מ (ראה דק"ס, ס). ולפנינו במשנה: 'מ"מ שותה'.

161. והנ"מ בין שתי הלשונות מבואר ברש"י לגמ' (ד"ה וקולט), שכתב: 'ולא גרסינן מכל מקום בלא וי"ו למשרי צירוף, אלא ומ"מ, כלומר מ"מ המקלח קולט'.

162. וכן מבאר בתוס' ר"פ: '...מ"מ, ה"ג, ותיתי קאמר, מן המזחילה דוקא קולט אבל לא מצרף, ומן הצינור מ"מ... ויש גורסים ומ"מ בוי"ו וה"פ, קולט מן המזחילה ומן הצינור ומ"מ, כלומר מכל דבר המקלח. וק"ק, דרבינו גרס: 'ומ"מ', והעתיק מרש"י ד'צירוף' שרי (אבל ריב"ח שגרס: 'ומכל מקום' פירש: 'ומכל דבר המקלח').

163. כגי' בד"ש (דק"ס, ס). ולפנינו ליתא תי' 'ביה'.

164. רבינו נמנע מלהביא את המשך הל' ברש"י: 'וכיון דלמטה מעשרה הוא, ליכא איסורא'.

165. רש"י רד"ה ומן הצינור מ"מ.

166. לפנינו ברש"י: 'למימר'.

167. כגי' בד"ש (דק"ס, ס). ולפנינו ליתא תי' 'ביה'.

168. רבינו נמנע מלהביא את המשך הל' ברש"י: 'וכיון דלמטה מעשרה הוא, ליכא איסורא'.

ליתא: יעני עראי ונוסף, 'פלה' אן ישרב דאכל אל מעצרה אמא כ'ארגה ענהא פלא יגוז לה ישרב (לפנינו: ליתא תי' יגוז לה ישרב) חתי יכ'רג אל מעשר.
תניא נמי הכי וכו'.

משנה ה

[צט, ב רי"ף ס' תרעז] מתני', בור ברשות הרבים וחליתה¹⁷⁵ גבוהה¹⁷⁶ י' טפחי', חלון שעל גבה¹⁷⁷ ממלאין וכו'. אמרי' בגמ'¹⁷⁸, במאי עסיקי' (או) אי לימא לסמוכה¹⁷⁹ לכותל, פיר'¹⁸⁰, שהבור סמוכה לכותל בתוך ד' טפחים, למא¹⁸¹ לי חוליא י' טפחים¹⁸² בור גופה רשות (הרבים)¹⁸³ היחיד היא, דעמוקה י', והרי אין הפסק רשות הרבים ביניהם. ומהדרי' בגמ'¹⁸⁴, אמ' ר' הונא¹⁸⁵ במופלגת מן הכותל ד'. וטעמא דאיכא חוליא י'¹⁸⁶, דלא מאטי דלי לרשות הרבים, הא(ו)¹⁸⁷ לאו הכי, קא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים. ר' יוחנן אמ' אפי' תימ' בסמוכה, הא קמ"ל דבור וחליתה¹⁸⁹ מצטרפין לי'.

אשפה ברשות הרבים וכו', שופכין לתוכה¹⁹⁰ דאשפה רשות היחיד היא. ובאשפה¹⁹¹ דרבים עסיקי' שאין דרכן לפנות, ומותר לזרוק לה בשבת, אבל¹⁹² באשפה דיחיד לא יזרוק לתוכה, שהיא עשויה ליפנות, וחיישי' דילמ' מפני לה והויא לה רשות הרבים.

175. כ"ה גם לקמן (עיי"ש הע' 189) ולפנינו (במשניות, ובגמ'): 'וחוליתו' ובמשניות שבפיה"מ לרמב"ם: 'וחליתו' (וראה דק"ס, ת).
176. כג' במשניות. ולפנינו (במשכ"ב ובמשכ"ר): 'גבוה'.
177. כג' בד"ש (דק"ס, שם). ולפנינו: 'שעל גביו'.
178. שם.
179. לפנינו בגמ': 'בסמוכה'.
180. רש"י ד"ה אי נימא בסמוכה.
181. לפנינו: 'למה'.
182. רש"י ד"ה למה לי חוליא עשרה (בשינוי מועט).
183. כ"ה ברש"י.
184. שם.
185. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, א). ולפנינו נוסף: 'הב"ע'.
186. רש"י ד"ה וטעמא דאיכא חוליא עשרה.
187. כן נראה להגיה (ולפנינו בגמ': 'הא ליכא חוליא עשרה').
188. לפנינו בגמ': 'ור' יוחנן'.
189. כג' לעיל (עיי"ש הע' 175). ולפנינו בגמ': 'וחוליתו'.
190. רש"י ד"ה שופכין לתוכה.
191. כלשון הרי"ף: 'אוקימנא באשפה של רבים שאינה עשויה ליפנות'.
192. ברי"ף שם: 'אבל אשפה של יחיד שעשויה ליפנות לא, חיישינן...'

משנה ו

[צט. ב. רי"ף סי' תרעח] מתני', אילן הסמוך¹⁹³ על הארץ וכו'. רשעז"ל פיר'¹⁹⁴ הסמוך¹⁹⁵ שנופו נוטה למטה מכל צדדין¹⁹⁶ סביב סביב¹⁹⁷. אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחי', מטלטלין תחתיו. פיר'¹⁹⁸, דאמרי' לבוד, והרי יש כאן מחיצה עשרה.¹⁹⁹ שאין הענפים נמוכים אלא בראשו של אילן, והולכין ומגביהין לצד חיבורן.

שרשיו גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהן. פיר', אם יצאו מן האילן שרשין על פני הארץ, כל זמן שהן סמוכין לארץ בפחות מג' טפחים הרי הן כלבוד²⁰⁰ וכארץ²⁰¹ חשובין ומותר לישב עליהן, אבל אם הן גבוהין מן הארץ ג' טפחים אסור לישב עליהן²⁰². דכיון דגבוהין ג', כאילן חשובין ואין משתמשין באילן, דאסור²⁰³ להשתמש באילן בשבת.

[קא. א. רי"ף סי' תרפב] פיס'²⁰⁴, הדלת שבמוקצה וכו'. פיר'²⁰⁵, רחבה שאחורי הבתים. משום²⁰⁶ הכי נקט לה, לפי²⁰⁷ שאין משתמשין שם תמיד, ואין בעל הבית חושש²⁰⁸

דמחיצה וכדומה, ג') לבטל דבר שהוא פחות מג' לרשות שהוא אצלו כהאי דגבשושית או לבטל סכך פסול פחות מג' לסכך כשר שהוא אצלו וכולם ענין לבוד'.

201. כע"ז בגמ' לקמן (ק, א, וכן ברי"ף סי' תרעט): 'דכל פחות מג' דארעא, ארעא'. וכ"כ ברש"י לעיל (לג, א ד"ה מותר ליטלו): 'דכל למטה משלשה אפילו באילן לא גזרו עליו, דהוי כארעא סמיכתא...'

202. רש"י ד"ה לא ישב עליהן.

203. לשון הרי"ף.

204. לפנינו (בגמ' וברי"ף), משנה בפנ"ע. ובמשניות, המשך המשנה הקודמת (וע"כ אפשר דיש לגרוס: 'והדלת', ע"י לקמן הע' 218).

205. רש"י ד"ה הדלת שבמוקצה. אבל הרי"ף פ': 'מוקצה, כגון הגבוה מכרמלית, דנעשה מוקצה ממנה, כגון דיר וסהר', וכעין פ' הרי"ף בר"ח, ספר העתים (סי' קלב) והרמב"ם בפיה"מ (המובא להלן) ויד החזקה (הל' שבת כו, ח). והר"י מלוניל וספר המאורות פ': 'מקום שהוא מוקצה לחצר לצניעות'.

206. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'ומשום'.

207. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'משום'.

208. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: חושש 'לה'.

193. לפנינו (במשניות שברי"ף): 'המיסך', ובמשניות שבגמ': 'שהיה מיסך'.

194. ד"ה המיסך.

195. כג' לעיל (ע"ש הע' 193) ולפנינו ברש"י: המיסך'.

196. כג' ברש"י שברי"ף. ולפנינו: 'מכל צדדיו'.

197. כג' בפ' ריו"נ. ולפנינו: 'מכל צדדיו סביב'.

198. רש"י ד"ה מטלטלין תחתיו וד"ה שרשיו גבוהים (והשווה לשון הרי"ף: 'כיון שאין בינו ובין הארץ ג' טפחים, הו' להו כלבודין לארץ ונמצאו כמחיצות, לפיכך מותר לטלטל תחתיו של אילן').

199. כג' בהגהות הב"ח (ראה דק"ס, ח). ולפנינו נוספו תי': 'שרשיו גבוהים' (והוא ד"ה בפנ"ע).

200. לא מצאתי מי שפ' כן. ובגמ' בשבת (צז, א) איתא: 'מנא הא מילתא דאמור רבנן, כל פחות מג' כלבוד דמי'. ופי' רש"י שם (ד"ה כלבוד): 'מנה"מ דרשות שאינו גבוה ג' בטל אצל רה"ר'. ובחי' המיוחס לר"ן פליג, ומפרש דדוקא אמחיצות אמרינן לבוד. ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קסח) שפ' בשיטת רש"י: 'דג' ענינים שייכים בפחות מג', וכולם לפי המסקנא בשבת מטעם לבוד, א' להסמיך שני דברים שהם רחוקים פחות מג'. ב' למלאות אויר פחות מג' כאלו הוא ממש, כהאי

לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה, אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטילה [על] הארץ. ויש שתלויות אבל נגררות בקרקע²⁰⁹. אין נועלין בה²¹⁰ משום²¹¹ דעביד בניין, אפילו²¹² כשהיא תלויה ונגררת אין זה קבע²¹³, וכשהוא מגביהה על המשקוף, כיון דאינה קבועה שם, מחזי כבונה.

וחדקין שבפירצה. פיר²¹⁴, קוצין שעשאן חבילות והתקין לסתום בהן פירצה, ופעמים שהוא פותחה. ומחצלת²¹⁵ פיר²¹⁶ מחצלת של קנים, אין נועלין בהם, אלא אם כן גבוהין מן הארץ.

רמז²¹⁷ ל' פיר²¹⁸, הדלת²¹⁸ שבמוקצה וכו'. הוא (לפנינו: ליתא תי' הוא) אן יכון מוצ'ע מנקטע ליס להם פיהא (לפנינו: פיה) תצרף ולא חאגה שבה דיר או סהר ולה באב ולם וכן (לפנינו: יכון לה) רתאג, אמא אן כאן לה רתאג ולו אל (לפנינו: [ז] אל) פיגוז (לפנינו: פיגוז אן) יסד בהא דלך אל מוצ'ע. וחדקים שבה (לפנינו: שבה ג'מע) חדק והוא אל שוק ירבט (לפנינו: והו אלשוך, ירבט אל שוך) מע אל קצב ויעמל מנה (לפנינו: מנה שבה) לוח תסד בה (לפנינו: בהא) תלמאת (לפנינו: אלאג'נה וליתא לג' תי' דלהלן) תלד אל גנה. וק[ולה] גבוהין ולו (לפנינו: לו) כאנת ארפע (לפנינו: ארפע ען) אל ארץ באי מקדאר כאן. הדא כלה אדא לם תכן מרבוטה ברבאט מתצל באל חיטאן אלא עאריה תרפע ותרד.

[צט. ב – ג, א, ר"ף שם] גמ'²¹⁹, אמ' ר' הונא בריה דר' יהושע, אין מטלטלין בו יתר מבית סאתים. פיר²²⁰, אין משתמשין באילן אלא בית סאתים²²¹. ואם היה הקיפו יתר מבית סאתים, אין מטלטלין בו אלא בד' אמות. ואפי' נטעו מכתחילה לכך, דהוי מקום²²² לדירה, מאי טעמ'²²³ הא כל הקף שהוא לדירה אפי' ד'²²⁴ כורין מותרין.

209. כגי בכ"י וד"ש (דק"ס, צ). ולפנינו: 'לארץ'. (וברש"י שבר"ף: 'ע"ג קרקע').
210. כגי רש"י. ולפנינו במשנה: 'בהן'.
211. רש"י ד"ה אין נועלין בה.
212. לפנינו ברש"י: 'או' אפילו.
213. לפנינו ברש"י: 'קבועה'. ובש"ס 'מתיבתא' שינה (בלי לציין את השינוי ומקורו) וכתב: 'קבוע'.
214. רש"י ד"ה וחדקים שבפירצה.
215. כגי בכי"מ וברש"י (דק"ס, צ). ולפנינו במשנה: 'ומחצלות'.
216. רש"י ד"ה ומחצלת (ורבינו כדרכו השמיט את הלועז שברש"י).
217. תרגום של הרב י' קאפח: והדלת שבמוקצה. הוא שיהא שם מקום חלוק שאינם משתמשים בו ואין להם שום צורך שם, כעין דיר או סהר, ויש לו דלת שאין בו ציר. אבל אם היה לו ציר אפילו נשמט מותר לסגור בו אותו המקום. וחדקים. רבוי
218. חדק, והם הקוצים, קושרין קוצים עם קנים ועושין מהן כעין לוח סותמין בו פרצות שבגנות. ואמרו גבוהין, אפילו היו גבוהין מן הארץ איזה שיעור שיהיה. כל זה אם לא היו קשורין בקשר מחובר לקירות אלא דרך עראי, נוטלין אותן ומחזירין אותן.
218. כן הגי' בכל הספרים, ואף במשניות שבפיה"מ לרמב"ם (מהר"ר הרב י' קאפח ומכון המאור) גרס כן, אבל בפ' למשנה גרס: 'והדלת' (ועי' לעיל הע' 204).
219. כן נראה להשלים.
220. לכאורה אינו מובן, דנקט ל' רש"י למשנה סד"ה לא ישב עליהן שאין עניינו לכאן. ושם הא"ק: 'אין משתמשין באילן', היינו 'תחת האילן'.
221. רש"י ד"ה אלא בבית סאתים.
222. לפנינו ברש"י: 'דהוי מוקף לדירה'.
223. רש"י ד"ה מ"ט (בשינוי מועט).
224. לפנינו ברש"י: 'עשרה כורים'.

ומשום²²⁵ דהוי דירה [שתשמישה לאויר]²²⁶, שכל²²⁷ דירה שתשמישה לאויר, פיר²²⁸ שאינה לדור בה תמיד אלא להסתוכך²²⁹ בה שומרי אויר השדות. אין מטלטלין בה אלא בבית²³⁰ סאתים וכו'.

[ק', א. רי"ף סי' תרעט] איתמ', שרשי אילן הבאים מלמעלה מג' לתוך²³¹ ג'²³² ולאחר שהגביה חזרו ונכפפו²³³ זה בזה.

[ק', ב. רי"ף סי' תרפא] וכאן²³⁴ שלא לדעת, פיר²³⁵ הבעל ושונה שלא לדעת האשה. יהיו²³⁶ לו בנים זכרים, שיבעול וישנה²³⁷, שמחמת ביאה הראשונה נתאוותה האשה והולבשה תאוה, ובבואה ביאה השנייה מזרעת היא תחלה, והיכא דהיא מזרעת [תחילה]²³⁸ יולדת זכר.

[רי"ף שם] גרסינן בפרק כל היד וכו'.

[קא, א. רי"ף סי' תרפב] פיס'²³⁹, הדלת שבמוקצה וכו', כבר פרשינן לעיל²⁴⁰. ורמינהי, דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקלקלון²⁴¹ הנגררת. פיר²⁴², קנקלון הוא כלי שאוחזין החורשין בו מאחור כשהן חורשין. בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב. פיר²⁴³, אלמא אתלוייה הוא דאפקיד²⁴⁴, אבל אגבוהין מן הארץ לא חיישינן.

אפ"ה אין ברגלים חוטא'. משמע דאף בכה"ג, שהוא נגד רצונה, יהיו לו בנים זכרים, ומ"מ חוטא איקרי. ואפשר דהיינו דקאמ' רבינו: '...ושונה שלא לדעת האשה, יהיו לו במים זכרים' (דלכאורה ק"ק הסדר, שפתח בתשובת הגמ': 'כאן שלא לדעת', ואח"כ הביא ממה שהקשו).

236. לשון הרי"ף: 'הרוצה שיהיו לו בנים זכרים' (ובגמ': 'הרוצה לעשות כל בניו זכרים').

237. רש"י ד"ה יבעול וישנה (בשינוי מועט).

238. כ"ה ברש"י.

239. תי' פיס' גם לעיל, עיי"ש הע' 204.

240. בפ"י למשנה (ועיי"ש הע' 205).

241. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'וקנקן הנגררת'.

242. רש"י ד"ה קנקן (בשינוי).

243. רש"י ד"ה בזמן שקשורין ותלויים.

244. צ"ל: 'דאפקיד'. ולפנינו ברש"י: 'דקפיד'.

225. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'משום'.

226. כ"ה בגמ' וברי"ף.

227. כג"י בכ"י (ראה דק"ס, ח). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'וכל'.

228. רש"י ד"ה משום דהוי (בשינויים מעטים).

229. כן גרס גם רחב"ש. ולפנינו: 'להסתופף'.

230. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'יתר מבית סאתים'.

231. כג"י בגמ' (וברש"י). וברי"ף: 'בתוך'.

232. רש"י ד"ה מלמעלה מג' לתוך ג' (בשינויים מעטים).

233. כג"י ברש"י שברי"ף ורי"ו. ולפנינו: 'וכפפו'.

234. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'כאן'.

235. פ"י הא דאמר ד'בעול ושונה' נחשב 'חוטא', משום דעביד 'שלא לדעת האשה'. ועי' מש"כ הב"ח (אבן העזר סימן כה): 'דאפילו נתרצית בראשונה, וכשבא לבעול שנייה אינה מתרצית, סד"א דיכול לבוא עליה שלא ברצונה כדי לעשות בנים זכרים,

ליש' אחרינא, הדלת שבמוקצה וכו', ורמינן בריתא אמתני'²⁴⁵, דתניא דלת הנגדרת וכו' בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת, ואע"פ שהן²⁴⁶ גבוהין מן הארץ, ואנן תנן במתני', אין נועלין בהן אלא אם כן גבוהין מן הארץ.

ופריק אביי, הא דקתנין בבריתא בשיש להן ציר,²⁴⁷ דמוכחא מילתא דדלת גמורה היא, שהרי²⁴⁸ היא קשורה ותלויה, הולכך²⁴⁹ לא מיחזי כבונה²⁵⁰, ולהכי לא בעינן שיהו(א) גבוהין מן הארץ. אבל דלת שבמוקצה וחדקין ומחצלת דקתני במתני', בשאין להן ציר, ולהכי בעינן שיהו גבוהין דלא נתחזי כבונה. רבה²⁵¹ אמ' בשהיה להם ציר²⁵² ואע"ג דהשתא ליכא, הואיל והיה להם ציר מעיקרא, אע"ג דליתיה השתא, הרי מקומו מוכיח עליו שהיה לו ציר ומידת²⁵³ פתח עליו, ולא מיתחזי כבונה.

[גמ' ורי"ף, שם] ת"ר סוכי קוצים וכו'. עד דלת אלמנה, פיר'²⁵⁴ שהיא אלמנה. היכי דאמי דלת אלמנה, איכא דאמרי דחד שיפא, ואיכא דאמרי דלית ליה²⁵⁵ כשאמי²⁵⁶.

פיר' אדוננו שרירא גאון ז"ל²⁵⁷ שיפא לשון קל²⁵⁸, ודקדוקו שיבבא. והוא תרגום

245. כתב כן אף דגם לל"ק 'רמינן ברייתא אמתניתין', משום דלא קאי אפי' דלעיל (וראה מבוא).

246. השווה למש"כ בחי' רשב"א (הוצאת מוסד הרב קוק, עמ' תרכז): 'ורמינהי.. אלמא, אע"פ שהן גבוהין נועלין... ולכאורה צריך היה לומר: 'שאין גבוהין...', כהגהת הרב המהדיר שם. ברם מדגם רבינו נקט האי לישנא, ע"כ דאינו שיבוש. ונראה דס"ל ד'תלויין וקשורין' אפשר שהם גם 'גבוהים מן הארץ' אבל אינו תנאי כבמשנה, שאמרה, 'אא"כ גבוהין'. והרשב"א דוחה פירוש זה ואומר: 'ואי אפשר לומר דמדק' תלויים, היינו גבוהין.. דקתני נגדרת, דאלמא אינן גבוהין כלל'.

255. כ"ה בגמ'. וברי"ף: 'לה'.

256. לפנינו ברי"ף: 'כישאמא', ובגמ': 'גשמא'.

257. פ"י זה של ר"ש גאון אינו ידוע, ולא צוטט בראשונים משמו (ועי' לקמן הע' 270).

258. נראה דאי"ל שהוא כמו 'משקל קל', ויש 'משקל כבד', כמו 'שובר ומשבר' (ראה רש"י, שמות א, טו), אלא לשון קטועה או חסרה. ראה מדרש שכל טוב (בראשית כד, ט) על הפסוק: את היי לאלפי רבבה, 'כלומר תהיה, וכן בלשון זכר, הוה גביר (שם כז, כט), הוה ארץ (איוב לו ו), היה אתה לעם (שמות יח יט), כולן לשון קל, וכאילו התי"ו בתחילת תיבתם, והה"א נחטפת'. וכ"ה בגמ' (ב"ק ו, ב): 'האי תנא ירושלמי הוה, דתני לישנא קלילא'. ובתוס' נזיר (מא, א ד"ה ותו): 'לישנא דנזיר לישנא קלילא, ורגיל בכמה מקומות לקצר'. ואף כאן, תי' 'שיפא' היא תי' מקוצרת, ובאה מ'שיפפא' ו'שיבבא' (וכדקאמר: 'ודקדוקו שיבבא'). וכ"ה ברי"ף: 'ודקדוק המלה שבבא, מלשון כי שכבים יהיה עגל שומרון' (הושע ח, ו). ושקעו ב"ית אחד בחברתה ואמרו: שיבא, ועוד החליפו ב"ית בפ"א'.

247. רש"י ד"ה כשיש להם ציר'.

248. לפנינו ברש"י: 'והרי היא'. ולכאורה נראה דכצ"ל, דמה שהיא 'קשורה ותלויה' אינה ראייה לכך שהיא 'דלת גמורה', אלא מה שיש לה ציר.

249. כג"י בכ"י וד"ש (דק"ס, ש). ולפנינו ברש"י ליתא תי' 'הילכך' (וראה הע' קודמת).

250. עד כאן ברש"י.

251. לפנינו, וכן בכל הספרים: 'רבא'.

252. עפ"י רש"י ד"ה כשהיה להם ציר.

253. נראה דר"ל שיש עליו דין פתח.

צמיד²⁵⁹, שבכין²⁶⁰. ויש שמפרשין²⁶¹ בו שבבים יהיה עג(ו)ל [שומרון]²⁶², ש[ל]מדין²⁶³ מן הלשון הזה²⁶⁴. וכן הוא אומ': אם שבב²⁶⁵ אחד יש לה לדלת הנגררת²⁶⁶, שנכנסת בה²⁶⁷ ומגעת למטה וסוגרת ואינה (ש)נשמטת²⁶⁸, כי אין לה שבב שני להיות לה למסגר, הרי זו דלת אלמנה²⁶⁹.

ופירושו²⁷⁰ גשמא²⁷¹ בית קיבול²⁷². ראשה למטה, שחוקקין לה בארץ ושמים סביבו כמו מלבן. אם²⁷³ אין לה כן, אלא יורדת ונופלת על גבי הארץ, הרי זו דלת אלמנה.

269. קאי אמה דפתח: 'היכי דאמי דלת אלמנה' ונראה דלפי' רש"ג שני חלקים, 'שיפא' ו'גשמא'. ולשניהם אותה סיומת: 'הרי זו דלת אלמנה'.

270. כן הביא בספר המאורות בשם רבינו נסים גאון (וכע"ז בפי' ר"ח והערות, ע' דלת). ורש"י (ד"ה גשמא) פי', 'בריתין המחברין אותה' (ולכאורה ר"ח ורש"י לא אמרו 'דבר אחד', ודלא כדברי הרב המהדיר שם בהע' 192).

271. לעיל (ע"ש הע' 256) וכן לקמן (ע"ש הע' 274) גרס: 'כשאמ' (וכע"ז גי' רנ"ג והרי"ף). וכגי' דהכא בר"ח ובמעשי רוקח על הרמב"ם, שם (ובריב"ח: 'כשאמא, ויש גורסין גשאמא').

272. כע"ז גם בר"ח (והערות ע' דלת) שפי': 'גשמא, בית קבול של ציר שהוא כמלבן, אלא יורדת ומשתקעת בארץ'. ונראה ד'בית קבול של ציר' הוא 'הפוחה שתחת הציר' שנוצר במשנה (כלים יא, ב). ופי' שם הרמב"ם: 'הפוחה, כעין כוס, של ברזל עושין אותו על הרוב, ומשקעין אותו בקרקע ומעמידין עליו ציר הדלת. וציר, הרגל של דלת הסובב בגוף המפתן, ועושין אותו מן הברזל בדלתות הערים'. והרי"ף פי': 'גישתמא היא האסקופה התחתונה'. ועפי"ז פסק הרמב"ם (הל' שבת כו, ט): 'אם לא היה למטה כמו כן (פי' בספר 'מעשה רוקח': 'לשון מושב') אסקופה שמוכיח עליה שהיא כלי מוכן לנעילה, אין נועלין בה'. וריב"ח צירף שני הפי' וכתב: '...כשאמא... והיא אסקופה התחתונה, כלומר שאם אין לה כן מלמטה כמו אסקופה, שמעמידין אותה שם מעץ, או בית קיבול בקרקע שמצמיד אותה ומעמידה בבית קיבול שנותנין בו ציר הדלת'.

273. כ"ה ל' רנ"ג, וכן הגיה הב"ח (אות ז) ברי"ף (במקום: 'שאין לה').

259. במדבר לא, נ. וכ"ה בר"ח והערות (אבל הרי"ף פי' כ"מ, דלקמן).

260. כ"ה בתרגום אונקלוס שם, מהד' ויניציאה (רפד-רפו נדפס בחומש שעם פיר' רש"ר הירש), ובת"א הנדפס במקראות גדולות: 'שבכין'. ובר"ח שתי הל': 'ויש שגורסין שיכא. פי' שיבה, שאינה נצמדת משתי צדדיה. והוא מלשון צמידים דמתרגמינן שבכין' (ועי' בערוך ע' דלת).

261. הוא הפירוש שברי"ף ושבספר העתים (וע"כ דג"ז מפי' רש"ג, דא"א שרבינו מעצמו יכתוב על פי' הרי"ף: 'ויש שמפרשין בו'. וע"ע לקמן הע' 269).

262. כן הוא לשון הכתוב (הושע ח, ו) וכן העתיקו הרי"ף.

263. כן נראה דצ"ל.

264. פי' שלמידים מכאן, ולא מן התרגום של 'צמיד' שהוזכר לעיל.

265. פי' 'שבב' לוח אחד (ולא 'שבכין'). וכ"ה ברי"ף: 'פי' חד שיפא, לוח אחד'. וברש"י (ד"ה דחד שיפא): 'עשויה מקרש אחד'.

266. כגי' בגמ': 'דלת אלמנה הנגררת', וכן הגי' בפי' ריב"ח והערות (שם). ולפנינו ברי"ף ובספר המאורות: 'שאינה נגררת'. ובעל המאור כתב: 'ובקשתי לו (לגי' הרי"ף) חבר בכל הספרים ולא מצאתי ועי' בתורת חיים שכתב: 'נראה כגי' רב אלפס ז"ל, דגריס... שאינה נגררת... ואשמעינן, דאע"ג שהיא גבוה מן הארץ, כיון דאלמנה היא, אין נועלין בה'.

267. משמע דלא בעי ציר, וכ"נ מהרי"ף, הרמב"ם (שבת כו, ט) והראב"ד (מובא ברשב"א). אבל הרי"י (בתוס' ד"ה דלת אלמנה) סבר דע"כ 'יש להן ציר' (ועי' בביאור הגר"א, שו"ע אור"ח סי' שיג, ס"ד, ד"ה אפי' יש).

268. נראה דכצ"ל.

פיר²⁷⁴ אחר למאן דגריס שיפה וכשמ', שיפה לוח²⁷⁵, תרג' חח²⁷⁶ פאתי.
מכל מקום זו הדלת אינה²⁷⁷ כשאר כל הדלתות אלא משונה היא²⁷⁸, וכיון שאינה
כנש[אר דלתות אין] נועלין²⁷⁹ בה בשבת, דהא לא מיתחזיא²⁸⁰ כי פתח.

משנה ז

[קא א. רי"ף סי' תרפג] מתני', לא יעמד²⁸¹ אדם ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים
וכו'. רשעז"ל פיר²⁸², לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויטול מפתח המונח ברשות
הרבים ויפתח בה חנות שברשות הרבים. ואע"ג שאין ממקום ה[מ]פתח²⁸³ עד החנות
ד' אמות, גזירה שמא יכניס המפתח אצלו. וכן לא יעמוד ברשות הרבים ויושיט
(ויושיט) ידו למעלה לרשות שהיא²⁸⁴ גבוהה י' ורחבה ד', כגון מפתח החנות המונח
על גגה, ויטול משם²⁸⁵ המפתח ויפתח פתח החנות והוא [גבוה למעלה מעשרה,
גזירה שמא יביאנו אצלו לתוך עשרה.

אא"כ עשה²⁸⁶ מחיצה²⁸⁷ י' טפחים. פיר²⁸⁸ ויעמד לתוכן²⁸⁹, דברי ר' מאיר. אמרו

274. פי' זה כבר לא מצוטט בספר המאורות, בשם
רנ"ג. ואפשר דאינו מפ' רש"ג. דעתה חוזר לבאר
לשון הגמ' שבו פתח, לפני הפי' של רש"ג ל'שיפא
וכשמ'. וקצת ראייה לכך, דרש"ג גרס 'גשמא' (ראה
לעיל הע' 271) ואילו כאן וכן לעיל (ע"ש הע' 256):
'כשאמ' או 'כשמ'.
275. לפנינו ברי"ף: 'חד שיפא לוח אחד'.
276. תי' 'חח' רק בספר שמות (לה, כב). ושם תרגם
אונקלוס 'שירין' (ותי' 'פאתי', לא נמצאה שם וגם פי' לא
נהיר לי). וברש"י שם: 'חח הוא תכשיט של זהב
עגול נתון על הזרוע, והוא הצמיד' (ואפשר דחוזר למה
דאמר לעיל: 'תרגום צמיד שבבין').
277. ג"ז לשון ר' נסים המובא בספר המאורות.
278. אפשר שהיא 'משונה' בכך 'שהיא מלוח אחד,
שאינ לה בת זוג', כדברי המאירי בחידושו, או
שהיא 'משונה' כי: 'אין לה תקוני דלת כאלמנה זו',
כפי' הריטב"א. וכע"ז ברש"ש: 'דלת של אשה
אלמנה, כי אין דרך אשה לפקח ולהשגיח כ"כ
בבדקי ביתה ולתקנם כיאות' (ועי' בפ' רש"י שהו"ל
בהע' 254).
279. כן נראה להשלים.
280. וברש"י ד"ה דחד שיפא '...שאינ בה היכר
דלת'.
281. לפנינו במשנה: 'לא יעמוד'.
282. ד"ה לא יעמוד (בשינויים מעטים).
283. כ"ה ברש"י.
284. כע"ז בהגהות הב"ח והרש"ש (: 'ויושיט ידו
למעלה לרשות, גבוה עשרה...'). וכ"ה ברש"י שבריי"ף
ובר"י מלוניל. ולפנינו: 'ויושיט ידו למעלה, גבוה
מעשרה'.
285. נראה דכצ"ל ברש"י. ולפנינו: 'שם'.
286. כ"ה במשנה. וברש"י: 'עשו לה מחיצה' (וי"ג,
ראה 'שינויי נוסחאות' למשנה: 'לר'. וראה לקמן הע' 289).
287. כ"ה ברש"י (ונראה דנשמט ב'טעות הדומות' מ'גבוה'
עד 'גבוה').
288. רש"י ד"ה אא"כ עשו לה (בשינוי, ראה הע'
הבאה).
289. לפנינו ברש"י: 'בתוכה' (ועי' במשנה לעיל, פט,
א, 'כלים ששבתו לתוכן, ופי' רש"י שם: 'בתוכן'). ועוד יש
להעיר, דרבינו השמיט מרש"י תי': 'ואסיפא קאי',
וליתא נמי ברש"י שבריי"ף, לכאורה משום דס"ל
דקאי נמי 'ארישא' דמתניתין. וכ"כ הר"י מלוניל
(והתיי"ט) להדיא: 'ובין אסיפא ובין ארישא קאי'.
ופי' בעל התפארת ישראל: דאי קאי ארישא, עביד
מחיצה 'ברה"ר סביב מקום המפתח והפתיחה,
כשהמפתח ברה"ר. או (אי קאי אסיפא) סביב מקום

לו מעש(ר)ה בשוק של פטמין, פיר²⁹⁰ קציבין, שהיה בירושלים שהיו נועלין וכו'. פיר²⁹¹, נועל חנותו ועומד ברשות הרבים והמנעול למעלה מ'. ר' יוסי אומ' שוק של צמרין היה²⁹². פיר²⁹³ שמוכרין צמר.

[קא ב. רי"ף שם] [גמר']²⁹⁴ ת"ר שערי פתחני גינה²⁹⁵ בזמן שיש להן בית שער מבפנים, פותח ונועל וכו'. פיר²⁹⁶ שערי גינה, מנעולין שלהן גבוהין י' ורחבן ד' ורשות היחיד הן. ובזמן שיש להן בית שער, פיר²⁹⁷ בית שער, בית קירוי²⁹⁸, ובפתח גינה²⁹⁹ הסמוכה לרשות הרבים עסיקין, מדקתני (סופה) [סיפה] וכן חנני³⁰⁰ הפתוחות לרשות הרבים. ופותח ונועל מבפנים. פיר³⁰¹, דבית שער רשות היחיד. מבחוץ פותח ונועל מבחוץ, פיר³⁰², וכן כשהוא מבחוץ. מיכן ומיכן וכו'.

עד האי מנעול היכי דאמי, (או) אי דלית ביה ד' על ד'³⁰³, מקום פטור הוא וכו'. פיר', ושאלנו, האי מנעול היכי דאמי, אם אין בו ד' (פתחים) [טפחים] הרי אין בו שיעור מקום כדי שיהא,³⁰⁴ אלא מקום פטור. והיכי אמ' ר' מאיר אם היא למעלה מ' טפחים מניח את המפתח במנעול³⁰⁵, אפי' באסקופה נמי שרי, כי מכרמלית, שהיא באסקופה, למקום פטור קא מטלטל, ואין כאן איסור. (ואו) ואי דאית³⁰⁶ ביה ד' על ד' טפחים, שהן שיעור מקום, נהוי רשות היחיד, כי למעלה מ' טפחים הוא יוש בו רוחב ד'. ואם כן הוא, היכי פליגי רבנן על ר' מאיר ואמרו, אף בזמן

301. רש"י ד"ה פותח ונועל מבפנים (וראה הע' הבאה).

302. רש"י סד"ה פותח ונועל.

303. ל' הרי"ף. ובגמ' ליתא: 'על ד'.

304. נראה דר"ל, 'כדי שיהא מקום בפני עצמו'. וראה בפתיחה דמסכת שבת לבעל תפארת ישראל, שכתב: '...דאף דמקום פטור היא, מ"מ אינה רשות לעצמה, מדשרי להוציא ממנו לרה"ר ומרה"ר לתוכו'.

305. פי' ב'מנעול' אבל לא ב'איסקופא'. וכע"ז בחידושי המאירי: 'והיאך אמ' ר"מ מניח המפתח במנעול, אבל באסקופא אסור, אפי' הניחו באיסקופא מותר ליטלו משם ולפתוח בו, שהרי מכרמלית למקום פטור הוא, וליכא מאן דפליג בהא. ואי דאית ביה ד' על ד' רה"י הוא, והיאך התירו חכמים לטלטל ממנו לאסקופת כרמלית, הרי מטלטל מרה"י לכרמלית' (ואפשר שהמקור בפי רנ"ג).

306. כ"ה ברי"ף ובמאירי (ראה הע' קודמת). ולפנינו בגמ': 'ואי אית ביה ד'.

עמידתו כשהמפתח ברה"י. ונראה, דאי קאי ארישא צ"ל: 'אא"כ עשה לו (למפתח)...', ואי קאי אסיפא צ"ל: '...עשה לה (לרה"ר)...', משו"כ עדיפה הגי' שלפנינו במשנה: 'אא"כ עשה מחיצה', ועפי"ז השלמתי לעיל (עיי"ש הע' 286).

290. רש"י ד"ה פטמין.

291. רש"י ד"ה נועלין (בשינוי מועט).

292. כגי' במשניות ובמשניות שברי"ף (וכן הגיה במהד' מתיבתא, בלי לציין). ולפנינו: 'הוה'.

293. רש"י ד"ה צמרין.

294. כן נראה להשלים.

295. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'פתחי שערי גינה' (וראה להלן הע' 299).

296. רש"י ד"ה שערי גינה (בשינוי מועט).

297. רש"י ד"ה בית שער.

298. לפנינו: 'בית קטן פתוח בו'.

299. לפנינו ברש"י: 'ובשערי הגינה', (וראה לעיל הע' 295).

300. כ"ה ברש"י.

שהמנעול [למעלה]³⁰⁷ מי' מביא מפתח מערב שבת ומניח³⁰⁸ באסקופה, שהיא כרמלית, ולמחר פותח ונועל בו [ומחזירו]³⁰⁹ לאסקופה, וה[א] (לל) [קא מ]טלטל³¹⁰ מן אסקופה שהיא כרמלית, למנעול, שהיא רשות היחיד³¹¹. ואמ' אביי לעולם דאין³¹² בו למנעול³¹³ ד' טפחי' ויש בו לחוק³¹⁴ להשלימו³¹⁵ לד'. פיר' יש בעביו³¹⁶ מה שאילו יחקק ישרים (לא) [לד']³¹⁷. אמ' ר' מאיר (טפח ר' מאיר)³¹⁸ רואין³¹⁹ כאילו חקוק, וכרשות היחיד דאמי, ולפי' אסור לטלטל מן האסקופה אליו. ורבנן סברי אין חוקקין להשלים ואין רואין אותו בחקוק אלא במקום³²⁰ פטור הוא, שהרי אין בו ד' טפחים, ולפי' מותר לטלטל מן הכרמלית אליו.

משנה ח

[קא. ב. רי"ף סי' תרפד] מתני', נגר שיש בראשו קלוסטר³²¹ (וכו')³²² ר' אליעזר (אומ') [אוס']³²³, עד שבא רבן גמליאל וזקנים ואסרוהו³²⁴ להם. ר' יוסי אומ' איסור³²⁵ היו נוהגין בו והתירוהו. רשצו³²⁶ ל פיר' נגר קביליא³²⁷, שתוחבין אותו בחור שבאיסקופה לנעילת הדלת. שיש בראשו גלוסטר³²⁸. פיר' שראשו עבה וראוי לבוכנא לכתות³²⁹ ולשחוק בו פילפלין. [ו]אפי' הכי [ד]תורת³³⁰ כלי עליו ר'

307. כ"ה בגמ' וברי"ף.
308. לפנינו בגמ': 'ומניחו'... 'למחר'.
309. כ"ה בגמ' וברי"ף.
310. כן הוא בגמ'.
311. בגמ' וברי"ף: 'והא קא מטלטל מכרמלית לרה"י'. ובמאירי (ה"ל בהע' 305): 'הרי מטלטל מרה"י לכרמלית'.
312. כג' בגמ'. וברי"ף: 'דלית בה'.
313. כע"ז בחידושי המאירי: 'ופירשה אביי... במנעול שאינו רחב ד' אלא שיש לחוק בעביו כדי להשלימו לד'. וברש"י ד"ה ויש בו לחוק 'בתוך הדלת... ולהשלים ראש המנעול'.
314. כג' בגמ'. וברי"ף: 'ויש בה לחקוק'.
315. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ולהשלימו'.
316. לכאורה קאי 'אמנעול', וכלשון המאירי שהו"ל. ור"ח כתב: 'דלית ביה (לכאורה במנעול) ד' ויש בה (לכאורה בדלת) לחוק ולהשלימו לד'.'
317. כן נראה להגיה.
318. כן נראה להגיה.
319. רש"י ד"ה חוקקין להשלים.
320. כלשון ר"ח: 'ובמקום פטור הוא'.
321. כג' במשניות שבפיה"מ לרמב"ם ושבירושלמי (דק"ס, ש). ולפנינו: 'גלוסטר' (וכ"ה להלן בפי' הרמב"ם).
322. כן נראה דצ"ל.
323. כ"ה במשנה.
324. כג' במשניות שבפיה"מ לרמב"ם, בכ"י ובד"ש (דק"ס, ש). ולפנינו: 'והזקנים ואסרו'.
325. כג' במשניות שבפיה"מ לרמב"ם, בכ"י וד"י (דק"ס, ת). ולפנינו: 'איסור נהגו בו, ובא ר"ג והזקנים והתירו להן'.
326. ד"ה נגר (בשינוי מועט).
327. פי' 'נגר'. ורש"י פי' כן בעוד מקומות (ראה לעיל עה, ב ד"ה יתד, שבת כט, ב ד"ה במגוד וכו'). ויש לתייג זו פי' נוסף, שהוא 'פרק של הרגל', ראה ברכות נד, ב ד"ה בקרסוליה, ערכין יט, ב ד"ה פרט וד"ה האי איתוריא. והרמב"ם מפרש באו"א (ראה לקמן הע' 334).
328. רש"י ד"ה שיש בראשו גלוסטר.
329. לפנינו ברש"י: 'לכתוש'.
330. כ"ה ברש"י.

אל[ן]עזר³³¹ אוסר, אלא אם קשור ותלוי בדלת. ור' יוסי מתיר³³², דתורת כלי עליו משום גלוסטרא, ולא הוי³³³ כבונה.

רמז"ל פיר', נגר³³⁴ כשבה תצל (לפנינו: תצלב) עלי אל אבואב לתגלק בה (לפנינו: בהא) ויסמיהא אל נאס מעראץ' לכונהא תערץ' מן אל חאיט אלי אל חאיט (לפנינו: לאלחאיט). וגלוסטרא שבה רמאנה או תרביעה או נחו דלך ממא ידל עלי (לפנינו: עליה) אנה כלי ולא יכון קורה בעלמ' אלתי יחכם (לפנינו: יחרם) תנקילהא פי אל סבת. והלכ' כר' יוסי.

משנה ט

[קב, א, רי"ף סי' תרפד] מתני', נגר הנגרר, נועלין בו במקדש אבל לא במדינה וכו'. רשעז"ל פיר'³³⁵, נגר הנגרר, שקשור בדלת אבל אינו תלוי, שהחבל ארוך, ומתוך שנגרר אינו נראה כקשור. וכשאין בראשו גלוסטרא קאי. נועלין בו במקדש, פיר'³³⁶, דשבות בעלמ' הוא, דאינו בונה ממש הואיל וקשור לכך, אלא הואיל ונגרר מיחזי כבונה, ואין שבות דרבנן במקדש ולא³³⁷ גזרו שם.

והמונח בכאן ובכאן³³⁸ אסור וכו'. פיר'³³⁹ והמונח, שאינו קשור כלל, הוי בניין ממש. ור' יהודה סבר לא בניין הוא אלא דומה לבניין, ובמקדש לא גזרו על השבות.

[גמ' ורי"ף, שם] [גמ'³⁴⁰] ת"ר אי זהו³⁴¹ נגר הנגרר וכו'. עד אף³⁴² במדינה מותר. פיר'³⁴³ אפי' במדינה מותר, הואיל וקשור, אע"פ שאינו תלוי.

331. כן הוא בכל הספרים.

336. רש"י ד"ה נועלין בו במקדש.

332. רש"י ד"ה ורבי יוסי מתיר.

337. ולפנינו ברש"י: 'דלא'. והשווה לפי' הר"י מלוניל: 'ואין שבות דרבנן במקדש, שכשגזרו לא גזרו שם, לפי שהן זריזין וחכמים היו'.

333. כג' באו"ז. ולפנינו ברש"י: ולא 'מיחזי'.

338. לפנינו במשנה: 'כאן וכאן'.

334. תרגום (של הרב י' קאפח): נגר, קורה שתולין אותה על הדלתות לסגרן בה וקורין אותה בני אדם 'מעראץ' מפני ששמין אותה לרוחב הדלת מכותל לכותל. וגלוסטרה כעין כדור או רבוע או כיוצא בזה, דבר שמורה עליו שהוא כלי ואינו קורה בעלמא שאסור לטלטלה בשבת.

339. רש"י ד"ה והמונח (בשינוי מועט).

340. כן נראה להשלים.

341. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'איזהו'.

342. כג' בגמ' (זה אף'). וברי"ף: 'אף זה'.

343. רש"י ד"ה זה אפי' במדינה מותר.

335. ד"ה נגר הנגרר (בשינוי מועט).

(תלמי' לומר) [הל']³⁴⁴ כר' יהודה. פיר³⁴⁵ בנגרר³⁴⁶, המותר³⁴⁷ אפי' במדינה, אבל³⁴⁸ במונח, דשרי ליה ר' יהודה במקדש, לית הילכ' כוותיה, דכיון שאינו קשור שם, בניין גמור הוא³⁴⁹. ואם³⁵⁰ הוא קשור בדלת, כדאמ' רבא, מותר.
[ר"ף, שם] ואם³⁵¹ ניטל באגדו וכו'. פיר³⁵² (או) [אי] ניטל באגדו, כלומ' תלוי³⁵³ הוא בחבל חזק, אפי' אינו תלוי אלא בכריח של דלת, מותר³⁵⁴. כר' טבלא. פיר', דאמ' בגמרא³⁵⁵, ר' טבלא איקלע למחוז', חזא³⁵⁶ דהוה תלי בעברא דדשא, ולא אמ' להו ולא מידי, ואע"פ שאינו קשור ותלוי בדלת. אלא³⁵⁸ ניטל באגדו, וכיון דניטל באגדו, כולי עלמ' שרי, דהא תורת כלי עליו³⁵⁹.

תתקד): 'דלכ"ע ליכא בהא אלא משום שבות, ואע"ג דאין שבות במקדש, לא כל השבותין התירו' (וביאר שם: 'דכל שבות [שאין] בו צורך גדול במקדש, לא התירוהו, וכן לא התירו בדבר שנראה כמלאכה דאורייתא, או שהוא קרוב לבוא לידי איסור תורה'). וכ"כ בתוס' לקמן (בע"ב, ד"ה והעליון): 'ונראה לר"י, דאפילו ציר העליון הוא דרבנן, דשבות גדולה כזה לא התירו במקדש, וטובא אשכחן דלא התירו במקדש'.

350. בגמ': 'אמר רבא והוא שקשור (בריי"ף נוסף: 'ותלוי) בדלת'.

351. לשון הריי"ף. ובגמ' (שם): 'ההוא ניטל באגדו הוה'.

352. רש"י ד"ה ניטל באגדו (בשינויים מעטים).

353. כג' בכ"י (דק"ס, ז). ולפנינו ברש"י: 'קשור'. וברש"י לעיל (קא, ב ד"ה בנטל באגדו): 'כשהוא קשור ותלוי' (וע' לקמן הע' 359).

354. לפנינו בריי"ף: מותר 'לטלטל'.

355. שם.

356. לפנינו בגמ': 'וחזא לההוא'.

357. כ"ה לשון רחב"ש, בשם רבינו נסים.

358. בפ' רחב"ש נוסף: 'ופרקנו לרבא דאמ' (כצ"ל, דכ"ה בכתה"י, ולא כמו שנדפס בטעות: 'ואמ') ההוא נגר דחזא רב טבלא במחוזא, בניטל באגדו הוה'.

359. רחב"ש הביא תחילה מרש"י דניטל באגדו פי', ש'היה תלוי בחבל חזק'. וע"ז הוסיף: 'ורבינו ניסים ז"ל מפרש' וכו', דמשמע דרנ"ג חולק על רש"י. אבל מל' רבינו, שפתח בפ' רש"י (לעיל הע' 353) וכאן נקט ל' רנ"ג, משמע דגם רנ"ג יכול לפרש 'ניטל באגדו' כרש"י. ר"ל: 'לכולי עלמא ניטל באגדו שרי, דהא תורת כלי עליו', מפני שניטל

344. כן נראה להגיה (ואפשר שנשתבש מ'הל' ל'ת'ל', ואח"כ לתלמוד לומר).

345. רש"י ד"ה הלכה כר' יהודה בנגרר (בשינויים אחדים).

346. כן גי' רש"י והתוס' (ד"ה הלכה). ובריי"ף ליתא תי' 'בנגרר', וליתא נמי בר"ח (עיי"ש הע' 217), רנ"ג (המובא בפ' רחב"ש, עיי"ש הע' 14) וספר העתים. וכתב בתוספות הרא"ש: 'יש ספרים דגרסי בהו הלכה כרבי יהודה בנגרר, ור"ח לא גריס ליה בנגרר, ואי גרסינן ליה, יש לומר דאיתמר בי מדרשא הלכה כר' יהודה בנגרר ובנקמז להכי קאמר תלמודא הלכה כר' יהודה בנגרר הלכה כר' יהודה בנקמז'. ומרבינו שכתב: 'פי' בנגרר', משמע קצת דאיי"ז גירסתו בגמ' ובריי"ף. אבל ריב"ח אף דגרס כרש"י ('הלכה כר"י בנגרר'), לא פי' כוותיה, שפסק: ד'בשאינו נגרר במקדש מותר, דליכא הכא בנין כלל'.

347. ברש"י לפנינו: 'דמותר'.

348. לפנינו ברש"י: אבל 'לא'. וגי' רבינו נראית יותר.

349. רבינו לא העתיק המשך דברי רש"י: 'כשאר נגרים שנועצים בכתלים והבונה כל שהוא חייב. ומלאכה דאורייתא לא הותרה במקדש...', אולי מפני מה שכתבו התוס' (שבת קכ א, ד"ה והמונח): ד'אינו משמע שיהא בו איסורא דאורייתא, כיון שאינו מבטל'. אך לא מן הטעם המובא שם בשם ר"ת: 'דכולה מילתא בנגרר הנגרר ליכא איסורא אלא משום טלטול', שהרי הביא ל' רש"י: ד'בניין גמור הוא'. ושמא 'בניין גמור' דקאמר, הוא מדרבנן, וקרי ליה 'בניין גמור', משום דאסור במקדש, אף דאין בו אלא איסור שבות. וכ"כ הריטב"א להדיא (עמ')

[גמ' ורי"ף, שם] באעי ר' זירא (זורא) נקמז מהו. פיר', אם היה זה הנגרר נקמז, מהו לנעול בו בשבת. פיר' אדוננו האיי ז"ל³⁶⁰, הוא אל גלק אלדיי פיה כרו ופי מוצ'ע יגלק³⁶¹ ופי מוצ'ע ידק ולא יגלק בה ולא יפתח בה³⁶² אלא בתדויר³⁶³ ופיה קאל משום דמיחזי כבונה וקד פסר הדא אל כלימה ממא יתגעד ויתקבץ.

רשעז"ל פיר³⁶⁴, נקמז מהו, נפחת חור האסקופה³⁶⁵ ויוצא הנגר לצד הקרקע. ועד השתא איירי באסקופה גבוהה ואין החור ניקב עד הארץ. נשמט. פיר³⁶⁶, שנפסק החבל שקשור בו, והרי הוא נשמט ומונח³⁶⁷ בקרן (זיות) [זוית]³⁶⁸.

הלכ' כר' יהודה בנקמז. פיר³⁶⁹ דאלמא [אסור]³⁷⁰ הוא. וטעמ' מאי, אמ' אביי משום דמחזי, כשמעמיד אותו העץ בתוך הנגרר, כאלו בונה, ומשום הכין אסור לנעול בו³⁷¹.

שבתוך החריץ, והוא נסגר, וכשפותח, מפילו והנגר נופל ופוחת הדלת. ואלנגארין ענדנא יסמוה אלגרה [תרגם של ר"ש אברמסון שם: והנגרים אצלנו יקראוהו אלגרה] (וכע"ז בפי' ריו"נ). וכתב אברמסון שם, ששני הפי' המיוחסים לרה"ג מצויים בכת"י בקובץ סורא הנ"ל, ואף העתיקים בספרו שם (והעתיק גם את הפי' שלפנינו, וקצת לא דק, דבמקום 'יגלק' כתב 'גלק', ב"פ, ובמקום 'אלדיי' כתב 'אדיי'). וע"ע בספר העתים עמ' 161 ובדק"ס, י.

361. בקובץ 'סורא' שם: 'יגלק'.

362. בקובץ סורא שם: 'בהו'.

363. כתה"י (שאברמסון מביא שם מקובץ סורא) מסתיים כאן במלים: 'אלא בד...'.
364. ד"ה נקמז מהו (בשינויים אחדים).

365. כגי' בכ"י, ד"ש ואו"ז (דק"ס, ט) ורחב"ש (ע"ש הע' 20). ולפנינו: 'שנכנס הנגר בחור האסקופה ונפחת אותו החור'.

366. רש"י ד"ה נשמט (בשינוי מועט).

367. לפנינו נוסף: 'והרי הוא מונח' (וכג' כאן בפי' ריו"נ).

368. כגי' בפי' ריו"נ. ולפנינו נוסף: 'כשפותח אותו'.

369. לשון הערוך ע' נקמז.

370. כ"ה שם בערוך.

371. עד כאן בערוך.

'בחבל חזק'. וראה בתוספות רי"ד דאף הוא פי' כרנ"ג ולא כרש"י. דכתב, 'דניטל באגודו הוא כי האי דבעי למימר לקמן, עשה לו בית יד מהו, כך ה' לנגר זה קשר אחד שהיו נוטלין אותו באותו הקשר והיו תולים אותו בכותל כדרך שאר הכלים... דכלי גמור הוא'. וא"ת אי 'תורת כלי' אמאי בעי דלהוי 'תלי בעיכרא דדשא'?! י"ל כמוש"כ הריטב"א (עמ' תתק): 'בעובדא דרב טבלא... אע"ג דאמרין התם דהוה תלי בעבורא דדשא, מעשה שהיה כן היה, דבלאו הכי נמי שרי'. וכ"כ הכ"מ והמ"מ בדעת הרמב"ם (שבת כו, י, הביאו הב"י בסימן שיג, א).

360. תרגום: 'זהו מנעול שיש בו טבעת (ע"י פי' הגאונים לטהרות, עמ' 82, הע' 2) ולפעמים נועלים בה ולפעמים מקישים בה, ואין נועלין בה ואין פותחים אלא ע"י סיבוב, ועל זה אמר דמיחזי כבונה. ופירשו את המלה [במשמעות] דבר שמתכוין ומתכנס ביחד'. וכע"ז פי' הערוך (ע' נקמז): 'ר' נסים ז"ל פי' נקמז, כן כתב אדונינו האיי ז"ל, מא ינבסט וינקבץ מתל מא יתגעד[ד], נקמז הוא מתל נקמץ ואצלה, מלשון קמיצה'. [תרגם ר"ש אברמסון (בספר רנ"ג, עמ' 147): 'נקמז הוא מה שיתפשט ויתכווץ, כמו מה שיתקמט. נקמז הוא כמו נקמץ, ועיקרו מלשון קמיצה'] זה פי' גאון, והרבה הוא מצוי אצלנו בנגר שעושים בו חריץ ומכניסין העץ ועושים מסמר בנגר ובעץ וכשנועל מעמיד אותו העץ

ואם³⁷² עשה³⁷³ לו בית יד, פיר'³⁷⁴, עשה לו בית יד לנגר שאינו קשור כלל, ותחב בית יד באמצעיתו ודומה למקבת, דהשתא ודאי (מכוח) [מוכח] דנכ³⁷⁵לי הוא. ההיא³⁷⁶ שריתא דהות³⁷⁷ בי ר' פדת. פיר'³⁷⁸ שריתא, קורה. כמו³⁷⁹ בצל (קורתו) קורתי, בטלל³⁸⁰ שריתי. דהווי³⁸¹ שקלי³⁸² לה בי עשרה. פיר'³⁸³, כלומ' משוי י' בני אדם היו³⁸⁴ בה, ואפי' הכי לא אסיר עליהו, ושרי³⁸⁵ להו³⁸⁶ לסומכה אדשא כליליא. אמ' זו³⁸⁷ תורת כלי עליו, פיר'³⁸⁸ שראויה לישב עליה. ההיא³⁹⁰ (אסותא) [אסיתא]³⁹¹ דהות כבי רב³⁹² שמואל. פיר' אסיתא מדוכה³⁹³, דהות מחזקת אדרבה³⁹⁴, פיר'³⁹⁵, (לתו)³⁹⁶ חטין, ט"ו סאין חצי כור. הוה³⁹⁷ שקלי לה בי עשרה וכו'. פי' נוטלין אותה י' בני אדם ונותנין אותה אחר הדלת לסגור בה הדלת³⁹⁸, ולא מיחה על ידם מר שמואל³⁹⁹, דסבר תורת כלי עליה.

372. כ"ה ברי"ף (ובכ"י א"פ: 'אם', ראה דק"ס י) ולפנינו (בגמ' וברש"י) ליתא תי' 'אם'.
 373. כ"ה בגמ'. וברי"ף: 'עשו'.
 374. רש"י ד"ה עשה לו בית יד (בשינוי מוצט).
 375. כן הוא ברש"י.
 376. כגי באו"ז, ריטב"א ותוס' הרא"ש וכ"ה ברי"ף שבת (מט, ב). ולפנינו ברי"ף: 'ההיא שרותא'. ובגמ': 'ההוא שריתא'.
 377. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'דהוה'. וכגי' רבינו ברי"ף שבת (מט, ב), ספר העתים (סי' קלד), רא"ש (שבת פ"ב ס"ד) וראב"ה (שבת סי' רסו).
 378. רש"י ד"ה שריתא.
 379. בראשית יט, ח.
 380. לשון תרגום אונקלוס שבמה"ד רש"ר ופי' ריו"נ. ולפנינו בת"א וברש"י: 'בטלל שרותי'.
 381. כגי' הרי"ף. ובגמ': 'דהוה'.
 382. כגי' הרי"ף, וכעיי' בכ"י א"פ וד"ש (ראה דק"ס, כ). ולפנינו בגמ': 'מדלו' לה.
 383. רש"י ד"ה עשרה בני אדם.
 384. לפנינו ברש"י: 'היה'.
 385. לפנינו בגמ': 'ושדו ליה'. וברי"ף: 'ושדו לה' (ואפשר דאינו גורס כן בגמ' אלא ברש"י, ואינו ד"ה בפנ"ע).
 386. רש"י ד"ה ושדו ליה אדשא (בשינוי).
 387. כגי' ר"ח וריב"ח (וברי"ף: 'זאת'). ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'זר'.
 388. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'עליה'.
 389. רש"י ד"ה תורת כלי.
 390. כגי' בגמ'. וברי"ף: 'ההוא'.
 391. כ"ה בגמ' וברי"ף, וכן לקמן.
 392. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'מר שמואל'.
 393. כ"ה תרגום הלועז' שברש"י (ד"ה אסיתא) שפי': 'מורטיי"ר'. וכתבו התוס' (שבת קמא, א ד"ה הני פלפי): '...במדוכה של אבן... שקורין מורטיי"ר'. ובערוך (ע' אסיתא): 'זוהיא מדוכה והיא מכתשת, ובלשון לעז מורטרו'.
 394. לפנינו בגמ': 'אדריבא'. וברי"ף: 'אדרכא' (וראה דק"ס, כ).
 395. רש"י ד"ה אדריבא.
 396. כ"ה ברש"י. ובערוך (ע' ארדב) פי', 'ארדב חצי לתך'.
 397. כגי' הרי"ף (ושם: 'זהו'). ולפנינו בגמ': 'דהוה מדלו לה'. ובד"ש: 'דהוי שקלו ליה' (דק"ס, כ).
 398. כעיי' בחי' המאירי עמ' ריא: 'מותר לסמוך אותן אצל הדלת בשבת כדי שתהא הדלת ננעלת בהם'.
 399. כגי' הרי"ף (שלא מיחה אמה ד'שדו לה אדשא). אך לפי גי' הגמ' הרי 'שרא מר שמואל', ומה היה לו למחות על ידם?!

משנה י

[קב, ב, רי"ף שם] מתני', מחזירין ציר התחתון במקדש, רמז"ל פיר', ציר⁴⁰⁰, הורתאג' (צ"ל הו רתאג') אל באב והוא אסם עבראני הדלת תסב על צירה. פקאל אדא אנא (לפנינו: אן אדא.. ובכתה"י סימן להחלפת שתי תי' אלו) אנכלע מן חקה ירד הנאך. ואנמא חרם רד אל פוקאני (לפנינו: אלפוקי) איאך יסמרה לאנה יחתאג אלי תקויה אכתר בלא שך, וכדי קאלת אל בריתא גזרה שמא יתקע (לפנינו: וכד'א קאלוא שמא יתקע). ואין הלכה כר' יהודה.

מחזירין ציר התחתון במקדש וכו'. רשצז"ל פיר' ⁴⁰¹ זו המשנה והברייתא⁴⁰² כך: מחזירין (ב) ציר⁴⁰³ התחתון של דלת, מחלון⁴⁰⁴ של⁴⁰⁵ שידה תיבה ומגדל שפתחן מצדיה. דציר התחתון, כל זמן כשלא יצא העליון, נוח להחזירו ואין כאן בניין. אבל לא במדינה⁴⁰⁶, גזירה משום שמא יחזירו⁴⁰⁷ בגרזן ובמקבות דהויא מלאכה. והעליון כאן וכאן אסור. פיר' ⁴⁰⁸ דכיון שיצא (עליו כולן) [העליון, כולן]⁴⁰⁹ נופל, והוי כבונה, וקסבר יש בנין בכלים⁴¹⁰, ומלאכה לא הותרה במקדש. [גמ' ורי"ף שם] [גמ' פיס' דבריתא, במקדש מחזירין⁴¹¹, כגון שצריכין לו לדבר

שכתב: 'ואל תטעה בלשון רש"י שכתב ציר התחתון של דלת חלון שידה תיבה כו', דהכי פירושו: חלון של שידה וכו', לפי שאין פתח לשידה וכו', דפתח שם הונח לפתיחה המשמשת לכניסה ויציאה, להכי אסברא וקרי לה חלון' (ועי' ל' המיוחס לרמב"ם להלן בהע' 428).

406. רש"י ד"ה אבל לא במדינה.

407. לפנינו ברש"י: 'שמה יתקע'. ובאו"ז: 'שמה יתקן'.

408. רש"י ד"ה והעליון כאן וכאן אסור.

409. כ"ה ברש"י.

410. עי' תוס' ד"ה והעליון שתמה על רש"י, דלפיו ע"כ מתני' כב"ש, 'דלכ"ה אין בנין וסתירה בכלים'. ופיר' ר"י 'דאפילו ציר העליון הוא דרבנן, דשבות גדולה כזה לא הותרו במקדש' (וראה לקמן הע' 432).

411. כן נראה להשלים.

412. רש"י ד"ה במקדש מחזירין.

400. תרגום של הרב קאפח: ציר, רתאג' אל באב והוא שם עברי, הדלת תסוב על צירה (משלי כו, יד). אמר, שאם נעקר מן הכף שלו מחזירין אותו לשם. ואסרו להחזיר העליון שמא יתקענו במסמרים מפני שהוא צריך חזוק יותר בלי ספק. וכך אמרו [בברייתא, גזרה] שמא יתקע. ואין הלכה כר' יהודה.

401. ד"ה מחזירין ציר התחתון (בשינוי מועט).

402. פיר', 'מחזירין ציר' דמתניתין, היינו 'ציר דלת שידה תיבה ומגדל' דברייתא (עי' לקמן הע' 428). וכ"כ רחב"ש: 'זהו סברת רבי' של'נמה] בפירו' האי מתני' וברית' שעליה, וברית' כסתם מתני', וכתב עוד, דגם הרמב"ם 'פסק כסתמ' דמתני' וכסתמ' דברית'.

403. כ"ה ברש"י.

404. לפנינו ברש"י: 'חלון'.

405. כגו' באו"ז והר"י מלוניל. ולפנינו ברש"י ליתא תי': 'של'. והתוס' יו"ט פ' כך מדעתו,

קרבן, כגון שהיה נתון⁴¹³ שם מלח או לבונה או [קטורת]⁴¹⁴, ואין שבות במקדש. ובמדינה דוחקין. פיר'⁴¹⁵ אם לא יצא כולו מחור האסקופה אלא התחיל לישמט, דוחקין אותו לחור.

והעליון כאן וכאן לא יחזיר. פיר'⁴¹⁶ דהכל⁴¹⁷ בונה ממש. גזירה שמא יתקע, ואם תקע חייב חטאת. פיר'⁴¹⁸, שמא יהדקנו⁴¹⁹ במקבות ובגרזן דהויה מלאכה. פיר' רשצז'⁴²⁰ להתחתון⁴²¹ במדינה קאיי (דאו), דאי בעליון ובמקדש, הוה ליה שבות, [ד]הך⁴²² חזרה גזירה משום תקיעה, ואמא[ני] מיתסר.

ושל בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר. פיר'⁴²³, דהוי בניין המחובר לקרקע חשוב בניין (כלא) [בכל]⁴²⁴ דהוא. בור בחפירה ודות בבניין על גבי קרקע⁴²⁵.

[ומשנה, שם] מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה וכו'. רמז"ל פיר'⁴²⁶, אם נשמט ציר התחתון של דלת ממקומו והע[ליון] עומד⁴²⁷ במקומו, מותר במקדש להחזיר הציר התחתון של דלת⁴²⁸, או של שידה או של תיבה או של מגדל, שהן דלתות עומדין. במקדש, מגביה הדלת למעלה כדי שיחזור הציר למקומו, אבל לא במדינה יגביה הדלת ויחזירנו, אלא דוחקין אותו למשקוף⁴²⁹ ואם חזר מעצמו לית לן בה. אבל ציר העליון⁴³⁰ אסור להחזירו בין במקדש בין במדינה גזירה שמא לא

423. רש"י ד"ה של בור ושל דות.

424. כ"ה ברש"י.

425. כ"ה ברש"י שבכל הדפוסים הישנים (ראה דק"ס, ת), רחב"ש, תוס' רי"ד ואו"ז. וכ"ה ברש"י ר"ה (כו, א ד"ה בור ודות). ולפנינו: 'בתוך הקרקע' (וראה בביה"ל סי' תקפו ד"ה או).

426. פ"י זה המיוחס כאן לרמב"ם, ואינו ידוע ממק"א, נמצא בד"כ תואם לדבריו בפיה"מ וביד החזקה, פרט ליוצא מן הכלל אחד שלכאורה ט"ב (ע"י לקמן הע' 431).

427. דבניגוד למה שפ"י להלן בבור ודות, 'כשיצא הציר (אפילו) האחד אינו עומד, וכאילו ניטל הדלת'.
428. ר"ל: ש'הדלת' היא, או 'של שידה או של תיבה או של מגדל'. ופ"י המשנה מן הברייתא, כמו ברש"י שהו"ל (ע"ש הע' 402).

429. אבל רש"י (ר"ה דוחקין) פ"י: 'אם לא יצא כולו מחור האסקופה אלא התחיל לשמט דוחקין אותו לחור'.

430. רבינו מפרש מש"כ במשנה: 'והעליון כאן וכאן אסור' עפ"י הברייתא 'שמא יתקע'. וכן פסק

413. כג"י בכ"י, ד"ש (דק"ס, ת), רחב"ש וריב"ח (ע"ש הע' 281). ולפנינו ליתא תי' 'נתון'. ולג"י רבינו ברש"י, האי דס"ל לרבי נתן (פסחים סה, א) ד'שבות צריכה התיור', הוא באותו זמן ממש.

414. כ"ה ברש"י (ובכתה"י מקום פנוי לתיבה זו).

415. רש"י ד"ה ובמדינה דוחקין.

416. רש"י ד"ה והעליון כאן וכאן אסור להחזיר.

417. לפנינו ברש"י: 'דהוי'.

418. רש"י ד"ה שמא יתקע (בשניינים).

419. כ"ה גם ג"י רחב"ש ברש"י. ולפנינו: שמא 'יחזיקנו'.

420. שם. וע"י תוס' ד"ה והעליון שהקשו על רש"י, דדוחק גדול הוא לומר 'דשמא יתקע קאי על תחתון', דהא בעליון איירי. והרמב"ם אכן פ"י כפשטא דברייתא ברצף, דאעליון קאי' (ע"י להלן ומשכ"ש בהע' 430). [אפשר דה"ט דכתב: 'פיר' רשצז"ל', אף דגם לפני כן ציטט מרש"י].

421. נראה דצ"ל: 'ואתחתון' כג"י באו"ז ותוס' רי"ד. ולפנינו ברש"י: 'ואתחתונה'.

422. כ"ה ברש"י.

יהא נח לחזור⁴³¹ ויביא קרדום ויתקע בו עד שיחזור, שהוא כעין מלאכת אומן⁴³², ואם תקע חייב חטאת.

אבל דלת⁴³³ של בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר, ואם החזיר חייב חטאת. כי דלתות של אילו אינן עומדין כדלתות הבית והמגדל⁴³⁴ אלא מושלכין כן, וכשיצא הציר האחד אינו עומד⁴³⁵, וכאלו (נוטל) ניטל הדלת, ואם יחזירנו הרי הוא כמתקן מלאכה⁴³⁶ בשבת, (וחיוב) וחייב חטאת.

ת"ר ציר דלת על שדה וכו'. כבר פירשנו לעיל.

בונה'). ונראה מפי' הרמב"ם שלפנינו דלא אסר מהטעם של 'מחובר לקרקע', כדפרש"י. ומש"כ הרמב"ם שם בפ"י: 'המחזיר דלת של בור... חייב משום בונה', מבואר הכא טעמו, 'כי דלתות אלו אינן עומדים' (ועי' בהע' הבאה).

435. פ"י, בניגוד לשידה תיבה ומגדל - דאמרינן לעיל שציר אחד (עלין או תחתון) עומד במקומו וע"כ אין איסור דאורייתא להחזירו - הכא בבור ודות 'כאילו ניטל הדלת' לגמרי והו"ל בונה. ואפשר דיש להוסיף לכאן מש"כ הרב קאפח (בהע' לפ"י ס"ק לג): 'שלושה חלוקים הם בדלתות, האחד דלתות האמורים כאן, הם שכובים על הארץ ופתחיהם כעין ארובה בתקרה, ולפיכך כשהם סגורים הרי הדלתות מהווים כחלק מרצפת גג הבור, הדות והיציע, מהלכים עליהם וישבים עליהם ולפיכך, אע"פ שמותר לפתוח ולנעול בהם, הרי אם נעקרו, המחזיר חייב חטאת, כבונה חלק של תקרה'.

436. לכאורה י"ל דהחזיר הוא משום מכה בפטיש, כלשון המשנה (שבת קה, ב): '...והמכה בפטיש... אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב, מפני שהוא כמתקן מלאכה'. אבל הרמב"ם (שם פ"י הי"ד) פסק: ד'המחזיר דלת של בור ושל דות ושל יציע, חייב משום בונה'.

הרמב"ם בהל' שבת שם: 'אבל ציר העלין שנשמט אסור להחזירו בכל מקום, גזירה שמא יתקע'. אבל רש"י (ד"ה שמא יתקע) פ"י: 'ואתחתונה במדינה קאי, דאי אעלין קאי ובמקדש, הוה ליה שבות' (ועי' לעיל הע' 420).

431. לכאורה דלא כפי' הרמב"ם במשנה שכתב: 'ומה שאסרו להחזיר את העלין הוא שמא יחברנו במסמרים לפי שהוא צריך חזק יותר'. ונראה דלשניהם אסור משום בונה, כמוש"כ הרמב"ם בהל' שבת (י, ג): 'התוקע עץ בעץ, בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד, הרי זה תולדת בונה וחייב'.

432. ואף שהיא גזירה, החמירו כאן ואסרו אף במקדש (וכע"ז בתוס', ראה לעיל הע' 410).

433. כ"ה ל' הרמב"ם, שם (י, יד, ועי"ש במ"מ דנראה מדבריו דגרס כן בגמ'). ולפנינו ליתא תי' 'דלת'.

434. ברש"י (ד"ה של בור) שהו"ל (עי"ש הע' 423) פ"י, 'משום דהוי בנין המחובר לקרקע'. ועי' במ"מ (הל' שבת כב, כה) שתמה על הרמב"ם - שפסק: 'כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין... גזירה שמא יתקע' - 'למה הוצרכו לגזרה דשמא יתקע במה שמחובר לקרקע, שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה, כמבואר פרק עשירי (הי"ד)'. שם פסק: 'המחזיר דלת של בור ושל יציע, חייב משום

משנה יא

[קב. ב. רי"ף סי' תרפה] מתני', מחזירין רטייה במקדש וכו'. רשצו"ל פיר' 437, מחזירין רטייה, בכהן שלקה בידו ונתן עליה רטייה מבעוד יום, והוצרך לעבוד עבודה בשבת או ביום טוב, ונטל רטייה מעל ידו שלא [תהא] 438 חוצצת בין 439 ידו לעבודה, דחציצה פוסלת בה, דבעינן ולקח הכהן, וכיון דחציץ לא הויא לקיחה לכהן 440. מחזירה במקדש, (דאו) דאי לא שרית ליה להחזיר, לא שקיל ליה מיכתחלה 441, ומימנע ולא עביד עבודה. וזה אחד מג' דברים האמורים במס' ביצה 442 שהותרו סופן משום תחלתן 443. ואלו הן, עור לפני הדריסה 444 [ותריסין] 445 חניות והחזרת רטייה במקדש.

אבל לא במדינה. פיר' 446, שמא ימרח הרטייה, ומרוח היינו מוחק 447 האמור באבות מלאכות של שבת. ואם לכתחלה 448, כאן וכאן אסור. פיר', ואם לכתחילה 449 שלא היתה אסורה 450 מבעוד יום, וכהן (והלל) [זה לא] 451 סילקו 452 לצורך עבודה, כאן וכאן אסור. פיר' 453, הכא ליכא למימ' אין שבות במקדש, דהא [וראי האי] 454 שבות לאו צריכי גבוה הוא אלא צריכי עצמו.

רמזו"ל פיר' 455, אם לכתחלה כאן וכאן אסור. יעני אדא געל (לפנינו: אא אג'עאל) אל מרהם עלי אל גרח עלי אל בריה (לפנינו: אלבריה) פלא יג'ז לא פי אל מקדש ולא פי סאיר אל בלאד.

437. ד"ה מחזירין רטייה (בשינויים מעטים).
 438. כ"ה ברש"י.
 439. כג' בכ"י (דק"ס, א), או"ז, פסקי רי"ד, רחב"ש, גי' רש"י בביצה (יא, ב ד"ה במקדש), וכן הגיה הרש"ש. ולפנינו: 'בינו ובין ידו'.
 440. לפנינו ברש"י: 'בכהן'.
 441. כע"ז ברש"י ביצה (שם: 'לא שקיל לה מעיקרא'). ולפנינו ברש"י: 'לא שקיל ליה מידיה'.
 442. יא, ב.
 443. עד כאן ברש"י (והמשך מפי' רב נסים גאון, וראה הע' הבאה).
 444. כ"ה ספי' רנ"ג, הירושלמי (ביצה א, ו), ה"ג (הל' י"ט, עמ' ריח), פיה"מ לרמב"ם (ביצה, שם) והמאירי. לפנינו בביצה שם: 'הדורסן'.
 445. כ"ה בגמ' ביצה שם. ויש גם בכתה"י סימן להוספה.
 446. רש"י ד"ה אבל לא במדינה.
 447. כ"ה ברש"י שלפנינו, ובהגהות הב"ח הגיה: 'ממחק'.
 448. כג' בד"ש וברי"ף (ראה דק"ס, א). ולפנינו במשנה: 'אם בתחילה'.
 449. רש"י ד"ה אם בתחלה.
 450. פי': 'קשורה' (וכן הגי' ברש"י שלפנינו).
 451. כן נראה להגיה עפ"י רש"י (ושמא נתחלפו האותיות וא"ו בוי"ן).
 452. לפנינו ברש"י: 'סלקה'.
 453. רש"י ד"ה כאן וכאן אסור.
 454. כ"ה ברש"י.
 455. תרגום של הרב י' קאפח: אבל ליתן רטייה על המכה לכתחלה, אסור בין במקדש בין בשאר מקומות.

[משנה, שם] קושרין⁴⁵⁶ נימה⁴⁵⁷ במקדש וכו'. פיר'⁴⁵⁸, קושרין נימה, [נימת] כינור של (ציר) [שיר] ⁴⁵⁹הלויים לקרבן, אם נפסקה בשבת. [ובגמ' מפרש טעמ', דקסבר מכשירי מצוה שלא היה יכול לעשותן]⁴⁶⁰ מאיתמל, דהא היום נפסקה, דוחין את השבת. ואע"ג דקשר אחת מאבות מלאכות הוא במסכת שבת⁴⁶¹. אם⁴⁶² בתחלה כאן וכאן אסור. פיר'⁴⁶³ ואם בתחלה, שלא היתה שם מעולם, דיכול לעשות מלאכה מאיתמל, אסור.

[משנה, קג, א] חותכין⁴⁶⁴ יבולת⁴⁶⁵ במקדש. פיר'⁴⁶⁶ יבולת (מים) מום לתמיד. כד כתי'⁴⁶⁷ או חרוץ או יבלת, ודקא⁴⁶⁸ קרינן יבולת. חותכין יבולת⁴⁶⁹ ביד קאמ', מדקתני⁴⁷⁰ ואם בכלי כאן וכאן אסור⁴⁷¹, דאב מלאכה הוי, הואיל ואינו (משוה) [משנה] מכמות שעושין בחול.

רמז"ל פיר יבולת⁴⁷² תאלול פי גסם אל אנסאן וקד עלמת אן אל עבודה לא תגוז לבעל יבולת.

[קב, ב, רי"ף שם] [גמ']⁴⁷³ ת"ר רטיה שפרשה מעל גבי מכה⁴⁷⁴ וכו'. פיר'⁴⁷⁵, רטיה שנפלה, במדינה קא מיירי. ולהכי נקט שפרשה שהוא⁴⁷⁶ לא נטלה מדעתו. מחזירין

שכ': דיבולת דקרא הוא שם התואר לבהמה. אבל יבלת דמתניתין, דאירי בחתיכת יבלת מן הבהמה, הוה שפיר יבלת שם דבר'. ואפשר לפי"ז דל' 'יבולת' קאי א'שם דבר'. ואילו 'יבלת' שבמקרא, היא כאמור 'שם התואר', ומיושב הדיוק של המלאכת שלמה ברש"י, דמשמע ליה, 'דצריך לתת קצת הבדל גם בקריאה'.

469. רש"י ד"ה חותכין יבלת.

470. תי' זו ליתא ברש"י שלפנינו.

471. רש"י ד"ה ואם בכלי כאן וכאן אסור.

472. תרגום של הרב י' קאפח: ויבולת ת'אלול בגוף האדם. וכבר ידעת שהעבודה אסורה לבעל יבולת. וכ"כ בהל' שבת ט, ח. ודלא כפי' רש"י ד"ה יבלת והתוס' לקמן (בע"כ ד"ה מה) דיבולת האמורה היא בבהמה.

473. כן נראה להשלים.

474. כג' בגמ'. וברי"ף: 'שפירשה מעל גבי המכה'.

475. רש"י ד"ה רטיה שפרשה.

476. כג' ברש"י שבפי' ריו"נ ובאו"ז. ולפנינו: 'שהרי לא נטלה מדעת'.

456. כג' במשניות ובמשנה שברי"ף, רחב"ש וריב"ח. ולפנינו בדפי הגמ' משנה בפנ"ע.

457. כג' המאירי. ולפנינו: 'נימא'.

458. רש"י ד"ה קושרין נימה (בשינויים מעטים).

459. כ"ה ברש"י.

460. כן נראה להשלים עפ"י רש"י.

461. עג, א.

462. כג' הרמב"ם (במשנה מהד' הרב קאפח). ולפנינו 'ואם'.

463. רש"י ד"ה ואם בתחילה (בשינוי מועט).

464. כג' הרמב"ם (בפיה"מ), רי"ף, ריב"ח ורחב"ש. ולפנינו משנה בפנ"ע.

465. כג' בכ"י (דק"ס, ל), ערוך (ע' יבלת), רמב"ם (ע' לקמן הע' 472 וכן במשניות פסחים ו, א, בכורות ו, י ובהל' שבת ח, יא), תוספתא (פסחים ז, יז) והירושלמי. ולפנינו במשנה: 'יבלת' (ועי' לקמן הע' 468).

466. רש"י ד"ה יבלת (בשינויים).

467. ויקרא כב, כב.

468. ברש"י לפנינו: 'דקרא קרינן יבלת'. ונראה דלרבינו (שאולי גרס כן ברש"י, ראה דק"ס, שם) ה"פ, האי 'יבלת' דקרא, במתני' קרינן לה 'יבולת'. ועי' במהרש"א (והתוס' יו"ט ובמלאכת שלמה, בשם הרד"ק)

אותה⁴⁷⁷ בשבת. פיר⁴⁷⁸ מחזירה למכה, דמילתא⁴⁷⁹ לא שכיחא (הוא) היא ולא גזרו בה רבנן. ר' יהודה אומ' הוחלקה למטה דוחקה למעלה. פיר⁴⁸⁰ ר' יהודה אומ' אם נפלה כולה⁴⁸¹ אין מחזירין אותה, אבל אם הוחלקה למטה⁴⁸² דוחקה למעלה וכו'. ואם ממרח⁴⁸³ חייב. פיר⁴⁸⁴ ממרח משום מוחק.

אמ' ר' חיסדא מחלוקת⁴⁸⁵ בשפרשה⁴⁸⁶ על גבי כלי וכו'. עד נפל⁴⁸⁷ ליה אבי סדיא. פיר⁴⁸⁸ אבי סדיא (פיר' אבי סדיא) מראשותיו⁴⁸⁹, כמו שמתרגם וישם מראשותיו⁴⁹⁰, ושו' אסדוהי. אהדרה⁴⁹¹. ואמינא⁴⁹² ליה, לא סבר לה מר להא⁴⁹³ דר' חיסדא. פיר⁴⁹⁴ דמוקי פלוגתיהו בשנפלה על הכלי (והכי) [ואפי']⁴⁹⁵ הכי אסר ר' יהודה, ואמ' ר' יהודה⁴⁹⁶ הלכ' כר' יהודה. אמ' ליה לא שמינעא לי, פיר⁴⁹⁷ הא דרב [חסדא]⁴⁹⁸, כלומ' לא סבירא לי.

משנה יב

[קג. ב. רי"ף סי' תרפה] מתני', כהן שלקה באצבעו כורך עליה⁴⁹⁹ גמי וכו'. רשצז"ל פיר⁵⁰⁰, כורך עליה גמי, ואע"ג שהגמי מרפה⁵⁰¹ את המכה, הואיל והשתא מיהא צורך עבודה היא, דלא אורח ארעא שתראה מכתו עם העבודה, מיכסייה בגמ[י].

477. כג' הרי"ף, כ"י וד"י (ראה דק"ס, א). ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'אותה'.
478. כ"ה ל' האו"ז והרא"ש. ונראה דגרסו כן בגמ' וברש"י.
479. רש"י ד"ה מחזירין (ראה הע' קודמת).
480. רש"י ד"ה רבי יהודה אומר.
481. כג' ברש"י שבפי' ריו"נ ושבאו"ז (וכ"ה בכ"י וד"ש, דק"ס, ב). וכן השלים (בלי לציין שהגיה) במהד' 'מתיבתא'. ולפנינו ליתא תי' 'כולה'.
482. כ"ה בגמ' וברי"ף. וברש"י: 'אבל אם הוחלקה, דוחקה ומחליקה למכה' (וראה פי' ריו"נ).
483. לפנינו (בגמ'): 'ואם מירח' (וברי"ף: 'מרח').
484. עפ"י רש"י ד"ה שהוא ממרח.
485. כג' הרי"ף. ובגמ': 'לא שנו אלא'.
486. כג' הרשב"א (בספר תורת האדם, שער המיחוש). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'שפירשה'.
487. לפנינו בגמ': 'נפלה'. ורי"ף: 'ונפלה'.
488. רש"י ד"ה אבי סדיא (בשינויים).
489. לפנינו ברש"י: 'שבמראשותיו'.
490. בראשית כח, יא.
491. ברי"ף: 'ואהדרה' (ובגמ': 'יקא מהדר ליה').
492. כג' רחב"ש. ובגמ': 'אמינא ליה' (וברי"ף: 'ואמרי ליה').
493. כג' רש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו (בגמ' וברי"ף): 'להא דאמר'.
494. רש"י ד"ה לא סבר לה מר להא דרב חסדא.
495. כ"ה ברש"י.
496. כ"ה ברי"ף. ובגמ' (וברש"י): 'ואמר שמואל'.
497. רש"י ד"ה לא שמינע לי.
498. כ"ה ברש"י.
499. כ"ה לפנינו במשנה. ובמשניות שברי"ף: 'עליו'.
500. ד"ה כורך עליה גמי.
501. לפנינו ברש"י 'מרפא'. ו'מרפה' היינו 'מרפא' (וכן הל' באיכ"ר פ"ד: '...שהוא מרפה את המכה').

אבל לא במדינה,⁵⁰² דרפואה בשבת שבות (הוא) היא ואסור, שמהדק⁵⁰³ הגמי כדי להוציא דם המכה. ואם להוציא דם, כאן וכאן אסור. פיר'⁵⁰⁴ שאין [זה צורך]⁵⁰⁵ עבודה. ועוד דהוה ליה חובל, ואב מלאכה לא אישתרי לגביהו.

[קד, א, ר"ף שם] בוזקין⁵⁰⁶ מלח על גבי הכבש בשביל⁵⁰⁷ שלא יחליק⁵⁰⁸. פיר'⁵⁰⁹, בוזקין משוין⁵¹⁰ מלח⁵¹¹ ומכתתי אותו על הכבש מפני שחלק הוא, ונכשה[גשמים]⁵¹² נופלים עליו הוא מחליק. בוזקין לשון כתות, כדאמרי' בפ' ב' (ב)[ד]ימא⁵¹³ (עמאי) [ממאי דהאי]⁵¹⁴ ויפקדם בבזק,⁵¹⁵ מידי דמיבזק הוא. ועוד, כמראה הבזק⁵¹⁶ מפרשי'⁵¹⁷ כאור היוצא (היצי') מבין⁵¹⁸ החרסים שאופין⁵¹⁹ בה את הזהב והן נקובין וסדוקין. ולשון⁵²⁰ היוצא בנקב יש לו מראה ירקרק או אדמדם.

[משנה שם] פיס', וממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת ומבור⁵²¹ הקר ביום טוב. פיר'⁵²² בור הגולה ובור הגדול כך שמן, ושניהם בלישכת העזרה. בגלגל, פיר' רמז⁵²³ לגלגל חנאנה יעני כאן להדה אל ביר חנאנה יסתקא בהא אלמא ויסמע להא

508. כ"ה במשניות שברי'ף ושכפוח"מ לרמב"ם (מהד' הרב י' קאפח). ולפנינו: 'שלא יחליק'.

509. רש"י ד"ה בוזקין מלח.

510. לפנינו ברש"י: 'מפזרין'.

511. כג' ברש"י כ"י, או"ז ורחב"ש (ראה דק"ס, י). ולפנינו ליתא תי' מלח' ותי' אות'.

512. כ"ה ברש"י.

513. כב, ב.

514. כ"ה ברש"י.

515. שמואל א יא, ח.

516. יחזקאל א, יד.

517. בגמ' חגיגה יג, ב.

518. כג' בכ"י, ד"ש (דק"ס, י), רחב"ש, גמ' חגיגה שם וכן הגיה מהרש"ל. ולפנינו: 'בין'.

519. כג' בפ' רחב"ש ופסקי ר"ד. ולפנינו: 'שצורפין'.

520. לפנינו ברש"י: 'ולהב' היוצא.

521. כג' במשניות שברי'ף, ולפנינו: 'ומבאר' (וראה דק"ס, כ).

522. רש"י ד"ה וממלאין מבור הגדול (בשנינו מועט).

523. אינו בפיהמ"ש לרמב"ם שלפנינו. ותרומה: גלגל 'חנאנה' (שהוא מיתקן שאיבה), כלומר לבאר

הזאת היתה 'חנאנה' [=גלגל שאיבה] שבאמצעותה היו שואבים מים והיא היתה משמיעה קולו של 'תחנונים' ולכן נקראה 'חנאנה'.

502. רש"י ד"ה אבל לא במדינה. רבינו השמיט את הנאמר ברד"ה 'שמרפא בשבת' - כמו שגרסו גם האו"ז, כ"י וד"י (ראה דק"ס, ח). ואפשר משום דס"ל כתוס' זבחים (יט, א ד"ה כורך) וספר התרומה (הל' שבת, סי' רמב) ועו"ר שחלקו על רש"י, שסבר דגמי מרפא ואסור משום שחיקת סמנים, וכתבו: 'נ"ל גזירה אטו להוציא דם, וכן בכל הנהו (דמתניתין) דאסירי במדינה, משום איסורא דקתני בתר הכי (ואם להוציא דם), כאן וכאן אסור' (וכ"מ להלן, ע"י בהע' הבאה).

503. ל' רש"י ד"ה ואם להוציא דם. והתם קאי אסיפא, 'ואם להוציא דם'. ונראה לפי"ז הטעם שבמדינה אסור, אינו משום דדמי לשחיקת סמנים (כדעת התוס', ראה הע' קודמת). ולג' רבינו צ"ב מה ההבדל בין 'מהדק הגמי כדי להוציא דם' (דמדאורייתא שרי) לבין הנאמר בסיפא, 'אם להוציא דם, כאן וכאן אסור'. ומ"מ נראה דפי' כן מחמת קושיית התוספות בזבחים (שם): דמשמע דהאי דאסירי במדינה, הוא מאותו טעם ד'כאן וכאן אסור'.

504. רש"י ד"ה כאן וכאן אסור.

505. כ"ה ברש"י.

506. כג' הרי"ף. ולפנינו, משנה בפנ"ע.

507. כ"ה לפנינו במשנה. ובמשניות שברי'ף ליתא תי' 'בשביל'.

צות ותחנן ולדלך תסמי חנאנה. והתירו אותה שממלאין בה ואפי' יש לה קול גדול⁵²⁴.

[גמ' שם] ואמרי' בגמ'⁵²⁵, ממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת, במקדש⁵²⁶ אבל לא במדינה. מאי טעמ' במדינה לא, גזרו רבנן שמא אדם לגינתו ולחרכתו, הכא⁵²⁷ במקדש לא גינה איכא ולא חורבה.

[קד, ב, רי"ף סי' תרפז] וממלאין⁵²⁸ מבור⁵²⁹ הקר ביום טוב, אבל לא בשבת. ואמרי'⁵³⁰ מאי בור, בית הקר. ומהדינן, בור שהקרו עליה נביאים⁵³¹ דברים⁵³². כשעלו מן הגולה והוצרכו לה, ונמנו והתירוה (ובסרו) [ובטלון]⁵³³ בה צד איסור. היקרו לשון קרייה, שהביאו בה רא(ו)ות⁵³⁴ לדבריהם שיש בהן כדי לעקור תקנת השבות ממנה⁵³⁵, כדי למלאת הימנה בגלגל.

אמ'⁵³⁶ ר' נחמן⁵³⁷ על שם⁵³⁸ באר מים חיים הייתה, קרייתה⁵³⁹ בור הקר, לשון מקור. כהקיר ביר מימיה⁵⁴⁰, כמו שמעייין, מקור הנובע, מתחדש והולך ומוסיף תמיד, כך הקרה רעתם.

[קד, א, רי"ף סי' תרפז] דרש רבא וכו'. עד ומרדה בה. פיר'⁵⁴¹ לדרוס עליה. וכשהוא מרדה⁵⁴² לא ירדה (א)לא⁵⁴³ בסל ולא בקופה. פיר'⁵⁴⁴, כדרך חול, אלא בשולי הקופה, פי'⁵⁴⁵ שולי הקופה שנשברה ונשארו שולים.

535. רבינו לא העתיק מש"כ ברש"י: 'שיש בהן כח לעקור שבות מפני דחקן, אפשר דס"ל דטעמא משום דהו"ל שבות במקום מצוה, וכעין מה שמצאנו במאירי לעיל (קג, ב): 'כשם שהתירו קצת מיני שבות במקדש, כך לכל דבר שבקדושה... וכן התירו לפעמים שבות במקום מצוה'.

536. כג' הרי"ף ורחב"ש. ולפנינו בגמ': 'אלא אמר רב נחמן'.

537. רש"י ד"ה אלא אמר רב נחמן בר יצחק (בשינויים מעטים).

538. כג' רחב"ש. וברש"י לפנינו: 'ע"י שמים חיים היתה'.

539. לפנינו ברש"י: 'קרי לה' (ורחב"ש: 'קריאתה').

540. ירמיהו ו, ז.

541. רש"י ד"ה ומרדה בה.

542. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'אינו מרדה'.

543. כ"ה בגמ' וברי"ף.

544. רש"י ד"ה לא בסל ולא בקופה.

545. רש"י ד"ה שולי הקופה.

524. השווה ללשון הרמב"ם בפיה"מ: 'אבל מה שמשמיעין קול בשעת השאיבה אינו אסור'.

525. שם (קד, סע"א).

526. לפנינו בגמ': 'במקדש אין במדינה לא'.

527. בגמ' נקט האי לישנא לאמימר, ד'שרא למימלא בגילגלא במחוזא'. ופירש, 'הכא במחוזא', 'לא גינה איכא'. ורבינו מחדש די"ל כן גם במקדש, ואי"צ לטעמא דאין שבות במקדש (ואפשר דגרס כן גם הכא, והגמ' חוזרת על סברא זו גם במעשה דאמימר במחוזא).

528. כג' ר"ח, או"ז וספר העתים. ולפנינו ליתא תי': 'וממלאין'.

529. כג' ברי"ף, או"ז וספר העתים. ולפנינו: 'ומבאר... מאי באר' (וראה דק"ס, מ ולעיל הע' 521).

530. שם (בגמ' וברי"ף).

531. ל' ר"ח והרמב"ם בפיה"מ (ואפשר דגרסו כן בגמ'). ולפנינו בגמ' ליתא תי' 'נביאים'.

532. רש"י ד"ה שהקרו עליה דברים (בשינויים).

533. כן נראה להגיה (וברש"י: 'ובטלו תקנת השבות').

534. כ"ה ברש"י.

[גמ', שם, רי"ף סי' תרפז] תנן⁵⁴⁶ בסוף מידות וכו', עד טרף אדשא⁵⁴⁷ פיר' 548 הקיף⁵⁴⁹ הדלת באגרופו והשמיע קול. אמ' מאן האי, ליתחיל⁵⁵⁰ גופיה, [ד]קא⁵⁵¹ מחיל⁵⁵² שבתא. פיר' 553, סבר עולא כל אולודי קלא אסירי. אמ' רבה⁵⁵⁴ לא אסרו⁵⁵⁵ אלא כקול⁵⁵⁶ של שיר בלבד. פיר' 557, כגון השיר הנשמע כגון⁵⁵⁸ שיר, בנעימה ונחת⁵⁵⁹, שהוא דומה לכלי שיר⁵⁶⁰, אבל אולודי קלא שרי.

[גמ' ורי"ף שם] ואותבינן⁵⁶¹ עליה דרבה⁵⁶² מיהא דתניא, מעלין בדיופי. פיר' 563 בדיופין, דיו בלשון יון שנים. וזה הכלי ששמו דיופי יש לו שתי פיות, כזה⁵⁶⁴:
 ומעלין בו מחבית לחבית על ידי זה הבל⁵⁶⁴. מניח ראשו האחת בחבית מלאה ומוצץ בפיו בראש הקנה האחר עד שמושך מעט מן היין שבחבית ומניחו ב[ח] בית הר[י]קה, ויין עולה ויוצא כולו מאליו לחבית אחרת.

[גמ' ורי"ף שם] ומטיפין למי אדק⁵⁶⁵ לחולה בשבת, לחולה אין לבריא לא⁵⁶⁶. ומטיפין מיאדק לחולה, כלי הוא ופיו צר ושל מתכת היא, ומנוקב בתחתיתו נקבים נקבים דקים, וממלאין מים וסותם פיו העליון. וכל זמן שפיו סתום אין המים יוצאים בנקבים התחתונים וכשרוצה נוטל [פקק]⁵⁶⁷ העליון, והמים יוצאים בנקביו טיפי אחר

לדידי[ה] משום אולודי קלא. ולפי זה אף לספק כלאחר יד אסור, דהא מוליד קלא, והוי כאולדי ריחא, או כמוציא אש מתוך המים' (וע"ע שר"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' טז פ"ב).

561. לשון הרי"ף, שם.

562. לפנינו ברי"ף: 'דרבא'. וראה לעיל הע' 554.

563. עפ"י רש"י ד"ה מעלין בדיופי (וראה דק"ס, ר). וכע"ז ברי"ף: 'פירוש דיופי, מניקות ששואבין בהם יין'. ועי' ברש"י שבת (פ, ב ד"ה אנדיפא) שפ"י: 'כלי חרס ולו שני דדין... וכשרוצה למלאותו סותם את החד בתחתון'.

564. לפנינו ברש"י ליתא תי' 'כזה' ולא הציוור. וברש"י ע"ז עב, ב (ד"ה גישתא) שהביא פי' דהכא כתב: 'כזה' וחסר הציוור.

564א. (צ"ל: ה'כלי' וכע"ז ב'ליקוטים מגליון הערוך", ראה מבוא הע' 9).

565. כג' רש"י והערוך (ע' אדק. ועי' ר"ח הע' 294). ובגמ': 'מיארק', וברי"ף: 'מי ארג'. ובלקוטים מן הערוך (ראה מבוא הערה 9) ל'מוארק' ובהמשך: 'מוארק'.

566. רש"י ד"ה ומטיפין מיארק לחולה (בשינוי מועט). וכע"ז בפי' הרי"ף.

567. כ"ה ברש"י.

546. לשון הרי"ף (והגמ' כאן לא הביאה משנה זו).

547. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'אבבא'.

548. רש"י ד"ה טרף אבבא.

549. לפנינו ברש"י: 'הקיש על'.

550. כל' הרי"ף. ובגמ': 'ליתחל'.

551. כ"ה בגמ' וברי"ף.

552. כג' ברי"ף (דק"ס, ק) ורש"י (ראה הע' הבאה). ולפנינו בגמ': 'מחיל ליה לשבתא', וברי"ף: 'מחלל שבתא'.

553. רש"י ד"ה דקא מחיל שבת (בשינוי מועט).

554. לפנינו בגמ': 'א"ל רבה' (וברי"ף: 'רבא').

555. כג' בגמ'. ולפנינו ברי"ף: 'לא אמרו'.

556. לפנינו ברי"ף וברש"י: 'בקול' כמו ברש"י וברי"ף (ובגמ': 'קול', וליתא תי' 'בלבד').

557. רש"י ד"ה בקול של שיר.

558. לפנינו ברש"י: 'כעין שיר'.

559. עד כאן ברש"י.

560. נראה דבהא נחלקו, דלעולא האיסור הוא משום 'אולודי קלא', מעין איסור נולד, ולרבה האיסור נובע מגזירת 'שמא יתקין כלי שיר' (ביצה לו, א). וכע"ז כתב האור שמח (שבת כג, ה): 'דלאביי דאמר בשילהי המוצא תפילין דכל אולודי קלא אסור אינו צריך להך טעמא דגזירה, דהא מוליד קלא, והוי כמו במשמר פירותיו, שלא יספק

טיפי. ונותן כלי מתכות וכופתן תחתיהם וקולן נשמע לחול[ה].⁵⁶⁸ הא⁵⁶⁹ קא מתכוין לעוררו⁵⁶⁹ על ידי קול זה, שמתיראין להקיצו בידים שמא (יבעות) [יבעית]. וכיון דלהקיץ הוא, לאו בנעימות ובנחת נשמע, ואפי' הכי לבריא לא⁵⁷⁰. ואיך אמרת⁵⁷¹ כי השמעת קול בשבת זולתי של קול שיר מותר, והרי אידך⁵⁷², שהוא משמיע קול, ולא הותר בשבת אלא לחולה בלבד אבל לבריא לא, דאלמא⁵⁷³ אולודי קלא אסיר, אע"פ שאינו קול של שיר. ופריק, כגון דתיר ובעי לאונוחי⁵⁷⁴ וכו'. פיר⁵⁷⁵ ופריק לו רבה, לא, בחולה שאינו יכול לישון עסיקין, שמטיפין לו מיאדק⁵⁷⁶, טיפין שקולן כמעשה אומן, שהן משמיעין קול יפה, דדומה לשיר, כדי שישן החולה בנעימת אותו הקול. ולפי' כנגדו בבריא אסור, שהוא דומה לכלי שיר. אבל אולודי (קא לא) [קאלא]⁵⁷⁷ שארי.

כי⁵⁷⁸ זמזומי, שהוא כמין⁵⁷⁹ שיר. פיר' אדונינו האי גאון ז"ל, זמזומי זמזמה והו⁵⁸⁰ שכיח בצריר אל דואליב.

והדרין ואותבינן⁵⁸¹ מיהא דתניא וכו', עד דלא מספק⁵⁸² ולא יטפח, פיר' ⁵⁸³ לא יטפח על לבו. לא יספק, פיר' ⁵⁸⁴ כף על ⁵⁸⁵ כף. ירקד ⁵⁸⁶ ברגל, וישמיע קול להבעית העופות. כדרך שהוא ⁵⁸⁷ עושה בחול וכו'. עד שמא יטול צרור, פיר' ⁵⁸⁸ שמא יטול צרור ויזרוק לרשות הרבים להבריה העופות.

568. לפנינו, בגמ': 'קא בעי דליתער', וברי"ף: 'ובעי דליתעורי'.
569. רש"י ד"ה וקא בעי לאתעורי (בשנויים מעטים).
570. עד כאן ברש"י.
571. פי', איך אמרת אתה רבה: 'לא אסרו אלא קול של שיר'.
572. פי', 'אידך' - שאינו קול של שיר. ואפשר דצ"ל: 'מיאדק'.
573. לפנינו בגמ' וברי"ף: 'וש"מ' וכו'.
574. לפנינו ברי"ף: 'לאונומי'. ובגמ': 'דלינים'.
575. השווה ר"ח: 'ופריק, לא, לעולם בחולה ניעור ורוצה שישן'.
576. לעיל גרס 'מי אדק' (עיי"ש הע' 565).
577. כצ"ל.
578. לפנינו בגמ': 'דמשתמע כי קלא דזמזומי' (וברי"ף ליתא תי' כז').
579. כ"ה ספר העיתים (סי' קיט). ולפנינו ברי"ף: 'שהוא כלי שיר' (כעיי"ז ברש"י ד"ה זמזומי: 'זינב"ש', דהיינו מצילתים).
580. תרגום: 'הוא דומה להשמעת קולות הגלגל'.
581. לשון הרי"ף (ובגמ': 'איתיביה...').
582. לפנינו בגמ' (וברש"י): 'שלא יספק'. וברי"ף: 'לא יספוק'.
583. רש"י ד"ה לא יטפח ידיו על לבו.
584. רש"י ד"ה יספוק.
585. לפנינו ברש"י: 'כף אל כף', כלשון הכתוב (יחזקאל כא, ט): 'הנבא והך כף אל כף', ופי' רש"י שם: שהוא 'כדרך הסופדים'. ועיי' ברע"ב לביצה (ה, ב) פי': 'ולא מטפחין כף על כף', ואילו במוע"ק (ג, ח) כתב: 'מטפחות - מספקות כף אל כף' (ואי"ל דבאבילות צ"ל 'עלי' ובשמחה צ"ל 'אלי', שהרי הטור והש"ע (או"ח סי' שלט, ב) נקטו לגבי שמחה 'אלי' ובאבילות נקט באו"ח (ש"ע סי' תקמז, ב ויו"ד סי' תא, ה) 'עלי').
586. רש"י ד"ה ירקד.
587. כג' בכי"מ (ראה דק"ס, ב) והרי"ף. ולפנינו בגמ': 'שהן עושין'.
588. רש"י ד"ה שמא יטול צרור.

והדר⁵⁸⁹ אותביה וכו', עד המשחקות (ד)[ב]אגוזים⁵⁹⁰, פיר⁵⁹¹ מגלגלין דרך דף ומכות זו על⁵⁹² זו, אסור. ופרקינן, דילמ' אתי לאשויי גומות. פיר⁵⁹³ להכין דרך לגילגול האיגוז.

ואקשינן⁵⁹⁴ מבור⁵⁹⁵ הגולה בגלגל. פיר⁵⁹⁶ שהגלגל משמיע קולו, כמו שפירשנו⁵⁹⁷. ופריק, לא, גזירה שמא ימלא לגינתו או לחורבתו⁵⁹⁸. פיר⁵⁹⁹, מתוך שממלאין בו בלא טורח, אתי להשקות בו כל גינתו וחורבתו בשבת.

[רי"ף שם] ומיסתברא לן דהילכ⁶⁰⁰ כרבא, דאמ' לא אסרו⁶⁰¹ אלא בקול של שיר בלבד וכו'.

[קד, ב. רי"ף שם] עד ומבור⁶⁰² הקר, וכבר פירש' לעיל⁶⁰³.

[גמ' ורי"ף שם] תניא⁶⁰⁴ לא כל הבורות וכו' אלא זו בלבד. אמרי⁶⁰⁵ בגמ' מאי זו בלבד. פיר⁶⁰⁶ שלא קראו לשאר הבורות בור הקר, אלא זו בלבד. ומהדרינן, כשעלו⁶⁰⁷ בני הגולה, שהיקירו⁶⁰⁸ עליה דברים, ונביאים שביניהם זה היתה⁶⁰⁹ להן וכו'.

משנה יג

[קד, ב. רי"ף סי' תרפח] מתני', שרץ שנמצא במקדש, כהן מוציאו בהמינו. רשעז"ל פיר⁶¹⁰, מוציאו בהימנו בשבת ולא חיישינן שמא⁶¹¹ יטלטל, שאין שבות במקדש.

589. לשון הרי"ף (ובגמ': 'ואלא הא דא"ר יהודה א"ר').
590. כ"ה בגמ' וברי"ף.
591. רש"י ד"ה משחקות באגוזים.
592. כג' או"ז ורחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'את'.
593. רש"י ד"ה לאשויי גומות.
594. ברי"ף: 'ותו אקשינן ממתניתין...', ובגמ': 'תנן, ממלאין...'.
595. כ"ה ברי"ף. ובגמ': 'מבור הגולה ומבור הגדול'.
596. לפנינו ברי"ף: 'לפי שגלגל משמיע את הקול' (ובגמ' ליתא).
597. לעיל (ע"ש הע' 4-523).
598. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'ולחורבתו'.
599. רש"י ד"ה גזרה שמא ימלא לגינתו.
600. לפנינו ברי"ף: 'כוותיה דרבא'.
601. כג' בספר האורה (חלק א נב, הל' עירובין), שהביא כן מהרי"ף. ולפנינו: 'לא אמרו' (וכ"ה בשו"ת הרמ"א, ס"י כתב: 'ופסק הרי"ף, 'לא אמרו לאסור').
602. כג' ברי"ף. ובגמ': 'ומבאר' (וראה לעיל הע' 521).
603. ע"ש הע' 529 ואילך.
604. כל' הרי"ף. ובגמ': 'מיתבי'.
605. לפנינו בגמ' 'מקשינן': 'זאי אמרת שהקרו דברים עליה, מאי זו בלבד? ! ונראה דלרי"ף הגמ' לא מקשה, ולא מתרצת: 'אלא אמר ר"נ', (וראה בהע' להלן).
606. וברש"י ד"ה מאי זו בלבד מפרש את הקושיא: 'היאך יקראו לשאר בורות בור הקר, הרי לא הוקרו דברים אלא זו' (וראה לקמן הע' 608).
607. לפנינו (בגמ' וברי"ף): 'וכשעלו' (ולא נאמר כחירון).
608. כשמואל. ולכאורה בגמ' שלפנינו דבריו נדחים, דאמרי': 'אלא אמר רב נחמן בר יצחק מאי באר', אע"כ דלרי"ף גי' אחרת (וראה לעיל הע' 605).
609. לפנינו בגמ': 'התירו להן'.
610. ד"ה כהן מוציאו בהמינו (בשינויים).
611. לפנינו ברש"י: 'ולא חייש לטלטול', דהיינו לטלטול של מוקצה, וכתב המשנה למלך (הלכות

בהמינו, באבניטו, ואע"ג דמטמא ליה לאבניטו שהוא קשור בו⁶¹². כי⁶¹³ עדיף שלא להשהות את הטומאה בעזרה⁶¹⁴, דברי ר' יהודה⁶¹⁵.

ר' יוחנן בן ברוקא אומ', בצבת של עץ. פיר', שהוא⁶¹⁶, שהוא פשוטי כלי עץ שאינן⁶¹⁷ מקבלין טומאה. ובירו (כל) [לא]⁶¹⁸ נגע כהן, דלא ניטמא כהן גופיה. הולכך בהמינו⁶¹⁹ אחזו דלא נגע, ושרץ אינו מטמא⁶²⁰, והאבנט שמטמא⁶²¹ בשרץ אינו מטמא הכהן האוחזו, דהוה ליה אבנט ראשון לטומאה, והילכ' רווחת בכל התלמודי שאין מטמא אדם וכלים אלא מאב (מ)[ה]טומאה בלבד. וכן במ(ר)[ק]רא⁶²² לא מציינו טומאה לאדם וכלים אלא מן השרץ ומן הנבילה וכיוצא בהן, שהן⁶²³ אב הטומאה. אבל ראשון לטומאה ושני לטומאה⁶²⁴ מטמא אוכלין ומשקין, כד כתי'⁶²⁵ וכל כלי חרש אשר יפול מהם וכו'. דהוה ליה כלי חרש ראשון לטומאה מיכ[יו]ן⁶²⁶ שנתלה השרץ באוירו, ואע"ג שלא נגע(ו), [ו]הכלי⁶²⁷ חוזר ומטמא מה שבתוכו. יכול אם

ולפנינו (וכן בכ"י ובראשונים): 'דברי רבי יוחנן בן ברוקא. ר' יהודה אומר'.

616. רש"י, שם (מהע' 614).

617. כ"ה בפי' רחב"ש. וברש"י לפנינו: 'שאינו מקבלת'.

618. כ"ה ברש"י.

619. ק"ק, דקאי בר"י בן ברוקא (דאמר 'בצבת של עץ'), ומביא מרש"י שמפרש כן לר' יהודה, ד'אוחזו באבניטו'.

620. ברש"י נוסף: 'במשא'.

621. לפנינו ברש"י: 'שמיטמא' (ונראה דכצ"ל כאן, וגם להלן: 'שאינו מיטמא').

622. כ"ה ברש"י.

623. כ"ה ברש"י ד"ש וכ"י (דק"ס, צ). ולפנינו: 'שהוא' (ובמהד' מתיבתא גרס כן, ללא ציון להגהה).

624. כג' בכ"י וד"ש (דק"ס, שם). ונראה דס"ל כר"ע במשנה דסוטה (כו, ב): 'בו ביום דרש ר"ע... אינו אומר טמא אלא יטמא, לטמא אחרים'. ולפנינו ברש"י ליתא 'ושני לטומאה' כר"מ, ר' יוסי, ר' יהושע, ר' אלעזר ור' אליעזר, ד'כולהו ס"ל דאין שני עושה שלישי' (סוטה ל, א).

625. ויקרא יא, לג.

626. כ"ה ברש"י.

627. כצ"ל וכ"ה ברש"י (וט"ס מעי"ז במקומות נוספים).

ביאת המקדש ג, כ): 'ראיתי לרש"י שכתב עלה דמתניתין דכהן מוציאו בהמיינו בשבת ולא חייש לטלטול דאין שבות במקדש... דהכא משום איסור טילטול נגעו בה ולא משום הוצאה'. ולג' רבינו י"ל, דלא חיישינן 'שמא יטלטל' במקום האסור לטלטול (כדאמרינן לגבי שופר ולולב), מחוץ להר הבית, בירושלים, שיש לה דין רה"ר, לאחר 'שנפרצו בה פרצות' (דאי משום איסור מוקצה ל"ש למימר 'חיישינן', הרי המוציאו ע"כ נוגע בו). וכ"כ במשנה למלך (שם) בתחילת דבריו: 'ולפי מה שכתבנו דאם נמצא בעזרה דמוציאין אותו לחוץ ניחא, דהכא לאו משום איסור טלטול נגעו בה אלא משום איסור הוצאה'. ומביא ראיה לדבריו: 'תו הוה ניחא לי בזה, דקשיא לי דאמאי לא קאמר מתניתין בעירובין ובתמיד דאף ביו"ט כופין פסכתו, דכיון דמשום איסור טלטול נגעו בה אין הפרש בין שבת ליו"ט. ולפי מה שכתבנו ניחא, דהכא לאו משום איסור טלטול נגעו בה אלא משום איסור הוצאה, וביו"ט ליכא איסור הוצאה, ומש"ה לא נקט התנא כ"א שבת'.

612. לפנינו ברש"י: 'שהוא קדוש'.

613. לפנינו ברש"י: 'הכי'.

614. עד כאן ברש"י (וההמשך מובא להלן, עי"ש הע' 616).

615. כ"ה במשנה שבריי"ף, ברא"ש ובפי' ריב"ח.

יהיו⁶²⁸ כלים בתוכו, דניטמאו מחמת כלי הראשון, ת"ל⁶²⁹ כל אשר בתוכו יטמא, מכל האוכל וג'. אוכלין ומשקין מטמאין⁶³⁰ מחמת כלי, ואין כלי ואדם⁶³¹ מטמאין מחמת כלי.

[ב]צבת⁶³² של עץ⁶³³, שהיא פשוטי כלי עץ. שלא לרבות את הטומאה⁶³⁴, לטמא אבנט הטהור⁶³⁵, ונוח לנו⁶³⁶ לשהותה שם ולחז(י)⁶³⁷ אחר צבת, מלהרבות את הטומאה. מהיכן מוציאים אותו, פיר'⁶³⁸ בשבת, מן ההיכל ומן האולם, מבין⁶³⁹ האולם ולמזבח⁶⁴⁰. אבל בעזרה אם נמצא שם, מכסהו בסיר ומניחו עד שתחשך, דברי ר' שמעון בן ננס. ר' עקיבה אומ' וכול'. פיר'⁶⁴¹ כל מקום שחייבין על זדונו כרת, אם יכנס לו בטומאה, דהיינו כל העזרה⁶⁴², משם מוציאים (אותן) אותו. ושאר כל המקומות, פיר'⁶⁴³ למר כדאית ליה [ולמר כדאית ליה]⁶⁴⁴, לבן ננס כולה עזרה ולר' עקיבה (לשבות) [לשכות]⁶⁴⁵. כופין עליו פסכתו, פיר'⁶⁴⁶ סיר של נחשת, לכסות[ו] עד שתחשך למוציא שבת. סירות⁶⁴⁷ מתרגמ[ן] פסכתירא⁶⁴⁸.

[קה, א] [גמ']⁶⁴⁹ ר' שמעון אומ' כל⁶⁵⁰ שהתירו לך חכמ'. היכא קאיי, ומהדרינן התם קאיי. [דתנן]⁶⁵¹, מי שהחשיך, בדרך⁶⁵² וכול', חוץ לתחום, אפי' אמה אחת לא יכנס.

628. לפנינו ברש"י: 'אם כלים היו בתוכו' (ועי' הגהות ב"ח).
629. שם שם, לג, לד.
630. ר"ל, 'מיטמאין', כג' רחב"ש. וברש"י: 'מקבלין טומאה מחמת הכלי'.
631. כעין הגי' בפ' רחב"ש: 'ואין כלי אחר ואדם מיטמא מחמת כלי'. ולפנינו ברש"י: 'ואין כלי אחר מיטמא מחמתו'.
632. כ"ה במשנה.
633. רש"י ד"ה בצבת של עץ.
634. רש"י ד"ה שלא לרבות את הטומאה (בשינוי מועט).
635. כג' בד"ש (ראה דק"ס, צ) ורחב"ש. ולפנינו ברש"י: 'האבנט', וליתא תי' 'הטהור'.
636. לפנינו ברש"י: 'לר'.
637. כן הוא ברש"י.
638. רש"י ד"ה מהיכן מוציאים אותו.
639. כג' בד"נ (ראה 'שינויי נוסחאות' למשנה). ולפנינו: 'ומבין'.
640. רש"י ד"ה מן ההיכל ומן האולם.
641. רש"י ד"ה כל מקום שחייבין על זדונו כרת.
642. לפנינו ברש"י: 'כולה עזרה', וצ"ל 'כל' כאן וכ"ה בפ' רחב"ש. וברש"י שבסמוך (וראה לעיל הע' 627).
643. רש"י ד"ה ושאר כל מקומות.
644. כן הוא ברש"י.
645. כ"ה ברש"י.
646. רש"י ד"ה כופין עליו פסכתו.
647. כ"ה גם ברחב"ש, עפ"י שמות לח, ג (וברש"י לפנינו: 'סירותיו פסכתו ותי', עפ"י שמות כז, ג).
648. צ"ל: 'פסכתו ותי', כל' רחב"ש, וכן התרגום שם.
649. כן נראה להשלים (וברי"ף ליתא).
650. כג' במשניות שבד"ש, רי"ף, רא"ש ורחב"ש (ראה שינויי נוסחאות למשנה). ולפנינו: 'מקום שהתירו'.
651. כן נראה להשלים. ובכתה"י מקום ריק (והיא ל' המשנה לעיל גב, ב).
652. ברש"י לעיל (שם, ד"ה מי שהחשיך): 'שהוא בא בדרך'.

ר' שמעון אומ' אפי' ט"ו אמה יכנס, שאיך⁶⁵³ המשוחות ממציין⁶⁵⁴ את המידות מפני הטועין. דקאמ' תנא קמא [לא יכנס, ואמר ליה ר' שמעון יכנס.

[גמ' שם] שלא התירו לך אלא משום שבות. היכא קאי, התם קאי. דקאמר תנא קמא⁶⁵⁵ קושרין⁶⁵⁶, ואמ' ליה ר' שמעון ענובה⁶⁵⁷ דלא קשרוה⁶⁵⁸ היא ולא אתי בה לידי חיוב חטאת לא גזור⁶⁵⁹ רבנן. קשירה דאתי לידי חיוב חטאת גזור⁶⁵⁹ רבנן].

בגמ'⁶⁶⁰, קושרין נימה במקדש⁶⁶¹, בנימת כנור שנפסקה, [ד]פליג עליה ר' שמעון לעיל⁶⁶² ואמ' בבריתא ענובה, ומייתי הכא טעמא למילתיה ופליג אתנא דלעיל.

סליק פיר' עירובין, בריך רחמנא דסייען.

658. לשון ר"ח, רחב"ש וד"ש (ראה דק"ס, ק): 'דלאו קשירה היא'. ולפנינו בגמ' ליתא.

659. כג' ר"ח, רחב"ש וד"ש (ראה דק"ס, ר). ולפנינו: 'שרו ליה רבנן'... 'לא שרו ליה רבנן'.

659א. לפנינו בגמ': 'לא שרו ליה'.

661. לעיל קב, ב (ושמא צ"ל: 'במתניתין').

662. רש"י ד"ה קושרין (בשינויים מעטים).

663. קג, א.

653. כג' בכ"י וד"י (ראה דק"ס, ע) ורחב"ש. ולפנינו נוספה תי' 'לפי'.

654. כג' בכ"י (ראה דק"ס שם) ורחב"ש. ולפנינו: 'ממצעין'.

655. כ"ה בגמ'. ונראה דנשמט ב'טעות הדומות' מ'ת"ק' עד 'ת"ק'.

656. כג' ר"ח ורחב"ש. ולפנינו בגמ': 'קושרה'.

657. לפנינו בגמ': 'ענובה עניבה' (ורחב"ש גרס: 'עניבה').